

Organisatorisk brugerinddragelse på en socialpsykiatrisk døgninstitution.

Et dramaturgisk inspireret aktionsforskningsprojekt

Lise Lotte S. Helm-Petersen

Ph.d.-afhandling

April 2020

Hovedvejleder: Kirsten Elisa Petersen

Bivejledere: Ida Krøgholt & Ole Steen Kristensen

DPU - Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse

Aarhus University, Arts

ISBN: 978-87-7507-484-6
DOI: 10.7146/aui.383

Forord

“If you want truly to understand something, try to change it”

(Kurt Lewin)

I løbet af perioden, hvor jeg har arbejdet med denne afhandling, har jeg på mange måder erkendt betydningen af ovenstående citat. Dette ikke alene i forbindelse med selve aktionsforskningsstudiet, men også forhold til mit arbejdsliv, min hverdag og livet som sådan.

Der er mange, jeg kan takke for, at jeg nu kan afslutte en lang, spændende og udfordrende proces og det vil desværre ikke være muligt for mig at nævne alle.

Jeg vil først rette en tak til min hovedvejleder Kirsten Elisa Petersen, der fastholdt mig på det akademiske spor og til mine bi-vejledere Ida Krøgholt og Ole Steen Kristensen. Særligt taknemmelig har jeg været for den faglige dialog og sparring med Ole Steen Kristensen og Janek Szatkowski, hvis respektive udviklingsarbejder i høj grad har inspireret mit projekt og min afhandling.

Det vil også være på sin plads at sige tak for de faglige diskussioner og den støtte og opmuntring, som jeg hentede i aktionsforskergruppen aARos og på traveturene med lektor Lotte Junker Harbo.

Dertil kommer den store tak jeg skylder min arbejdsplads for samarbejde, tillid og mod til at lade mig lave den at-home-etnografiske undersøgelse og især tak til institutionens beboere og medarbejdere.

Sidst, men ikke mindst vil jeg takke mine hele min dejlige familie for forståelse, opbakning og tålmodighed samt mine gode venner, der længe har måttet 'vente i kulissen'.

Aarhus, april 2020

Lise Lotte S. Helm

Organisatorisk brugerinddragelse på en socialpsykiatrisk døgninstitution

Indhold

Forord	2
Organisatorisk brugerinddragelse på en socialpsykiatrisk døgninstitution	3
Indhold.....	3
Kapitel 1. Indledning.....	8
Identifikation af genstandsfelt	8
Problemformulering og forskningsspørgsmål	14
Afhandlingens opbygning	15
Læsevejledning	17
Teoretisk og metodisk afsæt	17
Det dramaturgiske perspektiv	18
Projektets aktionsfelt	18
Projektets ramme	20
Forskerposition.....	21
Begrebsafklaring.....	22
Kapitel 2, State of the Art	27
Formål og procedure	27
Søgekriterier, - profil og - proces.....	28
Screeningsniveau 1:.....	30
Screeningsniveau 2:.....	30
Screeningsniveau 3	32
Erfaringer genereret af søgeprocessen	33
Udvalgte repræsentative studier.....	36
Reviews.....	36
Præsentation af studier fordelt på tematikker	37
Tematik I: Brugerperspektiver.....	38
Tematik II: Medarbejderaspekter og professionsfaglighed.....	40
Tematik III: Metoder og udfordringer	41
Tematik IV: Brugerinddragelse i forskningsprocesser	43
Opsamling af fund fra litteraturstudiet	45
Forbehold	47
Kapitel 3. Afhandlingens teoretiske afsæt	48
Det klassisk epistemologiske udgangspunkt	49
Med Foucault som analyseperspektiv	49

Det socialpsykologiske perspektiv	60
Systemisk teori	61
Materialitetens betydning	63
Det kritisk-analyserende perspektiv	66
Det biopsykosociale perspektiv	67
Det psykologiske aspekt	70
Det miljøterapeutiske perspektiv	72
Hvorfor ikke Goffman?	76
Alternative konstruktive modeller	78
Dramaturgiske teorier	78
Butterfly-teorien	85
Kapitel 4. Teorier bag aktionsforskningen	87
Historik og karakteristik	87
Argumenter for valget af aktionsforskning	90
Inspirationen fra forskellige aktionsforskningstyper	91
Aktionsforskning ift. det dramaturgiske perspektiv	94
Videnskabelse i aktionsforskning	95
Relaterede forskningstyper	95
At-home-ethnography i aktionsforskningen	96
Kvalitet i aktionsforskning	97
Aktionsforskningsprojektets empiri	99
Fornemmelser som viden	100
Foucault og aktionsforskning	100
Kapitel 5. Forskningsprojektets etiske aspekter	103
Begrebet etik	103
Formel og relationel etik i praksis og forskning	105
Den formelle etik i det professionsfaglige felt (a)	105
Den relationelle etik i det professionsfaglige felt (b)	105
Den formelle etik i forskningen (c)	107
Den relationelle etik i forskningsprocessen (d)	109
Ethiske værdier bag aktionsforskningen (e)	110
Ethiske værdiers betydning for aktionsforskningens praksis (f)	111
Opsamling: ansvarlig forskningspraksis	114
Kapitel 6. Aktionsforskningsforløbet i praksis	115
Aktionsforskningens dramaturgiske ramme	115

Konceptuel devising.....	116
Model for skabende teaterarbejde	117
Andre dramaturgiske elementer	118
Nonverbal kommunikation.....	120
Forholdet mellem dramaturgi og aktionsforskning.....	120
Skitsen til aktionsforskningsprojektet	121
Aktionsforskningsforløbets operationer i praksis	122
Anslaget	123
Rekursiv skabelse som disposition for beskrivelse af projektføreløbet	123
Materialegenereringsfasen	126
Kompositionsfasen	130
Iscenesættelsesfasen.....	133
Efterspillet	138
Opsamling af aktionsforskningsprocessen	141
Anvendt empiri.....	142
Kapitel 7. Analysestrategi	146
Induktive og deduktive momenter i analysestrategien.....	146
Dispositiver som analysestrategi.....	147
Dispositivanalysens struktur.....	147
Inddragelse af empirien.....	149
Retrospektive refleksioner over aktionsforskningsprocessen	150
Kapitel 8. Dispositivanalysen	151
Diagnoser, standarder og dokumentation	151
Diagnoser.....	152
Standarder og instrukser	153
Dokumentation.....	155
Brugerinddragelse	162
Opsamling.....	163
Miljøterapi og socialpædagogik	166
Et historisk tilbageblik.....	167
Institutionens miljøterapeutiske teorigrundlag	169
Miljøterapi i den aktuelle praksis	171
Forventninger til medarbejderne	175
Afgiftning	176
Struktur og forudsigelighed	177

Miljøterapi og organisatorisk brugerinddragelse	179
Tavshed, kropssprog og fortolkning	180
Socialpædagogisk myndighed og et alsidigt dannelsesbegreb	181
Psykologiens rolle	185
Opsamling	187
Institutionen	190
Funktion	190
Hjemlighed	190
Digital kommunikation	192
Fællesskab	194
Skærmning og transition	195
Organisationsstruktur og beslutningsprocesser	200
Ledelse og markedsføring	200
Markedsføring	203
Organisatorisk brugerinddragelse	204
Repræsentativ brugerinddragelse	208
Opsamling af analyse	210
Udledte dispositiver	211
Udskillelse	212
Behandling	212
Disciplinering	213
Data-akkumulering	214
Kapitel 9. Refleksioner over aktionsforskningsprocessen	216
Forskning i eget felt	216
Aktionsforskning på det socialpsykiatriske område	218
Medforskning og deltagelse i aktionsforskningsforløbet	219
Beboerne som medforskere	221
Medarbejderne som medforskere	224
Mellemliderne som medforskere	227
Toplederen som nærmeste sparringspartner	228
De pårørendes engagement	229
Refleksioner over den dramaturgiske ramme i aktionsforskningen	229
Aktionsforskningsprojektets validitet	231
Rollen som faciliterende forsker	231
Blød disciplinering	234

Blinde pletter	234
Dialog om dialogen	235
Opsamling.....	237
Kapitel 10. Konklusion og perspektivering	239
Det forskningsmæssige aspekt	239
Den dramaturgiske ramme.....	240
Brugerperspektivet.....	241
Repræsentativ brugerinddragelse.....	241
Medarbejderperspektivet	242
Det sundhedsvidenskabelige paradigme og miljøterapi	242
Det socialpædagogiske perspektiv	243
Det sociologiske perspektiv	243
Perspektivering.....	245
Referenceliste.....	247
Resumé på dansk.....	263
Det forskningsmæssige aspekt	263
Den dramaturgiske ramme.....	264
Deltagerperspektiver	264
Socialpædagogik og miljøterapi	265
Det sociologiske perspektiv	266
Perspektivering.....	266
English summary.....	268
Residents' perspective.....	269
Staff's perspective.	270
Milieu therapy and the educational perspective of social workers	270
Notes to a conclusion	271
Liste over skemaer.....	273
Liste over figurer.....	273
Bilagsoversigt.....	274

Kapitel 1. Indledning

Denne afhandling omhandler et aktionsforskningsprojekt indenfor en uddannelsespsykologisk ramme med særligt fokus på socialpsykiatri og socialpædagogik. Det empiriske felt er en socialpsykiatrisk døgninstitution for normalt begavede unge og unge voksne med psykiatriske lidelser.

Projektets formål er at undersøge om teorier, metoder og erfaringer fra et dramaturgisk perspektiv kan danne befordrende rammer for at inddrage beboerne i aspekter vedrørende organisationen og dagligdagen på en sådan måde, at det imødekommer beboernes udfordringer i sociale sammenhænge. De får dermed mulighed for at medvirke til udvikling af institutionen samtidigt med, at det øger deres selvtilid, trivsel, udvikling og mod til et liv som sociale aktører.

Aktionsforskningsprojektet fokuserer på handlinger i hverdagens levede liv og anvender derfor ikke fiktionsrum, bortset fra enkelte elementer i aktionsforskningens *fremtidsværksteder*.

Projektet er åbenlyst værdibaseret og med generel reference til K.E. Løgstrups etiske fordring (Løgstrup, 1991 [1956]) og med en etisk forpligtelse til solidaritet med mennesker i mistrivsel (Aadland, 2019).

Kapitlet identificerer projektets genstandsfelt, problemstilling og forskningsspørgsmål. Det teoretiske afsæt, projektets aktionsfelt og ramme vil blive introduceret. Det følges op af en afklaring af nogle centrale begreber i afhandlingen samt en kort redegørelse for afhandlingens opbygning.

Identifikation af genstandsfelt

I diverse konventioner og politiske tiltag har der gennem de sidste tre årtier i Skandinavien og øvrige vestlige lande i tiltagende grad været sat fokus på *brugerinddragelse* (Salamancaerklæringen, 1997). Der er i offentligt regi en intention om at inddrage borgerne i beslutninger vedr. deres egen (sags-)behandling. Hensigten med den øgede grad af brugerinddragelse har igennem de seneste år bevæget sig fra sin oprindelse i 1980'ernes formulering af etiske og demokratiske idealer hen imod et tungtvejende samfundsøkonomisk sigte, idet man fra politisk hold arbejder på at omdefinere den generelle forståelse af dansk velfærd. Dette sker med baggrund i en opfattelse af, at det ikke er muligt at tilføre flere midler til den offentlige sektor, men at man dog samtidigt, på trods af stadigt stigende udgifter ikke ønsker deciderede forringelser indenfor det sociale, endsige sundhedsmæssige område. I den danske kontekst er diskursen og idealet om brugerinddragelse endvidere blevet udvidet med begrebet *samskabelse* (Institut for menneskerettigheder, 2009; Region Midt, 2013). Denne strategi lægger sig op af en bred folkelig, demokratisk diskurs, der bygger på, at vi som individer har brug for sund og meningsbærende aktivitet, sociale relationer og, ikke mindst indenfor det sociale og sundhedsmæssige område en ansvarliggørelse af borgeren i forhold til egen velfærd, behandling, trivsel og rehabilitering.

Generelt udgør prioriteringen af ressourcerne i det offentlige danske sundhedssystem et problem under konstant diskussion i den politiske og sundhedspolitiske debat. Dette ikke mindst ift. prioriteringen af ressourcer til det psykiatriske område. På danske regioners hjemmeside står der (Danske Regioner, 2019b): *"Vi har ikke uanede ressourcer, og et tilvalg et sted i sundhedsvæsnen vil som oftest betyde et fravalg et andet sted. Det er vigtigt at sikre, at prioriteringen sker på et oplyst og afbalanceret grundlag i samspil med patienter og andre relevante parter"*. Borgerne skal således inddrages i ansvar og beslutninger ift., hvem der *ikke* skal hjælpes. Her nævnes hverken de økonomipolitiske præmisser for, at der overhovedet skal ske nedskæringer eller hvilke former for viden, der ligger bag prioriteringer og behandling (Rose, 2013; Mik-Meyer & Villadsen, 2007).

Der lægges op til en intensivering af samarbejdet på tværs af den offentlige sektors siloer og til innovation, udvikling og samarbejde med det private erhvervsliv, som står klar med en lang række teknologiske og digitale løsninger, der, hvis de fordeles og inddrages hensigtsmæssigt, kan forbedre behandlingen og øge borgernes uafhængighed og trivsel i hverdagen. Argumenterne er, at det kan føre til besparelser på de offentlige budgetter og i bedste fald frigive professionelle ressourcer til det relationelle arbejde med borgerne.

De fleste danske kommuner taler om at sætte de bløde værdier i spil. Det handler om velfærd på nye måder: *"Kommunen vil træde et skridt tilbage og lade borgerne komme til"* (Bundsgaard 2016¹) ift. opgaveløsninger og skabe en ny diskurs omkring velfærdsbegrebet. Dette skal ske gennem et storstilet kulturelt "Samskabelses-projekt" og man har eksempelvis i Aarhus kommune ligefrem udarbejdet et nyt vokabularium (Aarhus kommune, 2016), hvor fx ordet "service" tænkes erstattet med "fællesskab", "ekspert" med "sparringspartner", "hjælp" med "selvhjælp", "afgørelse" med "dialog", "gøre for" bliver til "gøre sammen med", "permanent" bliver til "midlertidig" og "taler om" bliver til "taler med".

Aktuelt lever mange mennesker med psykisk sårbarhed/psykiske lidelser (Bilag 1). Dette gælder ikke mindst antallet af børn og unge. Det er blevet lettere at få en diagnose og samtidigt fremhæves ansvaret for egen behandling. Den danske Sundhedsstyrelse definerer (jf. WHO, 2001) mental sundhed som *"En tilstand af trivsel hvor individet kan udfolde sine evner, kan håndtere dagligdags udfordringer og stress, på frugtbar vis kan arbejde produktivt, samt er i stand til at yde et bidrag til fællesskabet"*. Denne forståelse ligger bl.a. bag idealerne vedr. udviklingen af psykiatrien i Danmark gennem de seneste år og bag opfordringerne fra flere speciallæger i psykiatri (Jørgensen, Bredkjær & Nordentoft, 2012) til at modarbejde stigma, diskriminering og ulighed i kampen for mental sundhed. Der arbejdes ud fra en forståelse af psykiske sygdomme som: *"hjernesygdomme med psykiske symptomer"* (Ibid.: 42). Psykisk sygdom defineres primært som *"organiske eller*

¹ Jacob Bundsgaard, Borgmester i Aarhus kommune. Oplæg på Velfærdens Innovationsdag, 28.01.2016

kropslige forandringer og forstyrrelser” og ”Psykiske symptomer genereres i forlængelse af, at der er noget galt i enten hjernen eller kroppen” (Ibid.: 61). Jørgensen et al. anbefaler ensartethed og harmonisering af kerneydelserne (diagnostik og behandling) og målene, mens ”periferydelserne kan variere” (Ibid.: 109). Ovenstående udgør et eksempel på, hvorledes den moderne psykiatri i Danmark holdningsmæssigt ligger langt fra socialvidenskabelige og samfundsmæssige perspektiver på afstigmatisering og udvikling/behandling af de mennesker i vores samfund, som i kortere eller længere perioder har det psykisk dårligt. Spørgsmålet er, om de naturvidenskabelige idealer om evidens og standardisering, der i tiltagende grad også influerer på de sociale og pædagogiske områder, egentlig har vist sig som ’objektivt gode’ i forståelsen og behandlingen af mennesker, der trives mentalt dårligt (Ernst, 2016), frem for et mere socialt orienteret og holistisk syn² på syge og sårbare mennesker (Hummelvoll, 2018; Järvinen & Mik-Meyer 2003; Langager 2012; Nissen, Pringle & Uggerhøj, 2007; Priebe, Burns & Craig, 2013; Rose, 2017). Dertil kommer en diskussion af, om socialpsykiatrien og socialpædagogikkens potentialer i forhold til udvikling i og gennem kommunikation, relation, samspil og samfundsrettethed fortsat skal have karakter af at være ”periferydelser”.

Også indenfor det psykiatriske og socialpsykiatriske område har der været forsøg på brugerinddragelse igennem de sidste tre årtier. På det regionale sundhedsområde har man således gennem en årrække satset på ikke alene ’den aktive medborger’ og ’selvhjælp’ i form af teknologiske og digitale løsninger, men også gennem arbejdet med implementeringen af den Danske Kvalitetsmodel i forhold til at inddrage borgerne i egen behandling.

I Salamancaerklæringen (1994, 1997) FN’s Handicapkonvention (2006) og Dansk Kvalitetsmodel på det Sociale Område (2013) understreges det, at patienterne har ret til indflydelse på egen behandling. I den Fælles regionale retningslinje for Dansk Kvalitetsmodel på det sociale område vedr. Brugerinddragelse (2013), er det værd at bemærke forskellen på, at de fagprofessionelles screening af patienternes kapacitet ift. at blive inddraget i den *individuelle* behandling er noget, der *skal* ske, mens en tilsvarende redegørelse ift. det organisatoriske niveau, dvs. i forhold til tilrettelæggelse af institutionernes hverdag og strukturer, er noget, der *kan* ske. Det er således ikke blot et spørgsmål om brugerinddragelse eller ej, men et spørgsmål om, *hvordan* denne brugerinddragelse kan implementeres på måder, der bevirker, at borgerne i rollen som beboere/ brugere/patienter oplever at været involveret og får mulighed for at øve indflydelse.

Trods politiske statements og gode intentioner fra de professionelles side (Bee et al., 2015; Hansson, 2015; Järvinen & Mik-Meyer, 2003; Rise, Westerlund, Bjørgen & Steinsbekk 2014a; Treichler et al., 2015; Uggerhøj, 2014, 2015) viser undersøgelser generelt, at borgerne hverken på det individuelle eller det organisatoriske plan føler sig tilstrækkeligt inddraget. Eksempelvis opleves velmente og

² Definition jf. Hummelvoll, J.K. 2018:16: Holistisk forstået som en kompleks, integreret helhed med fysisk, emotionel, social, kulturel og åndelig dimension

velorganiserede stormøder med borgeren som hovedperson ofte som skræmmende, fremmedgørende og umyndiggørende til trods for, at det modsatte har været hensigten (Hansson, 2015; Uggerhøj, 2015).

Brugerinddragelse indenfor det psykiatriske område har siden 1998 været indbefattet i den sociale lovgivning (Nissen, Pringle & Uggerhøj, 2007) og har bl.a. inspireret brugerorganisationer, Fountain House og andre social-kulturelle tiltag. Undersøgelser påviser imidlertid, at der fortsat eksisterer en række barrierer og vanskeligheder i forhold til implementering af brugerinddragelsen. Bl.a. kan oplevelsen af underlegenhed og angst medføre, at psykisk sårbare undlader at deltage i sociale sammenhænge (Frank, 2013) og dermed udvikles således let negative selvbekræftende feed-back-loops.

Af en dansk undersøgelse på psykiatriområdet (Mandag Morgen & Trygfonden, 2016) fremgår det, at psykiatripatienter oftere føler sig overhørt end andre patientgrupper. 52% af de patienter, der har været indlagt i psykiatrien inden for de seneste tre år, har oplevet, at lægerne ikke tog højde for deres behov. 30 % af de psykiatriske patienter har været udsat for, at behandlingen ikke blev tilpasset deres ønsker.

Mange mennesker kommer sig efter en sindslidelse eller bliver bedre til at leve med deres sårbarhed. Det ser ud til ofte at være de sociale følgevirkninger i forbindelse med psykisk sårbarhed, der skaber problemer og kan virke invaliderende i det lange løb (Frank, 2013). Dette står i kontrast til det forhold, at en lang række undersøgelser bekræfter, at oplevelsen af at være integreret i relationelle og organisatoriske kontekster rummer potentialer for både mental og social udvikling, idet forandring ofte sker i fællesskaber (Topor, 2005; Nøttrup, 2016; Lihme et al., 2015). Skandinaviske undersøgelser har vist, at de psykiatriske brugeres aktive deltagelse i forhold til behandlingsindsatsen er afgørende for graden af bedring og heling og vurderes højt af brugerne selv (Borg & Topor, 2003, 2008; Petersen, 2009; Topor, 2003, 2007).

Heling af sårbare borgers selvbilleder og identitet sker ofte i sociale og relationelle sammenhænge, hvor oplevelser, der cementerer brugernes narrativer vedr. deres måske traumatiserende oplevelser i sociale kontekster undgås og hvor der ligger et konkret fokus på et *fælles tredje* (Helm 2009; Hertz & Nielsen, 2011; Lihme et al. 2015; Nøttrup 2016).

Det at implementere brugerdeltagelse i etablerede *institutionelle* kontekster, hvor der kan argumenteres for at være stort behov for det, har imidlertid vist sig særdeles vanskeligt (Bjerregaard 2007; Elstad & Eide 2009; Mathisen, Fagerheim, Obstfelder & Måseide, 2016; Oeye, Bjelland, Skorpen & Anderssen, 2009; Petersen, 2009; Storm, Hausken & Knudsen, 2010; Tjalve, 2001). Udfordringen er at tilgodese borgerinddragende tiltag på en sådan måde, at de ikke ender i tavshed, meningsløs ordveksling, pseudokommunikation, manipulation og yderligere stigmatisering (Karlsen & Villadsen, 2007; Mik-Meyer & Villadsen, 2007; Oeye et al., 2009). Dette billede bekræftes

af nye undersøgelser, der påviser, at især psykiatriens brugere fortsat ikke oplever at blive lyttet til (Mandag Morgen & Trygfonden, 2016).

En Fairclough-inspireret diskursanalyse af *mulighedsbetingelser for patientinddragelse og recovery i psykiatrien* (Jørgensen & Præstegaard, 2017) med fokus på individuel brugerinddragelse på det sygeplejefaglige område, påviste, at til trods for ønsker, intentioner og krav om brugerinddragelse, var *diskursen* herom styret af en bagvedliggende biomedicinsk, paternalistisk og plejeetisk diskurs, der var med til at fastholde de stigmatiserende træk ved patienterne.

Også undersøgelser fra specifikt det *socialpsykiatriske* område viser, at brugerne oplever det som vanskeligt at komme igennem med deres ønsker (Bjerger og Selmer, 2007; Petersen, 2009) til trods for, at brugerinddragelsen udadtil tillægges stor værdi. Ifølge brugerne selv er det vigtigt at have indflydelse på hverdagen, og at de fagprofessionelle lytter til deres forslag og ønsker.

Her bekræfter undersøgelser den store betydning, det kan have for anbragte børn og unges udvikling, at de inddrages aktivt i dialog og beslutninger også vedr. organiseringen af institutionens hverdagsliv (Schwartz et al. 2008; Warming 2019a). Flere undersøgelser på døgninstitutionsområdet dokumenterer, at der ligger nogle barrierer i de professionelles antagelser, forestillinger og narrativer omkring, hvad beboerne mener og har brug for. Her er tale om forestillinger, som sjældent bliver efterprøvet (Espersen, 2010; Kristensen, 2013; Schwartz 2008, 2014).

Antagelsen for aktionsforskningsprojektet er, at brugerinddragelse på behandlingsområdet udgør et politisk krav og et humanistisk ideal, men at brugerinddragelse endsige *organisatorisk* brugerinddragelse ikke fungerer på brugernes præmisser. Hvis brugerne skal tages alvorligt som 'eksperter i eget liv' (Andersen, Thylstrup, Hesse, Pedersen, & Frederiksen, 2014) opstår desuden spørgsmålet om, hvad de i så fald har magten til at bestemme.

Forskningsspørgsmålene lægger ikke op til tyngende ansvarliggørelse eller 'forandring' for enhver pris, men omfatter ambitionen om optimale rammer for samskabelse, der beforder beboernes muligheder for reel og ikke-angstprovokerende social deltagelse. Projektet handlede om at afprøve nye muligheder, ved at sætte især beboernes erfaringer og praksisviden i spil. Dette for således at give dem magten til at påvirke rammerne og i bedste fald skabe forandring, udvikling og potentialer for indflydelse på både situation og institution, og dermed en forbedring af deres livsmuligheder.

Et omfattende litteratur-studie har bekræftet en antagelse om, at der er et behov for, at brugerinddragelse indenfor det psykiatriske område også foregår på det organisatoriske plan, hvilket imidlertid implicerer en række særlige udfordringer for såvel institutioner som aktører (Rise, et al., 2014a; Treichler et al., 2015). Undersøgelser dokumenterer, at psykisk sårbare borgere finder det af stor betydning og i høj grad ønsker at deltage i beslutninger på det organisatoriske niveau, samt at de lægger vægt på at blive involveret og respekteret gennem inddragelse af deres egen viden og

erfaringer i forbindelse med problemløsningsprocesser (Petersen 2009; Treichler et al. 2015). Imidlertid er de professionelle medarbejdere ofte usikre på, hvordan de i den forbindelse skal samarbejde/samskabe med borgerne og kan samtidigt opleve et loyalitetsdilemma især i rigide organisatoriske systemer (Bjerge og Selmer, 2013; Treichler et al., 2015). Dertil kommer, at mange professionelle indenfor det sociale system kan have ulyst ift. at erkende og forholde sig til deres magt og vanskeligt ved at tale om magtforholdet i relation til borgerne (Uggerhøj, 2015).

Projektet retter sig mod det centrale hensyn at undgå, at psykisk sårbare mennesker, hvis udfordringer ofte består i at indgå i relationer og sociale fællesskaber, bliver yderligere ekskluderet gennem forventningen om brugerinddragelse. Spørgsmålet er, hvordan vi kan sørge for, at eksempelvis unge, der ind imellem forekommer 'psykotiske', 'utilregnelige' eller 'hjælpeløse', kan blive taget alvorligt i kommunikationen og således ikke bliver genstand for fordomme, manipulation og stigmatisering gennem tilslørede asymmetriske magtforhold.

Hvis der skal foregå en højere grad af brugerinddragelse på socialpsykiatriske institutioner, må der udvikles metoder, som tager hensyn til feltets særlige betingelser. Bag projektet ligger altså tanken om, at selve det innovative arbejde omkring forsøget på at udvikle organisatorisk brugerinddragelse vil kunne øge både mening, trivsel og udvikling for den enkelte samt optimere den institutionelle udvikling i dialog med brugerne. Det drejer sig om, gennem dialog og samhandling at skabe mellemmenneskelig emotionel merværdi, som styrker individets, såvel som gruppens identitet, for således at befordre integration, forstået som individets egen oplevelse af at høre til i en gruppe. Hvis brugerinddragelsen skal lykkes, vil det imidlertid fordrø forandring og fleksibilitet i de etablerede systemer (bl.a. Rise et al 2014a, Rise, Solbjør & Steinsbekk, 2014).

Referencer til Fountainhouse-tænkningen (Højmark, 2011; Højmark, Rosendal Jensen & Langager, 2011; Kildehuset 2019;) bekræfter, at såvel processerne i selve projektarbejdet, som produktet (de opfyldte målsætninger), kan have afgørende betydning for de psykisk sårbare mennesker, der medvirker. Det kan bidrage til oplevelsen af mening, personlig og social udvikling, øget trivsel samt forbedrede rehabiliteringspotentialer.

Da forskningen bekræfter, at den menneskelige relation og de sociale aspekter udgør en central faktor i udvikling og behandling indenfor det socialpsykiatriske område, bliver det vigtigt ikke alene at registrere og forholde sig til diktomier som *succes* vs. *fiasko*, *syg* vs. *rask*, men at undersøge, hvad der sker undervejs ift. kommunikation og sociale samspil. Flere socialforskere og også nogle psykiatere argumenterer for en mere socialvidenskabelig tilgang til det psykiatriske arbejde og fremhæver, at fagprofessionelle med en social og pædagogisk tilgang er den faggruppe, der er bedst kvalificeret ift. at skabe relationer og inddrage brugerne, også på det organisatoriske plan (Linhorst, Eckert & Hamilton, 2005). Det er gennem danske undersøgelser påvist, at hvor det medicinske fagområde møder socialpædagogikken, oplever det pædagogisk uddannede personale ofte, at deres

faglighed domineres af den medicinske (Rothuizen og Boldsen, 2016). Der er mange forklaringer herpå, men pointen er, at den kultur, der opstår i mødet mellem den naturvidenskabelige og den socialvidenskabelige og humanistiske tilgang gerne skulle være bevidst, transparent og forskellene italesat. Sundhedsområdet har et umiddelbart fortrin i forhold til at være konkret, tydeligt og målbart. Det er derfor nødvendigt, at den socialpædagogiske fagprofession bliver tydelig omkring, hvilke kompetencer og hvilket refleksionsparadigme, der karakteriserer dette fagområde, hvis en gensidig respekt og ligeværdighed disse traditioner og kulturer imellem skal kunne etableres. Der ligger i projektet en indirekte ambition om at undersøge mulighederne for at finde eller skabe en kultur på den specialiserede psykiatriske socialinstitution, hvor faglig velfunderet socialpædagogik kan fungere og udvikles sammen med brugerne til deres bedste i et ligeværdigt dialogisk samspil med de sundhedsvidenskabelige og specialpsykologiske vidensfelter.

Problemformulering og forskningsspørgsmål

Afhandlingens problemformulering drejer sig om gennem aktionsforskning at undersøge, om teorier, metoder og erfaringer fra teoretisk dramaturgi kan danne befordrende rammer for organisatorisk brugerinddragelse på en døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne.

Problemformuleringen kan udspecificeres i følgende forskningsspørgsmål:

1. Hvorledes kan dramaturgisk inspirerede teorier og metoder medvirke til at skabe befordrende rammer for organisatorisk inddragelse af beboerne på en døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne?
2. Hvorledes kan beboerne indenfor denne ramme, gennem dialog og samskabelse, få mulighed for indflydelse på ønskede forandringer i institutionens hverdag, planer og organisering samtidigt med, at det potentielt medvirker til at øge deres selvtillid, mod, trivsel og udvikling som sociale aktører?

Problemformuleringen vil blive besvaret gennem beskrivelsen af selve aktionsforskningsprocessens forløb, en Foucault-inspireret dispositivanalyse samt sat i perspektiv af en række teorier, der supplerer hinanden ift. forståelsen af de forskellige vinkler i den eksplorative udvikling af praksis. Refleksioner over aktionsforskningsforløbet af 2. orden bidrager desuden til problemformuleringens besvarelse, der sammenfattes i afhandlingens konklusion.

I sammenhæng med projektet refererer begrebet *dialog* til interessen for det diskursive felt forstået i modsætning til monolog og enetale. Dialog skal således i denne kontekst forstås bredt som *kommunikation*. Dette på baggrund af begrebets etymologiske betydning som udtryk for at fællesgøre samt som en markering af projektet fokus på nonverbalitet og tavshed.

Afhandlingens opbygning

I henhold til belysning og bevarelse af overstående problemformulering og forskningsspørgsmål belyses de dialektiske og dialogiske forhold i aktionsforskningsprojektets teori og praksis gennem afhandlingen, der er således opbygget:

Kapitel 2. State of the Art

I kapitel 2 præsenteres et omfattende internationalt litteratur-studie, der havde til formål at indkredse den allerede eksisterende forskningsbaserede viden omkring organisatorisk brugerinddragelse på det (social)psykiatriske område. Dette især med fokus på metoder, forhindringer og betydningen for brugerne i den institutionelle kontekst samt omfanget og karakteren af forskningen på området.

Kapitel 3 Afhandlingens teoretiske afsæt

Afhandlingens teoretiske afsæt består af 3 dele: 1) Et klassisk epistemologisk perspektiv primært præsenteret med filosof Michel Foucault som afhandlingens hovedteoretiker samt systemteoretiker Gregory Bateson og psykolog Kurt Lewin. Sidstnævnte er relevant ift. såvel afhandlingens socialpsykologiske aspekt som aktionsforskningsaspektet. 2) Et kritisk-analyserende perspektiv, der referer til Aktør-Netværks-teori med reference til Bruno Latour, Michael Callon og John Law samt en teoretisk diskussion af det medicinske paradigme og det biopsykosociale perspektiv med udgangspunkt i bl.a. sociolog Nicolas Rose' kritiske perspektiver på nutidens psykiatri. 3) De alternative, konstruktive teorier, der udgøres af dels af en alternativ, konstruktiv psykologisk model og en model for rekursiv skabelse. Den første, der vil blive benævnt Butterfly-modellen, er under udarbejdelse af psykolog Ole Steen Kristensen og retter sig imod personlig kommunikation og motivation, og i denne kontekst, transitionsproblematikker (Kristensen 2015). Den anden alternative model er dramaturg Janek Szatkowskis model for rekursiv skabelse (Szatkowski 2019), der med reference til Aritoteles bygger på Niklas Luhmanns teorier, som en systemteoretisk forståelse af samskabelse³.

Kapitel 4. Teorier bag aktionsforskningen

Da brugerinddragelsesaspektet, som både genstandsfelt og forskningstilgang er uløseligt sammenvævede, er perspektiverne omkring aktionsforskning for overskuelighedens skyld, og måske lidt atypisk, fordelt på tre kapitler i hhv. kapitel 4, Aktionsforskningens teoretiske baggrund, kapitel 6, Aktionsforskningsforløbet i praksis og kapitel 9, Refleksioner over aktionsforskningsprocessen.

Kapitel 5. Formel og relationel etik i praksis og forskning

³ Se Luhmann, N. 2000

Dette kapitel vedr. etik er opdelt i afsnit omkring dels etiske perspektiver ift. praksis hhv. forskning på den ene led og ift. formel versus relationel etik på den anden. Der sættes desuden et særlig fokus på etik i sammenhæng med specifikt aktionsforskning.

Kapitel 6. Aktionsforskningsprocessen i praksis

I dette kapitel beskrives aktionsforskningsprocessens praksis, som en sammenfatning af 20 operationer. En mere detaljeret beskrivelse af forløbet, disponeret ud fra modellen for rekursiv skabelse, som introduceret i teorikapitlet, kan ses af Bilag 14.

Kapitel 7. Analysestrategi

Kapitlet introducerer og argumenterer for afhandlingens analysestrategi, der består af dispositivanalysen af aktionsforskningsprojektet og de dertil knyttede vidensfelter samt de retrospektive refleksioner over aktionsforskningsprocessen, som introduceres og operationaliseres i forhold til afhandlingens analytiske genstandsfelt.

Kapitel 8. Dispositivanalysen

Med udgangspunkt i aktionsforskningens videnskabelse og erfaringer fra praksis fremanalyseres og identificeres i dette kapitel dispositiver på baggrund af feltets konstruktioner af strukturer, teknologier, diskurs og viden betragtet i en aktuel samfundsmæssig og historisk kontekst. Teoretiske perspektiver med gennemgående referencer til Foucault bidrager løbende til diskussion og forståelse af viden, kommunikation og magtforhold på spil den institutionelle praksis og den kontekstuelle samfundsmæssige indlejring. Dispositivanalysen er opdelt i de tre hovedoverskrifter 1) Diagnoser, standarder og dokumentation, 2) Miljøterapi og socialpædagogik samt 3) Institutionens funktion og praksis. De tre hovedområder bidrager til et samlet billede af, hvorledes de fremherskende dispositiver fungerer gensidigt selvforstærkende.

Kapitel 9. Refleksioner over aktionsforskningen

De 2. ordens refleksioner over aktionsforskningen, der fremgår af dette kapitel udgør sammen med dispositivanalysen et retrospektivt analytisk blik på aktionsforskningen og samskabelsen i praksis. Behovet for at anlægge dette analytiske perspektiv blev dels skærpet af en erkendelse af, at der herskede nogle strukturer og rammer, som vanskeliggjorde fælles refleksioner med medforskerne og at der på baggrund af min tilknytning til praksis var brug for en distancering af forskerblikket.

Kapitel 10. Konklusion og perspektivering

I dette afsluttende kapitel konkluderes der på afhandlingens problemformulering og de dertil hørende forskningsspørgsmål. Dette på baggrund af aktionsforskningsprocessen, dispositivanalysen og de efterfølgende refleksioner diskuteret ift. de omfattede teorier med fokus på muligheder og potentialer ift. organisatorisk brugerinddragelse. Der perspektiveres desuden ift. mangler i forskningen vedr. specifikt organisatorisk brugerinddragelse på det institutionelle område og generelt ift. socialpædagogisk forskning og formidling på det socialpsykiatriske område.

Læsevejledning

Der veksles mellem betegnelserne 1) *aktionsforskningsprojektet*, 2) *forskningsprojektet* og 3) *projektet*, som henviser til aktionsforskningsprojektet med mindre andet angives i sammenhængen. Der skal desuden erindres om, at aktionsforskningsprojektet ikke pr. definition afsluttes ved, at den akademiske forsker forlader praksis.

I forhold til læsning af afhandlingen skal bemærkes, at de mange eksempler, detaljer og referencer, der evt. kan opleves som brud på læsekadencen, er prioriteret på baggrund af 1) Forskerpositionens kompleksitet, 2) ønsket om transparens i aktionsforskningen og 3) dispositivanalysens karakter.

Teoretisk og metodisk afsæt

I undersøgelsen tages der afsæt i en konstruktivistisk, systemisk og psykodynamisk forståelse af det sociale grundlæggende betydning for såvel udviklingen af psykisk sårbarhed som lidelse, stigmatisering og behandling.

De grundlæggende teorier bag undersøgelsen er opdelt i 1) en klassisk epistemologisk tilgang, 2) et kritisk-analyserende perspektiv og 3) præsentationen af nogle alternative, konstruktive modeller samt teorier bag aktionsforskning.

Foucaults teorier bidrager som analyseperspektiv i form af en dispositivanalyse, der med reference til genealogiens fokus på normer/etik, viden og magt sigter på at forklare reaktioner på situationer eller historiske begivenheder samt forsøger at anskueliggøre sammenhænge og netværk mellem diskurser, institutioner, praksisser og teknologier dvs. det strukturelle og det materielle (Foucault, 1980; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004).

Projektets epistemologiske afsæt tages i øvrigt i analysestrategier baseret på antropolog Gregory Batesons åbne systemteori (Bateson, 1990 [1972]).

Socialpsykolog Kurt Lewins tanker om i det sociale felt at studere relationen mellem to fænomener frem for at studere fænomenet i sig selv (Lewin, 1951) og også hans demokratiske værdier og dynamiske tænkning, der allerede i begyndelsen af 1940'erne lagde op til aktionsforskningen, udgør en del af afhandlingens teoretiske afsæt (Lewin, 1945).

Aktionsforskningen er inspireret af flere retninger, der alle henter deres grundlæggende værdier i Lewins samt Peter Reason & Hilary Bradburys værdier og principper vedr. "*Participative inquiry and Practice*" (2008, 2013, 2015).

I det kritisk-analyserende perspektiv inddrages materialitetens betydning i form af Aktør-Netværks-teori (ANT), der supplerer den systemiske baggrund. ANT forstås her som teknologi, videnskab, social aktører, samfund, natur og magt analyseret ud fra samme

begrebsramme (Elgaard Jensen, 2005). Der refereres primært til Bruno Latour (Latour & Woolgar, 1986; Latour 1999, 2008) bl.a. udlagt gennem tekno-antropolog Torben Elgaard Jensens optik (Jensen, 2005, 2015).

I den kritisk- analyserende tilgang indgår endvidere diskussionen af det biopsykosociale perspektiv med reference til bl.a. den britiske sociolog Nicolas Rose (Rose 2001a, 2001b, 2003, 2012, 2013; Rose & Abi-Rached, 2014; Rose, 2015, 2016, 2017a, 2017b).

Det dramaturgiske perspektiv

Siden Aristoteles er drama og teater blevet brugt til at undersøge, forstå og forklare samfundet. I de sidste 100 år har teater i de vestlige samfund været en del af den pædagogiske og kulturelle dannelse. Teater og drama har dannet grundlag for flere former for terapi, rollespil og analysemodeller. Det at bruge teatermetaforer i hverdagslivet eller social forskning er, takket være bl.a. sociologen Erving Goffman (Goffman, 2014) ikke noget nyt. Der er i disse år måske ligefrem relevant at tale om et *dramaturgisk vende* (Szatkowski, 1992). Dette ikke mindst fordi dramaturgi og (selv)iscenesættelse, performativitet (Halkier & Jensen, 2008) er blevet centrale elementer i den globale virkeligheds kommunikation og kommunikation af kommunikation. Performativitet forstået som balancegangen mellem person og rolle (Szatkowski, 2019) kan, som det på flere måder vil fremgå også udgøre et centralt fænomen ifm. det psykiatriske felt.

Mine erfaringer med - og undersøgelser af teaterproduktionsprojekter i socialpsykiatrien (Helm, 2008b, 2009, 2011a, 2011b, 2013) har bl.a. understøttet af den irske forsker i *social drama with people with autism*, Carmel O'Sullivan (2016⁴) dokumenteret, at flere af de principper og metoder som anvendes i kollektive teaterskabelsesprocesser kan tilgodese såvel etiske som pædagogiske fordringer til deltagerinvolvering også af psykisk sårbare mennesker. Nogle af disse principper har vist sig med fordel også at kunne anvendes ifm. ikke alene pædagogiske projekter af æstetisk karakter, men også i socialpædagogiske projekter indenfor det socialpædagogiske og socialpsykiatriske område.

Projektets aktionsfelt

Projektets aktionsfelt er en socialpsykiatrisk institution for normalt begavede unge og unge voksne i alderen 14-23 (25) år med psykiatriske lidelser. Dette dækker over diagnostiske kategoriseringer som angst, depression, spiseforstyrrelser, personlighedsforstyrrelser, alvorlig selvskadende adfærd, skizofreni og skizofrenilignende tilstande samt organisk betingede vanskeligheder indenfor autismspektret samt ADHD. På institutionen er indskrevet i alt ca. 70 beboere, heraf hovedparten i døgnbehandling.

⁴ Forelæsning, Universitetet i Bergen, april 2016

Den oprindeligt selvejende institution indgik i forbindelse indførelsen af Strukturreformen, 2007-2009, driftsaftale med en af de danske regioner. Der er således tale om en institution indenfor det specialiserede socialområde, som hører under både social - og sundhedslovgivningen (Børne- og Socialministeriet, 2017/Social- og Indenrigsministeriet, 2019; Sundheds- og Ældreministeriet, 2019), herunder bl.a. Voksenansvarsloven (2019) samt en række andre lovområder ifm. bl.a. uddannelse/beskæftigelse, persondatalovgivning og retssikkerhed. Der opstår i praksis jævnligt situationer, hvor tvivlsspørgsmål om, hvilken lovgivning, der her skal følges, må afgøres gennem kontakt til jurister.

Institutionen har tilknyttet mere end 150 medarbejdere. Personalet er tværfagligt sammensat, men består primært af socialpædagoger. Derudover er der ansat lærere, faglærere, psykologer, socialrådgivere, sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter, ergo- og fysioterapeuter. Et par speciallæger i psykiatri har fast tilknytning til institutionen.

Institutionen har en årelang tradition for projektudvikling og erfaringer fra tidligere projekter har vist, at de unge, der medvirker under selve projektudviklingen og ikke blot som deltagere i et færdigudviklet projekt/tiltag, oplever dette som noget, der giver mening⁵, oplevelsen af øget selvtilid og en anden identitet end den, der knytter sig til rollen som syg. Erfaringer fra projekterne har vist, hvorledes nogle af institutionens beboere kan være særdeles konstruktive og kreative på det organisatoriske og ideudviklingsmæssige niveau, mens de kan have meget vanskeligt ved at passe almindelige daglige gøremål og honorere forventninger om fx stabilitet i fremmøde. Samtidig viser andre beboere sig, når opgaven eller projektet er defineret, særdeles trofaste og pligttopfyldende ifm. udførelsen (Helm 2011a og b).

Institutionen, der er opdelt i flere selvstændige afdelinger, der ligger i en forstad, har gennemlevet en lang historie fra at være et mindre fredshjem i 1920'erne (Andersen, 2012) over at være en decideret socialpædagogisk institution med tilhørende skole og værksted til i begyndelsen af 1990'erne at blive et amtsligt ungdomspsykiatrisk tilbud. Indlemmelsen i regionalt regi og medførte at institutionen kom til at arbejde på markedslignende vilkår under betegnelsen "*kvalificeret specialisering*". Institutionen passer ikke ind i definitionen sygehuspsykiatri og er indplaceret i en regional struktur under kategorien *Psykiatri og Social*, det specialiserede socialområde. Ikke desto mindre ser nedlæggelsen af sengepladser i psykiatrien sideløbende med en eksplosiv vækst i antallet af stillede psykiatriske diagnoser (Hansson, 2015; Langager, 2012; samt opgørelser Bilag 1) ud til at skabe en tiltagende forskydning fra den psykiatriske hospitalsbehandling til dette 'sociale' område. Regionernes udlægning af Den danske kvalitetsmodel vedr. drift og omgang med borgeren omfattede forsøget på en sikring af brugerinddragelse. I samme periode kom sygdomsforståelse og

⁵ Se Antonovsky, A. 2000

diagnosetænkning hurtigt til at fylde mere end den systemiske bevidsthed og socialpædagogiske og holistisk prægede indstilling til beboerne, som omkring årtusindeskiftet havde præget institutionen.

Recessionen siden 2009 bidrog til økonomiske stramninger fra kommunernes side og garantier om *udredning, behandling og kvalitet* medvirkede til en skærpelse af kravene til kvalitet og dokumentation på institutionsområdet.

Efter at statistikker desuden har påvist, at mennesker med psykiske lidelser har en betydelig 'overdødelighed' sammenlignet med den øvrige befolkning (Danske Regioner, 2009; Psykiatrifonden, 2015), er institutionens sundhedsvidenskabelige og medicinske fokus blevet yderligere skærpet, mens der ikke er iværksat særlige politiske indsatser ift. at betragte dette problem i et mere socialt og sociologisk perspektiv.

Institutionen er formelt set ikke karakteriseret som 'lukket', men jf. oversigt over karakteristika baseret på undersøgelse af danske døgninstitutioner (Kristensen, 2014: 18) opfylder den ikke desto mindre de herfor opstillede kriterier, idet der er tale om en gammel og stor institution, med intern skole beliggende tilbagetrukket i lokalmiljøet, præget af en stærk struktur og med procedurer for indslusning, som er mere formaliserede end ift. udslusning. Dette bliver relevant ift. projektet, idet undersøgelsen af mulighederne for organisatorisk brugerinddragelse har til hensigt ikke alene at fokusere på individ og institution, men også på udvekslingen og transitionen ift. det øvrige civilsamfund.

Projektets ramme

Projektrammen udgøres af aktionsforskning kombineret med en dramaturgisk tilgang. En del af rammen for udviklingen af dette projekt er således hentet fra dramaturgien og sammenkoblet med aktionsforskningsmetoder inspireret af Fremtidsværksteder som foregrebet utopi (Paaby, Nielsen & Nielsen, 1988).

Uanset om der er tale om det individuelle eller sociale/organisatoriske niveau fordrer arbejdet på det socialpsykiatriske område på en gang tydelige, stabile og forudsigelige rammer samtidigt med en høj grad af fleksibilitet (Hansen, Hatling, Lidal & Ruud, 2004; Storm, Hausken & Knudsen 2010; Treichler, Evans, Johnson, O'Hare & Spaulding, 2015). Mine mange års erfaringer i feltet (Helm 2008, 2009, 2011a & b) har tydeliggjort dette paradoks, og det spiller derfor en central rolle for mit valg af det dramaturgiske perspektivs rammer for samskabende processer i form af konceptuel devising (Kjølner 2004a & b; 2009) og rekursiv skabelse (Szatkowski 2019). Disse erfaringer har foranlediget en åbenhed ift. at beboerne kun deltager i perioder/dele af aktionsforskningsprojektet og eventuelle delprojekter, i de faser og perioder, hvor de har mental energi og overskud til det. Denne åbenhed kan dog medføre gruppedynamiske og processuelle udfordringer, idet selve det at deltage i blot en lille del af et projekt, kan have stor betydning for

den enkelte deltagers selvopfattelse, mod og udvikling, hvilket understøttes af en australsk undersøgelse af brugerinddragelse i psykiatrisk forskning (Milbourn, McNamara & Buchanan, 2015).

Der foreligger efterhånden en del videnskabelig dokumentation for kunstens positive betydning for psykisk sårbare mennesker i såvel konsumerende som skabende sammenhæng (Harste, 1995; Helm 2007, 2008, 2011a & b; Skov, 2003; Teglbjærg, 2011; Trondalen & Skårderud, 2007; Sundhedsstyrelsen, 2016), men det skal understreges, at projektets metodiske fokus er inspireret af *processer* omkring kollektiv kunstskeelse og ikke retter sig imod et kunstnerisk produkt. Det dramaturgiske aspekt i undersøgelsen bygger således *ikke* på fiktion eller fabel, som ofte karakteriserer teater, men har udgangspunkt i teorier omkring dramaturgiske skabelsesprocesser og erfaringer omkring, hvorledes dramaturgisk procesledelse kan gennemføres sammen med grupper af psykisk sårbare mennesker (Helm 2009; 2011; 2011a). Der er således ikke fokus på at spille roller indenfor en kunstnerisk fiktionskontrakt (Szatkowski 2019: 87 ff.). Skønt der bag projektet ligger en socialkonstruktivistisk og systemteoretisk tilgang, som i høj grad omfatter rollebegrebet ift. hverdagens kontekster, vil der i afhandlingen ikke blive sat specifikt fokus på hverken rollespil eller rolleidentiteter. Det forudsættes på ingen måde, at deltagerne i projektet har interesse eller kundskaber indenfor det æstetiske eller dramaturgiske område.

Den norske didaktik- og teaterforsker Anna-Lena Østern (2012, 2014) er en af de få forskere, der argumenterer for en dramaturgisk tilgang til pædagogik, konkret i forbindelse med undervisning på læreruddannelserne. Østerns æstetiske udgangspunkt er relevant i forhold til dette projekt, men hendes anvendelse af udvalgte dramaturgiske perspektiver omfatter et mere fænomenologisk præget afsæt for iscenesættelse af undervisning og mere skemalagte situationer i daglig pædagogisk praksis end herværende systemteoretiske fokus på også spontane samspil, relationer og kommunikation.

Det skal nævnes, at den gruppeanalytiske efteruddannelse⁶, som flere af praksis-institutionens ledere og psykologer gennemgår, også i et vist omfang omfatter et dramaturgisk perspektiv ift. gruppeanalytiske betragtninger (Karterud, 1999: 384).

Forskerposition

Min forskerposition i projektet er sammensat ud fra tre vinkler, dels som *akademisk- dels som at-home-etnografisk* (Alvesson, 2017; Alvesson & Einola, 2018) og dels som *faciliterende* forsker ifm. samskabelsesprocessen med beboerne og medarbejderne. Min tilknytning til praksis har medført, at jeg i højere grad end det kan forventes, når der er tale om 'eksterne' forskere, har været åben ift. også at indgå i konsulent-lignende funktioner i relation til projektet. Omvendt har det på baggrund af de bias, der ligger qua mit tilhørsforhold til praksis, været vigtigt for mig at oparbejde en optik vha. teoretiske begreber, som rækker udover feltet, hvilket har udmøntet sig i bl.a. valget af Foucault som

⁶ Bl.a. inspireret af Tavistock-metoden

hovedteoretiker samt den omfattende række af referencer til relaterede studier. Hermed suppleres videnskabelsen i praksis af en analyse af projektet i et bredere samfundsmæssigt og historisk perspektiv, hvilket skal bidrage til også at skabe et distanceret og dermed mere nuanceret og blik på forskning i eget felt og på nogle de bias, der kan være forbundet hermed, fx kollegers forventninger og eventuelle sympati/antipati, misundelse/beundring, tillid/mistillid.

Begrebsafklaring

Da mange af de begreber og betegnelser, der omfattes af genstandsfeltet, defineres og anvendes meget forskelligt alt efter kontekst og holdning, præsenteres begreberne i nedenstående bokse med formålet at præcisere hvordan og til dels hvorfor nogle gennemgående begreber og betegnelser anvendes i afhandlingen. De enkelte begreber præsenteres således først i en tekstboks, og diskuteres evt. efterfølgende i løbende tekst

Brugerinddragelse: Begreberne bruger-inddragelse, -involvering, - deltagelse og participation i social, behandlings- og forskningsmæssig sammenhæng diskuteres løbende og fremkalder mange forskellige associationer og reaktioner. Komplexiteten og nuanceringen ift. definitioner og forståelse bliver ikke mindre, når begreberne skal oversættes i en international kontekst, hvor ikke alene oversættelser af dette begreb samt af også bl.a. socialpædagogik og socialpsykiatri kan volde sproglige udfordringer (Kristensen 2011: Note 1), men også fordi de enkelte landes sociale- og kulturspecifikke indflydelse spiller en stor rolle i forståelsen af samspillet mellem behandlere og brugere (Bär Deucher et al., 2016).

Patientforeningen VIBIS, Videnscenter for Brugerinddragelse i Sundhedsvæsenet, har i Danmark spillet en stor og aktiv rolle ift. at definere *brugerinddragelse* (VIBIS, Danske Patienter, 2016, 2019). Rådgiver for VIBIS, Erik Riiskjær har forsøgt sig med formuleringen "*Patienten som partner*" (Riiskjær, 2014). Den norske forsker i folkesundhedsvidenskab Jan Kåre Hummelvoll argumenterer for, at den hjælp man yder skal bygge på patientens værdier, hvilket altid forudsætter patientens aktive medvirken (Hummelvoll, 2018). Uanset om der anvendes udtryk som inddragelse, involvering, deltagelse eller participation er holdningen i denne afhandling, at der ifm. det individuelle perspektiv er tale om en grundlæggende absurditet, idet brugerne/patienterne uvægerligt er inddraget eller involveret, da de selv udgør de subjekter, som har fået brug for (at inddrage) de fagprofessionelle i deres liv og udfordringer. I den individuelle sammenhæng må det således handle om, hvorvidt brugerne har *indflydelse* på den måde, hvorpå de involverede professionelle behandler og støtter dem, altså hvorvidt 'hjælpen' baserer sig på patientens værdier (Hummelvoll, 2018:17). Selv i psykotiske perioder har borgeren krav på at blive lyttet til og også i denne tale vil der kunne findes elementer af betydning, som evt. vil kunne undersøges og uddybes nærmere, når borgerens 'realitetssans' igen har indfundet sig.

Organisation: Fænomenet organisation skal her forstås som et segment, der så at sige lever af at træffe beslutninger (Se Luhmann, N. 2000). Denne forståelse kan ses i sammenhæng med Foucaults relationelle udlægning af magtbegrebet som et produktivt fænomen, hvor magten ikke pr. definition handler om autoriteters undertrykkelse og begrænsning af andre individer, men hvor magten dog i sin relationelle autonome form, forsøger at forme de individer, den har brug for (Foucault 1982, 2016).

Organisatorisk brugerinddragelse: Jf VIBIS, 2017: "Inddragelse af brugere og viden om brugerperspektivet i planlægning, organisering, udvikling og evaluering af sundhedsvæsenet" ift. inddragelse, involvering eller deltagelse i planlægning og andre organisatoriske forhold er brugerens rolle imidlertid ikke givet. I de hierarkiske organisationer, hvor beslutningerne tages, er det jf. eksempelvis Den danske kvalitetsmodel, de professionelle, der skal vurdere hvorvidt brugerne er kapable ift. at være inddraget/involveret. Således kan brugerne i bedste fald opleve en form for ansvarsfritagelse og selvom de deltager er der ikke forventninger til, at de også øver indflydelse. Omvendt kan de professionelle vurderinger af forskellige årsager også være fejlagtige og i værste fald devaluerende.

Psykatri omfatter jf. Danske regioners hjemmeside (Danske regioner, 2019) "forebyggelse, diagnostik, behandling, opfølgning og rehabilitering af patienter med psykotiske og ikke-psykotiske lidelser samt psykiske lidelser kombineret med misbrug hos voksne".

Socialpsykiatri er jf. Danske regioners hjemmeside: Det "der omfatter forskellige former for sociale tilbud til sindslidende. I socialpsykiatrien tilbydes der ydelser som bosteder, væresteder og aktivitetscentre, støtte- og kontaktpersonordninger og støtte til bekræftelse". I afhandlingen er socialpsykiatri udtryk for et institutionelt miljø udenfor et hospital, hvor der eksisterer flere forskellige, sundhedsvidenskabelige og socialt humanistiske opfattelser af - og tilgange til arbejdet, men som i udgangspunktet kun sekundært varetages af medicinsk uddannet personale. Socialpsykiatrien i Danmark et område, der både praktisk og organisatorisk placerer sig et sted mellem behandling og pædagogik. Benævnelsen socialpsykiatri blev indført i 1970'erne forbindelse med decentralisering og udbygning af de lokale tilbud til psykisk syge ifm. at amterne overtog ansvaret for de psykiatriske hospitaler fra staten. Herved blev der etableret en opdeling mellem hospitalspsykiatri hhv. Distriktskykiatri og socialpsykiatri (Høgsbro 2004; Petersen 2009). I løbet af 1990'erne så det ud til, at socialpsykiatrien var ved at kunne profilere sig som et speciale indenfor socialt arbejde, frem for som et appendix til psykiatriske institutioners medicinske behandling (Lihme 2015). Videnscenter for Socialpsykiatri blev oprettet i 1977 og i Ramian & Gustafssons bog 'Liv i Fokus' (1998) sættes socialpsykiatriens ressourceprægede fokus op i modsætning til det medicinske mangelfokus. I 2004 vedtog Socialpædagogernes Landsforbund som et af fem punkter for professionens grundholdning, at "Mennesket er skabt af det sociale og skaber det sociale". Som det fremgår ser der imidlertid ud til at være sket en form for genetablering af det medicinske blik på socialpsykiatriens rolle og funktion.

Da projektet gennemføres indenfor en institution, der hører under det *Specialiserede Socialområde*, men i høj grad er underlagt det regionale sundhedssystem, rammer det ind i et krydsfelt imellem det medicinske og det pædagogiske perspektiv samt imellem det individuelle og det sociale -. Dette vanskeliggør afgrænsning og definition omkring begrebet *socialpsykiatri* også ifm. oversættelse, overførbarhed og parallelisering (Bär Deucher et al. 2016).

Socialpædagogik kom som fænomen til Danmark i begyndelsen af 19hundredetallet efter at være blevet introduceret af reformpædagoger i Tyskland¹, der anså pædagogik for at være en eksisterende social virkelighed for uddannelse i samfundet. Forsker i socialpædagogik, Niels Rosendal Jensen karakteriserer socialpædagogik som en samfundsvidenskabelig, etableret videnskab og praktisk fagdisciplin, der adskiller sig fra den individuelle og almene pædagogik ved fastholde en historisk-samfundsmæssig refleksionsramme og forholde sig til inklusion, integration og eksklusion i samfundets fællesskaber, med et særligt fokus på at støtte børn, unge og ældre ift. at leve med de udfordringer, der følger af social desintegration (Jensen 2006, 2013: 41). Socialpædagogik kan ses et opgør med den rene individualisme, idet mennesker her også betragtes sociale væsner og med en fordring om, at staten bidrager til at tage sig af de svageste (Erlandsen 2013, Jensen 2015; Rothuizen 2014).

¹Friedrich Adolf Diesterweg (1790-1866)¹ og Karl Mager (1810-1896)

Rothuizen og Boldsen (2016) fremhæver i forbindelse med det centrale i socialpædagogers arbejde med mennesker sindslidelser, at det bør ske med en værdibaseret, faglig grundantagelse om *"at de mennesker, man arbejder med, skal have mulighed for selv at tage stilling, selv at være aktør og deltager"* (Ibid.: 19). Rothuizen og Boldsen understreger, at socialpædagoger bør være kreative, forholde sig nysgerrigt og undersøgende i en pædagogisk ramme (kultur), som er værdibaseret og refleksiv i samspilsprocesserne med psykisk sårbare borgere (Ibid.: 23). Psykolog, socialpædagog og forsker Ida Schwartz karakteriserer *socialpædagogik* som en del af de samfundsmæssige styringsmekanismer, *"hvortil der knytter sig klassiske dilemmaer som f. eks. forholdet mellem hjælp og kontrol"* (Schwartz, 2007: 58). Schwartz referer til sociolog Nicolas Rose (1999) og som det senere vil fremgå, identificerer også Foucault dette dilemma (Foucault, 1982, 2009, 2016). Forståelsen af socialpædagogikkens rolle og funktioner betones og vægtes forskelligt. Nogle konsekvenser af denne flertydighed vil blive diskuteret i afhandlingen ift. såvel de fagprofessionelle pædagogers selvforståelse som ift. udfordringerne vedr. formidling og opfyldelse af, eller modsvar til de standardiserede, evidensbaserede dokumentationsformer, der fordres i praksis på det specialiserede socialområde (Nielsen et al., 2017).

Psykisk sygdom/lidelse kan på dansk udlægges således: *"Psykiatriske eller mentale lidelser defineres ud fra symptomer, tegn og forstyrrelser i ens evne til at fungere i det daglige"* (Patienthåndbogen, 2018; WHO, 2018). Benævnelsen **psykisk sårbar** vil dog primært blive anvendt i afhandlingen, idet udtrykket er det mange af institutionens beboere selv foretrækker at bruge. Betegnelsen indikerer for dem noget ikke-kronisk og opleves ikke så kategorisk stigmatiserende, som eksempelvis *skizofren* eller *psykisk syg*.

Mennesker i det beskrevne genstandsfelt omtaler sig selv og er gennem tiden omtalt i mange forskellige termer og gradueringer. *Gal, skør, sindslidende, sindssyg, mentalt udfordret, mentalt handicappet, psykisk syg* eller *psykisk sårbar* er blandt de udtryk, der er blevet anvendt alt efter tid, kultur og holdninger. Således er også udtrykket *psykisk sårbar* i dagens debat blevet kritiseret for at være stigmatiserende, idet det negligerer, at vi alle kan blive ramt (Harder, Køppe & Mathiesen 2008; Zycek 2018), mens det af andre modsat er blevet oplevet, som ikke at blive taget alvorligt.

Recovery har mange definitioner og fortolkninger. En overordnet inddeling kan være at betragte recovery som et begreb for en proces, en indstilling eller et vejledende princip¹ (Hummelvoll 2018: 63). Det opstod ifm. amerikansk, socialpsykiatrisk forskning i 1990'erne. (Rothuizen & Boldsen 2016). Rothuizen & Boldsen refererer til Slade & Longdens udlægning¹, hvor Recovery-orientering viser, at et sindslidende menneske kan komme sig, og at *"de professionelle opgave ikke er at flytte den anden, men at understøtte den andens recovery"* (2016: 18).

1: World Report on Disability, 2011 – World Health Organization & The World Bank, ©WHO, 2011

Rothuizen & Boldsen skelner skarpt mellem brugerens recovery-proces og de professionelle indsats, som de betegner som *"psykosocial rehabilitering"* (Rothuizen & Boldsen, 2016: 47). I afhandlingen anvendes begrebet ud fra en opfattelse af *recovery* som individets dialektiske proces med den sociale kontekst. Der kan i ovennævnte forståelse aldrig være tale om færdige pakked løsninger ligesom der ikke tænkes i en klassificering mellem indstilling, princip eller proces. Dette synspunkt deles af bl.a. sociolog Søren Langager, der advarer mod tendensen til at recoverybegrebet overtages af den kliniske psykiatri som en form for standardiseret *"Mainstreaming Recovery"*, fremfor samskabelse gennem mere varierede sociale processer (Langager, 2017).

Rehabilitering er et begreb fra sundhedsområdet, der betegner *"den proces, hvor man finder sin "habitus", sin sædvanlige måde at være på, igen, efter den sædvanlige måde at være på er blevet forstyrret af sygdom"* (Rothuizen & Boldsen 2016: 18). Sundhedsstyrelsen og Socialstyrelsen anvender følgende definition, som er formuleret af WHO: *"Rehabilitering kan defineres som en række indsatser, der støtter det enkelte menneske, som har eller er i risiko for at få nedsat funktionsevne, i at opnå og vedligeholde bedst mulig funktionsevne, herunder at fungere i samspil med det omgivende samfund"* (WHO, 2011). Definitionen har rødder, der spænder fra en socialpsykiatrisk recoverytænkning (Borg & Topor, 2003, 2007; Jensen et al., 2004; Langager 2017; Topor, 2003, 2007), hvor rehabilitering handler om, at borgeren re-etablerer magten over eget liv (Petersen 2009) og til en del af den aktuelle beskæftigelses og aktiveringsdiskurs og -hensigt, der i disse år er fremherskende på social- og sundhedsområdet.

Jf. *Rehabilitering* betragtes Psykiatriske lidelser i afhandlingen ikke som kroniske sygdomme, men som aktuelle tilstande, der kan forandres/bekæmpes, hvilket også fremgår af de mange selvbiografier, der gennem de seneste år er blevet publiceret bl.a. af psykolog, ph.d. og forfatter Arnhild Lauveng, tidligere karakteriseret *"skizofren, tvangsindlagt og stærkt medicineret"* (Lauveng, 2009).

Betegnelserne **borger**, **bruger**, **beboer** anvendes i afhandlingen jf. en bevægelse fra det generelle til det mere specifikke. **Borger** dækker generelt for alle samfundets menneskelige individer (her primært i de vestlige lande, især Skandinavien og specifik i Danmark). **Bruger** anvendes her som en betegnelse for de borgere, der bruger det sociale og sundhedsmæssige system/organisationer. **Patient** er en sundhedsfaglig betegnelse for de borgere, der gør brug af behandlingssystemet. Heraf har eller får langt de fleste en diagnose. Da der såvel holdningsmæssigt som ift. afhandlingens empiriske felt er tale om fokus på et 'Socialområde', anvendes begrebet patient imidlertid kun i relation til kontekster og studier, hvor begrebet patienter sædvanligvis anvendes. **Beboere** er i denne sammenhæng borgere, der i kortere eller længere perioder bor på sociale (plejende) og/eller behandlende institutioner. Dette begreb vil primært blive anvendt ift. deltagerne i det empiriske felt.

"Unge med en alvorlig psykiatrisk diagnose" er den lidt omstændelige officielle betegnelse for de unge, som trives så psykisk dårligt, at hjemkommunen vil betale for deres ophold og behandling. En psykiatrisk diagnose kan dog, som det senere vil fremgå, være noget langt mindre objektivt end det fremstår i hverdagens sundhedsfagligt dominerede diskurs. En særlig problematik ift. diagnosticering indenfor netop aktionsfeltet er desuden afgørelser omkring, hvornår adfærd og udfordringer hænger sammen med 'diagnosen' eller blot er en del af almindelig udvikling ifm. fx pubertet.

Karakteristikken *ung/de unge* er den betegnelse, der ofte anvendes af medarbejderne i institutionens praksis. Det substantiverede udtryk 'ung' omfatter således i den daglige diskurs både unge og unge voksne beboere. Der er her tale om en form for kompromis-diskurs i et felt, som også dækker rollerne som elever indskrevet i institutionens skole-, beskæftigelsestilbud. Anvendelsen af begrebet 'ung' kan virke misvisende, idet der er medarbejder, som er yngre end de visiterede unge og fordi betegnelsen kan have konnotationer ift. oplevelsen af magtforhold. Men skønt udtrykket er upræcist, er det den benævnelse, der oftest høres blandt beboerne selv. Dette angiveligvis, fordi de med dette udtryk til en vis grad resocialiserer sig ind i en 'normal-gruppe', som endda kulturelt set har en høj status. Begrebet *ung* vil derfor i afhandlingen blive brugt i vekselvirkning med begrebet *beboer*.

Medforskere/praksisforskere: I forbindelse med aktionsforskning reduceres deltagerne ikke til informanter. Intentionen med aktionsforskningen er, at deltagerne med deres erfaringer fra praksis og gennem deres handlinger og dialog er medskabere af den viden, der skal udgå fra projektet (bl.a. Borup Jensen 2017, Duus et al. 2014; Olesen, Phillips & Johansen 2018). Deltagerne opfattes derfor som medforskere eller praksisforskere i modsætning til aktionsforskningens faciliterende forskere, der også er akademisk forpligtede.

Også institutionens medarbejdere, afdelingsledere og topledelsen opfattes i projektet som medforskere/praksisforskere.

Topledelse et begreb, der siden 1970'erne har været anvendt indenfor ledelsestrategiområdet i New Public Management (Se Hood & Dixon 2015). Benævnelsen signalerer det på institutionen eksisterende hierarki, hvor mellemlederne (afdelingslederne) udgør den underliggende medarbejdergruppe.

Institutionens områdeleder og souschefen benævner sig selv som institutionens topledelse. Områdelederen er uddannet socialpædagog og souschefen klinisk specialpsykolog. Denne faglige sammensætning har gjort sig gældende siden midten af 1990'erne. Indtil da var institutionen ledet af en lærer og senere en lærer, som forstander i samarbejde med en socialpædagog.

Kapitel 2, State of the Art

Formål og procedure

Formålet med State of the art er gennem et litteraturstudie at indkredse den allerede eksisterende forskningsbaserede viden på området i national og international sammenhæng ift. hvad vides og hvordan er denne viden indhentet. Dette med specifikt med fokus på organisatorisk brugerinddragelse på det (social)psykiatriske område ift. tidspunkt, omfang, kontekst, måder, forhindringer og betydning for brugerne samt ift. hvilket billede, der kan tegnes af forskningen på området.

Da dramaturgi spiller en stor rolle ift. bl.a. aktionsforskningens ramme og på flere måder er med til at inspirere projektforløbet, blev et præ-litteratur-review med en søgestreng med kombinationen **socialpsykiatri ELLER socialpædagogik OG dramaturgi OG brugerinddragelse** gennemført på et tidligt tidspunkt i undersøgelsen og påviste en mangel på forskningsbaseret viden.

Litteratursøgningen har fundet sted i perioden 1. marts 2017 til 1. september 2018. I første omgang gennem intuitiv søgning og 'sneboldeffekt', derefter gennem et systematisk litteraturreview.

Søgemetoden er primært inspireret af *Alliance for Useful Evidence* (Gough, Oliver & Thomas, 2013), *General Guideline* (2015). Litteraturreviewets bagvedliggende struktur bygger primært på *Partial classification of qualitative research*, bearbejdet efter Tesch⁷ (Gough et al. 2013: 153) og er trinvis opbygget (2013: 11).

Inden den egentlige screening blev søgestrengene opbygget og databasernes relevans (inkl. Thesaurus'er) undersøgt. Databaserne *CINAHL*, *Embase*, *ERIC*, *PsykARTICLES*, *PSYCINFO*, *PUBMED*, *SCOPUS* og *Web of science* blev udvalgt. Deres respektive profiler ses af Bilag 2. Det blev undersøgt, hvorvidt i forvejen kendte, repræsentative og relevante artikler viste sig i søgningerne og således bekræftede søgeprofilens relevans.

Efter søgninger på søgeprofilerne blev foretaget screening på 4 niveauer:

1. Screening: På titelniveau (Referencer til Endnote, rensning for overlap)
2. Screening: På abstractniveau
3. Screening: Skimming af artikler (opdeling i grupper og hierarki)
4. Grundig læsning af særligt repræsentative/udvalgte artikler

Skønt databasen ERIC er en af de få med en pædagogisk profil, fremkom her kun få hits, idet databasens primære fokus viste sig at være på pædagogik i uddannelsessammenhæng,

⁷ Se Tesch, J. 1990

Der skelnes jf. afhandlingens indledning ikke mellem *socialpsykiatri* og *behandlingspsykiatri*, da denne sondring varierer geografisk internationalt set og heller ikke indenfor dansk praksis står klart afgrænset (Bar Deucher et al., 2016; Petersen, 2012).

Det kunne på et tidligt tidspunkt i processen generelt konstateres, at både begreberne *psykiatri* og *socialpsykiatri* i dominerende grad er at finde i de psykologiske og naturvidenskabelige og medicinske databaser.

Søgekriterier, - profil og - proces

Reviewet omfatter studier, der bygger på såvel kvantitative som kvalitative forskningsmetoder. Eksklusions- og inklusionskriterierne for udvælgelse af studier har omfattet nedenstående forhold:

Der er søgt på fagfællebedømte og videnskabelige artikler. I forhold til søgningernes tidsspænd var udgangspunktet på baggrund af tidligere indhentet viden vedr. bl.a. internationale erklæringer og konventioner samt national og international lovgivning, at søgningerne skulle foretages på tiden fra 1. januar 1990 til d.d. Søgningerne på testniveau indikerede imidlertid relevansen af også at inddrage tidligere perioder (de første få forekomster viste sig i 1960'erne). Dette samt mindre ophobninger i 1980'erne kunne evt. have interesse i et historisk-/samfundsmæssige perspektiv. Det blev derfor valgt *ikke* at sætte tidsbegrænsning i søgningerne. Da såvel fokus som relevans ift. det empiriske felt for herværende undersøgelse omfatter unge i alderen 14-23 + år, blev kategorierne: Spædbørn, børn under 13 år samt ældre (65+) ekskluderet af søgningen.

Studier på sprogene engelsk, dansk, svensk og norsk er inkluderet i undersøgelsens review og undersøgelsen er geografisk afgrænset til at inkludere studier fra de vesteuropæiske lande, USA, Canada, Australien og New Zealand. Der er dog sat et særligt fokus på studier af skandinavisk oprindelse, idet disse nordiske velfærdsstater på mange måder både historisk, politisk, kulturelt og forskningsmæssigt har store sammenfald ift. værdier, interesser omkring forskningsfeltet og de dertil knyttede problemstillinger. Studier på screeningsniveau 1 blev ekskluderet, hvis der var tale om publikationer, som ikke omfattede empiriske data samt studier, der ikke var relevante ift. ovenstående geografiske, sproglige og aldersmæssige kriterier. Studier, der udelukkende fokuserede på flg. emner blev ekskluderet: *Misbrug, kriminalitet, veteraner, hjemløshed, dårlig begavelse, demens, religiøse og spirituelle tiltag, graviditet, psykoterapi, digitale hjælpemidler/teknologi, drop-in og ambulans behandling, Peer-grupper og selvhjælpsgrupper udenfor behandlings- eller institutionel kontekst, tvang, tilbageholdelse, fiksering, familiebehandling, Psykoedukation, akut-behandling.*

Ift. yderligere rammer og afgrænsninger er der ikke søgt med særlige inklusions- eller eksklusionskriterier ift. etnicitet, køn eller specifikke psykiatriske diagnoser, idet disse ikke umiddelbart forekom at have betydning i forhold til projektet. Der vil senere blive argumenteret for

fravalget af fokus på diagnostiske kategorier i undersøgelsen. Da der ikke forekom signifikante og relevante ophobninger eller udsving ift. kønsfordelingen i det empiriske felt, er selektionen ift. køn også fravalgt. Dog kan det ikke udelukkes, at kønsfordeling ift. organisatorisk brugerinddragelse på dette eller andre empiriske felter, ville kunne udgøre et interessant tema for videre forskning. Fravalget af fokus på race eller etnicitet er knyttet sammen med den kendsgerning, at der gennem de sidste tyve år, kun har været indskrevet ganske få beboere af anden etnisk oprindelse på institutionen. Hovedparten af disse har imidlertid enten været adopteret ind i en dansk familie eller haft én dansk forælder. Der kan være flere interessante sociologiske og kulturelle forklaringer herpå, men heller ikke dette vil i afhandlingen udgøre et tema for yderligere undersøgelse.

Søgeprofilen er dannet ud fra hovedemnet: *Psykisk sårbarhed/Mental vulnerability*⁸, fokusområdet: *(organisatorisk) brugerinddragelse/(Organizational) user involvement* og afgrænsningen: *Institution*. Søgestrengen er opbygget over denne grundprofil, hvor begrebet "*mental illness*" blev valgt som hovedemne, idet begrebet "*mental vulnerable*" ved testning i databaserne viste sig stort set ikke at være anvendt.

Afprøvninger på testniveau påviste det uhensigtsmæssige i at inkludere begrebet *recovery*, idet det affødte et uoverskueligt antal hits jf. ordets mere almene betydning i engelsk sprogbrug.

Efter etymologiske tjek og tilføjelse af mulige synonymmer blev søgestrengene jfr. *Boolean Search* konstrueret. Det viste sig i forbindelse med søgning i de medicinske databaser nødvendigt med flere eksklusionskriterier bl.a. "NOT *farmac**".

ENGELSK:

Ss 2a - uden 'organisational':

("mental illness*" OR "mental health" OR "mental disorder*" OR "mental distress*" OR "mental*vulnerab* ") AND ("user participation" OR "user involvement" OR "consumer participation" OR "patient participation" OR "patient involvement" OR "consumer involvement") AND (institution* OR "mental health service" OR Psychiatr* OR "Social Psychiatr*" OR "social pedagog*")

Ss 2 b - med 'organisational':

("mental illness*" OR "mental health" OR "mental disorder*" OR "mental distress*" OR "mental*vulnerab* ") AND ("organizational user participation" OR "organizational user involvement" OR "organizational consumer participation" OR "organizational patient participation" OR "organizational patient involvement" OR "organizational consumer involvement") AND (institution* OR "mental health service" OR Psychiatr* OR "Social Psychiatr*" OR "social pedagog*")

(Hertil blev føjet: + NOT (drug* OR pharmac* OR abus*))

⁸ De indledende søgninger viste, at det var vanskeligt at identificere en korrekt oversættelsesækvivalent til psykisk sårbar, hvorfor det blev valgt at anvende overbegrebet *mental vulnerability*

Søgestreng oversat til norsk hhv. svensk:

Norsk:

(Psykisk syk* eller psykisk lidelse ELLER psykisk sårbar*) OG (Organisatorisk brukerinnblanding ELLER organisatorisk brukermedvirkning ELLER deltagende brukerinnblanding) OG (institusjon eller psykiatri* ELLER psykiatrisk behandling ELLER psykiatri ELLER sosialpedagog*)

Svensk:

(psykisk sjukdom ELLER psykiskt lidande ELLER psykisk hälsa ELLER mental hälsa ELLER psykisk sårbar*) OCH (organisatorisk brukardeltagande ELLER patientdeltagande ELLER patientmedverkan) OCH (institution ELLER psykiatri* ELLER psykiatrisk behandling ELLER socialpedagog*)

Søgning med søgestreng Ss2a (ekskl. *organizational*) tilvebragte efter at være rensset for overlap, som det fremgår af søgeprotokol (Bilag 3) i alt: **5038** hits.

Søgning med søgestreng Ss2b (inkl. *organizational*) tilvebragte, efter at være rensset for overlap som det fremgår af søgeprotokol (Bilag 3) i alt: **732** hits og efter screening på title-keyword-niveau **58** relevante hits.

Til trods for en forventning om, at der i databaserne blev taget højde for at *organizational* på britisk-engelsk staves med 's' og i amerikansk-engelsk med 'z', frembragte en finkæmning med nedenstående søgestreng (NI) (Ss2b, hvor *organisational* blev stavet med 's') imidlertid i alt **9** ekstra hits. Der var ingen konsekvens mellem databasernes profil og geografiske udgangspunkt og dette forhold.

Screeningsniveau 1:

Screening på title-keyword-niveau (1) tilvebragte efter rensning for overlap **1232** relevante hits. Da der på Screeningsniveau I viste sig tydelige ophobninger, markant udvikling over tid samt flere 'ældre' studier af umiddelbart vurderet aktuel relevans, blev der foretaget en optælling af antallet af publikationer set over et tidsspænd fra 1960 til og med 2018.

Screeningsniveau 2:

Ved screening på abstractniveau af de **1232** hits blev **746** artikler udvalgt som relevante. Der blev på dette niveau endvidere foretaget specifik gruppering af relevante reviews, geografisk tilhørsforhold ift. de skandinaviske lande samt antallet af studier, der omhandlede 'Health education', da denne gruppe viste sig at udgøre en markant enhed i form af **163** hits, hvilket vil sige næsten 1/5 (21,85%) af det samlede antal relevante hits. Det blev derfor valgt at opdele den samlede gruppe af relevante hits i en sekundær gruppe omfattende health educations, men resten skulle udgøre en gruppe af hits med forventet primær relevans for den videre undersøgelse. Denne gruppe udgjorde ialt **583 hits**. Da litteraturreviewet på dette niveau havde indikeret at de fagprofessionelles

uddannelsesmæssige baggrund muligvis kunne tænkes at have en betydning blev den 'sekundære gruppe', *health educations*' indtil videre noteret i den fortløbende review-mapping.

Søgestrengene Ss2b (Organizational med 's' + med z) tilvejebragte efter rensning for overlap NII i alt: **70** relevante hits. En fordeling af de nævnte undergrupper jf. Screening abstractniveau ses af nedenstående.

Skema 1:

Studier	'Primær relevans' (Af i alt 583)	'Sekundær relevans' (<i>'Health education'</i>) (af i alt 163)	Relevant hits jfr. Screening NII (Af i alt 746)		Gruppering af studier inkl. begrebet Organis(z)ational (Af i alt 70)
Danske	11	2	13		(1)
Svenske	17	3	20		4
Norske	27	1	28		9
Skandinavien I alt	55	6	61		13+(1) (Danmark er omfattet af en australsk/New Zealandsk undersøgelse)
Australien & New Zealand	67	31	98		10
Canada	26	9	35		5
UK	67	21	88		12
United States	85	20	105		21
<i>"Social work"</i>	63	13	76		10
<i>"social psykiatr"</i>	20	2	22		2
Reviews	8	5	13		2

Det er værd at bemærke, at ordet *pedagog** ikke forekom i gruppen af primære relevante hits, men kun ifm. *health education*⁹.

⁹Da screening på 2. niveau indikerede, at det set i international sammenhæng evt. kunne forekomme mere relevant end oprindeligt antaget at inddrage former af "*occupational therapy*" (ergoterapi) i søgningerne, blev der gennemført en ekstraordinær gen-søgning i alle de tidligere anvendte databaser. Det viste det sig imidlertid, at relevante hits allerede var opfanget gennem tidligere søgning og screening, hvor "*occupational therapy*", der udelukkende fokuserede på beskæftigelse og aktivering på arbejdsmarkedet var blevet ekskluderet. Den usikkerhed, der under søgningen opstod omkring begrebet "*occupational therapy*" udgjorde et eksempel på en tematik omkring forskelle på, hvilke funktioner og baggrunde professionsfaglige titler dækker over i forskellige kulturelle og geografiske kontekster.

Søgning på danske (Søgestreng 2a og 2b) i de allerede anvendte databaser indfangede kun 1 relevant studie. Hverken søgninger i Den Danske Forskningsdatabase eller i www.au.Library.dk frembragte nogen relevante hits.

Screeningsniveau 3

Da studierne kategoriseret under gruppen "*Health Education*" først og fremmest var interessante pga. deres dominerende forekomst, men jf. fokus for denne undersøgelse primært kan ses som baggrund for, eller komplementær til studier indenfor det humanistiske uddannelsesområde (fx det pædagogiske -) blev kun enkelte, særligt repræsentative studier samt reviews fra denne gruppe udvalgt til at indgå i den fortsatte literature-mapping.

Screeningen på artikel-niveau opsnappede gennem 'sneboldeffekt' relevante artikler, som ikke var blevet vist gennem den systematiske søgning. De blev løbende påført Endnote's referenceliste og herefter gennemgået og sorteret i lighed med de øvrige referencer.

De 583 studier, samt ovenfor nævnte blev således vurderet som repræsentative for det samlede forskningsfelt ift. at belyse empiriske, teoretiske, historiske og analytiske perspektiver på det samlede forsknings- og vidensområde i primært international sammenhæng inklusiv enkelte danske studier. Der blev foretaget en optælling af studierne ift. deres overordnede forskningsdesigns (Kvantitative -, kvalitative -, mixede -, øvrige og specifikt aktionsforsknings/dialogiske studier) fordelt ift. studiernes geografiske oprindelse (Skandinavien, UK, Canada, United States, Australien & New Zealand samt tværnationalt). Denne fordeling af studier screenet på abstractniveau viste af en nogenlunde ligelig fordeling mellem kvantitative - og kvalitative - studier, dog med ca. 10% overvægt af kvalitative studier. Australien & New Zealand tegnede sig for både det største antal mixede - og aktionsforskningsstudier. En forhåndsantagelse om, at dominansen af relevante fund på de medicinske databaser ville medføre en stor overvægt af kvantitative studier blev således tilbagevist. En optælling af studietyper fordelt på de skandinaviske lande og UK påviste over tid en let forøget anvendelse af kvalitative metoder.

For Danmarks vedkommende var der en ligelig fordeling mellem typen af studier, men grundlaget for fordelingen var lavt og udgjorde kun **5** ud over de **6**, der omfattede dansk deltagelse i tværnationale studier. For Sveriges vedkommende var fordelingen mellem kvantitative og kvalitative studier ligelig og udgjorde i alt **17**¹⁰. Norge var det skandinaviske land, der i alt frembød det største antal studier (n23). Her udgjorde de kvalitative studier godt dobbelt så mange (n13) som kvantitative (n6).

De indkomne studier blev derefter gennemlæst ud fra en analysemodel, der fokuserede på studiets tema, teoretiske grundlag, teoretiske overvejelser bag indsatsen, forskningsdesign og datagrundlag

¹⁰ Et af studierne var et fælles svensk, norsk projekt

samt ift. hvilke metoder var anvendt til undersøgelse af indsatsen og studiets resultater og konklusioner. Der blev afslutningsvis på baggrund af grundig gennemlæsning foretaget vægtning og vurdering af undersøgelsesernes metodologiske kvalitet, som mandede ud i den endelige udvælgelse af i alt **31** studier. Disse vurderet som valide, relevante og repræsentative, blev derefter gennem en tematisk systese fordelt i forhold til forskellige områder, hvor den indsamlede viden kan være med til at belyse centrale perspektiver i forhold til brugerinddragelse på det (social)psykiatriske område.

Erfaringer genereret af søgeprocessen

Allerede under test-søgningen blev det tydeligt, at antallet af hits på søgninger inkluderende *organisatorisk* (Ss2b) var meget begrænset set i forhold til søgningerne uden '*organisatorisk*' (Ss2a). Der blev derfor valgt også at søge generelt i forhold til *brugerinddragelse* med henblik på senere at undersøge, hvorvidt eksempelvis diskrepansen mellem de to søgestrengte kunne være udtryk for historiske-, politiske –, samfunds- eller behandlingsmæssige tendenser.

Denne søgning på overskrifter og keywords tilvejebragte et internationalt set omfattende forskningsfelt (Ss2a: Uden *organisatorisk*). Hovedparten af de mange studier var i deres fortegnelser over repræsentative keywords uden en klar skelnen imellem *individuel* brugerinddragelse ifm. beslutninger, fx patienters ifm. formuleringer i egen journal og handleplan, og *organisatorisk* brugerinddragelse forstået som brugernes medvirken i tilrettelæggelse af fx institutioners hverdag, planer, procedurer og organisationsstruktur. Idet begrebet '*organisatorisk*' således viste sig at stå vagt og diffust i søgeprocessen, mens det omvendt, hverken i national eller international terminologi, har været muligt at finde et mere præcist begreb, som fastholder den for projektet centrale sondring, medførte det en grundig gennemlæsning af de fremkomne abstracts. Da søgningerne inkl. begrebet *organisatorisk*, imidlertid havde vist sig først at have vundet indpas i forskningen fra årtusindeskiftet, kunne dette lede tankerne hen på *organisatorisk* som diskursivt fænomen med reference til især New Public Management¹¹.

Inden den egentlige præsentation af de udvalgte studier, er der nogle generelle forhold, som ved en fordeling af de på 1. screeningsniveau fremkomne hits på år og databaser så ud til at gøre sig gældende. Denne optælling og registrering blev udført manuelt og en opgørelse med perioder kondenseret til årtier i et tidsspænd fra perioden 1960 til 2018¹² er sammenfattet i nedenstående Skema 2 (juli 2018).

Ved en gennemgang af skemaet kan opmærksomheden rettes mod såvel hver enkelt database som den generelle udvikling over tid. Som det vil fremgå, gør nogle markante ophobninger, *turning points* og eksponentielle stigninger sig gældende. Betragtes disse i forhold til den historiske udvikling

¹¹ Se Hood & Dixon, 2015

¹² Tidspunkt for opgørelsen er august 2018, hvorfor der ikke er tale om et helt tiår

jfr. anvendelse og implementering af begreberne *brugerinddragelse* (og tilsvarende synonymer jfr. kap. V, afsnit Y) og *organisatorisk* (kap. D, afsnit G), forekommer der nogle interessante sammenfald, som kunne give anledning til nogle fortolkninger af sammenhængen mellem den samfundspolitiske udvikling, og udviklingen på det psykiatriske område, nationalt såvel som internationalt, samt visse indikationer ifm. forholdet mellem den sundhedsvidenskabelige og den social/humanistiske forsknings- og formidlingstradition.

Den medicinske database, Pubmed og multidatabasen Scopus, der også omfatter socialvidenskaber og andre humanistiske områder, tegner sig for langt hovedparten af de fundne hits ved søgning på søgestreng Ss2a. Ser man på perioden 1960, hvor de allerførste studier på områder viser sig og frem til 1979, ligger Scopus absolut højest med mere end et dobbelt antal hits ift. Pubmed, men i løbet af 1980'erne udlignes dette forhold, hvorefter antallet af hits i Pubmed i løbet af 1990'erne stiger eksplosivt og i det første tiår i det nye årtusinde rummer 3 gange så mange hits som Scopus.

Bred søgning, Ultimo juli

Tidslinje:	SS2a: Excl. organizational						2018		
	CINAHL	Embase	ERIC	Psycartic	Psycinfo	Pubmed	Scopus	WoS	I alt
1960-1969	0	0	0	1	0	3	6	0	10
1970-1979	0	9	0	0	1	27	85	0	122
1980-1989	0	18	0	22	3	62	40	0	145
1990-1999	65	35	0	64	18	202	83	9	476
2000-2010	265	141	1	101	98	619	237	81	1543
2010-2018	172	195	1	95	148	946	536	199	2292
	<u>502</u>	<u>398</u>	<u>2</u>	<u>283</u>	<u>268</u>	<u>1859</u>	<u>987</u>	<u>289</u>	<u>4588</u>

Tidslinje:	SS2b: Incl. Organiz(s)ational								
	CINAHL	Embase	ERIC	Psycartic	Psycinfo	Pubmed	Scopus	WoS	I alt
1960-1969	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1970-1979	0	0	0	0	0	20	0	0	20
1980-1989	0	0	0	0	0	22	0	0	22
1990-1999	0	0	0	0	0	86	0	0	86
2000-2010	1	2	0	1	1	167	0	0	172
2010-2018	0	1	0	1	0	353	1	8	364
	<u>1</u>	<u>3</u>	<u>0</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	<u>648</u>	<u>1</u>	<u>8</u>	<u>664</u>

De øvrige databaser, der markerer sig med relativt mange hits, er Cinahl og Embase, som begge er naturvidenskabelige/medicinske databaser. Også i forhold til søgning på søgestreng Ss2b, som inkluderer ordet organiz(s)ational fremkommer antallet af relevante hits i Pubmed særdeles

markant. I alt optræder Pubmed ved denne søgning med **648** hits mens de øvrige anvendte databaser tilsammen står for **8**.

Af faktorer, der bl.a. kan have påvirket udviklingen, kan nævnes udbredelsen og omfanget af demokratiske værdier i de vestlige samfund i løbet af 1970'erne og det faktum, at eksempelvis databasen Scopus, der også omfatter de humanistiske forskningsområder, er førende i forhold til antallet af hits frem til 1980'erne, men herefter i stadig tiltagende grad overhales af de medicinske databaser. Denne udvikling bekræftes i et af de udvalgte reviews (Skorpen, Anderssen, Øye & Bjelland, 2008), hvor det for Norges vedkommende dokumenteres, at feltet i 1970'erne blev domineret af socialvidenskaberne, at denne dominans stagnerede i løbet af 1980'erne og at det siden årtusindeskiftet har været domineret af sundhedsvidenskaberne. Udviklingen i ovenstående forhold mellem antallet af videnskabelige publikationer indenfor det naturvidenskabelige hhv. de samfundsvidenskabelige og humanistiske områder kan endvidere ses som karakteristisk for udviklingen indenfor de respektive områders forskningstraditioner og - muligheder, fx ift. det økonomiske grundlag samt ift. forskellige kulturer og betingelser i forhold til formidling og publikation.

Udviklingen kan tillige ses i perspektivet af den nye forvaltningspolitiske reformbølge, som qua *New Public management* blev introduceret i begyndelsen af 1990'erne¹³ sammenholdt med en tredobling af hits ifm. Ss2a og en firedobling ift. Ss2b indeholdende begrebet *organiz(s)ational* fra 1980'erne til 1990'erne samlet set.

Der kunne være en sammenhæng mellem udbredelsen af fænomenerne Recovery-orientering og af-institutionalisering i den vestlige verden og den samlede forøgelse i antallet af hits for begge søgestrengte fra midten af 1990'erne og vedtagelsen af Salamancaerklæringen¹⁴ i 1994 har uden tvivl spillet ind ift. den store udvikling i antallet af hits ved søgning på Ss2a i stort set samtlige databaser. Således kan også vedtagelsen af FN's Handicapkonvention i 2006 ses ift. den fortsat voldsomme stigning i antallet af studier i 2010'erne for begge søgestrenges vedkommende.

Der ses en manifestation af det medicinske paradigme indenfor både psykiatri og socialpsykiatri, afspejlet i det store antal studier, som kan kategoriseres under *health education*.

Der kan forekomme bias grundet de anvendte databasers forskelligheder ift. bl.a. opstartstidspunkter, markedsføring, filtreringsmekanismer, struktur m.v. samt ift. at antallet af relevante hits fordelt over tid i Pubmed ikke svarer til den umiddelbare søgning, idet denne database viser sig at kunne omfatte samme studie under forskellige forfatternavne.

¹³ Se Hood & Dixon, 2015

¹⁴ En international erklæring om alle børns ret til uddannelse

Udvalgte repræsentative studier

31 studier blev fundet særligt centrale og udvalgt til præsentation. I præsentationen prioriteres studier, der i skandinavisk kontekst belyser perspektiver ved primært organisatorisk brugerinddragelse på det social-psykiatriske område, men også studier som mere generelt belyser brugerinddragelse i psykiatrien.

Studier foretaget i en døgninstitutionel kontekst er blevet prioriteret højest, men da profiler og tiltag ift. den samfundsmæssige organisering og historiske udvikling på det psykiatriske område er meget varierende og forskelligartede såvel internationalt som nationalt, og over relativt korte tidsspænd har gennemgået en del reformer, er der ikke foretaget nogen generel eksklusion af studier, som baserer sig på *community based research*, idet nogle af disse studier har bidraget til at belyse perspektiver ved brugernes behov, ønsker, oplevelser og erfaringer. Dog er bl.a. *homes* og andre institutioner, hvor psykisk syge borgere er indskrevet som *kroniske*- eller til *varige ophold* i lighed med deciderede (*peer-*) *brugerdrevne* tiltag ikke inkluderet.

Ordet *participation* nødvendiggjorde med sin brede betydning en grundig finkæmning af de tilvejebragte studier, der viste sig ofte at handle om, hvorvidt borgere bogstavelig talt mødte op til deres egen behandling i fx ambulatorier og distrikts-/lokalpsykiatri.

Reviews

Ud fra screeningen på 3. niveau blev der udvalgt i alt 14 reviews. Heraf 1 dansk, 4 norske, 1 udarbejdet i et samarbejde mellem Norge og Sverige, 4 fra UK, 1 fra USA, 1 fra Australien og 2 tværnationale. Det blev prioriteret at de udvalgte reviews var af nyere dato (max. 10 år), og der fremkom da også kun meget få reviews af ældre dato. Disse reviews dannede tilsammen det brede fundament for denne vidensopsamling. 4 af disse reviews blev fundet af så stor relevans, at de indgår i den efterfølgende præsentation af studier. Der er her tale om ét internationalt review foretaget af danske forskere (Petersen, Hounsgaard & Nielsen, 2008), ét norsk review (Skorpen et al., 2008), ét internationalt review foretaget af engelske forskere (Priebe et al., 2011) samt et internationalt review foretaget i et samarbejde mellem norske og svenske forskere (Ljungberg, Denhov & Topor, 2016).

Norge er generelt førende ift. den skandinaviske forskning på området, men antallet af skandinaviske undersøgelser må generelt siges at være ganske lavt sammenlignet med ikke mindst UK, USA og Australien & New Zealand. Skønt disse forskelle ikke forekommer overraskende landenes populationer taget i betragtning, kunne det dog markere nødvendigheden af at få udviklet skandinavisk forskning på området samt at få etableret et forskningsmiljø, hvor socialvidenskaberne, ikke mindst det socialpædagogiske område, i højere grad skaber sig mulighed, kompetencer og tradition i forhold til ikke alene at etablere forskning, men også at formidle den indhentede viden.

Præsentation af studier fordelt på tematikker

De udvalgte 31 studier, inklusive ovennævnte reviews, er gennem en tematisk syntese blevet fordelt på nedenstående 4 tematikker set i forhold brugerinddragelse på det (social-)psykiatriske område:

- I. Brugerperspektiver på inddragelse
- II. Medarbejderaspekter og professionsfaglighed
- III. Metoder og udfordringer
- IV. Brugerinddragelse i forskningsprocessen

Kun meget få studier rammer ind i kernen af, hvad der er fokus for dette studie og der er ikke fundet parallelle studier. Dog bidrager de her udvalgte studier til at belyse forskellige sider og aspekter ift. projektets forskningsspørgsmål. En del af de udvalgte studier er komplekse og berører flere af tematikkerne. Disse er derfor blevet inddraget fra forskellige vinkler ifm. præsentationerne.

Der skelnes ikke mellem studier vedr. specielle diagnosegrupper eller ift. hvorvidt deltagerne omtales som eksempelvis *psykisk sårbare* eller mennesker med *SMI* (Servere Mental Illness). Brugergrupperne defineres således af deres tilknytning til institutionerne med den variation dette må indebære¹⁵.

Studierne er oplyst hierarkisk under hver enkelt tematik, således at studier fra Danmark, Sverige, Norge, jf. det ønskede fokus på de skandinaviske lande står øverst, mens studier fra UK og øvrige lande fremtræder efterfølgende. Studierne er endvidere oplyst i forhold til deres publikationsår for således at kunne referere til eventuelle træk i den historiske udvikling. De udvalgte studier fordeler sig således: Skema 3

	Reviews	Kvantitative studier	Kvalitative studier	Andre studier	Studier i alt
Danmark	1	0	1	0	2
Tværnationale Inkl. Danmark	0	4	2	0	6
Norge	1	1	7	1	10
Sverige	0	0	1	0	1
Norge & Sverige	1	0	0	0	1
Øvrige	1	0	9	1	11
Studier i alt	4	5	20	2	31

Nedenfor vil forekomme en sammenfattende beskrivelse af studierne indenfor hver tematik, mens præsentationen af de 30 studier af hensyn til afhandlingens omfang, vil kunne ses i Bilag 4 a, b, c og

¹⁵ Da den geografiske afgrænsning imidlertid omfatter et område af den vestlige verden, hvor antallet af tildelte diagnoser i populationen fortsat er stigende og de politiske intentioner ift. reduktion af udgifterne på området er samstemmende, må der forventes, at være tale om en målgruppe, som under alle omstændigheder har det så psykisk dårligt, at de er blevet visiteret til institutionerne, hvilket dog ikke kan ses i lighed med et udtryk for behovet.

d, hvor der er redegjort for studierne anvendte forskningsmetoder, fokus, formål, eventuelle baggrundsteorier samt konklusioner, implikationer og/eller anbefalinger. Et enkelt studie, der omfatter flere af ovennævnte tematikker vil dog blive præsenteret.

Tematik I: Brugerperspektiver

Studierne under det første tema, Brugerperspektiver, fokuserer primært på undersøgelser af brugernes oplevelser, forhold og ønsker ifm. især organisatoriske former for brugerinddragelse.

Tematik I, Brugerperspektiver omfatter 12 skandinaviske studier inkl. 3 reviews, 3 studier fra UK og ét fra Canada. Kun 1 studie er 'rent' dansk, mens præsentationen omfatter 5 tværnationale studier med dansk deltagelse. Studierne er udvalgt efter relevans og viser sig primært at være karakteriseret af kvalitative undersøgelsesmetoder. Skema 4a:

Tematik I +evt. tematisk ref.	Studie	Forfattere og titel	Nationalitet og Type
	1	Petersen, K., et al. (2008). "User participation and involvement in mental health rehabilitation: A literature review." <i>International Journal of Therapy and Rehabilitation</i> 15(7): 306-313	DK Review
+ IV	2	Skorpen, A., et al. (2008). "User participation in Norwegian research involving inpatient psychiatric patients. An overview of research literature." <i>Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies / Vård i Norden</i> 28(4): 19-23	N Review
+ II & III	3	Ljungberg, A., et al. (2016). "Non-helpful relationships with professionals - a literature review of the perspective of persons with severe mental illness." <i>J Ment Health</i> 25(3): 267-277.	N & Sv. Review
	4	Elstad, T. A. and A. H. Eide (2009). "User participation in community mental health services: exploring the experiences of users and professionals." <i>Scand J Caring Sci</i> 23(4): 674-681.	N Kval.
	5	Le Boutillier, C., et al. (2011). "What Does Recovery Mean in Practice? A Qualitative Analysis of International Recovery-Oriented Practice Guidance." <i>Psychiatric Services</i> 62(12): 1470-1476.	Tværnat.Inkl. DK Kval.
	6 CEDAR- stu die	Puschner, B., et al. (2013). "Development and psychometric properties of a five-language multiperspective instrument to assess clinical decision making style in the treatment of people with severe mental illness (CDMS)." <i>BMC Psychiatry</i> 13: 48	Tværnat.Inkl. DK Kval.
	7 CEDAR- stu die	Bar Deucher, A., et al. (2016). "Participation in medical decision-making across Europe: An international longitudinal multicenter study." <i>Eur Psychiatry</i> 35: 39-46	Tværnat.Inkl. DK Kvant.
	8 CEDAR- stu die	Freidl, M., et al. (2016). "Effects of Clinical Decision Topic on Patients' Involvement in and Satisfaction With Decisions and Their Subsequent Implementation." <i>Psychiatr Serv</i> 67(6): 658-663.	Tværnat.Inkl. DK Kvant.
	9 CEDAR- studie	Cosh, S., et al. (2017). "Clinical Decision Making and Mental Health Service Use Among Persons With Severe Mental Illness Across Europe." <i>Psychiatr Serv</i> 68(9): 970-974.	Tværnat.Inkl. DK Kvant.
	10 CEDAR- studie	Loos, S., et al. (2017). "Recovery and decision-making involvement in people with severe mental illness from six countries: a prospective observational study." <i>BMC Psychiatry</i> 17(1): 38.	Tværnat.Inkl. DK Kvant.
+ II	11	Solbjør, M., et al. (2013). "Patient participation in mental healthcare: when is it difficult? A qualitative study of users and providers in a mental health hospital in Norway." <i>Int J Soc Psychiatry</i> 59(2): 107-113.	N Kval.
	12	Rise, M. B., et al. (2014). "Safely cared for or empowered in mental health care? Yes, please." <i>International Journal of Social Psychiatry</i> 60(2): 134-138.	N Kval.
			Øvrige lande
+ III	13	Restall, G. and C. Strutt (2008). "Participation in planning and evaluating mental health services: building capacity." <i>Psychiatr Rehabil J</i> 31(3): 234-238	Canada Kval.
+ IV	14	Tischler, V., et al. (2010). "Involving patients in research: The challenge of patient-centredness." <i>International Journal of Social Psychiatry</i> 56(6): 623-633	UK Mixed
	15	Treichler, E. B. H., et al. (2015). "The relevance and implications of organizational involvement for serious mental illness populations." <i>Am J Orthopsychiatry</i> 85(4): 352-361	UK Kval.

Studiet foretaget af Ljungberg, Denhov & Topor (2016, I.3) er blevet udvalgt, idet det forekommer relevant ift. flere af denne undersøgelses tematikker.

Der er tale om et review over kvalitativ forskning i international kontekst i perioden 2003-2012. Antallet af indkomne studier ifm. reviewet var 5 skandinaviske studier (1 dansk, 1, norsk og 3 svenske) af i alt 17. Disse studier inkluderede i alt 475 deltagere.

Studiet sætter fokus på problemstillinger ift. relationsopbygning mellem professionelle og brugere i psykiatriske institutioner samt på forholdet mellem *organisation* og *relation*. Forfatterne, der alle har en social-humanistisk tilgang, påviser ud fra undersøgelsen, at medarbejderes mangel på engagement, autencitet, forståelse samt rutineprægethed, patroniserende holdninger og forhåndsdefinerede tilgange med udgangspunkt i diagnoser og biomedicinsk forståelse, pessimisme, håbløshed og fejlfokusering, udgør barrierer for ligeværdig dialog. Det konkluderes, at medarbejdernes holdninger og tilgang således er af central betydning, men at dette, i institutioner præget af rutiner og regelstyring, ofte bunder i forventninger om, hvad der skaber en 'god' professionel. Disse forventninger svarer ikke altid til psykisk sårbare menneskers individuelle behov og Ljungberg et al. anbefaler derfor, at de organisatoriske rammer kan forhandles og udvikles. Dette på en sådan måde, at medarbejderne får råderum til at møde brugerne som "*hele mennesker*" og dermed støtte dem bedst muligt.

Sammenfatning af studier med fokus på brugerperspektivet

Flere af studierne under Tema I konkluderer med op til 10 års mellemrum, at forskningen er for sparsom og at der bør gennemføres fleres studier på området (Skorpen et al. 2008; Solbjør, 2013; Rise et al. 2014). Dette gælder særligt for skandinaviske studier, skønt disse har haft høj prioritet i forbindelse med udvælgelsen. Danmark bidrager med 1 studie (Petersen, 2008), og er som det eneste skandinaviske land impliceret i de 5 CEDAR-projekter (Puschner et al, 2013; Bar Deucher et al. 2016; Freidl et al. (2016; Cosh et al. 2017; Loos et al. 2017). Danmark optræder desuden som location i 1 andet tværnationalt studie (Le Boutillier et al. 2011). Sverige bidrager med 1 studie i samarbejde med Norge (Ljungberg et al. 2016), mens Norge er det skandinaviske land i hvilket der generelt set er foretaget langt de flest undersøgelser på området (n10).

I mange af studierne formuleres de teoretiske og epistemologiske udgangspunkter ikke eksplicit. Det fremgår dog tydeligt, at der er forskellige agendaer på spil og at disse især positionerer sig i en positivistisk/naturvidenskabelig/medicinsk tilgang versus en social/humanistisk fænomenologisk, og konstruktivistisk eller kritisk og relativistisk tilgang (Skorpen et al. 2008).

Omkring halvdelen af studierne omhandler eller omfatter og organisatoriske former for brugerinddragelse, (Restall & Strutt 2007; Skorpen et al. 2008; Elstad & Eide 2009; Tischler et al. 2010; Puschner et al. 2013; Ljungberg et al. 2016, Treichler et al. 2015; Grundy et al. 2016; Rise & Steinsbekk, 2015). Skønt brugerinddragelse på et organisatorisk niveau langt fra er et krav i alle

lande, viser undersøgelserne samlet set, at brugerne også ønsker indflydelse på dette niveau, og at tilrettelægnings, designet og dialogen også i den organisatoriske kontekst er af markant betydning for ikke alene udviklingen af bl.a. planer, evalueringer og i forskningssammenhæng, men også for den enkelte deltagers oplevelse af meningsfuldhed (Elstad & Eide 2009) og identitetsudvikling (Petersen et al. 2008; Treichler et al. 2015).

Tematik II: Medarbejderaspekter og professionsfaglighed

Flere studier under denne tematik vedr. medarbejderaspekter og professionsfaglighed er allerede præsenteret under tema I, men er også udvalgt som relevante i denne sammenhæng, hvor der sættes perspektiv på medarbejdernes oplevelser, holdninger, kompetencer og forventningerne til disse. Forskellige faggrupper er repræsenteret. Der vil senere i afhandlingen blive rettet opmærksomhed på faggrupper dominerende i feltet, bl.a. fordi pædagogisk uddannet personale i ringe grad ser ud til at være repræsenteret i forskning på området.

Nedenstående præsentation omfatter 2 reviews, heraf ét norsk/svensk og et amerikansk. Ét af studierne er bygget på en kvantitativ undersøgelse, men de øvrige 6 er af kvalitativ karakter.

Skema 4b:

Tematik II +evt. tematisk ref.	Studie	Forfattere og titel	Nationalitet og Type
+ I & III	1	Ljungberg, A., et al. (2016). "Non-helpful relationships with professionals - a literature review of the perspective of persons with severe mental illness." <i>J Ment Health</i> 25(3): 267-277.	S & N Review
	2	Hansen, T., et al. (2004). "The user perspective: respected or rejected in mental health care?" <i>J Psychiatr Ment Health Nurs</i> 11(3): 292-297.	N Kvant.
	3	Solbjør, M. and A. Steinsbekk (2011). "Brukermedvirkning i sykehusavdelinger - helsepersonellens erfaringer." <i>Tidsskrift for den Norske Lægeforening</i> 131(2): 130-131.	N Kval.
+ I	4	Solbjør, M., et al. (2013). "Patient participation in mental healthcare: when is it difficult? A qualitative study of users and providers in a mental health hospital in Norway."	N Kval.
	5	Eivergard, K., et al. (2016). "The Talk About the Psychiatric Patient." <i>Issues Ment Health Nurs</i> 37(10): 756-764.	S Kval.
+ III	6	Mathisen, V., et al. (2016). "Whose decision is it anyway? A qualitative study of user participation and how clinicians deal with the patient perspective in mental healthcare." <i>Mental Health Review Journal</i> 21(4): 249-260.	N Kval.
	7	Femdal, I. and I. R. Knutsen (2017). "Dependence and resistance in community mental health care-Negotiations of user participation between staff and users." <i>J Psychiatr Ment Health Nurs</i> 24(8): 600-609.	N Kval.
			Øvrige lande
	8	Priebe, S. et al. (2011). "Good communication in psychiatry – a conceptual review." <i>European Psychiatry</i> 26: 403–407.	UK Review
+ III	9	Linhorst, D. M., et al. (2005). "Promoting participation in organizational decision making by clients with severe mental illness." <i>Soc Work</i> 50(1): 21-30.	US Kval.

Sammenfatning af studier vedr. medarbejderperspektiver og professionsfaglighed

Jf. de ovenfor præsenterede medarbejderperspektiver kan det samstemmende konkluderes, at medarbejdernes engagement, holdninger, normer, værdier, graden af autenticitet, kommunikation og handlinger har afgørende betydning ift. såvel individuel som organisatorisk brugerinddragelse

samt at personalets diskurs omkring brugerne har stor og afsmittende betydning (Mathisen, 2016; Femdal & Knutsen, 2017; Priebe et al., 2011¹⁶).

Magtforhold og -forskydninger har såvel direkte som indirekte stor betydning for brugerinddragelsen og brugernes oplevelser af denne. Flere studier anbefaler en åben dialog omkring oplevelser af eksisterende magtforhold samt at brugernes oplevelser af kommunikation og organisering i institutionerne ikke alene kan befordre positiv udvikling ifm. brugerinddragelse og indflydelse, men kan være konstruktive for såvel medarbejdere som brugere (Eivergard et al., 2016; Femdal & Knutsen, 2017). Det kan i første omgang handle om, at omsorgspersonale erkender den magt, der ligger implicit i deres arbejdsopgave. Nogle medarbejdere finder fordringerne om brugerinddragelse som en decideret belastning i deres arbejde (Solbjør & Steinsbekk, 2011) og selvom medarbejderne kan have de bedste intentioner og kommunikative kompetencer ift. at inddrage og være i dialog med brugerne, påviser flere studier, at nogle institutioners høje grad af regelstyring, fastlagte strukturer, rutiner og hierarkier udgør en barriere ift. udviklingen af brugerinddragelse og er med til at definere medarbejdernes selvopfattelse som 'gode' og 'dygtige', hvis de først og fremmest varetager fastholdelsen af organisationernes strukturer (Ljungberg et al., 2016; Mathisen et al., 2016). Det er i denne sammenhæng ikke undersøgt, hvorvidt medarbejderne også burde have større mulighed for at påvirke disse institutionernes organisatoriske rammer.

Flere studier påpeger behovet for ikke alene tydeligere definitioner af, hvad brugerinddragelse indebærer, men også på behovet for mere fokus og flere anvisninger ift. hvorledes denne kan prioriteres og effektueres (Ljungberg et al., 2016; Solbjør & Steinsbekk, 2011; Solbjør et al., 2013). Der anbefales en højere grad af bevidsthed omkring differentiering (Hansen et al., 2004) samt medarbejdernes dialog med brugerråd (Linhorst et al., 2005).

Studierne favner meget bredt ift. forskellige fagprofessioner, men bl.a. Linhorst et al. (2005) argumenterer for, at medarbejdere med en socialfaglig uddannelse er de bedste til at katalysere og indgå i kommunikation, udvikling og implementering af brugerinddragelsen. Priebe et al. (2011) understreger generelt behovet for en langt mere socialfaglig tilgang til det psykiatriske område ikke mindst, hvis der skal blive tale om at give brugerne reelle muligheder for indflydelse.

Tematik III: Metoder og udfordringer

Der er påvist en række komplikationer ift. metoder og udfordringer omkring brugerinddragelse indenfor det psykiatriske område generelt, men kun et fåtal af studier har undersøgt eller afprøvet metoder til organisatorisk brugerinddragelse. Muligheder og vanskeligheder ved metoderne er i højere grad undersøgt ifm. området for *community mental health* (Petersen et al. 2008; Storm et al., 2010; Storm & Edwards, 2013) end i forbindelse med institutionelle kontekster.

¹⁶ Samt Priebe 2013, 2016

Nedenstående præsentation begrænser sig således til 8 studier bestående af 1 review, 6 kvalitative studier og 1 studie, der har anvendt både kvantitative og kvalitativ metoder.

Skema 4c:

Tematik III +evt. tematisk ref.	Studie	Forfattere og titel	Nationalitet og Type
+ I & II	1	Ljungberg, A., et al. (2016). "Non-helpful relationships with professionals - a literature review of the perspective of persons with severe mental illness." <i>J Ment Health</i> 25(3): 267-277.	N & Sv. Review
+ IV	2	Terp, M., et al. (2016). "A room for design: Through participatory design young adults with schizophrenia become strong collaborators." <i>Int J Ment Health Nurs</i> 25(6): 496-506.	DK Kval.
	3	Oeye, C., et al. (2009). "User participation when using milieu therapy in a psychiatric hospital in Norway: a mission impossible?" <i>Nurs Ing</i> 16(4): 287-296	N Kval.
+ I	4	Rise, M. B. and A. Steinsbekk (2013). "Does implementing a development plan for user participation in a mental hospital change patients' experience? A non-randomized controlled study." <i>Health Expect</i> 18(5): 809-825.	N Mixed
	5	Rise, M. B., et al. (2014). "Experiences from the implementation of a comprehensive development plan for user involvement in a mental health hospital: A qualitative case study." <i>International Journal of Social Psychiatry</i> 60(4): 387-395.	N Kval.
+ II	6	Mathisen, V., et al. (2016). "Whose decision is it anyway? A qualitative study of user participation and how clinicians deal with the patient perspective in mental healthcare." <i>Mental Health Review Journal</i> 21(4): 249-260.	N Kval.
			Øvrige lande
+ II	7	Linhorst, D. M., et al. (2001). "The involvement of a consumer council in organizational decision making in a public psychiatric hospital." <i>Journal of Behavioral Health Services and Research</i> 28(4): 427-438.	US Kval.
+ I	8	Restall, G. and C. Strutt (2008). "Participation in planning and evaluating mental health services: building capacity." <i>Psychiatr Rehabil J</i> 31(3): 234-238	Canada Kval.

Sammenfatning af studier af metoder og udfordringer

Som det generelt fremgår af studier af brugerinddragelse på det (social-)psykiatriske område samt af ovenstående præsentationer, er der redegjort en del for udfordringer, forhindringer og komplikationer i denne sammenhæng. Herunder bl.a. vanskelighederne ved at gennemføre brugerinddragelse samtidigt med, at der skal tages hensyn til kollektive husregler og adfærdskodekser samt hvorledes patienternes synspunkter kan udfordre personalets instrukser. Der anbefales yderligere studier af, hvorledes patienterne i højere grad kan inddrages som ligeværdige refleksionspartnere (Ljungberg et al., 2016). Af præsentationen fremgår det, at miljøterapi i sin oprindelige form kunne omfatte muligheden for organisatorisk brugerinddragelse, men at dette er vanskeliggjort af miljøterapiens transformation til det biomedicinske områdes positivistiske tænkning og hierarkiske strukturer (Mathisen et al., 2016; Oeye et al. 2009).

I forhold til metoder til specifikt organisatorisk brugerinddragelse, er antallet af studier meget begrænset. Dette til trods for at en del af studierne vedrørende brugerinddragelse netop anbefaler, at brugere/patienter/beboere inddrages i den institutionelle organisering og planlægning.

Det anbefales, at der bliver mulighed for forhandling af de organisatoriske rammer (Ljungberg et al., 2016), som inddrager både brugere og medarbejdere (Solbjør & Steinsbekk, 2011), at brugernes

inddragelse og indflydelse foregår i gennemskueligt, fleksibelt, trygt og uformelt miljø (Terp et al., 2016), hvilket bl.a. kan skabes gennem anerkendelse, åbenhed ift. forandringer, transparens, en ikke-medicinsk diskurs, gensidig tillid samt konkrete redskaber til konfliktløsning og fleksibilitet i planlægning og strukturering af møder, således at det imødekommer brugernes ønsker og bidrager med positive erfaringer (Restall & Strutt, 2008). Der argumenteres for etablering af repræsentative brugerråd (Linhorst et al., 2001), men det påpeges, at afstanden mellem brugerrepræsentanterne og de repræsenterede ikke må blive for stor (Rise & Steinsbekk, 2013).

De studier, hvori udfaldet af forsøgene på organisatorisk brugerinddragelse forekommer mest positive, er studier med partcipatorisk design, herunder aktionsforskningsstudier (Terp et al., 2016), hvilket vil blive bekræftet ifm. efterfølgende præsentationer.

Tematik IV: Brugerinddragelse i forskningsprocesser

Under Tematikken vedr. brugerinddragelse i forskningsprocesser præsenteres i alt 7 studier. Heraf ét norsk review, ét dansk studie samt 5 fra øvrige lande, heraf 2 fra UK og 3 fra US hhv. Canada og Australien. Skema 4d:

Tematik IV +evt. tematisk ref.	Studie	Forfattere og titel	Nationalitet og Type
+ I	1	Skorpen, A., et al. (2008). "User participation in Norwegian research involving inpatient psychiatric patients. An overview of research literature." <u>Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies / Vård i Norden</u> 28(4): 19-23	N Review
+ III	2	Terp, M., et al. (2016). "A room for design: Through participatory design young adults with schizophrenia become strong collaborators." <u>Int J Ment Health Nurs</u> 25(6): 496-506.	DK Kval.
		Titel	Øvrige lande
+ I	3	Tischler, V., et al. (2010). "Involving patients in research: The challenge of patient-centredness." <u>International Journal of Social Psychiatry</u> 56(6): 623-633	UK Mixed
	4	Delman, J. (2012). "Participatory Action Research and young adults with psychiatric disabilities." <u>Psychiatric Rehabilitation Journal</u> 35(3): 231-234.	US Kval.
	5	Schwartz, R., et al. (2013). "Mental health consumers and providers dialogue in an institutional setting: A participatory approach to promoting recovery-oriented care." <u>Psychiatric Rehabilitation Journal</u> 36(2): 113-115.	Canada Kval.
	6	Staley, K., et al. (2013). "Service users as collaborators in mental health research: Less stick, more carrot." <u>Psychological Medicine</u> 43(6): 1121-1125.	UK Kval.
	7	Kidd, S., et al. (2015). "Exploring the meaning of recovery-oriented care: An action-research study." <u>International Journal of Mental Health Nursing</u> 24(1): 38-48.	Australien

Opsamling vedr. studier af brugerinddragelse i forskningsprocessen

Studierne vedr. brugerinddragelse i forskningsprocesser argumenterer samstemmende for aktiv brugerinddragelse i forskningsprocesser. Praksisforskning med brugernes muligheder for ikke alene deltagelse, men også proaktivitet og indflydelse, ser ud til at rumme potentialer for udvikling af organisatorisk brugerinddragelse, idet de præsenterede studier påviser en god effekt og konstruktiv læring ifm. brugeres deltagelse i praksisforskningen (Delman, 2012; Kidd et al., 2015; Schwartz et al., 2013; Terp et al., 2016). Især projekter, der har omfattet dialog mellem brugere, medarbejdere, ansvarlige forskere og evt. ledere vedrørende oplevelser af magtforhold har vist sig særligt betydningsfulde og tilfredsstillende for alle parter og kan være med til at reducere medarbejdernes

eventuelle fordomme og modstand (Kidd et al., 2015; Schwartz et al., 2013). Det kunne således være relevant at undersøge, om aktionsforskning kunne iværksættes i større skala på det psykiatriske område med det primære formål, at flere brugere, især indenfor institutionelle rammer, fik mulighed for differentieret og direkte involvering i projekterne og dialogen omkring disse.

For at få et overblik over antallet af videnskabelige artikler vedr. aktionsforskningsstudier i psykiatriske institutioner, blev der i november 2019 gennemført en begrænset international søgning¹⁷ med profilen: ("Action Research" AND psychiatr* AND (institution OR hospit*)) i databaserne Scopus og Pubmed. Resultaterne i de to databaser var sammenfaldende med et samlet antal på **70** engelsksprogede artikler. De tidligste artikler var for begge databasers vedkommende fra begyndelsen af 1960'erne, lidt under halvdelen var fra de sidste ti år og igen lidt under halvdelen af disse, fra de sidste fem år, hvilket var i alt **17** for PubMed's vedkommende og **15** i Scopus¹⁸. Andre undersøgelser har konstateret en generel mangel på videnskabelige artikler ifm. aktionsforskning (Husted & Tofteng, 2014 kap. 7). Dette til trods for, at aktionsforskning og dialogisk forskning er karakteriseret af praksisnærhed og således kunne ses i harmoni med ambitionerne for Forskningsmodus II (Phillips, 2008) jf. afsnit vedr. argumenterne for valget af aktionsforskning.

Der ser i skandinavisk sammenhæng ud til næsten at være en mangel på aktionsforskningsstudier på det institutionelle socialpsykiatriske område. Staley et al. 2013 påpeger i den forbindelse det problematiske i, at forskere generelt ikke har nogen uddannelse eller træning i at involvere brugerne samt at inddragelse af brugerne tidligt i forskningsprojekter, ofte har en række praktiske forskningsmæssige forhindringer i forhold til etik, bevillinger m.m. En anden forklaring kunne være, at undersøgelser på det psykiatriske område primært gennemføres i en naturvidenskabelig tradition, mens aktionsforskning/participatorisk forskning primært umiddelbart refererer til socialvidenskaberne, hvis plads på det socialpsykiatriske felt pt. synes ret begrænset (Skorpen et al., 2008; Delman 2012; Kidd et al. 2015; Schwartz et al. 2013; Terp et al. 2016).

Hovedparten af studier, der retter sig imod inddragelse af brugernes mening er primært af evaluerende karakter, hvor det er forskere og fagprofessionelle, som på forhånd har sat dagsordenen og konstrueret undersøgelserne (Staley et al., 2013). Dette bekræftes af undersøgelser udenfor dette litteraturreview, der anbefaler at psykiatribrugere inddrages proaktivt og samskabende i forskningsprocessen eller dele af den og således ikke, som det oftest forekommer, blot gennem op- eller efterfølgende interviews, surveys og evalueringer (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2011; Staley et al., 2013; Townend & Braithwaite, 2002).

Det lave antal af aktionsforskningsstudier indenfor (social)psykiatriske institutioner kan være et udtryk for forskeres manglende kendskab til psykisk sårbare og syge medborgere og dermed en

¹⁷ November 2019

¹⁸ Der blev ikke rensset for overlap de to databaser imellem.

usikkerhed ift. forskningsmæssige kompetencer og kompleksiteten af relationelle etiske dilemmaer og udfordringer, som aktionsforskning eller andre former for partcipatoriske undersøgelser kunne indebære. Man kunne jf. et af de i seneste søgning fremkomne studier (Appendix, Bilag 5) spørge: ”*Is psychiatric research stigmatized*” (Muroff, Hoerauf & Kim, 2006: 129) og i forlængelse heraf stille spørgsmålet, om aktionsforskningen er stigmatiseret på det (social-)psykiatriske område til trods for, at alle de aktionsforskningsstudier, der er gennemført på området dokumenterer, at netop denne form for forskning i sig selv etisk og pædagogisk understøtter positive oplevelser ifm. kommunikation og samskabelse (Delman, 2012; Kidd et al., 2015; Schwartz et al., 2013; Terp et al., 2016). Muroff et al. konkluderer: 1) at der i det hele taget er en tendens til at begrænse forskning i psykisk sygdom sammenlignet med forskning i somatisk sygdom, 2) at et restriktivt syn på forskning i mentale sygdomme fortsat formidler en forældet opfattelse af, at det at være psykisk syg, gør mennesker ude af stand til at træffe beslutninger og 3) at denne stigmatiserende holdning blandt forskere i mere handler om fordomme og usikkerhed ift. den ’kompetente’ - overfor den ’inkompetente’ patient.

Opsamling af fund fra litteraturstudiet

Oversigten over forskningen på området påviser en tæt kobling mellem individuel og organisatorisk brugerinddragelse, idet der er behov for dialog og brugerindflydelse, hvis også hensigtsmæssige rammer for individuel brugerinddragelse skal skabes. Som det er tilfældet ifm. den individuelle brugerinddragelse fordrer den organisatoriske brugerinddragelse ikke alene fleksible organisationer og miljøer, men også en særlig opmærksomhed og differentiering fra fagprofessionelles side i forhold til design, kommunikation og holdninger samt en fælles dialog om eksisterende magtforhold og muligheder og begrænsninger i disse. Derudover ser organisatorisk brugerinddragelse og -indflydelse ud til at være af markant betydning for de enkelte deltageres oplevelse af meningsfuldhed og deres sociale identitetsudvikling.

Brugerinddragelse ifm. fælles beslutningsprocesser, der øger ’patient-tilfredsheden’ kan nedbringe de økonomiske udgifter, fx direkte gennem reduceret indlæggelsestid og indirekte ved at mulighederne for brugernes rehabilitering her igennem både øves og øges. Udviklingen af brugerinddragelse kræver imidlertid også ressourcer og prioritering fra politisk/ledelsesmæssig side.

Den kronologiske gennemgang af studierne bidrager til et lille overblik over det historiske forløb ift. organisatorisk brugerinddragelse. Det viser, at udviklingen går langsomt til trods for skærpelse af de politiske og socialøkonomiske intentioner. Der er i løbet af dette endnu ikke afsluttede tiår sket mere en fordobling af antallet af relevante studier på området inkl. termen *organisatorisk*, mens stigningen af studier uden *organisatorisk* er under 50%. Det kunne tyde på, at der set over tid, er tendens til øget interesse ift. at inddrage brugerne i organisatoriske sammenhænge, ifm. især

planlægning, udvikling og evaluering. Dette ser dog ud til primært at være med fokus på repræsentativ brugerinddragelse, til trods for de udfordringer dette så kan indebære.

Af øvrige fund kan nævnes den generelle udvikling i forholdet mellem antallet af videnskabelige publikationer indenfor det naturvidenskabelige hhv. det socialvidenskabelige og humanistiske område, der kan ses som karakteristisk for udviklingen indenfor de respektive områders forskningstraditioner og finansieringsmuligheder og således som en del af neo-kapitalismens økonomiske og samfundsmæssige udvikling jf. Foucaults governmentality-forståelse, defineret af det bioteknologiske dispositiv (Foucault 1978, 1982, 2009b) .

Ift. de fire tematikker kan opsamlede fund resumeres således:

Vedr. brugerperspektivet fremgår det, at psykiatrirugerne generelt ønsker at være inddraget i dialog og fælles beslutninger i forbindelse med deres behandling. I overensstemmelse med lovgivningen får de ofte mulighed for at give deres mening til kende, men er sjældent med til at definere, hvad der er på dagsordenen. Brugere ønsker, at rammerne og involveringsmulighederne er fleksible og differentierede og holistiske, således at inddragelse og medbestemmelse kan foregå i overensstemmelse med, hvordan de har det på et givent tidspunkt. Studierne påviser i forlængelse heraf betydningen af, at brugere også får mulighed for at få indflydelse på behandlingsmiljøers planer, strukturer og organisering, dvs. brugerinddragelse på et organisatorisk plan.

Ifm. medarbejderaspekter og professionsfaglighed dokumenteres behovet for, at de professionsfaglige medarbejdere har gode kommunikative evner, er empatiske, fleksible og dynamiske.

De professionelle medarbejdere har en helt afgørende rolle ift. kommunikation, udvikling og implementering af brugerinddragelse. Nogle studier anbefaler, at det er socialarbejdere, der forestår brugerinddragelsen på det psykiatriske område, idet de besidder de bedste kommunikative og faglige kompetencer. Forskelligheden i medarbejdernes tilgange og holdninger kan medføre en række udfordringer, og skønt medarbejdere kan vise sig interesserede og kompetente ift. at inddrage brugere, ligger der især i hierarkiske behandlingsmiljøer med høj grad af regelstyring og standardisering, indbyggede forhindringer for den fleksibilitet som brugerinddragelsen fordrer. Der efterlyses generelt metoder til brug i praksis. Repræsentativ brugerinddragelse viser sig at være hensigtsmæssig, men tæt dialog med den brede gruppe af brugere og de, der repræsenterer dem er af central betydning.

Ifm. brugerinddragelse i forskning anbefaler hovedparten af studierne, at brugere inddrages i forskning på området. Aktionsforskning og andre former for dialogisk forskning påviser gode resultater ift. såvel selve brugerinddragelsen som ift. videnskabeligheden. Antallet af deltagere i mange af disse studier har imidlertid været begrænset, hvilket understøtter intentionen og rammen for dette forskningsprojekt, der er konstrueret ud fra ønsket om at inddrage flest mulige beboere.

Forskning på det (social)psykiatriske område ser i Danmark ud til i ringe omfang at blive gennemført af personale med socialpædagogisk baggrund og således er studier ifm. både psykiatri og socialpsykiatri primært at finde i de medicinske databaser. Det er vigtigt at få udviklet den skandinaviske forskning på det socialpsykiatriske område samt at få etableret et bredere forskningsmiljø, hvor socialvidenskaberne i højere grad får mulighed, kompetencer og skaber tradition i forhold til såvel at etablere forskning på området som at formidle den indhentede viden.

Forbehold

Gennemgangen af studierne har påvist, at det her fortsat således benævnte, *organisatoriske* perspektiv indgår i en stor del af studierne, uden at hverken ordet *organisatorisk* (eller synonymmer) indgår eksplicit i studiernes abstracts, konklusioner eller keywords.

Den således noget sporadiske eksplicitering af det organisatoriske aspekt i forhold til brugerinddragelse, kunne ud over den nævnte kobling mellem fænomenerne, endvidere ses som en afspejling af de mange anbefalinger til en mere fælles diskurs på området i forhold til definitioner af brugerinddragelse og dertil knyttede begreber (Petersen et al., 2008; Solbjør et al., 2013, Le Boutillier et al., 2011).

Kapitel 3. Afhandlingens teoretiske afsæt

Dette kapitel, der introducerer de grundlæggende teorier, som udgør afhandlingens teoretiske udgangspunkt, er opdelt under tre overskrifter: 1) Det klassisk epistemologiske udgangspunkt, 2) Det kritisk-analytiske perspektiv og 3) Alternative konstruktive modeller ift. brugerinddragelse. Teorierne beskrives i grove rids, idet jeg senere gennem analysen viser, hvorledes det teoretiske begrebsapparat funktionelt anvendes ifm. den konkrete kontekst.

Det epistemologiske udgangspunkt for afhandlingen er konstruktivistisk og systemisk. Indledningsvis redegøres for nogle af psykolog og filosof Michel Foucaults perspektiver, igennem hvis blik analysen af forskningsprojektet primært vil foregå.

Valget af Foucault som hovedteoretiker er foretaget på baggrund af hans kritiske og konstruktivistiske tilgang, men hans teorier fungerer samtidig komplementært til min praksisnære forskerposition.

Nogle af de centrale temaer fra Foucaults teorier, der indgår i afhandlingen er hans forståelse af problematiseringerne af psykiatri & *galskab*. Dette genstandsfelt betragtes som indlejret i den form for *governmentality*, hvor magt i både sin konstruktive og destruktive form repræsenteres gennem *dispositiver*; en sammenvævning af teknologier, vidensformer, strukturer og diskurser. *Governmentaliteten* giver et billede af ikke alene feltets, men hele samfundets dominerende inklusions- og eksklusionsparadigmer i en tid, hvor det ikke, som i renæssancen, er muligt for individerne, at "flyde gennem samfundet" (Foucault, 2009a: 39, 65), men hvor omdrejningspunktet for menneskers trivsel er at være sunde og 'inside', forstået som 'med' og performende i trendsatte fællesskaber.

I Fogh Jensens udlægning (2013) er *galskabens historie* (Foucault, 2009a) betragtet som en historie om epidemier, hvor man let forarges over den styring, der er blevet foretaget gennem udrensning og eksklusion, fx af spedalske langt udenfor byerne, men præmissen var på daværende tidspunkt, som nu, "Organiser jer eller I dør!" (Jensen, 2013). I forlængelse heraf kan tanken gå videre fra eksklusion til en tanke om assimilation: Er brugerinddragelse og aktionsforskning i bund og grund et udslag af en neoliberalistisk krampetrækning for at undgå sundhedsvæsenets og det kontrollerende og disciplinerende samfunds totale sammenbrud eller vil det, bl.a. gennem socialpædagogiske tiltag og samskabende processer med magt og modmagt betragtet som transparente og konstruktive ressourcer være muligt at ane potentialer til strukturelle forandringer og bedre trivsel for også sårbare og udsatte borgere indenfor de nuværende politiske rammer?

Det grundlæggende teoretiske fundament ift. perspektiverne på brugerinddragelse og socialpsykiatri refererer endvidere til (social)konstruktivisme og til grundlæggende systemisk teori som udlagt af Gregory Bateson (1990), men suppleret med en overbygning i form af Aktør-Netværks-Teori,

repræsenteret ved især sociologer Bruno Latour, (1999, 1986, 2008) ift. materialitetens betydning, hvor institutionen qua sin 'lukkede' karakter (Kristensen m.fl., 2014) kommer til at udgøre laboratoriet.

I forhold til projektets psykologiske aspekter samt ifm. aktionsforskningen trækkes der på Kurt Lewin og i forhold til relationspsykologiske aspekter refereres også til psykolog Daniel N. Stern, som dog ikke vil blive særskilt præsenteret. Stern vil primært blive inddraget omkring de dele af hans teori, som kan sættes direkte i forbindelse med forskningsprojektets kommunikative aspekter ift. vitalitetsformer og affektiv afstemning (Stern 2007, 2010).

Det kritisk analytiske perspektiv med særligt blik for forskningsprojektets genstandsfelt udgøres af perspektiver på diagnoser gennem diskussion af det biopsykosociale perspektiv og det medicinske paradigme med reference til især sociolog Nikolas Rose. Der vil i dette afsnit desuden indgå en introduktion til projektinstitutionens teoretiske miljøterapeutiske grundlag.

De alternative konstruktive modeller, udgøres af dels a) dramaturgiske teorier ved primært Janek Szatkowski og b) teori vedr. motivation og transition ved Ole Steen Kristensen. Begge forskere, hvis arbejde har inspireret forskningsprojektet. Kristensen især på baggrund af hans omfattende socialpsykologiske og -pædagogiske forskning indenfor døgninstitutionsområdet.

Det dramaturgiske perspektiv indgår dels som inspiration gennem en transformation af dramaturgiske processer og begreber ift. brugerinddragelse i den socialpsykiatriske og socialpædagogiske kontekst, men fungerer også som ramme og struktur for gennemgangen af aktionsforskningsforløbets udvikling i praksis.

Det klassisk epistemologiske udgangspunkt

I forhold til den teoretiske og metateoretiske baggrund forstås sammenhængen mellem de teoretiske inspirationskilder sådan, at de netop pga. deres forskellighed og oprindelsestidspunkter supplerer hinanden samt understøtter det samfundsvidenskabelige og humanistiske forskningsfelt ift. naturvidenskabelige og positivistiske tilgange.

Med Foucault som analyseperspektiv

Foucault (1926-1984) er, som tidligere nævnt, valgt som hovedteoretiker på baggrund af *forskerpositionens kompleksitet*. Dette for at sikre, at min tætte tilknytning til praksis blev suppleret med et mere overordnet sociologisk perspektiv. Foucault er desuden valgt pga. sin interesse for *det psykiatriske felt* og sin omfattende forskning vedrørende *kommunikation, magt og institutioner* i et samfundsvidenskabeligt og humanistisk perspektiv.

Der udover har *genstandsfeltets teoretiske kompleksitet* ligget bag valget. Aktionsfeltet er indlejret i en *psykiatrisk, sundhedsvidenskabelig* ramme, der med sit individualiserende fokus og en

opfattelse af det sociale som et afgrænset relationelt anliggende, præger institutionens hverdag og organisering. I dette felt optræder også *socialpædagogikken*, der refererer til både *sociologien* og *psykologien* som fagdiscipliner.

At *aktionsforskningen* desuden afsøger muligheder for forandring i kombination med *dramaturgien* bidrager yderligere til den teoretiske kompleksitet, og også i den forbindelse giver netop Foucaults dispostivtænkning mulighed for at sammenholde forskellige videnskabelige tilgange med hverdagens teknologier, diskurser og institutionelle kontekster. Derved omfattes selve *aktionsforskningsprojektets kompleksitet*.

Med inspiration fra Nietzsches mistro til fornuften (Foucault, 1991)¹⁹, bygger Foucault epistemologisk set på Heideggers tænkning²⁰ og i lighed med flere af de i dette kapitel omfattede teoretikere, skimtes der tråde til – og opgør med fænomenologien.

Det er vanskeligt at påhæfte Foucault et bestemt videnskabsteoretiske ståsted, men det kan dog betragtes som tæt på konstruktivisme. Hans politiske udgangspunkt er ikke kritisk i traditionel marxistisk forstand, men indikerer en afstandtagen til de kapitalistiske og neo-kapitalistiske idealer, der set i hans perspektiv har afløst den patriarkalske, kirkelige magt, der virkede gennem bekendelse og frelse (Foucault 2016 [1975], 2009a [1972])²¹. Foucaults betragtninger har en strukturel, idehistorisk karakter, hvori den til enhver tid herskende kultur, normopfattelse og diskurs spiller en central rolle. Foucault lægger vægt på diskurser som givne konstruktioner og magtforhold og på, at diskurser forandrer sig i den givne historiske kontekst. I bogen *Ordet og tingene* (kap. 3, 2006 [1966]) benævner han eksempelvis *kærlighed* som en *social konstruktion* i sammenhæng med det romantiske kærlighedsideal, der var udviklet blandt borgerskabet i det 19. århundrede. Tilsvarende bliver 'galskab' udtryk for en diskurs primært anvendt frem til den klassiske periode. Den forvirring og uenighed, der kan iagttages ift. hvorledes vi i dag benævner mennesker, som 'lider psykisk,' er måske i sig selv er udtryk for en aktuel og generel uklarhed ift. hvorledes vi konstruerer, kategoriserer, kommunikerer og interagerer med denne gruppe. Foucault var selv, trods sit dynamiske magtbegreb, langt fra normløs, hvilket bl.a. fik nogle til fejlagtigt at identificere ham med 1970'ernes antipsykiatriske bevægelser (Christensen og Rosenberg 2008).

Foucaults historiske analyser går ud på at vise "*hvorledes et nyt epistem vokser frem, ofte i en proces, der omfatter mange vidt adskilte felter af teori og praksis, som gradvis smelter sammen*" (Collin, 2013: 83). Dette peger frem mod den dispostivanalyse, som vil blive benyttet i forlængelse af praksisforskningen. Heri vil også Foucaults fokus på magt indgå som et centralt aspekt, dels i forhold til en diskussion af diskurs og kommunikation forstået som mere end det talte og skrevne sprog som

¹⁹Se Nietzsche, F. [1954]

²⁰Se bl.a. Heidegger, M. [1927]

²¹Når Foucault anvender begrebet sjæl, skal det, til forskel fra det religiøse sjælsbegreb, forstås som en diskursiv konstruktion af begreber som psyke, bevidsthed og personlighed

ledelsesinstrument, dels i forhold til anvendelse af teknologier og selvteknologier i en institutionel, samfundsmæssig kontekst.

Et centralt udgangspunkt for denne afhandlings forståelse af diskurser om psykisk sygdom er *Galskabens historie*, Foucaults doktorafhandling fra 1972. Heri tager Foucault udgangspunkt i udviklingen af det psykiatriske område i Europa. Han sætter fokus på de historiske erfaringer fra Renæssancen over Oplysningstiden til Moderniteten. Overgangsfænomener ses her som et udtryk for den overordnede historiske, kulturelle og politiske udvikling. Fogh Jensen, der bl.a. er optaget af epidemiernes historie, vil ofte blive refereret grundet sit overblik og sine fortolkninger af Foucault. Afhandlingens primære referencer til Foucault udgøres desuden af *Overvågning og straf* (2016) [1975], *Sexualitetens Historie*, bind 1 (1978) [1976] og *The Subject and Power* (1982). Der vil forekomme nedslag i og referencer til flere af Foucaults bøger samt til hans forelæsninger, interviews og artikler.

Foucault ønskede, at han udlægninger/teorier skulle udgøre en 'værktøjskasse' og ikke en universel teori (Foucault 1991; Heede 2018:13), men der synes dog at være en grundlæggende samklang imellem de fleste af Foucaults perspektiver, omend nogle er forandret over tid. Det tema, der undergår den største og mest markante forandring, synes at være Foucaults såkaldte *anti-humanisme*, hvorved han i en lang periode benægter subjektets eksistens. Foucault beskriver i *Galskabens Historie* ifm. med de humanistiske videnskabers opståen, hvordan "Den eventualitet at mennesker kan være gale, og muligheden af at være objekt mødes i slutningen af det 18. århundrede, og dette møde har givet anledning til (der er ikke tale om et tilfældigt tidspunkt) den positive psykiatriske postulater og temaet om en objektiv videnskab om mennesket" (2009: 463). Fjorten år efter ovenstående citat skriver Foucault således: "Da naturhistorien blev biologi [...] og denne den klassiske tids diskurs, der forenede væren og repræsentation, opløstes – i dette øjeblik [...] dukker mennesket op i sin tvetydige position som genstand for viden og som erkendende subjekt" (1999: 51). Foucault skriver endvidere (1982:208): »[Mit mål] har ikke været at analysere fænomenet magt eller at uddybe grundlaget for en sådan analyse. Min agt har i stedet været at skabe en historie om de forskellige måder, hvorpå mennesker bliver gjort til subjekter i vores kultur«. Subjektet skal således forstås i forhold til de aktuelle diskurser, der omgiver eller afgrænser individet i det sociale felt, hvor individet udvikler sine *selvdannende praktikker*, som indebærer at individet på baggrund af eksisterende etik- og moralbegreber, arbejder på at studere, definere, realisere og kontrollere sig selv, for at kunne forandre og forbedre sig. En tendens, der siden Foucault er blevet yderligere forstærket af vor tids selvscenearbejdelse i et samfund, hvor performativiteten eksponeres gennem virtuelle, sociale medier, og – som det vil ses i afhandlingens analyse – kan have både udfordrende og bekræftende betydning. Det kan eksempelvis være beboeren i rollen som *ung* eller *selvskadende*, og medarbejderen i rollen som sensitivt improviserende eller den regelrette og stringente.

Foucaults værker muliggør en række koblinger til begreber fra andre vidensfelter. Således medfører arkæologien²² ift. den diskurs og praksis, der analyseres, at man må være sensitiv overfor de genealogiske træk, som de appliceres ift. den givne kontekst. Det narrative aspekt spørger ud fra et arkæologisk perspektiv til, hvordan og i hvilket omfang et begreb anvendes til at konstruere en metaforståelse. Foucaults generelle kulturteoretiske horisont insisterer således på, at denne metaforståelse udelukkende bygger på iagttagelsen af de kontekstafhængige detaljer. Metaforståelsen udtrykker de vidensformer, der er aktive og som kan defineres kontekstafhængigt i deres historiske langsommelighed.

Med udgangspunkt i Foucaults perspektiver i relation til afhandlingens genstandsfelt præsenteres i det følgende 3 temaer. Tema 1 fokuserer på det 'sårbare'/syge individ, tema 2 sætter fokus på institutionens rolle og tema 3 på Foucaults magtbegreb. Begreberne i de tre temaer er tæt forbundne, men opdelingen i et mikro- et meso- og et makroperspektiv har vist sig hensigtsmæssig ift. at skabe overblik.

Foucault: Tema 1, Det 'sårbare'/syge individ

I *Galskabens Historie* (2009) diskuteres forholdet mellem at være syg og rask i form af begreberne *gal* versus *normal*. Foucault beskriver her, hvorledes de gale indtil den sene del af middelalderen sammen med andre originale og suspekterede *flyder* gennem det europæiske samfund, dels til irritation, men hovedsageligt, som noget, der bare *er* (Ibid.: 39, 65). Ikke alene påviser deres eksistens nogle grænser til bl.a. det ukendte og normer i diverse kulturelle kontekster, men de tillægges ofte også en vis form for filosofisk visdom og kløgt. I perioder er galskaben konkret flydende, idet individer, der opfattes som *for* anderledes (fremmede), gale eller kriminelle placeres på skibe, *Narreskibe*, som sejler fra havn til havn med deres specielle last (Ibid.: kap 1). Der er eksempler på, hvorledes der i midten af det 15. århundrede blev doneret gaver og midler til de 'vanvittige'. I renæssancen, fra ca. midten af 16-hundredetallet, bliver galskabens forskellige udtryk set som repræsentativ for menneskelige svagheder (Ibid.: 46) herunder vellyst, glemsel, letsindighed, hovmod, 'overspisning' og egenkærlighed. *Moralske svagheder*, der har en række paralleller til nogle af de symptomer, som i nutiden er med til at definere diverse diagnoser.

Foucault bemærker, med reference til Hamlet²³, hvorledes fornuften hænger sammen med ufornuften, hvordan galskabens visdom frister og pirrer nysgerrigheden og hvorledes galskaben kan aftvinge en vis respekt, senere på en gang ophøjet og nedgjort til kongelig hofnar. I den samtidige, lokale kontekst genkender vi måske også tolerancen, accepten og interessen, der tidligere kom landsbytossen og 'den kloge kone i kæret' til del.

²² Arkæologi forstået som "en art strukturalistisk historieskrivning, der søger distancerende at reetablere det historiske vidensrum" (Fogh Jensen, 2005)

²³ Shakespeares tekst, 1603

Foucault beskriver, hvorledes 'de gale' efterhånden udskilles af samfundet og kategoriseres som syge, indespærres og underlægges lægers definitioner og undersøgelser. I første omgang, den "*store indespærring*" (1. del, kap 2) i midten af 16-hundredetallet, hvor 'den gale' (le fou) nu benævnes som individ til forskel fra 'galskaben' (la folie), der betegnede det samfundsmæssige/kulturelle fænomen. Udskillelsen af denne store og blandede gruppe understreges ved, at der nu, i stedet for at tale om de 'anderledes' (altérité) tales om de 'fremmede/fremmedgjorte' (aliénation). Hertil refereres bl.a., når der i afhandlingen tales om 'othering' eller 'andetgørelse' (Foucault 2009, 2016: 63, 75).

Galskaben er således blevet fremmedgjort. Senere, da de løsagtige kvinder, drankere og vagabonder m.fl. frigives, forbliver 'de gale' i lighed med de kriminelle indespærret, nu i deres egne hospitaler (asyl) (2009, III del: kap. 4) og selv efter at 'de vanvittige' i fysisk forstand er blevet befriet fra lænkerne, skildrer Foucault, hvordan de fortsat er underlagt det medicinske magt- og vidensdomæne. De gale nu er underlagt forventninger om en form for selvstyring, der, hvis den ikke indfries, kan tolkes som bekræftelse af galskaben eller sygdommen eller med Fogh Jensens ord: "*Man løsner den gales lænker og bagbinder ham med de moralske bånd [...]*" (2009: 12). Den manglende dialog med *de gale* er en central faktor, der kan betragtes fra flere vinkler: Den lægelige autoritets paternalistiske monolog og diskurs som en central magtfaktor eller den gales monolog, som spejles for derved at påføre ham/hende skyld og skam (Ibid.: 490 ff.). Det handler, som Fogh Jensen lidt radikalt udtrykker det, om "*At modtage sin diagnose for at kunne tale består i at overtage lægens blik på sin identitet*" (Jensen, 2009: 12). Den psykiatriske viden omfatter en definitionsmagt, der har til formål at justere og korrigere vanviddet hen imod fornuft og normalitet. Her ses et eksempel på Foucaults opmærksomhed på, hvorledes en disciplinerende magts indespærring og ydre kontrol over tid medfører individets indre kontrol og selvregulering i håb om at falde indenfor de til enhver tid og i ethvert samfund givne normer, parallelt med frygten for social eksklusion (jf. Foucault 1999 samt tema 2 og 3). Foucault argumenterer i flere sammenhænge for, hvorledes 'galskaben' har sin 'nødvendige' plads i samfundet (bl.a. 2009, 1. og 3. del). Fogh Jensen udlægger i den sammenhæng Foucault således:

Det hævdes, at ingen sygdom gives hinsides socialitet, historie og sprog, og at enhver anomali eller sygdom brydes igennem de historiske og sociale bevidsthedsformer for at manifestere sig i specifikke sociale institutioner og praktikker. Det hævdes endvidere, at disse forståelsesformer og praktikker virker ind på den sindssyge, fordi denne ikke blot er et objekt, men også et forstående subjekt. Det er ikke at hævde, at sindssygdom ikke er sygdom. Det er at hævde, at galskabskomplekset bliver betragtet som sindssygdom med alt, hvad der dertil hører, fordi vi lever her og nu, og at det har konsekvenser, også for den syge". (Ibid.: 16)

Det kan i forlængelse heraf forekomme problematisk at underkende Foucaults forståelse eller empati ift. de lidende, ligesom hans tilknytning til 1960'ernes og -70-ernes antipsykiatriske bevægelser har været diskuteret (Jensen, 2009)

Det biopsykosociale perspektiv ligger i forlængelse af ovenstående tema, ligesom 'retten til at være anderledes', brugerinddragelse og idealet om at 'høre borgernes/patienternes stemmer' uden at det bliver en manipuleret pseudo-dialog og/eller en del af en postliberalistisk selvteknologi. Foucaults blik for individets mentale skrøbelighed lægger op til diskussionen af det, der i dag kan betegnes som *psykisk sårbarhed*.

Foucault: Tema 2, Institutionens rolle

Foucaults skildring af Galskabens historie er en skildring af samfundet gennem synet på, hvordan det styrer sygdom, epidemier og galskab. Foucault beskriver, hvorledes de spedalske indtil midten af det 15. århundrede på foranledning af kongemagten og understøttet af gejstlige, blev placeret på hemmelige steder udenfor byerne med løfter om frelse og renselse, mens den øvrige del af befolkningen således også kunne føle sig 'renset', fritaget fra de spedalske og den medfølgende risiko for smitte. Ved Middelalderens afslutning er der efterhånden kun få spedalske tilbage i disse hospitaler²⁴ og i midten af 16-hundredetallet fortøjres 'narreskibene' billedligt talt og, hvad der af Foucault betegnes som de første *voldshandlinger* for at indespærre 'de gale', finder sted (Foucault, 2009).

Hospitalernes ledige kapacitet blev i første omgang benyttet til at indespærre individer med veneriske sygdomme (Foucault, 2009: 30). Herved fik statsmagten muligheden for kontrol og registrering. De indsatte blev således markører for moralens grænser ift. det øvrige samfund og samtidigt kan der eksperimenteres med behandling af kønssygdomme indenfor hospitalets mure. Ved den "*store indespærring*" (Ibid.: 68 ff.) i midten af det 17. århundrede, hvor de gale placeres i store interneringshuse på spedalskhedens grund sammen med løsagtige kvinder, tiggere, røvere, m.v. sker det i fornuftens hellige navn. Det medicinske perspektiv er til stede i interneringshusene, men mest pga. af frygten for de sygdomme, der her kan opstå til fare for det omgivne samfund. Det handler om orden og kontrol (policie) (Ibid.: kap 2).

Den store ophobning af de udstødte under uhumske og kummerlige kår i sammenhæng med naturvidenskabelige, især kemiske, eksperimenter skaber i løbet af de næste ca. hundrede år en tiltagende skræk og rædsel i det øvrige samfund. Man frygter smitte, ondskab, råddenskab og 'fængselsfeber'. I anden halvdel af det 18. århundrede (Ibid.: 363 ff.) finder endnu en udrensning sted, hvor de øvrige grupper på nær de kriminelle og de gale frigives. Man opretter asyler til de gale, hvor de hverken kan ses eller udgøre en trussel, men som stadig kan have en pædagogisk afskrækkende effekt (Ibid.: 464 ff.). De gale repræsenterer ikke længere en fascinerende ufornuft

²⁴ *Hospital* betyder på latin et '*imødekommende logi*'

(*dérason*), men bliver en medicinsk og analytisk genstand. Asylerne har et medicinsk formål. Her observeres og kategoriseres de gale i videnskabens interesse. Der foregår ikke nogen decideret behandling og da slet ingen dialog med de udskilte.

Skønt den franske læge Pinèl i 1794 (Ibid.: 494ff) løsner de gales lænker på det franske hospital, Bicêtre, ser Foucault blot denne start på befrielse som en forandring til nye og anderledes lænker i form af normative etiketter, kategorier, vurderinger og reguleringer.

Hensigten med institutionalisering gennem tiden synes grundlæggende at have været at skabe orden og overblik. Foucault beskriver lægen som den der kunne udøve sin absolutte autoritet i asylet, idet han betragtes som både "*fader og dommer, familie og lov*" (Ibid.: 525). Jf. Fogh Jensens fortolkning skal dette ikke ses som Foucaults udtryk for lægevidenskabens magtbegær, men lægen som en del af de historiske præmisser i kampen for at overleve diverse epidemier. Udviklingen af socialmedicinen i forskellige europæiske lande (især England, Tyskland og Frankrig), mener Foucault er et eksempel på, hvorledes man i det kapitalistiske samfund ser kroppen som en biopolitisk realitet og medicinen som en biopolitisk strategi (Foucault, 2001: 13). Han påpeger, hvorledes man i England allerede i slutningen af 18-tallet havde indført sundheds- og kropskontrol af samfundets laveste klasser, således at de kunne udgøre en stærkere arbejdsstyrke og ikke være til fare for samfundets velbeslåede klasser. Dette skete gennem etablering af tre systemer: Lægehjælp til de fattige, administrativ medicin, der tog sig af vaccination, statistikker, epidemier og kontrol og endelig en privat medicin, der tager sig af dem, der har råd til selv at betale for det (Ibid.: 23). De biopolitiske strategiers, lægens og behandlingsinstitutionernes rolle ser Foucault også som central i det senmoderne samfund. Han beskriver bl.a. i *Sexualitetens Historie* (1978, bind I, kap. 1-2), hvorledes kønnet og kroppen bliver et moralsk, biologisk og økonomisk anliggende mellem individ og samfund. Det viser sig i den mangfoldighed af diskurser, der fungerer i forskellige institutioner, herunder de medicinske, psykiatriske, psykologiske og pædagogiske (Ibid.: 42). Allerede et år forinden har Foucault med reference til Benthams *Panoptikon* [1791] i *Overvågning og Straf, Fængslets fødsel* (2016) eksemplificeret, hvorledes hospitaler bliver centre, der har til opgave at lette disciplinering og styring for statsmagten. Dette sker bl.a. gennem den panoptiske arkitektur, hvor man på den letteste, billigste måde kan lade de få overvåge og disciplinere de mange. Foucault beskriver panoptikkens vigtigste funktion således:

Det handler om at "*sætte den indsatte i en bevidst og permanent tilstand af synlighed, som sikrer magtens automatiske funktion. Sørge for at overvågningen har permanente virkninger, selv om den ikke er en kontinuerlig handling. Sådan at magtens perfektion har en tendens til at gøre dens aktuelle udøvelse overflødig. Sådan at dette arkitektoniske apparat kunne være en maskine til at skabe og*

opretholde en magtrelation uafhængigt af dem, der udøver den. Kort sagt: at de indsatte bliver fanget i en magtsituation, som de selv er bærere af” (2016: 218).

Hermed får den arkitektur, som den dag i dag præger en række institutioner, en særlig betydning. Ofte netop indrettet som steder, hvor de få kan overvåge de mange og hvor særlige rumlige indretninger giver mulighed for at enkeltindivider kan udskilles fra kollektivet. Foucault omtaler dette som udtryk for en disciplinær magt, en teknologi med normalisering som formål. Tanken er let at genkende, hvis man tænker på 'isolutionsstuer', 'gummiceller' og spændetrøjer, ifm. stordriftsidealer eller overført til den digitaliserede verden fx i form af videoovervågning. Den kan fortsat skimtes bag mange behandlingsinstitutioners arkitektur og indretning.

I modsætning til den åbenlyse disciplinær magt og selvdisciplineringen, som beskrives af Foucault (Foucault, 2016), bliver især den usynlige magt, der er vanskelig at forsvare sig imod, en central pointe (Foucault, 1982). Hertil hører den magt, der udøves i ”velfærdsstatens *hjælpende, støttende og omsorgsgivende institutioner*” (Järvinen, Larsen & Mortensen, 2002: 14), der, som det bekræftes gennem afhandlingens dispositivanalyse, integrerer og reproducerer allerede eksisterende magtrelationer.

Foucault: Tema 3, Magt

”Man må holde op med hele tiden at beskrive magtens virkninger i negative vendinger: den »udelukker«, den »bekæmper«, den »undertrykker«, den »censurerer«, den »abstraherer«, den »maskerer« og den skjuler. Faktisk producerer magten noget. Den producerer noget reelt, den producerer et genstandsområde og nogle sandhedsritualer. Individet og den erkendelse, som man kan uddrage af det, henhører under denne produktion” (Foucault, 1999: 130).

Foucaults magtbegreb er omfattende, dynamisk og mangefacetteret. Styringsrationalitet er iflg. Foucault (1982) en adfærdspåvirkning med henblik på bestemte, men skiftende mål. Et forsøg på at påvirke mennesker til at træffe fornuftige valg og beslutninger i alle livets forhold. Foucault sammenligner styringsrationaliteten i det neo-kapitalistiske samfund med den påvirkning kirken tidligere udøvede. Kirken integrerede individerne under forudsætning af, at deres adfærd underlagde sig nogle specifikke mønstre. Magt er jf. Foucault i udgangspunktet som nævnt ikke et normativt begreb. I *Sexualitetens historie* (1978) udvikler Foucault magt fra at være et substantielt begreb til at være et mere relationelt og procesorienteret. For Foucault kan magt i praksis udvikle sig til noget positivt eller negativt, men ses grundlæggende som noget produktivt. Magt er allestedsnærværende og følges næsten altid op af modmagt/modstand, der så igen kan afføde en ny konstruktion af magt/modmagt. Magt er dynamisk, kan forekomme i enhver relation og er, jf. Foucault, ikke lokaliseret til bestemte personer, klasser eller grupper og ikke afgrænset til økonomiske, sociale eller politiske strukturer. Magt kan kun udøves af mennesker, der har friheden til det og kun over individer, der har tilsvarende har frihed til at øve modmagt, idet alternativet ville

være vold. På den måde hænger magt og frihed uløseligt sammen (Foucault, 1982). Det handler for Foucault ikke om at finde ud af hvem, der har magten, men hvad magten er, hvordan den udspiller sig og udgør normgrundlaget i konkrete magtrelationer (Ibid.: kap 2).

Foucaults magtanalytik beskriver således ikke et hierarkisk top-down-fænomen, men noget, der opstår i de detaljerede samspil og netværk mellem aktører/aktanter på mange niveauer. Hvert af disse netværk udvikler deres egne autonome magtmønstre, som kan udmønte sig i principper eller ritualer. Foucault tager i sin egen forskning ofte udgangspunkt i mikromagt-processer, hvilket fx ses i de meget konkrete og detaljerede optegnelser fra L'Hopital Générales historie (2009a: 534ff). Foucaults analyser og fortolkninger af magtspil og dominans udfolder sig i forhold til forståelsen af den gensidige *afhængighed* mellem magt og viden, som forudsætter og implicerer hinanden, og som undersøges og vurderes i jagten på sandhed.

Den svenske sociolog Sven-Åke Lindgren har med mennesket som både vidensprocessens subjekt og objekt tydeliggjort det således:

"Det er en viden, som rettes både udad og indad, en proces, som sætter i bevægelse, berører og påvirker. " [...] "Mennesket forstået som et selvbevidst individ er i Foucaults fremstillinger et socialt og kulturelt produkt. Der eksisterer ikke noget tomrum uden for magt/viden-relationerne, ingen ind- og udgange til en oprindelig, naturlig eller sand dimension, hvorfra mennesket kommer, og som det kan vende tilbage til" (2007: 335-336).

I *The Subject and Power* (1982: 788) opdeler Foucault disciplinerende systemers magtprofil i 1: *Power relations*, forstået som, hvilke *magtmidler* kan tages i anvendelse, 2: De kommunikationsmidler (*måder*), der sættes i spil og 3: De *resultater*, kommunikationsprocessen fører til. Der er ikke tale om en lineær, men en systemisk varierende proces med divergerende betoning af de tre dele. Som eksempel på et magt-videns-spil i et socialpsykiatrisk mikro-perspektiv, kan nævnes, at den magt, der 'pr. definition' ligger hos pædagogen ofte kan mødes af brugerens kommunikerede 'u-viden' og 'afmagt'/udsættelse af afvisning eller accept. Den fagprofessionelle bringes derved i et diskursivt dilemma med både etik - og loyalitetskonflikter ift. hvem af parterne, der nu kan, skal eller vil 'påtage' sig ansvaret ift. det videre forløb. I tilfældet af, at det er den fagprofessionelle, der påtager sig magten, opstår der valget ift. hvilke midler hun så vil, kan eller må tage i brug og hvilke konsekvenser, der følger heraf.

Foucault: Sammenfatning

Ifm. med sammenfatningen af ovenstående temaer skal det pointeres, at Foucault ikke selv er normløs og neutral i sin analyse af aktuelle magtspil og den disciplinerings- og styringsmentalitet, som han mener præger det moderne samfund. Dette fremgår bl.a. tydeligt af Foucaults refleksioner i *Overvågning og Straf* (2016), hvor han trækker parallellen til det kapitalistiske samfund og skriver

således: *"Fremvæksten af en kapitalistisk økonomi har fremkaldt den disciplinære magts specifikke modalitet, hvis generelle formler, kræfternes og kroppenes underkastelsesmetoder, med et ord "den politiske anatomi", kan iværksættes gennem meget forskelligartede politiske regimer, apparater eller institutioner"* (Ibid.: 239).

Registrering, kategorisering, disciplinering og kontrol skal helst ske så med så få økonomiske udgifter som muligt og derfor skal den sociale magt helst have maksimal intensitet. Foucault gør op med diverse 'traditionelle' dikotomier, fx privat versus offentlig, og taler om biopolitik og biomagt (2009b), hvor der tidligere var tale om kongemagt. I det neo-liberalistiske samfund er det optimale, at vi selv optimerer biomassen. Målet med Panoptikkens fuldbyrdelse kan i yderste konsekvens ses som det, at vi selv organiserer, styrer og disciplinerer vores sind og kroppe med håbet om at opnå en sundhed, velfærd, sikkerhed og beskyttelse mod ulykker (Foucault 2016, 1982). Idealer og ønsker, der i høj grad tidligere hørte under den pastorale kirkes løfter om frelse, men som nu gennem en individualiseringens taktik, former os (selv) som individer, der uafbrudt søger at danne og forbedre os selv i forhold til vores omgivelser og den aktuelle diskurs, og hvor det i vores moderne samfund primært handler om at blive sunde, normale og udødelige (Foucault 1982: 784).

I *Socialmedicinens fødsel* (2001), nævner Foucault hvorledes kroppen i det kapitalistiske samfund først fra midten af det 19. århundrede bliver en *biopolitisk* realitet, idet menneskekroppen her bliver anerkendt som politisk og social anerkendt arbejdskraft. Socialmedicinen udvikler sig til bl.a. arbejdsmedicin, der indgår som element i det biopolitiske dispositiv.

Foucaults dispositiv-begreb

Læsningen af Foucault har anskueliggjort en række dispositive med reference til forskellige historiske og samfundsmæssige kontekster. Det vil i afhandlingen blive undersøgt, hvilken rolle selvteknologierne spiller i forhold til moderne (social-)psykiatri, ligesom spørgsmålene omkring det medicinske paradigme i en governmentality-forståelse kan have betydning i forbindelse med mulighederne for organisatorisk brugerinddragelse. I et interview forklarer Foucault begrebet dispositiv således:

"Det, som jeg forsøger at indfange under dette navn [dispositiv], er en temmelig heterogen samling, der indbefatter diskurser, institutioner, arkitektoniske indretninger, regelbeslutninger, love, administrative forholdsregler, videnskabelige udsagn, filosofiske, moralske og filantropiske påstande, kort sagt: Dispositivets elementer består af noget sagt såvel som noget usagt. Dispositivet er selve det net, som man kan påvise mellem disse elementer." (Foucault, 1977).²⁵

²⁵ Fogh Jensens oversættelse, 2005 af Collège de France forelæsningerne fra 1977-1978: "*Sikkerhed, territorium og befolkning*": "Le jeu de Michel Foucault" in *Ornicar?* Bulletin périodique du champ freudien, nr.10, juli 1977; gengivet fra Foucault, Michel: *Dits et écrits 1954-88*, Paris, Gallimard, 1994; bind III:299

Begrebet dispositiv kan således anskues som et apparatus, en anordning, en foranstaltning eller en forbindelseslinje (Jensen, 2005; Hamre, 2012; Raffnsøe, Gudmand-Høyer & Thaning, 2009), der kan bidrage til analyse og forståelse af socialitetens historie (Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004: 6). Analysen af dispositiver udgør et skift fra Foucaults arkæologiske til hans genealogiske metode, idet der her også inddrages ikke-diskursive elementer såsom institutioner, politik, praktiske metoder og materielle genstande i forståelsen af sociale og politiske forhold og fænomener. *"Dispositivet kan anskues som et muligt funktionelt svar på en problematik der begynder at gøre sig gældende; men svaret er ikke givet på forhånd. Et dispositiv rummer en refleksivitet der ikke lader sig reducere til ren funktionalitet."* (Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004: 20, note 27).

Som eksempel på et dispositiv kan nævnes *helbredelse*, der knytter sig til begrebet *behandling*, som har stor betydning i dette forskningsprojekt, men dog ikke omfatter samme grad af løfte eller håb.

Governmentality

Biopolitikken kan ses om en del af det moderne samfunds governmentality-forhold

Foucault anvender begrebet *governmentality*, en sammentrækning af government og mentality, om den situation, der opstår, når samfundsmagten virker og påvirker gennem 'frihed' og således gennem borgernes selvdisciplinering. Foucault sammenligner denne form for selvledelse med tidligere tiders pastoralmagt (Foucault, 1982).

Raffnsøe & Gudmand-Høyer (2004) redegør for governmentality-begrebet som ledelsesrationalitetens dispositiv.⁴⁶ Til gennemførelsen af denne ledelsesteknologi benyttes tidligere nævnte teknologier, og sikkerhedsskabende anordninger (Foucault 2009b; 2016). Samfundet styres således gennem borgernes selvledelse og Fogh Jensen karakteriserer governmentality-begrebet som en betegnelse for den fremkomst af politisk rationalitet, hvor befolkningen optimeres gennem deres frie valg. Han beskriver i skarpe vendinger fænomenet således: *"Individerne bliver i virkeligheden bundet bag om ryggen af deres frihed, fordi de udstyres med friheden med henblik på at gøre noget bestemt"* (Jensen, 2007).

Analysens tematiske kategorier

Læsningen af Foucault har samlet sig i nedenstående tematikker, der vil blive anvendt som struktur i dispositivanalysen af projektet:

- I. Diagnoser, standarder og dokumentation
- II. Behandling, socialpædagogik og miljøterapi
- III. Institutionens organisering, rolle og funktion

Det socialpsykologiske perspektiv

Set i et historisk perspektiv har socialpsykologiske undersøgelser dokumenteret menneskers grundlæggende behov for at føle sig som en del af gruppe, og for de fleste vedkommende at være inkluderet i samfundet (Lewin, 1997; Stern 2007, 2010²⁶).

Lewin hvis teorier udgør en form for fundament bag forskningsprojektets socialpsykologiske og konstruktivistiske tilgang, har tidligere været inddraget i undersøgelser og fremstillinger (Helm 2009), hvor afsættet har været baseret på Lewins tanker om i det sociale felt at studere relationen mellem to fænomener frem for at studere fænomenet i sig selv (Lewin, 1951; Kristensen, 2013: kap. 2; Coghlan & Brydon-Miller, 2014: 500 ff.; Gunnarsson, Hansen, Nielsen & Sriskandarajah, 2015; Reason & Bradbury, 2008: Introduction).

Lewin oplevede på egen krop, hvad det vil sige at tilhøre en undertrykt minoritetsgruppe, idet han var født i en jødisk familie og vægtede demokratiske værdier højt. Han udviklede i 1930'erne socialpsykologien i form af en psykologisk feltteori, som til forskel fra den samtidige individfokuserede psykoanalyse lagde vægt på grupperelationers betydning ift. individets udvikling (bl.a. Lewin, 1997 [1939]). Han var bl.a. inspireret af gestaltpsykologien og tog afstand fra en positivistisk tilgang til mennesket (Nielsen 2014; Lewin, 1997). Den konstruktivistiske tænkning, hvor deltageres aktioner og perceptioner i den sociale interaktion samt ideen om en spiralproces i dataindsamlingen blev grundstenen i en anti-positivistisk tilgang til forskning. Han formulerede bl.a. begrebet *lifespace* som udtryk for det psykologiske rum, der i bredeste forstand eksisterer som en "dynamisk, højkompleks og multidimensional gestalt" (Madsen, 2009: 393) som han forsøgte, men aldrig fik klarlagt ift. begrebet *social space*. Lewins forskning udviklede sig således i en socialpsykologisk retning med tiltagende interesse for grupper²⁷, deres diskussioner og atmosfære samt for organisationskultur og –udvikling.

De indbyrdes relationer i en gruppe kan jf. Lewin ikke reduceres til delene isoleret set, men sætter heller ikke disse ud af kraft (Lewin, 1948). Således retter også Lewins modstandsbegreb sig, i modsætning til psykoanalysens individuelle fokus, imod de dynamiske kræfters samspil i grupper og gruppedeltagelse. I grupper eksisterer der ofte, på baggrund af normer, nogle sociale vaner, som er vanskelige at forandre, fordi de er med til at beskytte gruppenormerne og i et dialektisk forhold med til at sikre individets sin plads i gruppen. Dette så Lewin som eksistensen af dynamiske ligevægtstilstande i grupper og organisationer, hvor netop gruppens og individernes normer og vaner kommer til at udgøre barrierer for forandring (Lewin 1947), hvilket også kan være noget af det, der i aktionsforskningsprojektets praksis spiller ind ift. medarbejdernes deltagelse.

²⁶ Se Barth, F. 1969; Berger & Luckmann, 2007

²⁷ Betegnelsen *gruppe* dækker for Lewin fra mere end to personer til den store komplekse organisation.

I forhold til forandringsledelse i bl.a. organisationer, udarbejdede Lewin en 3-delt forandringsmodel, skitseret gennem proceshandlingerne "*Unfreeze, move and refreeze*" (Lewin 1951). Han opstillede disse kriterier: "*A successful change includes therefore three aspects: unfreezing (if necessary) the present level L^1 , moving to the new level L^2 , and freezing group life on the new level*" (1951: 228). Heraf bliver især den sidste fase interessant ift. iscenesættelsesfasen i dette forskningsprojekt, hvor det vil blive diskuteret, hvorvidt *refreeze* indebar forandringer eller konsolidering af organisationens kultur.

Allerede fra begyndelsen af 1940'erne havde Lewin arbejdet med optakten til aktionsforskningen. Da han få år før sin død i 1947 udviklede sit egentlige forslag til aktionsforskning, byggede det på hovedprincippet om deltagerne som lærende medforskere, bl.a. i forhold til løsning af sociale problemer samt i forbindelse med ledelse og udvikling i organisationer. Han redegjorde i sine tre sidste artikler blandt seks meta-teoretiske principper for "*The Constructive Versus the Classificatory Approach*" (Lewin & Lippitt, 1938), som understregede hans demokratiske værdier og dynamiske tænkning.

Mange organisationsteorier refererer fortsat til Lewin, der også vil indgå ifm. afhandlingens næste kapitel om aktionsforskning. Lewins teorier om deltagernes oplevelser af en demokratisk, social *atmosfære* (1997) kan endvidere ses som pendant til det dramaturgiske perspektiv på *stemning*.

Systemisk teori

En dansk fremstilling af socialkonstruktivistiske analysestrategier (Esmark, Laustsen & Andersen, 2005) udlægger socialkonstruktivismen således, at den sociale virkelighed aldrig er organiseret i entydige årsager og effekter (Ibid.: 10), men at den er et "*selvstændigt domæne for social virkelighed, der hverken kan reduceres til den ene eller den anden side i de mange variationer over den traditionelle dualisme mellem det objektive og det subjektive*" (Ibid.: 17). En hovedpointe er: "*I stedet for teori i logisk-empirisk forstand starter socialkonstruktivistiske analyser med etableringen af et bestemt blik eller et perspektiv på et udsnit af den sociale virkelighed ved at udfolde en række analysebærende begreber*" (Ibid.: 9).

Kristensen har lavet en overskuelig udlægning af de klassiske systemmodeller (2013: 2. kap). Han karakteriserer de fælles træk ved systemteoriene således (2013: 54), Skema 5:

1. I systemerne forekommer et stort antal elementer samtidigt og at alle elementer påvirker hinanden non-lineært.
2. Et system er bygget op i niveauer med til hørende differentiering, integration og koordination
3. Energi tilføres systemet, transformerer denne energi til et output [...] (input-throughput-output-relation)
4. Et dynamisk system ikke når et slutpunkt,
5. Et system sjældent vender tilbage til en tidligere tilstand
6. Et system er sensitivt overfor selv små forandringer (min kursivering)

En af grundlæggerne af det systemiske udgangspunkt er antropologen Gregory Bateson (1904-1980). Bateson var foregangsmand ifm. at udvikle biologiens kybernetiske tænkning til en systemisk kommunikationsteori. Han samlede i bogen *Steps to an Ecology of Mind* (1990) biologiske, antropologiske og psykologiske aspekter, med henblik på at anskueliggøre de relationer og forhold, vi mennesker indgår i som aktører i et levende system. Bateson argumenterer i lighed med konstruktivismen for, at det vi observerer er forskelle, at alt bør ses i lyset af kontekster og relationer og således forstås ud fra et kommunikations- og relationsperspektiv (Ibid.).

Der er tale om en åben systemteoretisk tænkning, som legitimerer et større fokus på rummet/synergien imellem systemernes agenter end på agenterne selv. En konsekvens heraf er, at man ikke kan forudsige udviklingen i sociale systemer, selvom man kender alle risikofaktorer, fordi systemet er selvorganiserende og fordi den kontekst systemet befinder sig i også forandrer sig over tid. Udvikling ses i denne systemtænkning som spiralformede bevægelser fremfor stabilitetsskabende feedback loops (bl.a. Burns 2015a), hvilket kan ses i sammenhæng med den måde, hvorpå projektets aktionsforskningsperspektiver anskues.

Bateson formulerede *Double-loop-learning* som et 2.-ordensperspektiv: "*thinking about thinking*" (Ibid.: 279 ff.) Han tog afstand fra ideen om adskillelse af tanker og følelser, af krop og sind og af organismer i forhold til deres omverden (Ibid.: 454). Til trods for sit biologiske udgangspunkt tog Bateson desuden afstand fra darwinisme og udskiftede Darwins tese: "*Survival of the fittest*"²⁸ med en teori om at 'overlevelse' handlede om at være "*a flexible organism in its environment*" (Ibid.: 451). Nogle af Batesons hovedkonklusioner var, at forandringer et sted i (øko-)systemet påvirker et større område og omvendt (Ibid.: 448 ff.) Han skrev, også med reference til evolutionslæren, at: "*Within Mind in the widest sense, there will be a hierarchy of subsystems, anyone of which we can call an individual mind*" (Ibid.: 460). Bateson refererede ligesom Lewin i flere sammenhæng til gestalt-tænkningen ligesom Lewin tilsvarende interesserede sig for de kybernetiske principper.

Den systemiske teori inspireret af bl.a. Bateson udviklede sig sammen med socialkonstruktivismen, gennem 1990'erne, til kommunikationsredskaber indenfor især det pædagogiske som terapeutiske

²⁸ Se Darwin, C. 1859, Arternes Oprindelse

felt²⁹ og dannede baggrund for flere systemiske skoler. Således var også praksisinstitutionens pædagogiske og psykologiske tilgang ved årtusindeskiftets begyndelse i høj grad påvirket af systemteoretisk teori og praksis.

Med teorierne om komplekse adaptive systemer legitimeres et endnu større fokus på rummet/synergien systemerne imellem. Komplekse adaptive systemer (bl.a. Esmark et al. 2005; Kristensen; 2013) er en åben systemteori, hvis hovedpointe handler om udviklingen af emergente strukturer. Kristensen beskriver processen således: "*Interaktionen mellem individer i et system skaber adfærd, som ikke er et resultat af individers valg eller intentioner, men som opstår som en konsekvens af dynamiske interaktioner mellem aktører over tid. Denne adfærd opstår under gruppens handlinger og er altså ikke planlagt*" (Ibid: 59). Kristensen eksemplificerer med fænomenet mobning, hvor udviklingen ikke kan forudsiges, selvom man kender alle faktorer i fænomenet. Der opstår, hvad kunne betegnes som en form for synergi, en relationel og emotionel mer- (eller mindre-) værdi (Helm 2009), hvilket ligger i tråd med Lewins teorier. Konsekvensen heraf er som nævnt, at man ikke kan forudsige udviklingen i sociale systemer, selvom man kender alle risikofaktorer, fordi systemet er selvorganiserende, og fordi den kontekst systemet befinder sig i også forandrer sig over tid. En opfattelse, der kan ses i modsætning til det moderne sundhedssystems kausalitetstænkning og behandlingen indenfor det psykiatriske område.

Kristensen karakteriserer systemisk teori som en praktisk fremfor forskningsmæssig forståelsesramme. Det er ikke de systemiske metoder med deres fokus på bl.a. 'neutrale' og cirkulære spørgeteknikker, der vil blive inddraget i denne undersøgelse, men dog en forståelsesramme, der i praksis lægger op til kommunikation, der 'åbner' og 'inviterer'³⁰. På denne baggrund vil teorien kunne anvendes på praksis i sammenhæng med Szatkowskis teori om rekursiv skabelse (Szatkowski, 2019) og Kristensens butterfly-model, idet udviklingen i systemerne betragtes som en form for spiral-bevægelse og således en dynamisk proces set i modsætning til selvforstærkende feedback loops (Burns, 2014, 2015b), der senere vil medvirke til at anskueliggøre dilemmaer i feltet.

Materialitetens betydning

Forskningsprojektets fokus på det psykiatriske felt og det dermed historisk set naturvidenskabelige og medicinske paradigme har sammen med de non-humane aktørers (aktanters) betydning, fx i form af digitale hjælpemidler og arkitektur ført til inddragelsen af Aktør-Netværksteori (ANT.). Elgaard Jensen definerer ANT som en teori om teknologi, videnskab, sociale aktører, samfund, natur og magt analyseret ud fra samme begrebsramme (Elgaard Jensen, 2005, 2015) og således kombinerer da

²⁹ Bl.a. i form af den systemiske (familie-) terapi med ref. til White, M. 2008

³⁰ Lang, P. 1997, 2006, 2008

også antropolog Kathrine Hoffmann Pii materialitetens betydning med Foucaults magtbegreb i sin analyse af patientcentreret forebyggelse og sundhedsfremme i Danmark (Pii, 2017).

Især den franske filosof og antropolog Bruno Latour er kendt som en af ANT-teoriernes ophavsmænd. Latour argumenterer sammen med sociolog Steve Woolgar (1986) og senere (Latour, 1999) for de ikke menneskelige aktanters medvirken, som ligeværdige aktører/entiteter i konstruktionen af netværk. Aktanterne tillægges ikke nogen form for bevidsthed, men tildeles dog heller ikke en objektiv status. Aktører/aktanter er noget, der handler eller får aktivitet fra andre, opnår styrke ved at associere sig/blive associeret med og tale på vegne af andre (Elgaard Jensen, 2005, 2015). Forskere kommer til at tale på vegne af bl.a. naturen, andre forskere og kulturens og naturens fænomener må ses som tæt forbundne.

ANT har siden Latours første udgivelser udviklet sig i flere former og retninger, hvilket mere kan ses som et udtryk for konstruktivismens evolutionære væsen end som en forkastelse af udgangspunktet. Latour skelner mellem det, han betegner som "*sociology of the social*", hvilket er sociologien, som vi sædvanligvis kender den, og sit eget projekt, der benævnes "*sociology of associations*" (Latour, 2008). Det sociale formes og genformes konstant af såvel sociale som ikke-sociale enheder. Det sociale kan med andre ord ikke reduceres til interpersonelle relationer, kommunikation etc. Forbindelser skaber socialitet mellem de enkelte aktører og aktanter. Analysen må derfor også inkludere de ikke-menneskelige objekter. Den kontinuerlige bevægelse i relationerne, som karakteriserer det sociale i ANT, er også karakteristisk i forhold til Latours definition af grupper. Begrebet *gruppe* skal jf. Latour ikke forstås som et konstant og afgrænset begreb. Der findes iflg. Latour ingen grupper, kun gruppedannelse, idet 'gruppens' aktører ses i en konstant i bevægelse til eller fra gruppen. Latour hævder, at man derfor ikke kan tage analytisk udgangspunkt i en given gruppe, men skal følge aktørernes egne aktiviteter, de spor, som de efterlader. Det gælder om at kortlægge denne handlingens flerhed (2008). Der vil, jf. Latour, i et givent system ikke være en konstant 'kerne' eller kraft, men aktører, der handler på vegne af andre og i perioder. Hvor en aktør handler på vegne af mange andre aktører/aktanter, vil det forekomme som om denne repræsenterer magten/et magtcentrum (Ibid.). Callon formulerer det således i forbindelse med ANT-begrebet *Translation*:

"Translation er den mekanisme, hvorved sociale og naturlige verdener gradvist tager form. Resultatet er en situation, hvor visse entiteter kontrollerer andre. For at forstå, hvad sociologer i generelle vendinger kalder magtforhold, må man beskrive de måder, hvorpå aktører bliver defineret, associeret og samtidig forpligtet til at forblive trofaste over for deres alliancer" ([1986: 224] oversættelse: Elgaard Jensen, 2005).

ANT har til formål at skabe en "*translationernes sociologi*", "*der gør det muligt at opspore forbindelser af enhver art*" og dermed gøre op med en stor mængde af sociologiske dualismer (Elgaard Jensen 2005: 205, 208).

I forskningsøjemed udgør ANT en bred analytisk ramme og har et lighedspunkt i forhold til aktionsforskningsperspektivet i sit syn på generalisering som en logistisk snarere end en logisk operation, idet begge tilgange forudsætter, at der ikke eksisterer uafhængige og selvindlysende sandheder (Latour & Woolgar, 1986).

Konstruktivistiske teknologistudier bidrager bl.a. til at anskueliggøre, hvor politisk den teknologiske udvikling er. Dette kan eksemplificeres ved udviklingen af de elektroniske patientjournaler indenfor det danske sygehusvæsen. I den forbindelse blev diskussionen især domineret af spørgsmålet om, hvorvidt journalen skulle opbygges som plejepersonalets eller lægernes arbejdsredskab.

Latour understreger i et interview³¹ formålet med at "*genoprette balancen mellem mennesker og ikke-menneskelige væsener*" (oversættelse: Jæger, 2003), vigtigheden af, at vi ikke overser betydningen af transparens og en demokratisk deltagelse i de teknologiske beslutningsprocesser, der ellers vil kunne udvikle sig til et *tingenes parlament*.

Elgaard Jensen (2015) bruger metaforen en "*sky af udsagn*" om et videnskabeligt felt, hvor de fleste af udsagnene endnu hverken er accepteret som kendsgerninger eller endeligt modbevist. I nogle tilfælde modbevises et udsagn endegyldigt og forsvinder ud af diskussionen. Ind imellem bliver et udsagn bredt accepteret og afføder efterfølgende en række artikler, mens "*henvisningerne til de materielle omstændigheder omkring konstruktionen af udsagnet forsvinder*" (Ibid.: pkt. 7). Elgaard Jensen argumenterer på baggrund af ANT således for videnskabelige kendsgerninger som konstruktioner skabt i et netværk, der omfatter "*materialer, inscription devices, litteratur og reificeret teori fra andre felter*" (pkt. 9). ANT's forståelse og kortlægning af, hvilke processer, forandringer, knudepunkter og entiteter, der er i spil, kan ses i overensstemmelse med både aktionsforskningen og dispositivanalysens fokus på teknologier ift. brugerinddragelse, behandling og pædagogik. Som det vil fremgå af dispositivanalysen, har materialiteten stor betydning som styringsredskab i forhold til den institutionelle hverdags praksisser og teknologier, hvor eksempelvis teknologiers begrænsning medfører grænser for kommunikationen og dermed kan spille ind ift. brugerinddragelsen og kan påvirke beboernes selvopfattelse. I forbindelse med 'tingenes betydning' i forhold til dette forskningsprojekt kunne en række relevante diskussioner udspinde sig vedr. fx værktøjer og restriktioner ifm. digital kommunikation, indirekte sociale følgevirkninger³² af

³¹ Die Zeit, 30.11.2000

³² Virkninger og bivirkninger, der påvirker nærvær og samvær

sammensætningen af medikamenter eller arkitekturens betydning for den socialpsykiatriske institution jf. Foucault (2016).

ANT imødekommer, ved sin modificering af alle forskningsresultater og evidensbaserede faktas generelle gyldighed, de ofte stillede spørgsmål til aktionsforskningens videnskabelighed på baggrund af dens praksis- og kontekstbundne analysemetoder. Dermed ikke være sagt, at aktionsforskningen har gjort sig fri af en forpligtelse i forhold til indsamling, registrering, transparens, systematisering eller bestræbelser på en teoretisk almengørelse af sine processer/resultater.

Uden at indgå i en diskussion om forskelle og ligheder ifm. begreberne konstruktivisme og konstruktionisme, kan såvel Latours tænkning som ANT karakteriseres som konstruktivistiske (Latour, 2008: 111).

Det forekommer umiddelbart indlysende at se en række sammenhænge mellem Foucault (forstået som konstruktivist) og ANT. Bl.a. synes Latour og Foucault at have et fælles forehavende ift. at forsøge erkendelsesteoretiske spørgsmål afklaret gennem empiriske, socialvidenskabelige undersøgelser ligesom de begge tilstræber at lægge distance til fælles kulturel indforståethed bl.a. i forhold til, hvad videnskab er. Således ses også en vis lighed i forhold til diskursiv praksis samt en opfattelse af magt som et flydende og dynamisk begreb. Den australske sociolog Steve Matthewman argumenterer ligefrem for, at man ikke kan forstå Foucault uden at forstå ANT og omvendt, idet "*the analyses of Foucault are intimately tied into technological artefacts, techniques, technical knowledges and form of organization*" (Matthewman, 2013: 1). Dette kan bl.a. identificeres i Foucaults dispositivbegreb jf. inddragelsen teknologer i betydningen: objekter, viden, aktiviteter og organisationer.

Det kritisk-analyserende perspektiv

Afhandlingens ærinde er trods kritiske vinkler og en konstruktivistisk tilgang ikke at argumentere for en grundlæggende negativ holdning i forhold til medicinen og lægestanden, men i et historisk perspektiv via Foucault at stille spørgsmålstegn ved baggrunden for og effekten af det sundhedsvidenskabelige paradigmes aktuelle bio-politiske dominans. Dette gælder bl.a. den viden samt de magt-positioner, styringsrationaler og selvteknologier (Foucault, 2009, 1982), der udspiller sig, hvis og når brugere inddrages i beslutningstagning på det (social-)psykiatriske område.

Efter denne gennemgang af afhandlingens metateoretiske, vil nu det biopsykosociale perspektiv, som baggrund for forståelse og diskussioner af genstandsfeltet blive præsenteret og diskuteret, og efterfølgende vil der blive sat fokus på felt-institutionens miljøterapeutiske teorigrundlag.

Det biopsykosociale perspektiv

Allerede midt i 1950'erne gjorde den amerikanske psykiater George Engel sig de første tanker om det, der senere skulle blive den biopsykosociale model. Engels holistisk prægede ideer blev formuleret som alternativ til den biomedicinske model (Engel, 1977), der indtil da havde været dominerende på det psykiatriske område. Ideerne var for Engel ikke blot forslag til forskning, men funderet på en grundlæggende ideologi som stod i modsætning til, hvad han fandt var en dehumanisering og umyndiggørelse af psykiatriens patienter (Engel, 1977). Engel kritiserede biomedicinen med det argument, at succesen med de fleste former for biologisk behandling afhænger af psykosociale faktorer (Ibid.: 2). Ca. 25 år efter Engels lancering af tankerne omkring det biopsykosociale perspektiv, beskriver tre forskere i Familie-Medicin (Borrel-Carrió, Suchman & Epstein 2004), hvorledes de ser frem til, at det, de benævner som to nye intellektuelle trends kan styrke og bekræfte den biopsykosociale forståelse:

First, we can move beyond the problematic issue of mind-body duality by recognizing that knowledge is socially constructed [...] Second, we can move beyond the multidimensional and multifactorial linear thinking to consider complexity theory as a more adequate model for understanding causality, dualism, and participation in care. Complexity theory shows how, in open systems, it is often impossible to know all of the contributors to and influences on particular health outcomes" (Ibid. 5).

Til trods for disse forfatteres optimisme og skønt det biopsykosociale perspektiv fortsat ikke lader sig entydigt definere, synes dominansen af det biologiske aspekt ikke reduceret og det biopsykosociale perspektiv indgår da også primært på det psykiatriske område i den sundhedsvidenskabelig behandlings-diskurs, hvor det biologiske aspekt referer til bl.a. biomarkører, neurovidenskab og medicinering. 'Psyko-aspektet' kan spænde over et spektrum fra psykiatri og psykoanalyse til individuel psykologi, der har fået en tiltagende plads i psykiatrien bl.a. på baggrund af de kognitive psykologiers kobling til kognitionsvidenskaben (Brinkmann, 2012; Rose, 2012) og gennem miljøterapien.

Det sociale element i den biopsykosociale model refererer primært til patientens individuelle samspil med omgivelserne i nutid og fortid, og ikke imod et socialvidenskabeligt, samfundsrettet perspektiv. Dog er der i forhold til 'aktivering', især i de seneste år, sket et voldsomt skred imod en fokuseret indsats på *uddannelse og beskæftigelse*, hvor incitamentet i højere grad er begrundet i en politisk samfundsmæssig interesse fremfor en interesse i at styrke psykisk sårbare mennesker gennem selvvalgte meningsfulde og sociale aktiviteter (Torfing, 2004).

Afhandlingen bygger på en forståelse af, at psykiatriske diagnoser ofte siger for lidt om, hvordan det enkelte menneske fungerer socialt til fordel for beskrivelsen af det aktuelle symptombillede (bl.a.

Frank, 2013) og at det psykiatriske område har bidraget til skabelsen af en selvforstærkende *diagnosekultur* (Brinkmann & Petersen, 2016; Langager, 2012, 2015).

Set i Fogh Jensens epidemi-historiske perspektiv, der omhandler de forskellige former for eksklusion og udskillelse, som i det vestlige samfund blev sat i værk, når der var tale om epidemier eller frygt for spredning (Jensen, 2009, 2012) og i lyset af Foucaults biopolitiske tænkning (2009a, 1982) er denne afhandlings påstand, at samfundet aktuelt domineres af et omfattende sundheds-dispositiv og biopolitisk governmentality-tænkning.

Sociologen Nikolas Rose, der arbejder på grundlag af Foucaults teorier, giver nogle interessante bud på, hvordan konstruktionerne *diagnoser*, *psykisk sygdom*, *diagnosekultur* og aspekterne omkring den individualistiske biopsykosociale model kan forstås, fortolkes og evt. forandres. Rose opstiller en række af de paradokser, holdninger og hypoteser i forbindelse med etik, diskurs, viden og normer, der har vist sig i det såkaldt senmoderne vestlige samfunds psykiatriske konstruktioner (Rose, 2013). Han belyser forekomsten og udviklingen af diagnoser set i et samfundsperspektiv og dokumenterer udviklingen gennem eksempler fra psykiatriens statistiske opgørelser. Svarene er entydige: Der er tale om en nærmest eksponentiel udvikling i antallet af mennesker i de vestlige samfund, som får en psykiatrisk diagnose (Rose 2012, 2013, 2016a), hvilket i en dansk kontekst svarer til det, psykolog Brinkmann kalder en *diagnosekultur* (2016: 7). Langager beskriver tilsvarende *Diagnosernes Himmelflugt* (2012), og understreger, at det at have en psykiatrisk diagnose er ikke længere så tabubelagt som for bare 50 år siden (Langager, 2012). Tværtimod kan ønsket ifm. ressourcetildeling skabe et pres på diagnostiske udredninger (bl.a. Schwartz, 2007). Således kunne man tale om en epidemi, der ikke udvikler sig ved direkte smitteoverføring, men gennem en mere indirekte påvirkning og ligesom koleraen måske kan bekæmpes gennem styring af cirkulationer³³. Der kan være tale om tilstande, som altid har været til stede, men hvor det er konstruktionen og udvidelsen af spektret af diagnosebegreber ifm. mentale kriser og lidelse, der sammen med reduktionen i antallet af de kriterier, som skal opfyldes, der giver billedet af en epidemi, som i virkeligheden er udtryk for en samfundsmæssig tendens.

Således rejser flere sociologer en skarp kritik imod udviklingen af diagnosesystemerne ICD³⁴ hhv. DSM³⁵, der af psykiatere forsvares som nødvendige redskaber i støtte og behandling (Thomsen, 2016), samt af den ensidige fokus på det biologiske perspektiv i den biopsykosociale triade. Andre har kritiseret diagnosesystemerne for, at det, der tidligere blev benævnt som fx neuroser, livskriser og melankoli, nu i stigende grad kategoriseres som sygdom. Spørgsmålet er, om der reelt er flere, der bliver psykisk syge, om vi har konstrueret et samfund, hvor diverse krav til konstant performativitet (Szatkowski 2011: 117) gennem styringsteknologier presser individerne ud i stressbelastninger eller

³³Se Jensen, A.F., 2012, Epidemiernes historie

³⁴International Classification of Diseases, WHO's health information standard. Diagnosesystem, der bl.a. anvendes i Danmark.

³⁵Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders er det amerikanske diagnose- og klassifikationssystem for psykiske sygdomme

om vi blot lever i en kultur præget af 'sundheds- og 'forbedringsteknologi' (Jensen, 2013; Rose & Abi-Rached, 2014), der medfører at såvel transparente som mindre åbenbare former for selvteknologier udvikler sig i takt med at forventninger til og standarder for at fungere sundt og normalt øges (Foucault 1982, 2001) og medfører akkumulerende ønsker, krav og muligheder for psykiatrisk udredning, evt. med et mere eller mindre bevidste håb om at blive lettet for ansvar (Langager, 2012). Et af diagnosekulturens dilemmaer er, at diagnoser på den ene side kan være stigmatiserende og ekskluderende, mens de på den anden side kan bidrage til individernes opretholdelse af 'face' og med henvisning til 'brain' reduceres frykten for 'blame' (Cooke & Kinderman, 2018: 58). Ovenstående dilemmaer peger i retning af det, der kan ses som brugerinddragelsens akilleshæl. Hvordan er brugerinddragelse mulig uden at deltageransvaret samtidigt udgør en yderligere og uhensigtsmæssig belastning for den enkelte?

Rose kritiserer ikke psykiatere og forskere indenfor neurovidenskaben for at ville udgøre et regime (2013), men han retter en skarp kritik mod deres ensidige biologiske vægtning og påpeger, at den tillid til genetik og neurovidenskab, der er udbredt blandt såvel forskere som politikere og andre lægfolk, hviler på et meget spinkelt grundlag (Rose 2013, 2016b). For ud over at neurovidenskaben og kortlægningen af hjernens processer ikke er så enkel og konkret som det ofte udlægges, er graden af validitet, troværdighed og generaliserbarhed på området ikke nær så høj, som det især formidles af massemedier og politikere. Ifølge Rose er det ikke psykiaterne og neurobiologerne selv, der lover enkle løsninger på komplekse psykiske udfordringer og sygdomme, men ofte populistiske fremstillinger fx i form af forsimplede kulørte visualiseringer af hjernescanningsbilleder, der opfattes seriøst af modtagerne (Rose 2016b).

Hvis der er tale om en 'epidemi', kan det imidlertid forekomme som om den organiseret og struktureret, der finder sted for at afskaffe epidemien, virker negativt selvforstærkende grundet et ensidigt fokus og kausal tænkning (Foucault 2009; Rose 2013). Man kunne med reference til systemisk tænkning udmøntet i praksis anbefale, at hvis noget ikke virker, er det bedre at gøre noget *andet*, i stedet for at gøre mere af samme slags³⁶. Rose argumenterer for, at det er de strukturelle fænomener, der skal forandres i stedet for de individuelle (Fitzgerald, Rose & Singh, 2016; Rose, 2019) og den svenske psykolog Alain Topor påpeger de samfundsmæssige perspektiver i forklaringerne på psykisk sårbare menneskers udfordringer ift. at opbygge relationer og indgå i sociale sammenhænge. Han argumenterer for, at fænomener som ensomhed og isolation i højere grad er begrundet af socialøkonomiske og stigmatiserende forhold end af biologiske årsager (Topor, 2007; 2015), hvilket er i samklang med flere danske forskeres argumenter for større fokus på sociale skævheder og forhold ifm. udviklingen af psykisk sårbarhed og sygdom (bl.a. Hansson, 2015; Langager, 2015). Topor henviser især til fattigdom (Topor, 2015), men nye undersøgelser påviser, at

³⁶Opr. Citat af Albert Einstein

også andre samfundsmæssige faktorer aktuelt er på spil (Warming 2019b). Sociolog Anders Petersen (2019) argumenterer i lighed med Rose (2019) for, at der ift. psykisk sårbarhed er tale om et strukturelt problem, som skal løses på et strukturelt plan, idet "*der med præstationssamfundet sker en fortætning af normaliteten, sker der også en udsondring af flere, der ikke passer ind*" (Petersen 2019: 85). Således bliver selvdisciplinering jf. Foucault (1982) en udløsende faktor for psykisk sårbarhed (Petersen 2019: 79) og som det senere vil blive påvist en central faktor ifm. behandlingen.

I tråd med Foucaults tanker om 'den flydende galskab' (Foucault, 2009) hæfter også Rose sig ved den respekt, ansvar og omsorg, der trods alt også fulgte med den flydende galskab. I lighed med Foucault hverken undervurderer eller romantiserer Rose smerten ved psykisk lidelse (Rose & Abi-Rached, 2014: 17) og anvender selv den medicinske graduering af diagnoser ift. lidelser af mild, moderat og alvorlig karakter (2013), men stiller også et berettiget spørgsmålstegn ved bl.a. de høje forekomster af komorbiditet, der følger med de diagnostiske kategoriseringer. Roses spørgsmål til, hvorfor er det så vigtigt at kunne læse andres hjerner (Rose 2013, 2016b) bunder i ikke alene ønsker om forebyggelse og mere alsidig behandling, men med reference til Foucault også i et kritisk blik på en potentiel styringsteknologi, som redskab for arbejdsgivere, jurister, og forsikringselskaber og som redskab til selvregulering gennem neuropsykologisk forståelse af egen hjerne.

I forlængelse af Foucaults udlægning af, hvorledes psykisk syge mennesker er blevet gjort tavse gennem den psykiatriske monolog og *fornuftens* tale om de psykiske lidelser (Foucault, 2009), hævder Rose, at der med tiden er blevet skabt et legitimt rum for psykisk syges stemmer. Samtidigt stiller han dog spørgsmålstegn ved, om der nu er tale om en *reel* dialog og i hvilket omfang psykiatribrugernes stemmer så 'tæller' (Rose, 2013).

Det psykologiske aspekt

Ifølge Foucault ledes mennesket på den ene side gennem objektiverende videnskaber, psykologisering, disciplinering, overvågning og moralisering og på den anden side gennem statistik, biopolitik, bekendelse og selvledelse (Foucault, 1978, 2009, 2016). I læsningen af Foucault ses gentagne paralleliseringer mellem læger, lærere og psykologer og det er umiddelbart vanskeligt at tage Foucault til indtægt for en særlig psykologisk teori, adskilt fra psykiatri. Dette kunne forklares med at psykologien er knyttet til individet som subjekt og i mange år ikke var et emne for Foucault. Selv efter at have anerkendt subjektet eksistens, synes Foucault dog fortsat at lægge distance til psykologien. Foucault synes at betragte psykologien med udgangspunkt i psykoanalysen, som repræsentant for den psykiatriske (lægevidenskabelige) arena, som han havde et temmelig anstrengt forhold til.

Den norske samfundsforsker, Line Joranger argumenterer imidlertid for, at den meget tidlige Foucault havde en mere anerkendende og positiv holdning til psykologien (Joranger, 2016). Joranger henviser til, at Foucault i 1954 i sin bog, *Maladie mentale et personnalité*, der senere skulle blive en optakt til Galskabens historie, skrev, at roden til at forstå psykiske fænomener ikke skal findes i universelle medicinske begreber, men i menneskets egne refleksioner. Psykologien vil aldrig kunne sætte tydelige skel mellem det normale og det syge, fordi denne sondring afhænger af kvalitative vurderinger, skøn, intuition og fortolkninger og fordi psykologien aldrig i lighed med somatikken og dermed psykiatrien, vil kunne tilbyde konkrete og kausalberegrende analyseredskaber, som gør det muligt undersøge en 'skade' isoleret fra resten af personligheden. Foucault ønskede således at påvise, at forklaringen på psykiske lidelser ikke skulle findes i en metapatologi, men i menneskers refleksioner over sig selv. Allerede på dette tidspunkt understreger Foucault, jf. Joranger, hvorledes de daglige miljøbetingelser har betydning for udviklingen af *den syges* selvopfattelse og udviklingen af lidelsen. Joranger henviser til psykologerne Birgit Valla (2014) og Kinderman (2014a), der stiller sig meget kritiske overfor, at man for at legitimere psykologfagets videnskabelige status, i tiltagende grad lader den nutidige psykologi bygge på et medicinsk grundlag og adopterer de medicinske diagnosemodeller til at forstå og forklare psykologiske udfordringer. Valla, Kindermann og Jordangers ønsker om et skifte fra fokus på udelukkende medicinske modeller og begreber til et fokus på mennesket selv i de sociale og kulturelle systemer og kontekster, er også et centralt anliggende for denne afhandling.

I stedet for at tale om udviklingen i psykiatrien som en *byrde*, kunne man med Roses ord tale om: "*The price that we all pay for the kinds of demands made upon us by contemporary societies and their obligations of freedom, choice and responsibility*" (2013). I en senere artikel diskuterer Rose (2017) neo-liberalisme i relation til frihed, idet han refererer til Foucaults betoning af "*practices of freedom over processes of liberation*"³⁷ Den 'avancerede' liberalisme, der optræder i Foucaults governmentality-analyser (1978, 1982) er en styringsrationalitet, der i følge Rose (1996) lægger op til den liberalistiske styringsforms forestilling om den enkelte borgers frihed i rollen som den aktive medborger.

Et eksempel fra projektets praksisfelt kan illustrere flere etiske aspekter omkring beboernes selvbestemmelse og medarbejdernes selvdisciplinering. Hvis en medarbejder er vidende om, at en beboer udfører selvskadende adfærd, må hun ifølge nye behandlingsstrategier ikke gribe ind med mindre, der er risiko for at beboeren mister så meget blod, at det kan medføre hjertestop. Hvis medarbejderen i omsorgsøjemed, efter at have banket på døren til beboerens værelse, åbner denne uden at beboeren har givet samtykke, betragtes dette juridisk set som en *magtanvendelse*, der skal indberettes skriftligt. Antallet af indberetninger og ikke mindst korrektheden ifm.

³⁷Se Foucault (1994: 282).

indberetningsprocedurerne³⁸ vejer tungt i Det sociale Tilsyns rapporter og vurderinger. Hovedargumenterne er, at borgeren skal beskyttes og at man skal 'lære' af situationen. Standardisering, dokumentation, lovgivning og kontrol skal i denne situation sikre beboerens *frihed*, men medarbejderens dilemma imellem værdierne *frihed*, *ansvar* og *omsorg* synes uløseligt.

Denne undersøgelse påviser, at det slet ikke altid er den form for *frihed* beboerne ønsker. For medarbejdernes vedkommende knytter det an til et andet dilemma ift., hvad der definerer den 'gode' medarbejder, når eksempelvis både krav om *omsorg* og *voksenansvar* eksisterer samtidigt med både ønsker og politiske krav om *brugerinddragelse* og *frihed*.

Det miljøterapeutiske perspektiv

Behovet for at se nærmere på institutionens miljøterapeutiske vidensgrundlag opstod først langt henne i aktionsforskningsprocessen, ifm. at jeg holdt oplæg for medarbejderrepræsentanter for alle afdelinger, hvor jeg spurgte direkte ind til deres opfattelse af mulighederne for at implementere organisatorisk brugerinddragelse i den miljøterapeutiske praksis. Efter i de seneste år at have haft mit eget virke i projektudvikling og således ikke være indgået i den daglige praksis med beboerne, var min opfattelse præget af en diffus og 'forhistorisk' forståelse af miljøterapi, som en slags recovery-funderet, funktionel og demokratisk socialpædagogik. Det overraskede mig derfor, at døgnafdelingernes medarbejdere fandt kombinationen umulig, og jeg blev derfor optaget af, hvor stor en indflydelse institutionens tilhørsforhold til det sundhedsmæssige område havde fået på institutionens miljøterapeutiske teorigrundlag og praksis. Derfor valgte jeg at supplere dette kapitel med teorier centrale for institutionens miljøterapeutiske vidensgrundlag. Denne redegørelse skal fungere som baggrund for en videre undersøgelse af, hvorvidt institutionens miljøterapi har udviklet sig og skærpet sin profil i retning af at være en sundhedsvidenskabelig teknologi, som kan legitimeres og beskrives systematisk frem for gennem en mere 'flagrende' socialpædagogisk profil og diskurs.

Miljøterapien har sin oprindelse i 1970'ernes antipsykiatriske bevægelser. Især i England begyndte fagpersoner at udvikle og etablere miljøterapeutiske modeller, som var forankret i idéer om demokrati, ligestilling, respekt, åbenhed og samarbejde mellem aktørerne på de psykiatriske hospitalers afdelinger, dvs. såvel indlagte som ansatte (Oeye, 2009; Skorpen, 2008).

Psykiater Maxwell Jones karakteriserede miljøterapien således:

"Therapeutic communities are organizational systems for bringing about therapeutic change in interpersonal relationships. The therapeutic community can be defined more specifically by several characteristics: two-way communication; shared-decision making; social values that explicitly reflect the attitudes and beliefs of the

³⁸ Forstået som, at indberetninger er sket på rette måde, rettidigt, på den rigtige blanket og til den rette instans

system; designation of leaders on the basis of natural abilities and leadership qualities rather than formal education, experience, and status; multiple leadership in a multidisciplinary system; significant roles for nonprofessionals; significant roles for patients; and social interaction.” (Jones & Bonn, 1973).

Denne form for miljøterapi blev dog i Skandinavien hurtigt afløst af en form for individualiseret miljøterapi, med der primært bygger på én-til-én alliancen og relationen mellem behandler og patient. Interessen for en kollektiv, samfundsrelateret og socialt funderet miljøterapi synes omvendt proportional med interessen for - og tilliden til det biologiske aspekt (Oeye et al., 2009). Miljøterapi er således gennem mange år blevet praktiseret inden for psykiatrisk døgnbehandling, som relationsbehandling primært anvendt til at hele relationsskader (Schjødt & Heinskov, 2007). Miljøterapi praktiseres dog fortsat på mange forskellige måder og med baggrund i forskellige modeller.

I Danmark manifesterede miljøterapien sig qua 1980'ernes og -90'ernes ønsker om brugerinddragelse som virkemiddel ift. at forbedre kvaliteten af og fleksibiliteten i de offentlige tilbud på det social og psykiatriske område. Under decentraliseringen af også det psykiatriske område i 1990'erne var tanken, at der i miljøterapien netop skulle være plads til at brugerne kunne øve indflydelse på de lokale behandlingstilbuds rammer og indhold (Bjerregaard 2007).

Bogen *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*, redigeret af psykiater Torben Heinskov og psykolog Torben Schjødt (2007) udgør den grundlæggende litterære reference for institutionen, og nogle af bogens forfattere har været oplægsholdere for institutionens personale. Grundbogen tilskrives stor betydning, og anvendes i forbindelse med institutionens 2-årige interne miljøterapeutiske uddannelse af medarbejderne. Derfor tager denne præsentation udgangspunkt i denne bog, suppleret af anvendt undervisningsmateriale og introduktionen af miljøterapi på institutionens hjemmeside.

I grundbogen defineres miljøterapi som:

”en behandlingsmodel, karakteriseret ved bestræbelsen på bevidst at tilrettelægge den samlede sum af organisatoriske, psykologiske, sociale og kulturelle påvirkninger, således at institutionen som helhed og relationerne heri fremmer psykisk udvikling” (Schjødt & Heinskov 2007: 17). Miljøterapien udgør en terapeutisk helhed med reference til åben systemteori og bygger på relationelle, det organisationspsykologiske og etiske aspekter. Terapi i gruppen, ved miljøet og af miljøet (Schjødt 2008³⁹).

³⁹ Oplæg, den 9. september 2008 for medarbejdere på felt-institutionen

Bidragene til bogens forskellige kapitler er præget af forfatterne forskellige professionelle baggrunde. Bogens bidragsydere er seks psykologer, fem speciallæger i psykiatri og en ergoterapeut. At ingen af forfatterne har en pædagogisk eller socialvidenskabelig baggrund kan være med til at forklare den medicinske tyngde, de mange psykoanalytiske referencer og en meget begrænset inddragelse af pædagogik og pædagogisk terminologi.

Bogens undertitel– ”*på et dynamisk grundlag*”, udgør en vigtig pointe, idet der hermed både kan være hentydet til det *psykodynamiske* grundlag og/eller en markering af, at institutionens hverdag og dens aktiviteter skal udgøre et ”*dynamisk og analytisk omdrejningspunkt*” (Ibid.: 89).

Miljøterapien skal tilrettelægges så den ”*på en gang fremmer det udviklingspotentiale, der ligger i det sociale fællesskab og begrænser indflydelsen af de regressive og destruktive kræfter, der også er en del af fællesskabets natur*” (Ibid.: 19). Miljøterapiens vigtigste egenskab hævdes at være ”*at det skaber betingelser, der sandsynliggør positive emotionelle oplevelser af relationel art [...] et ’eksperimentarium’, hvor relationel læring og erfaringsdannelse finder sted*” (Ibid.: 19). Opgaven er således at ”*skabe muligheder for forandring i patientens opfattelse af sig selv og sin omverden*” (Ibid.: 51). Dette gennem en miljøterapi, der er tilrettelagt, ”*så det modvirker, at patienterne bliver passive og uselvstændige*” (Ibid.: 19). Der arbejdes ud fra metaforen ”*organisationen som terapeut*” (Ibid.: 17) med reference til Mains tanker om ”*det terapeutiske samfund*.”⁴⁰ Miljøterapien fokuserer på de interpersonelle processer mellem de tilstedeværende i behandlingsmiljøet, og institutionen kommer således i sig selv til at udgøre ’omverdenen’.

En del af de grundlæggende principper for institutionens praksis bygger på grundbogens teorier. Her iblandt den centrale metafor: ”*Fra ydre til indre struktur*” og en holdning om, at jo dårligere en patient har det, desto større er behovet for smalle individuelle relationer (Schjødt, 2008). Der refereres til et egentlig narrativt aspekt ift. muligheden for ”*corrective emotional experience*”⁴¹ og den undersøgende dialog med præmissen ”*det kunne være, jeg (miljøterapeuten/behavioristen) tager fejl*” (min formulering). Således kunne den ”*undersøgende kultur*” (Schjødt 2008: 23) og brugerinddragelse ideelt set forventes at udgøre nogle af de bærende søjler i den daglige behandling, til trods for de tidsmæssige ressourcer, der fordres til dette formål.

I grundbogen fremhæves tanken om en demokratisk kultur i forståelsen:

”[...] *at alle berørte parter tages med på råd, når der skal tages beslutninger. Dette gælder på alle niveauer i organisationen og omfatter således også patienterne, der bør tages med på råd både som gruppe (når det gælder beslutninger om forhold i afdelingen) og som individer (når det gælder beslutninger vedrørende deres*

⁴⁰ Se Main, T. 1946, 1977

⁴¹ Se Alexander, F. 1946

behandling) ligesom de pårørende, når det er relevant og muligt” (Schjødt & Heinskov 2007: 25-26).

Denne udlægning af demokrati i praksis forekommer umiddelbart helt i overensstemmelse med de tidlige former for miljøterapi og idealer om brugerinddragelse. Det er dog værd at bemærke, at der ikke er tale om indflydelse på tværs af niveauerne i den hierarkiske struktur, som i bogen, i lighed med den traditionelle hospitalsstruktur, synes at være en givet præmis.

Schjødt & Heinskov fastholder miljøterapiens rødder i den humanistiske tradition (Ibid.:13, 16, 26) og refererer til en række forskellige psykologiske og psykoterapeutiske retninger, bl.a. objekt-relationsteorier, selvpsykologien og nyere tilknytningsteori samt til miljøterapeutiske erfaringer i form af empirisk funderede videnskabelige studier. Trods sin psykologiske tyngde og erklærede tilknytning til samfundsvidenskaberne, er bogen dog domineret af en primært sundhedsvidenskabelig diskurs, hvor fx termerne *patienter*, *terapi*⁴² og *symptomer* er gennemgående. Filosofi og sociologi nævnes som tilgrænsende fagområder, men det er de ”*Naturvidenskabelige og psykologiske arbejdsformer [som] skal supplere hinanden i det terapeutiske miljø*” (Ibid.: 48). Der formuleres stor tillid til neuro-biologien grundet hjernescanningers dokumentation af effekt af medicinering og psykoterapeutisk behandling og ønsker om fremtidig neuro-psykoanalyse (Ibid.: 50). Forhåbninger, der jf. Rose (2011)⁴³ ser ud til at måtte modificeres eller udsættes pga. utilstrækkelig evidens.

Pædagogik, som videnskab betragtet, nævnes ikke i bogen og ift. psykologiske teorier refereres der eksempelvis til psykoanalyse og tilknytningsteori, men ikke til socialpsykologiske eller pædagogisk orienterede psykologiske retninger. Omvendt synes miljøterapien, jf. ovenstående formulering, dog ikke umiddelbart at være i direkte modstrid med en socialpædagogisk tilgang til praksis. ” [...] *behandlingen er funderet på et bio-psyko-socialt grundlag og altså både omfatter genopretning af biologiske dysfunktioner, styrkelse af psykiske funktioner og ændring af social adfærd*” (Ibid.: 28) bl.a. gennem institutionelle spilleregler. Behandlingstiltagene betegnes både som biologiske, psykoedukative, pædagogiske og relationsbetingede (Ibid.: 93), rettet imod konkrete symptomer og uhensigtsmæssig adfærd. Det ser dog ved nærmere analyse af såvel grundbogen som det i praksis anvendte undervisningsmateriale ud til, at der med *pædagogisk* primært menes det, der handler om individuel påvirkning i en bestemt retning, undervisning og færdighedstræning.

Miljøterapiens grundlæggende elementer er beskrevet som det organisationspsykologiske hhv. det relationelle aspekt. Disse udmøntes i praksis gennem organiseringen af den miljøterapeutiske afdeling, hverdagens struktur og rutiner, miljøterapeutiske grupper, kontaktpersonordningen,

⁴² I betydningen: behandling, især over længere tid, af fysiske eller psykiske lidelser

⁴³ Samt Hyman, J. 2008: kap. vedr. det biopsykosociale perspektiv

psykoterapi og ift. medarbejderne/terapeuterne: Fælles refleksion, planlægning, konferencer, supervision og *afgiftning* (Ibid.: bl.a. 66).

Hvorfor ikke Goffman?

Mange af de i dette kapitel nævnte teoretikere har i en eller anden grad haft tråde eller referencer til fænomenologien. En kobling af fænomenologi og socialkonstruktivisme er tidligere af nogle pædagogiske teoretikere blevet anset for uforenelig⁴⁴. Denne holdning tilbagevises efterhånden af flere forskere bl.a. med baggrund i en hermeneutisk overbinding til en grundlæggende europæisk fænomenologisk referenceramme, især repræsenteret ved Husserl, Heidegger og Merleau-Ponty (bl.a. Rendtorff 2003; Esmark et al. 2005). Forholdene omkring krop og sansning, kunst og æstetik er centrale fænomener for især Heidegger og Merleau-Ponty. Intentionalitet her forstået som en kropslig rettedhed mod fænomenerne i verden og erfaringerne af verden er baseret på bevidsthedens enhed med kroppen som ” *forbinder mennesket med en naturlig verden, men også en social, historisk verden med kulturelle betydninger* ” (Thøgersen 2004)⁴⁵. Foucault og Latour bygger som nævnt på bl.a. Heidegger.

Goffman har analyseret og beskrevet menneskers strategiske samspilshandlinger, det sociale livs mindste og kortvarige komponenter i hverdagssammenhæng. Det er en grundopfattelse hos Goffman, at vi handler strategisk, når vi er sammen med andre mennesker, idet vi forsøger at efterlade andre med et ønsket indtryk af os selv. Derfor forsøger vi at styre vore handlinger ned til mindste detalje nøje tilpasset den rolle, vi i en given sammenhæng påtager os (1992: 24ff). Centralt er det, at Goffman hævder, at roller ikke er individuelt producerede, men et udtryk for de eksisterende sociale forventninger. Til handlingsmønstrene hører der en facade (for-scene). En facade består for det første af de forholdsvis stabile meningsbærere for eksempel i form af udseende, køn, alder, race, holdning og accent (Goffman 1992: 29). For det andet består facaden af de mere mobile meningsbærere så som ansigtsudtryk og særlige kropsbevægelser, og endelig er tilbehør såsom forbrugs- og beklædningsgenstande også en del af facaden.

Rollespil handler ifølge Goffman om at skabe konsistens i kommunikationen og de dertil hørende udtryk (facader). Om ansigtsarbejde skriver Goffman, at der er (2004: 39) et mønster af verbale og nonverbale handlinger, som ” *udtrykker et menneskes opfattelse af situationen og derigennem hans vurdering af deltagerne og især ham selv* ” – dette sker uanset bevidsthed om hensigten! Dette mønster registreres ofte først, når træk sætter den i tvivl (2004: 45) og opfattes som bevidst *bedrag* og kan medføre, at man ofrene herfor føler, at de for eftertiden ikke behøver tage hensyn til vedkommendes følelser. I vore samhandling har vi ofte en forsvarsvinkel i forhold til vores eget ansigt og en beskyttelsesvinkel i forhold til andres ansigt. Disse er ofte sammenfaldende og for at

⁴⁴ Bl.a. Rønholt, Holgersen, Fink-Jensen & Nielsen, 2003 p. 70

⁴⁵ P. 30 ff.

opretholde en form for kontingens heri, forsøger vi på forskellig vis at afbøde det som Goffman kalder *ansigtstrusler* (2004: 47), der kan forebygges gennem undvigelse – dvs. ”*undgå kontakter, hvor det er sandsynligt, at disse trusler vil optræde*” (2004: 48). Goffman viser, at uanset om man er bevidst om konsekvensen af de ansigtsbevarende handlinger eller ej bliver de til vaner.

Selvom Goffmans norm-apparat transformeres til en aktuel historisk kontekst og selvom hans psykoanalytiske forklaringer nedtones, er problemet den manglende kompleksitet i forhold til en systemisk og konstruktivistisk forståelse af den kommunikative sammenhæng. Det kunne forekomme som en plausibel forklaring, at mennesker med psykiatriske vanskeligheder ofte har det svært med at deltage i sociale kontekster og derfor trækker sig herfra, fordi de er bange for at blive oplevet som ’forkerte/kiksede’, at de vil undgå oplevelsen af forlegenhed, hvis de bliver forfjamskede og således (yderligere) tab af ansigt og status og øget stigmatisering (Goffman 2004: 70, 127 ff.). Ovenstående bygger dog på den lineære kommunikationstænkning, hvor der i den ene ende optræder en afsender af et budskab, hvor dette budskab vel kan blive forstyrret undervejs, men ellers umiddelbart opfanges af en modtager. Goffmans udlægning omfatter jf. det psykoanalytiske perspektiv såvel ubevidste, som før-bevidste og bevidste refleksioner og selvrefleksion over kommunikationen og handling i hvad man i en systemisk terminologi ville betegne som både 1. og 2. orden.

Szatkowski definerer, fra et konstruktivistisk perspektiv, kommunikation således: “*Communication is always relative to the functional system it refers to, and relative to the involved psychic systems and their selections inherent in communication*” (2018: 41). Lige netop selektions-processen i modtagerens psykiske system, mener jeg markerer noget centralt, som rækker ud over kulturelle normer og konventioner. For at vende tilbage og udbygge eksemplet med psykisk syge, der trækker sig fra fællesskabet for, jf. Goffman ”*ikke at tabe ansigt*” (2004: 70) indebærer risikoen for, at de professionelle medarbejdere, fx pædagoger fastholder rituelle normer og forventninger, og ikke foretager en 2. ordens refleksion over, hvorfor han/hun hørte og fortolkede den psykisk sårbare unges ”*nej*” ift. at deltage i en given aktivitet, som et tegn på, at vedkommende i dag har det for dårligt, i stedet frem for nærværende at percipere og undersøge, hvad der egentlig lå bag den unges manglende ønske om at deltage i aktiviteten. Det postmoderne teaters scenografiske rum kan således ikke længere forventes pr. definition at være i det opdelt i en for-scene og en bagscene.

Organisationsforsker Donald McCormick har anvendt Goffmans dramaturgiske teori ift. at forklare, hvorledes organisationers forskellige grupper og hierarkiske lag spiller sammen og profilerer sig, herunder også ift. modstand mod forandring, spændinger, konflikter i hverdagen. Imidlertid forekommer McCormicks mere kausale dramaturgiske analyse jf. ovenstående ikke at rumme den sensibilitet og dybere situerede forståelse af forskelle og spændinger i praksis, som er ambitionen for dette aktionsforskningsprojekt.

Alternative konstruktive modeller

Dramaturgiske teorier

Teaterområdet baserer sig, i lighed med det pædagogiske område, på bl.a. sanserbåret perception, oplevelser, interaktion, kollektiv skabelse og kommunikation af kommunikation (Szatkowski 2017). At fokusere på kommunikation af og om kommunikation, interaktion og narrativer gennem det verbale, men også det nonverbale sprog, at bruge fantasi og nysgerrighed, at eksperimentere, improvisere, samskabe omkring et medie, et *fælles tredje* (Husen 1996; Lihme 2002; Husted & Tofteng 2014) hen imod anelsen om et fælles mål, er noget af det den dramaturgiske teaterproduktionsmodel konceptuel devising kan (Kjølner 2009; Szatkowski 1991), noget af det aktionsforskningen kan og noget af det socialpædagogikken kan. For socialpædagogikkens vedkommende kan det dramaturgiske perspektiv måske ligefrem bidrage til et sprog, der kan tydeliggøre socialpædagogikkens mere skjulte curriculum, inspirere til pædagogisk refleksion, selvrefleksion, diskussion og handling samt styrke formidlingen og dialogen ift. det sundhedsvidenskabelige felts konkrete diskurs. I denne afhandling inddrages overordnet nogle få eksempler på dramaturgiske bidrag til en pædagogisk semantik, idet der henvises til en publiceret artikel (Helm 2017)⁴⁶.

Teaterproduktionsmodellerne konceptuel devising (Kjølner 2009) og model for Det Skabende Arbejde inspireret af Malcolm Ross (Szatkowski 1991; 2017) vil sammen med referencer til dramaturg Ida Krøgholt blive inddraget. Sidstnævnte især ifm. overvejelser omkring risikovurderinger under improvisation og samskabelse (Krøgholt 2002) samt analyse af åbning og lukning af teaterprocesser (Krøgholt 2002). Desuden bygges der på egne praksiserfaringer og analyser af teaterproduktionsprocesser (Helm 2008, 2009, 2011a, 2011b, 2013).

Den dramaturgiske baggrundsteori, der i dette afsnit vil blive gennemgået, er dramaturg Janek Szatkowskis teori om rekursiv skabelse, som bygger på hans udlægning af Aristoteles' *Rationel Praksis* (Szatkowski 2019). Szatkowski har med sin interesse for såvel æstetiske som kunstpædagogiske og samfundsmæssige perspektiver tidligere udviklet modeller i forhold til bl.a. til rollebegrebet ifm. æstetisk fordobling (2011) samt et systemteoretisk konstruktivistisk blik på iagttagelsesformer, kommunikation (Szatkowski 2019: kap. 5) og performativitet (Szatkowski 2011: 117). Hans kommunikationsteori, der betoner perspektiver på selektion i kommunikationen, bygger bl.a. på psykologisk teorier vedrørende *arousal, affektiv afstemning og vitalitetsformer* refererende til Stern (2000; 2010; 2011) og hans tilgang er stærkt inspireret af sociolog og systemteoretiker Niklas Luhmann. Teorien om rekursiv skabelse kan i praksis være tæt forbundet med *konceptuel*

⁴⁶ Tidsskrift for Socialpædagogik, Nr. 2, 2017

devising (Kjølner 2009), der her udgør rammen for aktionsforskningsprocessens skitsering af en materialegenererings-, en kompositions- og en iscenesættelsesfase.

Jf. Szatkowski tilbyder kunsten os ”*et særligt iagttagelsesperspektiv på realiteten*” (Szatkowski 2011). Kunsten kan anvise nye veje til forandringer af realiteten. Dette er ofte kunstens sigte, men som der vil blive argumenteret for i denne sammenhæng, har også selve kunstskabelsesprocesserne noget at tilbyde. De kompetencer, der involveret i det skabende arbejde, kan beskrives på flere måder. Jeg har valgt at lade et konkret eksempel danne udgangspunkt for den teoretiske refleksion (Helm 2017). Case I:

På et af mine nystartede dramahold deltog en angst og usikker ung mand, Jack, der havde diagnosen paranoid skizofreni. Jack var meget interesseret i våben og havde altid legetøjsvåben liggende under sengen. Han havde forbud mod at tage dem med til bl.a. undervisningen. Når han var bange eller usikker forsøgte han enten at gemme sig eller 'puste sig op' rent fysisk. Det var nyt for ham og, som han senere fortalte, lidt angstprovokerende for ham at deltage i dramaundervisningen. På den ene side ville han rigtigt gerne være med for at kunne spille/afprøve andre roller og karakterer, på den anden side var det svært for ham at være i den sociale sammenhæng. I den ellers tomme gymnastiksal, hvor teaterholdet mødtes stod tilfældigvis i et hjørne en stor kost. Jack snuppede kosten og holdt den op foran sig. Han agerede som om den var et skydevåben og 'plaffede' omkring sig. Jeg overvejede en kort stund og valgte så at bifalde hans fund og opfordrede ham til at feje gulvet, hvor det var tiltrængt. Han tøvede og så i en kort stund undrende på mig, sænkede kosten og gik i gang med at feje. Jeg oplevede i et magisk (nuværende) øjeblik, hvor godt et virkemiddel fejemomentet kunne være og ikke ideen om, at det kunne bidrage til den rolle, han drømte om at spille – måske i forestillingen måske i realiteten. Da jeg sagde det til ham, så han glad og lettet ud, og i stedet for at skabe sig en rolle i forestillingen som den rå gangster, de fleste på institutionen nok havde forventet, udviklede Jack i samspil med gruppen karakteren som en rolig og reflekterende 'scenetekniker', der fejede mellem forestillingens scenerne og bandt stykket sammen. Den forandring der skete fra det øjeblik Jack sænkede kosten (og skuldrene) for at feje ikke de øvrige unge i gruppen til at løfte blikket og åbenlyst overrasket betragtede ham på en anden måde end de sædvanligvis gjorde, som det senere blev formuleret af flere af de øvrige deltagere.

Denne lille del af en skabende rekursiv proces kan således udfoldes:

DEN AKTUALISEREDE MENING

AD 1: Kendte/erfarede strukturer

Jeg (pædagogen) ved at:

- J let bliver angst
- En ny gruppesammenhæng og nye situationer kan være angstfremkaldende for både J og de øvrige i gruppen
- J er fascineret af våben (attrapper)
- J 'beskytter sig' mod frygt og angst vha. sine våben
- Mennesker omkring J bliver bange, når J bliver angst og beskytter sig med våben
- En gruppe fungerer ikke godt, hvis nogle i gruppen er bange for nogle af de andre
- Der skal ikke indgå våben i den første session med det nye dramahold
- Der er planlagt en struktur for timen med forskellige lege, øvelser og improvisationer, som kan føre frem til tryghed og mod til improvisation indenfor afgrænsede rammer (rules as tooles, obstruction).

Jack snuppede kosten og holdt den op foran sig. Han agerede som om den var et skydevåben og 'plaffede' omkring sig.

AD 2: Rammesætning:

Jeg overvejer en kort stund og beslutter:

- At fastholde planer, rammer og strukturer for dramasesionen
- At fastholde, at J ikke skal have 'våben' i hænderne.
- Ikke at udstille endsige iredtesætte J's handling. Dels af hensyn til J's angst og position dels af hensyn til gruppedynamikken som helhed, dels for ikke at signalere egen ængstelse
- At respektere valget af en tilfældig forekommet rekvisit (serendipitet)
- At betragte J's aktion som en invitation og ikke som en provokation

DEN POTENTIALISEREDE MENING:

AD 3: Anelsen

Jeg får en anelse om, på grundlag af tværmodal sensorisk erfaring, forestillingsevne og kognitiv viden, at der ville kunne skabes en hensigtsmæssig situation og en behagelig/befordrende stemning for alle i rummet ved:

- At imødekomme J's aktion som et improviserende tiltag og en invitation til samskabelse og improvisation
- At påvirke J's aktuelle selvopfattelse med anelsen om at hans eventuelle angst, selvopfattelse/narrativ kan forandres ved at animere/motivere ham for at transformere kostens betydning
- At forandring af J's handling og rolle måske skabe tryghed og grobund for det videre samvær
- At forandringerne i gruppens sociale system kan befordre den kommende samskabelsesproces.

AD 4: Operationen:

På baggrund af min anelse og en vis portion inviterer jeg J til at påtage sig en anden rolle:

- Angiver forslag til en ny ramme for J's aktion/nye handle
- Signalerer over for de øvrige i gruppen, at J ikke er 'farlig', selvom han har en kost i hænderne

*Jeg valgte så at bifalde hans fund og
opfordrede ham til at feje gulvet,
hvor det var tiltrængt*

J tager imod invitationen og der opstår således et nyt udgangspunkt for pædagogens beslutning om den/de næste operationer samt for overførslen til og begyndelsen af en ny rammesætning og struktur for den efterfølgende rekursive mikro-proces, hvor J kommer til at indgå i samskabelsen med sin anelse om potentialiseret mening (og senere kom det til at omfatte resten af gruppen).

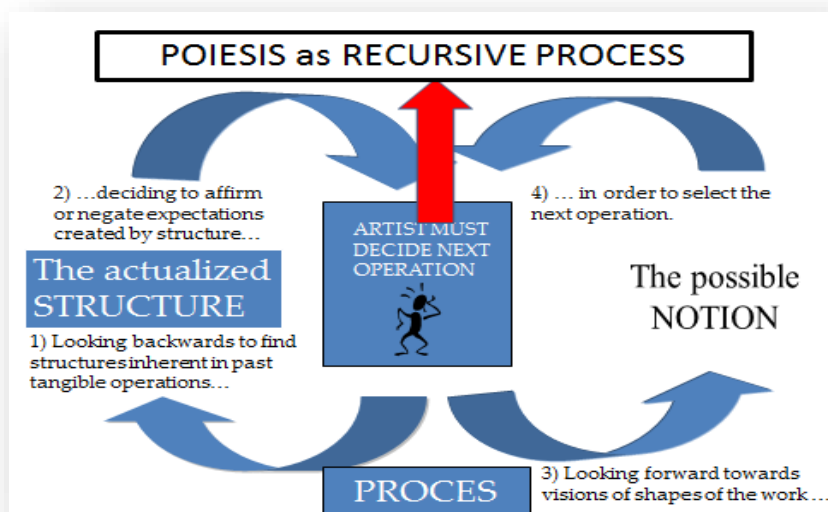

Gennem den efterfølgende forestillingsproduktion, hvor J kom til at spille en ganske anden rolle i forestillingens fiktion end han selv eller andre havde tiltænkt ham. Gruppens struktur var forandret, idet der mange tegn på, at de øvrige deltagere ikke længere var bange for ham. Det var med til at forandre gruppens dynamik og den positive stemning under samværet i dramatiseringerne og havde en afsmittende effekt i forhold til den gensidige tryghed også uden for sessionerne. Eksperimentet med den nye rolle i såvel realitet som fiktion medførte på længere sigt ikke alene en eksplosiv udvikling i forhold til J's skuespilmæssige præstation, men også i forhold til hans selvopfattelse og sociale position på såvel dramaholdet som på institutionen som helhed. Dette også fordi hele hans eksperiment med en anderledes fremtoning fremkaldte en positiv spejling fra omgivelserne. Integrationen på dramaholdet gav i realitetens verden billedet af en ung mand, der formåede at indgå i en social sammenhæng (Helm, 2009, 2011, 2012).

Den teoretiske refleksion af dette forløb må forholde sig til at det pædagogiske område i lighed med det kunstneriske baserer sig på sansebåret perception, interaktion, kollektiv skabelse af kommunikation, også om kommunikation (Szatkowski, 2017). Ikke alene i det verbale sprog, men også i det nonverbale, er det vigtigt at kunne bruge fantasi og nysgerrighed, at eksperimentere, improvisere, samskabe i et *fælles tredje* hen imod anelsen om et fælles mål.

Den dramaturgiske metode konceptuel devising arbejder koncentreret med dette. Der er tale om en model for teaterproduktion, der inddrager alle deltagere i det skabende arbejde (Kjølner 2009).

Analysen af case-eksemplet er bygget op over denne model for Rekursiv⁴⁷ Skabelse (Szatkowski 2019), Figur 1:

Szatkowski ser Poiesis i perspektivet af Aristoteles' forståelse af Rationel Praksis (Szatkowski, 2017), der er en kombinationen af håndværksmæssig snilde, ledelsesmæssig kunnen og kunstnerisk formåen. Men hvad er så 'kunstnerisk formåen' egentlig for noget?

I figur 1 illustreres kunstnerisk skabelse gennem en 'sløjfe-model', hvor de videreførte 'loops'/sløjfer ikke lukker sig om sig selv, men tænkes videreført i fortløbende spiralbevægelser. Elementerne i de enkelte operationer ses som den adaptive udvikling i spændingsfeltet mellem systemets allerede aktualiserede mening forstået som kendte/erfaredede strukturer og den potentialiserede mening, forstået som anelsen om et mål, der udelukker nogle meninger, og giver styrke til andre. Forudsætningerne, der indgår i den skabende proces, er den række af kendte/givne strukturer i organisationen, men også de *begivenheder*, der har fundet sted. Strukturer, understreger Szatkowski, er som udgangspunkt altid reversible. Processer derimod, de konkrete handlingers rækkefølge, er altid irreversible.

På det pædagogiske område kunne der fx være tale om lovgivning, organisationsstruktur, officielle værdier og fastlagte mødeintervaller mv. Når en operation iværksættes etableres der i første omgang en irreversibel rammesætning (R1). Operationens første del udføres således på baggrund af den aktualiserede mening, men med en anelse om, hvad vi gerne vil hen imod. En forestillingsproces, der i sin realiseringsgrad, kan minde om en mellemting mellem The Possible Selves-Theory (Bak 2015)

⁴⁷ Rekursiv kommer af ordet *rekursion*, (af lat. *recursio*, af *re-* og *currere* 'løbe'), der hyppigst anvendes inden for datalogi og matematik. En definition eller beskrivelse er rekursiv, hvis det beskrevne eller definerede begreb forklares vha. begrebet selv. En beregning af en funktion er rekursiv, hvis funktionen selv anvendes undervejs i beregningen.

og positiv kontraktering ifm. eksempelvis gestaltterapi på den ene side (Hostrup 2003) og aktionsforskningens arbejde med utopien på den anden (Nielsen 2016).

Er der tale om en enerådende filminstruktør, vil hun overveje med sig selv, om hvorvidt den iværksatte operation ser ud til at føre frem til den film, hun gerne vil lave, dels på baggrund af nogle materielle strukturer, dels på baggrund af strukturer i form af sine egne kunstneriske værdier; sin poetik. (Szatkowski 2019). Der er tale om en kronologisk set lineær bevægelse, men på baggrund af rekursive processer. Tidsrammerne for de enkelte operationer kan variere, men vil i deltagernes gengivelse være præget af præget af Kairos-tid og vil muligvis ofte rumme *nuværende øjeblikke* (Stern, 2005), som på mange måder svarer til teaterverdenens *magic moments* (Kjølner 2004; 2009).

I den pædagogiske proces vil facilitatoren (fx pædagogen), efter at have kommunikeret med øvrige deltagere ideelt set ikke blot kunne operere her og nu ud fra egne valg og selektioner, men må katalysere skabelsen af en ny rammesætning (R2) for operationens anden del. Det sker på baggrund af dialog og kompromisser, og måske er det netop i dette 'element', at udfordringerne ligger i forhold til samskabelse og brugerinddragelse. Ikke mindst i forhold til magtforhold og etik. Hvor kunstneren må forholde sig til sin poetik/sit oeuvre, må pædagogen forholde sig til sin pædagogik.

Operationens anden del iværksættes på baggrund fornemmelser og refleksioner ift. anelsen, og med blik for strukturen/den aktualiserede mening. Det interessante bliver, om der ud over de handlinger, der bliver skabt i det pædagogiske forløb, også kan skabes forandring af de oprindelige strukturer, eller om strukturerne på baggrund af processens perceptioner, kommunikationer, selektioner, refleksioner og analyser blot er blevet konsolideret. Den rekursive skabelse kan foregå på flere niveauer, både individuelt og kollektivt. I den pædagogiske kontekst er spørgsmålet, om forløbet afsluttes med det givne 'projekt', eller om processen er blevet rekursiv i et omfang og på en måde, der eksempelvis var med til at forandre nogle af den pædagogiske institutions organisatoriske strukturer og dermed foranledigede en ny form for aktualiseret mening. Hvornår bliver der tale om selvforstærkende feed-back-loops (jf. eksempel s. 108) og hvornår kan vi tale om rekursiv udvikling?

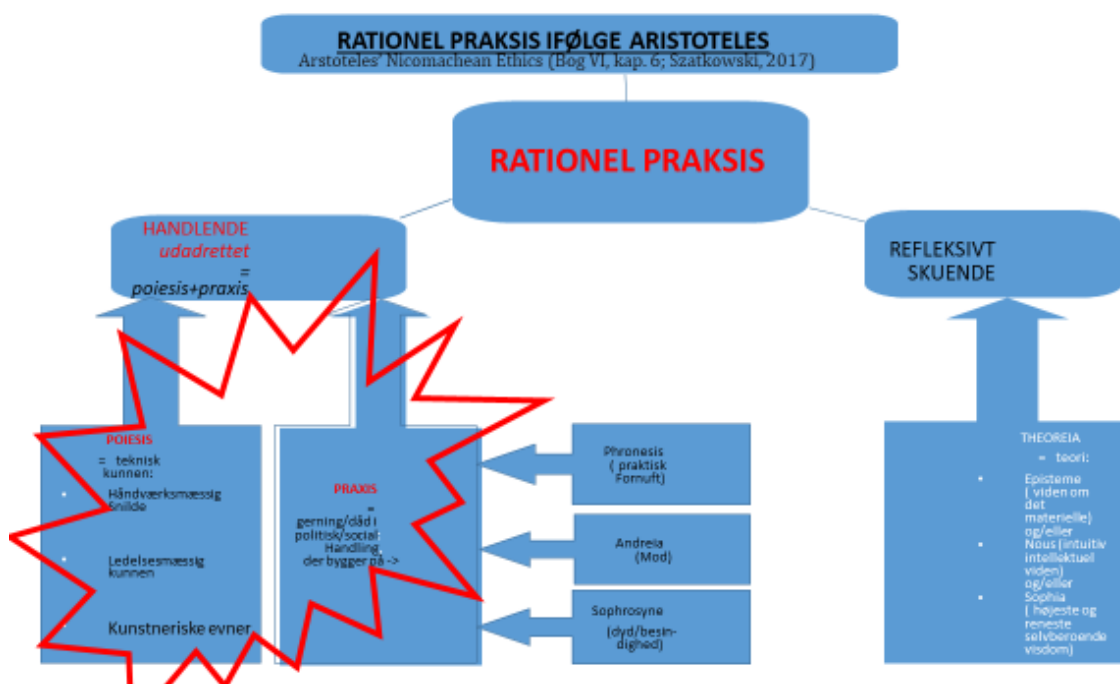
Inddragelsen af modellen for rekursiv skabelse var oprindeligt tænkt som bud på en ramme for, hvorledes samskabende og kommunikative processer kunne anskueliggøre, inspirere og optimere selvrefleksion og italesættelse af den pædagogiske praksis. Som det vil fremgå af det efterfølgende metodeafsnit, har den imidlertid også vist sig hensigtsmæssig til beskrivelse og analyse af selve aktionsforskningsforløbet. Set i forhold til Foucault-perspektivet, er det nærliggende at se på, hvorledes magten på mikro-niveau er på spil, og måske forskyder sig i løbet af den kollektivt skabende proces. Det drejer sig således om videns-strukturelle bestemmelser, der sætter den enkelte i stand til at handle ift. bl.a. forskellige institutionelle, administrative og fysiske strukturer og at strukturerne gennem disse praktiske og konkrete handlinger bliver synlige.

Szatkowski har, for især at anskueliggøre betydningen af poesis i forbindelse med kunstneriske skabelsesprocesser og poetiske hierarkier skitseret forholdet mellem teori og praksis inspireret af Aristoteles' beskrivelse af den menneskelige rationelle praksis (Szatkowski 2019).

De centrale elementer er forbundet med Aristoteles' skelnen mellem den udadrettede handling og den indadvendte refleksion:

“Aristoteles differentiated ‘outgoing actions’ in terms of poiesis and praxis. Poiesis required technē: technical skills, as in craftsmanship and management. Distinct to poiesis was praxis, which pertained to deeds in social or political actions; it required amongst many other important skills, common sense knowledge prognosis, virtue sophrosyne, and courage andreia. Poiesis pertained the creation of something tangible, a work ergon. Praxis was decision-makings that influenced the lives of many”. (Szatkowski 2019: 154).

Szatkowskis hovedargument er netop denne gensidige afhængighed mellem poesis, práxis og theoria: Teorien er en rationel, refleksiv praksis, der afhænger af den konkrete viden om den materielle verden, den intuitive intellektuelle viden *nous*. Det, Aristoteles refererer til som *technê*, er det vi i dag kalder kunst eller fagkundskab. *Technê* er ifølge Aristoteles altid forbundet med viden. *“I observe the work of art as an autopoietic system, created by the operations that develop the structure, which guides the production of further operations: poiesis is a recursive process.”* (Szatkowski 2019: 154). I forlængelse heraf er det mit argument, at det tilsvarende gør sig gældende i konstruktiv pædagogisk virksomhed, som i min optik heller ikke udelukkende består af Praksis, men netop af praktisk fornuft, mod og besindighed forbundet med viden; og af poesis: håndværksmæssig snilde, ledelsesmæssig kunnen og kunstneriske evner. Figur 2:

Butterfly-teorien

I sammenhæng med modellen for rekursiv skabelse og som et alternativt blik på det psykologiske perspektiv ift. dialog, samskabelse og forestillinger om fremtidige muligheder, skal her præsenteres en alternativ, konstruktiv model i form af Kristensens model (in prep.), som især retter sig imod personlig kommunikation, motivation og transition. Teorien, som Kristensen har givet arbejdstitlen *Butterfly-modellen* (Kristensen 2018)⁴⁸ refererer bl.a. til Cox & Klingers motivationsteori (2011: kap. 1), der oprindeligt er udviklet i sammenhæng med misbrugsafvænnning. Cox & Klinger kalder deres tilgang *Systemtic Motivational Counselling* og definerer motivation som psykologiske processer, der muliggør en stræben efter mål (*Goal-striving*). Cox & Klinger taler således om klienternes *motivational structure* (Ibid: 5) og argumenterer for at motiverende dispositioner ikke er statiske, men fleksible/plastiske størrelser (Ibid: 6). Butterfly-teorien bygger samtidigt på Kristensens mange år som forsker indenfor anbringelsesområdet og hans fokus på transitionsperspektivet ift. overgange som en central del af børne- og ungdomslivet som noget af det, der kan rumme de største udfordringer for psykisk sårbare (Bryderup, 2005; Kristensen, 2018). Dette især gennem undersøgelser af, hvordan unge med tilknytning til anbringelsesområdet, deres forældre og det omgivende samfund klarer disse overgange. Kristensens aktuelle fokus ligger på tidligere anbragte børn, der er fanget mellem fortid, nutid og fremtid (Kristensen, 2018, in prep.) Ifm. denne kontekst finder Kristensen det særligt relevant, hvorledes udfordringen overgangen til et uafhængigt voksenliv for unge efter endt institutionsophold kan klares. En overgang, hvor meget endnu ikke er afsluttet, endnu mere skal påbegyndes, hvor kravene er store, og støtten ofte er usammenhængende og mangelfuld (Kristensen 2018). Kristensen påpeger i den forbindelse udfordringerne ift. hvorledes disse transitionsfaser bedst kan undersøges og problematiseres i denne sammenhæng diverse effektmålinger.

I forhold til blikket på fremtiden, der svarer til potentialiseringsaspektet i Szatkowskis model for rekursiv skabelse, argumenterer Kristensen for, at der er brug for en bredspektret intervention med fokus på bl.a. timing, accentuering, den unges inddragelse i beslutningerne og tydelig feedback. Hermed understreges det, at andre mennesker, eksempelvis fagprofessionelle ikke kan *motivere* andre, men netop give feedback.

Udfordringer ift. forestillinger om fremtiden begrænser sig ikke alene til at være et problem for anbragte unge, men også mere generelt for mennesker med traumatiserende forhistorier, for hvem problemet ofte er ikke at kunne forestille sig, at tingene kan være anderledes og hvor drømme om fremtiden muligvis eksisterer, men vejene dertil er ukendte, slørede eller uoverskuelige.

Kristensen redegør ifm. tidsorienteringen for, at mennesker i gennemsnit får omkring 4000 tanker hver dag. Hvad dagdrømme angår handler heraf ca. 1/3 om fortiden, 1/3 om nutiden og 1/3 om

⁴⁸ Konferenceoplæg, Brabrand den 24.01.2018

fremtiden, hvilket illustreres i nedenstående figurs element A. Når det drejer sig om eksempelvis udsatte mennesker, tidligere traumatiserede og/eller tidligere anbragte forholder det sig, som illustreret i figurens element B. Her optager fortidsperspektivet langt de fleste tanker, der ligger mange lag og går længere tilbage, mens det begrænsede fremtidsperspektiv ofte rummer fjerne visioner, diffuse mål og drømme. Årsagerne hertil kan jf. Kristensen i høj grad tilskrives frygten for nederlag og svigt, hvilket han eksemplificerer med citatet fra en klient: ”*Jeg tænker ikke for meget på fremtiden, fordi det plejer at stresser mig*”. Figur 3 (frit efter Kristensen)⁴⁹

Iflg. Kristensen (2018, in prep.) handler motivation om bevidstgørelse og fordrer forsoning med fortiden. Hertil kan føjes, at netop motivationskonflikter kan medføre depressive tilstande. Vejen til forsoning åbnes via historien om fortiden, men prioritering af tanker om, hvordan vejen findes til fremtiden kræver, en høj grad af forarbejde og tid, idet fx beboerne i denne institutionelle sammenhæng har et omfattende behov for støtte ift. at være blive åbne overfor, og kunne fastholde tanker om fremtiden. Dette kan inspireres gennem konkrete oplevelser og efterfølgende dialog om disse, der således kan stimulere motivationen og forestillingerne ifm. *the possible selves*, her i forstået som fremtidens muligheder og forfølgelsen af målet for målets egen skyld (Cox & Klinger 2011: kap. 1, 3). Et aspekt, der kan ses parallelt med den tryghed og klarhed omkring anelsen, *'the possible notion'*, der fordres ift. det potentialiserede rum, hvis samskabelse, også i en socialpædagogisk eller terapeutisk kontekst, skal udvikle sig rekursivt (Szatkowski, 2019: 155). Det at nedbryde i kortsigtede delmål fremmer motivationen, *'succesoplevelserne'* og forestillingsevnen ift. de mere langsigtede og diffuse mål, hvilket gør sig gældende uanset om der er tale om socialpædagogisk arbejde eller teaterskabelsesprocesser.

I sammenhæng med psykosociale faktorer betydning for *mental distress* har bl.a. Pemberton & Wainwright (2014) udviklet *Collaborative formulations* (Bilag 6), der med sit alternativ til diagnosekategoriers somatisk inspirerede mangelsyn ville kunne fungere sammen med Butterfly-modellen i den socialpsykiatriske kontekst. Disse Collaborative formulations kunne i form af den psykisk sårbares egne fortællinger kunne også i dialogen undersøges gennem et dramaturgiske perspektiv.

⁴⁹ Jf. slides i oplæg, den 24. januar 2018

Kapitel 4. Teorier bag aktionsforskningen

I dette kapitel redegøres for nogle af de aktionsforskningsteorier, som har været med til at inspirere forskningsprojektet. Aktionsforskningen har udviklet et omfattende og komplekst antal forgreninger og udløbere siden Lewins første skitser. At definere og sammenfatte aktionsforskning er omfattende og nødvendiggør en lang række valg, fravalg, tilretninger og kombinationer ift. den specifikke kontekst.

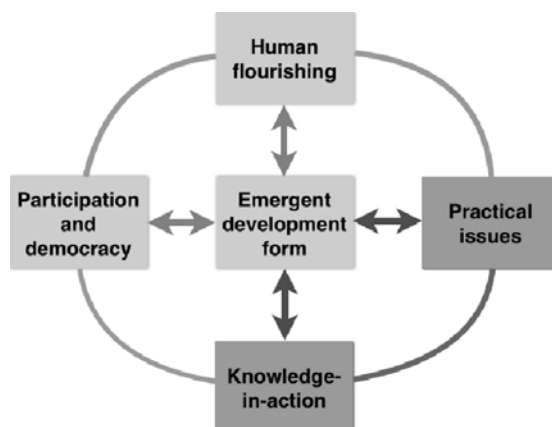
Historik og karakteristik

Aktionsforskningens teoretiske udgangspunkt kan beskrives gennem den amerikanske aktionsforsker Hilary Bradburys definition:

“Action Research is a democratic and participative orientation to knowledge creation. It brings together action and reflection, theory and practice, in the pursuit of practical solutions to issues of pressing concern. Action research is a pragmatic co-creation of knowing with, not about people.” (Reason & Bradbury, 2015:1).

Reason & Bradbury arbejder, som næsten alle aktionsforskere ud fra et partcipatorisk ideal (Reason & Bradbury, 2015: 1ff.). Nedenstående figur illustrerer aktionsforskningens primære værdier, hvor kombinationen af temaer og spørgsmål i praksis, videnskabelse gennem praksis, handling med udgangspunkt i deltagelse og demokrati samt det vanskeligt oversættelige udtryk *human flourishing*⁵⁰ indgår i et samspil og en processuel dialektik med henblik på at forskningen udvikler sig undervejs i processen.

Figur 4

(Gengivelse fra Reason & Bradbury 2013:5)

Definitionen af aktionsforskning er i en skandinavisk udgave formuleret således: *”Aktionsforskning er en videnskabelig forskningstilgang, som tilstræber at skabe viden gennem forandring af verden i et aktivt og demokratisk samspil mellem forskere og de mennesker, som denne forandring*

⁵⁰ Med *flourishing* nærmere i betydningen menneskelig trivsel og udfoldelse end det danske *opblomstring*

inddrager” (Duus, 2014: 13). Derfor bliver forskellige eksperimenter og aktiviteter en del af forskningen, og aktionsforskningen kommer derved til at fremstå i mange forskellige former (Gunnarsson et al. 2015; Duus, Husted, Kildedal, Laursen & Tofteng, 2014; Paaby, Nielsen & Nielsen, 1988).

Udgangspunktet for aktionsforskning er således ideen om dialektik mellem forskning og praksis (Nielsen 2016)⁵¹, hvor forskerens rolle bliver at være medskaber af viden og tilstræber et tillidsfuldt og ligeværdigt samarbejde med de sociale aktører (Bilfeldt, Jørgensen & Mahler, 2012). Aktionsforskning baserer sig således på samskabelse i forskningsprocessen mellem de implicerede interessenter og på deltagerinvolvering. Aktionsforskning er en kvalitativ og innovativ forskningsmetode, der også rummer mulighed for anvendelse af kvantitative parametre og æstetiske elementer. Aktionsforskning er velegnet til at undersøge potentielle muligheder for forandring i systemer og forskellige typer af institutioner. Til forskel fra den samtalebaserede form for aktionsforskning, der udviklede sig i forlængelse af Habermas⁵² bygger Bradbury, Reasons og den dansk/norske aktionsforskning på handlingsmomentet (Nielsen & Nielsen, 2015a). Aktionsforskningen dialogiske tradition udviklede sig med fokus på det organisatoriske område ift. samarbejde og dialog på tværs af medarbejdergrupper (Husted & Tofteng, 2014).

Aktionsforskningen rettede sig således mod tre hovedområder: 1) *Det sociologiske*, der især blev karakteriseret af en kamp for de undertrykte, markeret af bl.a. Foote White med 'Street Corner Society'⁵³ ud fra spørgsmålet "*Har I spurgt dem?* ", som ligger bag Participatory Action Research (PAR). 2) *Det organisatoriske* område, bl.a. i forhold til løsning af sociale problemer samt i forbindelse med ledelse og udvikling i organisationer repræsenteret ved bl.a. Chris Argyris (Bargal, 2014) samt 3) *Det pædagogiske* område, repræsenteret ved bl.a. Paulo Freire⁵⁴, der fokuserede på sammenhængen mellem magt og viden og de visen om, at vejen bliver til, mens vi går den. Som eksempel på udviklingen af det *organisatoriske* område kan nævnes Tavistock Traditionen⁵⁵, der kom til yderligere at positionere sig i en socio-teknisk og en socio-psykologisk retning. I den socio-tekniske retning blev den kritisk utopiske tradition udviklet af Birger Steen Nielsen og Kurt Aagaard Nielsen (2006). Dette foregik næsten samtidigt med, at den norske arbejdslivsforsker Bjørn Gustavsen (Gustavsen & Pålshaugen, 2015) i løbet af 1990'erne gav slip på den eksperimentelle dimension og lagde fundamentet for *Dialog-traditionen* ud fra en ide om, at vedvarende forandring kan skabes gennem deltagerinddragende dialog⁵⁶.

⁵¹ Birger Steen Nielsen, Scandinavian Action Research Conference, København, November 2016.

⁵² Se Habermas, J. 2005

⁵³ Se Whyte, F. 1943

⁵⁴ Se Freire, P. 1968

⁵⁵ Inspireret af Argyris og Fals Borda

⁵⁶ Se Pålshaugen, Ø. 1996; Eikeland, O. 1998

Alle ovennævnte hovedområder kommer til syne i dette aktionsforskningsprojekt, hvor også aktuelle perspektiver på tværgående dialog under og omkring samskabelse vil blive inddraget (bl.a. Olesen, Phillips & Johansen, 2018).

Aktionsforskning kan karakteriseres som en metodologisk ramme i modsætning til en egentlig metode, og retter sig i praksis imod den konkrete kontekst og situation, en emancipatorisk bestræbelse på demokrati og medbestemmelse i det omfang samarbejdspartnerne ønsker og får mulighed for det, idet der i praksis kan eksistere forskellige tabu omkring repressalier ift. magt og indflydelse (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012). Demokrati skal i denne sammenhæng ikke forstås som en styreform⁵⁷, men som en betoning af magt og stemmer til undertrykte og mennesker i udsatte positioner, som det fremgår af aktionsforskningens oprindelige idealer (Reason & Bradbury, 2008: 1ff.). Omvendt kunne der også med Foucaults optik argumenteres for aktionsforskning som en måde hvorpå magtforhold kan afsløres, også i samfund med demokratiske styreformer og i aktionsforskning baseret på de bedste partcipatoriske intentioner.

Sporet fra aktionsforskning fører helt tilbage til Aristoteles' phronesisbegreb set i forhold til kombinationen af flere vidensformer i praksis (Bradbury, 2015). Med Bradburys ord: "*Practical knowing offers a culmination of knowing that emerges when we balance science and artistry*" (2015: 7). Da Lewin få år før sin død fremlagde sine forslag til aktionsforskningens komponenter, byggede disse på hovedprincippet om deltagerne som lærende medforskere (Lewin, 1945). Deltagernes aktioner og perceptioner, den sociale interaktions betydning og ideen om en spiralproces i dataindsamlingen blev fundamentet for aktionsforskning som den i dag kendes og anvendes i mangfoldige former. Nogle af aktionsforskningens grundelementer er her frit gengivet jf. Nielsen (2016)⁵⁸:

- Ressourcesyn ift. brugerne
- Lære at lytte til atmosfæren
- Opmærksomhed på 'The Horizon' (ønskerne eller anelsen)
- Engagement i fremtiden (->håb om forandring)
- Keep it simple (especially in the beginning)
- Opmærksomhed på også de, der ikke deltager/'bruger deres stemme'
- Orientering mod et fælles tredje
- I den foregrebne utopi er proces og produkt to sider af samme sag
- Tydelighed ift. rollefordeling og dertil knyttede opgaver/aktioner

Mange aktionsforskningsstudier og - artikler henviser til historien og hinanden 'i flere lag', hvilket i sig selv understreger den kontekstafhængighed og relationelle dynamik, der kan være med til at underbygge den autopoiesis, der netop er karakteristisk for aktionsforskning. Trods et stort antal af projekter og publikationer inden for aktionsforskning har en litteratursøgning imidlertid påvist en

⁵⁷ I modsætning til fx monarki og tyranni

⁵⁸ Birger Steen Nielsen, Scandinavian Action Research Conference, København, November 2016

lav forekomst af videnskabelige artikler vedrørende aktionsforskningsprojekter indenfor det (social)psykiatriske område i Skandinavien.

Argumenter for valget af aktionsforskning

Det er relevant at anvende aktionsforskning som forskningsmetode i et komplekst samfund, hvor brugerinddragelse er sat på dagsordenen. Politiske intentioner om at skabe innovation og tværsektorielt samspil og ønskerne om øget vidensbasering i praksis samt en ønsket skærpelse af forskningspolitiske strømninger imod et Forskningsmodus II (Nissen, 2017⁵⁹; Nielsen, 2014: 34; Phillips, 2008) med idealer om øget sammenhæng mellem praksis og akademisk forskning kunne skabe en forventning om gennemførelse af flere aktionsforskningsprojekter på både det sociale og det pædagogiske område samt på sundhedsområdet, der ellers domineres af positivistisk funderede forskningsmetoder (Andersen & Bilfeldt, 2014). Nielsen påpeger, at netop aktionsforskning har ”*de historiske forudsætninger for at reflektere over egen vidensproduktion i et tværvidenskabeligt perspektiv, som tager aktørernes egen forståelse af problemer og løsninger alvorligt*” (2014: 35), men vedgår samtidigt, at aktionsforskning i den aktuelle praksis sagtens kan foregå på baggrund af andre idealer og ideologier og at det demokratiske slutmål ikke kan garanteres at være til stede (Nielsen 2016)⁶⁰. Kristiansen & Bloch-Poulsen (2012) udtrykker en vis bekymring i forhold til, om aktionsforskningen under alternative former kan udvikle sig til blot at være et supplement til den traditionelle og distancerede forskning, hvis aktionsforskningens kritiske potens suspenderes i participationens navn (Ibid.: 110, 123). Tilsvarende udtrykker filosof og aktionsforsker Olav Eikeland sin bekymring for, at aktionsforskningen gennem åbenheden ift. eksempelvis implementering af kvantitative og visse kvalitative elementer kan komme til at ’udvande’ sig selv (2019⁶¹, artikel i prep.)

Argumenterne for at anvende aktionsforskning i projektet er idealer om demokrati, ligeværd, medbestemmelse, samhandling og dialog. Udgangspunktet bunder således i en normativ orientering ift. at undersøge mulighederne for samskabelse med institutionens beboere på en befordrende pædagogisk og etisk forsvarlig måde.

Der er med aktionsforskningen tale om en form for projekt, hvor udvikling, læring og resultater på forhånd er uforudsigelige, men hvor der er mulighed for at fortsætte projektudviklingen også efter at den akademiske forsker har forladt feltet. Det drejer sig ikke alene om, hvorvidt en given indsats eller prøvehandling virker eller ikke virker, men om, at der er blevet iværksat dialog og processer som på længere sigt kan vise sig hensigtsmæssige ift. eventuelle forandringer af de eksisterende strukturer (Burns, 2015b).

⁵⁹ Oplæg på Vidensdelingskonference, Vidensbaseret Praksis, Det sociale område, Reg. Midt, Aarhus N., den 27. april 2017. Se Gibbons & Nowotny 1994.

⁶⁰ Skandinavisk Action Research Conference, København, november 2016

⁶¹ Konferenceoplæg, Aalborg Universitet, den 21. august 2019/ Jensen, J. B. & Eikeland, O. 2019 (Accepteret/In press)

Formålet med aktionsforskningsprojektet var som skrevet at fremme beboernes oplevelse af *empowerment* i en kritisk og transformativ betydning samt at undersøge mulighederne for bruger- og medarbejderdrevet forandring i organisationen. Aktionsforskningen ligger således i krydsfeltet mellem organisationsudviklende praksis og potentiel social- og individuel psykologisk udvikling gennem deltagelse og indflydelse. Der var fra forskningsprojektets begyndelse ikke forventninger om en omkalfatring af institutionens organisationsstruktur, men som minimum et ønske om, at beboerne blev hørt og hvis de ønskede det, fik medindflydelse på organisatorisk niveau. Det var tillige hensigten også at omfatte medarbejderperspektivet, dels på baggrund af en pragmatisk forestilling om, at det er medarbejderne, der både på kort og på længere sigt skal skabe rammerne for og fastholdelsen af eventuelle forandringer, men også fordi deres inddragelse, indflydelse, tilfredshed, trivsel og rettigheder som lønmodtagere her tilskrives en vigtig politisk og demokratisk værdi.

Inspirationen fra forskellige aktionsforskningstyper

At aktionsforskningsprojektet omfatter både beboerne, medarbejderne og lederne på institutionen, har medvirket til inddragelsen af et konglomerat af retninger, inspireret af Kritisk Utopisk Aktionsforskning (CUAR), Particimatorisk Aktionsforskning (PAR), Dialogisk Forskning og Systemisk Aktionsforskning (SAR). Der kan imidlertid og også trækkes tråde til den socio-tekniske retnings fokus på medarbejderinddragelse og idealer om demokrati på arbejdspladsen.

Kurt Aagaard Nielsen og Birger Steen Nielsen har spillet markante roller i udviklingen af den skandinaviske aktionsforskning fra 1980'erne og til nu⁶². Danmark har dermed været udgangspunktet for den kritisk-utopiske aktionsforskning, CUAR, som bygger på kritisk teori og marxistisk forståelse.

Nielsen & Nielsen er inspireret af den tysk/østrigske forfatter og græsrodsaktivist Robert Jungks overbevisning om, at enhver lægmand har både potentialerne og ønskerne ift. at tage ansvar for ikke alene egen livssituation, men også for mere fælles sociale anliggender, hvis han får muligheden for det. Jungk udviklede fremtidsværkstedet som en praktisk metode til at befordre utopisk tænkning og sociale forestillinger baseret på hverdagslivets erfaringer⁶³. Funderet i demokratiske idealer og i et frirum, der ikke afgrænses i forhold til eksisterende sociale virkeligheder, fokuseres i praksis på værdien af utopiske horisonter i forbindelse med bl.a. sociale eksperimenter (Nielsen, 2016), som *"forsøger at overskride de eksisterende strukturers dominans gennem konkrete begyndelser i den nuværende ramme"* (Husted & Tofteng, 2014: 75). Fantasien/imaginationen og frirummet er forudsætninger for forestillingsevnen subjektive og strukturelle frisættelse og potentielt forandringskabende i eksisterende magtforhold. Paaby, Nielsen & Nielsen (1988) argumenterer

⁶² Kurt Aagaard Nielsen døde i 2012, men Birger Steen Nielsen har videreført deres fælles projekt ud fra det grundlag, som K.A. Nielsen var med til at formulere.

⁶³ Se Jungk & Müllert, 1989 (oversat af Birger Steen Nielsen)

ifm. en grundig gennemgang af nogle konkrete fremtidsværksteder, hvordan hverdagslivet i det kapitalistiske samfund mangler en utopisk horisont til dannelse af bl.a. ”*social fantasi*” (Ibid.: 4).

Den pragmatiske ramme for aktionsforskningsprojektet er, i kombination med det dramaturgiske perspektiv, inspireret af disse fremtidsværksteder ift. måderne, hvorpå beboernes arbejde med at formulere deres ønsker, drømme og ideer faciliteres. I praksis lægger aktionsforskningen op til nærvær, kreativitet og innovation, som udvikles og anvendes i overensstemmelse med deltagernes ønsker og præmisser. Karakteristisk for ovennævnte udlægning af aktionsforskningen er, at der tages afsæt i menneskelig erfaringsdannelse som udgangspunkt for social fantasi, demokratiske læreprocesser/social læring (Paaby, Nielsen & Nielsen, 1988)⁶⁴. Til forskel fra CUAR’s oprindelige politiske afsæt, er dette aktionsforskningsprojekt ikke funderet i et materielt, marxistisk grundlag, men er i forhold til social ulighed, og andre slagsider i det neo-kapitalistiske samfund, i overensstemmelse med Foucault og et ’kritisk’ værdisæt.

Participatory Action Research (PAR) indgår i flere af de andre former for aktionsforskning, men skal her fremhæves pga. dens understregning af fokus på, hvordan mennesker kan blive hørt og få indflydelse på betydningsbærende elementer i deres hverdagsliv og livsomstændigheder (Husted & Tofteng, 2015). Det begynder med William Foot Whytes praktisering af et *go-native-princip* i USA i begyndelsen af 1940’erne (Nielsen, 2014). PAR arbejder partcipatorisk i betydningen medbestemmende (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012: 109) og har et egentligt etnografisk-sociologisk udgangspunkt.

Dialogtraditionen har udviklet teorier og rammer for dialog og samarbejde på tværs af virksomheder og medarbejdergrupper herunder indenfor offentlige institutioner (Gunnarsson et al., 2015: kap 1; Husted & Tofteng, 2014: kap 3; Nielsen & Nielsen, 2006). Det centrale i dialogtraditionen understreges af kommunikationsforsker Louise Phillips udlægning af bl.a. aktionsforskningen, som “[...] en bestræbelse på at skabe mere ligeværdige relationer mellem forskere og deltagere på de felter, der forskes i samt en inddragelse af alle deltagerne i gensidige læringsprocesser med henblik på at fremme praksisforandringer” og dialogisk forskningskommunikation som “[...] den forhandling mellem forskellige vidensformer, der finder sted i den kollektive produktion af viden.” (Phillips, 2008: 3).

Jeg er i forbindelse med dialog og samskabelse blevet inspireret af Olesen, Phillips & Johansen (2018) samt Olesen & Pedersen (2013), der sammen med kritisk selvrefleksion ift. de partcipatoriske idealer (Bilfeldt et al., 2012; Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012) har bidraget til især at skærpe opmærksomheden på min egen rolle og magt som faciliterende forsker.

⁶⁴ Se Nielsen, B.S., Nielsen K. Aa. & Olsén, P. 1999

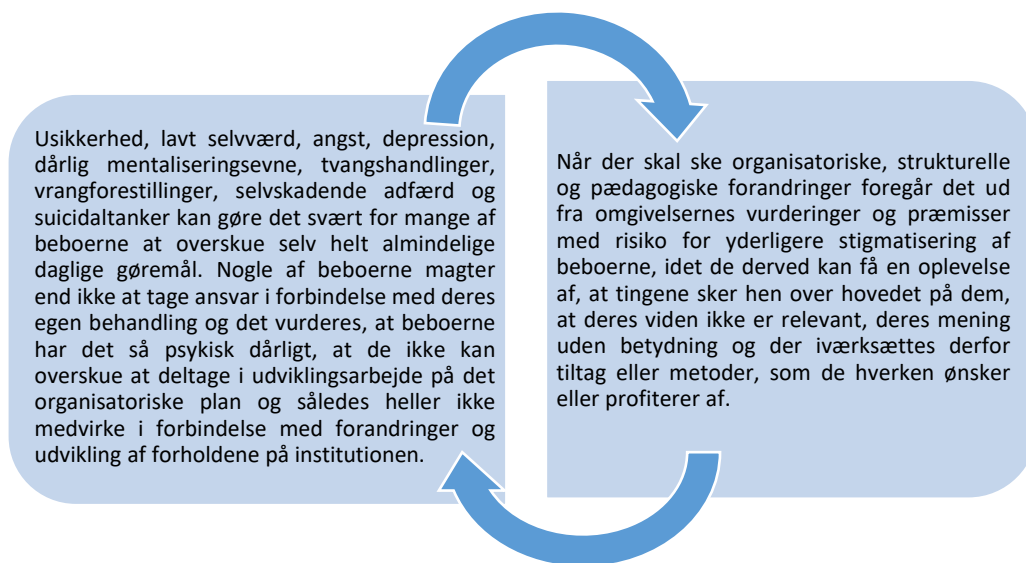
I den dialogiske tilgang stilles nogle centrale spørgsmål i forhold til de kommunikative og diskursive aspekter under forskningsprocesserne og der lægges op til, at magtforhold og alternative handlinger diskuteres interessenterne imellem (Olesen, 2011; Bilfeldt et al., 2012). Nogle af de danske forskere har rejst skarpe spørgsmål, advarsler og forbehold af især etisk og demokratisk karakter ifm. det participatoriske aspekt ift. den aktuelle forskning på det sociale- og sundhedsmæssige område (bl.a. Phillips et al. 2018; Kristiansen & Bloch-Poulsen 2012). Flere af disse pointer og spørgsmål danner baggrundsstrukturen for refleksionerne over aktionsforskningsprocessen, der optimalt set også var blevet gennemført i dialog med praksisforskerne, hvilket dog ikke blev tilfældet.

Målet med samskabelse er at skabe viden og forandringer. Dette er jf. Olesen, Phillips & Johansen ” [...] *en kompleks proces, fordi der altid er magt på spil.* ” Magt, der viser sig gennem ”*eksklusions- og inklusionsdynamikker, hvor forskellige stemmer tilskrives betydning på forskellig måder*” (2018: 16). Der er her tale om en betragtning, som umiddelbart kan kobles til Foucaults magtbegreb (Foucault, 1982, 2016), hvilket Olesen & Nordentoft (2013) da også tidligere har gjort ifm. diskursanalyse af et dialogisk forskningsprojekt på psykiatriske og somatiske hospitaler.

Jf. forskningsprojektets systemiske afsæt kan brugerinddragelse i aktionsforskningen sætte fokus på, hvad der eksisterer og foregår i de systemer, som brugerne indgår i. Den engelske sociolog Danny Burns har udviklet Systemic Action Research (SAR) (Burns, 2015). Burns forstår omverdenen som et netværk af processer, der dynamisk konstitueres og forandres gennem relationer og forbindelser med en erkendelse af, at vedblivende forandringer fordrer ændringer i de eksisterende systemers strukturer (Burns 2015a, 2016⁶⁵). Burns har primært anvendt SAR i form af ’large-scale-projekts’ i udviklingslande med mange og på forhånd modstridende interessenter og har her prioriteret, at alle medvirkende (jf. dialogiske idealer) deltager i analyse og fortolkning af fremkomne data (Burns, 2015b, 2016). Også for SAR er der tale om at tage udgangspunkt i deltagerens levede liv og deres drømme om, hvordan de kunne ønske sig at leve. SAR ligger sig tæt op af PAR, men fokuserer ikke kun på bestemte individer eller grupper, men udvider perspektivet ift. relationelle processer i det omgivende samfund. Trods forskellene ifm. udførelsen i praksis, udgør SAR med sit systemiske perspektiv en inspirationskilde og kan ses i harmoni med Aktør-Netværksteorien og teorien om rekursiv skabelse. Især blikket for kausale feed-back-loops (Burns, 2015a) udgør et centralt udgangspunkt i aktionsforskningsprojektet. Et eksempel kunne være denne overordnede og forenklede kortlægning af et af institutionens dilemmaer/mønstre.

Figur 5:

⁶⁵ Skandinavisk Action Research Conference, november 2016, København

Aktionsforskning ift. det dramaturgiske perspektiv

Det kan fremhæves, at såvel Phronesis og Poiesis er centrale begreber i såvel kunstskabende -, som pædagogiske processer og at det samme gør sig gældende for aktionsforskningen.

Sammenhængen mellem kunstnerisk/æstetiske arbejds- og kommunikationsformer og aktionsforskningen har været tæt knyttet igennem det historiske forløb (Borup Jensen, 2014). Især har aktionsforskning og teater befrugtet hinanden i forhold til at udvikle demokratiske processer i kampen for samfundets 'svage'⁶⁶. Her kan nævnes teaterinstruktøren Augusto Boals Forumteater, 'Theatre of the Oppressed' (1980), hvor især pædagogen Paulo Freire med sit arbejde, 'Pedagogy of the Oppressed'⁶⁷, udgjorde en kilde til stor inspiration for både Boal og aktionsforskning. Dette i første omgang ift. den undertrykkelse af befolkningen, der foregik i især de latinamerikanske lande. Aktionsforskningens arbejdsmetoder har inspireret teaterproduktionsprocesser og omvendt har aktionsforskning i sin praksis gennem tiden været meget åben i forhold til at inddrage bl.a. rollespil og tableauer samt andre æstetiske kommunikationsformer fx fotos, tegninger og musik (Nielsen & Nielsen 2015b). Sammenstiller man kollektive dramaturgiske udviklingsprocesser med Reason & Bradburys præsentationer af aktionsforskning (Reason & Bradbury, 2008), er der en lang række sammenfald. Bradbury fokuserer i sin praksis-forskning på at fremme menneskelige kapaciteter og organisatoriske dimensioner i forhold til at skabe kollaborativ læring. Da vi lever i en verden med komplekse, uforudsigelige, umedgørlige ikke-lineære problemer og selv et eksisterer i relationer i komplekse emergente systemer, må aktionsforskning i både teori og praksis tænkes i ikke-lineære, men spiralformede (Reason & Bradbury, 2015; Lewin, 1945) ret beset rekursive processer.

⁶⁶ Bl.a. i kampen for Civil rights movements

⁶⁷ Se Freire, P., 1970, senere fulgt op og revideret i *The Rainbow of Desire* (1995) for at imødekomme det, han oplevede som europæernes '*cops in the head*'.

Eksempler på sammenfald og berøringspunkter mellem aktionsforskningens og dramaturgiens rammer er oplistet i Skema 6:

- Idealerne om at skabe i fællesskab
- Synet på verden som emergent og interaktiv med fokus på relationer og netværk
- Dialektikken mellem teori og praksis,
- Inddragelse af klassiske teorier i en postmodernistisk forståelse dog med referencer tilbage til Aristoteles
- Betonningen af kreativiteten, eksperimenterne og åbenheden i den fælles skabelsesproces.
- Udgangspunktet er forestillinger om, hvad et hensigtsmæssigt produkt kunne være
- Ressourcer og rammer kan, som udgangspunkt være kendte, men vil dog undergå forandringer undervejs
- Indholdet og 'vejene' opstår undervejs i processen
- Skaberkraft og synergieffekt, eller mangel på samme, opstår på grundlag af interaktion og relationer
- Kreativitet og improvisation er centrale elementer.
- Processerne er rekursive
- Processerne indenfor rammerne er generelt cirkulære.
- Kommunikation omfatter også nonverbal kommunikation
- Fokus på stemning og timing er af stor betydning for deltagernes oplevelser og fordrer konstant opmærksomhed
- Netværksintensiteten og kompleksiteten varierer hele processen igennem.
- Afslutningen kan i form af et koncept eller et produkt være nye begyndelser, der formidles og på forskellige måder
- Aktivering af både deltagernes og omgivelsernes oplevelser, refleksioner og reaktioner.

Vidensskabelse i aktionsforskning

Aktionsforskningen adskiller sig fra andre akademiske forskningsmetoder ved, at forskeren og aktørerne deler praksisfeltet og sammen skaber viden og læring. Forskeren er således ikke forskningens suveræne subjekt (Duus, 2014: 113 ff.) og der kan ikke arbejdes med fx egentlige hypoteser eller kontrolgrupper, idet en del af aktionsforskningsprojekts forløb vil være uforudsigeligt, hvis deltagerne i praksis skal tages alvorligt.

Der er tale om to parallelle formål med aktionsforskning: Et formål ift. udviklingen i/af praksis og et videnskabeligt formål. Begge dele skal forfølges gennem forsker-praktiker (medforsker)-samarbejdet i det Lewin kalder aktionsforskningens spiral (Lewin, 1945). Lewin understreger vigtigheden af, at forskeren systematisk registrerer og evaluerer de processer og forandringer, der opstår under aktionsforskningen og lægger op til implementering og udvikling af mere generelle teorier ift. processen, som kunne tjene som viden til vejledning for andre aktionsforskere.

Videnskabshistoriker Kristian Hvidtfeldt Nielsen dokumenterer, hvorledes forskningens autoritet siden 1990'erne generelt er blevet institutionaliseret gennem evidensbaseret politik indenfor sundheds- og uddannelsesområderne (Nielsen, 2017). Dette kan ses i overensstemmelse med Foucaults tanker omkring biopolitik og governmentality (1978, 1982, 2008).

Relaterede forskningstyper

Min tilknytning til aktionsforskningsfeltet gør det relevant også inddrage andre relaterede forskningsmetoder med nogle af de kendetegn og værdier, som herfra kan hentes. Indenfor såvel

antropologiens/etnografiens feltstudier og casestudier forekommer en del argumentation, der bidrager til at understøtte aktionsforskningen som videnskab. Der kan i den forbindelse henvises til bl.a. antropolog Kirsten Hastrup (1992; 2015) og sociolog Bent Flyvbjerg (2001; 2006/2015). Det etnografiske perspektiv har det dobbelte formål både at deltage og samtidigt observere (Hastrup 1992; Spradley 2006), og i kombination med aktionsforskningsperspektivet også at katalysere og intervenere.

I forhold til videnskabelighed er Flyvbjerg fremkommet med nogle pointer ift. casestudier, der også kunne gøre sig gældende og understøtte aktionsforskningen. Ifølge Flyvbjerg giver det ikke mening i samfunds- og humanvidenskaberne at søge efter forudsigende teorier og universalbegreber, som er løsrevet fra de konkrete kontekster. Flyvbjerg opfordrer til, at der sættes en stopper for lineær tænkning domineret af kvantitative metoder (Flyvbjerg, 2006). Da samfunds- og humanvidenskaberne ikke har haft samme mulighed og held som naturvidenskaberne ift. at udvikle kontekstafhængige og forudsigende teorier, tillægger Flyvbjerg casestudierne en langt større videnskabelig værdi end den naturvidenskabelige forskningstraditions definitioner og syn på teori, reliabilitet, validitet og generaliserbarhed. Flyvbjerg hævder således, at eksemplets magt er undervurderet, når det gælder casestudier og at deres status ift. at bidrage til den videnskabelige udvikling er underkendt.

I lighed med holdningen indenfor ANT, kan intelligente eksperimenter og strategisk valgte cases iflg. Flyvbjerg have lige så stor videnskabelig betydning, som store kontrollerede, randomiserede undersøgelser, og mange epokegørende opdagelser stammer fra intensive observationer eller tilfælde og ikke fra statistik anvendt på store grupper (Flyvbjerg, 2001). Olesen et al. synes enige med flere af ovennævnte forskere i det synspunkt, at positivistiske videnskabelsesformer generelt er uhensigtsmæssige ift. forskning i sociale institutioner.

At-home-ethnography i aktionsforskningen

Som faciliterende aktionsforsker i eget praksisfelt har jeg valgt at inddrage den svenske organisationsforsker Mats Alvesson, der beskæftiger sig med etnografiske tilgange og forskning i eget felt og argumenterer for, at der i moderne forskning, fx indenfor uddannelses og sundhedsområderne, anvendes en forskningstilgang, som han benævner "*At-home-ethnography*" (Alvesson & Einola, 2018: 212). At-home-ethnography er gennem kontinuerlig adgang til naturligt forekomne data kraftfuld og dynamisk ift. at udvikle empirisk stærke studier. At-home-ethnography bygger direkte på forskerens 'naturlige' adgang, længerevarende tilstedeværelse, oplevelser, viden og erfaringer, der iflg. Alvesson skal anskues som en ressource i rollen som deltager på mere eller mindre lige fod med feltets øvrige deltagere (Ibid.). Alvesson pointerer dog, at problemet med blinde pletter og evt. udeladelse af hjemmekulturens 'dunkle sider' bør tages meget alvorligt. Forskere kan let falde i en fælde ved at se og derefter tro på det eksisterende. Evnen til at få øje på noget, der står

i et betænkeligt eller ligefrem kritisabelt forhold til etablerede antagelser, rammer og accepterede sandheder er vigtig ift. *break-outs*, der netop kan afføde identifikation af noget interessant og nyt.

Alvesson fremhæver at udbyttet af 'almindelige' etnografiske tilgange ofte bliver for begrænset ift. den tid, der er nødvendig for at få adgang til samt fornemmelse og forståelse af, hvad der er på færde i feltet. Alvesson er opmærksom på de etiske og analysemæssige bias, der ofte påpeges ifm. forskning i egen organisation, men mener ikke, at eksempelvis spørgeskemaer og interviews fortjener så høj en grad af troværdighed, som de sædvanligvis tilskrives, bl.a. fordi informanterne ofte tilpasser sig situationen eller ikke finder de præcise kategorier i spørgeskemaerne (Alvesson, 2011).

I *At-home-ethnography* har forskerens agenda ofte sit primære udgangspunkt i idéer, interesser eller ønsker i praksis, mens selve den akademiske del af forskningen bliver instrumentet, hvor det modsatte oftest er tilfældet for den mere traditionelle forsker. Mens den etnografiske tilgangs store udfordring er "*breaking in*" er 'At-home-etnografens' udfordring "*breaking out*" (Alvesson 2011: 213). At bryde ud af det kendte og givne for at skabe viden gennem fortolkning af de handlinger, ord og materialer, der er/har været anvendt af forskeren selv og fortsat anvendes af medforskerne, kræver evnen til ikke kun at være tæt på og studere, hvad man allerede ved, men at se noget uventet og nyt i forhold til etableret viden på området. Udfordringen heri har bl.a. motiveret den sammenfattede retrospektive 2. ordens refleksion over aktionsforskningsforløbet.

Alvesson understreger også, hvorledes frygten for som forsker at blive anklaget for forhøjet grad af subjektivitet, manglende afstand og organisatorisk loyalitet, kan blive en undskyldning for selvdisciplinering og at forskeren således underlægger sig nogle gængse konventioner og evt. organisatoriske strukturer. Denne pointe vil senere blive diskuteret ifm. refleksionerne over aktionsforskningen.

Kvalitet i aktionsforskning

I modsætning til den positivistiske, objektivistiske forskningstradition, hvor det handler om at frembringe viden og resultater af valid, reliabel og generaliserbar karakter, foreslår psykologerne Brinkmann og Tanggaard ifm kvaliteten i kvalitative studier (2015: kap. 5), at begrebet *generaliserbarhed* erstattes af *genkendelighed*, *reliabilitet* af *pålidelighed* og *validitet* af *gyldighed* og de understreger, at ikke blot analyser, men også selve formidlingen og diskussionen af den fremkomne viden bør skabe genkendelighed (Ibid.).

I aktionsforskning er der tale om en speciel form for gyldighed, idet videnskabelsen betragtes som socialt konstrueret i et samarbejde mellem forskeren og praksisforskerne som subjektive og medvirkende aktører (Brydon-Miller, Greenwood & Maguire, 2003). Her ses en forbindelse til aktør-netværksteorien ift. det systemiske perspektiv samt ift. kritikken af den objektivitet de

videnskaber, der betegner sig selv som objektive, sætter som et videnskabeligt kriterium (Latour 1999: 294).

Aktionsforskningens dobbelte gyldighedskriterium ift. teoretisk gyldighed og forskningsprojekters gyldighed for praksis (Borup Jensen, 2017: 122) også betegnet som *resonans* i praksisfeltet⁶⁸ kan undersøges gennem en praksisvalideringsproces i form af diskussionen om, hvorvidt det givne aktionsforskningsprojekt har frembragt den ønskede sociale forandringskraft. Gyldighedskriteriet forbinder sig i aktionsforskningen således med genkendeligheden. Tematikker, dialoger og samhandlinger skal forekomme relevante og give mening for de deltagende praktikere, medforskerne (Borup Jensen, 2017).

Indsigelser i forhold til valget af aktionsforskning omhandler således ofte spørgsmålet om, hvorvidt forskningens resultater vil kunne få betydning for andre end de 'lokale' deltagere, altså en form for ekstern genkendelighed. Den norske sociolog og aktionsforsker Øyvind Pålshaugen hævder, at aktionsforskningens svaghed indenfor samfundsvidenskaben, i virkeligheden ikke handler om kampen ift. generaliserbar viden, men derimod:

"In order to obtain broader impact, local action research projects are to be analysed and understood from broader perspectives, and presented in scientific publications as part of a larger development within working life and society: which they actually are. The local action research projects have to be analysed and understood from the more general context of which they are a part, and therefore the kind of knowledge generated will have, and shall be of, at certain general kind" (2014: 113-114).

Ønsket om at opfylde ovennævnte del af Pålshaugens ambition, ligger bag anvendelsen af dispositivanalysens brede perspektiv på forståelsen af praksis og harmonerer med forslaget til en form for teoretisk almengørelse eller analytisk generaliserbarhed gennem allerede eksisterende teorier (Borup Jensen, 2017; Lewin, 1948).

Hvor aktionsforskningen ikke umiddelbart lægger op til ikke op til kontrol eller generaliserbarhed, arbejder man med begrebet teoretisk almengørelse (Lewin, 1948; Borup Jensen, 2017) forstået som overførbarhed af viden til andre kontekster og/eller analytisk generaliserbarhed ved at dokumentation, datamateriale, praktiske og teoretiske analyser bliver *"holdt op mod allerede gennemført forskning og teoretiske begreber"* (Borup Jensen 2017: 128).

⁶⁸ Se. Nielsen, B.S. 2010: Sansbevidsthed og gestisk viden – om det æstetiske ud fra kritisk teori Dansk pædagogisk tidsskrift 10, nr. 2. s. 24-33

Ift. pålidelighed refererer Brinkmann & Tanggaard (2015: 522) Thagaard⁶⁹, som plæderer for at der tales om forskningens transparens i stedet for reliabilitet eller pålidelighed. I aktionsforskning giver transparensen ikke mulighed for at eftergøre/efterprøve en metode, men mulighed for genkendelighed i praksis og for at andre kan lade sig inspirere eller reflektere over udviklingen i relationer og kommunikation under aktionsforskningsprocesser. Gennemsigtighed ift. *hvordan* hele aktionsforskningsforløbet blev konstrueret og *hvem* der deltog og i *hvad* bliver omdrejningspunktet for den videnskabelige vurdering af interventionen og transparensen kan således blive central ift. såvel praksisviden som den teoretiske viden.

Olesen et al. opstiller med reference til Herr & Anderson⁷⁰ fem validitetskriterier, der knytter an til begreberne praksis, deltagelse og forandring indenfor dialogisk forskning og også kan omfatte aktionsforskningen (Olesen et al., 2018: Kap. 8). Termen *validitet* fastholdes her og validitetskriterierne består af: 1. resultat-validitet, 2. proces-validitet, 3. demokratisk validitet, 4. katalytisk validitet og 5. dialogisk validitet ift. især forskningsfællesskaber. Hertil føjer forfatterne fokus på, hvorledes samskabt viden "[...] *kommunikeres, diskuteres og vurderes i de praksisfællesskaber, den omhandler*" (Ibid.:209).

Aktionsforskningsprojektets empiri

Indenfor aktionsforskningen diskuteres det, hvorvidt der kan tales om *empiri* og hvordan denne karakteriseres og anvendes (bl.a. Kildedal & Laursen, 2014). Nogle aktionsforskere reagerer imod at begrebet data og at kvantitative aspekter og undersøgelser indgår i aktionsforskningsprojekter. Dette bl.a. af frygt for nævnte udvanding af denne form for forskning (Eikeland, 2019⁷¹, artikel i prep.).

I forbindelse med dette aktionsforskningsprojekt anvendes begrebet *empiri* imidlertid i overensstemmelse med ordets etymologiske betydning⁷² og omfatter således såvel erfaringerne fra selve processen i praksis som diverse observationer, undersøgelser og supplerende informationsmateriale.

Jeg har i aktionsforskningsprojektet anvendt standardiserede observationsskemaer (Bilag 7) samt andre former for empirisk materiale i undersøgelsen, hvilket kan legitimeres med reference til aktionsforsker Gitte Duus, der argumenterer for, at aktionsforskningen også kan omfatte ikke direkte forandringsorienterede delmål, metoder og data, når blot det overordnede fokus drejer sig om de i praksis ønskede forandringer og udviklingen af viden om, hvordan disse kan skabes (Duus, 2014; Bilag 8).

⁶⁹ Se Thagaard, T. 2013

⁷⁰ Se Herr & Anderson, 2005

⁷¹ Konferenceoplæg, Aalborg Universitet, den 21. august 2019/ Jensen, J. B. & Eikeland, O. 2019 (Accepteret/In press)

⁷² Empeiria af gr.: erfaring

Fornemmelser som viden

Kan fornemmelser betragtes som viden? Dette spørgsmåls relevans fremgår af et eksempel fra praksis, hvor sloganet "*Vi er gået fra fornemmelser til viden*" fremhæves som en grundlæggende værdi og pointe for det firma, der har udviklet det digitale dokumentations- og journaliseringsværktøj, indkøbt til det regionale specialiserede socialområde. Firmaet skriver på sin hjemmeside:

For selv om det kan virke koldt og kynisk, kan vi godt sammen sætte tal på den enkelte borgers mål og progressionen i forhold til de opsatte mål og delmål for borgeren. Hvis man ud fra en socialpædagogisk indsigt gør sig umage og sætter sig ind i det enkelte menneskes livssituation, kan man sagtens sætte målbare mål og indikatorer for, hvornår man er i mål." (Henriksen 2017: 9)

Set i forhold til det problematiske i de følelsesladede udsagn, som kan opleves i en traditionel socialpædagogiske diskurs (Frørup, 2011) virker sloganet måske empatisk, hensigtsmæssigt og tilforladeligt. På den anden side kan det forekomme både mærkværdigt og reduktionistisk, at man i en social kontekst, der i øvrigt præges af oplevelser, fornemmelser, relationer, psykologi og pædagogik, opstiller *fornemmelser* som modsætning til *viden*.

Fornemmelser kan forstås som en sanselig, emotionel form for viden, der bygger på oplevelse og perception. Fornemmelser forbliver ofte implicit (Szatkowski, 2019), 'tavs' viden, som ganske vist kan være vanskelig at indfange, men til gengæld kan have epokegørende betydning, også i forskningssammenhæng, som det fremhæves af Alvesson (2011). Latour & Woolgar (1986) Flyvbjerg (2006/2015) m.fl. refererer ligeledes til fornemmelser som en form for viden, og i den rekursive skabelsesproces er fornemmelser noget helt centralt, bl.a. som et element i poiesisdimensionen og dermed også noget af det, der er med til at drive forskning. Således tillægges fornemmelser betydning ifm. forskningsprojektets udvikling, analysen og i de retrospektive refleksioner.

Foucault og aktionsforskning

Foucault lægger i lighed med Aktør-Netværksteoriene op til et kritisk analytisk perspektiv på selve forskningsprocessen, hvor man så vidt muligt forsøger at suspendere de værdier, man vanligt refererer til i sine undersøgelser (Christensen, 2008). Foucault anbefaler, at man i stedet spørger sig selv om, hvad det er man gør, i det øjeblik, man gør det (Foucault, 1991), hvilket ideelt set turde være muligt ifm. aktionsforskningens dialogiske, samhandlings-orienterede praksis.

Foucault har i udstrakt grad forelåst og skrevet om temaerne *magt*, *diskurs* og *viden*. Da han ikke betragter magtforhold som pr. definition undertrykkende, men som uadskillelige bestanddele af vores handlinger og interaktioner, samt som en drivkraft (Foucault 2016, 1982) kan det måske umiddelbart forekomme paradoksalt at inddrage Foucault i forbindelse med den værdibaserede

tilgang til aktionsforskning, og håbløst herved at bidrage til skabelsen af bedre vilkår for individer og grupper, der historisk set er blevet oplevet som 'svage', 'fremmedartede' og i risikozonen for både at blive negligeret, devalueret, ekskluderet og domineret.

Kombinationen af aktionsforskning og Foucaults tænkning, er et omdiskuteret tema. Andersen & Bilfeldt (2016) refererer til forskere, der hævder, at aktionsforskning i en organisation ender med at være magtudøvelse og derfor er umulig.

Foucault (1982) henviser til magtrelationer som forvaltning af muligheder og et spørgsmål om *styring*. Denne styring kan forstås som faciliteringen eller strukturering af "*det mulige felt for andres handlinger*" (Lindgren 2007: 338 ff.), noget der på godt og ondt kan siges om aktionsforskningstilgangen. Vel er magt indlejret i viden og viden i magt (Foucault, 1999), men da aktionsforskning netop har som formål, gennem medforskerens produktion af *modviden* og *modmagt*, at bidrage til videnskabelse og evt. udvikling af alternative samarbejdsstrategier (Lindhult, 2015), finder jeg koblingen mulig.

Foucault ser ikke magtrelationerne som isolerede hændelser og bl.a. derfor kan de være vanskelige at få øje på indenfor institutionelle rammer, hvor de ofte er indlejret i konkrete rutiner og handlinger. Opfattelsen i afhandlingen er, at Foucaults perspektiver på, hvordan relationelle magtforhold kan analyseres, netop kvalificerer undersøgelsen af, om man som forsker trods de bedste intentioner, fx kommer til at udvikle "*dystopier*" og "*negative forandringsinitiativer*" (Andersen & Bilfeldt, 2014: 39), som egentlig strider imod beboernes interesser. Dette kunne fx foregå gennem analyse af, hvilke magtforhold, der på mikro-niveau kommer i spil imellem interessenterne, imellem deltagerne/medforskerne og den faciliterende forsker samt gennem en videre vurdering af, hvorvidt aktionsforskningsprocessen er med til at skabe forandringer i magtforhold, kultur og strukturer eller bidrager til at konstituere de eksisterende.

Som nævnt har Foucault-inspirerede diskursanalyser været anvendt ifm. aktionsforskning og dialogisk forskning, mens der i skrivende stund ikke er kendskab til dispositivanalyser ifm. aktionsforskning på området. Det er værd at bemærke, at netop muligheden for, gennem de mange og konkrete detaljer at undersøge, hvad forskningen består af, betragtet som elementer i løbende refleksion og dialog, netop kan være med til at belyse, i hvor høj grad viden er socialt konstrueret. Således kan de anbefalinger, der vil fremgå af afhandlingens konklusion, ikke ses som direkte handlingsanvisende. Ønsket er dog jf. Pålshaugen (2014) også at etablere en form for 'ekstern' genkendelighed gennem den dispositivbaserede analyse og blikket på aktionsforskningsprojektet i et samfundsmæssigt perspektiv.

Her kommer så også rekursiviteten ind i form af det, Foucault betegner som *problematisering* (Foucault, bl.a.1991: 381 ff.). Problematisering opstår, når en samlet konstruktion af diskursive og ikke-diskursive praktikker, bliver underkastet diskussionen om, hvad der er sandt eller falsk og

rekursivt konstitueres i en historisk periode. En sådan tankekonstruktion kan over tid forandre sig til det stik modsatte. Et eksempel herpå kunne være 1980'ernes idealer om decentring af danske institutioner, der i det nye årtusinde, ikke mindst i sundhedsregi, er blevet afløst af idealer om centring og stordrift. Dette sker på baggrund af økonomiske argumenter, men også pga. en problematisering af manglende specialisering.

Her ligger det moment, der muliggør, at de to ekstremer Foucault sætter op mellem kulturens koder, som vi møder dem dels i hverdagslivet, og dels i de videnskabelige teorier og filosofiske fortolkninger, der forklarer hvorfor 'orden' eksisterer generelt, hvilke universelle love den adlyder, hvilke principper, der forklarer denne orden, og hvorfor det er netop denne orden der er etableret og ikke en anden.

Kapitel 5. Forskningsprojektets etiske aspekter

Begrebet etik

Inden præsentation og diskussion af de etiske aspekter gives her en kort definition af etik som overordnet begreb og nogle betragtninger ift. brugerinddragelse i felt og forskning.

Jf. Det Etske Råd i Danmark drejer etiske spørgsmål sig om: "*hvordan man behandler andre mennesker og andre levende væsener*" og om "*hvad det gode liv er, og betydningen af at tage hensyn til andre og ikke kun have blik for sig selv og sine egne behov*" (2015).

Etik kan også forstås i som et socialt konstrueret produkt, der ikke kan gøre krav på eksempelvis tværkulturel gyldighed (Brinkmann, 2015).

Foucault tillagde moralbegrebet flere betydninger, således den *kodificerede* moral og den *etisk orienterede* moral (Foucault, 2008: 2: 35-37). I genealogien anvender han begrebet i lighed med normer for "*det passende*", der sætter sig igennem i anvisninger for praksis (Christensen, 2008; Foucault, 1991). Foucaults udlægning af etik-begrebet diskuteres løbende, idet han, inden sin død i 1984, ikke fik færdiggjort bind II af *Sexualitetens Historie*, hvori etikken har en central betydning (Foucault 1991: 331 ff.; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004). Raffnsøe & Gudmand-Høyer argumenterer med udgangspunkt i nogle af Foucaults seneste artikler, for en forståelse, hvor Foucault sammenholder etisk og politisk ledelse, idet begge dele handler om at "*retlede en frihed, så den antager bestemte former*" (Foucault 1982, 1991; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004:33). I forhold til etikken "*drejer det sig om hvorledes man leder sin egen frihed på rette måde, mens det i den ledelse af andre der behandles i politikken, handler om hvorledes man leder de andres frihed på bedste vis*" (Ibid.).

På det socialpsykiatriske område udgør omsorgsetik, professionsetik og forskningsetik centrale udgangspunkter. K.E. Løgstrups etiske fordring og analyse af tilliden (Løgstrup, 1991) citeres ofte med udsagnet: "*Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd*" (ibid.: 25). Løgstrups teologiske baggrund og referencer til kristne idealer om næstekærlighed kunne, ift. det etiske aspekt, forventes at være uforenelige med Foucaults kritiske opfattelse af den religiøse dimension. Imidlertid bliver Løgstrups forståelse af det indbydes magtforhold mellem mennesker, hans beskrivelse af de implicite dilemmaer ift. frihed og omsorg samt markeringen af, at ansvaret for 'den anden' aldrig kan bestå i at 'overtage' dennes ansvar (Ibid.: 39), mulig at læse ind i Foucaults udlægning. Som det vil fremgå af afhandlingens analyse (Kap. 8) angiver myndighederne eksempelvis gerne anvisninger på, hvordan man på institutionen "*leder andres frihed på bedste vis*", men trods en begrænsning af det pædagogiske råderum, opstår der for medarbejderne kontinuerligt dilemmaer ift. spørgsmål om, hvorledes man så "*leder sin egen frihed på rette måde*".

Belysning og refleksioner over forskningsprojektets etiske aspekter er forbundet med en grundlæggende udfordring, idet brugerinddragelsen både udgør en central del af aktionsforskningen og samtidigt er tema for undersøgelsen (Brydon-Miller, 2008: 199 ff.). Således kan eksempelvis kommunikationen mellem medarbejdere og beboere både være et udtryk for en professionsfaglig tilgang og for tilgangen til forskningsprocessen. Dette giver dog også muligheden for at belyse nogle inddragelses- og inklusionspotentialer, netop fordi aktionsforskningen aktiverer løsningsforsøg og kan bidrage til at afdække spændinger og udfordringer.

Den strukturelle udfordring ift. refleksionerne over etiske aspekter ved forskningsprojektet er derfor, af hensyn til overskueligheden, søgt imødekommet gennem en matrice-struktur (Skema 6), hvor matricens vandrette række er opdelt i professionsfaglige hhv. forskningsfaglige etiske aspekter, men den lodrette søjle opdeles i a) formelle- og b) relationelle etiske aspekter. De forskningsetiske aspekter (c, d) kan endvidere betragtes med en underdeling ift. forskning generelt og aktionsforskning specifikt (e, f). Etiske aspekter vil også indgå i afhandlingens kapitel om refleksioner over aktionsforskningen. Skema 7:

	Professionsfaglige aspekter	Forskningsfaglige aspekter	Forskningsfaglige aspekter - specifikt ifm. aktionsforskning
Formelle etiske aspekter	a	c	e
Relationelle etiske aspekter	b	d	f

Opdelingen giver endvidere mulighed for nogle vertikale tværsnit, der rent metodisk, 'arkæologisk' kan supplere det genealogiske aspekt i dispositivanalysen (Foucault, 1991, 2016; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004).

Den *formelle* etik, bundet til normative retningslinjer vedr. praksis og vedr. det forskningsmæssige aspekt, er relativt instrumentel og enkel. Her påhviler ansvaret den faciliterende/ansvarshavende forsker ift. at holde det etiske fokus under forskningsprojektet igennem herunder god videnskabelig standard (Aarhus Universitet, 2019), kvalitet i den frembragte viden og deltagernes informerede samtykke (Datatilsynet, 2019; National Videnskabsetisk Komité 2017)

Den *relationelle* etik er langt mere kompleks og består af flere 'lag'. Disse lag omfatter dels de former for etik, der optræder ifm. professionsarbejdet i praksis (Wiberg, 2017) dels de etiske dilemmaer, der opstår i mødet mellem forskere og deltagere.

Aktionsforskningen er, med dens iboende uforudsigelighed afhængig af personalets, beboernes og den 'akademiske' forskers faktiske dialog og samspil under processen i den institutionelle praksis og hverdag. Derved opstår der en høj grad af kompleksitet ift. de relations-etiske aspekter.

Formel og relationel etik i praksis og forskning

Den formelle etik i det professionsfaglige felt (a)

Omsorgsetikken er central for både praksis og forskning indenfor det socialpsykiatriske område, og som fællesnævner for områdets sundhedsmæssige og pædagogiske dimension. Således er internationale og nationale etiske overvejelser konstant i spil indenfor det psykiatriske og socialpædagogiske felt, og som det fremgår af Socialpædagogernes etiske udvalg (2010) har der her i en årrække været dialog om etiske og moralske værdier i den socialpædagogisk indsats.

Mange af de etiske diskussioner udmøntes i skiftende regler og regulativer, der skal følges med det formål at sikre borgerne den bedst mulige behandling og beskytte dem imod forskellige former for overgreb.

Praksisfeltet er i Danmark underlagt både Social - og Sundhedslovgivningen samt en række andre lovområder bl.a. vedrørende uddannelse, beskæftigelse og lovgivning for databeskyttelse herunder persondataforordningen, GDPR (2018).

Lovgivningen kan være en hjælp i praksis og den professionelles potentielle sikkerhed ift., hvad der er rigtigt og hvad der er forkert (Aadland 2019: kap. 5). Imidlertid medfører lovgivning og pligtetiske fordringer udmøntet i diverse erklæringer ikke, at behovet for relaterede etiske diskussioner automatisk hører op. Således kan eksempelvis nævnes den skærpede opmærksomhed vedr. Den Europæiske Databeskyttelsesforordning, der har til hensigt at beskytte borgerne, men, som det vil fremgå af afhandlingens analyse, af institutionens beboere kan opleves som fremmedgørende og ekskluderende. Eller der kan nævnes eksempler af mere diskursiv karakter ifm. både lovgivning, retningslinjer og erklæringer, som fx WHO's erklæring vedr. "*Stigma and Discrimination*" (2013), der uden tvivl er baseret på et hensyntagende og omsorgsetisk grundlag, men hvis formuleringer i sig selv kan fortolkes objektiverende og stigmatiserende fx med formuleringen "*the burden of mental disorders*" (Rose, 2013; Wittchen, 2011).

Den relationelle etik i det professionsfaglige felt (b)

Skulle man fortolke etikens væsen på det psykiatriske område fra perioden omkring positivismens indtog i det 19. århundrede (Foucault 2009: 505 ff.) må den karakteriseres som båret af kantiansk inspireret *pligtetik*⁷³ baseret på pligter, retfærdighed, sandhed og regler (Aadland 2019: kap. 4) samt *konsekvensetik* defineret som mest muligt godt for så mange som muligt, hvilket dog i sig selv ikke nødvendigvis behøver at indbefatte 'de gale'/ de psykisk sårbare, som udgør en minoritetsgruppe. Den moderne psykiatri og socialpsykiatri kan imidlertid også hævdes at være baseret på *omsorgsetikken* (Rosenbaum, 2007). Noget forenklet set kunne barmhjertighedsaspektet i

⁷³ Se Bentham [1780]

omsorgsetikken tilskrives den somatiske medicins plejeperspektiv. Idealet om åben tale og kontekstsensitivitet (Løgstrup, 1991; Aadland, 2019) kunne referere til den pædagogiske dimension, mens tillidsaspektet kunne ses som en forudsætning i såvel den positivistiske som den socialhumanistiske tilgang til socialpsykiatrien, med mindre der er tale om tvang. Ud over omsorgsetikken⁷⁴ ift. de professionsfaglige roller i den socialpsykiatriske praksis ligger desuden *dydsetikken*, som psykiater Bent Rosenbaum fremhæver i grundbogen, der er med til at udgøre institutionens vidensgrundlag (Rosenbaum, 2007). Dydsetikken peger på dyder, skøn, dømmekraft og klogskab, der har som konsekvens, at der aldrig kan gives standardsvar, men at rette handling er den bedste ud fra konteksten og den udøvedes egenskaber og værdier (Aadland 2019: 82). Rosenbaum refererer til Aristoteles' Phronesisbegreb, dvs. kombinationen af erfaring, viden og personlige kvaliteter og bliver fortaler for det, som kunne være et pædagogisk råderum. Rosenbaum inkluderer således ikke eksplicit Poiesisbegrebet, men illustrerer vha. den "*borromeniske knude*"⁷⁵ (Rosenbaum, 2007: 85), hvorledes sammenkædningen af nærvær, erfaring og teori med underkategorierne forståelse, teknik og intuition bør udgøre den miljøterapeutiske behandling og han argumenterer med opretholdelse af dydsetikkens plads i den psykiatriske behandling også for samskabelse og improvisation i de relationelle råderum (Rosenbaum, 2007).

De her nævnte former for etik kan således betragtes ift. deres udgangspunkter og forskelle i vægtningen indenfor de forskellige segmenter og professioner i den socialpsykiatriske praksis. Forskydninger af de etiske værdier og deres indbyrdes forhold vil være kontekst-, situations- og tidsafhængige, og vil kunne betragtes i relation til de institutionelle magtforhold (Foucault, 1982) og således også ift. prioritering og dilemmaer omkring brugerinddragelse.

Etiske fordringer og dilemmaer diskuteres løbende af brugere, pårørende, patientforeninger, professionelle og politikere ifm. social og behandlingsmæssig praksis. Nogle af de tidligere nævnte undersøgelser ifm. etikken omkring brugerinddragelse⁷⁶ påpeger omsorgsetikkens problem ift. den professionelle ansvar ud fra forståelsen af ansvar og fordringer i relationen mellem den professionelle som den 'vidende' og brugeren som den 'afhængige'. Skønt psykisk sårbare mennesker kan være skrøbelige overfor stressbelastninger, præget af funktionstab, dårlige sociale erfaringer og måske derfor har opbygget en særlig afhængighed af professionelle, kan særlig beskyttelse og overdreven omsorg føre til yderligere stigmatisering (Michels, 1999). Brugerinddragelse må derfor balanceres i et felt, hvor brugerne må betragtes i et differentieret og dynamisk spænd mellem polerne *vidende* og *afhængig, syg* og *rask*.

Ovenstående peger så igen tilbage til forskningsprojektets omdrejningspunkt, ift. at der ikke er tale om et enten/eller, men i højere grad om et *hvordan* beboerne empatisk, pædagogisk og differentieret

⁷⁴ Se Edwards & Mauthner, 2002

⁷⁵ Svarer nærmest til en Gordisk Knude, ikke i forståelsen af et problem, men som ikke mulig at binde op/skilte fra hinanden

⁷⁶ Se afhandlingens kap. 1

kan inddrages i udvikling og organisatoriske forandringer uden at lide overlast, men således, at det giver udbytte og læring på flere niveauer: individuelt, socialt, organisatorisk og samfundsmæssigt.

Litteraturstudiet bekræftede, at der måske mere end nogensinde tidligere er behov for at inddrage socialpædagogisk viden, værdier, kommunikative og innovative kompetencer i forhold til at imødegå en række etiske fordringer i den brugerinddragende behandlingsmæssige praksis (Hansen et al., 2004; Priebe, 2011, 2013, 2016; Rise et al., 2014; Restall & Strutt 2008; Solbjør et al., 2013).

I forhold til det daglige pædagogiske arbejde og specifikt ift. organisatorisk brugerinddragelse bliver udfordringen således at møde beboerne med et holistisk og åbent blik (Treichler et al., 2015) for deres individualitet og muligheder (Lang, 2002, 2008; Hansen et al., 2004; Kristensen, 2007; Ljungberg et al., 2016; Loos et al., 2017; Rise et al., 2014; Solbjør, 2013). Det fordrer fokus på, hvordan forskellige udfordringer i kommunikationen kan imødekommes pædagogisk og med nærvær, sensitivitet og viden. Kun sådan opbygges den trygge og tillidsfulde atmosfære, som miljøterapien anbefaler, og som kan være med til at sikre opfyldelsen af etiske fordringer (Løgstrup, 1991) og forebygge overgreb.

De sociale og pædagogiske faggruppers særlige blik for klienters kognitive og kommunikative potentialer, udfordringer og nærmeste udviklingszone samt viden og erfaringer ift. didaktiske perspektiver og muligheder i forbindelse med involveringen, kunne jf. litteraturstudiet med rette sættes i spil i bestræbelserne på ligestilling og 'samskabelse' mellem professionelle og borgere. Dette ville fordrer autenticitet og transparens i forhold til dilemmaer og prioriteringer imellem de forskellige former for etik samt tydelighed omkring de eksisterende magtforhold.

Foucault tilføjer ifm. den politiske og etiske ledelsesrationalitet, at begge dele: " [...] *søger at formulere et spillerum inden for hvilket sådan en frihed kan komme til udfoldelse*" (Foucault 1982; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004:33). En sådan karakteristik af et etisk og politisk *spillerum* kan genkendes i den Rekursive Skabelse. Dette gør sig ligeledes gældende ift. performativitetsbegrebets distinktion mellem individ og rolle (Szatkowski, 2011), som en del af de værdier, der ligger bag såvel egne som andres forventninger til roller, kommunikationen og samskabelse i den institutionelle kontekst.

Både disciplinering og selvdisciplinering kan ligge bag de etiske fordringer, men uden et gran af håb og anelsen om, at omsorg og pædagogik vil kunne katalysere blot en grad af forandring og øget trivsel i den andens liv, ville det fagprofessionelle arbejde i socialpsykiatrien forekomme meningsløst.

Den formelle etik i forskningen (c)

I rollen som forsker er jeg etisk ansvarlig for rettighedsetikken i form af god videnskabelig standard herunder bl.a. transparens samt hensyn og omsorg, fortrolighed og informeret samtykke.

De formelle etiske krav og de særlige etiske dilemmaer, der gennem tiden har været diskuteret ifm. psykisk syge og sårbare mennesker, foranledigede på et tidligt tidspunkt i projektforsøget fokus på de formelle etiske krav samt forsøg på at vurdere og imødekomme flest mulige etiske dilemmaer. Dette især ift. hensynet til de personer og grupper, der ville blive direkte berørt af forskningsarbejdet (Simonsen, 2012).

Psykiater Erik Simonsen, der i 2012 modtog Den Nationale Videnskabsetiske Komités hæderspris for bl.a. sine studier ifm. Det informerede samtykke, omtaler dette som selve grundlaget for en respektfuld dialog og gensidighed i kontakten (Simonsen 2016⁷⁷). Simonsen henviser bl.a. til den historiske diskussion ift. det etiske dilemma omkring, hvorvidt, det er etisk forsvarligt overhovedet at anmode om informeret samtykke fra psykisk syge. I Danmark har man således tidligere i perioder 'fritaget' psykisk syge mennesker fra at skulle afgive informeret samtykke. Informeret samtykke har jf. Simonsen tre funktioner: *information, beslutningskapacitet og frivillighed*. Simonsen mener, at der her ligger en ikke-paternaliseret, deltagerbaseret beslutning, som anerkender den professionelles respekt for individet og at samtykkeerklæringerne derfor i praksis kan have en symbolsk betydning som en form for "*anerkendelse af den professionelles respekt for individet*" (Simonsen in prep.) Simonsen henviser til forskning, der påviser at informeret samtykke medfører en bedre kommunikation mellem forsker og patient.

Da der var tale om socialpædagogisk/socialpsykologisk forskning, hvis etiske retningslinjer skulle være i overensstemmelse med regler for forskning på det regionale sundhedsområde, blev de informerede samtykkeerklæringer udformet jf. Retningslinjerne vedr. Forsøgspersoners rettigheder i et sundhedsvidenskabeligt forskningsprojekt udarbejdet af Den Nationale Videnskabsetiske komité samt regionernes videnskabsetiske komitéer. Det informerede samtykke blev, efter at være godkendt af institutionens topledelse, udleveret og gennemgået sammen med hver enkelt deltager (Bilag 9). Der blev således indhentet informeret samtykke blandt de involverede beboere, der var fyldt 15 år. Der blev ikke behov for særligt samtykke fra forældre, idet ingen af deltagerne var under 15 år.

Samtykkeerklæringerne foranledigede ikke nogen særlig dialog med beboerne ud over, at nogle af deltagerne udtrykte for en vis irritation, idet de oplevede det som endnu formalitet, der understregede deres status som "*syge*" og "*anbragte*" i en institutionel kontekst.

Ud over informeret samtykke blev nedenstående kriterier/opmærksomhedspunkter, formuleret ved forskningsprojektets start overholdt under forskningsprocessen i overensstemmelse med *god videnskabelig standard*: Det blev sikret at forskningsprojektet overholdt Aarhus Universitetets retningslinjer for ansvarlig forskningspraksis (2016-2020), herunder vedrørende fortrolighed og anonymitet.

⁷⁷ Erik Simonsen, oplæg Etik-seminar DPU, AU, Kbh. den 6. december 2016

Forskningsprojektet har fulgt de nationale og internationale standarder jf. reglerne i EU's persondataforordning, GDPR, af maj 2018.

Data af fortrolig karakter blev opbevaret i overensstemmelse med Datatilsynets og regionens gældende retningslinjer. Journalindsigt eller medicinske indgreb indgik ikke i forskningsprojektet, hvor den primære empiri bestod af beboernes idéer, ønsker og drømme. Der var fuld fortrolighed vedr. personlige oplysninger. I tilfælde hvor beboernes ytringer og eksempler indenfor institutionens rammer ville kunne føre til genkendelighed har disse givet samtykke før videreformidling.

Alle beboerne på 6 af institutionens døgnafdelinger blev tilbudt at deltage i forskningsprojektet. Beboernes deltagelse var frivillig og jævnfør principperne for forskningsdesignet, havde beboerne mulighed at deltage i projektudviklingen i kortere/afgrænsede perioder. Ved publicering og anden formidling vil beboerne blive sikret fuld anonymitet. Da forskningsdesignet baserer sig på deltagerens involvering og aktive deltagelse, blev det forsøgt løbende at informere dem omkring forskningsprocessen.

Den relationelle etik i forskningsprocessen (d)

Gennem de sidste 15 år har der været et intensiveret fokus på forskning på det psykiatriske område. Simonsen argumenterer for behovet for særlig opmærksomhed ift. den etiske balance mellem en meget nøje beskyttelse af deltagerne og erkendelsen af de store sociale og individuelle gevinster, som opstår ved gennemførelse af veldesignede undersøgelser⁷⁸ på det psykiatriske område

Som det fremgår af oversigten over forskning på området (Kap. 2) er der gennemført en række internationale studier, der ud fra både kvantitativ og kvalitativ forskning bidrager til at belyse de etiske perspektiver omkring brugerinddragelse på det psykiatriske område i såvel praksis som forskning samt en række undersøgelser omkring etik i kvalitativ forskning, der implicerer børn og unge.

At aktionsforskningsprojektet omfattede unge helt ned til 15-års alderen, skærpede generelt opmærksomheden på det etiske aspekt i forskningsrelationen, bl.a. ift. at sikre, at alle de beboere, der deltog, vidste hvad de gik ind til, og at de til enhver tid kunne stoppe deres deltagelse. Dette havde samtidigt til formål at forbygge uhensigtsmæssige alliancer eller forhåbninger i relationen til faciliterende forsker.

Sociolog Hanne Warming argumenterer for, at der ganske vist en særlig etisk forpligtelse, når det drejer sig om forskning med børn og unge i udsatte livspositioner, men også for, at hvis der opstår dilemmaer, bør omsorgsperspektivet veje tungere end etik⁷⁹. En prioritering, der jf. afhandlingens kapitel 6 også fik betydning i dette forskningsprojekt

⁷⁸ Erik Simonsen, oplæg Etik-seminar DPU, AU, Kbh. den 6. december 2016

⁷⁹ Warming ifm. oplæg Etik-seminar, DPU, AU, Kbh. den 16.03.2017

Rollen som faciliterende forsker til forskel fra rollen som 'daglig' medarbejder på institutionen, blev især ift. de unge markeret gennem gentagne mundtlige præsentationer og fysisk medbragte materialer (spørgeguides, plancher m.v.). Utopiværkstederne virkede for hovedparten af deltagernes vedkommende til, at udgøre hvad Schwartz karakteriserer som et *tillidsbaseret frirum* (Schwartz 2007: Kap. 4 & 5) og der opstod ikke problemstillinger ift. forholdet mellem beboernes selvbestemmelsesret og forskningen (Schwartz 2007: 119).

Med det formål at undersøge omfanget af videnskabelige studier med fokus på etik ifm. brugerinddragelse og aktionsforskning på det psykiatriske område, dog uden specifik fokus på unge, idet deltagergruppen i aktionsforskningsprojektet omfatter både unge og voksne, blev der ultimo oktober 2019 foretaget en international litteratursøgning med søgeprofilen "action research" AND psykiat* AND ethics AND (institution* OR hospit*) i de tidligere anvendte databaser⁸⁰. En nærmere gennemgang af de fremkomne studier viste imidlertid, at hovedparten af dem havde fokus på de etiske aspekter ifm. sundhedsområdets fagprofessionelle uddannelser.

Etiske værdier bag aktionsforskningen (e)

I lighed med forsøget på at udlægge de etiske positioner ifm. den professionelle praksis skal her redegøres for de etiske afsæt for aktionsforskningen.

Forskningsprojektet primære værdier refererer til Løgstrups forståelse af relations-/omsorgsetik (1991) med en særlig etisk forpligtelse til solidaritet med psykisk sårbare mennesker og unge i mistrivsel og et særligt fokus på hensyn, sensitivitet i konteksten, åben tale og tillid (Aadland, 2019, Hertz, 2017: 15). Derudover abonnerer jeg især på dydsetikken (Rosenbaum, 2007; Aadland, 2019), men også den socialfilosofiske etik, som i modsætning til modernitetens moralfilosofier (Christians, 2007) har til hensigt at katalysere fællesskabers trivsel/blomstring. Såvel dette begreb som dydsetikkens kreative aspekt genkendes ift. aktionsforskningens grundlæggende intentioner (Butler 2003; Brydon-Miller, 2008).

Med rollen som faciliterende forsker i et aktionsforskningsprojekt følger ikke alene ansvaret for at holde det etiske fokus projektet igennem, men også for at fastholde opmærksomheden på denne position i relationen til andre (Husted & Tofteng, 2007). Brydon-Miller skriver: " [...] *med respekt for de mennesker, den viden og erfaring de bringer ind i forskningsprojektet, samt troen på muligheden for demokratiske processer med formålet at opnå positiv social forandring og engagement i aktionerne* (Brydon-Miller et al., 2003:15, min oversættelse). Der er således tale om en idealtypisk idé, som kan føres tilbage til Lewins tanker om demokratisering (Lewin, 1938).

⁸⁰ Søgningen blev afgrænset af kriterierne engelsksproget samt fund indenfor de sidste 10 år. Resultatet var efter skimming på keywords internationalt, at der kun forelå i alt 32 hits inkl. overlap, og at det højeste antal studier var at finde i PsycArticles (n9) hhv. Scopus (n9).

Jeg har haft en videnskabelig og etisk ambition om gennemsigtighed i forhold til de aktuelt eksisterende hierarkier samt ift. magtrelationer og deres forskydninger (Foucault 1982, 1999; Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012; Mik-Meyer & Villadsen, 2007; Nissen, Pringle & Uggerhøj, 2007; Olesen, Phillips & Johansen, 2018; Uggerhøj, 2015). Min holdning er, at det for aktionsforskningsprojekter må gælde, at man tilstræber en optimal grad af etisk omhu og transparens ift. processerne omkring brugerdeltagelsen og at projekterne baserer sig på demokratiske værdier, som tillader deltagerne at beslutte ift. deres egne interesser og er dialogiske i forståelsen: ”*No othering business*” (Eikeland, 2006) jf. *aliénation* (Foucault, 2009). Der må skabes tillid til, at aktionsforskningen kan bidrage til såvel kontinuerlige forandringer som generering af genuin viden. Samtidig skal opmærksomheden dog henledes på et etisk dilemma, idet blikket gennem aktionsforskningen også bliver åbnet ift. både nye former for frihed og ufrihed (Nielsen & Nielsen, 2015a & b). Således kan etiske holdninger jf. Foucaults magtbegreb og en konstruktivistisk tilgang, heller ikke i forskningssammenhæng betragtes som uskyldige. Andetgørelse/othering må ses som en risiko i alle menneskelige interaktioner (Nordentoft & Olesen, 2018; Olesen & Pedersen 2013). Nordentoft & Olesen understreger vigtigheden af, at der også i forskningssammenhængen reflekteres over inklusions- og eksklusionsdynamikker og at der etableres dialog omkring disse. Et synspunkt, der også fremkom af litteraturstudiet ifm. tværgående dialoger omkring magtforhold i såvel praksis som forskning.

Etiske værdiers betydning for aktionsforskningens praksis (f)

Brydon-Millers overvejelser ifm. struktureret etisk refleksion (2012) gengivet på dansk af Husted & Tofteng (2014:142) indeholder en række etiske værdier, der refererer til aktionsforskning, herunder autonomi, suverænitet, godgørenhed, retfærdighed, omsorg, respekt, forpligtelse, gennemsigtighed og demokratisk proces for aktionsforskningen samt disse omsat til en række basisprincipper: Udvikling af partnerskab, udarbejdelse af forskningsspørgsmål, ansøgningsarbejde, planlægning af aktion, gennemførelse af aktion, evaluering og spredning af resultater. Brydon-Millers skema har tjent som en form for tjekliste og minder på flere måder om det skema (Skema 13), der med inspiration fra Kristiansen & Bloch-Poulsen (2012) samt Olesen, Phillips & Johansen, (2018), danner strukturen i afhandlingens 2. ordens refleksioner over aktionsforskningen (Kap. 9).

Forskningsspørgsmålene havde en karakter, der rettede sig imod beboernes subjektive opfattelser, vurderinger og ønsker, men da forskningsprojektet tematisk set også rettede sig mod det organisatoriske niveau, kunne spørgsmålene i Utopiværkstederne besvares med en vis distance til de involverede brugeres historier og anamneser. Antagelsen om en sådan distance må dog modificeres i perspektivet af den systemiske og konstruktivistiske tilgang, forstået på den måde, at ethvert input i dialogen vil være præget af deltagernes forhistorie og den samtidige situation og konteksten.

Beboerne skulle opfordres til at deltage i aktionsforskningsprojektet og ville i bedste fald kunne få mulighed for at øve indflydelse på institutionens organisering og planer. Det var forventet, at ingen deltagere ville blive ekskluderet undervejs i projektperioden. Det vil senere blive diskuteret, om dette kriterie blev opfyldt (jf. bl.a. case 4, Bilag 17).

Ud over det informerede samtykke som beboerne underskrev efter gennemlæsning/ gennemgang sammen med undertegnede eller andre medarbejdere, fik beboerne ifm. dialogerne på husmøder udleveret flyers, der informerede om især Utopiværkstederne og indeholdt mine kontaktoplysninger i tilfælde af usikkerhed, spørgsmål eller som alternativ mulighed for at komme med ønsker, ideer og forslag.

Såvel præsentation som dialog, interviews og involvering af deltagerne foregik på baggrund af etiske, pædagogiske og didaktiske overvejelser ift. såvel sproglig formulering som ydre rammer og planlægning, hvor mit tidligere pædagogiske arbejde på institutionen udgjorde et klart pædagogisk, didaktisk og kommunikativt fortrin.

Anonymiseringen af de unges udsagn i kataloget endte på beboernes egen opfordring med at blive frivillig, idet der således også var mulighed for, at beboere kunne få deres navn nævnt i sammenhæng med en idé, de var stolte af. Ingen af de unge ønskede imidlertid dette. Muligheden for anonymitet forekom at befordre beboerne frihed til at udtale sig, og medførte, at der blev skabt en distance ift. deres vante roller på afdelingerne.

Beboerne havde en række forslag til, hvordan flere af dem kunne komme til at kommunikere med mig via medarbejdere, sedler, telefon, mail, sms (inden fokus på persondataforordningen blev skærpet). Dette var i overensstemmelse med en for mig grundlæggende etiske ambition om også at 'høre' de mest 'stille' og lytte til tavshed (Dahl, 2012; Foucault, 1978, 2009, Helm, 2009a). Jeg oplevede ikke som faciliterende forsker at få nogle oplysninger fra de unge, som det var vanskeligt at håndtere.

I praksis blev det højt prioriteret, at der gennem hele forskningsprojektet var klarhed omkring min rolle og mit mandat som faciliterende forsker (jf. Schwartz, 2007), ud fra en vurdering af, at en af de største risici af etisk karakter, der kunne opstå ift. beboerne var, at de blev frustrerede eller skuffede i forhold til ikke at have opnået den ønskede og forventede grad af deltagelse eller indflydelse og således få bekræftet oplevelser af ikke at være værd at høre på eller tage alvorligt (Milbourn, 2015). Jeg tilstræbte således hele forskningsprojektet igennem ikke at indgyde beboernes falske forhåbninger til projektet eller opfatte mig som advokerende ift. deres kritik (Butler, 2003). Bl.a. blev det vha. en planche illustreret, hvorledes der eksisterede nogle rammer, som trods materialegenereringsfasens utopidimension, var vigtige at kende eksistensen af. Planchen, der i grove linjer illustrerede eksistensen af organisatoriske, lovgivningsmæssige, økonomiske, etiske og strukturelle rammer blev kort og med enkle konkrete eksempler gennemgået før eller efter selve

Utopiværkstedet afhængig af situationen. Under selve Utopiværkstederne (*Nej-hatten og Utopia*), var den placeret udenfor synsvidde for ikke at hæmme frirummet for den utopiske og fabulerende tænkning⁸¹ (Nielsen & Nielsen, 2016). Dette udgjorde således et praktisk eksempel på en etisk afbalancering imellem begrænsende realiteter, fabulerende tænkning og falske forhåbninger ift. såvel de eksisterende forandringspotentialer som min magt som faciliterende forsker.

Skitseringen af rammerne vakte imidlertid hverken overraskelse eller undren, men affødte flere beboeres forundring over, at de jf. institutionens formulerede værdisæt ikke var informeret om værdiernes betydning endsiige havde været inddraget i dialog omkring disse.

Beboerne udtrykte, især under Utopiværkstederne, både glæde og håb ifm. organisatorisk brugerinddragelse, men ud over, at nogle beboere takkede for, at projektet var blevet sat i gang, var det eneste eksplicite tilløb til overvurdering af min magt og beføjelser en forespørgsel om jeg kunne hjælpe nogle af beboerne med at skaffe flere penge til afdelingens sommertur.

I forhold til, at både unge og unge voksne deltog i aktionsforskningsprojektet, skal nævnes, at der i lighed med, at der ikke blev fokuseret på deltagernes diagnoser eller andre af de i feltet anvendte kategoriseringer, idet det jf. Schwarz var hensigten at bidrage til udvikling af forståelsesmåder, som undgår at personliggøre deltagernes livsproblemer (Schwartz, 2007: 123). Skønt beboerne ind imellem benævnes *de unge*, blev der i forskningsprojektet heller ikke sat fokus på deltagernes biologiske alder og der blev ikke arbejdet ud en forestilling om, at der kunne udledes et generelt og kategoriserende *ungeperspektiv* (Schwartz, 2007; Warming, 2019a). Jf. Warmings skelnen mellem *essentialiserende* - contra *emergent listening* (Warming 2019a:73⁸²) tilstræbte jeg i det hele taget gennem forsøget på en form for *reframing* (Espersen, 2010: 209) at fastholde en ydmyg, åben og ikke kategoriserende tilgang i kommunikationen med beboerne.

Forventninger til forskeren som frelser på baggrund af *bekendelsen* på den ene side (Foucault 1999, 2009) og 'pleasende', selvdisciplinerende deltageradfærd på den anden (Foucault 2016) udgør centrale risikomomenter ifm. praksisforskning på døgninstitutionsområdet (Schwartz 2007). Riiskjær påpeger tilsvarende ift. sundhedsområdet, hvor det i regionalt regi er konstateret, at patienterne helst vil fremstå som 'gode' og 'solidariske' patienter (Riiskjær, 2014). Eksempelvis tager patienter ofte sundhedsvæsenets ressourceknaphed i betragtning. Når de i tilfredshedsundersøgelser evaluerer deres oplevelser, er det ofte ud fra solidaritet med personalet, hvorved vurderingen bliver en falsk markør ift. den oplevede kvalitet (Riiskjær 2011, 2014:Kap 10). Denne forskningsmæssige udfordring stemmer ganske overens med mine erfaringer ifm. tidligere interviews og evalueringer på institutionen, hvor beboerne efter semistrukturerede, kvalitative interviews har givet udtryk for usikkerhed ift. om de nu også havde '*svaret rigtigt*', og også i denne

⁸¹ Se Jungk, R., 1984

⁸² Se Davies, B. 2016

undersøgelse stillede beboerne sig meget solidarisk med medarbejdernes arbejdspress ifm. deres egne ønsker om mere kontakt og samvær.

Risikoen for den 'pleasende' brugeradfærd var et af argumenterne for *ikke* at gennemføre interviews eller andre former evalueringer med beboerne, men jf. aktionsforskningen at lade dialog, handlinger og forandringer udvikle sig og tale deres eget sprog (Brydon-Miller et al., 2003; Godden, 2017).

Et tilsvarende princip fandt ikke anvendelse ift. medarbejderne, hvor der blev gennemført en mindre spørgeskemaundersøgelse i forsøget på at indblik i medarbejdernes faglige begrundelser for indsatsen i aktionsforskningen og den professionelle praksis omkring organisatorisk brugerinddragelse (jf. Schwartz, 2014).

Som for beboerne var anonymiteten for medarbejderne i relation til deres skriftlige kommentarer til kataloget frivillig. Flere påførte dog deres navne, hvilket kan opfattes som understregning af en holdning, men også give mulighed for, at der kunne rettes henvendelse ifm. evt. uddybning eller deltagelse i senere dialoger eller iscenesættelse af beboernes forslag.

Efter afslutningen af den akademiske proces vil beboerne blive orienteret om afhandlingen, dens konklusioner og anbefalinger på afdelingernes husmøder og elevrådsmøder, hvor de også om muligt vil blive inviteret til videre dialog om emnet.

Medarbejderne vil på en fælles undervisningsdag⁸³ blive orienteret om fundene i den akademiske analyse og den i fællesskab skabte viden og læring. Her vil de bl.a. gennem gruppearbejde blive opfordret til at diskutere og undersøge, hvordan organisatorisk brugerinddragelse om muligt og helt konkret kan udvikles indenfor den miljøterapeutiske behandlingsstruktur.

Opsamling: ansvarlig forskningspraksis

Jeg har tilstræbt en optimal grad af etisk omhu og transparens ift. processerne især omkring brugerinddragelsen og animeret deltagerne til at beslutte ift. deres egne interesser. Dette har også haft til formål at beskytte 'praksis' mod min magt som forsker. I den sammenhæng er det dog værd at hæfte sig ved Foucaults forståelse af magt som allestedsnærværende i menneskelige relationer. Og som Olesen og Nordentoft skriver med parallel til det etiske begreb 'retfærdighed' kan magten også være en "*konstruktiv medskaber af de af de relationer, der udfoldes*" (2018:65). Det centrale ift. det etiske perspektiv bliver imidlertid opmærksomheden på, hvor og hvordan magten er produktiv under aktionsforskningen og at den faciliterende forsker fastholder et kritisk, reflektivt blik trods aktionsforskningens kompleksitet og uforudsigelighed (Olesen & Nordentoft, 2018; Tofteng & Husted, 2014). Dette for jf. Olesen & Nordentoft at "*skabe et rum, hvor alle deltagere får en stemme og bliver myndiggjort som agenter i gensidig læring*" (2018:202).

⁸³ Planlagt til primo marts 2020

Kapitel 6. Aktionsforskningsforløbet i praksis

Formålet med aktionsforskningsprocessen var at åbne blikket for sammenhængen mellem udvikling af beboernes muligheder for deltagelse og mulige indflydelse på organisationens strukturer og planer i samspil med medarbejderne, samt på medarbejdernes oplevelse af motivation, engagement og råderum ift. at agere ud fra deres viden, erfaring og værdier.

I forhold til samspillet i praksis var der som udgangspunkt tilstræbt fokus på forventningsafstemning, rekrutteringsbetingelser, eksisterende kommunikation og viden i organisationen samt på tydelige aftaler med deltagerne (Nielsen⁸⁴). Da først aktionsforskningsprojektet var i gang, blev det vanskeligere at fastholde disse foki.

Aktionsforskningens dramaturgiske ramme

Argumenterne for at lade dramaturgisk inspirerede projektledelsesformer udgøre ramme og inspiration for aktionsforskningsprojektet havde udgangspunkt i erfaringer fra teaterprojekter gennemført på institutionen gennem 15 år. De dramaturgisk inspirerede projektledelsesformer havde vist sig befordrende ift. udvikling af samskabelse og vist overraskende potentialer ift. social deltagelse, udbytte og udvikling for beboerne. Teaterprojekterne medvirkede til, at deltagerne fik positive oplevelser med deltagelsen i kollektive aktiviteter, og bidrog til at stimulere deres selvtillid og mentaliseringsevne⁸⁵ (Helm, 2008b, 2011a & -b). Teaterproduktionerne blev ofte blevet gennemført som konceptuel devising og karakteropbygningen inspireret af Mike Leighs metode (Clements, 1983; Helm, 2011; Moe, 2009), hvor de medvirkende igennem improvisation og samspil indenfor konceptrammen selv skaber, udvikler og afprøver deres egen figur og karakter.

Anvendelse af de dramaturgiske begreber i en ikke-kunstpædagogisk sammenhæng og uden fiktionslaget er som tidligere nævnt set ifm. undervisning i studier af Anna-Lena Østern (2014, 2016). Billedkunsthøjskolelærer Roberts Øfsti har undersøgt og beskrevet formen og rummets betydning i undervisningssammenhæng (Øfsti, 2014). Dramaturg Kristian Nødtvedt Knudsen har undersøgt brugen af dramaturgiske begreber i den pædagogiske kontekst, dette ifm. med analyse af egen *dramaundervisning* (Knudsen, 2018). Dansekunstner Tone Pernille Østern har bidraget med studier af betydningen af lærerens kropssprog og dramaturgerne Bogart & Gay, Oldham og Stroich (2016) har inspireret forskningsprojektets dramaturgiske refleksionsramme ifm. dramaturgiske ledelseskompetencer og kunsten at samarbejde. Der er som nævnt dog ikke fundet studier, der fokuserer på anvendelse af dramaturgiske begreber og semantik i en decideret socialpædagogisk kontekst.

⁸⁴ Oplæg på Aktionsforskningskonference, København, november 2016

⁸⁵ Forstået, som evnen til at have sindet på sinde, at kunne se sig selv 'udefra' og andre 'indefra' (Allen, Fonagy & Bateman, 2008)

Konceptuel devising

Konceptuel devising er en teaterproduktionsstrategi, skabt i modsætning til den traditionelle hierarkiske teaterproduktionsform, som kendes fra det etablerede institutionsteater. Konceptuel devising er en sammentænkning af devising, dramaturgi og konceptkunst og bygger især på teaterproduktionsformerne konceptteater og devised teater. *Konceptteater* tager udgangspunkt i en styrende idé – et koncept, som realiseres med kroppe, billeder i en eller anden form, musik, scenografi, evt. tekst m.v.⁸⁶ I Konceptteater er det skitserede koncept ofte udarbejdet af en kunstner, der gennem inddragelse og forhandling med deltagerne, skuespillere, scenografer, dansere og musikere skaber en forestilling. Det er således konceptindehaveren, der står med det grundlæggende og kunstneriske ansvar og ofte hende, der står for udvælgelsen af afsøgte muligheder og for de afsluttende valg (Kjølner, 2009). *Devised teater* er en kollektiv teaterproduktionsform. Ideer og materiale genereres i og af gruppen. Alle deltagere er skabende subjekter, selektionsprocesserne (dramaturgi og komposition) kan foregå kollektivt eller styret af en leder. Der er et fælles ejerskab af værket, som er defineret af processen. Der tages ofte udgangspunkt i en bestemt rekvisit eller lokation⁸⁷ (Kjølner, 2004 a & b, 2009; Krøgholt 2002⁸⁸).

Ud over, at teater generelt fokuserer på også nonverbale former for kommunikation, bl.a. stemmeføring, ansigtsmimik, koreografi og rytme, indebærer konceptuel devising en nødvendig inddragelse af poiesis, forstået som kombinationen af håndværksmæssig snilde, ledelsesmæssig kunnen og kunstnerisk formåen, og fordrer en social sensitivitet, der for de fleste menneskers vedkommende vil kunne stimuleres og udvikles undervejs. Anvendt i en pædagogisk kontekst rummer konceptuel devising endvidere særlige muligheder, idet denne samskabelsesform legitimerer og nødvendiggør kommunikationen om, hvad der skal kommunikeres om (Kjølner, 2004, 2009a&b; Szatkowski, 2019). Konceptuel devising er karakteriseret af en *materialegenereringsfase*, en *kompositionsfase* og en *iscenesættelsesfase*. *Materialegenereringsfasen* er ofte lang. Her medvirker alle deltagerne på lige fod og alle muligheder. Der kan åbnes op for alle idéer, som er relevante i forhold til den fælles anelse. *Kompositionsfasen* beskrives af Kjølner som den meste udfordrende del af den kollektive skabelsesproces (2009). Her diskuteres kriterierne for valg, fravalg og evt. rækkefølge og her må løbende foretages en række *lukninger*. Resultatet angiver udgangspunktet for det videre arbejde: *Iscenesættelsesfasen*, hvor der foregår afprøvninger af konceptet. I iscenesættelsesfasen arbejdes der ud fra et princip om begrænsning, *Rules as Tools*. Det prioriteres, at processerne er gennemsikkelige for alle deltagerne, at der er klare aftaler om, hvem, der træffer valg, hvornår og hvordan. Her afprøves og ordnes handlingerne.

⁸⁶ Bl.a. kendt fra det danske 'Teater Pro Forma' ledet af Kirsten Delholm

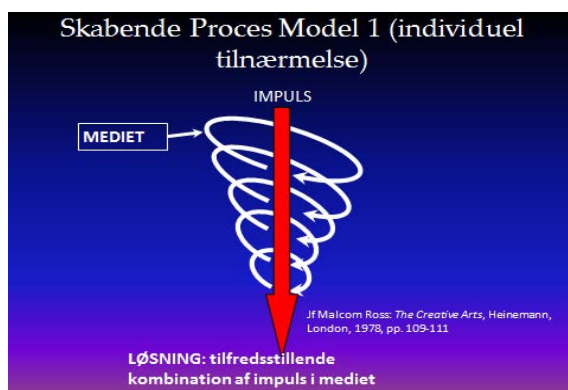
⁸⁷ Fx kendt fra det britiske teaterkompagni Forced Entertainment, se Etchell, T. 1999

⁸⁸ Se Oddey, A. 1994

Model for skabende teaterarbejde

Modellen for rekursiv skabelse bygger bl.a. på en model for skabende teaterarbejde, som Szatkowski i 1990'erne udarbejdede på baggrund af dramapædagogen Malcolm Ross' kunstpædagogiske tænkning (Szatkowski 1991; Ross 1978). Modellen (figur 6) supplerer billedet af den konceptuelle devising's lineære tidsmæssige bevægelse (faserne) med en tredje dimension og illustrerer, hvorledes aktører under påvirkning af en ofte udefrakommende impuls (evt. et objekt) med anelsen om et fælles produkt/en fælles løsning samarbejder gennem et medie/et *fælles tredje*⁸⁹, der samtidigt initierer aktørernes bevægelser imod en tættere etablering som gruppe. Erfaringer og undersøgelser har påvist, at konceptuel devising og Szatkowskis tidlige model indeholder en række principper, der transformeret til processer og relationer udvikling af sociokulturelle og sociale projekter kan medvirke til at skabe etiske, pædagogiske og trygge rammer for kreativitet, dynamisk og deltagerinvolverende social udvikling (Helm 2009, 2011). Under projektudvikling i socialpsykiatrisk kontekst er det min erfaring, at det ofte vil være mediet/det *fælles tredje*, der hjælper deltagerne med at fastholde et konkret og meningsfuldt fokus i retningen mod en fælles anelse. I dette aktionsforskningsprojekt udgøres det *fælles tredje* af beboernes muligheder for forandring af livsvilkår gennem konkrete ønsker og forslag ift. institutionens teknologier, diskurs og strukturer.

Figur 6

I overensstemmelse med konceptuel devising er de forskellige anelser og ideer om, *hvordan* målet (den fælles anelse) nås, i begyndelsen mangfoldige og uden sammenhæng. Bevægelserne i dette system af aktører og aktanter kan processen igennem forekomme som mere eller mindre tætte aktioner, reaktioner og relationer. Bevægelserne imod den fælles anelse skaber en tragtformet bevægelse, hvor antallet af muligheder reduceres undervejs, men den endelige aflukning sker først til allersidst. Bevægelserne er under påvirkning af både indefra og udefrakommende faktorer (Helm, 2009). Ifm. såvel sociale og kunstske skabende projekter er der plads til at deltagelsen, netværksintensiteten og kompleksiteten kan variere processen igennem. Under de fleste processer vil der uvægerligt forekomme fx regression, 'udfald' og knuder.

⁸⁹ jf. Husen, M. 1996; Lihme, B. 2002, 1988; Tofteng & Husted 2006

I teaterproduktionsprocessen vil der oftest være fastlagt en deadline for produktionen i form af en premiere. I aktionsforskningsprocessen forekommer der ikke en tilsvarende deadline. Processen kan i bedste fald fortsætte som en rekursiv skabelsesproces. Om ikke forandring, så vil en form for læring udgøre foreløbige resultater, og nye processer, dialoger eller delprojekter vil kunne udvikle sig indenfor rammen.

Andre dramaturgiske elementer

Udformningen, gennemførelsen og forståelsen af projektet sker i en kombination af dramaturgi og pædagogik. Visse dramaturgiske begreber, der er særligt centrale for projektet præsenteres nedenfor i kort form.

En række begreber, centrale for det dramaturgiske område og enten genkendelige eller overførbare ift. en pædagogisk semantik (Helm, 2017) har spillet ind ift. såvel gennemførelsen som forståelsen af forskningsprojektet (Bilag 10). Nedenfor vil nogle udvalgt ift. deres betydning og relevans ifm. projektet ultrakort blive gennemgået.

Stemning: Begrebet stemning og forsøget på en analyse af, hvad der kunne være med til at skabe og forandre stemninger har haft betydning ift. en forståelse af projektudviklingen og den institutionelle hverdags kommunikative og relationelle processer. Stemning, der egentlig er et musikalsk udtryk, optræder ofte som synonym til atmosfære, som er et naturvidenskabeligt udtryk. Den synæstetiserede perception, hvor alle sanser kan være i spil, udgør sammen med individuelle narrativer og oplevelsen af den interpersonelle kommunikation dét, der bliver til den samlede synæstetisk-emotionelle oplevelse, mavefornemmelsen eller kropstemningen (Østern 2012⁷). I en psykologisk kontekst som også omfatter et blikket for kunst, anvender Stern fænomenet stemning bl.a. i forbindelse med *affektiv afstemning* (2011), *nuværende øjeblikke* (2007) og *vitalitetsformer/følelsetoner* (2010) og eksempelvis tillægger den norske psykiater Finn Skårderud stemning central betydning i forhold til mentalisering bl.a. i forbindelse med betydningen af det ydre rums æstetik og sindets indre rum (Skårderud & Sommerfeldt, 2014).

Roller: Såvel udvikling som iscenesættelse af *roller* (fx rollen som koncertpublikum, patient eller rollen som omsorgsgiver vs. proceskatalysator) har i afhandlingen en gennemgående betydning. Rolleperspektivet kan genkendes i den systemiske tænkning og fra en konstruktivistisk vinkel betragtes i sammenhæng med Foucaults selvteknologiske og dermed selv-iscenesættende perspektiver. Skønt det kunne være relevant yderligere at udfolde *performativitetetsbegrebet* i relation til de forventninger og udviklingen af de roller, der forekommer og bevæger sig i institutionens relationelle systemer (Szatkowski, 2019: 170 ff.), er dette fundet for omfattende i nærværende arbejde. Performativitets-aspektet ville imidlertid konstruktivt kunne udfoldes og undersøges i forlængelse af aktionsforskningsprojektet. Eksempelvis har døgninstitutioners medarbejdere ofte en række forestillinger om beboerne, der sjældent bliver testet (Kristensen, 2013, Kristensen & Andersen, 2006), men som dog er med til at definere beboernes adfærd og roller (Schwartz, 2007, 2018; Espersen, 2010).

Improvisation⁶ er et eksperiment, der kan gå forud for refleksionen, men kræver mod og nysgerrighed ift. hvad fx nye/ændrede handlemønstre vil medføre. Improvisation spiller en stor rolle især i samskabende teaterformer som konceptuel devising. Til trods for at psykisk sårbare mennesker ofte ser ud til at have et stort behov for tryghed og forudseelighed kan der være udviklingspotentialer i også at inddrage improvisationer i samværet (Helm 2017; Ljungberg, Denhov & Topor, 2015). Improvisationen kan have mange formål, fra at redde en situation til at katalysere udvikling. Det centrale er imidlertid at have øje for åbninger for forandring i betydningen 'forbedring'. Eksempelvis bliver det vigtigt, at fagprofessionelle i en socialpædagogisk kontekst ikke overtager en institutionel eller diskursiv forventning om brugernes behov for rutiner og forudsigelighed i en sådan grad, at det medvirker til at fastholde brugerne i forhåndsbestemte roller og narrativer, hvor de egentlig har behov for og inviterer til forandring, også ifm. deres selvforståelse. Improvisationen kan medvirke til at opløse nogle selvbekræftende fordomme og gennem 'legen' og eksperimentet at sprænge rammer, for derved at åbne for nye perspektiver og invitationer med positive konsekvenser for mod og lyst til at integrere sig i fællesskab (Trondalen & Skårderud, 2007). Forandring af blikket på nye muligheder og potentialer i kommunikationen og det sociale samspil, kan i bedste fald give brugerne oplevelsen af at tilhøre et fællesskab (Lang & McAdam, 2008) og pladsen til spontanitet kan bidrage til forbedring af rammerne for socialpædagogisk indsats. Pladsen til improvisation viser sig at udgøre et omdrejningspunkt ift. til forståelsen af forskningsprojektets udvikling i praksis og for mulighederne og betingelserne for organisatorisk brugerinddragelse på institutionen. Improvisation indgår i den Rationelle Handlings Poiesis og Praxis. Når improvisationen udvikler sig i den sociale praksis kan et system af samskabelse opstå. Såvel i sammenhæng med teaterproduktionsprocesser som aktionsforskning må forskellige muligheder ofte afprøves inden de involverede tager beslutninger ift. til- og fravalg, åbninger og lukninger. De potentielle rum for improvisation vil være defineret af de eksisterende hierarkier, strukturer og værdier i den pågældende institution.

Serendipitet: Improvisationen kommer ofte til at omfatte elementer af Serendipitet. Serendipitet er et begreb, der stammer fra et persisk eventyr om tre prinser fra Serendip⁷, som gjorde interessante, men tilfældige opdagelser, de slet ikke søgte efter. Begrebet er siden blevet anvendt i også videnskabelige sammenhænge, hvor man ved tilfældighed gør uventede opdagelser, fx røntgenstrålen eller penicillin. Begrebet kan anvendes både i forhold til et enkelt værk og en kulturel udvikling (Christoffersen, 2007). Gennem aktørernes mod, opmærksomhed og åbenhed kan såvel tilfældigheder og 'fej' således komme til at danne grundlag for positive forandringer og grundlag for læring (Borup Jensen, 2011).

Obstruktion forstået som be-/afgrænsning eller 'benspænd', der vil kunne genkendes som centralt greb i pædagogisk praksis fx ifm. at begrænse muligheder og valg, når mennesker er chokerede, konfuse eller stressede. Obstruktionsprincippet har ligget bag en række valg i aktionsforskningsprocessen, men indgår og udfoldes i øvrigt ikke eksplicit ift. afhandlingen.

Scenografi skal forstås bredt som ikke alene omfattende rummets arkitektur og indretning, men også lyd- og lysforhold. Det scenografiske perspektiv vil ikke blive yderligere udfoldet i denne sammenhæng, men kan dog ses ift. Foucaults panoptiske perspektiver (Foucault, 2016).

Timing: Begrebet timing, der er centralt i alle pædagogiske sammenhænge, indgik sammen med bl.a. begreberne script, location, scenografi, koreografi og dramaturgi i observationer af husmøder på afdelingerne og blev videre sat i spil ifm. udviklingen af Projekt-elevråd samt ifm. undervisningssessionerne på institutionens miljøterapeutiske efteruddannelse jf. Skema 8.

Risikovurdering: Risikoen er uforudsigelighedens præmis. Krøgholt skriver om åbning og lukning af teaterprocesser at: " [...] jo højere interaktiviteten mellem deltagerne reelt vægtes, des mere kompleks bliver kommunikationen, og dermed optrappes vanskeligheden ved at regne processens resultater ud på forhånd" (Krøgholt, 2002: 5). Krøgholt argumenterer for⁹, at tillid bliver et omdrejningspunkt ift. at imødekomme, forebygge eller arbejde med de risikomomenter, der uvægerligt vil opstå i forløb med høj grad af deltagerinvolvering. I den komplekse sociale kontekst drejer det sig om den gensidige tillid på flere niveauer mellem alle deltagere og mellem procesledere og deltagere. Til trods for forskelligheden mellem teaterproduktion, aktionsforskning og socialpædagogik, er tillidsaspektet alle tre steder af central betydning. Ikke mindst ift. hvordan processer åbnes og hvordan, hvornår og af hvem processer lukkes. I forhold til aktionsforskningsprojektet vurderede jeg i udgangspunktet som procesfacilitator, at den største risiko for 'lukning' i utide var, at afdelingslederne kom til at 'danne prop'. På baggrund af tidligere erfaringer med stemningen i mellemlidergruppen ift. nye projekter og tiltag samt deres mulighed for direkte eller indirekte at påvirke både beboernes og medarbejdernes konkrete deltagelsesmuligheder vurderede jeg dette som en reel risiko. På baggrund af tilsvarende risikovurderinger blev flest mulige af aktionsforskningsprojektets dialogiske aktiviteter tilpasset i forvejen fastlagte 'møderul', dvs. planlagt efter disses frekvenser, tidspunkter og form, samt de daglige rutiner og rytmer, ud fra en antagelse om, at organisatorisk brugerinddragelse således ville have bedre muligheder for at blive implementeret i institutionens hverdag.

Nonverbal kommunikation

Ud over fokus på kropssprog, stemmeføring og vitalitetsformer havde jeg til en vis grad opmærksomhed på *koreografien* forstået som kroppenes bevægelser, rytmer og interaktion i rummet, også betragtet som udtryk for stemninger (Østern & Engelsrud, 2014). Mit fokus var imidlertid ofte begrænset af synsfelt og multipel aktivitet. Hvis tiden havde tilladt analyse og evt. efterfølgende dialog omkring videoptagelser af møderne, kunne disse gennem et endnu større fokus på den nonverbale kommunikation evt. have bidraget til aktionsforskningsprojektets læring i både 1. og 2. ordens perspektiv.

Afdækning af borgernes nonverbale kommunikative færdigheder indgår i den Danske Kvalitetsmodel, 2015 og nonverbal kommunikation tilskrives stor betydning på de institutioner indenfor det specialiserede socialområde, hvor beboerne har særlige udfordringer ift. verbal kommunikation. Iagttages hverdagens kommunikation om kommunikationen på projektinstitutionen, er her langt mindre fokus på kropssprog, stemmeføring, mimik, forandring i vitalitetsformer og koreografi end ift. det talte og skrevne sprog. Først ved mere ekstreme former for kropslig adfærd og kommunikation, fx når en beboer sover *under* sengen, ved selvskaade eller vold skærpes opmærksomheden, men det opleves, at personalet primært er reflekterende og i dialog omkring deres egen nonverbale kommunikation, fx initieret af kurser i konflikthåndtering.

Forholdet mellem dramaturgi og aktionsforskning

Anvendelsen af dramaturgisk tænkning i forbindelse med aktionsforskning er forbundet med en række fordele. Flere aktionsforskningsprojekter og andre former for dialogiske forskning har da også

inddraget forskellige teaterformer bl.a. rollespil, Forumteater (Nordentoft & Olesen, 2018) og frigørende teater (Engelstad, 1989). Det særlige ved dette aktionsforskningsprojekt var som nævnt, at selvom der arbejdes såvel implicit som eksplicit med dramaturgiske begreber og teorier, foregår dette i projektet uden form for fiktion eller fabel.

Sammenstilles konceptuel devising med Reason & Bradbury Bradburys definition af aktionsforskning (2008) ses overensstemmelsen i de grundlæggende demokratiske idealer om i fællesskab at skabe rammer og forandringer gennem processer i en dialektik mellem teori og praksis. Der refereres i begge tilgange til klassiske teorier ift. Phronesisbegrebet, der her suppleres af Poiesisbegrebet, men set i en forståelse af verden som emergent og interaktiv og med opmærksomhed på relationer og netværk. Der bygges på forestillinger (anelser) om, hvad et hensigtsmæssigt resultat kunne indebære. Ressourcer og rammer kan som udgangspunkt være kendte, men kan undergå forandringer undervejs, mens indholdet og 'vejene' opstår undervejs i processen. Processerne indenfor aktionsforskning betegnes ofte som spiralbevægelser (Lewin, 1945), men ideelt set må der være tale om tale om at bevægelserne er rekursive.

Kreativitet og improvisation udgør centrale elementer i en åben og transparent skabelsesproces. Skaberkraft og synergieffekt opstår på grundlag af interaktion og relationer. Der fokuseres på dimensionerne interaktivitet, virtualitet og rationalitet (Krøgholt, 2002: 51) og der fordres konstant opmærksomhed på deltageroplevelserne. Sensitivitet for stemning og spændinger får således stor betydning og timingen bliver et omdrejningspunkt for processen. Aktionsforskningsprocessen blev, i lighed med de fleste former for kunstproduktion, udgjort af en lang række valg, men også af dilemmaer og spændinger, der måtte udholdes eksempelvis i felter mellem kaos og orden, distance og fokus, forudsigelighed og variation, samspil og dominans (Helm, 2009).

Skitsen til aktionsforskningsprojektet

I lighed med aktionsforskningens præmisser og idealer beskriver Krøgholt (2002), hvorledes ledere af dramaforløb uden at have et klart produktionsmål, jf. Szatkowskis tanker om *anelsen* (Figur 1, Kap. 3) må vække tillid til processen og gennem grundkoncept og rammesætning tilbyde en kompleksitetsreduktion samt gennem transparens ift. forventningerne til omfanget af inddragelse, medbestemmelse samt retten til at være engageret uden at skulle bestemme. Dette bl.a. i forhold til, hvorledes *lukninger* (Krøgholt, 2002⁹⁰), forstået som beslutninger, der har til formål at gøre aktørerne i stand til at bevæge sig i retning mod den fælles anelse, kan foregå.

⁹⁰ Især ifm 'Den Operative dimension', Krøgholt, 2002: 45 ff.

For at skabe tillid samt tryghed blev der i løbet af efteråret 2016 udarbejdet et forslag til aktionsforskningens ramme og retning (Bilag 11). Heri var også skitseret forslag til alternative veje (spor), hvis eksempelvis beboerne ikke ville eller kunne deltage i aktionsforskningen. Formålet med skitsen var at danne udgangspunkt for dialogen omkring udviklingen af aktionsforskningsprojektet. Det var desuden ekstra vigtigt at forsøge at opbygge en tillid til processen og signalere, at der var noget at 'falde tilbage på', når nu denne form for forskning ikke kunne tilbyde en forudsigelighed, der ellers udgør en form for hjørnesteen i for institutionens behandling. Det blev gentagne gange understreget, at skitsen ikke skulle opfattes som et færdigt design, der handlede om at afprøve en hypotese og reducere medforskernes roller til informanter, at dramaturgiens rolle i projektet ikke var at anvise metoder for praksis, men i lighed og sammenhæng med aktionsforskningen, at danne en vid ramme, indenfor hvilken flest mulige beboere kunne deltage (Brydon-Miller, 2008: 199 ff.).

De dramaturgiske 'ledelsesformer' var således ikke tænkt som metoder eller styringsredskaber, men som potentialiserende rum for samskabelse jf. fremtidsværkstedernes oprindelige ide (Paaby, Nielsen & Nielsen, 1988).

Der var i tidsplanen for projektet (Bilag 12) forsøgt at tage højde for forsinkelser og en vis langsommelighed i institutionens beslutningsprocesser. Forestillingen var dog, at projektet ville være kommet længere i iscenesættelsesfasen, inden jeg som faciliterende forsker måtte forlade praksis. Projektets tidsmæssige udvikling, som den i realiteten blev, fremgår af en kronologisk fortegnelse over møder, der omfattede dialog vedr. organisatorisk brugerinddragelse, i hvilke jeg gennem halvandet år deltog (Bilag 13). Der er tale om i alt 33 møder, hvor oplevelsen af dialogen blev noteret i observationsskemaer. Heraf er de fleste inddraget i procesbeskrivelsen og reflekteret ud fra modellen for rekursiv skabelse. Til trods for, at dialogerne omkring projektet for langt størstedelens vedkommende blev gennemført i forbindelse med i forvejen planlagte møder i institutionens komplekse mødestruktur, kan det af tidsforskydningerne mellem afdelingerne ses, at dialogen omkring projektet måtte vige for andre temaer, opgaver eller problemstillinger. Det fremgår desuden, at de organisatoriske af organisationens segmenter, som jeg lettest kunne få adgang til og komme i dialog med, var institutionens elevråd og topledelsen.

Aktionsforskningsforløbets operationer i praksis

Det var i forbindelse med beskrivelsen af projektet vanskeligt at adskille undersøgelsens form og tema, idet aktionsforskningen i sig selv forudsætter 'brugerinddragelse', der også udgør projektets genstandsfelt og fordi nogle af brugernes ønsker decideret handlede om øget organisatorisk inddragelse. Denne sammenvævning af form og indhold bidrog imidlertid til et samlet billede, der på baggrund af optegnelser og redegørelser på kryds og tværs af situationer, institutionslag, viden, teknologier og kommunikation, kunne muliggøre en fremskrivning af dispositiver.

Anslaget

Til trods for en grundlæggende vision om en bottom-up-bevægelse, valgte jeg at lade de dialogiske operationer følge organisationens hierarkiske top-down-struktur pga. ønsket om at øge mulighederne for beboernes og medarbejdernes deltagelse og med en forestilling om, at det således kunne blive lettere at bane vejen for implementering og forandringer.

Det var institutionens topledelse, der havde foranlediget at projektet er blevet sat i værk. Et halvt år op til selve projektets påbegyndelse var der løbende kontakt med topledelsen, som blev præsenteret for projektskitsen på et særligt aftalt møde i januar 2017. Her blev skitsen konfirmeret uden mange tilføjelser eller indsigelser. Håbet var, at topledelsens engagement, ejerskabsfølelse og prioritering af organisatorisk brugerinddragelse ville have en afsmittende effekt igennem systemet. Der var hele projektet igennem løbende dialog med topledelsen. Dette i form af korte improviserede møder, når det drejede sig om forespørgsler eller tilladelser, men ellers primært gennem deltagelse i de på forhånd fastlagte chefmøder.

Det blev valgt at fokusere på 6 døgnafdelinger. Afgrænsningen var dels af tidsmæssige årsager, men primært fordi de unge på døgnafdelingerne har et bredt og indgående kendskab til hele institutionens hverdag, idet de opholder sig her det meste af døgnet. Nogle har tidligere været indskrevet i nogle af institutionens ambulante tilbud, har evt. boet på en anden afdeling, gået i skolen eller i rideterapien.

Projektet blev kort introduceret for alle medarbejdere på et af de fællesmøder, der arrangeres på institutionen ca. hver tredje måned. Jeg observerede mange anerkendende nik og oplægget blev fulgt af spontan applaus fra salen.

Rekursiv skabelse som disposition for beskrivelse af projektførløbet

I forhold til selve den deskriptive gennemgang af aktionsforskningsforløbet, viste modellen for rekursiv skabelse sig også anvendelig som disposition for gennemgangen af forløbets operationer i praksis. Jf. tidligere præsentation af teorien for rekursiv skabelse skal hovedelementerne her rekapituleres:

- Struktur
- Rammesætning
- Valg af operationens første del med anelsen om den potentialiserede mening /fælles anelse
- Valg af operationens anden del med reference til strukturen i den aktualiserede mening
- og på baggrund af den mellemliggende kommunikation, selektion og evt. ændret rammesætning
- Refleksion
- Konstituering eller forandring af Struktur (forventninger)

Den aktualiserede mening bygger ift. denne praksis på *strukturer*, der bl.a. omfatter lovgivning (lokal, regional, national, international), instrukser, informeret samtykke, hierarkier, teorigrundlag, værdier, økonomi, etik, beslutningsprocesser, virksomhedsplaner, traditioner, organisering, formelle strukturer samt nogle kulturelt betingede faktorer. Strukturernes omfatter rammesætningen af diverse møder ifm. aktionsforskningsprojektet og udgangspunktet for rammesætningen.

Rammesætningen omfatter også de greb og former for 'set-ups', som rekursivt blev skabt på baggrund af projektets formål og det dramaturgiske perspektiv samt forholdet mellem det dramaturgiske perspektiv og aktionsforskningen, udfordringer ifm. anvendelsen af aktionsforskning, viden, erfaringer og forventninger samt opfattelsen af psykisk sårbarhed, bl.a. ift. hvorledes det kunne afgøres om barriererne for brugerinddragelsen er knyttet til de unges tilstand, medarbejdernes holdninger, institutionens teknologier eller faciliteringen af aktionsforskningen.

Hver af aktionsforskningens *operationer* blev indskrevet i en skabelon svarende til modellen for rekursiv skabelse. Begrebet *operation* skal forstås som handling på baggrund af valg og selekterede iagttagelser⁹¹, der set fra et Foucault-perspektiv kan beskrives som handling ud fra, eller på trods af, givne dispositiver (Jensen, 2005). Operationens første del udføres på baggrund af den aktualiserede mening med anelsen om den potentialiserede mening. Operationens anden del iværksættes på baggrund af selektion og en evt. revideret rammesætning. En revision af rammesætningen kan ofte vise sig nødvendig ikke mindst i den kollektivt samskabende proces. *Operationens anden del* udføres fortsat med anelsen om den potentialiserede mening og på baggrund af den aktualiserede mening.

Refleksionen er en form for analyse af den foreløbige proces og dens implicite selektioner, der vil kunne danne baggrund for opfattelsen af nødvendigheden for konsolidering eller forandring af strukturen. Dette vel vidende, at også ubevidste selektioner forekommer i såvel kunstnerisk skabelse som i samskabelse og kommunikation i en social og pædagogisk kontekst. I den 'sidste' del af den rekursive proces *konsolideres eller forandres* strukturen på baggrund af oplevelse, refleksion og dialog. Skønt der er tale om aktionsforskning, hvor praksis og teori er tæt forbundet, kan man ud fra et kybernetisk perspektiv (Bateson, 1990) sige, at organisatorisk brugerinddragelse er indgået som en del af et 1.-ordensperspektiv og at dialog og refleksionerne over operationerne omkring selve forskningsprocessen udgør 2.-ordensperspektivet. Erfaringerne og det foreløbige udkomme af skabelsesprocessen vil nu bidrage til den aktualiserede mening ift. den næste operationelle proces.

Fortegnelse over aktionsforskningsforløbets 20 operationer samt anslag og efterspil er i Skema 8 oplistet i tilstræbt kronologisk orden.

⁹¹ Se Luhmann, N. (1992) Die Wissenschaft der Gesellschaft: 115

Skema 8:

Anslaget: Topledelsen konfirmerer projektplan og skitsen til aktionsforskning Kort introduktion på Fællesmøde for alle medarbejdere
Materialegenereringsfasen
1. Dialog på fælles ledelsesmøde med udgangspunkt i projektskitse
2. Dialog på afdelingernes personalemøder med udgangspunkt i projektskitse
3. Dialog med beboerne på afdelingernes Unge-møder med udgangspunkt i projektskitse og vedr. Utopiværksteder
4. Dialog i elevrådet med udgangspunkt i projektskitse og vedr. Utopiværksteder
5. Utopiværksteder med 28 beboere samt udarbejdelse af katalog (Bilag X)
6. Undersøgelse af muligheden for 'nøgleperson' ift. kontakten med døgnafdelingerne omkring projektet
7. Status og dialog på Fællesmøde for alle medarbejdere
8. Status og dialog på ledelsesgruppemøde
Kompositionsfasen
9. Opstart på Projekt-elevråd
10. Materialegenerering (skriftlige kommentarer fra alle medarbejdere) og opstart på Kompositionsfasen (indstillinger fra alle afdelinger) samt dialog i plenum på Fællesmøde for alle medarbejdere
11. Deltagelse på Chefmøde vedr. etablering af Kompositions møder
12. Første Kompositions møde for beboere, medarbejdere og ledere. Indsamling af meningstilkendegivelser fra flere beboere anført med afkrydsning og kommentarer i udleverede kataloger
13. Status og dialog og problematisering på Ledelsesgruppemøde ift. kompositions møder og prioritering af elevrådsarbejdet
14. Andet Kompositions møde for beboere og medarbejdere
Iscenesættelsesfasen (opstart)
15. Deltagelse i møde med 'Gruppe til Opfølgning af Virksomhedsplan'
16. Dialog og forslag til iscenesættelse drøftes på elevrådsmøde og påføres kataloget
17. Ekstraordinært elevrådsmøde, fortsættelse ifm. forslag til iscenesættelse
18. Orientering og dialog på forældremøde
19. Test af Deltager Feedback App
20. Dialog vedr. den fortsatte udvikling af Projekt-elevråd
Efterspillet: Vedr. Virksomhedsplanen, Elevrådet, Dagbeskæftigelsen, Miljøterapi, organisatorisk brugerinddragelse

For at imødekomme aktionsforskningens tradition for processuel transparens kan en udførlig beskrivelse af alle de rekursive operationer ses i Bilag 14. For dog at formidle forløbet med en vis begrænsning i detaljerigdommen er forløbet her beskrevet på en sådan måde, at de operationer, der udgjorde eller resulterede i særlige vendepunkter i form af problematiseringer, dilemmaer, overraskelser eller potentialer, primært er udfoldet. Dele af processen, der ikke her beskrives kan dog indgå i den efterfølgende analyse og refleksioner over aktionsforskningsprocessen.

Et enkelt eksempel på, hvorledes operationerne blev indskrevet i den rekursive struktur ses ifm. forløbets operation 2.

Operationerne kom til primært til at basere sig på møder af forskellig karakter. Varigheden af de enkelte operationer er meget varierende målt i Kronos-tid. Operationerne er beskrevet på baggrund af oplevet og vurdereret betydning, hvilket således vil sige også præget af Kairos, forstået som en både psykologisk og subjektiv tidsenhed, hvor noget bliver til (Stern 2007: 13, 26 ff.)⁹².

Beskrivelsen af forløbet bygger på lydoptagelser, logbogsnotater, standardiserede observationsskemaer, mødereferater, casebeskrivelser, samt det katalog, der blev skabt i samarbejde med beboerne. Kataloget kom til at udgøre et centralt medie, der blev videreudviklet undervejs i aktionsforskningsprocessen.

Materialegenereringsfasen

1. Operation bestod af dialog og godkendelse vedr. projektskitens først med topledelsen og *efter* at være blevet præsenteret på et fællesmøde for alle medarbejdere, introduceret og diskuteret i institutionens fælles ledelsesgruppe, bestående af topledelsen og afdelingslederne, der ikke havde været involveret ift. etablering af projektet. Interessen for projektet virkede positiv, men gav ikke indtryk af overvældende engagement fra mellemlidernes side.

2. Operation: Dialog med udgangspunkt i projektskitse på personalemøder for medarbejdere, mellemlider og afdelingspsykolog på de 6 implicerede døgnafdelinger

Rammesætning: Efter visse koordineringsvanskeligheder og udsættelser pga. 'mere påtrængende problemstillinger' blev der gennemført oplæg og dialog på et af de 6 døgnafdelingers ugentlige personalemøder. Disse 6 gruppe-dialoger kom til at strække sig over 4 måneder. Der deltog i gennemsnit 9 medarbejdere fra hver afdeling inkl. afdelingslederen og eksklusiv afdelingspsykologen, der i nogle tilfælde var til stede. Der blev på disse møder afsat i gennemsnit en halv til en hel time til dialog vedr. organisatorisk brugerinddragelse.

Operationens første del: Projektets formål og skitse blev præsenteret i et oplæg med slides. Oplæggene varede ca. 15 minutter alt efter gruppens spørgelyst. På alle afdelinger virkede personalegrupperne som nærværende, interesserede og opmærksomt lyttende. På de fire var oplevelsen tillige at personalet virkede engageret og indgik aktivt i dialog omkring projektet. Ifm. mødet på den 5. af afdelingerne noterede jeg: "*Ingen resonans i rummet*". Responsen på den 6. afdeling var præget af intens, men 'tavs' lytning, med undtagelse af én medarbejder, der kontinuerligt stillede kritiske spørgsmål og sukkende gentog, at "*de unge er jo så syge*". Denne gruppe virkede generelt meget nedtonet, alvorlige og næsten statiske i såvel deres intonation som i mimik og kropssprog.

Operationens anden del: Alle afdelingslederne ydede under personalemøderne opbakning til projektet og opmuntring ift. medarbejdernes deltagelse. En konstruktiv dialog omkring projektet kom hurtigt og let i gang på de fem af afdelingerne. På den 6. fornemmede jeg i den efterfølgende diskussion, og til forskel fra

⁹² I modsætning til den tid, der kan måles på et ur (kronometer)

de øvrige afdelinger, manglen på kollegial hyggesnak i en pause. Diskussionen blev her præget af kritiske kommentarer og spørgsmål medarbejderne imellem og ift. mig som person bl.a. ift. min uddannelse. Stemningen i gruppen forekom generelt splittet og drænende. De nyeste og yngste medarbejdere fremstod i dialogen som de mest åbne og konstruktive. Trods en ironisk bemærkning om, at projektet jo kunne få institutionen til at minde om et lokalkendt 'kollektivt' andelssamfund, forekom holdningen til projektet på alle afdelingerne imidlertid positiv. Der virkede generelt til at være genkendelighed og en dominerende positiv indstilling. Dialogerne var på de fleste afdelinger præget af parathed til selvrefleksion og bl.a. vakte forslaget om Utopiværkstederne tilslutning jf. personalets genkendelse af, at mange af de unge kunne være meget 'pleasende'. Flere gav udtryk for, at det ville være godt, hvis de unge i højere grad kunne komme til at deltage i beslutningsprocesser og hvis deres idéer og forslag kunne komme videre end til deres respektive kontaktpædagoger. Adskillige formulerede deres opbakning og udtrykte ligefrem begejstring ift. projektet. Kun få medarbejdere formulerede deres skepsis. Disse kom imidlertid til at stå stærkt i min bevidsthed. Især tre medarbejdere på to forskellige afdelinger gav udtryk for frygt: Hvad nu hvis de unge 'spiseforstyrrede' ønskede at afskaffe det at blive vejet? – eller tilsyneladende lige så skræmmende: Hvad nu hvis der var mange unge, som synes at de burde være repræsenteret ved ansættelsessamtaler? Her faldt også ordene: "*De er bare så syge*". Omvendt formulerede medarbejder: "*Det er faktisk utroligt, hvor let man nogle gange kan få de unge til at deltage i en fælles aktivitet, hvis forbereder dem eller hvis man, som pædagog selv kan prioritere at gå med evt. bare i starten*". Stemningen på især én af afdelingerne forekom præget af manglende *Vi-følelse*. En medarbejder fra denne afdeling skrev senere i en mail: "*Hvordan skal vi få de unge til at føle sig som vi, når vi ikke selv gør det?*". Der opstod imidlertid på de fleste møder mange relevante diskussioner pga. personalets villighed til selvrefleksion og der kom nogle forslag og input til forandring af skitsen. Dette primært i form af opfordringer til konkrethed og timing (fx ift. perioder). Langt hovedparten af personalet gav udtryk for, at de unge ofte kan langt mere end man i det daglige forventer af dem. Det blev især på afdelingen for unge med problemstillinger indenfor autismespektret påpeget, at meget konkrete og 'fysiske' projekter ville være af primær interesse og gavn for 'deres' unge.

Refleksion: Organisatorisk brugerinddragelse forekom generelt at blive tilskrevet stor værdi for medarbejderne, der signalerede et bredt engagement og for hovedpartens vedkommende indgik konstruktivt i dialogen og gav udtryk for genkendelighed ift. til tematik og opbakning til projektet. Flere medarbejdere understregede vigtigheden af, at de mindede hinanden om især at tale med deres 'kontakt-unge' om organisatoriske former for brugerinddragelse og mulighederne heri. Dette forslag blev senere gentaget på fællesmøderne. Den konstruktive dialog og medarbejdernes interesse og engagement og ikke mindst en vis glæde over afdelingsledernes støtte og argumenter for projektet gav oplevelsen af et gryende 'medforsker-skab' og indgød optimisme ift. opfyldelse af projektets formål.

Konsolidering eller forandring af struktur: Betragtning af 1. orden: Operationen bekræftede, at der set fra majoriteten af medarbejdernes side kunne være behov for nogle strukturelle forandringer i organisationen i bevægelsen mod øget organisatorisk brugerinddragelse. Betragtning af 2. orden: Det grundlæggende formål og skitsen til projektet blev bekræftet af dialogen med døgnafdelingernes personalegrupper. Medarbejdernes input ifm. Utopiværkstederne blev implementeret. Det blev dog også tydeligt, at der for nogle medarbejdere herskede en grundlæggende problemstilling i form af det kausale feed-back-loop ift. forestillingen om, at beboerne var for syge til at deltage og dermed en vis skepsis ift. projektet.

3. & 4. operation var dialoger med beboerne på døgnafdelingernes ugentlige husmøder, hvor anslået 70% af de respektive døgnafdelingers beboere var til stede. Langt de fleste af de mødeledende medarbejdere indgik engageret og befordrende i dialogen omkring projektet. Der kom en række forslag til, hvordan især Utopiværkstederne med beboerne kunne organiseres, så flest mulige kunne og ville deltage.

I institutionens elevråd var interessen for organisatorisk brugerinddragelse særdeles stor. Rådet ønskede at deltage i alle projektets faser og elevrådsrepræsentanternes udviste stort engagement og bidrog i høj grad med forslag ifm. kommunikation i og omkring projektet. Organisatorisk brugerinddragelse blev et fast punkt på rådets dagsorden.

5. operation var Utopiværksteder med 28 beboere.

Beboerne kunne selv vælge, hvor Utopiværkstedet skulle foregå og nogenlunde hvornår og nogle af beboerne foreslået, at de selv kunne medbringe en eller flere meddeltagere. De fleste unge valgte at være alene under Utopiværkstedet. Det viste sig vanskeligt at få aftalerne med beboerne i stand og det virkede som om projektet blev glemt eller nedprioriteret på afdelingerne. Jeg besøgte af og til en døgnafdeling i håb om at møde nogle beboere, som jeg kunne lave aftale med/interviewe, men ofte var beboerne her enten i skole/beskæftigelse eller havde det efter sigende dårligt og lå i deres senge. Nogle af beboerne havde slet ikke hørt om projektet og andre var ikke klar til at deltage i Utopiværkstedet uden at være forberedt på det (jf. caseeksempel, Bilag 16). Efter i forskellige sammenhænge at have opfordret til at få etableret aftaler om Utopiværksteder, fik jeg lavet en aftale med institutionens interne skole om, at Utopiværkstederne, efter forudgående aftaler med lærerne, gerne måtte gennemføre i skoletiden. Denne nye rammesætning medførte med engagement og støtte fra Dagbeskæftigelsens personales side, at godt halvdelen af døgnafdelingernes beboere nåede at blive interviewet inden næsten indenfor projektplanens tidsramme.

Scriptet til Utopiværkstederne havde oprindeligt, præget af 'gammel vane', omfattet introducerende spørgsmål ift. den unges diagnose/problemstilling. Dette spørgsmål endte jeg med at udelade jf. det ønskede fokus på forslag og ressourcer frem for kategoriserende forhåndsdefinitioner. Mange af beboerne indledte med at sige, at de ikke havde nogle idéer eller forslag, men via Nej-hatten, hvor de blev bedt om, at fortælle om deres negative oplevelser ift., hvordan organisation, beslutninger og planlægning foregår på institutionen (Bilag 15), endte det dog alligevel med, at alle deltagerne fremkom med ønsker og forslag i Utopia. Nej-hatten virkede således som et hensigtsmæssigt obstruktionsprincip ift. at få alle beboere til at turde ytre sig om ting i organisationen og hverdagen, som de var utilfredse med. Set i forhold til et dramaturgisk perspektiv kunne Utopiværkstedet betragtes som en form for fiktionsrum, karakteriseret af, at deltagerne i denne del af processen var

fritaget for ansvar og frit kunne bevæge sig ind i 'Utopia'93. Utopi-definitionen til trods, forekom de unges ønsker, drømme og forslag ikke umiddelbart utopiske eller urealistiske. Kun få havde decideret 'drømmeagtig' karakter.

Mange års erfaring ift. socialpædagogisk arbejde, undervisning og terapi med grupper af børn, unge og voksne var mig en støtte ift. det kommunikative rum, hvor der blev skabt en tryghed og stemning, som befordrede, at mange af Utopiværkstederne varede en time eller længere. Fravalget af spørgsmålet om deltagernes diagnoser gav mig en større nysgerrighed, frihed og åbenhed i dialogen, idet jeg således havde sluppet mine for-forståelser baseret på erfaringer, hvor arbejdets praksis ofte havde taget udgangspunkt i diagnosekategoriseringer. Tværtimod kunne jeg registrere, at der ikke var nogen markant signifikans i sammenhængen mellem eksempelvis beboernes ønsker og abstraktionsniveau ift., hvad man ud fra afdelingernes diagnoseprofiler kunne have forventet. Antallet af beboere (n28), der medvirkede i Utopiværkstederne gjorde undersøgelsen til den mest omfattende 'brugerinddragende' undersøgelse, der endnu var gennemført på institutionen.

Mod forventning tog nogle af beboerne fra den nyoprettede afdeling selv initiativ til at deltage i Utopiværkstederne. De havde i skolen hørt om projektet og ville også gerne medvirke. Det blev lidt af et etisk dilemma, hvorvidt de kunne deltage, når 'deres' afdelingsleder af flere omgange havde sagt, at afdelingen ikke var klar til at deltage. Ud over den tidsmæssige faktor, der gjorde, at afdelingen ikke længere var så 'ny', valgte jeg, ud fra en prioritering af det overordnede formål om brugerinddragelse og Warmings idealer om omsorg før etik⁹⁴ at etablere Utopiværksted med de interesserede beboere til trods for, at afdelingen ikke havde deltaget i en forudgående dialog. Jeg orienterede herefter afdelingens leder og topledelsen.

Utopiværkstederne affødte en række spørgsmål bl.a. om, hvorfor nogle af de unge ikke deltog og hvorvidt der her var tale om de mest indadvendte eller sårbare, og om det ville være muligt for nogle af dem at indgå på et senere tidspunkt samt undren over, hvorfor medarbejderne, der havde virket både engagerede og positive ift. utopiværkstederne og organisatorisk brugerinddragelse, ikke have været mere 'aktive' ift. aktionsforskningsprojektet. Det blev under denne operation tydeligt, hvor vanskeligt det var at etablere 'møder', der lå udenfor institutionens fastlagte struktur.

6., 7. & 8. operation: Beboernes ideer, ønsker og forslag blev samlet i et katalog (Bilag 18) med lidt over 100 forskellige opdelt i følgende kategorier⁹⁵:

⁹³ En omskrivning af den oprindelige betegnelse, valgt med reference til nutidens fantasy-genre.

⁹⁴ Warming ifm. oplæg Etik-seminar, DPU, AU, Kbh. den 16.marts 2017

⁹⁵ I forhold til nedskrivningen af beboernes udsagn blev de citeret ordret, men når flere beboere på hver sin måde havde formuleret det samme ønske, blev der lavet en meningskondensering. Jeg forsøgte at undgå for mange fremmedord og metaforer med hensigten at gøre kataloget læsevenligt. Hvor flere beboere havde givet udtryk for de samme ønsker, er teksten trykt med fed skrift. Nogle forslag forekom under flere kategorier.

1. Fysiske faciliteter
2. Pædagogik og struktur på afdelingerne
3. Livet udenfor/efter Institutionen
4. Organisering, struktur og beslutningsprocesser overordnet på institutionen
5. Pædagogik, miljøterapi og menneskesyn overordnet på institutionen
6. Fælles aktiviteter på tværs af institutionens afdelinger
7. Information og kommunikation
8. Organisering og struktur i personaledekningen
9. Dagbeskæftigelsen, Daggruppen
10. Familien|

Bag hovedparten af beboernes forslag var ønsker om højere grad af indsigt, dialog og medbestemmelse ift. institutionens hverdag, strukturer, planer, værdier og prioriteringer. En tilnærmet kvantitativ opgørelse af interessesignifikans ift. beboernes ønsker, ideer og forslag i prioriteret rækkefølge viser, at de tre kategorier, der primært optog beboerne i prioriteret rækkefølge var: *Pædagogik og struktur på afdelingerne*, *Organisering, struktur og beslutningsprocesser overordnet på institutionen* samt *Fælles aktiviteter på tværs af afdelingerne*. Den organisatoriske brugerinddragelse så ud til at være godt i gang i en rekursiv proces.

Utopiværkstederne, der fik en afgørende betydning for projektets udvikling, blev gennemført i perioden maj til og med november 2017. Utopiværkstederne havde ikke umiddelbart foranlediget nogen strukturelle forandringer i organisationen, men havde dog understreget beboernes ønsker til en række forandringer samt givet en fornemmelse af, at der forelå nogle spændinger eller paradokser indbygget i selve organisationens strukturer, beslutningsprocedurer og kommandoveje.

Jeg opfordrede skriftligt afdelingslederne til, at der på afdelingerne blev valgt 'nøglepersoner', som jeg kunne have løbende kontakt med og det blev lovet, at der skulle udpeges en følgegruppe for projektet. Da ingen af disse muligheder viste sig realiserbare og der således i projektets hverdag ikke var nogen fra personalet at sparre eller gå i dialog med, blev det 'let' at konsolidere projektets skitserede struktur og udvikling, men langt fra idealet om forandringer på baggrund af inddragende og tværgående kommunikation.

På et senere fællesmøde (II) for alle medarbejdere, var der konstruktiv dialog omkring projektet. Her synes de dramaturgiske aspekter, især betragtet som en didaktisk tilgang, at vække resonans og interesse blandt personalet. Oplæg til dialog vedr. projektet på et efterfølgende ledelsesgruppemøde gav samme indtryk som på det første: accept, men ringe fokus/engagement.

Kompositionsfasen

9. Operation var opstarten på *Projekt-elevråd*. Analysen af husmøderne på afdelingerne havde tydeliggjort, hvor omfattende en betydning iscenesættelsen og dramaturgien på møder med

beboerne havde i forhold til beslutningsprocessernes udfald og brugerinddragelse. Elevrådet, områdelederen og jeg blev enige om, at vi allerede på dette tidspunkt i projektforløbet kunne påbegynde et Projekt-elevråd med formålet at udvikle elevrådet, dets mødekultur, kompetencer og eventuelle betydning. Valget af at påbegynde Projekt-elevråd på dette tidspunkt var i overensstemmelse med såvel ideerne om rekursiv skabelse/samskabelse og aktionsforskningsprojekters uforudsigelighed. Projekt-elevråd kom til at køre som et arbejds punkt parallelt med elevrådets deltagelse i projekt Organisatorisk Brugerinddragelse, dvs. i to spor, der fik hver sin faste plads på dagsordenen. I Projekt-elevråd fik jeg en form for konsulentfunktion og lod projektet tage udgangspunkt i en undersøgelse inspireret af et dramaturgisk perspektiv og dramaturgiske parametre. Dette foregik over flere mødegange, hvor elevrådsrepræsentanternes ønsker til forandringer af elevrådets struktur og kultur gennem diskussion blev undersøgt.

Elevrådets interesse, engagement, kapacitet og energi forekom overraskende og næsten overvældende ift. dels personalets måde at tale om beboernes vanskeligheder på, dels ift. hvad elevrådets 'funktion' tidligere havde været. På rådets initiativ blev der etableret dialog med udslusningsgruppens afdelingsleder og der blev således åbnet op for, at også udslusningsgruppen fik en repræsentant i elevrådet. Dialogen vedr. udvikling af elevrådet medførte strukturændringer internt i Elevrådet. Det blev imidlertid ikke italesat, hvorvidt områdelederens og beboernes ønsker og forventninger til udviklingen af elevrådets kompetencer, betydning og indflydelse var sammenfaldende.

10. operation var et fællesmøde (III) med projekt Organisatorisk Brugerinddragelse som hovedtema. Efter forgæves både mundtlige og skriftlige henvendelser til alle institutionens medarbejdere med opfordring til at minde de unge om Utopiværkstederne, blev det tydeligt, at der på en eller anden måde måtte etableres dialog med og imellem medarbejderne. Dette blev muliggjort på endnu et af de i forvejen fastlagte fællesmøder.

Det samskabte katalog var blevet godkendt i elevrådet dagen før det blev udleveret til samtlige beboere og til personalet. På fællesmøde blev også udleveret oplæg til individuel refleksion og efterfølgende diskussion i de respektive afdelinger. Således blev bredden ift. at give alle medarbejdere en stemme her prioriteret fremfor dybden. Det gav tilbagemeldinger fra 102 medarbejdere og skriftlige indstillinger (begrundede prioriteringer blandt katalogets forslag) fra alle afdelinger efterfulgt af fremlæggelse og diskussion i plenum.

Kun omkring halvdelen af afdelingslederne deltog i mødet, men der var blandt deltagerne tilsyneladende stor interesse og opmærksomhed efter dialogen, deres kropssprog, ansigtsmimik og efterfølgende bemærkninger at dømme. Især havde citater fra *Nej-hatten* gjort et stort indtryk og jeg observerede et intenst engagement i forbindelse med både den individuelle refleksion,

gruppearbejdet og den efterfølgende diskussion i plenum. Efter mødet blev jeg opsøgt af flere medarbejdere og mødt med mange spontane kommentarer, bl.a. i forbindelse med beboernes opfattelse af at blive set på som diagnoser. I såvel medarbejdernes mundtlige som skriftlige kommentarer var der generelt tale om genkendelse. Ca. halvdelen af medarbejderne havde valgt at påføre mere end ét punkt. Medarbejdernes individuelle tilbagemeldinger blev senere renskrevet under katalogets forskellige punkter. De respektive afdelingers samlede indstillinger blev registreret i et skema svarende til katalogets kategorier. Der var ikke signifikante forskelle eller tendenser i sammenhængen mellem medarbejdernes kommentarer og deres tilknytning til de respektive afdelinger.

Der forelå nu konkret afsæt for potentiel forandring af både institutionens kultur og strukturer i form af et katalog med beboernes ønsker samt noter vedr. afdelingernes prioriteringer samt en række kommentarer fra medarbejderne, der ikke blev meldt ud, men lå som en form for reservoir, som kunne frekventeres og indgå i processens videre forløb.

Som en del af 2. ordens refleksion konstaterede jeg efterfølgende, hvorledes jeg, især i forbindelse med den opsamlende del i plenum, gennem min fysiske placering og bevægelse i rummet havde søgt at markere en ligeværdig status og en koordinerende, men dog tilbagetrukket rolle. Jeg var fuld af optimisme og havde på dette tidspunkt en forventning om, at herfra ville samskabelsen, identifikation og ejerskab for alvor udvikle sig.

11., 12. & 13. operation: På et møde med topledelsen var det blevet klart, hvorledes organisationens strukturer, planlagte aftenaktiviteter, arbejdstidsaftaler og ønsket om en vis beslutningsmyndighed til afdelingslederne forhindrede, at der blev lavet tværgående kompositions møder med deltagelse af både beboere, medarbejdere og ledere. Der blev derfor inviteret til et kompositions møde, hvor alle var velkomne til at deltage. Denne prioritering og dertil knyttede signalværdi medførte, at kun meget få mødte op til det første kompositions møde. Dette til stor frustration for de fremmødte og især for elevrådsrepræsentanterne. Topledelsen tog derfor initiativ til, at der blev en slags 'opråb' i forbindelse med elevrådsarbejdet og organisatorisk brugerinddragelse på et efterfølgende ledelsesgruppemøde.

14. operation var det nyt kompositions møde med samme dagsorden som det første. Denne gang, på beboernes foranledning, planlagt til at foregå om aftenen, hvilket som nævnt udelukkede afdelingslederne, der havde fri på dette tidspunkt. Scriptet til diskussionen, var ligesom sidst, kataloget påført afdelingernes indstillinger. Elevrådsrepræsentanterne havde gjort et stort og aktivt stykke arbejde for at inddrage deres medbeboere i processen og 15 unge mødte op, hvilket i forhold til andre arrangementer og møder absolut var en tilfredsstillende fremmødeprocent. Derudover deltog områdelederen, en medarbejdervikar og studerende i praktik, som dog ikke involverede sig i diskussionen. De afdelinger, der var bedst repræsenteret på mødet viste sig senere at være de to, hvor

afdelingslederne selv havde talt med beboerne om organisatorisk brugerinddragelse og hvor temaet jævnligt var blevet diskuteret på personalemøderne.

I første omgang blev deltagerne, jf. konceptuel devising, opfordret til at afgøre, hvorledes/ud fra hvilke kriterier kompositionen skulle foregå. Der opstod ved mødets begyndelse en vis stemning af usikkerhed, som antageligt skyldtes uklarhed vedr. den fælles anelse om, hvad mødet kunne munde ud i. Dette blev italesat, hvilket uden succeskriterier eller løfter gav ro og baggrund for de videre drøftelser. Gruppen af fremmødte valgte at tage udgangspunkt i afdelingernes indstillinger fra fællesmødet. Dette kriterie blev imidlertid kun delvis fulgt op, idet de fremmødte unge på flere områder viste sig optaget af andre tematikker end dem, der var prioriteret af afdelingerne.

Jeg havde, skønt det ikke var optimalt, på opfordring påtaget mig opgaven som både procesleder og sekretær og noterede ønsker og bemærkninger på forstørrede kopier af katalogets sider, ophængt som plancher på væggen. Jeg fik således ikke overskud til også at observere kommunikationsprocessen i gruppen, men kunne forholde mig til, hvad jeg umiddelbart oplevede i den dialog, som jeg selv faciliterede.

De halvanden time, der var afsat til mødet blev fuldt udnyttet. Kun en enkelt af beboerne forlod mødet inden det var færdigt. Diskussionen foregik livligt – i første omgang med elevrådsrepræsentanterne i front, senere ytrede de øvrige unge sig i stadig tiltagende grad. Der var punkter, hvor de unge var enige om, at der burde argumenteres skarpt og kategorisk. Dette især ift. betydningen af, at beboerne kunne få mulighed for at skifte kontaktperson, hvis de ikke føler, at de 'klikker' med den/de tildelte. Det blev aftalt, at elevrådet på skulle arbejde videre med forslag til, hvordan iscenesættelsen af de forskellige kunne sættes i værk, inden dette endeligt skulle besluttes i organisationens øvrige segmenter.

Ift. betragtninger af 1. orden lå her et vendepunkt med potentialer ift. forandring af nogle strukturer og beslutningsprocesser i organisationen til fordel for den organisatoriske brugerinddragelse. Det var blevet tydeligt, at flere af beboerne ud over elevrådsrepræsentanterne, ikke alene magtede at være inddraget i institutionens organisatoriske beslutningsprocesser, men også ønskede reel indflydelse på flere områder. Der forelå en række forslag til forandring af både konkret operationel og mere strukturel karakter, diskuteret og udvalgt gennem dialog i en bred gruppe af beboere. Bolden var, så at sige, kastet og spørgsmålet var, hvilke erkendelser og dermed forandringer, dette vendepunkt ville afføde i organisationen.

Iscenesættelsesfasen

15. operation var i forbindelse med møder med lederne af de fem *Grupper til opfølgning af Virksomhedsplan 2017/2018*, som topledelsen havde nedsat i forlængelse af personaleseminar i

efteråret 2017. Min første deltagelse i et af møderne havde primært været af observerende karakter. Mange af mødets punkter svarede til prioriterede tematikker i kataloget, men det virkede ikke til at der var andre end mig, der var opmærksomme på disse sammenfald. Jeg påtog mig således en 'reminder-rolle' ift. de forslag, tilkendegivelser og prioriteringer, der er foretaget af beboerne og afdelingerne. Ingen sagde imod, men heller ingen forsøgte at implementere den nye viden. Dette dog med undtagelse af forslag ifm. *IT og teknologiske hjælpemidler*, der gav anledning til nogle associationer og lidt diskussion. Da ingen andre nævnte det, foreslog jeg, at materialet fra kompositionsområdet blev sat i forbindelse med den aktuelle virksomhedsplan og blev inddraget ifm. et kommende medarbejderseminar i efteråret 2018 vedr. virksomhedsplanen for 2019/2020. Områdelederen noterede forslaget for at viderebringe det til den gruppe, der skulle planlægge seminaret.

Jeg forlod disse møder med stærkt reducerede forventninger ift. mulighederne for strukturelle forandringer på baggrund af brugernes ønsker. Jeg fik undervejs billedet af en organisation med ringe grad af rekursiv skabelse, idet der var mange 'anelser', men ikke så mange 'fælles' af slagsen, som lå ud over de eksterne standarder og krav. Jeg observerede tilsvarende, at der nok eksisterede en fælles diskurs, men at divergenser i de bagvedliggende forståelser af diskursen sjældent blev italesat. Eksempelvis undrede det, at status for de her nævnte Virksomhedsplans-grupper arbejde stod det indskrevet i et skema som "*Leverancer*". Jeg funderede over, hvorvidt andre på institutionen havde reflekteret over eller diskuteret dette merkantile udtryk i den humanistiske, behandlingsmæssige kontekst, eller om begrebet blot blev betragtet som en naturlig følgevirkning af offentlige institutioners markedsgørelse i harmoni med den sundhedsvidenskabelige tænkning.

16. operation: I elevrådet blev der på baggrund af kompositionsfasen arbejdet videre med videre med forslag til iscenesættelse/realisering, som blev påført kataloget.

17.Operation blev deltagelsen i et ekstraordinært elevrådsmøde, hvor fortsættelsen af arbejdet med ideer og forslag til iscenesættelsesfasen skulle foregå. Denne gang var der med områdelederens indkaldelse til mødet fulgt en uddybet dagsorden, hvilket virkede til at give ro og tryghed ift. drøftelserne. På baggrund af forslag og spørgsmål fra elevrådsmedlemmerne og foranlediget af områdelederen deltog desuden to afdelingsledere. Dialogen omkring tematikken *struktur, rammer og regler* var sat på dagsordenen som særskilt punkt. Drøftelser af de forslag, ideer og problemstillinger, der var blevet udvalgt fra kataloget på 2. kompositionsområde blev i første omgang præget af lange, pædagogiske redegørelser og argumenter fra mellemlidernes side. I begyndelsen var de unge meget tavse, som om de var ved at blive 'belært', men efterhånden opstod en ligeværdig, intens og dynamisk dialog, hvor elevrådsrepræsentanterne også fandt anledning til at stille både opklarende og kritiske spørgsmål vedr. institutionens konstruktion af hverdag og strukturer. Flere punkter og temaer blev diskuteret og områdelederen, der fungerede som ordstyrer, gav god tid til

hvert punkt. Da ikke alle de punkter, der var relevante bl.a. ift. driftslederens deltagelse blev nået, blev det aftalt at fortsætte dialogen med hende på næstkommende elevrådsmøde. Stemningen forekom åben, positiv, præget af engagement og af gensidig nysgerrighed. Jeg blev optaget af, hvilken plads og betydning denne form for dialog og diskussioner ville kunne få fremadrettet.

18. operation bestod i at jeg på opfordring skulle informere om projektet på et forældremøde for alle døgnafdelingernes forældre. De fælles forældremøder forestås, til forskel fra afdelingernes forældremøder, af topledelsen uden deltagelse af medarbejdere eller afdelingsledere.

Institutionen er ikke underlagt nogle specifikke krav ift. det formelle samarbejde med forældrene i form af forældremøder eller forældreråd og de pårørende har ingen formel magt, mandat eller lovmæssige krav på indflydelse, efter at de unge er fyldt 15 år. Dog er der formuleret en politisk vision ift. *Andre former for inddragelse* ifm. regionens *'Bruger- og pårørendepolitik for socialområdet*.

Forældremødet foregik godt halvandet år inde i projektperioden. Fremlæggelsen foregik vha. slides⁹⁶ og operationens anden del bestod af en dialog med forældrene. Jeg havde egentlig forberedt nogle spørgsmål til gruppediskussion, men da alle de tilstedeværende i tiltagende grad synes interesserede og næsten alle hen imod oplæggets slutning var kommet med enten spørgsmål eller kommentarer, valgte jeg at fastholde rammen som plenumdiskussion. Mødet udviklede sig til en ivrig debat i en respektfuld og engageret stemning, hvorunder der blev stillet en lang række spørgsmål til topledelsen.

Citatboks Q ifm forældremøde:

Hvad vil I gøre for at sikre den organisatoriske Brugerinddragelse, efter at faciliterende forsker har forladt processen?

Hvordan vil I sikre, at flest mulige af ønskerne fra kataloget og kompositionsfasen blev ført ud i livet?

Hvordan vil I arbejde med at sikre udbredelse og forankring af eventuelle forandringer og 'holdninger/holdningsændringer' til institutionens medarbejdere?

Hvordan vil I, i fremtiden sikre, at også de små 'pip' fra de mest tilbageholdende og usikre beboere ville blive hørt og taget alvorligt?

Hvorledes forestiller I jer, at punkter fra afdelingernes Unge-møder (hurtigere) vil blive taget op på personalemøderne?

Hvordan vil I sikre at de unges stemmer kontinuerligt vil indgå i forbindelse med institutionens Virksomhedsplaner? Og formuleret på en lidt anden måde: Hvad vil I gøre i fremtiden for at sikre den organisatoriske brugerinddragelse, når der efterhånden ville komme ny/andre unge på?

Hvordan vil I rent organisatorisk i fremtiden ville sikre, at de unges stemmer blev hørt og taget alvorligt op ad i systemet/organisationen?

⁹⁶ Vurderet ud fra blikke og kropsholdninger lyttede de fleste forældre med interesse. Enkle nikkede dog og så ud til at kunne falde i søvn under oplægget, hvilket animerede mig til øget performativ vitalitet ift. kropssprog, stemmeføring, koreografi og mimik samt implementering af flere konkrete eksempler end jeg plejer at inddrage ved tilsvarende introduktioner.

De pårørende foreslog at det viderebearbejdede katalog løbende blev ført ajour og udleveret til alle nye beboerne og medarbejdere, at idéen med Utopiværksteder blev taget i anvendelse på de enkelte afdelinger, at Utopiværksteder i sin oprindelige kollektive form blev anvendt i forhold til forældregrupperne på de respektive afdelinger samt at strukturen omkring den tidsmæssige placering af husmøderne blev ændret. Dertil kom flere forslag til, hvordan der kunne blive sammenhæng mellem de unges 'stemmer' på husmøderne og personalemødernes beslutningsprocesser.

Det blev fra de pårørendes side gentagne gange understreget, at projektet måtte være af stor betydning for ledelsen, og flere forældre formulerede indtrængende ønsker om, at ledelsen ville gøre en gennemgribende indsats for at sikre muligheden for fleksibilitet i organisationen samt have den organisatoriske brugerinddragelse som et kontinuerligt udgangspunkt for ændringer i institutionens kultur samt at ledelsen gennem formidling, forankring og forventning til alle medarbejdere sikrede at den daglige praksis foregik i overensstemmelse med disse hensigter. Projektet blev kaldt 'genialt' og kataloget 'en guldgrube'. En ros, der til min tilfredshed blev rettet til ledelsen og institutionen.

Toplederne replicerede at projektet havde givet anledning til mange snakke i personalegrupperne og at der ikke tidligere ifm. havde lydt så mange gensidige opfordringer til at spørge beboerne om deres mening. Ledelsen kunne imidlertid ikke love, hvorledes den kommende Virksomhedsplan ville komme til at se ud, men ville dog sikre, at organisatorisk brugerinddragelse blev tænkt ind.

Forældremødet blev en udefrakommende impuls, der bidrog til at reetablere mit forventningsniveau. Jeg havde været forberedt på kritiske spørgsmål ift. hvorfor de som pårørende ikke var blevet inddraget på et tidligere tidspunkt, men mødets karakter gav en fornemmelse af, at der her kunne være tale om et ikke alene potentielt, men også bæredygtigt vendepunkt, som kunne række ud over min tilstedeværelse i praksis.

19. & 20. operation: I operationerne indgik nogle redskaber, som her kort skal nævnes. Det ene var en Deltager Feedback App til løbende digital registrering, evaluering og dialog på baggrund af beboernes oplevelser af at deltage i diverse kollektive projekter, aktiviteter og tiltag. App'en blev udviklet undervejs, men kom aldrig længere end til testfasen, pga. det skærpede fokus på persondataforordningen, der i månedsvis skabte uafklarethed ift. hvordan deltagere måtte 'inviteres' til at logge ind for at blive brugere af app'en. Det andet redskab var et skema, udviklet på baggrund af den dramaturgiske analyse af husmøderne, som viste sig hensigtsmæssig ift. at inspirere dialog og samskabelse under udviklingen af Projekt-elevråd, når der var tryk og klarhed ift. den fælles anelse. Det konkrete skema blev udleveret til elevrådet, således at rådet og områdelederen havde mulighed for at fremadrettet at arbejde videre med det.

Oplæg til dramaturgisk analyse, refleksion og dialog ifm. møder og samvær. Skema 9:

		Improvisation (impulser, obstruktion, serendipitet)	Performativitet (roller, magtfordeling)	
Dramaturgi	Fx Det er vigtigt at huske at begynde med en præsentationsrunde, når der er nye deltagere			} STEMNING
Script	Fx nedskrevet tradition/regler? Referat, Dagsorden			
Lokation	Skal vi altid være på områdelederens kontor – hvorfor/hvorfor ikke?			
Scenografi (lys, lyd, indretning)	Hvordan skal der helst være, der hvor moderne foregår?			
Tid og timing (pauser)	Hvor ofte? hvor længe? hvornår? skal vi have flere pauser?			
Rollefordeling	Hvem deltager? - laver dagsordenen? – referatet? Henter vand? Holder mund? Tager ansvar? Hvorfor er udslusningsafdelingen ikke repræsenteret?			
Koreografi	Er det tilfældigt og hensigtsmæssigt, som vi sidder? Skal områdelederen altid sidde for bordenden? Er det godt med næsten faste pladser? Skal vi hele tiden sidde ned?			

Skemaet første kolonne, der omfatter mødets *dramaturgi*, *script*, *lokation*, *scenografi* (lys, lyd, indretning), tid og *timing* (pauser), *rollefordeling* og *koreografi* kan betragtes som et fælles, instrumentelt grundlag ift. mødet. Skemaets anden kolonne rummer eksempler på, hvad der blev diskuteret i elevrådet ift. at udvikle, forandre og forbedre rådets fremmødeprocent, strukturerne omkring mødet, kvaliteten af elevrådsarbejdet og ønskerne om elevrådet, som et organ, der indgik i dialoger og fik indflydelse. Sensibilitet overfor de synæstetiske, relationelt *stemningsskabende* elementer og affekter har i den forbindelse stor betydning ift. betingelserne for kommunikation og rekursiv samskabelse. Det blev eksempelvis på deltagerens foranledning i elevrådet drøftet, hvorledes 'energien' på mødet påvirkes af et ringe fremmøde eller af, når der kom flere nye medlemmer på én gang. Elementerne *improvisation* og *performativitet* (Szatkowski, 2019), som ses i skemaets 3. og 4. kolonne, vil af deltagerne altid blive båret med fra mødet uanset om de ekspliciteres og får opmærksomhed i mødets dialog eller blot præger oplevelser, mavefornemmelser og dermed erfaring.

Bag såvel performativitet som improvisation ligger både fælles og individuelle risikovurderinger (Krøgholt, 2002). Improvisationen kan hente sin *impuls* fra 'udefrakommende' inspiration eller gennem *obstruktion* (benspænd). Der vil konstant være spontan eller planlagt navigation mellem variation og forudsigelighed samt behov for sensibilitet ift., hvornår tilfældigheder skal fastholdes og udvikles eller ignoreres. Performativiteten, dvs. de roller mødets deltagere får/påtager sig og spiller

under mødet, vil udvikle sig i et dialektisk forhold til skemaets øvrige elementer og den perciperede stemning. I den forbindelse kunne forandringer, affekter, samt oplevelse og forskydninger af magtforhold ikke alene registreres, men også italesættes.

Efterspillet

I en periode efter at have forladt praksis, modtog jeg løbende referater og tilbagemeldinger ift. udviklingen af organisatorisk brugerinddragelse og fortsættelsen af aktionsforskningen i praksis.

Virksomhedsplanen: Virksomhedsplan for 2019-2020 tog som nævnt sit afsæt på et seminar i efteråret 2018, hvor alle institutionens medarbejdere og ledere deltog. Af dagsordenen til seminaret fremgik hverken organisatorisk brugerinddragelse eller nogen af brugernes punkter og forslag, men i den færdige plan indgår dog et spørgsmål ift. hvordan kvaliteten i institutionens behandlingstilbud kan hæves ved at inddrage de unge på anden vis, samt en erklæring om, at institutionen *"ønsker at udfordre egen kultur og implementere ny viden og ideer om inddragelse af de unge i organisatoriske beslutninger"* for dermed: *" [...] at øge de unges oplevelse af demokratiske processer og direkte indflydelse."*

I forhold til det videre arbejde med Virksomhedsplanen 2019-2020 blev beboerne ikke inviteret til at deltage, men der blev formuleret et ønske om at undersøge, hvordan de unge *kunne* deltage ifm. punkter på afdelingernes personalemøder. Elevrådet blev nævnt i spørgsmålet: *"Hvordan/hvornår involveres eksterne? PSL, elevråd, forældreråd, evt. eksterne aktører"*. Her skal sidestillingen af *eksterne aktører* og *elevråd* bemærkes. Organisatorisk brugerinddragelse, der i modsætning til det individuelle fokus og inddragelse af den enkelte borger som aktiv medborger, indgik i regionens målbillede (Region Midt, 2018), optrådte i institutionens virksomhedsplan under kategorien *"Kompetenceudvikling og rekruttering"*, hvor det udgjorde ét af 4 temaer, der skulle arbejdes videre med i form af en *"forankring"* af projektet. Hertil blev udarbejdet en mindre liste med forslag og kommentarer (Bilag 19).

Elevrådet: Af referatet fra elevrådsmøde ultimo august 2019 fremgår det, at der er blevet afholdt et aftenmøde for alle beboere, hvor der var aftalt dialog vedr. visitation, målgruppesammensætning m.v. Beboerne stillede her iflg. mødereferatet spørgsmål til diagnoser og sammensætningen af afdelingerne, og forespurgte, om det var mulig at sammensætte afdelingerne på en anden måde, der i højere grad lagde op til at de blev *"set på som en ung og ikke en diagnose"* På mødet blev der orienteret om den historiske udvikling af specialerne på institutionen og redegjort for, at alder, interesser og sociale færdigheder også tillægges stor værdi i visitationsprocessen. Der blev drøftet fordele og ulemper ved den nuværende organisering. Der var enighed om at drøftelser af denne karakter i sig selv kunne have stor betydning.

Af referatet fra et elevrådsmøde ca. 3 uger efter virksomhedsplansseminaret fremgår det:

”Ad 3. Virksomhedsplan for Institutionen 2019-2020

Institutionens ledelse ønsker, at arbejde videre med Organisatorisk brugerinddragelse (OB), og vi er ved at udarbejde den kommende virksomhedsplan. Hvordan gør vi det bedst? Hvordan sikrer vi god og reel indflydelse på behandlingstilgange og prioriteringer på Institutionen?

Dialog med henblik på at give ideer og input til den kommende virksomhedsplan for Institutionen.

Følgende ideer og udsagn blev noteret i løbet af drøftelsen:

Det fungerer i dag rigtig godt. De unge høres og inddrages godt. Der opleves respekt og tillid.

Kunne de unge deltage i et punkt eller en drøftelse på p-møder på afdelingerne hver uge? (eks. 10 min.)

Hvorfor skal alle unge eks. til afspænding efter ungegruppe på Afd. E? (Hvordan blev den beslutning truffet?) – Kunne [...] (fysioterapeut) begrunde/præsentere det?

De unge vil gerne være en del af ansættelsessamtalerne. Dette fordi personalegruppen og deres tilgang har meget at sige overfor tilbuddet.

De unge deltager (vil gerne deltage) i overlap på afdelingerne, så aktiviteter og prioriteringer om eftermiddagen er fælles drøftede.

Mulighed for at deltage eller gøre dagbogsnotatskrivning til noget fælles, så det gøres i dialog eller efter dialog mellem medarbejderne og de unge, for de som har lyst, overskud og synes det.”

Af referatet fremgår det endvidere, at man ifm. udvikling af elevrådet (Projekt-elevråd) havde haft en dialog om, at dagsordenen skulle udarbejdes i fællesskab, for således at sikre, at punkter fra afdelingernes husmøder blev videreført.

Efterfølgende referater fra elevrådsmøder redegør for dialoger med koordinatoren af institutionens fritidsaktiviteter, drøftelser med områdelederen omkring brugen af vikarer på afdelingerne, døgnafdelingernes muligheder for at deltage i udslusningsafdelingens arrangementer og de udefrakommende krav om ”Sundhedsfaglig afdækning” (Kommunernes Landsforening, 2013), som af nogle unge opleves som umyndiggørende. Derudover drøftes emner med udgangspunkt i husmøderne. Elevrådets møder er blevet lagt i en fast struktur og kalendersat med fast interval. Desuden har elevrådet fået en fast rubrik i personalets interne månedlige nyhedsbrev og det er blevet sikret at elevrådsmedlemmerne personligt⁹⁷ modtager indkaldelser, referater og dagsordner til møderne.

Dagbeskæftigelsen: Dagbeskæftigelsens værdi-/mindset kan minde om udslusningsafdelingens, der er noget mere *recovery-præget* end resten af institutionens. Dette skyldes ikke alene kravene til fokus på uddannelse og beskæftigelse, men også en generel opmærksomhed imod de unges sociale inklusion i grupper og samfundsliv.

Jeg blev bedt om at facilitere en temadag i Dagbeskæftigelsen. Her gav medarbejderne udtryk for, at opmærksomheden på organisatorisk brugerinddragelse havde påvirket kultur og processer ift. at tale og skrive mere *med* end *om* de unge. Afdelingslederen formulerede, at han oplevede udsagnene fra Utopiværkstederne som en gave i forhold til at skabe dialog om forandringer og udvikling.

⁹⁷ Dvs. Ikke blot via medarbejdere/mellemledere

Temadagen udmøntede sig allerede i det efterfølgende semester i et nyt fag, START⁹⁸, i institutionens interne skole. Faget, der har fokus på praktiske udfordringer ift. de unges transition til civilsamfundet, tilbydes til de elever, som har afsluttet det ordinære skoleforløb. Undervisningens specifikke indhold bliver defineret af hvert enkelt hold i dialog med lærerne.

Miljøterapi og organisatorisk brugerinddragelse: Jeg blev bedt om at undervise på et modul af institutionens Miljøterapeutiske efteruddannelse. Her deltager ad gangen 2 repræsentanter for hver afdeling. Efter gennemgang og gruppearbejde omkring inddragelse af dramaturgiske elementer som inspiration ifm. mødeaktiviteter og dialog, spurgte jeg deltagerne, hvorvidt de oplevede det muligt at forene den miljøterapi, der praktiseres på institutionen med organisatorisk brugerinddragelse. Hertil svarede alle de medarbejdere, der repræsenterede døgnafdelingerne, at de oplevede, at brugerinddragelsen meget let kom i modstrid med miljøterapien og ”behandlingen”.

Efterspillet 2. ordens refleksion og impuls til efterfølgende handling: Efter gennemførelsen af ovennævnte operationer stod jeg tilbage med undren på tre områder: 1) Hvor var medarbejdernes entusiasme og identifikation med projektet og det formål blevet af undervejs? 2) Hvad mente mellemlederne egentlig om organisatorisk brugerinddragelse og 3) Havde topledelsen mon på forhånd gjort sig klart, hvilke fordringer og forventninger til forandring af strukturer ønsker om indflydelse projektet ville kunne medføre?

Jeg havde, trods mit forhåndskendskab til organisationen og dens arbejdsgange undervurderet den tid, projektforsløbets første faser ville tage. Da jeg havde et ønske om at få et indblik i medarbejdernes oplevelser ifm. organisatorisk brugerinddragelse og gerne ville understøtte de pårørendes ønsker om at organisatorisk brugerinddragelse blev ført ud i livet, valgte jeg at udarbejde et spørgeskema. Dette dels som potentiel inspiration eller forbehold ift. det videre arbejde i praksis, dels af hensyn til en efterfølgende analyse. Spørgeskemaet (Bilag 20) blev udsendt til alle medarbejdere. Skemaet var kortfattet og enkelt og kunne besvares på anslået 3-10 minutter. Spørgeskemaet rettede sig imod såvel et fortids-, som et nutids- og et fremtidsperspektiv. Ved deadline var der kun returneret 16 besvarede spørgeskemaer af mere end 130 mulige⁹⁹. Alle via e-mail og således ingen anonymt¹⁰⁰. Da kun 2 af de 6 afdelingsledere, hvis afdelinger havde været direkte involveret i projektet havde svaret valgte jeg opfølgende at gennemføre nogle korte semistrukturerede kvalitative telefoninterviews med afdelingslederne.

De klare meldinger fra sessionerne på den interne miljøterapeutiske uddannelse havde i høj grad overrasket mig, idet jeg på afstand af den daglige behandlingspraksis havde opfattet miljøterapi som en form for social pædagogik (bevidst orddeling), der måske ligefrem kunne understøtte den

⁹⁸ Samfund, Tilløb, Ansvar, Ressourcer og Træning

⁹⁹ Der eksisterer på institutionen efter sigende et generelt problem ift. læsning af udsendte mails

¹⁰⁰ Besvarelser kunne efter udprintning lægges i et bestemt 'dueslag' på administrationskontoret

organisatoriske form for brugerinddragelse. Her opstod således et centralt vendepunkt af 2. orden, en erkendelse og afklaring, som rekursivt skabte impulsen til at gå tilbage og analysere miljøterapiens historiske baggrund og det teoretiske miljøterapeutiske grundlag for institutionens praksis.

Opsamling af aktionsforskningsprocessen

I forhold til aktionsforskningsprocessens udvikling kunne det konstateres, at medarbejderne generelt formulerede sig meget positivt, engageret og interesseret ifm. projektet i dialogerne på afdelingernes personalemøder. Her udtrykte kun 3-4 (af i alt ca. 50) medarbejdere sig skeptisk/negativt, dette med begrundelsen, at de unge var for syge til at deltage og kunne foranledige ”syg indflydelse”. Nogle forholdt sig dog tavse og neutrale i deres kropssprog.

Til trods for den interesse og det engagement, der i formelle såvel som uformelle sammenhænge kunne spores blandt medarbejderne, gik det meget trægt med at få aftaler i stand både ift. Personalemøder, husmøder og Utopiværksteder. Flere remindere via bl.a. e-mails og nyhedsbreve gav ringe resultat og det viste sig, at mange unge ikke havde hørt om projektet, før de blev orienteret i Dagbeskæftigelsens regi. Denne afdeling var oprindeligt ikke tiltænkt nogen rolle i projektet, men i overensstemmelse med en systemisk tænkning, hvor ændringer et sted i systemet altid vil påvirke resten (Bateson, 1990), blev den høje deltagelsesprocent Dagbeskæftigelsens fortjeneste. Dels ifm. information, opbakning og koordinering, dels fordi Utopiværkstederne for en stor dels vedkommende fik plads i skoletiden og dels fordi Dagbeskæftigelsen på baggrund af projektet valgte at oprette det nye fag START.

Ingen mellemledere formulerede på noget tidspunkt modstand eller negativitet ift. projektet. Et par mellemledere udtrykte dog en antagelse om, at de unge på deres afdeling havde det for dårligt til at kunne deltage i Utopiværkstederne. Flere unge fra disse afdelinger deltog imidlertid og der var stort set ingen forskel på deltagelsesprocenten (ca. 50%) afdelingerne imellem. Både beboere og medarbejdere/afdelingerne prioriterede fokus på hovedtemaerne *Livet udenfor og efter livet på institutionen, Pædagogik og struktur på afdelingerne, Pædagogik, miljøterapi og menneskesyn.*

Beboerne havde 'trods' deres psykiatriske diagnoser deltaget i udviklingen af aktionsforskningen på flere måder og niveauer indenfor den dramaturgiske ramme. De havde formuleret en lang række ønsker, drømme og forslag til såvel konkrete tiltag som til forandringer ift. især organisering, strukturer og pædagogik. Elevrådet havde vist sig særdeles aktivt og engageret, dette også generelt i forhold til udvikling af rådets viden og kompetencer generelt. De pårørende havde udtrykt deres store tilfredshed med projektet og opfordret til at erfaringerne herfra skulle danne kontinuerlig grobund ifm. såvel brugerinddragelsen som institutionens udvikling. Medarbejderne på de implicerede afdelinger havde med meget få undtagelser vist sig interesserede og positive, men

projektet havde ikke fået en plads i hverdagen. Afdelingslederne var positive ift. projektets demokratiske ideal, men havde for de flestes vedkommende regnet med, at det var noget medarbejderne tog sig af.

Topledelsen havde måske ikke fra begyndelsen gjort sig klart, hvad og hvor meget egentlig organisatorisk brugerinddragelse ville kunne komme til at betyde, hvis de unge ikke alene skulle have mulighed for at ytre sig, men have reel indflydelse. Topledelsen bakkede formelt og eksplicit op omkring projektet gennem hele forløbet og opfordrede ved flere lejligheder mellemledere og medarbejdere til at engagere sig i projektet. Topledelsen iværksatte imidlertid samtidigt også en række andre projekter i projektperioden. Rådgivergruppen, der hovedsageligt består af psykologer, men også rummer to socialrådgivere, var ikke direkte inddraget i projektet. Fritidsafdelingen deltog ikke i projektet, da det primært rummer unge fra de i forvejen implicerede døgnafdelinger og sekundært udefrakommende unge samt unge fra Dagbeskæftigelsen, der ikke faldt indenfor projektets selektionskriterier. Institutionens ambulante familieafdeling og en eksternt beliggende dagafdeling deltog ikke i projektet, da det blev skønnet irrelevant, idet den daglige tilknytning til moderinstitutionen er begrænset. Administrationen bidrog med hjælp til projektet ifm. flere praktiske sammenhænge og foretog en del af selektionen ift. formidling vedr. projektet. Regionens ledelse og institutionens bestyrelse var orienteret om projektet.

Den første del af aktionsforskningsprojektet, materialegenereringsfasen, forløb lidt trægt, men produktivt qua interessen og dialoger med både beboer og medarbejdere som medforskere. Kompositionsfasen mødte som beskrevet og forventet flere udfordringer. Ikke så meget pga. den komposition, der skulle foretages, men mere fordi, det i sig selv gav nogle strukturelle udfordringer ift. at etablere møder udenom eller på tværs af organisationens faste strukturer. I forhold til iscenesættelsesfasen, der lige var påbegyndt, da jeg som faciliterende forsker forlod feltet, så det ud til, at nogle af de unges mere konkrete ønsker relativt let lod sig realisere, mens ønsker, der fordrede strukturforandringer, kunne se ud til at gå en mere usikker fremtid i møde.

Man kan afslutningsvis sige, at det igennem den dramaturgiske ramme og aktionsforskningen lykkedes at inddrage beboerne på et organisatorisk plan og at mange af dem i overensstemmelse med det regionale målbillede kunne karakteriseres som "*aktive medborgere*".

Anvendt empiri

Efter gennemgangen af procesudviklingen i praksis skal her oplistes den indsamlede empiri.

De fleste, anslået 70 % af beboerne deltog under en eller anden form i projektet. Kun tre beboere sagde tydeligt fra ift. at medvirke, fordi de ikke mente, de havde noget 'at sige'. Flere unge forblev efter invitation/forespørgsel ganske tavse eller gav efter betænkningstid tilsagn om at deltage i

Utopiværkstederne. I alt 28 (> 50%) beboere fra 6 af institutionens døgnafdelinger deltog i Utopiværkstederne, der dannede baggrund for et katalog (Bilag 21) indeholdende 116 punkter, som udtryk for beboernes ønsker, drømme og forslag. Noter i guide for Utopiværkstederne samt lydoptagelser har bl.a. givet mulighed for inddragelse af en række citater. En del beboere, der ikke havde bidraget med forslag til kataloget fik efterfølgende mulighed for at afkrydse punkter og kommentere forslag i det trykte katalog. Disse markeringer blev inddraget ifm. kompositionsfasen.

Analysens empiriske materiale består desuden af en beskrivelse af aktionsforskningsforløbet gennem 20 rekursive operationer samt standardiserede observationer fra 38 dialogmøder med ledere hhv. medarbejdere, beboere og pårørende. De fleste observationer er foretaget under projektets materialegenererings- og kompositionsfase, mens antallet af observationer og registreringer fra iscenesættelsesfasen er færre og mere sporadiske, idet denne proces endnu ikke var afsluttet, da jeg forlod projektets praksis.

Jeg har benyttet mig af ustrukturerede logbogsnoter samt referencer til relevant mailkorrespondance uden personfølsomme oplysninger. Dette med bevidstheden om, at alle disse deskriptive observationer uvægerligt er udtryk for mine selektioner og implicite spørgsmål. Til registrering af observationer har jeg desuden anvendt standardiserede observationsskemaer, der omfatter såvel registrering af fysiske fakta som verbal og nonverbal kommunikation, pauser og tavshed samt sansebårne og emotionelle oplevelser. Dette skete ud fra et ønske om ikke at overse betydningsfulde data. Ud over observationsskemaerne rummer det empiriske materiale endvidere kortfattede individuelle kommentarer til katalogets punkter fra 102 medarbejdere samt indstillinger til fokuspunkter fra institutionens respektive afdelinger.

I forbindelse med elevrådets rolle (og Projekt-elevråd) omfatter materialet desuden dagsordner og referater.

Forslag til iscenesættelse, primært på baggrund af drøftelser i elevrådet, er indskrevet i kataloget, vægtet på baggrund af prioriteringer fra 2. kompositions møde og fællesmøde III for alle medarbejdere.

Ud over ovenstående indgår besvarelse af 16 spørgeskemaer, fremsendt til alle medarbejdere, opsamling af telefoninterviews med mellemledere, samt eksempler på iscenesættelse, materiale ifm. udviklingen af virksomhedsplaner, institutionens og regionens hjemmeside, uformel kommunikation, samt udsagn fra dialog med medarbejderrepræsentanter fra alle afdelinger i forbindelse med undervisningssessioner.

Af Bilag 21 kan ses en fortegnelse over mødefora, hvor jeg deltog i dialoger omkring organisatorisk brugerinddragelse. Listen inkluderer såvel i forvejen planlagte, som de særligt ift. projektet arrangerede møder. Antallet af iværksatte operationer, der var foranlediget af projektet, men som lå udenfor organisationens faste mødestrukturer, kan bortset fra Utopi-værkstederne opgøres til to kompositions møder, spørgeskemaundersøgelsen blandt medarbejderne, telefoninterviews med afdelingsledere samt møder med topledelsen af kortere varighed. Der blev desuden udviklet og anvendt observationsskemaer ifm. en form for dramaturgisk analyse af husmødernes iscenesættelse af på de 6 døgnafdelinger. Incitamentet hertil opstod dels for at undersøge de rammer og forhold, der lå omkring denne form for organisatorisk inddragelse af beboerne. Disse observationer (Bilag 22) blev præsenteret og diskuteret på fællesmøde for alle medarbejdere.

I nedenstående skema ses en fortegnelse over det empiriske materiale, hvoraf fremgår materialets karakter, konteksten i hvilken, materialet er dannet, hvilke medforskere/interessenter, der deltog. Supplerende materiale fra praksis inddraget ifm. analyse kan ses af Bilag 23 og en visualisering af materialets fordeling igennem faserne af Bilag 24.

Skema 10: Undersøgelsens empiriske materiale:

Materiale	Kontekst	Medforskere/ praksisforskere
Lydoptagelser og noter	Utopiværksteder	28 beboere
Katalog med idéer, ønsker og drømme (forslag)	Sammenskrivning af beboernes idéer, ønsker og drømme (forslag) fra Utopiværkstederne	I alt 115 idéer, ønsker og drømme (28 beboere)
Skriftlige kommentarer til katalogets punkter	Individuelt arbejde på Fællesmøde	102 medarbejdere
Prioritering (indstilling) af katalogets punkter	Gruppearbejde på Fællesmøde	13 afdelinger (medarbejdere)
Lydoptagelse og noter	Plenumdialog på Fællesmøde	102 medarbejdere + topledelse
Kataloger returneret med afkrydsninger	?	12 beboere (heraf > 7, der ikke havde deltaget i Utopiværksteder)
Prioritering af katalogets punkter	Kompositionsmøde	14 beboere
Referater	Elevrådsmøder	Skrevet af elevrådsmedlemmer på baggrund af 9 elevrådsmøder, hvor jeg deltog + 3 efterfølgende
Forslag til iscenesættelse af katalogets prioriterede punkter	Elevrådsmøder (Kompositionsmøde) (Medarbejderkommentarer)	Dialogen vedr. iscenesættelse var ikke afsluttet, da undertegnede forlod praksisfeltet. Enkelte punkter var dog allerede iværksat eller planlagt.
Spørgeskemabesvarelser	Medarbejdere	• 16
Telefoninterviews og spørgeskema-besvarelser	Mellemedere	• 12
Observationsskemaer med bl.a. fokus på konkrete forhold, dramaturgiske parametre samt den nonverbale kommunikation og vitalitetsformer. Disse blev først udfyldt efter møderne. (+ logbogsnotater, der blev foretaget in situ).	Husmøder m. beboerne Topledelse Mellemedere Medarbejdere på døgnafd. Fællesmøder Forældremøde Kompositionsmøde Elevrådsmøder Virksomhedsplans-gruppen.	6 15 3 6 3 1 2 7 1(+2)

Kapitel 7. Analysestrategi

Kapitlet introducerer afhandlingens analysestrategi, der overordnet benytter sig af to metodiske greb til undersøgelsen af forskningsobjektet: Organisatorisk brugerinddragelse på en socialpsykiatrisk døgninstitution. Disse to greb er 1) Dispositivanalysen af aktionsforskningsprojektet og de dertil knyttede vidensfelter samt 2) Retrospektive refleksioner over aktionsforskningsprocessen, som introduceres og operationaliseres i forhold til afhandlingens analytiske genstandsfelt.

Jf. undersøgelsens socialkonstruktivistiske tilgang anvendes her en *analysestrategi* forstået som ”*etableringen af et bestemt blik eller et perspektiv på et udsnit af den sociale virkelighed ved at udfolde en række analysebærende begreber*” (Esmark, Laustsen & Andersen, 2005:9). Dette som alternativ til *analysemetode*, der kan defineres som et ”*bestemt teknik til indsamling, formatering og behandling af data*” (Esmark et al. 2005: 8). Der opereres i analysestrategien med iagttagelser af både 1. og 2. orden (Bateson, 1990; Kristensen, 2013; Åkerstrøm Andersen, 1999), hvilket er relevant ifm. diskussionen af aktionsforskningens deltagerpositioner. Analysestrategien indebærer ”*Et valg, der kunne have ledt til andre analyser og konklusioner, hvis andre analysestrategier var blevet valgt*” (Hamre, 2012: 18).

Induktive og deduktive momenter i analysestrategien

Hverken ift. udgangspunktet for udvikling af praksisviden eller forskningsfokus (Duus, 2014) var det inden aktionsforskningsprojektets begyndelse fastlagt, hvorledes en efterfølgende analyse af projektet skulle gennemføres. Havde dette valg på daværende tidspunkt været fastlagt, kunne det have medført en reduktion af min nysgerrighed, sensitivitet og fleksibilitet til skade for projektets dialogiske og partcipatoriske aspekter, idet fokus og opmærksomhed kunne være blevet styret og afgrænset af hypoteser om af- eller bekræftelse af de prækonstruerede dispositiver.

Interessen for det psykiatriske område og det historiske perspektiv på institutioner for psykisk syge, udmøntede sig dog på et tidligt tidspunkt i valget af Foucault som afhandlingens primære teoretiske reference. Dette med særligt afsæt i *Galskabens historie* (Foucault, 2009). Den tiltagende opmærksomhed på dispositivet som begreb og funktion, som ekskluderende eller inkluderende, udviklede sig parallelt med projektforløbet i praksis og de udfordringer og spændinger, der her blev eksponeret. Således blev også ønsket om at perspektivere undersøgelsen i et makroperspektiv og opmærksomheden på dispositivanalysens potentielle relevans i forhold til bl.a. at demaskere eksklusion og inklusionsproblematikker tiltagende skærpet. Dette både på baggrund af Foucaults tekster og inspireret af mere operationelle bud (Christensen & Hamre, 2018; Hamre, 2012; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004).

Der således været tale om en primært induktiv tilgang til analysen, hvor de funktioner og operationer, som tilsammen udgør dispositivet, nemlig videnskab, diskurs, teknologi og struktur,

kom til at udgøre vigtige elementer og kategorier i forhold til at undersøge og foretage nye synteser ift. de fremkomne tematikker.

Dispositiver som analysestrategi

Gennem arbejdet med afhandlingen har enkelte dispositiver fået tiltagende relevans ift. selve analysen af projektet.

Analysen er opbygget som en dispositivanalyse inspireret af Foucault, som dog ikke selv udviklede og formidlede direkte metodiske forskrifter til formålet. Bag dispositivanalysen ligger Genealogien. Genealogien kan jf. Hamre (2012) forstås som *"et diagnostisk forehavende, der beskæftiger sig med diskursers og begivenheders historiske tilblivelsesprocesser"* (Ibid.: 20). *"Opkomsten er altså kræfters entré på scenen; det er deres opbrud, springet i hvilket de sætter af fra teaterets kulisser"* (oversat fra Foucault 1991: 91). Hamre skriver endvidere at genealogiens opdrag er *"at analysere, hvordan opkomster kan analyseres som resultater af diskursive kampe og forskellige rationalitetsformers sammenstød"* (Ibid.), hvilket i denne afhandlings kontekst ses i relation til både de videnskabsparadigmer, der diskuteres ift. analysen af det dialogiske perspektiv (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2013; Olesen, Phillips & Johansen; Olesen & Pedersen, 2013; Phillips et al., 2018).

Elementer fra Foucaults genealogiske tilgange, nemlig perspektiver på magtforhold, normer og etik (1978, 1982) vil også indgå og pege frem til et bud på dispositiverne.

Dispositivanalysens struktur

Dispositiver kan forstås som tankestrukturer, som viser sig gennem handling. Der er tale om konstruktionen af netværk, som diskret gemmer sig *"Bag de mere umiddelbart åbenbare videnskabsformer, erfaringsgenstande og institutioner [...]"* (Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004: 28). Dispositivanalysen kan forstås som en måde til at forstå sammenhænge mellem teori, institution, diskurs, praksis og teknologier. Der er tale om et analytisk fokus som *"sigter på at forklare en reaktion på en historiske begivenhed eller situation, og som virker disponerende på sociale fænomener, uden at der dog er tale om et direkte årsag-virkningsforhold"* (Christensen & Hamre 2018: 55).

Raffnsøe & Gudmand-Høyer (2004) beskriver hvorledes dispositivanalysen har til hensigt *"at afdække, [...] hvordan en vanskelig social udveksling konstituerer, gennemløber og forandrer et samfunds centrale institutioner og erfaringer. Det gør den idet den søger at analysere udvekslingen som et samspil mellem forskellige dispositiver, der er blevet iværksat gennem socialitetens historie"*. (Ibid.: 12). Dispositivanalyse handler således om *"at identificere forskellige dispositivers opkomst, dvs. hvordan disse dukker op, og hvordan de spiller sammen med andre dispositiver og virker på institutionelt såvel som på individuelt plan"* (Hamre 2012:54).

Raffnsøe & Gudmand-Høyer opstiller som eksempel analysen i nogle af Foucaults værker og de deraf udledte dispositiver i nedenstående skema¹⁰¹ (Ibid.: 28).

Skema 11:

	Erfaring	Videnskab	Institution	Dispositiv
<i>Histoire de la folie</i>	Sindssygdom	Psykiatri	Asyl	Udskillelseteknologi
<i>Naissance de la clinique</i>	Somatisk dysfunktion	Klinisk medicin	Klinik	Helbredelsesteknologi
<i>Surveiller et punir</i>	Delinkvens	Psykologi	Fængsel	Disciplin

Det skal bemærkes, at i ovenstående skema indgår selve betegnelsen *'teknologi'* nærmest som synonym til dispositiv. I forbindelse med afhandlingens dispositivanalyse vil begrebet teknologi imidlertid blive anvendt som en særskilt kategori på linje med kategorierne institution, struktur og diskurs, idet det i forhold til den analyserede praksis er vigtigt at redegøre selvstændigt for teknologier, 'greb', dvs. fænomener, traditioner, som kommer til udtryk på et pragmatisk niveau.

Dispositivanalysen overlader til forskeren at operationalisere, hvordan dels forholdet mellem det diskursive og ikke-diskursive kan analyseres, dels hvorledes samspillet mellem forskellige dispositiver fungerer (Hamre & Christensen: kap 7). Forskellen mellem diskursanalyse og dispositivanalyse kan forklares gennem dispositivanalysens ambitioner om at afsøge et mere tværgående historisk og samfundsmæssigt niveau (Ibid.: 141). I forbindelse med analysen af dette projekt står udfoldelsen af sammenhængen i det *aktuelle* samfundsmæssige perspektiv imidlertid i forgrunden for det historiske perspektiv.

Dispositiverne er fremanalyseret ud fra konstruktionerne af strukturer, teknologier, diskurs og viden og gennem genkendelse af nogle historiske dispositiver. Sidstnævnte ift. Foucaults oprindelige dispositiver fremanalyseret i bl.a. Galskabens Historie (2009a), Klinikens fødsel (2019) [1963] og Overvågning og Straf (2016) jf. ovenstående skema. I afhandlingen argumenteres der for en transformation af helbredelsesdispositivet til et behandlingsdispositiv samt for opkomsten af dataakkumulerings-dispositivet fremanalyseret i den nutidige kontekst. Et forstadie hertil kan imidlertid allerede anes ifm. biomagt (Foucault, 1978: 160ff.), hvor Foucault nævner, hvordan undersøgelser og statistikker har til formål at normalisere og kontrollere det biopolitiske dispositiv i befolkningen.

Ovennævnte dispositiver viser sig generelt at være forbundet med biopolitikken som dispositiv (Foucault, 1978) og tangerer i flere sammenhænge et sikkerhedsdispositiv (Foucault, 2008), hvis

¹⁰¹ 3. linje i skemaet er i denne sammenhæng udeladt

facetter kan ses som implicit fordelt mellem de opkomne dispositiver, udskillelse, behandling, disciplinering og data-akkumulering.

Erfaringerne fra projektet, observationer og andet empirisk materiale har gennemgået en analyse i ordets bogstaveligste forstand, hvor alle forløbets elementer er blevet totalt adskilt, inden en efterfølgende rekonstruktion (syntese) ift. viden hhv. strukturer, teknologier og diskurser har fundet sted og er blevet sammenholdt med institutionens vidensgrundlag. Ud fra dette arbejde har konturerne af de ovennævnte dispositiver vist sig og gensidigt bekræftet hinanden.

Dispositivanalysen refererer endvidere til *institutionen*, som beskrevet mht. lovgivning, funktion, historik, ledelse og *videnskabelige tilgange*. *Strukturer* omfatter organisering, dokumentation, programmer, diagnoser og standarder. *Teknologi* skal i denne kontekst skal forstås som redskaber, der anvendes i det daglige arbejde, bl.a. modeller/metoder, disciplineringsredskaber og fysiske rammer. *Diskurs* dækker bredt kommunikationen i og omkring institutionen. Dette forstået som mundtlige og skriftlige udsagn, det sagte såvel som det usagte og med referencer til kropssprog, mimik, stemmeføring, intentionalitet, monolog versus dialog samt selektion i kommunikation (Szatkowski 2019).

De hovedtemaer, der vil blive gennemgået under analysen er:

1. **Diagnoser, standarder & dokumentation**
2. **Miljøterapi og socialpædagogik**
3. **Institutionens funktion og ledelse.**

Muligheder og udfordringer ift. organisatorisk brugerinddragelse og perspektiver ift. socialpædagogisk professionsfaglighed vil løbende indgå.

Inddragelse af empirien

Projektets empiriske materiale er indgået i analyseprocessens de- og rekonstruktion ud fra spørgsmålene om, hvilke ønsker, potentialer, forhindringer/problemstillinger og forandringer, der viste sig ifm. organisatorisk brugerinddragelse og ift. aktionsforskningsprojektets udvikling samt hvilken betydning og hvilke konsekvenser der kom af det dramaturgiske perspektiv.

Analysekapitlet vil omfatte en lang række eksempler på nogle af de erfaringer, der blev høstet under aktionsforskningsprocessen med henblik på at give et billede af de strukturer, diskurser og teknologier, der er med til at karakterisere institutionen.

I analysens afsnit er tilstræbt en vis systematik ift. at inddrage følgende aspekter i form af: 1) eksempler på medforskernes/projektdeltagernes tilkendegivelser og kommentarer i form af citater, dernæst 2) referencer til afhandlingens litteraturstudie samt andre relevante studier, 3) henvisninger til institutionens præsenterings- og profileringsmateriale, 4) reference til institutionens

miljøterapeutiske grundlag, 5) andre spor og tegn hentet i det empiriske materiale, herunder de fokuserede observationsskemaer. Det foreliggende materiale rummer dog ikke mulighed for, at alle 5 elementer i det empiriske materiale konsekvent kan præsenteres indenfor hvert tema.

Ifm. hvert tema indgår generelle overvejelser og diskussioner ift. den behandlede tematik, teoretiske referencer samt specifikt refleksioner og overvejelser ift. muligheder og aspekter vedr. organisatorisk brugerinddragelse. I nogle af de tilfælde, hvor der i det inddragede empiriske materiale forekommer opdelinger eller divergens, er der foretaget tilsvarende underdelinger i analysen.

Retrospektive refleksioner over aktionsforskningsprocessen

Tidligere i afhandlingen er flere retninger i aktionsforskningen præsenteret. I de 2. ordens refleksioner, som efterfølger dispositivanalysen, vil der især blive fokuseret på det dialogiske aspekt samt forskerrollernes positionering, dilemmaer og valg.

Refleksionerne over udviklingen af funktionen som faciliterende forsker i samspil med medforskerne set ift. participatoriske idealer, stimuleres dels af nogle spørgsmål, der fra andre videnskabelige retninger stilles til aktionsforskning ift. legitimering af denne form for forskning og den viden, der heraf generes, dels af nogle spørgsmål, som aktionsforskere og dialogiske forskere kontinuerligt stiller sig selv og hinanden. Der er i denne sammenhæng indhentet viden og inspiration i dialogtraditionens kritiske spørgsmål i forbindelse med dialog og samskabelse (Olesen, Phillips & Johansen, 2018; Olesen & Pedersen, 2013; Phillips et al., 2018), Kristiansen og Bloch-Poulsens selvrefleksion ift. høje participatoriske idealer (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2013) samt Bilfeldt et al., (2012) , der også har medvirket til at skærpe opmærksomheden på rollen som faciliterende forsker i dialogerne og deltagelsen under og omkring aktionsforskningsprocessen.

Kapitel 8. Dispositivanalysen

Analysen redegør for - og dokumentere detaljerne bag projektets konklusioner. Da der er tale om et aktionsforskningsprojekt vil den endelige konklusion først fremgå efter afhandlingens refleksioner over aktionsforskningsprocessen.

De foreløbige fund ift. forskningsspørgsmålene er som følger: Hvis organisatorisk brugerinddragelse skal være mulig, kræver det a) medarbejdernes kommunikationskompetencer og råderum til dialog og samskabelse b) mulighed for, at strukturerne i organisationen kan forandres, c) at miljøterapiens skred imod det medicinske paradigmes opfattelse af behandling revideres ud fra et humanistisk og socialvidenskabeligt indspil med formålet bl.a. at befordre højere grad af åbenhed og fleksibilitet såvel i institutionen som i et samfundsmæssigt perspektiv.

Udvalgte kommentarer fra beboerne, fremkommet under Utopiværkstederne og medarbejdernes kommentarer ifm. det videre arbejde ift. kataloget samt fra spørgeskemaundersøgelse og interviews fremgår af de nummererede citatbokse, der er tematisk sammensat.

Citaterne er udvalgt på baggrund af relevans og i forhold til, at synspunkterne er repræsentative for flere deltagere/medforskere. *Alle* udtryk for medarbejderes holdninger og oplevelser, der står i hel eller delvis modsætning til beboernes udsagn, er citeret. Betegnelserne *Beboer* og *Medarbejder* er i citatboksene sat i singularis, men dækker i mange tilfælde over flere deltageres udtryk for samme.

Hvert tema er opdelt i undertemaer herunder forholdet til brugerinddragelsesaspektet. For overskuelighedens skyld er der for hvert hovedtema foretaget en opsamling ift. genkendte og/eller fremanalyserede dispositiver.

De mange referencer, der indgår undervejs, har til formål at påvise, at en række af de fund og argumenter, der fremkommer i denne afhandling, kan sammenlignes ift. andre videnskabelige studier og teorier. Igennem denne kontinuerlige spejling af analysens fund i andre studiers understøttes det, at afhandlingen taler *ud over* det praksisfelt, hvortil jeg selv er knyttet og dermed kan fundenes teoretiske generaliserbarhed efterprøves. Skulle de mange tematikker, der indgår i dispositivanalysen, forekomme løsrevne eller fragmenterede skal her erindres om enkeltdelens betydning i denne form for analyse, der ikke er lineær, men netop en kompleks kombination af forskellige byggesten, som tilsammen er med til at identificere dispositiverne og dermed danne fundamentet for en overordnet forståelse.

Diagnoser, standarder og dokumentation

Diagnoser, standarder, instrukser og dokumentation spiller en stor rolle ikke alene i behandlingen af patienter i på det somatiske område (Ernst & Nicolini 2016), men også i de vestlige samfunds moderne psykiatri. Disse fire elementer er, som det fremgik af teorikapitlet, umiddelbart at genfinde i Foucaults værker og det viste sig, også ifm. dette projekt at indgå i centrale problemstillinger.

Diagnoser, standarder, instrukser og dokumentation viste sig gennem hele aktionsforskningsprocessen at sætte et tungtvejende præg på beboernes oplevelse af livet på institutionen, og skønt flere medarbejdere gav udtryk for overraskelse i denne sammenhæng, kommenterede kun få medarbejdere i opposition til brugernes oplevelser.

Diagnoser

Citatboks I, Diagnoser:

B1.Beboer: *Man bliver let set på som en diagnose - ikke som personen bag*

M1.Medarbejder: *Fokus på ressourcer! Personalets fokus bliver let på diagnosen.*

M2.Medarbejder: *Vi skal se på den unge og ikke kun fokusere på diagnosen: 'Har du mødt en med fx skizofreni – spiseforstyrrelse – autisme – OCD m.v. har du mødt én'. Alle mennesker er unikke. S*

M3.Medarbejder: *Hmm, det kommer bag på mig, hvis de unge oplever sig som en diagnose.*

M4.Medarbejder: *Det undrer mig, at denne sætning bliver ved med at dukke op i hæftet flere gange. Det må vi kunne gøre bedre eller er det sådan det kan føles, når man er syg...?*

M5.Medarbejder: *Skidt, når den unges behandling begrundes med en diagnose. Vigtigt ikke at tænke den unge som havende problemet, men at den unge reagerer, som den unge har lært i forhold til familie, venner, afdeling, institution. Vi skal være mere undersøgende og selvransagende i forhold til, hvorfor den unge er nødt til at handle, som den unge gør. Diagnoser er et øjebliksbillede – der er ALTID mulighed for forandring.*

M6.Medarbejder: *Når jeg læser kataloget mærker jeg: Uenighed/provokation ift. at de unge føler sig puttet i bås, når der gøres så utroligt meget for at imødekomme individuelle behov.*

Som det fremgår af litteraturstudiet, forskes og arbejdes der i dag indenfor (social)psykiatrien primært ud fra en diagnostisk præmis og diskurs. Warming hævder, at unge i behandlingssystemet således ofte mødes som et problem, ”*andre skal gøre noget ved*” og ”*ikke som mennesker, der også er kollektive og ansvarlige, og som kan bidrage med noget*” og i virkeligheden gerne vil bidrage (Warming, 2019b: 76).

Det kræver, at der udvikles en balancegang for at diagnoserne ikke bliver styrende, men evt. støttende for mødet med brugerne, for oplevelse og kommunikation i relationen, for handling og refleksion (Brinkmann, 2015; Cooke & Kinderman, 2018; Oeye et al., 2009; Restall & Strutt, 2007), således at brugere/beboere mødes og behandles som ”*mennesker*” (Ljungberg et al. 2015: 486). Diagnoserne ligger sammen med retningslinjer og lovgivning på social - og sundhedsområdet (Socialstyrelsen, 2018; Sundhedsstyrelsen, 2019) bag den lange række standarder og instrukser, der er med til at danne rammerne for behandlingen og hverdagen på institutionen.

Standarder og instrukser

Standard skal her forstås som et sæt vedtagne principper eller regler for, hvordan noget skal være, mens en instruks er en kortfattet og præcis besked om, hvad man skal gøre i en bestemt situation.

Citatboks II, standarder og instrukser:

B2.Beboer: *Rutiner og regler er ok på tværs i somatikken, men ikke i psykiatrien.*

B3.Beboer: *Personalet refererer til bøger, kurser og standarder i stedet for at lytte til, hvad det er jeg siger...*

B4.Beboer: *Der bliver sagt: " Vi er eksperterne" og "det virkede for andre...*

B5.Beboer: *Man skal igennem et system, der er bygget op, så alting skal sættes ind i kasser. Passer vi ikke ind – maser man bare...*

M7.Medarbejder: *Jeg meget enig med de unge, men hertil må tilføjes, at forhold til regler/standarder kan undersøges undervejs.*

M8.Medarbejder: *Er så ked af, hvis de unge ikke ser os menneskelige – at vi gør ting pr. automatik.*

M9.Medarbejder: *Jeg mærker: Forståelse. Irritation. Følelse af utilstrækkelighed -> det mener jeg, at jeg gør. Medfølelse.*

M10.Næsten en tredjedel af medarbejderne gav udtryk for deres tanker og følelser i forhold til diagnosetænkningen og standardisering. De nævner: "usikkerhed", "tvivl", "ærgrelse", "overraskelse", "bekymring", "undren", "forståelse", "irritation", "utilstrækkelighed", "ophidselse", "enighed", "uforståenhed", "tristhed", "tanker om overbeskyttelse" og "fejlfokusering".

Det fremgår af litteraturstudiet, at brugernes at ønsker brugerinddragelsen er fleksibel og differentieret, således at den kan foregå i overensstemmelse med, hvordan de har det på et givent tidspunkt (Elstad & Eide, 2009; Hansen, 2004; Ljungberg et al., 2016; Loos et al., 2017; Oeye et al 2009; Restall & Strutt, 2008; Rise et al., 2014; Solbjør et al., 2013).

Af en dansk undersøgelse fremgår det, at personalet på det psykiatriske område, især i konflikt- eller dilemmafyldte situationer benytter en objektiviserende opfattelse af patienten (Thyrsting, 2006). Undersøgelsen refererer til Foucaults begreb om sandhedsregimer (epistemer), ud fra hvilke der kan "tales om systemer og processer, som differentierer "sande" diskurser fra "falske" Sandheden defineres således af personalets 'ekspertviden' og bliver institutionaliseret og reproduceret gennem bl.a. forskning, uddannelse og litteratur (Ibid.: 64).

Supplerende kan henvises til en række undersøgelser på døgninstitutioner for børn og unge, der beskriver, hvordan mange tidligere anbragte har følt sig betragtet som en 'sag' (bl.a. Schwartz 2007: 70).

Den socialpsykiatriske institutions placering indenfor det regionale sundhedsområde bevirker, at den er kendetegnet af den somatiske medicins tænkning (Joranger 2016; Valla 2014; Kinderman 2014a), samt af et samfundsmæssigt tiltagende fokus på optimering af sundhed på baggrund af økonomiske og biopolitiske¹⁰² dispositiver. Fogh Jensen refererer til Foucault med formuleringen: "[...]kapitalismens udvikling muliggøres af det biopolitiske dispositivs formning af både den sociale

¹⁰² Jf. afhandlingens teorikapitel en politik, der er fokuseret på en forbedring af biomassen og individer betragtet som biologiske størrelser.

og den individuelle krop" (Jensen, 2005: 249; Foucault, 1999). I det biopolitiske dispositiv refererer biologien primært til neuroscience og genetik (Rose, 2013, 2016a). Forklaringer, der imidlertid ikke begrænser forventningerne til borgernes selvteknologi og motivation. Desuden indsætter det offentlige system en række teknologiserende og regulerende tiltag (Foucault, 1978) domineret af ønsker og krav om standardiseret behandling, dokumentation og evidens (Jørgensen et al., 2012, Oeye et al., 2009; Frørup 2012, 2014). Også ledere indenfor danske regioners sociale områder er fortalere for standardisering, og nogle af disse lægger et stort arbejde i at skabe en endnu tættere sammenhæng mellem psykisk og fysisk sygdom og udarbejdelse af instrukser, standarder og pakkeforløb på det psykiatriske område (Jørgensen et al. 2012; Nordentoft 2018).

Nye beboere visiteres og præsenteres ofte for medarbejderne via deres diagnoser ligesom disse står påført som noget af det første i de *Individuelle planer*, der udarbejdes for beboerne. Diagnostik og den medfølgende standardisering har dog en bagside og mange af institutionens beboere formulerer udtrykkeligt, i overensstemmelse med flere af de præsenterede undersøgelser, ønsker om at blive betragtet som personer frem for diagnoser.

Diagnoser, standardisering og dokumentation udgør en for form dobbelttrettet kredsløb. Diagnosekategorisering er dels udslag af standardisering og danner baggrund for instrukser for standardisering af behandling, mens dokumentation af behandling ift. diagnoser kan give mulighed for kontrol ift. standardisering samtidigt med, at den kan medvirke til justering af diagnoser eller dannelse af nye standarder og instrukser.

Instrukserne, der udvikles på baggrund af ønsker om standardisering ift. diagnoser medfører programmer for personalets 'korrekte' adfærd. I mange tilfælde skal medarbejderne dokumentere eller afrapportere i hvilket omfang standarder og instrukser er blevet opfyldt eller ej. Ud over diskussionen af, i hvilket omfang diagnoserne skal lægges til grund for ensretning af behandlingen, giver beboerne udtryk for en oplevelse af, at personalet er bange for ikke at handle korrekt i henhold til diverse regler, metoder og standarder og ønsker, at personalet brugte mere tid på kommunikation og samvær med dem frem for på dokumentation, hvilket svarer til fundet i flere andre studier, hvor det diskuteres, hvad der definerer en 'god medarbejder' (Solbjør & Steinsbekk, 2011).

Dokumentation

Citatboks III, dokumentation:

B6.Beboer: *Medarbejderne skal bruge mere tid sammen med de unge, dels i fællesarealer dels ift. individuel akut hjælp og støtte og mindre tid på møder (tale om hvordan de skal handle/behandle de unge) og på skrivearbejde/administrative opgaver.*

M11.Medarbejder: *[Det er et]paradoks ift. forvaltningens forventninger og den unges ønske om samvær med den enkelte medarbejder. De unge – eller beskrivelser af de unge...?*

Ingen medarbejdere ytrer sig positivt ift. et forslag fra beboerne om, at de selv deltager ifm. noter og registrering i journaliseringssystemet, men én medarbejder skriver:

M12.Medarbejder: *Uenig, de unge bør ikke deltage, men kan blive informeret om notater i Bosted [sic], hvis det ønskes.*

Forsker i offentlig forvaltning og organisation Hanne Kathrine Krogstrup skriver: ”Grundtanken i evidensbaseret politik er, at politiske beslutninger kan baseres på viden om, hvilke interventioner der virker uafhængigt af kontekst” (2011: 105) Bag den dokumentation, der legitimerer diagnosenetænkning og de hævdede standarder og instrukser ligger spørgsmålet om forståelsen af en form for a-politisk kausalitet, som kan problematiseres. Således skriver Szatkowski:

“There is no observer-independent reality. Causality is as medium also used by rationality, as interlink between a horizon of ends and a horizon of means. Between the interminable horizon of problems and the interminable horizon of solutions, the chosen options on one hand have to pass the test of the actual conditions, and on the other hand make the observer conspicuous. Causality is political, says Luhmann¹⁰³”
(Szatkowski, 2019: 30).

I sundhedsvidenskaben tillægges dokumentationens resultater en aktuel sandhedsværdi, der dog med tiden kan forandres eller modificeres grundet nyere eller mere omfattende dokumentation, uden at der retrospektivt stilles spørgsmål til den bagvedliggende kausalitetstænkning. Dokumentation og evidens er således tæt forbundet med den medicinske videnskabs standardiseringsambitioner og har såvel et eksternt formål ift. afrapportering (kvalitetssikring, evidens, kontrol) til især kommuner og regioner. Desuden kan dokumentation i form af hvad der tidligere blev benævnt dagbøger, nu elektroniske *journaler*, tjene som et internt arbejdsredskab, der sikrer kontinuitet i institutionernes arbejde med beboerne.

Som det senere vil fremgå udgør dokumentation også en betydningsfuld del af mange danske socialpsykiatriske og pædagogiske institutioners profileringsmateriale, hvilket bl.a. fremgår af institutionernes hjemmesider.

Dokumentationskravene ift. de offentlige instanser er gennem de sidste år blevet kraftigt skærpet, hvilket også gør sig gældende på det specialiserede socialområde, hvor *journalføring* ikke tidligere

¹⁰³ Se Luhmann, N. 1995: 119.

har optaget så mange arbejdstimer, som der har været tradition for i det medicinske felt (Ramian, 2004). Mik-Meyer taler om "tælletvang" og forklarer de øgede krav til standardisering og dokumentation som et udslag af New-Public-Managementtænkningens indtog i det offentlige system (Mik-Meyer, 2012: 53) og Hansson beklager ifm. sin undersøgelse af brugerstøttepraksis i psykiatrien, at der sjældent er fokus på sociale udslag i statistikkerne (Hansson, 2015). Også Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning påviser gennem et review af resultatbaseret styring på social-, grundskole- og beskæftigelsesområdet, at resultatbaseret styring ikke altid virker efter hensigten og at især de svageste borgere bliver taberne, når resultatbaseret styring fortaber sig i "målfiksering og målingsiver" (Møller, Iversen & Andersen, 2016).

Kravene til dokumentation har en direkte og omfattende betydning i institutionens hverdag og ledelsen giver udtryk for, at medarbejderne udviser stor compliance til trods for de tiltagende og skiftende krav til dokumentationen.

Hovedparten af beboerne vil gerne have mere tid sammen med medarbejderne, dels individuelt, dels i fællesarealer og fælles aktiviteter. Under Utopiværkstederne skyndte flere beboere sig dog at undskylde medarbejderne, fordi "der er jo så meget de skal skrive" og medarbejderne tilkendegiver da også selv, at dokumentation og indberetninger tager for meget af deres tid.

Her er således tale om, at både brugerne og medarbejderne undskylder og indordner sig. Medarbejderne kommer i et forventningsdilemma og begge parter underlægger sig en grad af selvteknologi, jf. idealet om, at man helst skal være rummelig og forstående, og for medarbejdernes vedkommende, tillige pligtopfyldende. Man tilpasser sig således, skønt man måske har nogle andre ønsker og behov. En læring, der i nogle tilfælde kan tænkes at være mere selvdisciplinerende end det er hensigtsmæssigt for især beboere, som i forvejen kan være sårbare, præstationsangste, indadvendte eller selvfornegetende (Milbourn et al., 2015; Nørgaard, 2005; Warming et al. 2019b).

I den offentlige kvalitetssikringsdiskurs, der inspireret af den private sektors managementidealer (Ejersbo & Greve, 2005; Bogason, 2009) samt ønsker om økonomiske besparelser på de offentlige udgifter, er rationalisering, effektivisering og modernisering blevet nøglebegreber og selv ift. den daglige skriftlige kommunikation internt på institutionerne hævdes det, at anvendelse af systematiserede, standardiserede og digitaliserede dokumentationsmetoder ikke alene skaber bedre overblik og etablerer et fælles sprog, men også frigør arbejdstid og dermed "gør flere kolde hænder mere varme" (Henriksen, 2017: 8).

Efter at institutionen gennemårene har arbejdet på at udvikle og afprøve flere værktøjer til standardisering af såvel intern som ekstern journalisering, er dokumentationsprogrammet *Sensum* sat i endelig brug på institutionen medio 2018. *Sensum* karakteriseres som systematisk og fagligt kvalificeret dokumentation for socialområdet. Formålet med dokumentationen er effektmåling af

den sociale indsats, der jf. produktudvikleren skal til ”*For at sikre den bedst mulige indsats i forhold til den enkelte borger og den bedste anvendelse af de sparsomme ressourcer på det sociale område [sic] er vi nødt til at arbejde evidensbaseret på det specialiserede socialområde*” (Ibid.).

Flere specialiserede socialområder har taget dette nye journaliserings- og dokumentationsværktøj i brug. Nogle af medarbejderne har medvirket i udviklingen af det lokale program, hvor beboerne af medarbejderne skal observeres, vurderes og registreres gennem godt 32 standardiserede områder primært. Punkterne kan skaleres i værdierne 0-8, og i retningslinjerne står der at ”*Sensums Indikatormodel med fordel kan anvendes i den løbende kommunikation af borgerens udvikling*”.

Skønt en dyberegående analyse af Sensus ikke foretages i denne sammenhæng, er det dog værd at bemærke, at kategorien *Psykisk udvikling og funktion* med underkategorierne *Magtanvendelse, Medicin, Mestringsstrategier, Risikoadfærd og Sygdomserkendelse*, er domineret af en gennemgående medicinske terminologi. Alene begrebet *Sygdomserkendelse* understreger det medicinske paradigmes definition af området trods de psykologiske og sociologiske aspekter, som miljøterapien også hævder at basere sig på. Sat på spidsen jf. citatet fra en beboer: Citat B15: ”*Der er ligesom ikke noget midt imellem enormt syg og rask*” og let karikeret kan sygdomserkendelsen individualiserende logik inspireret af bl.a. Fogh Jensen (2009), Foucault (2016) og Rose (2017) i værste fald lyde i retning af: ”*Vi ved, du er syg. Hvis du ikke selv erkender, du er syg, er det nok en del af din sygdom. Tro ikke blot, at du har det skidt, fordi du er blevet eksponenten for en traumatiseret familiehistorie, pressede socialøkonomiske omstændigheder eller et stressende samfund. Hvis du anlægger og ønsker at fastholde en sådant perspektiv, kan du ikke regne med lindring eller støtte i dette system*”¹⁰⁴. Det anvendte begreb ”*Mestringsstrategier*” kunne omfatte mere psykodynamiske og psykologiske aspekter, men en række forhold, fx seksualitet, vil vanskeligt kunne indplaceres alene under én af kategorierne. Desuden er der en risiko for at nogle væsentlige aspekter ift. forsøget på den sammenfattende beskrivelse vil blive overset, da der er så mange prædeterminerede forhold, som skal observeres og registreres.

Journalisering kan i Sensus også foregå gennem kvalitative vurderinger omsat til indtastning i kvantitative parametre. Således giver evalueringsprogrammet mulighed for, at Indikatormodellens resultater kan aflæses af kurver, der til forveksling ligner temperaturkurverne ved hospitalpatienters senge. Hermed bliver menneskelige problemer oversat til systemets sprog. Individernes indflydelse og magt til at definere sig som person er underordnet de professionelles faglige forståelser (Järvinen & Mik-Meyer, 2003;). Institutioner skaber, påvirker og understøtter problemidentiteter bl.a. via den diagnostiske proces og beboerne forventes, understøttet af den dominerende diskurs (Hansson,

¹⁰⁴ Ordlyden i denne sætning er desuden inspireret af Carlsen et al. 2006: 295-296).

2015; Ringer, 2013)¹⁰⁵ at påtage sig de specifikke identitetskonstruktioner (Järvinen & Mik-Meyer, 2003).

Sociolog Anna Kathrine Frørup påviser i en undersøgelse (2011), hvordan dokumentation og socialpædagogisk praksis italesættes ift. arbejdet med anbragte børn og unge på døgninstitution. Hun påpeger, hvorledes socialpædagoger i deres italesættelse af praksis ofte trækker på mentale processer¹⁰⁶, dvs. fortæller om hvad de oplever, erkender, føler. De refererer til en normativ diskurs ift. det de vil, må, skal og burde og anvender mange metaforiske udtryk, hvormed de forsøger at integrere diffuse oplevelser og erfaringer imod et samlet billede. Der er således tale om et sprog karakteriseret af udsagnsord, som udtrykker erkendelser, følelser og fornemmelser. Dette kan medvirke til at forklare, hvorfor andre fagprofessionelle og kommunikationspartnere kan have haft vanskeligt ved at forstå, men også at respektere socialpædagogers beskrivelser af deres komplekse og dilemmafyldte arbejde som faglig viden (Frørup, 2012).

Et diffust fagsprog og 'forklaringsproblemer' (Frørup 2011; Helm, 2017) har spillet ind ift. de skærpede ønsker om dokumentation, der bygger på mere faktuel og systematisk viden. Socialpædagogikkens praksis forsøger således at håndhæve sin myndighed gennem en diskurs, der kan opleves som diffus og emotionel og vanskelig at systematisere, hvilket medfører, at komplekse udsagn tilsidesættes af en overskuelig, men reducerende dokumentationsdiskurs, som pædagoger kan have vanskeligt ved at identificere sig med (Frørup 2011, 2012, 2014).

Vanskelighederne ved at sammenholde de meget varierende udtryk og formuleringer i prosaens sprogbrug til beskrivelser af beboerne, sideløbende med de øgede dokumentationskrav, har man tidligere på institutionen forsøgt at etablere en form for 'lokal' ensartethed i diskursen, der mundede ud i omfattende, nuancerede og holistiske beskrivelser af beboerne, som de offentlige myndigheder og kommunale sagsbehandlere imidlertid ikke havde tid til at læse.

I de individuelle planer for hver beboer, der løbende justeres, har beboerne inden og på statusmøder muligheder for at kommentere planen, men ingen garanti for, at disse kommentarer bliver indskrevet eller efterfølgende diskuteret. Det er forskelligt i hvilket omfang beboerne selv er med til at 'aftale', hvad deres egen indsats skal være. Hvis beboeren er uenig med kontaktpersonerne i nogle vurderinger, men ikke har mod til at tage ordet på et statusmøde, er der ingen garanti for, at beboernes kommentarer vil blive bragt videre. Her er tale om en etisk fordring og udfordring for kontaktpersonerne, og måske en gråzone ift. retningslinjerne vedr. individuel brugerinddragelse. Det er værd at bemærke anvendelsen af begrebet "*Succes*" i de individuelle planer, for skønt der muligvis er tale et forsøg på ressourcefokusering vil det modsatte let kunne blive opfattet som en *fiasko* for kontaktpersonen, evt. øvrige medarbejdere og ikke mindst for beboeren selv, hvis

¹⁰⁵ Se Shibbye, A.L.L. 2005

¹⁰⁶ Se Fairclough, N. 1992

opfyldelsen af delmål trækker i langdrag eller slet ikke opfyldes. Også dette må siges at være problematisk, hvis der er tale om mennesker, som i øvrigt lider af præstationsangst eller lavt selvværd (Milbourn et al., 2015; Rothuizen & Boldsen, 2016). Tilsvarende understreges af Warming dilemmaet mellem ansvarliggørelse og ansvarsfritagelse ifm. at ”*hjælpesystemerne omkring udsatte unge har indbyggede krav om præstationer, målstyring og individualisering*” (2019b: 63).

Den diskurs og de parametre, der anvendes i dokumentationsmaterialer og manualer (Damsgaard, 2017; Harbo 2013, 2019) søger at definere både fokus, observationer og kommunikation i medarbejdernes samvær med beboerne. Diagnoser og de øvrige kategorier, der præger dokumentation, instrukser og vejledninger, ser ud til at give de professionelle en ramme at arbejde ud fra på behandlingsinstitutionerne, der iflg. sociolog Laila Dreyer Espersen oversætter ”*det kaotiske og modsætningsfyldte levede liv til institutionelt forståelige og handlingsrettede identiteter*”. Espersen påviser, hvorledes de institutionelle identiteter bliver håndterbare og operationelle måder at se og forstå beboerne på (Espersen, 2010: 201-202; Järvinen & Mik-Meyer, 2003). Kristensen beskriver da også tilsvarende ifm. sociale interventioner, hvorledes metoder og redskaber kan føre fagprofessionelle på vildspor, når redskaberne kommer til at styre den måde, hvorpå de sociale problemer opfattes og tankefigurer overtager dataanalysen og bliver til selvopfyldende profetier (Kristensen, 2007: 74).

Den form for forskning, der indtil nu har kendetegnet den regionale forskning på det specialiserede socialområde (Region Midt, 2018), d.v.s. især randomiserede, kontrollerede forsøg modsvarer ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv ikke den eksisterende kompleksitet (Ernst & Nicolini 2016; Klausen 2016; Kristensen 2013; Nielsen 2017; Szatkowski 2019; Treichler et al 2015), men også ud fra en positivistiske tilgang kunne en modificering af gængse, evidente gennemsnitsberegninger forekomme relevant bl.a. i forhold til de små målgrupper, der karakteriserer området. Samtidigt giver institutionens kvalitetsansvarlige medarbejdere udtryk for, hvor vigtigt de oplever det er, at have standardiserede og gerne kvantificerede dokumentationsmetoder, der taler ind i Socialstyrelsens sprog. Måske betragtes denne umiddelbare modsætning ikke som en problemstilling indenfor det sundheds og socialområdet. Her kan refereres til det amerikanske program, Feedback Informed Treatment (FIT) (Socialstyrelsen, 2019), der er indkøbt og vidt udbredt i offentlige institutioner, og som ’transformerer’ brugernes oplevelser og følelser til kvantitative parametre, der fortolkes og anerkendes som særdeles valide, til trods for, at der er tale om et absolut kompleksitetsreducerende redskab.

Af et review vedr. dokumentation af Socialpædagogisk praksis (Nielsen et al., 2017) fremgår det som centrale problemstillinger, at mængden af dokumentation er omfattende og tager tid fra arbejdet med beboerne og det bekræftes med reference til Frørup (2011, 2012) at socialpædagoger ikke har et tydeligt fagsprog og kan have svært ved at formulere sig på skrift. ”*Dokumentation opleves som meningsfuld af medarbejderne, når den kan anvendes i hverdagen*” og ”*socialpædagogisk praksis*

er kompleks på grund af tavs viden og spontan praksis, hvilket er svært at indfange i dokumentationen” (Nielsen et al., 2017: 14). Nielsen fremhæver endvidere, at dokumentationen, som har flere funktioner ift. rækken af forskellige aftagere, fastlåser praksis mellem beboere og medarbejdere og kommer til at fungere som et disciplineringsredskab. Et eksempel, der ganske svarer til Foucaults udlægning af en af de måder, hvormed samfundsmæssige værdier og magtforhold udspilles gennem institutionerne (Foucault, 2016).

Netop fordi skriftligheden har så høj en status og tilskrives så stor betydning kan magtforhold, misforståelser og bevidst eller ubevidst selektion i kommunikationen (Szatkowski, 2017) mellem såvel medarbejdere og beboere, institutionen og det omgivende samfund få afgørende betydning for behandlingsforløbene. Den ’viden’, der konstrueres afhænger desuden af, hvem der observerer og noterer, hvornår, hvem brugeren er, og hvordan de har det på det givne tidspunkt hver for sig og sammen.

Eivergard et al (2016) dokumenterer, hvordan kravene om dokumentation medfører en risiko for afpersonificering og objektgørelse af brugerne (Engebretsen 2006). Ikke mindst, hvis den overføres til daglig diskurs, praksis og tilgang til beboerne. En unuanceret, vurderende og ekskluderende medarbejderdiskurs kan have afgørende betydning for brugernes behandling og udvikling.

I forhold til dokumentation, registrering og journalisering skriver Foucault (2016: 206):

”Takket være hele dette ledsagende skriftlige apparat åbner undersøgelsen op for to muligheder, som er korrelative: Konstitueringen af individet som en genstand, der kan beskrives og analyseres, men ikke for at reducere det til nogle ”specifikke” træk [...], men derimod for at fastholde det med det særegne træk [...] øjensynlige for permanent viden. På den anden side konstitueringen af et sammenlignende system [...], som tillader at måle globale fænomener [...]”.

Problemet bliver desuden jf. Foucault, når eksempelvis journaler ”indtræder i den videnskabelige sprogbrugs generelle funktion” (Ibid.: 207). Foucault beskriver, hvorledes samfundsøkonomiens ”appetit på lægevidenskab” (Ibid: 325) legitimerer lærere, psykologer og socialarbejdere som normalitetens ”dommere” og hvorledes netop målinger, vurderinger og diagnosticering, tjener til at give dem æren for at have ”helbredt eller revalideret” (Ibid.).

Når standardisering og kategorisering bliver gennemgribende for hurtigst muligt at kunne sammenfatte en omfattende mængde af data, reduceres kompleksiteten. Dokumenternes strukturer og kategorier er i de fleste institutionelle sammenhænge standardiserede. Således kommer også beboerne til i den tværsektorielle diskurs til at optræde som standardiserede elementer. Standardisering er pr. definition aldrig en ideologisk eller teoretisk uskyldig proces (Rose, 1991,

2001) og det interessante bliver netop dokumenternes betydning situeret i de konkrete kontekster (Järvinen & Mik-Meyer, 2005: 197). At dokumentationsdiskursen ser ud til at have en afsmittende effekt på institutionens interne diskurs påvirker institutionens beboere, der dels kan opleve det som et udtryk for magt (Mik-Meyer & Villadsen, 2007), men som også selv i et vist omfang optager diskursen. Det bliver derfor også i denne sammenhæng vigtigt med tid og rum til en 'åben' og 'reel' dialog mellem beboere og medarbejdere, også i et 2.ordens perspektiv, for bl.a. at modvirke pseudodialog og dermed yderligere klientgørelse og stigmatisering (Foucault, 2009; Järvinen et al. 2003; Karlsen & Villadsen, 2007).

Antropolog Klaus Høyer anerkender i sine analyser af sociale og etiske aspekter af ny teknologi i sundhedsvæsenet at data kan redde liv, hvis de bliver brugt rigtigt (Høyer, 2019). Han mener dog at dokumentationskravene er blevet for omfattende. Høyer hævder desuden, at den "*dataeksplosion*" (Ibid.: 7ff.), der har ramt Sundhedsvæsenet, er fuld af usikkerhedsmomenter, idet data er ikke sandheder, men også noget, der produceres og som eksternt kan understøtte bl.a. politiske holdninger, og som internt i bl.a. behandlingsmæssige og pædagogiske sammenhænge kan give misvisende billeder. Han stiller i den forbindelse spørgsmålstegn ved dokumentationen af eksempelvis brugen af tvang i psykiatrien, der ser ud til at være nedbragt, men hvor dataudtrækkene måske i virkeligheden bare er udtryk for, at registreringspraksis er ændret. Høyer advarer imod at der blot produceres mere og mere data og anbefaler, at man i stedet for at lade de endimensionelle data få overtaget (Ibid.) øger kvaliteten af dokumentation og dataanalyser, samtidigt med at man øger tiden og mulighederne for kommunikation med borgerne og prioriterer den faglige dømmekraft i forhold til at kombinere og prioritere oplevelser og informationer af meget forskellige karakter.

Høyer har således fat i, at data og kausalitet ret beset er politiske instrumenter. Hvis beboernes meningstilkendegivelser overvejende fortolkes på baggrund af diagnosebilleder, vil deres ytringer ift. brugerinddragelse af individuel såvel som organisatorisk karakter have vanskeligt ved at blive opfattet som konstruktive.

Magtforholdet i relationen indenfor den institutionelle ramme, vil kunne påføre brugeren en oplevelse af afmagt, af ikke at være værd at lytte til. Det kan aktivere andre reaktioner i form af mere eller mindre konstruktiv modmagt for ikke at *overgive sig* til følelsen af afmagt. Disse reaktioner kan så igen fortolkes som udtryk for 'patientens sygdom' og derved er risikoen for et negativt selvforstærkende feedback-loop er til stede.

Brugerinddragelse

Ifm. denne undersøgelse ser standarder, instrukser og dokumentation ud til at reducere mulighederne for organisatorisk brugerinddragelse. Standarder og instrukser rummer en forhåndsprioritering af, hvad der skal have betydning og er i direkte modsætningsforhold til ønsker om forandring og fleksibilitet. Beboernes individuelle såvel som organisatoriske ønsker og forslag, der står i modsætningsforhold til instrukser og standarder, kan let komme til at sætte medarbejderne i et både etisk og loyalitetsrelateret dilemma. Til trods for, eller måske pga. de mange instrukser og standarder, lever institutionens medarbejdere i hverdagen med en række etiske og pædagogisk/psykologiske dilemmaer eksempelvis ifm. beboernes hygiejne og rengøring, hvor beboernes motivation kan støde sammen med socialstyrelsens krav. Her vil det at ty til en form for tvang¹⁰⁷ af begge parter kunne opleves som overgreb, mens det på den anden side kan handle om beboerens sundhed og eventuelle position blandt afdelingens øvrige beboere. Her er det ikke nok med et kvalificeret fagligt skøn, transparens og henvisning til fx opbygning af beboerens tillid (Løgstrup, 1991). Her bliver der behov for en i forvejen bærende og tryk relation og/eller, en kreativitet i kommunikation og pædagogisk samskabelse. Retningslinjerne skal følges, og hvis dette ikke sker, bliver diverse indberetninger samt efterfølgende procedurer af kortere eller længere varighed nødvendige, bl.a. fordi Det Sociale Tilsyn ellers har myndighed til at lukke institutionen med kort varsel (Socialstyrelsen, 2019). Dette kunne betragtes som eksempler på disciplinering og selvdisciplinering af såvel medarbejdere som beboere. Disse dilemmaer kan jf. gennemgangen af de etiske perspektiver omkring projektet ses som indlejret i Foucaults sammenvævning af den etiske og politiske ledelse, (Foucault, 1978, 1982). I forlængelse heraf gentages citatet: *"But we are no longer obliged to try, in our way, to be free, but to hope to live in a controlled world where our vulnerabilities are understood and managed, and where we can experience a kind of security"* (Rose, 2017: 321), idet det kommer til at stå som udtryk for Foucaults diskussioner af frihed, udlægning af magt og dermed også disciplinerings-dispositivets dobbeltsidighed.

Ét er *muligheden* for den organisatoriske brugerinddragelse, men 'patienternes' inddragelse i egen behandling er som tidligere anført et krav (Den danske kvalitetsmodel, 2013, 2015). Det er værd at bemærke, at beboerne ikke deltager i dialogen omkring registreringerne i Sensum, selvom disse er med til at danne udgangspunkt for den videre individuelle behandling. Nogle af beboerne foreslog muligheden for, at de selv kunnen medvirke, når der blev foretaget indskrivning i Sensum¹⁰⁸. Dette kunne tillige give mulighed for både øget dialog og samvær mellem beboere og medarbejdere. Ingen medarbejdere ytrede sig positivt ift. forslaget, men én medarbejder skrev: *"Uenig, de unge bør ikke deltage, men kan blive informeret om notater i Bosted [sic], hvis det ønskes"*. (M13) Af regionens

¹⁰⁷ Forstået som langt mere og mildere indgreb end fx fiksering

¹⁰⁸ Tidl. Journaliseringsprogram: Bosted

udlægning af den danske kvalitetsmodel fremgår det, at medarbejderne løbende skal sørge for *"at opdatere den unges afdækning af kommunikative ressourcer og begrænsninger, afdækning af ønsker til, forudsætninger og muligheder for indflydelse, standardplan og sundhedsfaglig plan"*. Iflg. Institutionens interne retningslinjer skal afdelingspsykologen *"inden statusmødet sørge for at opdatere den unges forudsætningsanalyse, gennemgå mål og delmål, færdiggøre konklusionen og lave vurderinger på temaniveau på den unge"*. Dette gøres *"for at sikre, at de rette forudsætninger for den unge bringes i spil på mødet"*. I forhold til brugerinddragelse, organisatorisk - såvel som individuel -, er dette et centralt punkt. Så skønt den oprindelige hensigt med ovenstående formodes at være en sikring af beboernes rettigheder i forhold til at blive hørt/involveret, kan det i nogle tilfælde have fået en funktion som en fastholdelse af medarbejdernes ret til at vurdere, selektere, fortolke og dokumentere uden inddragelse af borgerne og det fordrer stor pædagogisk/psykologisk forståelse, empati og kreativitet at inddrage beboerne i eksempelvis statusmøder på en måde, der både er etisk forsvarlig og opleves som reelt inkluderende/integrerende for den unge.

Ift. brugerinddragelse kan det undre, at der tilsyneladende ikke forekommer dialog mellem beboerne og medarbejderne inden notater og observationer indskrives i dokumentationsværktøjet Sensus, idet netop denne dialog i sig selv kunne have betydning for samarbejde, alliance og modsætningsforhold omkring behandlingen. Forklaringen herpå kan evt. hentes i medarbejdernes usikkerhed ift. at indgå i denne dialog eller frygt for mangel på tid. Konsekvensen er under alle omstændigheder, at den individuelle brugerinddragelse i denne sammenhæng ikke har de optimale og lovbestemte betingelser jf. Fælles regional retningslinje for indflydelse på eget liv (2019), hvor det er tydeliggjort, at borgerens skal støttes i at udøve indflydelse med mindre fravalget sker på baggrund af et skøn, der i hvert enkelt tilfælde bygger på en afdækning af beboerens 1) ønsker til indflydelse, 2) forudsætninger for indflydelse, 3) muligheder for indflydelse. Det fremgår ikke af institutionens hjemmeside eller ifm. projektførelsen, hvorledes og hvem, der foretager den nødvendige afdækning.

Opsamling

Såvel den individuelle som organisatoriske brugerinddragelse ift. kommunikationen og samværet mellem beboere og behandlere kan således ses under kraftig påvirkning af tematikkerne diagnoser, standarder og dokumentation, der i højere grad synes at hæmme end fremme dialogen med beboerne. Dette fremgår af medarbejdernes formulering af vanskelighederne ved at kombinere miljøterapi og organisatorisk brugerinddragelse og således ift. deres kapacitet og muligheder ifm. kommunikation og balancegangen mellem de tre ovennævnte former for etik, omsorgs-/pligt-, konsekvens- og dyds-etikken.

Det skal bemærkes, at beboere ikke har deltaget i udviklingen af nogen af evalueringsværktøjerne. Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering anbefaler imidlertid i en forskningsrapport (Pedersen & Andreassen, 2015), at der sættes fokus på brugernes sproglige ejerskab i dokumentationsmaterialets formuleringer, at der skabes meningsfulde dokumentationsprocesser, som tilgodeser borgeres individuelle behov samtidig med, at de imødekommer systemets formelle krav (Ibid.: 9). Dog vil der gennem disse målinger fortsat eksistere en risiko for selvdisciplinering, som yderligere udløsende faktor ifm. psykisk sårbarhed.

Med reference til Foucault kan man sige, at hvis man som behandler ikke husker at se og gå i dialog med mennesket bag diagnosen, får kommunikationen karakter af en pseudodialog (Foucault, 2009: Del III; Karlsen & Villadsen, 2007) og brugerne fastholdes i om end ikke fysiske, men 'anderledes lænker' og deres tales 'ufornuft' tildeles ingen værdi udenfor diagnosebilledet (Foucault, 2016: 494ff). Dertil kommer spørgsmålet vedr. 'diagnosernes himmelflugt' (Langager, 2012) og Roses kritik af den biologisk fokuserede og epidemiske udvikling af psykiatriske diagnoser (Rose 2013, 2016a, b).

Ud over at der kan stilles spørgsmålstejn ved validiteten af de data, der fremkommer gennem det omfattende dokumentationsarbejde, er det et faktum, at dette arbejde tager tid fra medarbejdernes samvær med brugerne. En determinering af, hvad der skal vurderes og dokumenteres må også uvægerligt præge dette samvær. Bag denne dokumentationsteknologi ligger ønskerne om yderligere kvalificering af behandling gennem standardisering og pakkedninger (bl.a. Nordentoft, 2018; Jørgensen et al., 2012), som kan forstås ud fra et behandlings- og et disciplineringsperspektiv (især ift. institutionernes medarbejdere). Data-akkumulerings-dispositivet gennemsyrrer hele samfundet jf. Foucaults tese om, at viden er magt (Foucault, 1982). Der er dog her tale om en særlig og afgrænset form for positivistisk funderet viden, som hverken er sikker eller valid, men som kan danne et selvbekræftende udgangspunkt for, hvad der i den almene befolkning forstås som 'viden' og 'videnskab'. I den sammenhæng kunne det være hensigtsmæssigt at få andre former for vidensdefinitioner og begreber bredt formidlet. Dette kunne bl.a. være gennem aktør-netværksteoriens modificering af laboratoriets produktion af 'sand' viden (Elgaard Jensen, 2005; Latour & Woolgar, 1986). Ift. den konkrete kontekst og det aktuelle fokus på biologiske aspekter ved psykisk sårbarhed, kunne man som alternativ til psykiater Merete Nordenstofts (Nordentoft, 2018) ønske om, at fremtidens psykiatri forbedres gennem dokumentation, evidens, standardisering og pakkedninger baseret på neurovidenskabelig forskning og behandling foreslå at psykiatrien i højere grad betragtes som en socialvidenskab (Priebe et al., 2011; Priebe, Burns, T. & Craig 2013; Priebe, 2016). Allerede i 1998 skrev Rose således inspireret af Foucault:

“One fruitful way of thinking about the mode of functioning of the psychological sciences, and their linkages with more general social, political, and ethical

transformations, might therefore be to understand them as techniques for the disciplining of human difference: individualizing humans through classifying them, calibrating their capacities and conducts, inscribing and recording their attributes and deficiencies, managing and utilizing their individuality and variability” (Ibid.: 104).

Diagnosticeringen har den aktuelle funktion i det biopolitiske dispositiv, at det skal gelejde borgerne til at tage ansvar for sig selv som biologiske individer (Foucault, 1978, 1982). Organisatorisk brugerinddragelse kunne i denne sammenhæng ses som en teknologi til selvteknologi, hvis ikke der etableres reelle muligheder for at brugerne kan medvirke og bidrage til mere forandring af strukturerne eller i det mindste til at gøre dem mere fleksible, hvilket synes at stå i modsætningsforhold til det dominerende psykiatriske mindset.

I diagnosetænkningen og kategorisering identificeres såvel et udskillelses-, som et behandlingsdispositiv. Standardiseringen refererer især til disciplineringsdispositivet bag programmering af bestemt adfærd i omgangen og behandlingen af de psykisk sårbare beboere. De omfattende krav til dokumentationen indeholder udskillelsedispositivet ift. forskellige grupper, der skal adskilles med henblik på behandling samt disciplineringsdispositivet især ift. medarbejdernes handlinger. Dataakkumuleringsdispositivet, der understøtter de tre øvrige dispositive, kan bruges på forskellige måder i bio-/sundhedspolitiske argumenter og får desuden indenfor det positivistiske vidensparadigme en selvstændig og selvbekræftende værdi.

Diagnosefokusering indebærer således en risiko for et selvforstærkende feed-back-loop ift. forventninger og kommunikation omkring brugernes bidrag til - og deltagelse i organisatorisk brugerinddragelse. Socialpædagogisk myndighed, rum, kompetencer og evt. didaktisk tænkning ift. 'at åbne' dialogen med brugerne kan derved blive vanskeliggjort.

Betragtes individuel brugerinddragelse på det sociale område som ikke alene en mulighed eller et lovkrav, men som en grundlæggende etisk fordring (Løgstrup, 1991) bliver det centralt, at der er tydelighed omkring i hvilke sammenhænge, brugerne har høringsret versus medbestemmelsesret eller selvbestemmelsesret. En graduering, der også fremgår af lokale retningslinjer for institutionen. Transparensen i dette forhold får central etisk betydning, ikke mindst i dokumentationssammenhænge, jf. den validitet, vægtning og værdi det skriftlige dokument fortsat tillægges i det senmoderne samfund ift. andre formidlingsformer.

Den norske forsker i medicinfilosofi Eivind Engebretsen (2006) beskriver¹⁰⁹ to forskellige måder at forholde sig til 'den anden' på, nemlig den *monologiske*, det vil her sige beboeren som objekt i journalen versus den *dialogiske*, tilgang, hvor journalen føres på baggrund af en opfattelse af beboeren og hendes fortælling. Engebretsen argumenterer derfor for nødvendigheden af at udvikle

¹⁰⁹ Med reference til Mihail Bakhtins sproganalytik, 1970

kritiske redskaber til at begrænse journaliseringens selvproducerende karakter, hvilket fordrer et kritisk blik på, hvordan 'den anden' beskrives og positioneres (Engebretsen 2006: 17).

Objektgørelsen kunne således gradueres på baggrund af dialogen med beboeren, men der vil i konstruktionen af journaliseringspraksis være forskel på selektion og fortolkning af forudgående kommunikation (Szatkowski, 2017, 2019: 122 ff.) og beboerens mulighed for selv at deltage i dialog og selektion omkring journalføringen. Disciplineringsdispositivet kan i de standardiserede og kategoriserende journaliserings- og dokumentationsformer ikke alene spille ind ift. medarbejderne, men kan under alle former optræde som beboerens hverdagslige selvtechnologisering og således i en avanceret kontraktliggørelse af forholdet mellem system og borger (Foucault 1982, 2016; Järvinen & Mik-Meyer, 2003,2005; Langager, 2007) og Åkerstrøm Andersen hævder, at forventningen til borgeren som aktiv medborger eksploderet og udvikler sig til en form for *hyperansvar*, som skaber borgeren i statens billede (Andersen & Pors, 2014: 237 ff.). Heri kan bl.a. ligge den tidligere nævnte brugerinddragelsens akilleshæl, idet borgeren eksempelvis ved selv at være med til at fastsætte mål og succeskriterier for egen udvikling, kan komme til at føle sig så meget mere ansvarlig og 'mislykket', hvis han/hun ikke kommer til at opfylde disse. På den anden side kan en dybdegående og kvalificeret dialog mellem brugere og medarbejdere omkring journalføring samt borgernes deltagelse i udviklingen af såvel diskurs som redskaber og organisering omkring journalisering og dokumentation netop udgøre både et mål og et middel ift. både individuel og organisatorisk brugerinddragelse. Dette med mindre den rekursive samskabelse også i organisatorisk sammenhæng bliver bundet op på det biopolitiske governmentalitets styringsrationaler i form af determinerede strukturer på flere niveauer (Jensen, 2005; Foucault 1978, 1982; Raffnsøe, Gudmand-Høyer & Thaning, 2009).

Miljøterapi og socialpædagogik

I dette afsnit fokuseres der på institutionens teoretiske reference i form af miljøterapi på et (psyko)dynamisk grundlag. Den praksisviden/empiri, der fremkom af aktionsforskningsprojektet vil blive diskuteret ift. miljøterapien og nogle af de fremanalyserede paradokser. Samtidigt vil nogle aspekter ved socialpædagogik blive inddraget. I forhold til forståelsen af nogle af erfaringerne fra dette projekt, vil det gennem nedslag i det teoretiske grundlag for den form miljøterapi, der arbejdes efter på institutionen, blive analyseret hvorledes nogle af de miljøterapeutiske teknologier, strukturer og diskurser er med til karakterisere institutionens praksis.

Der fokuseres her specifikt på den form for socialpsykiatri, der praktiseres på danske døgninstitutioner, men som dog kan være vanskelig at begribe, idet der hersker forskellige forståelser af, hvad det *sociale* som præfiks til *psykiatri* indebærer.

Oversigten over forskning på området påviste kun få relevante fund ift. temaet. Heraf hovedparten fra den medicinske database PubMed. En gennemgang af hjemmesider for en række døgninstitutioner på det specialiserede socialområde med tilknytning til Foreningen af Danske Døgninstitutioner, FADD viser, at miljøterapien er gennemgående på en lang række af disse og at omfanget af beskrivelserne af institutionernes pædagogik er meget varieret. På nærværende institutions hjemmeside indgår ordet pædagogik i ringe omfang ifm. døgnbehandlingen, mens beskrivelsen af miljøterapien er relativt omfattende og udfoldet. Det fremgår, at der er tale om et helhedsorienteret miljøterapeutisk behandlingstilbud. Den socialpædagogiske tilgang fremgår ikke af hjemmesiden og begreberne *socialpædagogik* og *pædagogik* indgår kun meget få gange (n3), mens ordet *miljøterapi* er gennemgående. Ifm. præsentationen af institutionens interne miljøterapeutiske efteruddannelse, som alle medarbejdere forventes at gennemføre, fremgår det tilsvarende, at der arbejdes for udviklingen af ”en stabil professionsidentitet”. I den forbindelse står, at der arbejdes med ”*terapeutiske, udviklingspsykologiske og organisatoriske teorier og temaer omsat til en daglig miljøterapeutisk praksis*”. Af hjemmesiden fremgår der således intet vedrørende institutionens socialpædagogiske udgangspunkt og værdier. Dette kunne dog evt. forstås indlejret i den formulerede vision om at skabe ”*stabil professionsidentitet*”. Det kan i den forbindelse bemærkes, at mere end 70 % af medarbejderne¹¹⁰ har en pædagogisk uddannelse.

I betragtning af institutionens formål, historik og det overvejende antal af pædagogisk uddannede medarbejdere er det bemærkelsesværdigt, at hverken ”pædagogik” eller ”socialpædagogik” er nævnt ifm. grundlag og præsentationsmateriale for døgnafdelingerne. Samtidig forekommer ordet pædagogik stort set heller ikke i den anvendte miljøterapeutiske grundbog (Schjødt & Heinskou, 2007). Pædagogikken kunne se ud til nærmest at være blevet udskrevet af behandlingsinstitutionens skriftlige diskurs.

Et historisk tilbageblik

Miljøterapien udviklede sig hurtigt fra 1970'ernes demokratidiskurs og fokus på det kollektive og antipsykiatri¹¹¹ imod en tiltagende sundhedsvidenskabelig/medicinsk retning.

I 2009 påviste forskerne Oeye, Skorpen m.fl., hvorledes miljøterapien på psykiatriske hospitaler i Norge havde udviklet sig i en retning, hvor blikket på- og objektgørelsen af subjektet havde overhalet idéer om fællesskab og demokrati og således også begrænset mulighederne for et socialt miljø og brugerinddragelse (Oeye et al., 2009; Oeye & Skorpen, 2010). Denne udvikling er siden blevet bekræftet (Ljungberg et al., 2016).

¹¹⁰ Jf. opgørelse af oktober 2018

¹¹¹ En bevægelse, der inspireret af psykiaterne David Cooper og Ronald Laing så sindssygdom som reaktioner på påvirkningen af et 'sygt' samfund

På institutionen gjorde miljøterapien sit indtog i forbindelse med Strukturreformen i 2007, hvor institutionen overgik til at blive behandlingsinstitution med regional driftsoverenskomst, hvilket bl.a. medførte ansættelse af især flere psykologer. Hovedparten af stedets medarbejdere udgøres dog fortsat af uddannede pædagoger og miljøterapien, der i sin historik og sine overordnede træk dog ikke umiddelbart forekom i kontrast til den socialpædagogiske faglighed, har siden da fået stadig tiltagende dominans for institutionens profil og hverdag. Miljøterapiens udbredelse og udformning på de specialiserede danske socialinstitutioner kan karakteriseres af en glidning fra antipsykatrien over en social, samfundsrettet og demokratisk funderet socialpsykologisk befrugtning af det socialpædagogiske arbejde hen imod et sundhedsvidenskabeligt behandlingsarbejde jf. Sundhedsstyrelsens referenceprogrammer¹¹². Dette bekræftes af flere studier (bl.a. Bryderup, 1999; Espersen, 2010; Moos et al. 2019; Schwartz, 2007;) samt af en aktuel gennemgang af danske døgninstitutioners¹¹³ hjemmesider.

Trods de fleste medarbejders pædagogfaglige profession og miljøterapiens sociale og demokratiske oprindelse, tegner sig et billede af en institution, hvor miljøterapien siden begyndelsen af dette årtusinde har manifesteret sig på alle døgnafdelinger, og hvor ikke alene den skriftlige, men også daglige mundtlige diskurs i tiltagende grad præges af en klinisk psykiatrisk og psykologisk terminologi, hvori pædagogik dog ind imellem også nævnes.

Starten på denne udvikling kan ses af et historisk tilbageblik i sociolog Inger Bryderups bog om socialpædagogisk arbejde med børn og unge, der illustrerer nogle grundlæggende forskelle i den professionelle tilgang til arbejdet med beboerne på institutionen, da det tidligere var et *behandlingshjem*¹¹⁴. Her tillægges strukturer og forudsigelighed, opbygning af sociale relationer og passende udfordringer generelt grundlæggende betydning for arbejdet. Her beskrives institutionens primære opgave som socialisering og opdragelse af de unge i forhold til samfundet, at øge deres sociale og personlige kompetencer samt udvikle deres faglige kvalifikationer og praktiske færdigheder.

I Bryderups bog beskriver to erfarne socialpædagogisk uddannede ledere på hver sin døgnafdeling, hvorledes der arbejdes på de respektive afdelinger. Heraf har den ene i et par år har arbejdet med at implementere miljøterapi som en bærende søjle sammen med medicin, dagbeskæftigelse og psykoterapi, mens den anden afdeling fortsat arbejder ud fra en primært socialpædagogisk tilgang. I 2005 var det, der ud over en begyndende forandring af diskursen¹¹⁵, fremstod som den største forskel på den primært socialpædagogiske afdeling og den miljøterapeutiske afdeling, at førstnævnte generelt set havde en langt større opmærksomhed på sociale samspil, gruppeliv og gruppen som

¹¹²Eksempel, Sundhedsstyrelsen, 2004 er ikke længere tilgængelige på internettet

¹¹³ I regi af Foreningen Af Danske Døgninstitutioner, FADD

¹¹⁴ Præcise referencer er bevidst ikke påført af hensyn til anonymiteten

¹¹⁵ Fx: 'kontaktperson' til forskel fra Kontaktpædagog

helhed, mens 'gruppen' i den miljøterapeutiske tilgang primært blev beskrevet som noget omkring den enkelte unge, for hvem gruppen primært udgør en arena, som den enkelte unge kunne *øve sig i at være i* - og at *sige noget i*. Her formuleres ikke ambitioner om de unges oplevelser af sammenhold, fællesskab eller indflydelse, hvilket kan tilskrives det omsorgsblik, der primært fokuserer på det individuelle, unormale eller syge.

I den socialpædagogisk prægede afdeling fremhæves det, at det ikke kun er det enkelte individ, der er i centrum, men at der er et konstant fokus på gruppens sociale samspil og uformelle struktur - ikke mindst beboerne imellem og i de ikke-formaliserede sammenhænge, hvor det prioriteres, at medarbejderne trækker sig tilbage for at give plads for beboernes indbyrdes kommunikation. Her er således tale om en noget anden tilgang end den miljøterapeutiske prioritering af dyader mellem enkelt-beboere og medarbejdere. Fælles refleksion i medarbejdergrupperne var centrale elementer for begge afdelinger og institutionen var på daværende tidspunkt fortsat under stor påvirkning af systemisk terapi og tænkning (Bateson, 1990; Lang, 1997, 2008), hvilket også udmøntede sig i længerevarende efteruddannelsesforløb for hele personalet. (En uddybende sammenligning af beskrivelserne af arbejdet på de to afdelinger ses i Bilag 25).

Afdelingers målgrupper er i dag defineret, kategoriseret og sammensat primært på baggrund af diagnoser. Dette trods de vanskeligheder, der således kan forekomme ift. komorbiditet¹¹⁶ og ændring af diagnoserne, som især kan være usikre, når der er tale om unge mennesker. Komorbiditet udgør i det hele taget en udfordring i en kontekst, hvor diskurs, handling og behandling er defineret af diagnosekategorier, idet forskellige symptomer kan være fremtrædende på forskellige tidspunkter. Derudover kan fortolkninger af potentiel komorbiditet komme til at dække over en kombination af sociale og psykologiske belastninger; jf. Rose bliver et diagnostisk anliggende til psykiatisering af egentlig eksistentielle problemstillinger (Rose, 2013).

I institutionens daglige diskurs betegnes beboerne ofte som "*hårdere belastet*" end for de ca. 15 år siden. Umiddelbart kan forklaringerne bag oplevelsen af, at beboerne forekommer mere syge end tidligere, have baggrund i udviklingen inden for det psykiatriske områdes udredningsgaranti og nedlæggelse af sengepladser (Sundhedsstyrelsen, 2020), hvilket medfører hurtigere udskrivninger af patienterne fra de psykiatriske hospitaler samt det tiltagne antal borgere i de vestlige samfund, der overhovedet får en diagnose.

Institutionens miljøterapeutiske teorigrundlag

Der eksisterer en række forskellige definitioner på miljøterapi (Bjerregaard, 2007; Schjødt & Heinskou, 2007; Skårderud & Sommerfeldt, 2014; Wøbbe, 2007). Det teoretiske grundlag bag institutionens miljøterapeutiske praksis og på efteruddannelsen af institutionens medarbejdere er

¹¹⁶ Flere sammensatte diagnoser

hentet i bogen *Miljøterapi på dynamisk grundlag* (Schjødt & Heinskou, 2007), tidligere præsenteret i afhandlingens teorikapitel.

Kategorisering ift. diagnoser forekommer heri som en grundlæggende teknologi, der præger den øvrige diskurs, hvor der ikke alene tales om behandling, men om "*helbredelse*", "*symptomlindring*"¹¹⁷ og hvor betegnelsen "*patient*" konsekvent anvendes for de implicerede brugere. Forskellige diagnosebetegnelser indgår ofte en passant øjensynligt med forventningen om læserens psykiatriske forforståelse. Grundbogens forskellige kapitler illustrerer kun en begrænset del af de teorier og erfaringer, der eksisterer på området, hvor den ene pol i miljøterapien, opstået i 1970'erne, er baseret på en samfundsmæssig tilgang, demokratiske principper, brugerinddragelse og kreativ samskabelse, og den anden pol eksisterer som en fast, stringent sundhedsmæssig inspireret struktur (Bjerregaard 2007; Schjødt & Heinskou 2007; Skårderud og Sommerfeldt, 2014¹¹⁸). Denne bredde kan medføre en vis ambivalens i opfattelserne af miljøterapien. I den miljøterapeutiske grundbog ses den største bredde nok ifm. bogens kapitel 4 vedr. dydsetikken (Rosenbaum, 2007) og kapitel 5 (Jørgensen, 2007), der er stærkt funderet i en traditionel psykoanalytisk tilgang indenfor hospitalsmiljøets meget faste rammer og organisation.

Som ovenfor beskrevet, er der historisk set på institutionen foregået en glidende overgang fra en socialpædagogisk¹¹⁹ diskurs og dominans til den mere medicinsk inspireret miljøterapi. Basislitteratur og materialer til institutionens efteruddannelse i miljøterapi¹²⁰ omfatter kun i ringe omfang socialpædagogik. Når pædagogik nævnes, er det primært i en reduktionistisk forståelse i forhold til en opdragende funktion (Anbert & Larsson, 2007: 201) og det fremhæves, at miljøterapien "*adskiller sig fra pædagogikkens mere normdannende og færdighedstrænende perspektiv, om end dette også skal indarbejdes i det terapeutiske miljø [...]*" (Ibid.: 183). Det nævnes dog, at supervision har et "*pædagogisk, didaktisk og videreuddannende sigte*" (Beck, 2007:181, Tabel 1) og at pædagogik har en berettigelse ifm. psykoedukation¹²¹. Psykoedukation kan betegnes som *undervisning* af patienter i "*psykiatriens opfattelse af deres sygdom og behandlingen af denne*" (Johansen, 2005: 200). Denne undervisning bidrager ikke alene til patienternes selvforståelse, men påvirker ofte deres sprogbrug vedr. Problemstillinger og behandling (Johansen, 2005).

Alt i alt får man få indtryk af pædagogikkens disciplinerende funktioner (Foucault, 1999). At pædagogikken kunne omfatte mere alsidigt dannende funktioner (Damsgaard, 2017; Mottelson,

¹¹⁸ Se Jones, M. 1990, Tavistock-Anthologies, Social Psychiatry in Practice

¹¹⁹ Pædagog: kommer af græsk *paidagogos*, opr. om slave, der ledsagede børn mellem hjem og skole, af *pais* 'barn, dreng', genitiv *paidos*, og *agogos* 'fører'. Kan sammenholdes med Elev: (Aktiv form) kommer af fransk s' *élève*, af *élever* 'løfte/hæve sig op, latin *elevare*

¹²⁰ Terapi: kommer fra græsk *therapeia* 'opvartning, pleje, lindring', afledt af *therapeuein* 'betjene, pleje' kan sammenholdes med Patient: kommer af latin *patiens*, der betyder 'lidende'

¹²¹ Undervisning af patienter og deres pårørende

2012; Schnack 2014;) ift. socialisering, refleksion og eksperimenter (Rosendal Jensen, 2013; Nielsen & Nielsen, 2015) nævnes ikke ifm. med den lokalt praktiserede miljøterapi eller dens teorier.

I en undersøgelse af, hvorvidt det sociologiske/samfundsmæssige aspekt, som udgør en del af pædagogisk tænkning, kan indlæses i "*sociale og kulturelle påvirkninger*" (Schjødt & Heinskou 2007: 17), ser det ud til, at dette aspekt begrænser sig til institutionens domæne, hvilket understøttes af Schjødt & Heinskous reference til miljøterapeutteoretiker Erik Larsen¹²², der karakteriserer *organisationen* (den miljøterapeutiske) *som terapeut* (Ibid.).

Umiddelbart kunne introduktion til miljøterapien på flere måder (ibid.: kap 1) harmonere med en let omskrivning af en bred socialpædagogisk forståelse. Dette set i forhold til det erklærede humanistiske udgangspunkt, vægtningen af det relationelle, det sociale fællesskab, miljøets betydning, udviklingsperspektivet.

De undervejs nævnte etiske værdier, tryghed, tillid, fordomsfrihed, tolerance, demokrati, håb, forekommer nærmest uomgængelige og vejene hertil gennem bl.a. "*en undersøgende kultur*" (Ibid.: 23) og "*at tilpasse udfordringer*" udgør centrale elementer i de fleste aktuelle pædagogiske forståelser. Set i forhold til det biopsykosociale perspektiv, oprindeligt konstrueret i en psykiatrisk kontekst (Borrel-Carrió et al., 2004; Engel, 1977), tilskrives psykologien i også i denne miljøterapeutiske praksis en fremherskende position i sammenhæng med det biologiske perspektiv (jf. Cooke & Kinderman, 2017; Rose 2009, 2016).

Miljøterapi i den aktuelle praksis

Miljøterapien suppleres på institutionen af individuelle psykoterapeutiske forløb med beboerne, der varetages af institutionens psykologer, mens medarbejdere med en kandidatuddannelse i pædagogisk psykologi er ansat i almindelige pædagogiske/miljøterapeutiske funktioner.

I den aktuelle kontekst betragter miljøterapien tilsyneladende pædagogikken som opdragelse i en bestemt retning, altså intellektuel og moralsk påvirkning og tilrettevisning (disciplinering) samt undervisning. I den miljøterapeutiske uddannelses undervisningsmateriale, hvor kerneopgaven er at "*Etablere kontakt og relation*", at "*Rumme*" og at "*Udvikle psykiske strukturer*" er metoderne oplistet som: Psykoterapi, medicinsk behandling, relationsarbejde, strukturer, teori, supervision og gruppedynamisk forståelse og strukturerede pædagogiske metoder. Sidstnævnte kan i praksis ofte betyde programmerede eller manualiserede forløb. Spørgsmålet er imidlertid, hvor store spillerum og tidsrum til ikke-strukturerede/spontane og kreative/rekursivt skabende former for socialpædagogisk kommunikation og aktivitet, der bliver tilbage, også ifm. relationsarbejdet.

¹²² Se Larsen, E. 2005

I miljøterapien er fællesskabets erklærede funktion at skabe et miljø, hvor beboernes symptomer kan udspille sig, blive reguleret og anvendt til efterbearbejdning og relationsarbejde. Grupper og gruppeprocesser udgør her nogle fundamentale elementer. Grupperne kan opdeles i opgavegrupper, hhv. emnegrupper og samtalegrupper. Møderne i de opgave- og emne orienterede grupper skal være realitetsorienterede, informationsorienterede, opgaveorienterede og helst dialogorienterede i en atmosfære, som indbyder til *"udveksling i form af spørgsmål og svar samt fælles drøftelse"* (Jørgensen 2007: 97).

I samtalegrupperne undersøges begivenheder i institutionsmiljøet i forhold til at forstå disse *"på det kommunikative og manifesterede plan"* (Ibid.: 98). Her kan 'patienter' sammen med personalet og andre patienter forsøge at forstå, hvordan de virker på andre. Dette eksemplificeres med en patient, der må erkende, at hvis han vil undgå at støde andre fra sig, må han forsøge at dæmpe den måde, han udtrykker sin vrede på (Ibid.:105), altså gennem adfærdsregulering og selvdisciplinering. En måde at regulere på, som findes næsten parallelt i Galskabens historie (Foucault, 2009: 494 ff.)

Grundbogens kapitel om *"Opgaver og roller i miljøterapi"* (Ibid.: 89 ff.) har en meget psykoanalytisk tyngde dog, med referencer til åben systemteori og objektrelationsteori. Her understreges vigtigheden af de miljøterapeutiske samtalegrupper, Kibelgrupperne (Ibid.: 110). Det anbefales, at *"ingen patienter deltager i gruppen det første døgn efter indlæggelsen". Formålet er, at 'patienten' først skal "vænne sig til situationen i afdelingen og personalet får mulighed for at observere, om der evt. skulle være kontraindikationer mod deltagelse i gruppen"* (Ibid.: 116). Her er tale om et eksempel på en standardiseret opfattelse af kategorien 'nyankomne' patienter. Imidlertid, kunne det i realiteten også forekomme, at det for nogle ny 'patienter' forholdt sig ganske modsat, nemlig at deltagelsen i gruppen kunne blive indgangen til integration på institutionen.

Den grammatiske passivform, der bl.a. forekommer i teksten ifm. [...] *"hvis det vurderes, at patienterne ikke kan deltage i gruppesessionen"* [...] (Ibid.: 116) er gennemgående. Her er således tale om et eksempel på standardisering og objektgørelse af 'patienten'. Vurderingen/det faglige skøn kan ses som en form for omsorg og danne grundlag for den 'rigtige' beslutning ift. såvel 'patienten' som gruppens øvrige medlemmer. I denne situation kunne dialogen med den nye beboer ift. deltagelse i gruppemødet, omend måske 'besværlig' og 'tidskrævende' (Linhorst et al., 2015; Ljungberg et al., 2016; Mathisen et al., 2016; Solbjør & Steinsbekk, 2013), være relevant og hensigtsmæssig bl.a. set ift. miljøterapiens egen ambition om, at den *"bør tilrettelægges, så det modvirker, at patienterne bliver passive og uselvstændige"* (Heinskov 2007: 19). Dette ville desuden principielt og generelt set svare til målformuleringerne i Den danske kvalitetsmodel.

Til trods for, at det terapeutiske miljø skal fungere som eksperimentarium, anbefales det ifm. de miljøterapeutiske grupper, at *"Acting out af aggressivt materiale i gruppen til enhver tid undgås, således at klimaet forbliver trygt"* (Jørgensen 2007: 119). Dette forekommer i sig selv noget

modsnævningsfyldt og som endnu en krævende balancegang i den miljøterapeutiske praksis jf. ”*Rammens betydning*” (Ibid.: 105), hvor den på den ene side skal være så fast og struktureret, at patienten ”*trygt kan udfolde sig og relatere sig*”, men samtidigt så løs og ustruktureret, at *projektive* mekanismer kan tydeliggøres og analyseres (Ibid.).

Ift. organisering af og deltagelse i diverse formaliserede grupper, er beboerne i Utopiværkstederne kommet med forslag til forskellige forandringer ift. husmøder, elevrådsmøder og statusmøder samt indirekte også personalemøderne.

Ift. nogle af de formaliserede mødefora, der organiseres omkring hver enkelt beboer, eksempelvis statusmøder, giver nogle af medarbejderne udtryk for, at disse mødefora er alt for store med alt for mange eksterne som interne professionelle. Både i forhold til den unge og ift. at skabe konsensus omkring beslutninger. Som nævnt har også andre undersøgelser påvist, at store møder begrundet i ønsker om såvel tværfagligt samarbejde som inddragelse af brugerne som ’eksperter i eget liv’ er en misforståelse, idet brugerne *især* ikke i disse sammenhænge føler sig som eksperterne (Andersen, 2014).

Mulighederne for opbygning af relationer i møder omkring et *fælles tredje* har i årtier inspireret socialpædagogisk arbejde. Tidligere erfaringer fra nærværende praksisfelt (Helm 2009) og en lang række andre studier (Husen, 1996; Tofteng & Husted, 2006; Lihme, 2002, 1988) har dokumenteret, hvor store potentialer, der her at hente gennem og professionelles møder omkring et *fælles tredje*. Det drejer sig om potentialer ift. såvel individuel og social udvikling, oplevelser af flow og synergieffekt (Andersen, 2006) ’flow-clicking’¹²³ og emotionel merværdi (Helm, 2009), der kan opnås gennem meningsgivende fælles aktivitet og udgøre solide trædesten for relationsevner og – opbygning. Det *fælles tredje* omtales kun perifert i den miljøterapeutiske grundbog (Bergman, 2007) hvor det nævnes, hvorledes konkrete handlingsaktiviteter med rigtig timing kan anvendes som et relationsskabende middel især gennem oplevelsen af *nuværende øjeblikke* (Stern, 2004). Dette forventes i miljøterapien at kunne findes i de praktiske, daglige fælles aktiviteter, som fx rengøring og madlavning, der udgør et forpligtende arbejdsfællesskab som beboerne er blevet placeret i og som udgør en del af de miljøterapeutiske aktiviteter (Schjødt & Heinskov 2007: kap. 1).

Inden for samvær i trygge rammer, oplevelsen af at tilhøre et fællesskab og eventuelt oplevelser af fælles-flow opstår ofte et rum for rekursiv samskabelse (Szatkowski, 2019). Kreative ideer, samskabende tiltag har det imidlertid med også at udspringe af - og indebære en vis grad af spontanitet og ikke-prædeterminerede elementer. Man kan på baggrund af det miljøterapeutiske vidensgrundlag komme i tvivl om den strukturerede daglige udøvelse af miljøterapien giver mulighed for dette. I den sammenhæng forekommer Rosenbaums bidrag til grundbogen ret

¹²³ Se Jackson, S. & Csikszentmihalyi, M. 1999:

opsigtsvækkende (Rosenbaum, 2007). Rosenbaum minder om dydsetikken¹²⁴ som supplement til konsekvensetikken og pligtetikken. Pligtetikken drejer sig om, at have den rigtige *hensigt* med sine handlinger i en overbevisning om, hvad der er rigtigt eller forkert, godt eller skidt. - Altså eksempelvis ifm. valget af at følge en medicinsk instruks. Det fordres imidlertid, at udøveren af pligtetik er i besiddelse af selvkontrol og evnen til at træffe begrundede, 'rigtige' valg. I konsekvensetikken er det handlingernes *resultat*, der er det væsentlige. Her handler det ikke om at underkaste sig på forhånd givne etiske regler, men dog at være i besiddelse af moralsk sundhed bag de handlinger, hvor målet helliger midlet. Rosenbaum hævder at en blandingsform af de to former for etik er karakteristisk for de fleste behandlere, men pointerer, at det er vigtigt i den miljøterapeutiske behandling også at give plads til dydsetikken, hvor behandlerens personlighed spiller med ift. at udøve den handling, der lige præcis forekommer at være "*den rette handling på det rette tidspunkt og rette sted og med den rette begrundelse*" (Ibid.: 73). Rosenbaum understreger, at miljøterapi aldrig må blive en rutinesag og skriver:

"Det er tænkeligt, at megen undervisning i miljøterapi tager udgangspunkt i pligt- og konsekvensetik. [...] Dertil kommer, at vi lever i en tid præget af krav om evidensbaserede behandlingsformer, hvilket bl.a. har medført en stime af retningslinjer vedrørende behandlingen – både overordnet set og ned i behandlingens detaljer. Og da retningslinjer – med rette eller urette – begrundes med henvisning til evidensbaserede undersøgelser, kommer afvigelser fra retningslinjerne let til at fremstå som "fejlagtig" behandling. Udsagn som "Alle patienter af typen X skal behandles med behandlingsmetode Y" levner ikke megen plads til individuel og intuitiv intervention med andre metoder" (Ibid.: 74).

Kapitlet afsluttes med en fremhævelse af betydningen af dialogens, nærværets, tillidens og spontanitetens små detaljer i det miljøterapeutiske arbejde. Rosenbaums tanker om intuition, spontanitet og dialog kunne tages til indtægt for anbefalingen af et råderum med potentiale for rekursiv-/sam- skabelse, som ikke skal lade sig udradere af standarder, dokumentationskrav, strukturer og kategorisk tænkning, som det kan blive tilfældet i miljøterapeutiske sammenhænge, hvor det er påvist, at de fagprofessionelle reducerer brugerdeltagelse til medvirken i på forhånd organiserede og ofte obligatoriske aktiviteter (Mathisen et al., 2016).

¹²⁴ Den aretæiske etik: Af græsk, arete: fortæffelijkheid

Forventninger til medarbejderne

Citatboks IV: Forventninger til medarbejderne
B7.Beboere: <i>Mere autentiske medarbejdere</i>
B8.Beboere: <i>Mere åbenhed omkring, hvordan de andre unge har det/hvad der sker om ørene på en</i>
B9.Beboere: <i>Træls, når personalet går i forsvarsposition, hvis man stiller spørgsmålstejn eller kommer med kritik.</i>
B10.Beboere: <i>Det er rigtigt nemt for personalet bare at trække 'sygdomskortet', fx når de siger: "Nu er det vist din anoreksi, der taler..."</i>
B11.Beboere: <i>Man kan godt miste noget tillid, når man ikke bliver ordentligt orienteret om, hvad der foregår med de andre unge på afdelingen, fx når der bliver sagt: "Hun har det bare lidt svært" og politiet så pludselig dukker op... [for at foretage tvangsindlæggelse]</i>
M13.Medarbejder: <i>At turde 'risikere' sig: Vise de unge, at man godt som person kan overleve at vise, hvem man er... - Vise de unge, at der findes mennesker, man kan regne med</i>
M14.Medarbejder: <i>Det gør mig ked, hvis de unge ikke opfatter personalet som autentisk</i>
M15.Medarbejder: <i>Jeg kan mærke en lettere ophidselse – tænker at nogle unge kan have svært ved at se det samlede billede – og ind imellem har svært ved at acceptere beslutninger, der går dem imod</i>
M16.Medarbejder: <i>Bekymrende, at de unge føler sig 'bestemt' over. Tænker, der skal arbejdes med, at de unge er eksperter i eget liv.</i>
M17.Medarbejder: <i>"Det er tydeligt på vores afdeling, at det kan være udfordrende for personalet at imødekomme og afmystificere frustrationer og fantasier de unge imellem – en mangel på åbenhed – tavshedspligt og etik. – Hvordan gør man de unges forståelse for hinanden større? Hvordan kan vi konkret undgå (minimere), at disse fantasier og frustrationer opstår hos de unge? Flytte den individuelle behandling ud i grupper. Hvad sker der i grupper, som ikke sker i den individuelle behandling?"</i>

Af litteraturstudiet fremgik det, at brugerne har brug for, at de professionsfaglige medarbejdere har gode kommunikative evner, er empatiske, fleksible og dynamiske (Eivergard et al., 2016; Hansen, 2004; Linhorst et al., 2001, 2005; Ljungberg et al. 2016; Restall & Strutt, 2008; Rise et al. 2014; Solbjør et al., 2013).

Kontaktpersonordningen står som noget helt centralt i den miljøterapeutiske struktur. I institutionens miljøterapeutiske teorigrundlag er kontaktpersonens opgaver klart defineret og oplyst (Bergman, 2007). Hovedopgaven er "at have det primære ansvar for en relation til en eller flere patienter i alle de aspekter, som relationen kan have inden for rammerne af institutionens eller organisationens arbejdsområde"¹²⁵ (Ibid.: 124). Kriterierne for en god kontaktperson er at vedkommende skal være fagligt velfunderet ift. det psykodynamiske område. Hun skal besidde jeg-styrke, være robust, velintegreret og have personlighed. Kontaktpersonens holdning i arbejdet bør præges af "betingelsesløs varme, empati og personligt og fagligt nærvær" (Ibid.: 126). Dette sammenholdt med kvalifikationer som "fordomsfrihed, tolerance, accepterende og eftergivende holdning til "anderledeshed", tilsidesættelse af personlige anti- og sympatier" (Ibid.: 21) samt "veldefinerede jeg-grænser og evner til at skabe en personlig relation, som indebærer passende nærhed til patienten" (Ibid.: 125) er uvægerligt noget af en dilemmafyldt udfordring, der forståeligt nok kan medføre et behov for supervision (Heinskou, 2007: 66, 113, 115, 123, 245; Beck, 2007: 163),

¹²⁵ Se Crafoord, C. 1994

idet kontaktpersonen samtidigt også skal "være sig selv i kontakten med patienten og skal reagere oprigtigt og ikke med en kunstigt tilstræbt neutralitet" (Ibid.: 104). Kontaktpersonens samvær med patienten skal, jf. teorigrundlaget, ikke baseres på fortolkning, men på en form for "bevidst medleven" (Ibid.: 126). Det fremgår ikke, hvem der skal definere og hvad der er "passende nærhed" (Ibid.: 125). Set i sammenhæng med øvrige udlægninger af miljøterapien kunne det se ud til at afhænge af de professionelle vurderinger.

Forventningerne til de miljøterapeutiske medarbejdere forekommer i det hele taget omfattende og dilemmafyldte. Dette i forhold til bl.a. autenticitet, personlighed og pædagogisk myndighed i modsætning til tavshedspligt, rummelighed, neutralitet og et kollektivt beslutningskodeks, ressource- versus mangelfokus og aspekter vedrørende tavshed og tale. Miljøterapeuten skal kunne optræde som "et objekt, patienten kan spejle sig i, identificere sig med og anvende i sin kamp for at kunne udholde og forholde sig til sine egne indre modsætningsfyldte billeder af sig selv og andre med henblik på at opnå større indre integration" (Jørgensen, 2007: 104).

Ud over beboernes ønsker om mere samvær med medarbejderne, formulerer flere unge problemstillinger vedr. medarbejdernes autenticitet og myndighed. Generelt skal ikke alene kontaktpersoner, men alle de miljøterapeutiske medarbejdere være karakteriseret af fordomsfrihed, tolerance, accepterende og eftergivende holdning til "anderledeshed", tilsidesættelse af personlige anti- og sympatier (Ibid.: 21) og rummelighed. Miljøterapeuten skal være en, patienten kan have tillid til og åbne sig overfor (Ibid.: 28). Personalet skal kunne signalere: "Du er værd at agte og holde af, og har ret til at være her på institutionen uanset, hvor "bizart" (Ibid.: 21) du ytrer dig", underforstået "hvor urimelig og uforståelig, du er". Samtidigt skal medarbejderne "kunne lide" at være sammen og lave noget sammen med patienterne (Ibid.: 94). Disse komplekse forventninger til medarbejderne i hverdagen kunne give anledning til en høj grad selvdisciplinering for den enkelte medarbejder, som forventes at kunne *containe* og helst bevare sin sympati for beboeren eller til en indirekte form for disciplinering, hvor medarbejderen mere eller mindre bevidst kommer til at afrette beboeren, så vedkommende bliver mulig ikke alene at rumme, men også at holde af.

Ift. åbenhed og inddragelse foreslår enkelte beboere, at der gives mulighed for, at beboerne kan deltage i 'overlap', når medarbejderne skifter vagt. Dette forslag kommenteres ikke af nogle medarbejdere, hvilket kunne tolkes som udtryk for usikkerhed ift. at miste et lukket rum for såvel fortrolige oplysninger som emotionelle udladninger.

Afgiftning

Afgiftning, supervision, fokuseret undervisning og løbende uddannelse af alle de miljøterapeutiske medarbejdere (Ibid.: 48) skal udvikle og vedligeholde medarbejdernes refleksionsevner. Supervisionen skal imødegå og bearbejde de dilemmafyldte og udfordrende oplevelser, der fylder medarbejdernes hverdag.

At føle sig *"forgiftet"* er et udtryk, der ofte høres i den daglige diskurs blandt medarbejderne, når de føler sig frustrerede eller eksempelvis oplever vrede eller irritation ift. fx ledelse eller kolleger. Medarbejdersupervisionen har *"afgiftning"*, som en del af sit formål og nævnes ofte som begreb og teknologi ifm. miljøterapien (Schjødt og Heinskou 2007: 66, 113, 115, 123, 163, 207). Tanken om, gennem supervision at kunne blive afgiftet, kan i den daglige samarbejdspraksis forekomme konstruktiv. Der kunne imidlertid også rejses en tvivl om, hvorvidt der i denne sammenhæng kan ske en form for tilpasning af den enkelte medarbejder ift. at slippe eller rumme svære følelser, som egentlig er udtryk for problemstillinger, der burde løses gennem forandringer på et andet, fx organisatorisk niveau. Således kunne supervisionen i værste fald bidrage til at reducere medarbejdernes eventuelle modstand ift. nogle af de miljøterapeutiske teknologier og strukturer.

Den hyppige forekomst af udtrykket *afgiftning* i det miljøterapeutiske grundlag associeres let til former af begrebet *smitte*, der har en markant betydning i 'Galskabens Historie' (Jensen 2009; Foucault 2009). Begrebet markerer, at til trods for at udskillelsen af psykisk sårbare til behandlingsinstitutionen kan betragtes som *skærmning* i betydningen beskyttelse af den sårbare, er der, som tidligere nævnt, også i nutiden tale om, at de psykisk sårbare individer med sig bærer en form for smittefare.

Struktur og forudsigelighed

Intentionen er, at de mange fælles refleksionsfora, supervisioner og diskussioner i personalegrupperne med ambitioner om at 'trække på samme hammel' munder ud i en form for tryghed og forudsigelighed, der kan befordre beboernes behandling samt trivsel og udvikling.

Miljøterapien handler i høj grad om struktur og planlægning. Dels er kontaktpersonordningen et af grundelementerne, dels lægger miljøterapien op til klare rollefordelinger og opgavedefinitioner medarbejderne imellem (Ibid.: 89). Hensigten hermed er at skabe en forudsigelighed der kan karakteriseres som tryghed og specialisering. En ulempe hermed kan være, at medarbejderne konstant skal være opmærksomme på ikke at træde ind over andre kollegers myndigheds- og ansvarsområde og samtidigt reduceres også på denne baggrund mulighederne for spontanitet og improvisation.

Miljøterapien foreskriver, at:

"hverdagen opbygges omkring aktiviteter i en form af planlagte og skemalagte strukturer, som opdeler dagen og ugen i en regelmæssig rytme, hvor fællesaktiviteter, gruppeterapi, individuelle samtaler, måltider, oprydning og tidspunkter med almindeligt socialt samvær afløser hinanden på en ordnet og forudsigelig måde, der kan tegnes op i et ugeskema" (Ibid.: 97).

Til forskel fra disciplin er begrebet *struktur* langt mere legitimt i diskursen og som mål og metode. Struktur kan ses som en teknologi, der kan anvendes *"som løsning af problemstillinger, når blødere*

formateringsteknologier som følelsesarbejde og anerkendelse ikke rækker, men den kan også være et første trin, inden mere avancerede teknologier træder til (Hamre 2012: 223).

Hverdagens rutiner, regler og vaner skal sikre patienterne konstans i oplevelsen trods skift og diskontinuitet i de institutionelle omgivelser. Miljøterapien fremstilles dog som dynamisk. Det handler i udgangspunktet om at skabe behandlings*alliancer*, men der eksisterer tilsyneladende også en indbygget udfordring ift. hvad der kunne betegnes som behandlings*balancer*. Eksempelvis advares der i det miljøterapeutiske grundlag i flere sammenhænge imod, at miljøterapien stivner i sin egen form. Dette fx ift. at undgå en 'arbejde-efter-reglerne-kultur' (Heinskou 2007: 38). Der bør i den *undersøgende* kultur fastholdes pladsen til at medarbejderne kan "*tvivle, fortolke og tænke selv*" (Ibid.: 43) og der advares imod, at afdelingen "*degenerer til en rutinepræget*", "*sådan-plejer-vi-at-gøre-her-holdning*" (Ibid.: 95). Så hvis miljøterapien mister balancen og får karakter af en rigid teknologi, hvor socialpædagogikkens opgaver er reduceret til medicin- og teknologihåndtering, praktisk færdighedstræning og adfærdsregulering, i stedet for som en dynamisk refleksion og kreativ inspiration, lever miljøterapien dybest set ikke op til sine egne idealer.

I denne praksis har strukturen og specialiseringsgraden indenfor det hierarkiske system medvirket til, at beboerne kan komme til at vente mange dage på, at en handling bliver sat i værk eller uger på at få et svar eller løst et problem, hvis den 'specialiserede' medarbejder ikke er på arbejde.

Personalet på den miljøterapeutiske institution har fået til opgave at observere og diagnosticere beboerne for herefter at planlægge symptomlindring og behandling (Jørgensen, 2007: 93). Set i forhold til empirien kan der opstå tvivl om, hvorvidt muligheden for mere spontane handlinger og kreative råderum opfattes som angstprovokerende eller belastende for de professionelle, som noget decideret destruktivt i behandlingskodeksets struktur og forudsigelighed, eller som noget, der evt. kan forekomme irrelevant ift. dokumentationen.

Argumenterne for forudsigeligheden er, at et liv med psykisk sygdom i forvejen kan rumme meget uforudsigelighed og kaos (Jørgensen, 2007), men idealet om forudsigelighed ser på den anden side ud til at kunne legitimere begrænsningen af den undersøgende kultur og frirummet for variation og kreativitet i det pædagogiske råderum. Den forudsigelighed, der har som formål at fungere støttende, indebærer en risiko for at være begrænsende og i værste fald stigmatiserende. Dette ikke mindst, hvis det i potentielle samskabelsesprocesser bliver medarbejdernes egne behov for sikkerhed og tryghed, der kommer til at fastholde de meget faste strukturer, for bl.a. at reducere omfanget af de pædagogiske valg og dilemmaer, som let opstår i de frie samspil og dermed også indebærer risikoen for at fejle.

Såvel det formaliserede som det ikke-formaliserede samvær mellem beboere og medarbejdere, som institutionens beboere især har ytret ønsker om, kommer i praksis til primært at være et spørgsmål om prioritering af tid, form og roller. Således hævder Foucault (1982), at samfundets politiske og

økonomiske systemer gennem institutionernes specialisering, standardisering og akkumulation af viden er med til at legitimere velfærdsstaten, der således gennem bestemte dispositiver kan styre individerne og udviklingen.

Miljøterapi og organisatorisk brugerinddragelse

I litteraturstudiet fremgik det af flere studier, at behandlingsmiljøer med høj grad af regelstyring og standardisering ift. bestemte terapeutiske retninger kan medføre vanskelige vilkår for fleksibiliteten ifm. brugerinddragelsen (Ljungberg et al., 2016; Mathisen et al., 2016; Oeye et al., 2009; Treichler et al., 2015).

Størsteparten af de beboere, der deltog i Utopiværkstederne ønskede mere (med-)indflydelse og at blive hørt ift. mere overordnede organisatoriske diskussioner. Flere gav udtryk for frustration over den lange tid der går, fra de stiller spørgsmål eller kommer med forslag til de får et svar, hvilket tilsyneladende skyldes, at der går en uge fra husmøderne til næste personalemøde (Citat M40). Der var dog blandt mange af de unge en opfattelse af, at punkterne ikke altid blev husket eller prioriteret på personalemøderne. De oplevede således en del frustrationer over, at medarbejderne ikke kan tage beslutninger her og nu, men oftest skal reflektere og beslutte sammen med afdelingens øvrige medarbejdere (Citat B17, B18). Beboerne fortæller om erfaringer med behandling af punkter, der kan tage op til flere måneder, især hvis det drejer sig om forespørgsler eller kritik, som skal højere op i institutionens organisatoriske system.

Nogle møder omfatter flere medarbejdere og samtidigt flere beboere. Her kan nævnes husmøder, eftermiddagsmøder og evt. elevrådsmøder. Hovedparten af de mødefora, som medarbejderne indgår i, er sammen med andre eksterne eller interne medarbejdere og/eller enkelte unge og deres pårørende. Der er på institutionen, ud over fest-prægede sociale arrangementer, ingen mødefora, hvor alle medarbejdere og alle beboere mødes.

Hummelvoll har ifm. miljøterapi opstillet elleve væsentlige forudsætninger for at stimulere udvikling for både patienter og personale (Hummelvoll, 2018: 630). Fem af disse kunne problematiseres ift. projektets praksisfelt nemlig 1) hvor åbent, aktivt og demokratisk samarbejdet er ift. det definerede lederskab, 2) i hvilket omfang, der hos personalet eksisterer en udforskende holdning, som fremmer de kreative evner hos både medarbejderne og beboerne, 3) hvor åbne forbindelserne er til det omgivende samfund, 4) i hvilket omfang beboerne har ansvar for miljø og fællesskab ift. deres aktuelle kapacitet og 5) om der er ”*aktiv deltagelse fra alle grupper*¹²⁶ [...] der har med afdelingens miljø og behandlingsprogram at gøre” (Ibid.), hvilket er dybt relevant ift. organisatoriske brugerinddragelse, men dog indtil videre må ses som tvivlsomt eller begrænset på projektinstitutionen.

¹²⁶ Forstået som både beboere og personale

Tavshed, kropssprog og fortolkning

Miljøterapien går ud fra en gradvis styrkelse af indre objektrelationer med udgangspunkt i at møde patienten, der hvor han er - en formulering, der med reference til Søren Kirkegaard ofte anvendes i praksisfeltets forståelse af *hjælpekunst*¹²⁷. Da kontaktpersonernes opgave i høj grad er at observere og ”*lytte til patienten*” (Jørgensen, 2009: 93), kan det undre, hvorledes behandlingsplanlægning kan ske, inden ’patienten’ overhovedet er mødt op på institutionen (Anbert & Larsson, 2007: 189). I den aktuelle medicinske diskurs høres ofte formuleringer som ”*til patientens bedste*”, eller justeret til aktuelle brugerinddragelsesforventninger: ”*set fra patientens synspunkt*”. Afgørende bliver det, hvem der forstår, fortolker og afgør, hvor ’patienten’ er, og i hvilken grad, der her er tale om empati, et videnskabeligt skøn eller en dialog.

I lighed med tale er *tavshed* udtryk for en magtfaktor i kommunikationen (Foucault, 1984).

Tavshed er et centralt iagttagelsespunkt, der kan foranledige usikkerhed for kommunikationspartneren og derved forskyde magten (Dahl 2012; Foucault 1978, 2009). Foucault siger om tavsheden og dens magt, at det ikke handler om, hvad man siger eller ikke siger, og at det handler om de *måder*, hvorpå tingene ikke siges (Foucault 1978: 36). Tavshed spiller også ind i dialogen mellem bl.a. beboere og medarbejdere, selvom den måske har tendens til ikke at blive italesat. Stern demonstrerer gennem sine teorier om affektiv afstemning (2011), hvordan tavshed kan komme til at dominere samværet og dialogen. Beboernes tavshed og passivitet kan medvirke til at give medarbejderne nærmest ’depressive’ oplevelser af rådvildhed og afmagt. En af institutionens tidligere beboere har fortalt, hvordan han som barn pga. tvangsfodring under indlæggelse på psykiatrisk hospital, besluttede sig for ikke at tale. Hans hvisken gennem 5 års ophold på institutionen blev udtryk for såvel hans frustration over ikke at være blevet hørt og respekteret, samtidigt med, at den udgjorde en modmagt/et magtmiddel i det kommunikative rum, der udløste både særlig opmærksomhed og blev en udfordring for medarbejderne. Den tavshed, der i begyndelsen krævede en høj grad af selvdisciplin, blev med tiden en form for selvstigmatiserende identitet og først da han valgte sammen med en medarbejder at eksperimentere i et æstetisk defineret frirum, begyndte han igen at tale og forandrede på relativt kort tid gennem en dialektisk proces sit selvbillede gennem en ny form social deltagelse.

Bevidsthed om kropssprog, ansigtsmimik og stemmeføring er central i kommunikation generelt og specifikt ift. pædagogik (Østern, 2012). Således kan opmærksomheden også rettes imod de professionelle neutrale fremtoning. Et neutralt kropssprog og mimik anbefales ofte ifm. samvær med mennesker, der har fået diagnosen skizofreni bl.a. som konfliktforebyggelse (Region Sjælland, 2016). Denne (terapeutiske) tavshed kan dog i nogle tilfælde medføre usikkerhed, følelser af

¹²⁷ Se Kirkegaard, S. 1978, [1859]. *Stadier paa Livets Vei*

utilstrækkelighed og tvivl hos kommunikationspartneren samt give anledning til fantasier og forestillinger og evt. usikkerhed ift. hvordan man kommer i ligeværdig dialog.

Det optimale må være, at kommunikationen mellem brugere og medarbejdere altid bygger på en nærværende, autentisk og bevidst form for dialog med blik for også tavshed, kropssprog, mimik og stemmeføring samt at pseudo-dialog (Karlsen & Villadsen, 2007), gensidige fejlfortolkninger og 'andetgørelse' af brugeren søges forebygget (Foucault, 2009).

Socialpædagogisk myndighed og et alsidigt dannelsesbegreb

Schwartz' betragter socialpædagogisk arbejde på døgninstitutioner som en særlig psykosocial interventionsform, hvor socialt arbejde og behandling kan ses som nært beslægtede fagområder (Schwartz, 2007). Bekræftet af Foucault må både socialpædagogik og behandling forstås ud fra den historiske kontekst i hvilken de eksisterer (Foucault 2009a, 2009b; Jensen 2013, 2016; Schwartz 2007). Dette gør sig også gældende ift. det enkelte lands kulturspecifikke karakteristika (Bär Deucher et al. 2016).

Op til og omkring årtusindeskiftet blev teknisk rationalitet, evidens og socialpædagogik defineret ud fra et instrumentelt syn på individers udvikling problematiseret (Schön, 2001; Nissen, 2005; Schwartz, 2007). I samme periode blev der øvet kritik imod mangelfokusering og kompensatoriske tilgange i det socialpædagogiske arbejde på bl.a. døgninstitutioner (Bryderup, 1999), og allerede i 1994 havde Langager advaret imod terapeutisering af det socialpædagogiske arbejde. Dette med argumentet om, at den fagprofessionelles anonyme katalyse kun udgjorde en "*snæver indsats*" ift. at løse klienternes individuelle problemer (Langager, 1994:22). På baggrund af undersøgelsen af denne institutions praksis, kan det hævdes, at den organisatoriske tilknytning til sundhedsområdet og den samfundsmæssige udviklings dominans af biopolitisk governmentality-tænkning har givet ovennævnte frygtede tendenser gode vækstbetingelser (Langager 1994). Selvrefleksion, dialog og formidling af socialpædagogikkens værdier og 'skjulte curriculum' synes således nødvendig, hvis den fortsat skal have en selvstændig rolle at spille ift. social dannelse i såvel relationel individuel som bred samfundsmæssig forstand.

Begrebet dannelse, der omfattes af det socialpædagogiske myndighedsbegreb, skal her forstås som den proces, hvor menneskers holdning og tilgang til verden dannes (Mottelson, 2012: 56). Dette i form af bl.a. almenviden og færdigheder, men også af social og samfundsmæssig forståelse. Der er tale om både material- og formaldannelse, faktuelle og processuelle vidensformer¹²⁸ samt hvad Nielsen & Nielsen (2006) ifm. aktionsforskning omtaler som social læring, hvor man gennem kommunikation og samspil skaber både individuel erfaringsdannelse og kollektivt kulturarbejde (Ibid.: 127). Dannelse handler om egenskaber og evner, som ikke er medfødte, men erfaringer,

¹²⁸ Især inspireret af den tyske pædagog, Klafki, W.

oplevelser og viden skabt i tilknytning til omgivelserne. Fx er det at lære at lære en del af dannelsesperspektivet, som i den brede og alsidige opfattelse også omfatter kritisk bevidsthed og socialisering til forskel fra tilpasning (Schnack, 2014).

Selve begrebet *myndighed* kunne referere til magt i Foucaults forståelse, men i myndigheden ligger også *retten* til at udøve magten. Min opfattelse er, at set i Foucaults optik, ville socialpædagogikkens alsidige opfattelse af dannelse kunne udgøre et *ideal*, men den ville, i sin fulde og rendyrkede form, næppe være mulig at opnå i et samfund præget af governmentality-tænkning og selvdisciplinering.

Som det tidligere er fremgået, betragtes socialpædagogisk arbejde i afhandlingen med mange lighedspunkter ift. kunstske processer i en aristotelisk opfattelse, som kombinationen af Poiesis og Praxis omfattende en udadrettet social handling, der baserer sig på mod praktisk fornuft og besindighed, teknisk kunnen, håndværksmæssig 'snilde', ledelsesmæssig kunnen og kunstneriske evner (Helm 2017; Szatkowski 2019¹²⁹).

Der er i afhandlingen tidligere argumenteret for dydsetikkens kreative potentiale som et vigtigt element i en forståelse af socialpædagogiske kompetencer. Dydsetikken har som en del af en fagprofessionel selvforståelse et særligt potentiale at tilbyde det socialpsykiatriske område, ikke mindst når der er tale om mellemrummet mellem "*enormt syg og rask*" (Citat B15).

I det refererede miljøterapeutiske materiale fremstår pædagogik som normativ regulering af adfærd og et rum, hvor man bevæger sig fra "*ikke viden og ikke kunnen* til *viden og kunnen*¹³⁰" og i institutionens miljøterapeutiske diskurs reduceres pædagogik til noget, der primært har med undervisning og daglig færdighedstræning at gøre, samt fordi der er tale om unge mennesker, måske tillige en særlig form for beskyttelse og opdragelse (Anbert & Larsson, 2007). Der ser ud til fra personalets og hele organisations side at være en principiel åbning ift., at udviklingen af organisatorisk brugerinddragelse kunne have en 'dannende' funktion, som fx "*en god måde at lære om demokrati på*" (M13, Citatboks VII). Trods denne pointe er den terapeutiske organisations samfundsrettede åbning (Schjødt & Heinskou, 2007: kap 1) ret snæver. Det relationelle aspekt i den terapeutiske organisation begrænser sig primært til udvikling i én-til-én-relationer¹³¹. Behandlingen foregår også i forhold til gruppen af 'ligesindede' på afdelingen, hvor beboernes symptomer kan udspille sig og blive hensigtsmæssigt reguleret samt i reflekterende samtalegrupper, mens beboerne efterlyser mere fællesskab på tværs af afdelingerne med mulighed for i højere grad selv at vælge, hvem de skal være sammen med.

¹²⁹ Jf. Aristoteles

¹³⁰ Præcise referencer er bevidst ikke påført af hensyn til anonymiteten

¹³¹ Se Bergman, A. 2007

Der iværksættes tværgående aktiviteter baseret på beboernes interesser, men medarbejderne frustreres over beboernes begrænsede fremmøde. Dette kunne i sig selv lægge op til kommunikation med beboerne omkring disse udfordringer, hvilket da også, på afdelingslederens foranledning, er foregået på én af de berørte afdelinger.

Søren Kierkegaard citeres i den miljøterapeutiske grundbog ifm. begrebet empati¹³² for ordene: ”*at finde ham (et menneske) der, hvor han er, og begynde der*”¹³³, men i forhold til resten af citatet: ”*At man, når det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt sted [...]*” skal det understreges, at det ikke ses som socialpædagogens opgave at blot *at føre den anden et bestemt sted hen*, men nærmere i retning af Løgstrups tanker (1991) at foreslå og støtte i afprøvningen af nogle ’veje’. Der er altså tale om, at pædagogen gennem forståelse, kommunikation og handling er med til at opbygge en relation, der støtter ’den anden’ i at reflektere over sin udvikling. Det forventes, at den myndige pædagog er i stand til at reflektere og handle på et etisk grundlag, hvor menneskesynet er i fokus og ikke ”*udmanøvreres af manualpædagogik*” (Damsgaard, 2017: 131).

I perspektivet af den praktiserede miljøterapi noget retringerede opfattelse af pædagogik, skal her gentages afhandlingens opfattelse af, at socialpædagoger ikke blot skal betragtes som fagprofessionelle, der kan opdrage ud fra bestemte normer, undervise i praktiske, daglige færdigheder, varetage strukturerede pædagogiske metoder og hjælpe borgerne med teknologianvendelse og medicin håndtering. Professionelle socialpædagoger er uddannet til at bistå andre menneskers dannelsesproces (Damsgaard, 2017; Wiberg, 2017; Schnack 2014), hvilket ikke bliver mindre relevant af, at der på institutionen er tale om unge mennesker.

Mange af de refleksioner og følelser, der kom til udtryk i medarbejdernes skriftlige kommentarer vedrørende beboernes ønsker og forslag i kataloget vidner om en vis usikkerhed ift. om kommunikationen, relationsarbejdet og samværet med beboerne bliver gjort godt nok, bl.a. i forbindelse med krydspresset mellem det at skulle være nærværende sammen med, eller fremadrettet fokuserende ift. efterfølgende at skulle dokumentere.

Forstår man socialpædagogik, som ”[...] *samfundsmæssige reaktioner på den kendsgerning, at børn, unge og ældre har problemer med at mestre de udfordringer, der er en følge af desintegration*” (Rosendal Jensen, 2006: 234) bliver det under dette tema tydeligt, hvor det socialpædagogisk uddannede personale på institutionen har nogle af sine særlige kompetencer, men også, hvor vanskeligt det kan være dels at udøve socialpædagogisk myndighed i den miljøterapeutiske kontekst og dels at formidle, hvad dette så indebærer.

¹³² I betydningen: *Evnen til at indleve sig i andres tankesæt og præferencer, med alt hvad det indebærer af forståelse, samhørighed og medfølelse* (Jensen et. Al. 2012)

¹³³ Se Kierkegaard, 1978, [1859]. *Stadier paa Livets Vej*

Det Ethiske Råd nævner i en publikation ifm. rådets ønsker om en kulturændring og mere ligeværdighed på det psykiatriske område flere begreber, der i høj grad synes forbundne med den socialpædagogiske tradition og de professionsfaglige pædagoguddannelser. Det drejer sig bl.a. om *myndiggørelse* i form af medarbejderens bevidsthed om eget menneskesyn (Hummelvoll, 2018), *anerkendelse* og *den pædagogiske tilgang til borgeren* (Det Ethiske Råd, 2012). Selv psykiaterne Merete Nordentoft og Anne Lindhardt beskriver sammen med konsulent i Psykiatrifonden Per Vendsborg i et nummer af *Ugeskrift for læger*¹³⁴, hvorledes patienter og pårørende føler sig tingsliggjort og

"[...] helt utilstrækkeligt respekteret og inddraget i planlægning af behandling og støtte i deres fremtidige liv [...] Psykiatere og medarbejdere i sundhedsvæsenet som helhed må erkende, at de selv er væsentligt medvirkende til stigmatisering, og overveje, hvordan de kan ændre deres praksis herunder formidle mere differentierede og realistiske fremtidsudsigter til mennesker med psykiske lidelser"

Socialpædagogikken kunne med sit sociologiske perspektiv og reflekterende og relationsskabende kompetencer byde ind ift. denne problemstilling, men omvendt ser der ud til at være en tiltagende tendens til at acceptere, at det kompensatoriske perspektiv bygger på samfundsmæssige og institutionelle kategoriseringer, herunder diagnoser. Dette kan ses som et skred i konstruktionen af de professionelles problemforståelser fra sociale og miljømæssige forklaringer og hen imod individuelle forklaringsmodeller (Hamre, 2012).

Kreativitet, her udfoldet som Poiesis, spiller en væsentlig rolle, når det drejer sig om at lægge og efterleve strategier for praksis og samtidigt at være åben for justering og nytænkning af måder og tiltag, hvor man handler både etisk og med respekt for den enkeltes selvbestemmelsesret. Af rollen som pædagog kan der forventes opmærksomhed på og mestring af forskellige også nonverbale og æstetiske kommunikationsformer, samt sensibilitet ift. fornemmelser af fx stemning/atmosfære (Damsgaard, 2017). Dette kunne ideelt set også indgå i den miljøterapeutiske tilgang. Her ser udfordringen ud til at være muligheden for at skabe pladsen til eksperimenterende 'rum', hvor den pædagogiske *kunst* (Mottelson, 2012: 41) kommunikativt mellem såvel medarbejdere og brugere som brugere og medarbejdere imellem, kan udvikle sig på en dynamisk, etisk og faglig reflekteret baggrund (Damsgaard, 2017: 135; Schwartz, 2007) og således fundere den rekursive samskabelse.

Psykolog Line Lerche Mørch argumenterer ifm. unges udsathed med reference til social praksisteori¹³⁵, at der er brug for eksperimenterende rum for fællesskabende praksis, "*hvor de unges særlige viden kan komme i spil og hvor deres stemme bliver hørt*" (2019: 25). Det pædagogiske

¹³⁴ Ugeskrift for Læger, feb. 2014.

¹³⁵ Se Lave, J. & Wenger, E. 1991

råderum med plads til improvisation, pædagogisk myndighed, dømmekraft (Rothuizen, 2015) og kreativitet (Rothuizen & Boldsen, 2016) i form af rekursiv skabelse, synes generelt reduceret i en sådan grad, at det også i denne socialpsykiatriske kontekst var med til at begrænse mulighederne for udvikling og implementering af organisatorisk brugerinddragelse.

Samlet set synes socialpædagogikken på institutionen at være under pres, hvilket dog ikke behøver at være ensbetydende med, at de socialpædagogiske medarbejdere føler sig under pres.

Medarbejderne er opmærksomme på den sundhedsfaglige transformation i deres arbejde, der opleves gennem medicinhandling og plejeopgaver, men holdningerne hertil, antager jeg, er forskellige. Det kunne i relation hertil være interessant at undersøge, hvorvidt konkrete og dikotomiske opdelinger i fx syg og rask, rigtigt eller forkert, også bidrager til en kompleksitetsreduktion i det daglige arbejde, som af pædagerne kan opleves som en lettelse i et dilemmafyldt felt. Af både skriftlige og mundtlige kommentarer fra medarbejderne fremgår det dog, at de oplever, at der gives køb på nogle af de grundlæggende værdier og idealer i det socialpædagogiske arbejde.

Analysen påviser en risiko for, at institutionen kan udvikle sig til et rum, hvor miljøterapeuternes omsorg- og konsekvensetik sammen med selvteknologiske ransagninger og selvdisciplinerende bestræbelser på at være 'gode', strukturerede, regelrette, organiserede og loyale medarbejdere medfører en frygt for improvisationer i de sociale samspil. Et 'horror vacui', der sammen med præstationsangst og angst for selv at blive fremmedgjort eller ekskluderet, fortæller om en 'smitte', som i højere grad kan tilskrives indlejringen i dispositiverne end samværet med psykisk sårbare¹³⁶.

Flere forskere har tidligere talt om fænomenet *dekobling* ifm. at ledelsen vælger en strategi, mens socialpædagerne blot udviser ceremoniel tilpasning ift. eksterne krav¹³⁷, som de egentlig finder uforenelige med socialpædagogisk arbejde (Hansen, 2009). Spørgsmålet i denne aktuelle kontekst er imidlertid, om ikke der her er ved at ske en dekobling ift. den socialpædagogiske selvforståelse som en social og samfundsrettet refleksionsteori og kreativ kommunikationspraksis i virkeligheden, på baggrund af indlejringen i de opkomne dispositiver. Det kunne i forlængelse heraf overvejes, om fænomenet *forråelse*, forstået som overlevelsesstrategi og udtryk for pressede medarbejdernes afmagt (Birkemose, 2013) også kunne ligge bag henvisningerne til "*behandlingen*" og definitionen af beboerne som "*for syge*", som mere eller mindre bevidste undskyldninger for ikke at inddrage beboerne trods enighed om de etiske og demokratiske værdier heri.

Psykologiens rolle

Dansk Psykolog Forening har arbejdet intensivt for styrkelse af psykologers rolle funktioner på det psykiatriske område, især ifm. at få anerkendt funktioner ifm. udredning, behandling og

¹³⁶ I miljøterapien ofte betegnet som parallelprocesser

¹³⁷ Eksempelvis dokumentation

diagnostiske opgaver, som psykologer, som løsning på områdets speciallægemangel, i tiltagende grad har fået ansvar for. Af foreningens arbejdsprogram for 2014-2016 fremgår det under overskriften: ”Arbejde for bedre og mere sammenhængende indsats i psykiatri og socialpsykiatri” at man ønsker et ”styrket samspil mellem øget specialiseret behandling og øget brugerinddragelse i sundhedssystemet”.

På institutionen er antallet af ansatte kliniske psykologer kraftigt øget i løbet af de sidste 20 år. Psykologerne forventes nu ikke alene tage vare på beboerne, men også på medarbejderne. De indgår i udviklingsarbejder og varetager opgaver ifm. pårørende og eksterne aktører.

I det 20. århundrede, af Rose benævnt som *psykologiens århundrede* (Rose, 2012) kunne spores en udvikling fra Freuds psykoanalyse over Lewins socialpsykologiske teorier (1951) og Sterns psykodynamiske teorier (Stern, 2000, 2010) til neuropsykologien. Selvpsykologien og den positive psykologis fokus på det enkelte individs ansvar for egen trivsel udviklede sig parallelt hermed. Med de bedste intentioner fungerer pædagoger, lærere, terapeuter, læger og psykiatere fortsat som en form for systemets forvaltere og forkyndere med definitionsmagt (Foucault, 1978, 1982, 2016). Det individualiserede og dekontekstualiserede behandlingsfokus kunne, selvom behandlingen foregår i grupper på den terapeutiske institution, minde om *bekendelse* (Foucault, 2009) og *selvdisciplinering* (Foucault, 2016). Foucault ser psykologien som en politisk teknologi, der virker som et styringsredskab (Foucault 1978; 2009) og som bl.a. kan være med til at sløre samfundets problemer ved at gøre dem til individuelle personlige problemer. Et billede, der er blevet yderligere forstærket af psykiateres neurologiske og genetiske forståelse af det enkelte individ. Hurtig diagnostik og farmakologi har erstattet psykoanalyse. Nu handler det primært om biovidenskab og somatisk etik (Singh & Rose, 2009). I forhold til det psykologiske perspektiv anerkendes i den psykiatriske kontekst ofte primært de kognitive terapiformer (Thomsen & Skovgaard, 2007), skønt deres udvikling (Skårderud, Haugsgjerd & Stänicke, 2010) og validiteten af undersøgelser, der fremhæver effekten heraf aktuelt er under diskussion¹³⁸.

Den danske hjerneforsker Keld Fredens argumenterer for en mere holistisk opfattelse af sammenhængen mellem krop, hjerne og omverden (Fredens, 2018). Dette med henvisning til bl.a. Lewins beskrivelse af adfærd som en funktion af det miljø, man befinder sig i (Lewin, 1936). Fredens advarer imod det, der kan betegnes som *kognitivism*. For vel betyder kognition bearbejdelse af mentale funktioner, men det kognitive bliver ofte reduceret til intelligens, med computeren som metafor og bidrager således til en neuropsykologisk vinkel, hvor kroppens perceptuelle samspil med omgivelserne tilsidesættes (Ibid.). At de kognitive behandlingsformer så relativt let har fået

¹³⁸ Eksempler lokaliseret november 2018:

<https://forskning.no/samfunnsmedisin-psykiske-lidelser-depresjon-psykologi/2015/07/kognitiv-terapi-har-mistet-sin-effekt>
<https://vidensportal.dk/voksne/psykiske-vanskeligheder-og-samtidigt-misbrug/indsatser/kognitiv-adfærdsterapi-cbt>

psykiatriens blå stempel kunne handle om, at terapiforløbene ofte kan gennemføres over relativt kort tid, er konkret anlagte, rummer gode muligheder for manualisering og således kan være lettere tilgængelige for evidensmålinger end en række andre terapiformer.

Inden psykologerne overgiver sig helt til det sundhedsvidenskabelige paradigme (Brinkmann, 2012) kunne det forekomme hensigtsmæssigt med en overordnet og ligeværdig dialog omkring det socialpædagogiske fagområde med tydeliggørelse og formidling af, hvad pædagogiske kompetencer på området egentlig omfatter, men også med en overbinding til det pædagogisk-psykologiske vidensfelt, hvori socialpsykologiske og samfundsmæssige perspektiver ikke alene forekommer som fokusfelter, men udgør afsættet. For vel kan både psykologien og pædagogikken jf. Foucault betragtes som politiske styringsredskaber ift. både grupper og individer, men som det ovenfor blev fremført ifm. brugerinddragelsen givet som præmis, må (ud)fordringen ift. såvel socialpædagogikken som psykologien på det socialpsykiatriske område være, på baggrund af etisk og faglig dømmekraft at åbne og befordre dialogen med brugerne, og således bidrage til de bedste betingelser for trivsel og social udvikling i såvel en 'smal' individuel som 'bred' samfundsmæssig forstand.

Opsamling

Overordnet og ideelt kan der konstateres et stort sammenfald mellem socialpædagogik og miljøterapi, hvis denne fastholdes i sin oprindelse som humanistisk og samfundsrettet. Grundbogens advarsler imod depersonalisering, arbejd-efter-reglerne-kultur, misundelse, nonverbale meningstilkendegivelser, rigiditet bl.a. i form af 'plejer' (Jørgensen 2007: 95), betoningen af den undersøgende dialog, bl.a. som baggrund for et kreativt miljø og et eksperimenterende rum indenfor en tryk atmosfære, kunne lige så vel være indgået i beskrivelsen af et åbent socialpædagogisk og systemisk rum. Ikke desto mindre synes der i institutionens praksis at være sket en kraftig en nedtoning af den socialpædagogiske dimension på baggrund af den aktuelle biopolitiske diskurs og sundhedsvidenskabelige dominans.

Bag betingelserne for samvær og kommunikation på institutionen ligger umiddelbart helbredelsesdispositivet, her transformeret til et behandlingsdispositiv, idet behandling udgør et både mere realistisk, ansvarliggørende og omfattende dispositiv i den aktuelle bio-politik. Forestillinger om *helbredelse* kunne af borgerne tillægges en højere grad af håb og opfattes som et løfte om udefrakommende frelse.

Analysen viser, at der i den miljøterapeutiske dagligdag fortsat eksisterer et omend begrænset pædagogisk råderum ift. spontane, sociale, udadvendte og brugerinddragende aktiviteter. Omvendt ser det ikke ud til, at hverken ledere eller mellemledere ønsker at opstille nogle faste eller forpligtende strukturer ift. eksempelvis fælles-aktiviteter på tværs af afdelingerne, beboernes deltagelse i elevrådsmøder, i ansættelsessamtaler eller medbestemmelse ift. indretning og indkøb på

de respektive afdelinger. Skulle der i det pædagogiske råderum opstå tvivlsspørgsmål eller forekomme handlinger/aktiviteter eller kommunikation, som på en eller anden måde kunne tænkes at være i konflikt med, hvad der i daglig diskurs forlyder som behandlingens mantra, herunder miljøterapien, er det observeret at denne stort set altid udgør svaret/anviser den rette vej. Flere af de forslag, som beboerne er fremkommet med, vil således med ringe sandsynlighed kunne lade sig gennemføre jf. behandlings- og disciplineringsdispositivernes dominans¹³⁹ og den herskende moral (Foucault 1982, 1984; Hummelvoll 2018: 67)

Betragtes miljøterapien på sine egne præmisser, kan det bemærkes, at der i den miljøterapeutiske institution tales om "*Institutionelle spilleregler*" (Heinskou, 2007: 28) bl.a. som rammebetingelser for de daglige aktiviteter. Stabilitet, forudsigelighed, tryghed, rutiner, og forpligtende fællesskab skal skabe et trygt, tillidsvækkende og emotionelt 'sikkert' miljø, hvor patientens symptomer kan udspille sig i en åben atmosfære (Schjødt og Heinskou 2007: 21). Samtidigt skal "*omgivelserne være troværdige*" (Ibid.: 39). Det *sociale* perspektiv, der i denne kontekst defineres som "*ændring af social adfærd*" synes i sig selv at indebære et paradoks ift. at der på den ene side arbejdes hen imod trygge rammer og relationer for personlig emotionel udvikling samtidigt med, at sættes ind med eksponering, spejling og dermed selvregulering (Heinskou, 2007: 119), hvilket kunne minde om, det Foucault betegner som eksponering af galskaben (Foucault, 2009: del 4).

Dette parallelt med at de høje krav til struktur, forudsigelighed og standardiseringer også for medarbejdernes vedkommende fremkalder risikoen for en højere grad af disciplin og selvdisciplinering (Foucault, 2016) end det måske grundlæggende var miljøterapiens hensigt (Bjerregaard, 2007).

Hvis ikke princippet om den undersøgende kultur tages alvorligt og bevares, indebærer Miljøterapien jf. Rosenbaum (2007) og Heinskous advarsler (2007: kap 2) en risiko for at udvikle sig til en rigid og instrumentaliseret udgave, der kunne sammenlignes med tidligere tiders pastoralmagt og dens løfter om frelse (Foucault 2016, 2009), her af dem, der udskilles til og skærmes i den terapeutiske institution. Her kan de så disciplineres til at indordne sig institutionens fastlagte planer, roller, hierarkier og strukturer. Her kan de, under lægers og terapeuters faglige tilsyn og vurderinger, gennem medicinering (Rose, 2001, 2013, 2016a) og hvad Foucault (2009) betegner som bekendelse, renselse og spejling (Foucault 2009: 481 ff.) hjælpes til en form for normalisering (Foucault, 1982) i overensstemmelse med standardiserede fornuftsparametre, der gennem selvteknologisering skal gøre dem parate til et liv efter institutionen.

Set på baggrund af det bio-politiske dispositiv (Foucault 1978, 1982) og således i sammenhæng med det biopsykosociale perspektivs fejl- og individfokus ift. diagnoser (Bryderup, 2011; Langager, 2008;

¹³⁹ Her skal nævnes et af beboernes antageligt mest udfordrende ønsker, om at der måtte afholdes fester på institutionen, hvor unge over 18 år, der ikke af medicin er forhindret i det, kunne prøve at indtage alkohol i trygge rammer under medarbejdernes tilsyn.

Langager & Sand Jørgensen, 2011; Sing & Rose, 2009; Rose, 2013, 2016a), kan der argumenteres for forekomsten af et udskillelses-dispositiv; i denne kontekst med behandling og *normalisering* som formålet. Ud over at anvendelsen af normalitetsbegrebet i sig selv er problematisk, er det værd at notere sig, at beboerne ikke skal forvente at komme til at leve et 'normalt liv', men jf. citat fra institutionens hjemmeside skal hjælpes til "at skabe sig et bedre liv, så de bliver i stand til at leve et liv så nær det normale som muligt"¹⁴⁰ Stigmatiseringen fastholdes og det fremgår ikke, hvad der definerer det normale. Udskillelse og disciplin fungerer tilsammen som dispositiver, der her har til formål at udgrænse og normalisere for igen at kunne tilpasse og inkludere den udgrænsede (Foucault 1978, 2016).

Denne funktion virker imidlertid kun, hvis struktur, medicin og disciplinering kan bidrage til en form for selvregulering, der kan bære igennem efter adskillelsen fra institutionen. Et samfund, hvor de enkelte subjekter i forvejen lider under tyngden af det individuelle ansvar, der udmønter sig i, at borgernes selvforvaltning kræver, at de påtager sig ansvaret for deres egen sårbarhed, diagnoser og handicap (Sing & Rose, 2009; Warming 2019b), men også må underlægge sig det neo-liberalistiske systems mange styringsrationaler og hvor kombinationen af disse teknologier ses i krav og forventninger om hurtig og effektiv *empowerment* (Langager, 2012). Socialisering, rehabilitering og aktivering skal gøre de udgrænsede til en del af en del af den arbejdsstyrke, som også underlægges disciplineringen. I udskillelsen skimtes håbet om frelse i form af helbredelse, men foregår dette i et isoleret asyl (Jensen, 2009; Foucault, 2009; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004;) i en hospitalslignende institution lukket omkring sig selv med fokus på diagnoser, standarder, instrukser, strukturer og dokumentation, vil overgangen til et liv i det omkringliggende samfund blive vanskeliggjort. Her er tale om vilkår, der gør sig gældende for såvel den psykisk sårbare borger, som skal inkluderes, men som også præger medarbejderens kamp og medansvar for helbredelse af den enkelte 'patient' i eksempelvis en dyadisk relation (Schjødt og Heinskou, 2007: kap 4, 7). Hvor institutionens medarbejdere tidligere havde mulighed for i et større omfang at se de unge som dele af den samfundspolitiske og sociale kontekst (Bryderup, 2005; Priebe 2013, 2016) og således konstruere aktiviteter og dialog med beboerne ud fra dette perspektiv, omfattes disse nu også af subjektiveringens selvdisciplinering og hvad der i den miljøterapeutiske kontekst betragtes som psykologisk definerede parallelprocesser¹⁴¹. Subjektiveringsmekanismerne konfirmeres af en række processer og feed-back-loops, der rækker langt ud over institutionens grænser, men som forsøges imødekommet eller behandlet indenfor institutionen som et lukket system. Sammenfattende kan siges, at den socialpædagogiske tænkning kan ses i tråd med miljøterapiens oprindelige sociale og demokratiske idealer og praksis, mens forskellene mellem miljøterapi og socialpædagogik allerede for 15 år siden afspejlede tendensen til individfokusering og 'psykiatrisering'. Denne forskel er i takt

¹⁴⁰ Ordlyd jf. formulering i Serviceloven, 2007

¹⁴¹ Schjødt & Heinskou, 2007: 10, 14, 18

med udviklingen af det sundhedsidealene i det biopolitiske dispositiv med tiden ikke blevet mindre. Tværtimod synes det sociale perspektiv og forståelsen af socialpædagogik som alsidigt dannende at være blevet reduceret.

Institutionen

Under denne sidste del af dispositivanalysen vil institutionens funktion og nogle af de institutionelle fænomener og elementer, der præger den institutionelle hverdag og behandlingen blive sammenholdt og diskuteret i forhold til udsagn og kommentarer fra beboere og medarbejdere.

Funktion

Citatboks V. Institutionens funktion:

B12.Beboer: *Det handler mere om, at komme til at passe ind i samfundet end at ha' det godt. Man er et produkt, der skal komme færdigt ud.*

M18.Medarbejder: *En vigtig del af behandlingen er dog i samspil med den unges eget ansvar*

Ifølge Foucault (2016) fungerer den moderne stat gennem institutionerne, der foretager de indadrettede beslutninger ift., hvem, der kan tage hvilke beslutninger og på hvilket niveau. Det handler jf. Foucault i analysen af institutionen om at gå bag om institutionen for at finde et dispositiv i form af en magtteknologi (Foucault 1982: 230-231).

Det fremgår af præsentationen for det regionale psykiatri- og socialområde, at der i dette regi behandles patienter henvist til psykiatrisk hospital og drives specialiserede socialområder for borgere med bl.a. fysiske og psykiske handicap. Institutionen defineres i det regionale regi ikke som en behandlingsinstitution, men er dog alligevel en institution som bedriver individuel behandling. At de regionale specialiserede områder betegnes som *sociale*, antages at være på baggrund af en historisk reminiscens eller den biopsykosociale opfattelse, hvor det sociale aspekt primært handler om de nære relationelle betingelser og den relationelle udvikling for den enkelte 'patient' og således ikke i forhold til et bredere sociologisk/samfundsmæssigt perspektiv (Langager, 2012; Rose 2009).

Hjemlighed

Citatboks VI, Hjemlighed

M19.Medarbejder: *Det skal være hjemligt, fordi mange af de unge bor her længe/vokser op her.*

M20.Medarbejder: *De unge sætter pris på det hjemlige. Det 'institutionelle' minder dem ikke om noget godt*

M21.Medarbejder: *Vores institution minder mere og mere om et hospital.*

Det er ofte udefrakommende interessenter, der i dialog med institutionsledelsen, træffer beslutningerne vedr. institutionens arkitektur og ydre rammer.

Parallelt med institutionens udvikling og i lighed med en lang række andre døgninstitutioner, er denne institution gået fra betegnelsen *fredehjem* (Andersen, 2012) og ungdomshjem til at blive benævnt behandlingsinstitution. Dertil kommer, at institutionen er vokset kraftigt og at der er en tendens til, at jo større institution, desto mindre hjemlig er indretningen og miljøet (Kristensen & Hybel, 2014). Som det fremgår af beskrivelsen af institutionens fysiske rammer, har den i såvel omfang som fremtoning udviklet sig fra at være en hyggelig proprietærgård i retning mod en noget mere steril og anonym behandlingsinstitution, omgivet af parkeringspladser og med en ensartet skiltning i overensstemmelse med de regionale hospitalers typografi og farver.

Til trods for, at der kan opstilles en række forskelle mellem de rammer og strukturer, der adskiller et hjem fra en institution karakteriserer beboerne stedet som et, omend midlertidigt, 'hjem' og formulerer tydeligt ønsker om hyggelige og hjemlige rammer frem for institutionspræg. De vil derfor gerne tages med på råd og inddrages i processer, der handler om fx udendørsarealerne eller indretning af afdelingernes fællesrum. Flere beboere formulerer forståelsen for, at det da godt kan være, at medarbejderne har ret i, at sofaen til fællesrummet skal være mere slidstærk end smart, men det handler om at blive inddraget i en ligeværdig dialog omkring det, der udgør de fysiske rammer for mange af beboernes liv i døgnets 24 timer og først og fremmest om oplevelsen af at føle sig hørt og taget alvorligt.

Det, at kalde institutioner for 'hjem' har i lighed med pædagogers autenticitet/professionelle rolle været diskuteret i en række sammenhænge (bl.a. Højlund, 2009; Kristensen, 2006; Langager, 2007; Lihme, 2015¹⁴²). Ud fra denne undersøgelse at dømme, oplever mange unge, at det i en periode på flere år er deres *hjem*, hvilket jf. Langager må afgøre definitionen (2007). Dette kan yderligere ses i perspektivet af, at mange unge i dag slet ikke er uvante med at have flere hjem. I forbindelse med sammenstød mellem beboernes ønsker og behov ift. at opleve institutionen som et hjem og medarbejdernes opfattelse af institutionen som arbejdsplads, understreger Det Ethiske Råd (2012) vigtigheden af, at medarbejdere anerkender den særlige betydning, 'hjemmet' kan have for beboerne og har bevidstheden om, at beboeren kan opleve indtrængen i denne 'urørlighedzone' (Løgstrup, 1991) som en underkendelse af dem som personer¹⁴³.

Da punktet blev diskuteret på et elevrådsmøde blev det tydeligt, at der er store forskelle mellem de forskellige afdelinger ift. graderne af beboernes indflydelse, fx ifm. indkøb af nye møbler. Samtidigt blev det også gjort klart, at topledelsen ikke på dette område ønsker at fastsætte ensartede retningslinjer for de forskellige afdelingers beslutningsprocesser.

Hvis nogle medarbejdere ønsker at forandre den kliniske og sterile kultur i en 'hjemlignende' retning, kan det ses som et forsøg på at værne imod den instrumentelle tankegangs skadelige virkninger i et

¹⁴² Se Winther, I.W. 2004

¹⁴³ Se Lillestø, B. (1998). *Når omsorgen opleves krenkende*. Doktorafhandling. Nordlands Forskning, Institut for Samfunnsvitenskap

samfund præget af professionalisering og videnskab, herunder rationalitet og effektivisering (Højlund, 2009, 2014).

Dette er således et eksempel på et af de områder, hvor der ikke hersker helt konkrete regler og instrukser, men hvor medarbejderen, set i lyset af Foucaults governmentality-tænkning og selvdisciplinering, kommer til at stå i et dilemma ift. til at påtage sig magt og ansvar (Foucault 1982, 2002). Når persondataforordningen og øvrige regulativer er fulgt, bliver det 'den gode' medarbejders problem, hvorvidt hun skal tilgodese den biologiske sundhed i form af hygiejniske forhold (fx møbler, der er ergonomisk korrekte og lette at desinficere), den økonomiske 'sundhed' (møbler, der er slidstærke), den mentale sundhed (møbler, der er hyggelige og styrker oplevelsen af hjemlighed). Her er en oplagt mulighed for at inddrage beboerne, men det kan ikke undre, hvis denne forventning i tilgift bidrager til medarbejdernes oplevelse af valgets uoverskuelighed.

Digital kommunikation

Citatboks VII, Digital kommunikation:

B13.Beboer: *Nu bliver det vel snart ulovligt, bare personalet kigger på os!*

Ønskerne om øget anvendelse af digital kommunikation var blandt de områder, som mange både beboere og medarbejdere viste sig optaget af. Beboerne ønsker en højere grad af digitalisering, især ifm. praktiske informationer i hverdagen og primært via deres mobiltelefoner. Dette kunne harmonere med den grad af forudsigelighed, som institutionen i øvrigt tilstræber at skabe. Flere unge hævder, at opslagstavler, plakater og udleverede papirark ikke 'virker' bl.a. fordi informationerne her let overses eller drukner i mængden.

Grundet det skærpede fokus på persondataforordningen i 2018 (Datatilsynet, 2018), har såvel den billedmæssige som digitale kommunikation mellem medarbejdere og beboere imidlertid fået vanskeligere betingelser. Beboerne på stedet oplever skærpelsen som en reduktion af deres muligheder for kommunikation fx med medarbejdere via sms, mails eller Facebook. Skærpelsen har desuden udfordret det ønskede 'hjemlige' præg på afdelingerne, idet ophængning af fotos fra eksempelvis afdelingens udflugter eller sommerfestens fodboldturnering ikke må finde sted med mindre, der er givet samtykke fra *alle* billedets personer. Beboernes fornavne ikke må påføres fotos eller møbler, og de unges aftaler, fx tandlægetider, må ikke længere indskrives i kontorets papirkalender. Til trods for forordningens beskyttende formål, minder effekten af de indskærpede regler beboerne om deres institutionelle status, som udskilt fra det øvrige samfund.

Institutionsforholdet kan også indebære andre og begrænsende muligheder ift. digital kommunikation. Internettet blev i en længere periode lukket kl. 22. på alle institutionens afdelinger, fordi enkelte beboere misbrugte internetadgangen til spille natten igennem. Elevrådet påtog sig i den

forbindelse aktiv rolle ift. at få ophævet denne regel, der blev oplevet som kollektiv afstraffelse og eksklusion. Efter en flere måneder lang beslutningsproces, blev ordningen afskaffet på forsøgsbasis.

Ønsket om mere digital kommunikation er dilemmafyldt. Fordelen er, at beboerne herigennem fx kunne blive direkte informeret om muligheden for at deltage i fælles sociale aktiviteter, men muligheden for, på baggrund af den digitale kommunikation, at som psykisk sårbar også at kunne unddrage sig socialt og samvær, udgør samtidigt en risiko. Således kan den digitale sociale kontakthflade jf. erfaringer fra institutionen både føre til undgåelse og opbygning af sociale relationer. Digital tilknytning til grupper af ligesindede kan det være et fortrinligt springbræt til udvikling af sociale relationer, mens tips og tricks ifm. spiseforstyrrelser og deling af videoer og fotos på virtuelle platforme af selvpåførte skader kan være med til at få disse til at eskalere eller fastholde en uhensigtsmæssig identitetsfølelse (Wiborg, 2007).

I forbindelse med nærværende projekt, blev der, som beskrevet i kapitel 6, udviklet en bruger-evalueringsapp baseret på at kunne opsamle deltagerne og andre medforskeres emotionelle oplevelser i det sociale samvær, som afsæt for videre dialog og fælles aktivitet. Det skærpede fokus på Persondataforordningen (2018), der har som formål at beskytte borgerne, medførte imidlertid en række juridiske tvivlsspørgsmål. App'en, som flere af beboere havde medvirket i udviklingen af, nåede således hverken at blive testet eller sat i brug i den del af aktionsforskningsperioden, hvor jeg deltog.

Ift. organisatorisk inddragelse, kunne netop katalogets mange forslag angående digital kommunikation og indflydelsen på institutionens fysiske rammer, ses som oplagte og meget konkrete afsæt i forsøget på at udvikle den organisatoriske inddragelse af brugerne på institutionen. Dertil kommer, at beboerne netop på disse områder kunne opleve en særligt tilfredsstillende status som faktisk ligeværdige dialogpartnere, idet der er tale om områder, hvor de på mange måder er i besiddelse af særlige kompetencer og ekspertise¹⁴⁴ (Goodwin et al., 2016; Terp et al., 2016). Det kunne desuden lægge op til den vigtige dialog mellem beboere og medarbejdere vedr. etik omkring det digitale liv (Ignatowicz et al. 2018). Ovenstående eksempler ifm. vilkårene for digital kommunikation og de fysiske rammer kan ses i lyset af aktør-netværksteorier jf. betoningen af entiteters/aktanters funktion og betydning, hvilket kan sammenholdes med magt, der iflg. Foucault kan ligge i kommunikationens og teknologiers detaljer (Foucault, 2016).

¹⁴⁴ Se eksempel: <https://cfdp.dk/unge-fra-cyberhus-bidraeger-til-net-anbefalinger/>

Fællesskab

Citatboks VIII, Fællesskab

M22.Medarbejder: *Der er ikke meget på tværs. Fælles aktiviteter er højt ønsket. Det giver god mening, at de unge ønsker dette.*

M23.Medarbejder: *[Jeg har] modsat rettede følelser: Ønsker om mere på tværs af afdelingerne versus [den] ringe tilslutning.*

M24.Medarbejder: *Hvis personalet og mellemliderne ikke tænker 'VI', kommer de unge heller ikke til det...*

Mange af beboerne formulerede ønsker om mere 'uformelt' fællesskab. De ville gerne lære beboerne på de andre afdelinger at kende og ønskede, at der bliver iværksat flere fælles aktiviteter såvel udenfor som indenfor institutionens matrikler. Et grundlæggende behov for at føle sig integreret i et betydningsfuldt fællesskab (Kristensen 2013: kap. 1) sætter sig her igennem hos de unge til trods for, eller måske tilskyndet af, at de i forvejen er udskilt/skærmet ift. det omgivne samfund og henvist til samvær og grupper, som de ikke selv har valgt.

Med baggrund i institutionens historie, eksisterer der fortsat nogle fælles traditioner på institutionen, som afspejler det omgivende samfunds 'normale' aktiviteter, og som gennem tiden har skabt ikke alene glæde og fællesskabsfølelse, men også overraskende og positive grænseoverskridelser for unge, der for en stund er blevet afledt fra at være alene i en sygdomspræget identitet. De har her kunnet opleve sig som sociale aktører omkring et *fælles tredje* fx ifm. fælles teaterproduktionsprocesser (Helm 2011ab, 2013), de traditionsrige fodboldkampe mellem afdelingerne ved den fælles årlige sommerfest, eller juleafslutningernes quiz'er.

I forbindelse med fælles aktiviteter på tværs af institutionen er beboerne fremkommet med flere idéer og forslag til konkrete aktiviteter, til hvordan initiativer kunne formidles til de øvrige afdelinger og til, hvordan aktiviteterne kunne prioriteres, planlægges, koordineres og organiseres.

Medarbejderne er principielt enige i, at der gerne kunne iværksættes flere fællesaktiviteter for beboerne og at disse også gerne må rette sig ud *fra* institutionen. Ifm. de formaliserede fællesskaber, fx husmøderne, giver medarbejderne dog udtryk for frustration over beboernes ringe fremmøde. Dette gør sig i endnu højere grad gældende ifm. aktiviteter, som de unge *selv* har foreslået. Dette kunne betragtes som et vilkår i arbejdet med psykisk sårbare mennesker, og som de unge selv giver udtryk for, kan alene det, at have *foreslået* en evt. aktivitet og opleve at forslaget er blevet hørt og endda realiseret, have stor positiv følelsesmæssig betydning for den enkelte jf. betydningen af, som en af de unge sagde, at også 'det lille pip' var blevet hørt (Melbourne et al. 2015)¹⁴⁵. Derudover kan der også ligge en markering i, trods alle planer og strukturer, at have magten til at 'sige fra' ift. at deltage i en *frivillig* aktivitet. - Og netop når der er tale om et *tilbud*, kan det ikke efterfølgende af medarbejderne fortolkes og formidles som manglende vilje til samarbejde med risiko for

¹⁴⁵ Se desuden Shibbye, ALL. 2005

efterfølgende konsekvenser (Eivergard et al., 2016; Mathisen et al., 2016; Järvinen & Mik-Meyer, 2003).

Under alle omstændigheder ønskes fællesskabet imellem beboerne på tværs af fastlagte kategoriseringer og strukturer udviklet. Aktiviteter skabt omkring de unges viden, værdier og interesser kunne prioriteres netop i en situation, hvor oplevelsen af at være en del af et socialt fællesskab er så afgørende. Dette fordi mange har dårlige erfaringer fra tidligere sociale sammenhænge, fordi institutionsanbringelsen jf. Schwartz kapper nogle sociale rødder (Schwartz, 2011; Stockholm, 2006) og ift. fremtidsperspektivet, jf. Butterfly-modellen (Kristensen in prep.).

Skærmning og transition

Skærmning er et begreb, der ofte benyttes i psykiatrien. Skærmning optræder i gradueret form og defineres egentlig på grader af *observation* (Region Nordjylland, 2017). Skærmning anvendes i institutionens daglige diskurs, når der er tale om at udskille eller afsondre nogle unge med den erklærede hensigt at skåne, beskytte eller give dem en særlig behandling. Skønt institutionen ikke pr. definition er 'lukket', er der dog tale om, at beboerne gennem anbringelsen i den miljøterapeutiske institution generelt kan betegnes som til en vis grad 'skærmede'.

Begrebet *transition* (Kristensen, 2015) anvendes ift. selve overgangen til samfundet udenfor institutionen. Rammerne for transitionen og for overgange i det hele taget kan have markant betydning for psykisk sårbare mennesker (Frank, 2013). I afhandlingens optik handler transition ikke udelukkende om uddannelse eller beskæftigelse, men om en bredere forståelse af mulighederne for social integration (rehabilitering).

Citatboks VIII, Skærmning vs. transition:

B14.Beboere: *Personalet må ikke glemme eller overse, de, der er indad-reagerende eller de, der er ved at have det bedre.*

B15.Beboer: *"Der er ligesom ikke noget midt imellem enormt syg og rask"*

Mange medarbejdere har kommenteret disse tematikker:

M25.Medarbejder: *Overbeskyttelse versus skærmning. Kan vi skelne?*

M26.Medarbejder: *Fokus på det, de kan fremfor det, de ikke kan. Det synes jeg ikke vi har*

M27.Medarbejder: *Personalets frygt'. Det gør mig ærgerlig, at vores holdning og perspektiv kan være definerende for den unges succes.*

M28.Medarbejder: *De unge har ressourcer, selvom de kan være sårbare. At udfordre kærligt, men vedholdende er nødvendigt. Ofte ved den unge, hvad han/hun kunne tænke sig, men når der så skal handles, kan følelser blande sig. Her skal vi være støttende, provokerende – og ikke vige. Det kan være, at den unge tester, om du kan holde ved, når situationen til spidses! En fordel at have fokus på egne projektioner.*

M29.Medarbejder: *Modstand fra dem, der skulle støtte op om én -Tro på noget sammen med den unge – Turde tage chancen sammen med den unge. Jeg bliver optaget af] at de unge føler at blive hørt og at alting virker/er så sort/hvidt at personalet tør hoppe ud af boksen i forhold til at prøve noget andet – bare man ved hvorfor og hvad hensigten er.*

M30.Medarbejder: *[Der bør? være]Fokus på, at vi ikke fratager de unge færdigheder, men hele tiden har fokus på at støtte/træne dem til at blive mere selvstændige. Der igennem styrkes 'jeg-følelsen' og selvtillid/selvværd opbygges.*

M31.Medarbejder: *Det er vigtigt, at de unge bliver hjulpet/øver sig i at klare de ting, som de skal kunne fremadrettet i livet – handle, ringe til studievejleder, bank/økonomi.*

M32.Medarbejder: *Vi kan i god mening tage handlekraften fra dem. Vi skal ruste dem til livet på mange måder.*

M33.Medarbejder: *Synes ofte, at man/vi kan komme til at overbeskytte de unge. – Tænker, at det vigtige er, at lade dem forsøge og så stå klar til evt. At gribe dem og hjælpe dem bedst muligt på vej samt at gøre dem samfundsparete*

En af institutionens formulerede hovedopgaver er at skabe en ydre struktur omkring beboerne, som med tiden kan integreres og blive til en indre struktur. Der er således tale om en form stilladsring omkring den enkelte beboer. Hvorledes dramaturgien i det psykologiske de- og rekonstruktionsforløb skal forløbe, fx i forbindelse med hvilke af stilladsets elementer, der fjernes, i hvilken rækkefølge, i hvilket tempo og på hvilken måde og af hvem, bør ideelt set bygge på en ligeværdig og kontinuerlig dialog mellem beboere og medarbejdere og ikke primært baseres på diagnoser og standarder. Kommunikationen ville således blive omdrejningspunktet for 'samskabelsen' og en med tiden vellykket transitionsproces, i overgangen fra opholdet på institutionen til et liv udenfor denne.

Flere beboere har understreget, at de ikke ønsker hvad de kalder en "curling-institution". Dette ønske må nok i højere grad end flere af de øvrige ønsker, ses i forhold til de enkelte unges overskud på et givet tidspunkt, idet nogle beboere i perioder ønsker/kan have brug for total fra ansvarsfritagelse. Det bliver således ofte et spørgsmål om timing, der understreger det dynamiske aspekt i rollen som 'syg', der sociologisk betragtet ud over at være en medicinsk kategori også er en social rolle, man kan blive henvist til eller flygte ind i (Hummelvoll, 2018). Tendensen i den 'omsorgsgivende' og behandlende institution er imidlertid ifølge både beboere og personale, at medarbejderne er relativt forsigtige med at give og afgive ansvar, at eksperimentere med eller graduere beboernes frihed. Fokus på nærmeste udviklingszone¹⁴⁶ udgør en vigtig pointe i

¹⁴⁶ Se Vygotsky, L.S. 2011

tilrettelæggelsen og forståelsen af arbejdet på institutionen, men kvalificeret vurdering og timing fordrer også samvær og dialog omkring, hvad der så er nærmeste udviklingszone og opmærksomhed på, at udvikling også kan foregå diskontinuerligt, dvs. i kvalitative spring (Stern, 2000). Mange medarbejdere har kommenteret beboernes ønsker om at undgå overbeskyttelse, og få mere fokus på deres ressourcer. Flere beboere opfordrer til, at personalet ikke skal være så bange for at forsøge/prøve noget ift. at styrke deres (beboernes) udvikling hen imod deres ønsker og drømme. Dette også selvom de er psykisk sårbare og der er en række standarder, der skal opfyldes.

Udfordringen i at balancere mellem at give omsorg og katalysere udvikling gennem afgivelse af magt og ansvar forekommer generelt som et gennemgående tema ift. institutioners praksis (Kristensen, 2006). I denne sammenhæng udtrykker flere medarbejdere genkendelse ift. tendensen til at overbeskytte beboerne i miljøet, og flere erkender, at det kunne være hensigtsmæssigt oftere i hverdagen at give de unge chancen for at vise, at de kan noget mere/andet end det, personalet umiddelbart forventer og tør. For at forebygge at nederlag, skuffelser og frustrationer bliver for voldsomme understreger dog både medarbejdere og beboere vigtigheden af, at der altid er en 'plan B'. Også her kan rummet til en øget dialog med beboerne og en større smidighed og fleksibilitet ift. målinger og standarder måske være hensigtsmæssig, eksempelvis i spørgsmålet om, hvorvidt en beboers vægttab skal afgøre, om vedkommende må deltage i en social fritidsaktivitet.

Medarbejdernes frygt for fejlskøn og for at træde ved siden af forekommer ganske forståelig inden for strukturen og den kontrollerende ramme. Tilsvarende er det i perspektivet af kommunernes pres ift. at få beboernes institutionsophold gjort så korte som muligt og det offentlige systems aktiveringsiver også forståeligt, hvis der hos medarbejderne i hverdagen kan opstå et behov for at 'nurse' og 'skærme' beboerne i lidt længere tid og måske større omfang end det måske er hensigtsmæssigt.

Flere beboere udtrykker ønsker om en større åbenhed og udveksling ift. livet udenfor institutionen. Til forskel fra afdelingernes samlede indstillinger, medarbejdernes kommentarer og eksempler fra de individuelle planer, hvor medarbejderne primært synes at sætte fokus på de unges liv *efter* institutionsopholdet, er beboerne mere optagede af deres *aktuelle* forhold til familie, venner og aktiviteter udenfor institutionen og ønsker en større opbakning og støtte til den sociale kontakt til familie og venner. Ift. muligheden for sociale aktiviteter udenfor institutionen nævner nogle af beboerne på afdelingerne for 'spiseforstyrrede' kravet om, at de møder op til alle døgnafdelingernes 5 daglige fastlagte fælles-måltider. Dette gælder også i weekenden og understreges af flere beboere som et problem ift. at have et udadrettet socialt liv.

En anden beboer fortalte under Utopiværkstedet, hvorledes han, nu hvor han ikke så ofte var psykotisk og havde det dårligt, ville ønske, at der kunne prioriteres medarbejderressourcer til fx at

gå til Heavy Metal koncerter. Ikke alene fandt han det at skulle bestille billetter og klare det med transporten til koncertstedet uvant og uoverskueligt, han var også usikker på, hvordan han fysisk skulle agere i rummet under koncerten. Desværre, som han sagde, var dette blot et af mange eksempler på usikkerheden ift. hvordan man optræder i og kommunikerer med verdenen udenfor institutionen. Konsekvensen af denne usikkerhed blev for hans vedkommende, at han efter eget udsagn ofte *"bare blev alene hjemme på værelset og røg en masse smøger"*.

Blandt beboernes forslag var, at man på institutionen etablerede et projekt, hvor frivillige blev tilknyttet ad hoc alt efter de unges ønsker og interesser. Dette bl.a. i solidarisk erkendelse og accept af, at medarbejderne ikke kan afsætte ressourcer hertil og som en understregning af betydningen af et *fælles tredje*, og en bevægelse imod at indhente erfaringer udenfor institutionens rammer.

Der hersker i miljøterapien en risiko for at systemet lukkes omkring behandlingen på institutionen og mange af beboerne har, på grund af bl.a. reduktionen af sengepladser i behandlingspsykiatrien og de dermed hurtige udskrivninger, ofte så voldsomme symptomer, at det ville være både uetisk og uansvarligt, hvis medarbejderne forlod afdelinger med selvskadende eller selvmordstruede beboere for at tage til koncert med nogle af afdelingens andre unge. Således understreges igen manglen på plads til beboere, der er et sted *"midt imellem enormt syg og rask"* (Citat B15), hvilket kan ligge bag erfaringer for, at der ofte opstår en form for 'smittespredning' på afdelingerne, når nogle af beboerne føler sig tilsidesat og får behov for nærhed og opmærksomhed.

Dilemmaet mellem skærmning og transition sås også ifm. beboernes ønsker om at få opsat fitnessredskaber på matriklen. Beboerne havde i den forbindelse på 2. kompositions møde en længere diskussion, hvor der blev fremført bekymring for, om de lettilgængelige fitnessredskaber kunne animere nogle af beboerne med spiseforstyrrelser til at overtræne. Dette affødte en større diskussion om, hvorvidt det ville understrege institutionens karakter af at være, hvad en beboer kaldte for en "ø" udenfor samfundet eller derimod give beboerne mulighed for en fortrolighed med fitnessstræning, der kunne stimulere deres mod til at frekventere fitnesscentre ude i byen.

Deltagelse og aktiviteter i samfundet udenfor er underlagt behandlingsstrukturerne, og hele tilrettelæggelsen af hverdagens terapeutiske miljø og fokus på det projektive niveau i alle sammenhænge gennemføres for *"at patienten efter endt behandling kan forlade afsnittet som et lidt mere integreret og noget mindre forpint menneske, end da han var indlagt"* (Jørgensen 2007: 107).

I det miljøterapeutiske teorigrundlag lægges der meget vægt på, at kontaktpersonerne forbereder 'patienterne' på adskillelsen og afskeden med disse og institutionen. Der refereres til åben systemteori, men ikke desto mindre forekommer den terapeutiske institution jf. den anbefalede praksis at være temmelig lukket omkring behandlingen ift. det omgivne samfund, med mindre det handler om aktivering i retning af uddannelse og beskæftigelse.

Af en aktuel¹⁴⁷ fællesregional opgørelse udviklingen i nationale mål for sundhedsvæsenet (Danske Regioner, 2019) kan det ift. det psykiatriske område konstateres, at den mest markante positive udvikling i opfyldelsen af kvalitetsstandarderne, består i antallet af borgere, der er kommet i beskæftigelse et halvt år efter psykiatrisk indlæggelse.

Det offentlige systems forventning til den hurtigst mulige behandling og rehabilitering kan forekomme paradoksal ift. ideen om, at den mest effektive behandling finder sted indenfor institutionens relativt lukkede rammer.

At beboerne ikke i samme omfang som medarbejderne har fokus på livet *efter* institutionen kan måske forklares gennem Kristensens Butterfly-teori (in prep.), der argumenterer for, at bl.a. udsatte og anbragte unge har et omfattende behov for støtte ift. at blive åbne overfor - og kunne fastholde tanker om fremtiden gennem grundig og konkret dialog om disse forestillinger (Cox & Klinger, 2011: kap. 1, 3). Ud over evt. gennem samtaler og terapi at forsone sig med fortiden, har beboerne således også brug for dialog, støtte og erfaringer, der konkret kan stimulere tankesættet, trygheden og motivationen ifm. *the possible notion/the possible selves* og fremtidens muligheder.

Der kunne således ud fra en systemisk betragtning argumenteres for institutionen som et relativt lukket system af selvbekræftende feed-back-loops, hvor møderne med 'verden udenfor' kan få radikale konsekvenser for den enkelte beboer. Der er set mange eksempler på, hvilken åbning og omfattende betydning et fritidsjob eller et kæresteforhold med personer udenfor institutionen kan have, men desværre også triste eksempler på, hvor skæbnesvanger opstarten på det selvstændige liv udenfor institutionen kan blive, i dette skift at enkelte af institutionens tidligere beboere har begået selvmord.

Udskillelses-dispositivet bliver fremtrædende og der forekommer at ligge en udfordring i at etablere et tættere samarbejde mellem eventuelle 'modtagende' støtteinstanser samt en tættere kobling og åbning mellem institutionen og det omgivende samfund. Dette kunne være til fordel for både de nuværende beboernes sociale selvopfattelse og trivsel, men også ift. fremtidsperspektivet, der skal inspireres, udvikles på basis af nogle af konkrete oplevelser og erfaringer (Kristensen, in prep.) I forhold til transitionen er der brug for tid og støtte i rummet/rummene mellem at være 'syg' og at være 'rask'. Ikke mindst her har socialpædagogikken med fastholdelsen af en bred socialt dannende funktion, ressourcefokus, kommunikations- og relationskompetencer noget at byde ind med (Schwartz, 2014; Frørup, 2017).

¹⁴⁷ 4. kvartal af 2018

Organisationsstruktur og beslutningsprocesser

Citatboks IX, Organisationsstruktur og beslutningsprocesser

B16.Beboer: *Jeg synes, man skulle genoverveje sammensætningen af unge på afdelingerne. Det er ikke godt at samle unge med spiseforstyrrelser eller selvskadende på samme afdeling. For eksempel bliver det syge spisemønster det normale*

M34.Medarbejder: *Fuld forståelse for problematikken omkring, at det unormale bliver det normale, men kan det i praksis lade sig gøre, at have flere diagnoser på én afdeling?*

M35.Medarbejder: *Det bliver pludselig tydeligt, hvor meget organiseringen betyder for døgnanbragte. – Får en lille smule ondt i maven over, at deres opmærksomhed omkring dette kommer til at fylde.*

M36. *Det kan være svært at forstå og acceptere, når fx en af de unge pludselig hentes ud fra en selvvalgt social aktivitet, fordi der er blevet flyttet rundt på samtalerne ude på psykiatrisk hospital.*

B17.Beboer: *Der burde være en bagatelgrænse for, hvornår personalet selv måtte tage en beslutning!*

B18.Beboer: *De skulle have lov til at tage beslutningen, skrive den ned og derefter kunne de diskutere den.*

B19.Beboer: *Kritik, initiativer, spørgsmål og forslag skal hurtigere gennem systemet*

M37.Medarbejder: *Ændringer kan pt tage lang tid, da ændringer skal op på konference. Så der kan gå lang tid inden den unge får en afklaring (op til 8 uger)*

Beboerne vælger ikke selv, hvem de skal bo sammen med og har ikke indflydelse på den struktur, hvori de indgår. Flere beboere udtrykker ønsker om færre unge med de samme problemstillinger på hver afdeling, samt om en mere ligelig kønsfordeling. Det sidste kan være vanskeligt at styre dels pga. skævheder i antallet af visiterede drenge/unge mænd vs. piger/unge kvinder, dels fordi man på institutionen har valgt diagnosekategorierne som det primære udgangspunkt for opdelingen af afdelingerne. Nogle undersøgelser har påvist statistisk sammenhæng mellem køn og diagnoser, men flere beboere anfægter alligevel denne opdeling, der giver sig udslag i, at nogle afdelinger i perioder næsten udelukkende omfatter beboere af samme køn. Elevrådet har under iscenesættelsesfasen efter eget ønske haft dialoger med bl.a. en afdelingsleder og souschefen ift. sammensætningen af unge på afdelingerne. Her blev der redegjort for, at man ved visitationen af nye beboere til en afdeling også altid forsøgte at tage hensyn til dynamikken i den eksisterende gruppe.

Citat M36 står som eksempel på en af mange tilsvarende hændelser, der fortæller noget om systemets prioritering, vægtning og hierarki, samtidigt med at det også identificerer et dilemma ift. miljøterapiens idealer om struktur og forudsigelighed.

Ledelse og markedsføring

Citatboks X, Ledelse

B20.Elevrådsrepræsentanter: *Det er vigtigt, at vi holder elevrådsmøderne sammen med forstanderen. Så er vi tæt på Kongen.*

M38.Medarbejder: *Det rummer mange positive signaler, hvis afdelingslederne deltager på ungemødet. Tæt på fornemmelse for ungegruppen.*

Iflg. det miljøterapeutiske grundlag berettiger hovedopgaven organisationens eksistens og ledelsen skal sammenstille og prioritere hovedopgavens aspekter, styre ressourcerne og anvendelsen af disse samt ” [...] etablere målestokke, kriterier og instrukser for systemet [...]” (Heinskou 2007:32). Jf.

miljøterapien skal institutionens ledelse definere grænsefladen til omgivelserne (Schjødt & Heinskov 2007: 31). Ledelsen bør gå foran som rollemodeller i den dynamiske proces og det fremhæves som et stadigt pågående og krævende arbejde kvalitativt at lede en miljøterapeutisk afdeling (Beck 2007: 180). Ledelsen fastholdes som *autoriteten*, men anbefales, til forskel fra tidligere tider, ikke at optræde autoritativt, men nærværende, lyttende og "*ikke-docerende*" (Heinskov: 33). Dette udelukker dog ikke muligheder for manipulation eller andre mindre etiske måder at styre på.

Det anbefales at der gennemføres *formelle evalueringer*, hvoraf det fremgår, "*hvad der er godt, og hvad der er skidt*" (Ibid.: 36) for således at oplyse autoriteterne om, hvornår der er opbakning at hente på det underliggende personaleniveau. Spørgsmålet er, om medarbejdere og mellemledere så tør tale eller tier (Willig, 2009). I forlængelse af de standarder, instrukser og retningslinjer, der ifølge flere medarbejders udtalelser bliver mere og mere detaljerede og omfattende, skal medarbejderne næsten omgående indberette, når de kommer til at lave en fejl, fx hvis der ikke er blevet foretaget den fornødne registrering ifm. udlevering af et plaster og denne fejl ikke er blevet indberettet. Regulatorer om beskyttelse af borgerne samt dokumentation for dokumentationens og videnskabens egen skyld fungerer som sociale teknologier, der gennem medlæring benyttes til at få medarbejderne til at styre deres egen adfærd (Foucault, 1982). Ellers pligttopfyldende medarbejdere må således gå til bekendelse, ikke som 'skrifte' (Foucault, 2009), men på skrift. Afhængigt af de potentielle risikomomenters sandsynlighed og påvirkning (Thakur, 2017) kan desuden relateres til på den ene side moralisering (Foucault, 1978, 2002) og på den anden disciplinering og overvågning (Foucault 1978, 2016), der sker "*gennem statistik og biopolitik på den ene side og gennem bekendelse og selvledelse på den anden side*" (Jensen, 2009:20).

Det virker, som nævnt i flere eksempler uklart, hvilke strukturer, der skal gælde for *alle* døgnafdelingerne og på hvilke områder, der eksisterer et pædagogisk råde-/myndigheds-/afgørelsesrum for de enkelte afdelinger. Hvornår der må differentieres fx ift. hvad der bliver kan eller skal-opgaver. Hertil kan argumenterne hentes i diagnosernes forskelligartethed eller afdelingsledernes vurdering, eller måske er der tale om områder, som blot endnu ikke er omfattet af regulatorer og instrukser eller af de miljøterapeutiske strukturer og elementer og betegnes som et "*passende selvstændigt ledelsesrum*"¹⁴⁸.

Alle mellemlederne på døgnafdelingerne er socialpædagoger rekrutteret internt fra afdelingerne. Dette kan i nogle tilfælde udfordre mulighederne for at se institutionen i et andet perspektiv og forlade vanetænkning og traditioner. Samtidigt kan det ses som form for sikring af afdelingsledernes loyalitet og forpligtelse overfor den eksisterende ledelse, kultur og organisering.

En del af forklaringen på den udeblevne dialog i mellemledergruppen vedr. projektet og organisatorisk brugerinddragelse som tema kan evt. hentes i en aktuel undersøgelse af tværgående

¹⁴⁸ Ref. til aktuelt stillingsopslag

ledelse i danske offentlige sektorer, foretaget af organisationsforskerne Jacob Høj Jørgensen og Annemette Digmann (2018a). Digmann & Jørgensen dokumenterer, hvordan de fleste offentlige ledere, der selv er opvokset i hierarkiet mestrer denne ledelsesform, men har meget brug for at øve sig i et partnerskab med andre på samme niveau. De oplever, at tværgående møder er spild af tid og melder ofte afbud hertil. Møderne præges af bilaterale meningsudvekslinger, envejskommunikation og fragmenteret dialog uden gensidig refleksion eller tværgående dialog. Forfatterne argumenterer for, at årsagen hertil bl.a. ligger i, at der ikke er blevet prioriteret tid til dialogen omkring, *hvorfor* de mødes og hvad der egentlig er mødernes formål. I forlængelse af deres undersøgelse anbefaler Digmann & Jørgensen, at der anvendes aktionsforskning til udvikling af lederkompetencerne i denne sammenhæng.

Det er i løbet af 'projektperioden' hverken set eller hørt, at beboere eller medarbejdere åbent har sat spørgsmålstegn ved institutionens ledelsesstruktur. Beboerne har imidlertid i flere sammenhænge givet udtryk for, at de gerne vil have lederne tættere på, eksempelvis gennem afdelingsledernes deltagelse på husmøderne i håb om at forkorte beslutningsprocesserne og elevrådets tilfredshed med at være i direkte dialog med topledelsen.

Skønt ingen medarbejdere i dialogerne omkring projektet kritiserede ledelsen eller den organisering, der var underlagt, har andre undersøgelser påvist, at pædagoger på døgninstitutioner kan opleve vrede eller afmagt pga. utilstrækkelige betingelser for arbejdslivet. Dette kan være ift. beboerne, selve tilbuddets utilstrækkelighed eller ift. manglende forståelse og anerkendelse fra ledelsens side (Espersen, 2010). Pædagoger kan ofte opleve umyndiggørelsesprocesser og tabet af retten til kritik (Willig 2009; 2016). Willig henviser til Foucaults forelæsning *What is Critique*¹⁴⁹, hvor Foucault minder om den kritiske holdning ift. de religiøse autoriteter, der herskede i Europa op til Reformationen, men som i det moderne neoliberalistiske samfund er blevet vendt til en *resilient* attitude (Willig 2016: Kap. 7).

Nogle medarbejdere fortæller, at de i krisesituationer føles at ledelsen er 'langt væk' og andre har følt sig 'overrulet', fremmedgjort eller devalueret. Medarbejdernes oplevelse af således at blive frataget magt kan jf. Foucault hæmme konstruktiv udvikling (Foucault 1982, 2016) og kan i systemet (Bateson 1990; Esmark et al. 2005; Kristensen, 2013) i værste fald influere på magtdynamikken og kommunikationen med beboerne.

Der er tradition for en hierarkisk ledelsesstruktur på både danske døgninstitutioner og hospitaler, og struktur forekommer på institutionen en selvfølge. Denne organisering kunne dog holdes op imod eksempelvis Fountain-House-modellen (Bjerregaard 2007; Højmark et al. 2011), der ikke retter sig imod paternalistisk, medicinsk og sundhedsfaglig helbredelse, men imod psykisk sårbare borgeres

¹⁴⁹ Fra Foucaults forelæsning i Det franske filosofiske selskab, den 27. Maj 1978: "What is Critique?"

recovery og *rehabilitering*. I Fountain House¹⁵⁰ arbejder medlemmer og medarbejdere sammen om arbejdsopgaver og indgår i beslutningsprocesser på lige fod. Der arbejdes målrettet på afstigmatisering af mennesker med psykiske lidelser, ved at de oplever sig selv som "*fuldgyldige, deltagende samfundsborgere*". Fountain-House-modellens klubhuse bygger i deres grundlæggende struktur på en bred social forståelse, ressourcefokusering, ligeværdighed, sidemandsoplæring, fællesskab, samfundsrettethed og demokrati, som gennem organisatorisk brugerinddragelse præger de psykisk sårbare borgeres daglige aktiviteter. Fountain-House-modellen ville næppe kunne erstatte behandlingen på det psykiatriske område, men ville dog kunne sætte den aktuelle miljøterapeutiske praksis i perspektiv og inspirere i retning af en mere fleksibel, holistisk, dialogisk, demokratisk og samfundsrettet udvikling.

Markedsføring

Markedsføring spiller en stadig tiltagende rolle på institutionen. At regionen skal *sælge* institutionens pladser til kommunerne har medført, at markedsføring er blevet central for såvel institutionen som regionen. Dokumentationsresultater er blevet en del af institutionens markedsføringsmateriale og man erkender på institutionen, at "*kvantitative resultater er det bedste i forhold til salg*", hvilket som nævnt ligger bag flere af de metoder og parametre, der omfattes af den anvendte dokumentationspraksis.

Der er gennem de sidste 20 år sket en forholdsmæssig stor udvidelse af nogle af institutionens segmenter. Især stabsfunktionerne¹⁵¹ tegner sig for en markant stigning. Dette ses som nævnt i antallet af psykologer, men primært ifm. institutionens administration, der er vokset med mere end 1000% og både formelt og uformelt har fået udvidet deres magtbeføjelser.

Både institutionen og regionen har nogle officielle værdier, som inddrages ifm. profileringen. I forhold til den organisatoriske brugerinddragelse ønskede elevrådet, at institutionens officielle værdier og visioner blev forklaret og eksemplificeret, så de også blev vedkommende for beboerne. Denne dialog forekommer yderst relevant såvel ift. organisatorisk brugerinddragelse som den regionale målformulering og profilering af brugerne som "*aktive medborgere*" indtegnet i toppen af en pyramide. En illustration, der let kommer til at stå i modsætningsforhold til institutionens hierarkiske opbygning og udfordrer med spørgsmålet om, hvem der egentlig udgør hierarkiets 'bund'.

¹⁵⁰ Se Højmark, A. 2011 og eksempelvis Kildehuset, 2019 <http://kildehuset-fountainhouse.dk/fountain-house-modellen.aspx>

¹⁵¹ Funktioner, der ikke indgår direkte i kerneydelsen, men som servicerer de øvrige afdelinger i organisationen, fx bogholderi, korps af psykologer og socialrådgivere

Organisatorisk brugerinddragelse

Citatboks XI, Organisatorisk brugerinddragelse

B21.Beboer: Chancen for at du får din idéer igennem er i sandsynlighed og tilfældighed, som at kaste med en terning, hvor kun sekseren giver gevinst

B22.Beboere: Det skal være lettere at skifte en af kontaktpædagogerne, hvis samarbejdet ikke fungerer/klikker

M39.Medarbejder: Det er meget væsentligt, når de unge har konkrete spørgsmål eller ønsker, at de får hurtig respons (hvis et lille pip bliver glemt eller overhørt, kan det have stor følelsesmæssig betydning).

M40.Medarbejder: Det skal bl.a. sikres, at punkter fra husmøderne kommer på dagsordenen til Personalemøderne.

M41.Medarbejder: Ja, [de unge skal have] klare rammer, [men] hvor stor indflydelse?

M42.Medarbejder: [Det]plejer at fungere godt

M43.Medarbejder: De kunne jo være noget bedre til at møde op til eftermiddags- og husmøderne.

Ifm. beboernes forslag om medvirken ved ansættelse af nye medarbejdere:

M44.Medarbejder: Ja, som repræsentanter for fællesskabet

M45.Medarbejder: Det kunne give syv indflydelse

M46.Medarbejder: Dårlig idé. De unge ved ikke nok om god personalesammensætning og personaledynamikken.

State of the art bekræftede, at brugerinddragelse og fælles beslutningsprocesser øger 'patient-tilfredsheden' og kan reducere de økonomiske udgifter, fx direkte gennem reduceret indlæggelsestid og indirekte ved at mulighederne for brugernes rehabilitering herigennem både øves og øges (Cosh et al 2017; Petersen 2009). Det er centralt, at brugerne får erfaringer, mod og redskaber til at deltage og lade deres stemmer høre i en demokratisk og beslutningsmæssig kontekst og således får indflydelse ift. rettigheder, planer og procedurer, kvalitetssikring og afstigmatisering (Linhorst et al., 2005). At medvirke i organisatorisk brugerinddragelse kan ud over at føre til institutionel forandring i sig selv være en vej til situeret, funktionel læring og den enkeltes følelse af at være integreret i et socialt miljø, hvilket på længere sigt kan have betydning ift. transitionen til civilsamfundet (Le Boutillier et al., 2011; Milbourn, 2015; Petersen, 2009; Priebe, Burns & Craig, 2013; Priebe 2016).

Beboerne fremkom med en række ønsker og forslag til organisatoriske forandringer ift. medbestemmelse og forandring af hverdagens struktur og beslutningsprocesser. De ønskede især indflydelse på områder, hvor de har særlige interesser og viden, fx i fm. beslutninger vedr. indretning og indkøb (Citatboks VI). Dels fordi, mange opfatter afdelingen som deres hjem, dels fordi de føler sig velkvalificerede til denne dialog.

Beboerne gav på forskellig vis udtryk for, at de gerne vil høres/deltage i eksempelvis dele af personalemøder og ansættelsessamtaler. Vedr. beboernes ønsker om deltagelse ifm. ansættelse af nye medarbejdere fremgår det af institutionens interne nyhedsbrev, februar 2019, at man i elevrådet har diskuteret sig frem til nogle spørgsmål, som elevrådet mener ansøgerne bør stilles under ansættelsessamtalerne. Hvorvidt beboerrepræsentanterne skal/kan deltage i ansættelsessamtalerne varierer fortsat fra afdeling til afdeling og det er således igen værd at bemærke, at der heller ikke i

denne sammenhæng bliver tale om nogen form for standardisering eller struktur. Dette anliggende kunne i bedste fald lægge op til en åben dialog mellem beboere og medarbejdere.

Af materialegenereringsfasen og kompositionsfasen fremgik det meget tydeligt, at beboerne fandt det magtpåliggende, at man sikrer sig, at den unge 'klikker' med mindst den ene af sine kontaktpersoner. De foreslog bl.a., at man som ny beboer fik en 'prøveperiode' inden den endelige *tildeling* af kontaktperson samt at beboeren selv skulle inddrages i denne beslutning. Samtidig prioriterede beboerne ønsket om, at det efterfølgende skulle være lettere at skifte en af kontaktpersonerne, hvis samarbejdet ikke fungerer/'klikker'. Kun et par medarbejdere kommenterede disse forslag.

Set i forhold til den afgørende betydning, kontaktpersonerne har ifm. såvel kommunikation, som relationsudvikling og dokumentation, og forstået i lyset af miljøteoriens åbenhed omkring personlighed og oplevelser af stemning i relationer, forekommer beboernes vægtning af ønsket om i det mindste at klikke med den ene af sine kontaktpersoner ganske forståelig. Samtidigt berører det et kontroversielt tema, idet ønsket om 'udskiftning' af kontaktperson i den miljøterapeutiske kontekst kan fortolkes som et udtryk for, at den unge er kritisk, devaluerende og måske har brug for spejling eller regulering gennem netop den eksisterende tætte dyadiske relation (Rosenbaum, 2007: 73; Schjødt: 246). Der er imidlertid også tale om et forhold, som kan udfordre medarbejdernes frygt for at blive den kontaktperson, der måske gentagne gange bliver vræget. Forespørgsler har påvist, at tildelingen af kontaktpersoner på afdelingerne aktuelt foregår på en pragmatisk baggrund og af hensyn til nye beboeres 'indkøringsforløb' allerede er fastlagt inden indflytningen på institutionen.

Det er i skrivende stund uvist, om nogle af beboernes forslag til, hvordan inddragelse i stedet for tildeling kunne foregå, vil blive afprøvet i fremtiden. Temaet rummer under alle omstændigheder nogle etiske dimensioner, som kunne give anledning til dialog mellem beboere, medarbejdere og ledelse.

Institutionens udslusningsafdeling, der har til huse i lejligheder i et almen boligbyggeri ikke langt fra institutionens hovedmatrikel, har i forvejen tradition for dels at have beboerrepræsentanter med ved ansættelsessamtaler og dels at arbejde og fokusere på samspil med lokalmiljøet i form af diverse arrangementer og aktiviteter. Der ud over har en helt ny udslusningsafdeling valgt at sætte en høj grad af fokus på at inddrage beboerne på det organisatoriske niveau.

Trods topledelsens udtalelser om, at aktionsforskningsprojektet har skabt en gennemgående kulturel forandring ift. at huske at 'spørge' beboerne, ser der dog fortsat ud til at være en række udfordringer ift. mulighederne for at skabe selv mindre strukturelle forandringer. Såvel aktionsforskningsprocessen som denne analyse viser, at til trods for, at tanken om organisatorisk brugerinddragelse af mange er blevet betragtet som en mulig trædesten ift. beboernes integration i

det omgivne samfund, er ideen indtil videre ikke blevet integreret som en del af 'selve' behandlingen/det pædagogiske arbejde, men som en form for appendix, der i lighed med andre projekter ideelt set kan og bør understøttes, men i hverdagen let overskygges af institutionens drift og det strukturerede miljøterapeutiske og sundhedsvidenskabelige behandlingskodeks.

Den organisatorisk brugerinddragelse forekom således at blive en udfordring eller anset for mindre vigtig i den hierarkiske struktur. Således vækker det til eftertanke, at brugerinddragelse overhovedet ikke nævnes blandt de mange punkter på stillingsopslag, hverken ifm. institutionens værdier eller de ledelsesmæssige ansvarsområder.

Såvel mangel på handling samt den kendsgerning, at nogle beboere langt inde i aktionsforskningsforløbet endnu ikke havde hørt om projektet, fortalte om manglende kommunikation mellem personale og beboere om muligheden. Dette til trods for det store engagement, som medarbejderne havde udvist under materialegenereringsfasen. En medarbejder skrev i en mail: "*Jeg oplever ikke at dit projekt fylder ret meget i hverdagen for de unge. Det falder tilbage på os som medarbejdere, ÆV!*". Spørgeskemaundersøgelsen blandt medarbejderne (Bilag 26) fik en tilsvarende lave svarprocent. Den ringe deltagelse kan naturligvis have været udtryk for skemaernes udformning, tidsmæssige begrænsninger m.v., men samtidigt kan det ikke udelukkes, at det også handlede om medarbejdernes prioritering eller oplevelsen af nævnte krydspres. Kun en enkelt medarbejder vovede direkte at tage afstand til den grundlæggende tanke om organisatorisk brugerinddragelse.

Citatboks XII, Mellemlidere om organisatorisk brugerinddragelse

MI1.Mellemlider: *Jeg har ikke så meget direkte kontakt med de unge og har derfor set det som en personaleopgave*

MI2.Mellemlider: *Organisatorisk brugerinddragelse burde have haft større opmærksomhed, men der er så meget andet at tage sig af.*

MI3.Mellemlider: *Jeg synes, overordnet set, at organisatorisk brugerinddragelse på det socialpsykiatriske område er en god tanke, men vores unge er så dårlige, at det er svært nok for os at finde en ung, der vil være repræsentant i elevrådet - ellers en god måde at lære om demokrati på.*

MI4.Mellemlider: *Jeg gør det, fordi det virker! [...] Jeg har talt med hele ungegruppen om det. Det gør jeg jævnligt. I personalegruppen diskuterer vi i øjeblikket bl.a. betydningen af, om de unge 'klikker' med mindst én af deres kontaktpersoner og om jeg evt. skal deltage på husmøderne. Vi har aftalt, at de unge i fremtiden skal deltage i en del af personalemøderne¹. Vi er her jo primært for de unges skyld. Det er et spørgsmål om etik.*

Institutionens mellemlidere gav i interviewundersøgelsen (Bilag 28) udtryk for, at de fandt organisatorisk brugerinddragelse på institutionen relevant og meget vigtig, men gav i øvrigt nogle meget forskelligartede svar ift. deres kommunikation med beboerne desangående. Hovedparten af mellemlidene havde forventet at kontaktpersonerne tog sig af at informere beboerne om deres muligheder for deltagelse og indflydelse ifm. projektet. Temaet kom ikke til at fylde meget på personalemøderne og blev tilsyneladende glemt eller nedprioriteret i ugesamtalerne mellem beboere og kontaktpersoner. Kun tre af afdelingslederne udtrykte, at de havde organisatorisk brugerinddragelse i bevidstheden i deres daglige arbejde. To afdelingsledere bemærkede, at de gerne ville/burde have prioriteret projektet højere, men at der var så meget andet at tage sig af. På to af de

afdelinger, der havde været direkte involveret i projektet, foregik der dog i personalegruppen en løbende diskussion af mulighederne for, at de unge i fremtiden kunne komme til deltage i dele af personalemøderne. Den manglende prioritering af organisatorisk brugerinddragelse skyldtes for mellemlidernes vedkommende ikke andre akutte eller overskyggende problemstillinger, som var kommet i vejen. Det blev dog påpeget, at topledelsen havde iværksat flere andre projekter i samme periode og at dette havde påvirket prioriteringen. Et par af afdelingsledere understregede betydningen af, at topledelsen gik forrest i forhold til at prioritere brugerinddragelsen.

Trods topledelsens appeller, synes der at være en udpræget tendens til at arbejdet med organisatorisk brugerinddragelse generelt havde indplaceret sig som en organisatorisk 'kan-opgave'. Det står fortsat uklart, om der har været tale om en bevidst nedprioritering af brugerinddragelsen i forhold til formelle krav eller om der til trods for den erklærede interesse og solidaritet med demokratisk inddragelse af beboerne er sket en nedprioritering af organisatorisk brugerinddragelse pga. frygten for 'det syge', for kaos, mere arbejde eller forskydning af magt.

Topledelsens interesse ift. aktionsforskningsprojektet og den organisatoriske brugerinddragelse, afspejlede mod, men omfattede måske også en reduceret forestilling om at projektet, som ethvert andet internt projekt, kunne gennemføres, promoveres, dokumenteres, formidles og evt. forankres eller afsluttes, når projektperioden var slut. Denne antagelse underbygges af VIBIS (2017), som gennem undersøgelser har erfaret, at topledere ofte ikke har gjort sig de nødvendige forestillinger om, i hvilket omfang, brugerinddragelse endsige organisatorisk inddragelse, vil kunne udfordre de eksisterende forhold og strukturer, hvilket på denne institution bl.a. viste det sig tydeligt og konkret ved, at medarbejderne oplevede organisatorisk brugerinddragelse i modstrid med den praktiserede behandling og miljøterapien.

Institutionens virksomhedsplaner gav som nævnt, trods deres samtidighed med projektet, et billede af to parallelle spor, der ikke blev set eller sat i nævneværdig relation til hinanden.

I Den Danske Kvalitetsmodel blev ordlyden af retningslinjerne *Brugerinddragelse på Psykiatri- og Socialområdet* fra 2013 i 2015 ændret til *Fælles regional retningslinje for indflydelse på eget liv*. Begrebet *brugerinddragelse* er således fjernet og reduceret til *indflydelse på eget liv*, hvilket i min optik burde være en grundlæggende etisk præmis og ikke udgøre en overskrift. Positivt kan det dog ses som en tilskrivelse af magt til subjektet (Foucault, 2016). Dette fører dog samtidig til yderligere selvledelse og ansvarliggørelse (Foucault, 1978, 1982) af den *"aktive medborger"* jf. regionens målbillede. At *"Brugerinddragelse på Psykiatri- og Socialområdet"* (2019) er fjernet fra kvalitetsmodellens overskrift, kunne fortolkes som et forsøg på at reducere borgerens forventninger til at blive involveret på organisatorisk niveau. Dette bekræftes af, at afdækning af brugerens

”Forudsætninger for indflydelse på det organisatoriske niveau (Ibid.: 5) forstået som driften og udviklingen af tilbuddet, også er fjernet i 2015-udgaven. I retningslinjerne for 2015 fokuseres der også primært på *afdækning* af borgerens egne behov. Ift. *indflydelse* nævnes det dog, at borgeren med udgangspunkt i egne ønsker skal støttes i at indgå i sociale relationer, familie, fællesskaber og netværk i det omgivende samfund (Ibid.: 4). Ændringen af retningslinjerne er så vidt oplyst foretaget uden inddragelse af institutionernes kvalitetsmedarbejdere og uden større samfundsmæssig debat. Der ser hermed ud til, at der gennem den subjektgørende betoning er dæmmet op for, at institutionernes beboere og patienter kan kræve (evt. blot at få afdækket deres forudsætninger for) at have ”*indflydelse på det organisatoriske niveau (driften og udviklingen af tilbuddet)*”. Hermed bekræftes analysens antagelse af, at den rekursive skabelsesproces stopper der, hvor beboernes ønsker og behov for strukturelle forandringer i institutionen opstår.

Repræsentativ brugerinddragelse

Citaboks, XIII, Repræsentativ brugerinddragelse

B23. Beboer: Det er vigtigt, at alle tager elevrådsarbejdet meget alvorligt. Alle medarbejdere (inkl. vikarer) skal gøre hvad de kan, for at afdelingernes unge deltager i elevrådsmøderne, fx i stedet for at foreslå, at der skal bages boller

B24. Beboer: [Det er vigtigt med] ”fastlagte regelmæssige møder og et bedre fremmøde”.

Ingen af institutionens medarbejdere kommenterede ovenstående punkter.

Elevrådets medlemmer havde fra projektets begyndelse vist en høj grad af interesse for projektet. Deres engagement havde allerede under materialegenereringsfasen affødt ideen om et decideret ’delprojekt’, hvor elevrådet i samarbejde med områdelederen gennem arbejdet med at udvikle rådets organisering, viden og kompetencer, kunne afsøge mulighederne for udvikling af elevrådets rolle i organisationen. Deltagelsen i elevrådsarbejdet og Projekt-elevråd rummede, som det senere vil fremgå, potentialer for både kollektiv og individuel social udvikling (Bilag 12).

Elevrådets medlemmer var hele projektet igennem engagerede og aktive ift. både projektet som helhed og specifikt ift. arbejdet med udviklingen og kvalificeringen af elevråds-organet. Elevrådsmedlemmerne formåede både direkte og indirekte at inddrage mange af de øvrige beboere. De indgik konstruktivt i alle projektets faser og bidrog herunder med forslag til iscenesættelse og deltog engageret på møderne i dialogerne med forskellige medarbejdere og ledere ifm. spørgsmål af organisatorisk karakter.

Udviklingen af og kommunikationen omkring organisatorisk brugerinddragelse blev i høj grad båret af elevrådsrepræsentanternes engagement og aktivitet. Nogle elevrådsrepræsentanter fortalte under forløbet, at de i nogle perioder oplevede det som lidt belastende, at skulle bære kontakten og formidlingen ift. projektet og i det hele taget ofte være ansvarlige for at huske medarbejderne på, når

der var elevrådsmøder, således at der ikke blev lavet andre aftaler eller arrangementer for elevrådsmedlemmerne på samme tidspunkt.

I forhold til organisatorisk brugerinddragelse er der, parallelt med udviklingen af dette projekt, generelt i offentligt regi sket en opprioritering af den repræsentative form for brugerinddragelse. Også denne tendens bekræftes af VIBIS, hvis definition af organisatorisk brugerinddragelse ved projektets begyndelse (VIBIS, 2017) var: "*Inddragelse af brugere og viden om brugerperspektivet i planlægning, organisering, udvikling og evaluering af sundhedsvæsenet*", mens definitionen 2 år senere (VIBIS, 2019) lød: "*At give brugere indflydelse på udviklingen af sundhedsvæsenet gennem anvendelse af viden om brugerperspektivet og samarbejde med brugerrepræsentanter i beslutnings- og udviklingsprocesser.*"

Ambitionen er nu, at organisatorisk brugerinddragelse primært skal foregå i et samarbejde mellem brugergrupper/pårørende og politikere. Denne repræsentative organisering kan imidlertid have uheldige konsekvenser i forhold til pluralitet og loyalitet ift. de grupper, der repræsenteres. Repræsentativ brugerinddragelse kan forstærke en tendens til, at det er ressourcestærke brugere og pårørende, der møder politikere, frem den mere omstændelige, men bredere inddragelse af flest mulige brugere internt på institutionerne (Anderson & Deegan, 2011). Dertil kommer, at brugerrepræsentanterne kan blive en form for gidsler i den biopolitiske dagsorden (DEFACTUM, 2016, Foucault, 1982; 2016; Riiskjær, 2014) og der opstår en risiko for fremmedgørelse og tilsidesættelse af det 'mellemliggende lags' fagprofessionelle viden, værdier og erfaring og dermed en reduktion af både mulighed og kvalitet ifm. implementering af brugernes ønsker i praksis eller at medarbejderne bliver veldisciplinerede instrumentaliseringsskaber (Foucault, 2009).

Udviklingen af det repræsentative brugerråd indenfor institutionens rammer, forekommer imidlertid, som det, der kan indebære de største muligheder ift. organisatoriske forandringer i institutionen på brugernes præmisser.

Potentialerne for forandring og implementering af beboernes synspunkter og forslag vil fortsat være reduceret, hvis de organisatoriske beslutninger med borgerne *i centrum* ikke også omfatter åbenhed ift. dialog omkring forandring af institutionernes interne vidensgrundlag, organisering og strukturer.

Her skal nævnes, at elevrådet ikke blev inddraget ift. arbejdet med realiseringen af institutionens Virksomhedsplan for 2017- 2018, skønt der var sammenfald mellem flere af prioriteringerne i kataloget. Elevrådet bidrog heller ikke aktivt ifm. udvikling af Virksomhedsplanen for 2019-2020, der dog kom til at omfatte formuleringen af en vision om organisatorisk brugerinddragelse.

Opsamling af analyse

I materialegenereringsfasens dialoger med medarbejderne støttede afdelingslederne i høj grad op omkring projekt organisatorisk brugerinddragelse, og tilsvarende bakkede medarbejderne op om projektet i dialogen med beboerne på husmøderne. Udfordringerne i kompositionsfasen skyldtes primært de strukturelle vilkår, men som det fremgår af analysen, var der generelt stor forskel på det engagement ift. organisatorisk brugerinddragelse, som kom til udtryk i materialegenereringsfasens dialogmøder og den grad af opmærksomhed, som den organisatoriske brugerinddragelse fik i hverdagens praksis, og i arbejdet med institutionens virksomhedsplaner.

I det katalog, som blev udarbejdet i samarbejde med beboerne og i elevrådets forslag til iscenesættelse, fremkom adskillige forslag til forandringer af strukturer, organisering og teknologier, som kunne realiseres eller danne udgangspunkt for konkrete diskussioner ift. ikke alene kultur- men også strukturændringer på institutionen. Jf. Virksomhedsplanen kunne det se ud til at man på institutionen fortsat efterspørger metoder til at skabe og udvikle organisatorisk brugerinddragelse, men samtidigt tøver med at prioritere den dialog og medindflydelse, som brugerne gennem projektet har ytret ønsker om.

En sammenfatning af projektets operationelle rekursive operationer giver således billedet af en proces, der har været mere iterativ end egentlig rekursiv, trods rekursiviteten i nogle af de enkelte operationer. Dette fremgår bl.a. af Virksomhedsplanen og af den ringe grad af strukturelle forandringer, som projektet indtil videre har medført.

Organisatorisk brugerinddragelse synes ikke på noget niveau i institutionen at være blevet diskuteret i et omfang, hvor medarbejdernes oplevelse af det grundlæggende modsætningsforhold til miljøterapien er kommet op til overfladen. Den organisatoriske form for brugerinddragelse ud til at have fået sin plads i et af de få pædagogiske frirum uden forpligtelser og således i kraft af at være blevet en 'kan-opgave' og ikke en 'skal-opgave' er blevet en 'kan-lade-være-opgave'. Dette medførte, at mellemlederne, trods deres accept og 'demokratiske idealer' kunne undlade at prioritere den organisatoriske brugerinddragelse og at medarbejderne havde samme mulighed i en travl hverdag med få og begrænsede pædagogiske råderum.

I nævnte publikation fra Det Ethiske Råds vedr. magt og afmagt i psykiatrien (2012) beskrives den fremherskende institutionskultur i Danmark som direkte umyndiggørende "*idet institutionerne ofte har faste regler om fx besøgs muligheder, spisetider, madlavning, rengøring, sengetider og meget andet, som de institutionsanbragte ikke har indflydelse på og har meget dårlige muligheder for at ændre*" (Ibid.: 10). Der er ikke siden 2012 set de store ændringer af denne kurs og trods mod, velvilje og opfattelser af, at projekt Organisatorisk Brugerinddragelse har medført en form for kulturændring på institutionen, genkendes i citatet analysens billede af begrænsningen i de etablerede strukturers reducerede rum til fleksibilitet og rekursiv samskabelse.

Socialpædagogikken, der kunne ses som en kulturel og praksiskvalificerende ressource ift. såvel brugerinddragelse og kommunikationen med beboerne bl.a. i forhold til at lytte 'aktivt' og lade sig bevæge af, hvad man hører¹⁵², idet myndiggørelse og involvering af beboerne kan medvirke til at øge deres selvtillid og selvrespekt¹⁵³. Det ser imidlertid ud til at der også er brug for en myndiggørelse af selve socialpædagogikken i den miljøterapeutiske organisation.

Selve projektet har medført nogle konkrete forandringer, men idéen om, at udviklingen af organisatorisk brugerinddragelse kunne få en socialpsykologisk set helende effekt samtidigt med en mere samfundsrettet og alsidigt dannende betydning, synes ikke at have fundet sin plads.

Udledte dispositiver

Hvor psykiatrien historisk set har kunnet karakteriseres gennem et udskillelses-dispositiv hhv. et helbredelsesdispositiv og et disciplinerings-dispositiv (Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004) under en tiltagende udvikling af det biopolitiske dispositiv, ses nu en forbindelse mellem disse tre dispositiver dog med en omskrivning af helbredelsesdispositivet til et behandlingsdispositiv samt med tilføjelsen af et data-akkumuleringsdispositiv. Disciplinærmagten arbejder effektivt inspireret af New Public Management. Gennem kategorisering, diagnoser, standarder og ideen om effektive *pakkeløsninger*¹⁵⁴ samt fortolkning af dokumentation og data, cementerer sundhedsvidenskaben sin samfundsmæssige autoritet gennem nye instrukser om standardiseret behandling, der bekræfter det enkelte individ i at være den, der har et problem, som kan løses gennem tilbudte regulerende teknologier samt selvforståelse og selvdisciplin. De gennem analysen fremkomne dispositiver er nedenfor indplaceret i en model som parallel til den tidligere præsenterede (Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004).

Skema 12:

Tid	Videnskab	Erfaringer	Dispositiv
Fortidig periode	Psykiatri Psykologi	Sindssygdom Delinkvens	Udskillelse Disciplinering Helbredelse
Nutidig periode (fra ca. år 2000)	Psykiatri Psykologi Statistik	Sindslidelse Bio-psyko-social-dysfunktion Delinkvens Universel, lokal viden' vedr. menneskers liv, færden og samspil med ikke-biologiske aktanter	Udskillelse Disciplinering Behandling Data-akkumulering

¹⁵² Schibbye, ALL. 2005: 287

¹⁵³ Se Bak et al. 2011, se Rawls, J. 1972

¹⁵⁴ Se eksempelvis Sundheds- og Ældreministeriet (2018). https://www.sum.dk/~media/Filer%20-%20Publikationer_i_pdf/2018/Styrelsesgennemgang-psykiatri-del-1/Styringsgennemgang-af-psykiatrien-Delafrapportering1.pdf

Udskillelse

Ift. til udskillelsedispositivet kan der argumenteres for, at der generelt for mennesker i udsatte positioner og psykisk sårbare i vores *konkurrencesamfund* (Erlandsen, 2017) ligger en stor risiko for *udskillelse*.

Formålet med udskillelsen af beboerne til den socialpsykiatriske institution er, set fra et samfundsøkonomisk perspektiv, ud over skærmning, hurtig og effektiv rehabilitering/re-inklusion. Dette stiller særlige krav til medarbejdernes opmærksomhed på nærvær i nuets relationer samtidigt med fokus på dokumentation og at samskabelse ift. brugernes anelse, tillid og tro på fremtiden.

I forlængelse af Cox & Klingers motivationspsykologi, inspireret af Butterfly-modellen (Kristensen in prep.) og miljøterapiens formulerede respekt for brugerens håb og drømme (Bergman, 2007: 142) kunne dette foregå gennem kommunikation omkring 'den fælles anelse', ved ikke alene at hjælpe beboerne med at forlige sig med fortiden og navigere i nutiden, men samtidigt både at kunne drømme og blive konkrete ift. til fremtidens muligheder. Der er her tale om en dilemmafyldt opgave (Kristensen, 2018¹⁵⁵), som fordrer afbalancering mellem fokus på livet i den relativt lukkede behandlende organisation og det sociale liv i samfundet 'udenfor'. Er der ikke muligheder og rum for at løse denne opgave tilfredsstillende, øges beboernes risiko for nye former for udsathed og udskillelse efter adskillelsen fra institutionens rammer.

Set i et samfundsmæssigt perspektiv, er det interessant, at man i det offentlige system generelt ønsker inddragelse af pårørende ift. løsning af praktiske og individuelt orienterede opgaver samt ifm. mere overordnede diskussioner af bl.a. etik eller besparelser. Pårørende og patientforeninger mødes med politikere, mens der eksempelvis på dette regionale område ikke er nogen lovmæssig sikring af, at de pårørende som gruppe i institutionen, indgår i drøftelser eller beslutninger med ledelsen. Dette kan også anskues ift. udskillelsedispositivet, hvor der således sikres 'fred' og ro til behandlingen¹⁵⁶, men hvor også et større mandat til de pårørende kunne medføre uønskede 'forstyrrelser' eller krav om forandringer i den organisatoriske struktur og sammenhæng.

Behandling

Der er argumenteret for en nutidig modificering af det historiske dispositiv *helbredelse* (Foucault, 2019 [1993]; Raffnsøe og Gudmand-Høyer, 2004) til *behandling*; et begreb, som også på danske regioners hjemmeside (Danske Regioner, 2019a), anvendes langt hyppigere (nævnt 116 gange) end begrebet *helbredelse* (nævnt 3 gange) og generelt synes at være mindre anvendt i det danske samfunds aktuelle diskurs. Løfter om behandling er fremfor løfter om helbredelse mindre forpligtende. Det er erfaringsmæssigt og økonomisk mere realistisk og minder ikke om en religiøs diskurs. Set i forhold til det psykiatriske og socialpsykiatriske felt kan modificeringen fra helbredelse til behandling komme fra flere retninger: Man har fra institutionernes side erkendt, at man ikke er i

¹⁵⁵ Konferenceoplæg, Brabrand den 24.01.2018

¹⁵⁶ Se Selmer, H. i Braade, 1999

stand til at love borgerne helbredelse. Dette kan eksempelvis være på baggrund af 1) erfaringer og erkendelse af mangel på viden, formåen og/eller ressourcer 2) en forståelse af, at der er tale om en dialogisk proces, hvor den aktive medborgers selvteknologiske indsats er afgørende, 3) en opfattelse af psykisk syge og sårbare mennesker som kronikere eller 4) en holdning til, at det ikke handler om at blive helbredt for psykiske lidelse, men om at kunne leve med - og føle sig integreret i samfundet trods psykisk sårbarhed. Flere af disse bud gør sig utvivlsomt gældende, men vil dog ikke blive yderligere diskuteret.

Disciplinering

Jeg har gennem analysen argumenteret for et disciplineringspositiv ift. såvel beboere som medarbejdere. Intentionen med brugerinddragelse synes i høj grad at være inklusion og et bidrag til beboernes oplevelse af at være integreret i det behandlende miljø med formålet at skabe social udvikling for den enkelte. Dette forekommer dog på flere måder paradoksalt, idet miljøet er defineret af så faste strukturer, standarder, disciplinerings- og behandlings-dispositiver, at det i sig selv gennem et selvregulerings paradoks er med til at fastholde udskillelses-dispositivet (Foucault 2009; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004).

Institutionens vidensgrundlag, funktion og ledelse bekræfter disciplineringsdispositivet. Dette sker samtidigt med understregningen af det individuelle ansvar, hvilket ifølge Foucault kan forstås som endnu et skridt i retning af subjektivering som selvledelse: "*[...] the way a human being turns him – or herself into a subject.*" (Foucault 1982: 208). Denne form for subjektivering definerer han således: "*Subject to someone else by control and dependence, and tied to his own identity by a conscience of selfknowledge. Both meanings suggest a form of power which subjugates and makes subject to.*" (Foucault 1982: 212).

Det Ethiske Råd har formuleret behovet for etisk begrundet inddragelse af brugerne samt forandringer på det psykiatriske område i retning af en mere humanistisk tilgang, hvor "*patienten med psykisk sygdom*" i højere grad anerkendes "*som person*" (2012.: 13), samtidigt med, at udviklingen på den *socialpsykiatriske* institution siden da, har tilnærmet og tilpasset sig mere hospitalslignende strukturer og teknologier. Sideløbende er den psykologiske tilgang, på baggrund af det samfundsmæssige biopolitiske og neoliberalistiske dispositivs dominans, i tiltagende grad blevet præget af en medicinsk diskurs. Rose udlægger, som nævnt med reference til Foucault, ønskerne til og konsekvensen af 'personliggørelse' ift. ansvar, selvledelse og frihed versus tryghed og sikkerhed, som et uløseligt paradoks indenfor det neo-liberalistiske systems præmisser som nævnt af (Rose, 2017a). Det foreliggende paradoks mellem at blive betragtet som en *person* frem for en *diagnose* (Citatboks I) med frihed, ansvar og selvledelse på den ene side og omsorg, tryghed og behandling på den anden, kan set på baggrund af kausalitetstænkningen, *benyttes* eller *udnyttes* i forlængelse af både politiske og etiske normer, værdier og intentioner, idet den neoliberalisme, der

har udviklet sig siden 1980'erne jf. Fogh Jensen (2007) sjældent skelner mellem den menneskelige og den økonomiske fornuft.

Data-akkumulering

Data-akkumulering udgør et fænomen og dispositiv af nyere dato. Her er tale om en form for entitet, der på den ene side ud fra positivistisk tænkning i al troskyldighed signalerer sandhed og viden, men som på den anden side i sig selv ikke alene påvirker den institutionelle hverdag, men også tillægges stor betydning og effekt, uden at der er tale om et direkte årsags-virkningsforhold, men med selve datamængden forstået som aktant (Christensen & Hamre, 2018; Elgaard Jensen, 2015; Latour & Woolgar, 1986).

Denne datagenerering bliver udgangspunkt for generaliseringer og kategoriseringer, idet den har udgangspunkt i et område udskilt fra det omgivne samfund. Data-akkumuleringen, der bl.a. begrundes med ønsket om en standardiseret behandling, fordrer disciplinering af medarbejderne og bygger på en tænkning, hvor opdeling i kategorier og dermed udskillelse er nødvendig.

Data-akkumulerings-dispositivet indgår således i vekselvirkning med hhv. både disciplinerings-, behandlings- og udskillelses-dispositiverne, og anvendes bl.a. i profilerings- og markedsføringsøjemed.

Dispositiverne indskrives sig i en samfundsøkonomisk kontekst præget af sundhedsvidenskab, New Public Management og neo-kapitalistisk og -liberalistisk tænkning, hvor det handler om den enkeltes frihed, men styret indenfor bestemte rammer (Foucault, 1982).

Det kunne grundlæggende konstateres, at beboernes interesse for at få indflydelse var større end deres muligheder. I analysen af mulighedernes begrænsning påvises det på mikro-niveauet i de fagprofessionelles holdninger og tilgang og deres muligheder for fleksibelt at skabe rum for kommunikation og improviseret samskabelse. Disse barrierer er på meso-niveauet tilskrevet institutionens organisationsform og tilhørsforhold, der tilsammen styres af de fremanalyserede dispositiver på makro-niveau.

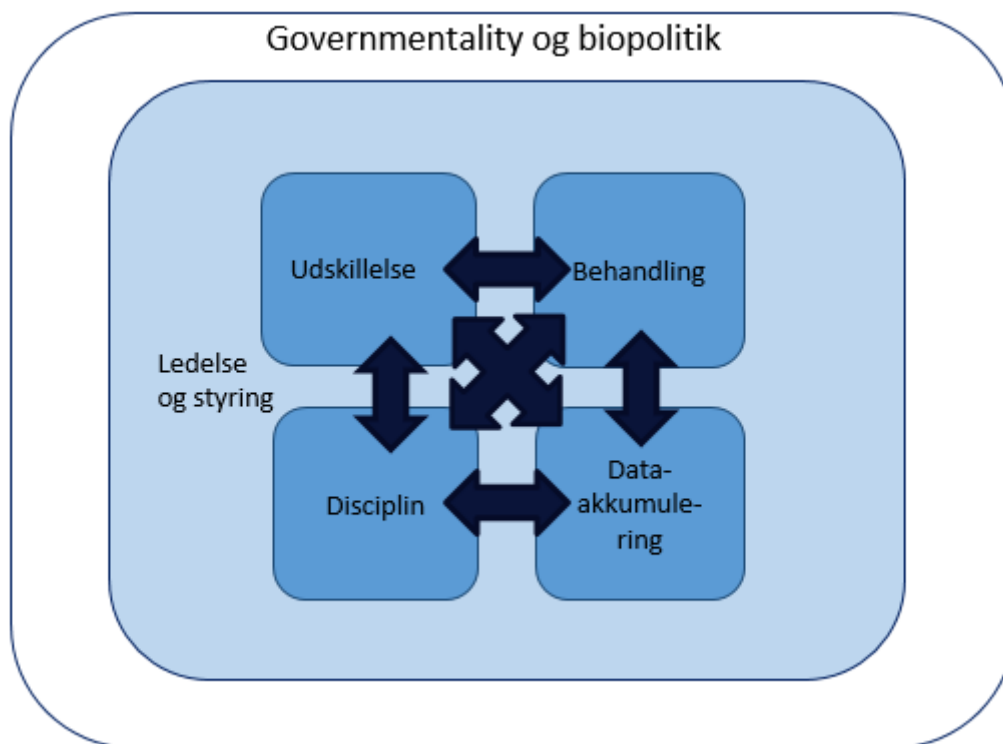
Der er en høj grad af indbyrdes sammenhæng og gensidig bekræftelse af dispositiverne imellem, hvilket kan eksemplificeres ved, at udskillelse, der er betingelsen for den miljøterapeutiske behandling, medfører disciplinering og selvdisciplinering af både beboere og medarbejdere samt skaber lettere overblik ift. indsamling af data som udgangspunkt for instrukser for behandlingen og kontrol af medarbejderne.

De fire dispositiver og deres indbyrdes selvforstærkende dialektik indlejret i en governmentality-/ledelsesrationalitets forståelse¹⁵⁷ ser således ud til at skabe forhindringer for, at den organisatoriske

¹⁵⁷ Se Foucault 1970-82. *Résumé des cours*

brugerinddragelse får andet end kortere forandringsmæssig eller kulturel betydning på institutionen.

Dispositivernes interferens illustreres i Figur 7:

Kapitel 9. Refleksioner over aktionsforskningsprocessen

Interventionen i organisationen foregik som aktionsforskning, hvilket gav mulighed for, at man på vejen mod brugerinddragelse kunne undersøge hvilke faktorer, der påvirkede inddragelsen på det organisatoriske plan. Aktionsforskningens mange retninger, muligheder og etiske fordringer har jeg dog ind imellem oplevet som mere 'begrænsende' end frigørende. En meget lang række af små og store valg har kontinuerligt måttet træffes i praksis på forskellige niveauer sammen med og i forhold til forskellige medforskere.

Mens dispositivanalysen havde til formål at undersøge institutionens praksis, er formålet med dette kapitel i et 2.ordens-perspektiv at se nærmere på de rammer, der blev sat for denne skabelse af viden. Der vil her retrospektivt blive reflekteret over aktionsforskningsprocessens valg og dilemmaer, især ifm. deltagelse og dialog. De deraf fremkomne fund vil blive diskuteret ift. afhandlingens teoretiske grundlag samt anden læring¹⁵⁸.

Forskning i eget felt

Ole Steen Kristensen opfordrede i et indlæg fagbladet *Socialpædagogen* (2010) under titlen "*Grav, hvor du står*", socialpædagoger til at indgå samarbejde med universiteterne for at blive i stand til at træde et skridt tilbage og, med udgangspunkt i egen praksis, at se tingene fra et andet perspektiv og dermed sætte gang i diskussioner, udvikling af praksis og produktion af viden. Kristensen advarer imod at forskere, som ikke kender hverdagen og ikke er i stand til at bedømme indsatsen på andet end de effekter, der åbenlyst kan måles, overtager al forskning og undersøgelser på døgninstitutionsområdet. Han præciserer, at feltet udgør så kompleks en indsats, at det ikke er fyldestgørende at benytte de "*nemme parametre*" (Ibid.), men at der i stedet bør sættes fokus på det, som dybest set tæller, nemlig det socialpædagogiske kernearbejde. Kristensen afslutter sit indlæg med, i harmoni med Alvesson (2011) at understrege, at fundamentet for døgninstitutionernes fremtidige udvikling skal ske med personalet i en afgørende rolle. Han lægger hermed op til etnografisk inspirerede undersøgelsesmetoder.

På sundhedsområdet finder en del forskning sted, hvor der 'graves' i eget praksisfelt. Mange af de parametre og metoder, der her anvendes, svarer fint til dokumentationsparametrene og forskningstraditionen på dette område. Men på den socialpsykiatriske døgninstitution, der bygger på en humanistisk og pædagogisk tradition, opstod der som beskrevet en form for interessekonflikt ift. medarbejderne i de afgørende roller på baggrund af institutionens nuværende miljøterapeutiske profil og organisatoriske tilknytning til sundhedsområdet. Aktionsforskningsprojektet ville formodentlig være kommet i gang på et tidligere tidspunkt, hvis tilgangen til forskningsprojektet havde været mere positivistisk, naturvidenskabelig og evt. opbygget som en randomiseret,

¹⁵⁸ Eksempler på konkrete valg og samskabelse kan ses i Bilag 29, der kan supplere såvel dette som afhandlingens kapitel vedr. Aktionsforskningsforløbet.

kontrolleret undersøgelse af et klart afgrænset område, der kunne munde ud i såkaldt valid evidensbaseret og generaliserbar viden. Dette ville bl.a. have skabt en lettere adgang til forskningsmidler. Imidlertid rummer det socialpsykiatriske område en kompleksitet, som ikke så let lader sig indfange i randomiserede målinger, ligesom det ville forekomme uetisk, at nogle af institutionens indskrevne beboere skulle udgøre en kontrolgruppe, der *ikke* skulle have noget at sige.

Valget af en undersøgelse med et socialt og humanistisk afsæt understøttes af Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering, der i en publikation fremhæver, at randomiserede kontrollerede forsøg rangerer højt, når der skal hentes evidens indenfor psykiatrisk forskning, men at der trods længslen efter klare entydige og objektive fakta, selv indenfor sundhedsvidenskaben, ikke eksisterer en sandhed, som gælder for en person og i endnu ringere grad en sandhed, som gælder for flere. Det fremhæves, at socialpsykiatriske indsatser skal undersøges med følsomhed overfor kompleksiteten, hvilket fordrer, at kendte forskningsresultater sammenholdes med brugernes individuelle oplevelser og medarbejdernes praksiserfaringer (Denhov & Topor, 2014).

Det primære formål med min forskerrolle var, gennem transparente valg på etisk vis at bidrage til at katalysere en optimal grad af social forandringskraft som mulighed for en gruppe af psykisk sårbare brugere. Gennem et forsøg på at anskueliggøre, hvilke forskelle, spændinger og dispositiver, der var på spil, ønskede jeg at bidrage til fagprofessionelle medarbejders muligheder for refleksion, selvrefleksion, faglig selvbevidsthed og formidling af samme. Jeg havde desuden en ambition om også at inspirere til trivsel og tilfredshed i de positioner, der understøtter psykisk sårbare ved at bidrage til de fagprofessionelles muligheder for ligeværdig dialog og medindflydelse.

Idet jeg var ansat på institutionen som projektleder inden påbegyndelsen af dette projekt, havde jeg som udgangspunkt et grundigt kendskab til organisationen og formel adgang til stort set alt, hvad jeg kunne få brug for. Der var tillige mulighed for uformel adgang til en lang række informationer bl.a. erfaringer med deltagergrupperne, historik, rutiner, diskurs og kultur¹⁵⁹.

Det overordnede mål med aktionsforskningsprocessen var at skabe viden og forandring. Om end forandringerne kunne have været mere omfattende, opstod der gennem aktionsforskningsprocessen fokus på forskelle og spændinger, som var med til at generere vigtige erfaringer (Olesen, Phillips & Johansen, 2018). Dette fremgik især ifm. projektets kompositionsfase, hvor kompositionen af den kommunikation, der skulle fremme den organisatoriske brugerinddragelse, påviste en række spændinger og organisatoriske dilemmaer, ift. hvor højt kompositions- og elevrådsmøderne kunne og blev prioriteret ift. andre aktiviteter, arbejdsplaner og projekter. Den Foucault-inspirerede

¹⁵⁹ Se Malinowski, B, 1922

dispositivanalyse i afhandlingens foregående kapitel bidrog til at anskueliggøre nogle af de forskelle, der i praksis var spil i på baggrund af normer og magt.

Aktionsforskningens præmisser om deltagelse og engagement i praksis med ønsket om undersøgelse og forandring af denne praksis kan ses som forenelig med opmærksomheden på forskerrollerne, refleksion, selvrefleksion og den konstante bevægelse mellem distance og nærhed, som nævnes af Alvesson (Alvesson & Einola, 2018).

Jeg var under hele projektforsløbet opmærksom på, at mit tilhørsforhold til organisationen kunne have såvel fordele som ulemper i samspillet med de øvrige medarbejdere. Således eksisterede der både ubevidste og bevidste, besværlige og befordrende erfaringer, viden, følelser og forventninger fra begge sider. Dette både set ift. min 'nye' forskerrolle samt medforskernes forventninger og forforståelse (Malachowski, 2015). Ifølge Alvesson er det vigtigt, at tage forventningerne fra akademia alvorligt og en heraf afledt frygt for at blive anklaget for manglende afstand og organisatorisk loyalitet/illoyalitet har da også været med i mine overvejelser. Alvessons advarsel om i forskerrollen at komme til underlægge sig feltets strukturer eller overse 'blinde pletter' og dunkle aspekter af organisationens kultur (Alvesson 2018: 218) fandt jeg velbegrundede, men jeg måtte dog langt hen i den efterfølgende analyse, før jeg fik øje på forhold, der var undsluppet mit 'forskerblik'. Opdagelsen af disse kunne imidlertid betragtes som *break-outs* (Alvesson & Sandberg, 2011), og dermed bidrage til det samlede billede og de fremanalyserede dispositiver.

Nedenfor vil nogle af de valg, jeg foretog i rollen som faciliterende forsker blive beskrevet og begrundet, med bevidsthed om at den akademiske forskers operationer og valg også er udtryk for magt og normer, uanset intentionerne om ligeværd, dialog og samskabelse i aktionsforskningsprocessen. De situationer, hvor jeg har været opmærksom på min magt, indflydelse eller mangel på samme, er antageligvis kun i nogle tilfælde blevet oplevet på samme måde af medforskerne.

Aktionsforskning på det socialpsykiatriske område

State of the art påviste, at ikke alene begrebet *socialpsykiatri*, men også begrebet *psykiatri* primært er at finde i de medicinske databaser og at socialpædagogisk uddannet personale i ringe grad ser ud til at være repræsenteret i forskning på det (social-)psykiatriske område. Dette gør sig gældende ift. både forsker- og informant-roller. Bryderup har begrundet denne kendsgerning med, at socialpædagogik ikke er en selvstændig disciplin, men en del af primært psykologien eller sociologien (Bryderup, 1999: 95), hvilket fortsat ser ud til at præge forskningsfeltet. Siden Bryderup skrev dette, har positivismen og manifestationen af det medicinske paradigme medført en yderligere stigning i udviklingen i antallet af sundhedsvidenskabelige undersøgelser, mens forskningen på det socialpædagogiske område indenfor især psykiatri og socialpsykiatri fortsat er mangelfuld. Af litteratursøgningen fremgik det tilsvarende gennem fraværet af studier, der beskæftiger sig med

udvikling af områdets fagprofessionelle uddannelser, idet resultaterne her primært omfattede undersøgelser ifm. sundhedsprofessionerne, mens det pædagogiske uddannelsesområde kun indgik i ringe omfang.

State of the art indikerede, at antallet af *aktionsforskningsstudier* indenfor såvel det sundhedsvidenskabelige som de sociale og pædagogiske områder har været stigende i Skandinavien indenfor dette årti, men en efterfølgende litteratursøgning påviste dog, at antallet af aktionsforskningsstudier indenfor det (social)psykiatriske område var meget begrænset.

Medforskning og deltagelse i aktionsforskningsforløbet¹⁶⁰

I dette afsnit vil de interessenter og deltageragendaer, der kom til at forme projektet samt de udfordringer, der opstod ift. dialog og kommunikation både i og om projektet blive gennemgået. En del betragtninger og refleksioner vil være formuleret i første person singularis, idet de bygger på mine værdier og oplevelser. *Transparens og sensitivitet* refererer i den forbindelse til den dramaturgiske tilgang, og legitimeres endvidere af flere aktionsforskere (Skjervheim, 1996; Brydon-Miller, 2008; Eikeland, 2006b; Tofteng & Husted, 2014; Alvesson & Einola, 2018), der argumenterer for, at forskeren hverken kan foregive eller være et neutralt instrument, hvilket også kan forstås i overensstemmelse med Foucaults magtbegreb (1982, 2016).

Projektet havde internt en social og etisk baggrund som udgangspunkt. Det fremgår ikke om beboerne på institutionen direkte og konkret selv havde formuleret ønsker om organisatorisk brugerinddragelse eller på daværende tidspunkt havde øje for mulighederne.

Det var således primært det offentlige politiske system omkring institutionen, der havde skærpet ønskerne om brugerinddragelse og samskabelse, og projektet havde til hensigt at undersøge, hvorledes dette så bedst muligt kunne lade sig gøre. Institutionens organisatoriske tilhørsforhold til det regionale sundhedsområde og indlejringen i et neo-kapitalistisk samfund præget af biovidenskabelig governmentality-tænkning og New Public Management¹⁶¹ påkaldte sig nogle dilemmaer ift. etiske, demokratiske og humanistiske idealer og erklæringer.

I forhold til medforskernes deltagelse blev nedenstående skema udarbejdet som en form for 'tjekliste' med formålet evt. at spotte og reflektere over oversete samskabelsesdimensioner og –konstellationer. Skemaet er inspireret af dels Brydon Millers fortegnelse over struktureret etisk refleksion¹⁶² omsat til en dansk udgave (Tofteng & Husted, 2014), Kristiansens & Bloch-Poulsens diskussion af participation i aktionsforskningen (2012) samt Olesen et al.'s tværgående gennemgang

¹⁶⁰ Der vil ikke forekomme nogen konsekvent benævnelse ift. gradueringen af deltagelsesgrad, idet jeg ikke kan have indblik i alt hvad der er blevet tænkt, gjort og kommunikeret

¹⁶¹ Se desuden Torfing & Triantafyllou, 2017

¹⁶² Se Brydon-Miller, M. 2012

af dialog som metode og analysegenstand (2018), der inkluderer Herr & Andersons udvidede forståelse af validitet¹⁶³.

Under udfyldningen af skemaet, hvori den kooperative dimension med reference til ovenstående markeres med *co-* som præfiks, opstod hurtigt en række refleksioner ift. hvornår der havde været tale om *muligheder* for deltagelse, hvorvidt disse muligheder blev *benyttet* og hvilken *indflydelse*, det havde ift. aktionsforskningsforløbet. Skemaet skærpede således blikket i analysesammenhængen.

Skema 13:

Medforskere/praksisforskere	Beboere	Medarbejdere	Mellemledere	Topledelse
Co-produktion af formål	-	-	-	X
Co-design af proces (rammen)	-	-	-	X
Dialog og samskabelse i Materialegenereringsfasen	X	X	X	X
Dialog og samskabelse i Kompositionsfasens 1. del	(X)	X	(X)	(X)
Dialog og samskabelse i Kompositionsfasens 2. del	X	(X)	-	(X)
Dialog og samskabelse ifm. Optakt til Iscenesættelsesfase	X	-	X	X
Iscenesættelsesfasen (Realisering)	X-?	X-?	X-?	X
Evaluering af proces	-	X	X	-
Analyse af proces	-	-	-	-
Co-kommunikation og formidling af proces og resultater	?	?	?	?

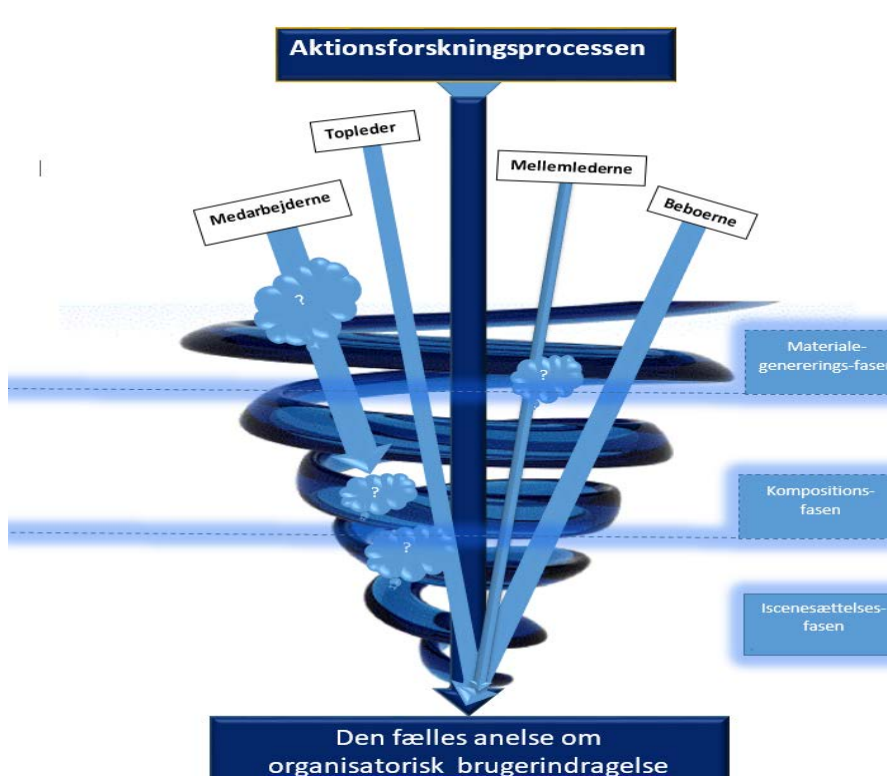
Tidligere erfaringer fra projekter på institutionen havde skabt en bevidsthed om, at der ofte skulle mobiliseres en eller anden form for ydre motivation, hvis medarbejdere og beboerne skulle løfte blikket ud over de individuelle problemstillinger og den institutionelle hverdag med dens udfordringer og rutiner.

I forhold til iscenesættelse, co-evaluering og co-kommunikation er det i skrivende stund ubekendt i hvilket omfang, der vil blive arbejdet videre med organisatoriske brugerinddragelse på institutionen samt hvem der vil blive involveret.

¹⁶³ Se Herr & Anderson, 2005

De primære medforskernes deltagelse i projektet over tid er grafisk illustreret i Figur 8, hvor pilenes tykkelse skal illustrere 'omfanget' af det oplevede deltagerengagement, mens brud og skyer med '?' markerer tvivl og usikkerhed ift. de enkelte gruppers engagement og deltagelse undervejs i forløbet.

Figur 8:

Beboerne som medforskere

Flere studier i afhandlingens litteraturreview havde anbefalet, at der forhold til brugerinddragelsen blev fastlagt tydeligere definitioner ift. de begreber, der anvendes i denne sammenhæng (Petersen, 2009; Solbjør et al., 2013). Projektet ville givetvis have udviklet sig ganske anderledes, hvis der før og under det analyserede projekt havde været præcise definitioner ift. at afklare, hvilke forskellige forståelser af organisatorisk brugerinddragelse, der skulle arbejdes med (udddybes nedenfor).

Skitsen til aktionsforskningsprojektet tog fra begyndelsen højde for den mulighed, at ingen af beboerne ønskede at deltage i materialegenereringsfasens Utopiværksteder og oplæg til alternative spor (Bilag 13) var derfor også skitseret. Det viste sig imidlertid, at beboerne gerne ville deltage i Utopiværkstederne og at institutionens elevråd var meget ivrige og interesserede i at deltage i udviklingen af hele projektet.

Det havde dog vist sig som et generelt problem, at relativt få beboere deltog i døgnafdelingernes husmøder, hvilket i sig selv gav anledning til en mindre dramaturgisk analyse af disse møders strukturelle form og plads, som evt. kunne videreudvikles på beboernes præmisser (jf. Bilag 25).

Den fortsatte dialog og orientering om projektet blev derfor efter husmøderne lagt ud til døgnafdelingerne, hvilket jeg i udgangspunktet ikke anså som noget problem i betragtning af det store engagement, medarbejderne indtil da havde udvist.

Flere af beboerne lod imidlertid til ikke at have hørt om projektet før nogle af Dagbeskæftigelsens medarbejdere talte med dem om det i institutionens interne skole og værksted. Herefter kom der skred i tingene, idet Dagbeskæftigelsens medarbejdere gik aktivt ind ift. at informere og motivere beboerne til at deltage. Denne afdeling var ikke direkte omfattet af projektet, men dog en del af systemet og således kom godt halvdelen af de implicerede døgnafdelingens beboere til at deltage i materialegenereringsfasen. Dette blev helt afgørende for projektførelsens udvikling. Til trods for at både nogle medarbejdere og mellemledere havde vurderet, at de unge på 'deres' afdeling var for "dårlige" eller "syge" til at deltage, viste det sig at beboere på fra *alle* de implicerede afdelinger deltog i Utopiværkstederne, og at deltagelsesprocenten var jævnt fordelt afdelingerne imellem.

De beboere, der ikke ønskede eller havde overskud til at deltage i Utopiværkstederne, kom ikke på nogen måde til at stå til ansvar for deres manglende deltagelse. Flere var dog i dialog med elevrådsrepræsentanterne på deres respektive afdelinger, deltog i kompositions møder eller markerede/kommenterede deres ønsker og interesser i de trykte kataloger.

Mange af beboerne udtrykte tilfredshed med projektet og med praksisviden og agendaer, der rettede sig imod organisatorisk brugerinddragelse. Ingen af de beboere, der medvirkede ved Utopiværkstederne gav udtryk for, at det havde været en dårlig oplevelse. Der var heller ikke negative udmeldinger fra andre unge eller medarbejdere. Dette kunne tilskrives beboernes eventuelle ønsker om at 'please', men flere gav udtryk for, at det havde været dejligt, at der var én, der havde haft god tid til at høre deres mening; dette udsagn blev bekræftet af tilbagemeldinger fra medarbejdere. Enkelte af Utopiværkstederne havde kun taget ca. 10 minutter, men flere varede i op til halvanden time, idet mange af de unge havde meget på hjerte.

I forbindelse med Utopiværkstederne blev registrering af deltagernes diagnoser fravalgt, jf. en opfattelse af disse som potentielt usikre øjebliksbilleder, og fordi de ikke skulle tilskrives nogen specifik betydning ift. den organisatoriske inddragelse af brugerne. Nogle af beboernes forslag kunne nok bære præg af, hvilke psykologiske udfordringer, der var med til at præge deres liv og hverdag, men mine mange års erfaring fra feltet gav visse fortrin i forbindelse med at skabe en konstruktiv dialog med beboerne. Jeg havde som facilitator held med at tune ind på en passende 'kanal', hvad angår bl.a. sprogkode og kropssprog, hvilket i højere grad byggede på mine erfaringer med at aflæse kommunikative signaler, end på diagnosekendskab.

Denne form for *reframing* er tidligere blevet anvendt ifm. undersøgelser på døgninstitutioner (Espersen, 2010: 209; Schwartz, 2007), hvor der netop ikke er taget udgangspunkt i de behandlingsorienterede problemforståelser, men i ønsker om at få andre perspektiver på mønstrene

i interaktionen og kommunikationen mellem deltagerne og de professionelle, og således også på de professionelles forventningssæt (Espersen, 2010; Kristensen, 2001; Kristensen et al., 2006). Fokus på en behandlingsorienteret problemforståelse blev med reference til Foucault (1978; 2016) omfattet af projektets dispositivanalyse.

Den fælle anelse

Jeg havde som udgangspunkt valgt, at Utopiværkstederne ikke skulle tage afsæt i en kollektiv proces, men i en af institutionens grundholdninger, nemlig at beboernes udvikling skal ske fra dyaden og gradvist hen imod den større sociale gruppe. Med ønsket om 'et sikkert afsæt', valgte jeg således på baggrund af bl.a. Daniel Sterns psykodynamiske teori vedrørende *social reference* (Stern, 2000), at Utopiværkstederne var individuelle, med mindre beboerne ønskede at andre personer deltog. Dette til trods mine erfaringer fra tidligere teaterproduktionsprocesser på institutionen, der tidligere havde påvist, at netop de medvirkendes oplevelse af at være integreret i den samskabende gruppe på baggrund af en 'vi-følelse' gennem synergieffekt og fælles merværdi kunne indebære uforudsete potentialer for diskontinuerlige spring i deres psykosociale udvikling (Helm 2009, 2011a, b; Kristensen & Strømgaard, 2011; (Lewin 1945; Stern 2010).

Disse erfaringer lægger op til diskussionen af, hvordan miljøterapiens principper, den dyadiske relation og de strukturerede gruppeforløb, ressourcemæssigt prioriteres lokalt i forhold til mere interessebetonede sociale/fælles aktiviteter, der kan bidrage til at skabe social læring og tryghed i en social kontekst ift. såvel livet udenfor dyaden som institutionen.

Utopiværkstederne kom til at fungere konstruktivt og udformet under indflydelse af den forudgående dialog på husmøderne, som bl.a. havde skabt tryghed omkring den *fælles anelse*. Således bekræftes de teoretiske argumenter for, at fokus på og fællesgørelse omkring perspektiver på fremtiden kan have central individuelt motiverende betydning ifm. social, psykologisk udvikling og overgange (Cox & Klinger, 2011; Kristensen in prep.). Andet kompositions møde viste desuden, at da der efter en noget diffus og forvirrende opstart var blevet skabt tryghed omkring den fælles anelse, i denne sammenhæng forstået som det potentielle rum for, hvad der kunne komme ud af det pågældende møde, medførte dette at beboerne i stadig stigende omfang involverede sig i den fælles diskussion. Erfaringerne fra projektet indikerer dermed, at hvis den fælles anelse er for diffus, er der risiko for, at den får karakter af en 'bange anelse' og at behovet for 'tryghed' i de aktuelle rammer øges. Omvendt kan netop en gruppes tryghed og rettedhed mod den fælles anelse som nævnt befordre socialt mod og udvikling.

Projekt-elevråd

En fordel ved primært at integrere projektet i de i forvejen fastlagte mødestrukturer blev kontakten med elevrådet. Dette skete på et meget tidligt tidspunkt i forløbet. Ikke alene var elevrådets overraskende store interesse og engagement i at få indflydelse og spille en central rolle i projektet i bedste overensstemmelse med organisatorisk brugerinddragelse. Det blev også et af projektets

bedste eksempler på dialogens betydning for samskabelse i bevægelsen mod en fælles anelse. Dette var jf. teorien om rekursiv skabelse noget, der kunne udvikle sig til et beboermandat, som evt. med tiden vil kunne medføre en strukturelle forandringer.

Elevrådsrepræsentanternes ønsker om en udvikling af elevrådets rolle, funktion og mandat afstedkom, at Projekt-elevråd fik mulighed for at starte op allerede under materialegenereringsfasen. Dette blev således et eksempel på en forandring af projektskitsens rammer på baggrund af den samskabende proces og i overensstemmelse med aktionsforskningsprocessers praksisrettede uforudsigelighed.

Udviklingen af elevrådet som kompetencegruppe foranledigede, at flere afdelingsledere og medarbejdere blev inviteret til dialog omkring forskellige spørgsmål og herved blev det klart, at flere beboere ikke kendte til betydningen af nogle helt centrale begreber og elementer i hverdagen og dens diskurs, fx begrebet *supervision*. Elevrådet ville desuden gerne have forklaret institutionens officielle værdier, som de ikke havde identificeret sig med og som de gerne ville være med til at drøfte.

Elevrådet kom i høj grad til at fungere som repræsentanter for deres respektive afdelinger, og dækkede således både det 'brede' brugerperspektiv og de personlige erfaringer. Fremmødet på 2. kompositionsmøde, antallet af kataloger returneret med afkrydsninger og kommentarer, samt elevrådsrepræsentanternes egne fortællinger bekræfter, at det fungerede hensigtsmæssigt med elevrådsrepræsentanterne som bindeled og aktører i aktionsforskningen, og det gav de øvrige beboere mulighed for en vis indflydelse uden for store forpligtelser. Den repræsentative form for inddragelse indebærer ikke alene en form for fleksibilitet og frihed, men som tidligere anført også visse risici og ulemper. Det blev i forbindelse med projektet ikke nærmere undersøgt, hvorledes og under hvilke forhold kommunikationen mellem elevrådsrepræsentanterne og de respektive afdelingers øvrige beboere var foregået.

Medarbejderne som medforskere

I materialegenereringsfasen bidrog både beboernes og medarbejdermajoritetens holdninger, ideer og forslag til at forme processen.

Medarbejderne havde, gennem dialogerne på personalemøderne, fællesmøderne, i de skriftlige kommentarer og gennem spontane tilkendegivelser i mere uformelle sammenhænge, givet udtryk for, at de gerne så mere inddragelse af beboerne, større differentiering, mere dynamik og mere fokus på de unges ressourcer. Medarbejdernes fremherskende pædagogiske og demokratiske idealer harmonerede således med projektets formål, men deres deltagelse som medforskere så ud til med tiden at blive overskygget af andre agendaer.

De etiske og aktionsforskningsmæssige idealer om et tæt samarbejde med institutionens medarbejdere for også at skabe indblik i deres begrundelser for den professionelle praksis (Schwartz,

2014), blev et af projektets store udfordringer. Medarbejderne fik mulighed for indflydelse og var engagerede og aktive ift. dialog, forslag i materialegenereringsfasen, men 'blev væk' både forstået i betydningen 'forsvandt' og 'deltog ikke', under den videre proces. Medarbejderne syntes således, til trods for deres udtrykte interesse og solidaritet med projektet, ikke helt at opfatte sig eller agere som 'reelle' medforskere/medejere.

Da det havde været hensigten, at personalet skulle medvirke i kompositions- og iscenesættelsesfasen og i fremtiden ville være dem, som skulle sikre at brugerinddragelse og de medfølgende forandringer blev båret videre, var deres identifikation, interesse og engagement i projektet af central betydning. En forudsætning herfor var ledernes prioritering af de politiske beslutninger (Rise et al., 2014).

Det var derfor vigtigt at afklare, hvilke hierarkier og værdier der var kommet i spil ift. prioriteringen af projektet, når kun så få kritiske eller skeptiske røster fra medarbejderside havde ladet sig høre i de forudgående dialoger. Jeg blev usikker på, om der hos medarbejderne var opstået en frygt og dermed et modsætningsforhold i forhold til beboernes ønsker og om, hvorvidt medejerskabet ville have været anderledes, hvis personalet i højere grad havde været inddraget allerede ifm. projektskitsen. Jeg overvejede, om medarbejderne blev udsat for *andetgørelse* og om den grundlæggende vision om at skabe forandringsmuligheder i virkeligheden havde givet anledning til bekræftelse af det selvforstærkende feed-back-loop á la: "*Jamen, se selv: Mange af de unge er jo så dårlige, at de ikke engang har kunnet deltage i "dit interview"*". Ideelt set ville en dialog med medarbejdere og mellemledere omkring af nogle af disse tvivlsspørgsmål her have været på sin plads.

Betænelighederne omkring, hvorvidt mellemlederne kunne og ville prioritere projektet i den daglige drift viste sig velbegrundede. Den store udfordring, som organisatorisk brugerinddragelse indenfor de eksisterende strukturer opbød for medarbejderne, var ganske uforudset og uanset om man betragter institutionens organisatoriske hierarki med ledelsen i toppen eller man, som de danske regioner grafisk illustrerer det, anbringer *den aktive medborger* i pyramidens top, vil det centrale lag ofte være medarbejderniveauet (Region Midt, 2017).

Som beskrevet havde kun få medarbejdere under materialegenereringsfasens dialoger formuleret deres skepsis ift. om aktionsforskningsprojektet vedr. organisatorisk brugerinddragelse overhovedet ville være muligt, idet de anså beboerne for at være for *syge*. Langt størstedelen af medarbejdernes skriftlige kommentarer havde dog påvist, at denne holdning ikke var generelt fremherskende.

Andre danske undersøgelser på døgninstitutionsområdet har påvist, hvorledes fagprofessionelle medarbejdere i en kompleks og udfordrende hverdag styrker sig selv og hinanden ved at læne sig op af både tilbudte og påbudte *kategoriseringer* (Espersen, 2010; Schwartz, 2007). Hvis man tænker Lewins modstandsbegreb ift. grupperes modstand mod forandring (Lewin 1947) ind i dette forløb, er det muligt, at se, at der bag medarbejdernes individuelle skriftlige kommentarer lå nogle *partikulære*

aspekter ift. kommunikationen med de unge, som blev afbalanceret eller nedtonet i den fælles faglige tilgang til behandlingen og det faglige miljøterapeutiske fællesskab (Kristensen & Strømgaard, 2011)¹⁶⁴ indlejret i de herskende dispositiver.

Skønt jeg var bevidst om personalets mange bundne arbejdsopgaver, hvorledes de er underlagt ledelsesmæssige og organisatoriske prioriteringer og personaleudskiftning og omrokeringer, genkendte jeg en vis irritation fra mine tidligere funktioner på institutionen, når beboerne under Utopiværkstedet fortalte om deres oplevelse af medarbejdernes glemsomhed ifm. videreformidling af informationer. Således oplevede jeg i forbindelse med at få lavet aftaler med beboerne omkring Utopiværkstederne, frustrationen over, at døgnafdelingernes medarbejdere ikke viste mere engagement og ikke havde mere fokus på at huske/gøre beboerne opmærksomme på muligheden for deltagelse.

Det blev vigtigt for mig at undersøge, hvorfor der var så stor diskrepans mellem medarbejdernes udtryk for holdninger og engagement i materialegenereringsfasens dialogmøder og projektets plads i hverdagen. Bortset fra nogle enkelte medarbejdere, der ikke mente at have hørt om projektet, var der ikke noget, som tydede på, at selve aktionsforskningsprocessen var blevet uklar eller uoverskuelig. Derfor gennemførte jeg en mindre survey-undersøgelse blandt personalet. ift. deres interesser og opmærksomhed på organisatorisk brugerinddragelse. Denne undersøgelse gav bogstavelig talt ikke mange svar på spørgsmålet om medarbejdernes vigende adfærd.

På baggrund af øvrige indikationer i analysen skal dog her forsøgsvis gives nogle bud på nogle mulige forklaringer. Der kunne være tale om frygt for øget arbejdsbelastning, for at virke kritisk ift. det etablerede system, frygt for det irrationelle, syge eller ukendte, frygt ift. at måtte afgive magt eller frygt for, pga. arbejdsopgavernes dobbeltbundethed, ikke at optræde som en dygtig og kompetent medarbejder. Der kunne være tale om 'træthed' på baggrund af fordringer om konstant omstillingsparathed, usikkerhed eller angst ift. at betrede områder, hvor strukturer og metoder ikke er angivet¹⁶⁵ på forhånd, idet det også for nogle socialpædagoger kan opleves som en lettelse, når der faktisk foreligger instrukser og manualer, som kan reducere 'rummet for improvisation' og dermed gøre samværet og kommunikationen med beboerne til et mere sikkert og forudsigeligt område. Samværsformer, der også ville kunne tilskrives værdi jf. deres målbarhed i en kontekst, hvor kvantitative resultater betragtes som den bedste viden. At skulle inddrage beboernes mening kunne evt. for nogle medarbejdere forekomme direkte belastende, og som det er en del af dispositivernes væsen, kan disse i det hele taget gøre det vanskeligt at forestille sig tingene anderledes.

Flere aktionsforskere understreger, at man som faciliterende aktionsforsker ligeså godt fra begyndelsen af et projekt kan tage udgangspunkt i, hvad der af praksisforskerne opleves som

¹⁶⁴ Se Billig, M. 1985

¹⁶⁵ Forstået som et Horror Vacui Angsten for det tomme rum

problematisk (Egmose, 2015; Nielsen, 2012). Dette skete også for beboernes vedkommende, og jeg anså det ikke som hverken problematisk eller realistisk at alle 'stemmer' kunne og ville få lige meget plads (Phillips, 2008). Medarbejderne kunne ideelt set også have deltaget i fx fremtidsværksteder. Det var ikke fordi de på noget tidspunkt stillede spørgsmålstejn ved *hvorfor* brugerinddragelse, men fordi en fælles anelse for projektets således ville have vist sig på et langt tidligere tidspunkt. På den anden side er spørgsmålet, om det ville have medført en *åbning* ift. en dialog i praksis vedrørende det pædagogiske myndighedsrum eller en tidlig *aflukning* (Krøgholt, 2002) ift. at høre beboernes stemmer. For hvis medarbejderminoritetens holdninger og det, der nu er blevet identificeret som behandlingsdispositivet, udskillelses- og disciplineringsdispositivet havde dannet udgangspunktet for projektets udvikling, kunne det helt være blevet opgivet at høre beboernes meninger i samme omfang, som det trods alt skete.

Det kunne i både aktionsforskningens og inddragelsens demokratiske ånd være relevant med en dyberegående undersøgelse af medarbejdernes oplevelser og perspektiver.

Mellemliderne som medforskere

Mellemliderne fandt, at organisatorisk brugerinddragelse var "*en vigtig demokratisk tanke*" og at det var vigtigt, at de unge lærte demokratiske processer at kende. Selv havde de dog vanskeligt ved at prioritere organisatorisk brugerinddragelse. I risikovurderingen, udarbejdet i april 2017 ud fra forventninger til *sandsynlighed* og *påvirkningsgrad* (Thakur, 2017) fremstod mellemlidergruppen som det institutionelle segment, der kunne indebære den største forhindring ift. gennemførelsen af aktionsforskningsprojektet. Baggrunden for denne risikovurdering var erfaringer på institutionen om, at mellemliderne igennem en årrække havde givet udtryk for, at de i lange perioder følte sig pressede af arbejdsopgaverne og at de følte sig spændt ud mellem den daglige drift og at skulle varetage udviklingsopgaver. En problemstilling, der sammen med andre forhold kan være afgørende for frisættelse af innovationspotentialer i en organisation (Kristiansen & Bloch Poulsen, 2012: kap. 6)

Dét, der i risikovurderingen blev identificeret som de største risikomomenter var:

- Hvis mellemliderne ikke kunne prioritere tid til den introducerende dialog vedrørende projektet, ville det medføre forsinkelse (hvilket det også gjorde)
- Hvis mellemliderne på længere sigt ikke kunne godkende medarbejdernes deltagelse i møder og eventuelle delprojekter iværksat på baggrund af beboernes ønsker, ville implementeringen blive vanskeliggjort.

Der var under projekforløbet dialog med den samlede ledelsesgruppe på fælles ledelsesmøder. Der var her blevet nikket samstemmende og stillet nogle få forslag og spørgsmål, men såvel fysisk som tilsyneladende mentalt fravær og tavshed prægede kommunikationen på disse møder. Spørgeskemaundersøgelserne og semistrukturerede kvalitative telefoninterviews, der blev

gennemført i et forsøg på at finde forklaringer gennem dialog fremfor antagelser, viste, at alle mellemliderne fandt den organisatoriske brugerinddragelse betydningsfuld og vigtig i forhold til såvel institutionen, som ift. behandling og demokratisk dannelse. Enkelte mellemlidere havde selv talt med de unge om emnet og mulighederne i projektet, mens hovedparten havde forventning om, at afdelingens medarbejdere især via ugesamtalerne mellem de enkelte unge og deres kontaktpersoner klarede denne opgave. Mellemliderne synes på flere måder at have sat brugerinddragelse langt ned på dagsordenen. Hovedparten af mellemliderne blev således tydelige eksponenter for den organisationelle indlejring i dispositiverne, behandling og data-dakkumulering. Disciplineringsperspektivet ift. medarbejdernes deltagelse i projektet viste sig primært i form af mellemlidernes forventninger til at medarbejderne (selv) sørgede for at få udført opgaven.

På baggrund af spørgeskemaer og interviews samt i den daglige omgang, var det min opfattelse, at både mellemlidere og medarbejdere havde tillid til mig som 'projektleder', men at netop min tidligere ledelse af projekter på stedet, også kan have bidraget til nogle mellemlidernes udeblevne oplevelse af ejerskab og medforskeridentifikation, idet de fra tidligere projekter var vant til, at jeg påtog mig hele ansvaret (Spradley, 1980; Alvesson & Einola, 2018).

Tavshed

I institutionens miljøterapeutiske teorigrundlag (Schjødt & Heinskou, 2007) fremføres det, som det mest konstruktive, at uenighed blandt personalet verbalt kommer til udtryk, idet ”*adfærdsmæssige udtryk for uenighed kan være undergravende for enhver autoritet – hvis uenigheden fx fører til, at der gøres andet end aftalt*” (Ibid.: 36). Her kommer magt-perspektivet i spil eksemplificeret ift. autoritetens frygt for illoyale handlinger.

Tavshed kan, som tidligere skrevet, være et udtryk for magt og skabe usikkerhed for kommunikationspartnerne (Dahl, 2012; Foucault 1978, 2009), hvilket jeg oplevede i forsøgene på skabe og komme i dialog med mellemliderne. Interviewene afslørede for to af døgn-afdelingsledernes vedkommende både interesse, engagement og handling ifm. at inddrage beboerne på det organisatoriske plan, mens de øvrige døgn-afdelingsledere gav udtryk for en vis skyldfølelse over deres 'ikke-prioritering'. Det må også lige nævnes, at der ikke kan udelukkes grader af misundelse ift. min forskerrolle.

Tavshed som adfærd, betragtet som ikke-accept eller tilbageholdt accept (Szatkowski 2019: Kap. 5) fik på flere niveauer stor magt ift. gennemførelsen af projektet. Den tavshed, som udgjorde en del af kommunikationen i projektet, kom under alle omstændigheder til at bidrage til projektets metafortælling (Dahl 2012; Foucault 1978, 2009).

Toplederen som nærmeste sparringspartner

At betragte de tre ovennævnte medforskergrupper som eksperter ift. praksisviden var ikke noget problem. Problemet var, at især medarbejderne ikke fik omsat deres ekspertise ift. projektet.

Det er et spørgsmål om topledelsen vidste, hvad de med projektet gik ind til. Den havde tilsyneladende ikke forudset de mulige konsekvenser og eventuelle modsætningsforhold ift. eksisterende værdier samt det u hensigtsmæssige i at andre projekter blev sat i værk på samme tid. På den ene side prioriterede topledelsen projektet og forsøgte at motivere personalet, mens det på den anden side ikke virkede muligt at formidle en prioritering og et engagement, der kunne sive igennem systemet.

Topledelsen udpegede, som alternativ til den ikke-bestaltede støttegruppe, en af mellemlederne til at være min sparringspartner. Hans muligheder for at deltage i aktivt i dialogen blev imidlertid først realiseret langt inde i projektet, hvor deltagelsen bestod i hans jævnlige tilstedeværelse på iscenesættelsesfasens elevrådsmøder. Det endte således med, at områdelederen blev min nærmeste aktive sparringspartner og medforsker især ifm. udviklingen af Projekt-elevråd.

Top-down-metaforen blev også i denne sammenhæng således mere udtryk for et møde mellem 'top' og 'down' end en systemisk, dialogisk proces, der diffunderede igennem alle systemets lag. Samarbejdet med områdelederen kan endvidere for medarbejdere, mellemledere og beboere have signaleret en alliance, der bevidst eller ubevidst påvirkede holdningen til projektet og dialogerne, hvori jeg deltog.

De pårørendes engagement

På forældremødet blev der tydeligt formuleret stor tilfredshed med, at topledelsen havde sat projektet i gang. Dette med en understregning af, at det også medførte en række forventninger til topledelsen. Det var i denne situation meget tilfredsstillende at blive opfattet som adskilt fra den institutionens ledelsesmæssige magt. Mødet med de pårørende ledte opmærksomheden hen på topledelsens villighed og mulighed til selvrefleksion. Forældrene og forældrerådets efterfølgende inddragelse er ikke bekendt. Det var tydeligt, at mange af de unge havde fortalt deres forældre om projektet. Selvom det ikke mødte kritik, at de pårørende ikke tidligere var blevet inddraget i dialogen omkring projektet, lægger det alligevel op til nogle overvejelser, ift. om de burde have været det, fordi deres involvering kunne have kvalificeret og evt. fremskyndet forskningsprocessen. På den anden side blev det med denne timing undgået, at de unge blev forældrenes 'talerør'.

Refleksioner over den dramaturgiske ramme i aktionsforskningen

Observationer og registrering af kommunikationens nonverbale elementer indgik som en del af undersøgelsen og bidrog sammen med iagttagelser af eksempelvis scenografisk karakter til at identificere nogle de teknologier, der dannede baggrund for dispositivernes opkomst (Foucault 1978, 1982, 2008, 2016; Raffnsøe & Gudmand-Høyer, 2004). Den dramaturgiske tilgang inspirerede til, at de observationsskemaer, der blev anvendt ifm. aktionsforskningsprocessens mødedialoger, men også observationer/oplevelser af den nonverbale kommunikation, koreografi og vitalitetsformer blev

forstået som en dynamisk pentade af bevægelse, tid, kraft, rum og intention, der er grundlæggende i interpersonelle relationer, når de leves, og i kulturelle produkter, når de opleves (Stern 2010: 13). Valget af den dramaturgiske projektledelsesform konceptuel devising i kombination med aktionsforskning og inddragelsen af dramaturgisk teori og begreber fungerede hensigtsmæssigt som ramme for projektets opbygning. Især gav materialegenereringsfasens Utopiværksteder mulighed for at inddrage beboerne på deres egne præmisser og skabe imaginationens frie rum for at åbne mangfoldigheden af idéer om, hvad organisatorisk brugerinddragelse kunne indebære. Dette gav beboernes bud en ligeværdighed, som måske ikke ville være fremkommet, hvis skarpe definitioner af organisatorisk brugerinddragelse havde været fremlagt på forhånd. Intet på forhånd var rettet imod faste *succeskriterier*, skønt sådanne antageligt ville have været lettere at implementere indenfor de givne strukturer, men ikke ville have givet beboerne de samme muligheder for at få deres ønsker og meninger frem i lyset.

I drama- og teaterskabelsesforløb kan det at gøre samtlige deltagere til medforfattere af fortællingen betragtes som en ideologisk ambition, der er vanskelig at indfri (Krøgholt, 2002). Tilsvarende udgjorde det heller ikke en ambition for dette projekt, idet det næppe er realistisk at antage, at alle kan have lyst til at involvere sig i samme grad og på samme tidspunkt. Jf. især det episke teaters strategi¹⁶⁶, kan det desuden rumme nogle potentialer, hvis deltagerne også har mulighed for at trække sig tilbage som betragtere. Værdien heraf opstår dog især, hvis deres betragtninger efterfølgende formidles. Der var således en opfattelse af alle interessenter på og omkring institutionen kunne opfattes som aktører, men der forelå ikke på noget tidspunkt en forventning om, at *alle* disse ville spille ind som meddesignere af selve projektets processuelle udvikling.

I kompositionsfasen opstod en central udfordring, idet selve det at organisere et møde udenfor den faste struktur, med deltagelse på tværs af institutionens segmenter ikke var muligt. Dette udgjorde et eksempel på, at organisatorisk brugerinddragelse på institutionen kun var mulig i det omfang det ikke fordrede forandring i de eksisterende strukturer.

Kataloget som praksisvalidering

Den overordnede fælles intention med projektet var at inddrage beboerne i dialog og beslutninger på det organisatoriske plan. Det katalog, der blev frembragt i samarbejde med beboerne, viste at hovedparten af beboerne gerne ville deltage i udviklingen af organisatorisk brugerinddragelse, at de formåede at deltage i Utopiværkstederne, udformet efter deres ønsker, at de unge havde mange forslag til forandringer i organisationen, og at der på nogle områder var stort sammenfald i deres respektive ønsker og forslag. Man kan således ift. praksisvalideringen konstatere, at der ift. beboerne var en høj grad af genkendelighed (Borup Jensen, 2017; Tanggaard & Brinkmann, 2010).

¹⁶⁶ Se bl.a. Brecht, B. 1982

Både kataloget og projektrammen inspireret af konceptuel devising kombineret med Utopi-værkstederne, skabte materialegenerering, genkendelighed og resonans (Nielsen, 2010) blandt såvel de unge selv som medarbejdere og pårørende, og kunne dermed danne baggrund for retningen i det videre aktionsforskningsforløb. Desuden anskueliggjorde kataloget nogle tematikker omkring spændingsforhold og dilemmaer ift. nogle af organisationens teorier, strukturer, diskurser og teknologier.

Nogle af beboernes ønsker og forslag i kataloget blev hurtigt fulgt op og opfyldt uden forudgående diskussion, andre blev efter kompositionsfasen diskuteret i elevrådet. Enkelte punkter blev taget op på medarbejdernes Virksomhedsplans-seminar og nogle diskuteres fortsat på møder i personaleregi.

Aktionsforskningsprojektets validitet

I forhold til kriterierne for vurderingen af validitet af samskabt viden (Olesen, Phillips & Johansen, 2018: kap. 8¹⁶⁷) kan man med et kritisk blik ift. projektet argumentere for, at der blev skabt viden, som adresserede nogle problemer, som beboerne havde udpeget, hvoraf de fleste blev bekræftet af medarbejderne. Dette kan betegnes som *resultat-validitet*. I forhold til *proces-validiteten* blev der i et vist omfang etableret relationer og kommunikation mellem deltagerne, som affødte gensidig læring. Kriteriet for *demokratisk validitet* synes opfyldt med projektets særlige fokus på at inddrage psykisk sårbare beboere i videst mulige omfang på deres egne præmisser, men skønt samskabelsesprocessen var rettet imod forståelsen af den sociale virkelighed var det, jf. de begrænsede muligheder for strukturelle forandringer og dermed mere grundlæggende social forandring, tvivlsomt i hvilket omfang man kan sige, at kriteriet for *katalytisk validitet* blev opfyldt (Olesen, Phillips & Johansen, 2018: 209). Det validitetskriterie, der kom til at stå svagest i projektet, var projektets *dialogiske validitet*, idet det viste sig som en udfordring at skabe dialog om dialogen. Institutionens indlejring især i behandlings- og disciplinerings-dispositiverne bevirkede, at det blev vanskeligt at etablere 'alternative' og evt. tværgående mødefora for forskellige deltagergrupper og således at etablere kommunikation og diskussioner vedr. selve projektets udformning og videre forløb.

Rollen som faciliterende forsker

Inspireret af det dramaturgiske og i det hele taget feltet for æstetisk oplevelse, udfoldelse og kommunikation, var min positionering ift. forskningssensitivitet, fornemmelser mv. med til at udgøre en del af min egen erkendelsesproces og bidrog til at tydeliggøre aktionsforskningsprocessens eksplorative dimension.

Jeg har som faciliterende forsker kommunikeret og ageret i et dilemmafyldt felt, og har konstant måttet forsøge at navigere mellem polerne nærhed-distance, empati-entusiasme, forudsigelighed-

¹⁶⁷ Se Herr & Anderson, 2005

variation samt refleksion-selvrefleksion på så mange forskellige niveauer og områder, at det har været umuligt ikke at 'fejle' eller at overse dilemmaer eller spændinger trods eksisterende viden og idealer. Ud over 'metodisk' rummelighed og dynamisk begrebsanvendelse har værdier og spørgsmål, der knytter an til det dialogiske perspektiv (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012; Olesen, Phillips & Johansen, 2018; Olesen & Pedersen, 2013; Phillips et al., 2018) ligget bag vurderinger af, i hvilke situationer jeg har fungeret som faglig dialogpartner, katalysator, konsulent, indpisker eller leder af processen i et omfang, jeg ikke i udgangspunktet havde til hensigt.

Jf. aspekter omkring såvel aktionsforskning som Spradleys *insiderperspektiver* (Spradley, 1980) og Alvessons *at-home-ethnography* (Alvesson, 2011; Alvesson & Einola, 2018), medførte min tilknytning til praksis at jeg i højere grad end det kan forventes, når der er tale om 'udefrakommende' forskere, var villig til også at indgå i konsulent-lignende funktioner ift. Elevrådet og undervisningssessioner på den interne miljøterapeutiske uddannelse. Det var dog vigtigt for mig ikke blot at fungere som et "*instrumentelt managementredskab*" (Andersen & Bilfeldt, 2016: 11), men derimod, i perspektivet af Foucault, også i disse situationer at medvirke til synliggørelsen af aspekter ift. hvorfor brugerinddragelsen i den institutionelle kontekst mødte så mange dilemmaer og forhindringer. Det viste sig imidlertid, at kommunikationen med beboerne hhv. medarbejderne i netop disse to sammenhænge bidrog med afgørende viden ift. forståelse og analyse af projektet og dermed bekræftede værdien i at-home-etnografiens "*breaking out*" og "*breaking in*" (Alvesson 2011: 213).

Som det fremgår, havde jeg på intet tidspunkt foregivet neutralitet, men vedgæet en etisk forpligtelse til solidaritet med psykisk sårbare voksne og unge i mistrivsel (Aadland 2019, Hertz, 2017). Med Phillips' ord forsøgte jeg gå åbent til værks samtidigt med at jeg fastholdt "*et kritisk, normativt blik for mulighederne og begrænsningerne ved praksisserne, hvad angår deres dialogiske ambitioner*" (Phillips, 2008:9). En vis sløring af dette blik blev dog først tydelig gennem den retrospektive refleksion.

Skønt 'bottom-up-perspektivet' udgjorde projektets grundlag, valgte jeg at følge institutionens sædvanlige forretningsgang for beslutningsprocesser i institutionens organisatoriske hierarki. Valget af dette lineære 'top-down- tilrettelagte' dialog-forløb var foranlediget af en forestilling om, at det at lade projektet 'forstyrre' mindst muligt, men 'smyge' sig indenfor de eksisterende strukturer, kunne øge mulighederne for medejerskab og prioritering samt forbedre chancerne for implementering og efterfølgende forankring af organisatorisk brugerinddragelse på institutionen.

Det er vanskeligt at vurdere, hvilken effekt det har haft, at selve dialogerne vedr. organisatorisk brugerinddragelse i så høj grad var underlagt de fastlagte møders sædvanlige dramaturgi. Pladsen til og placeringen af dialogen omkring projektet varierede fra afdeling til afdeling. Disse forskelle kunne fortolkes som tegn på prioriteringer af både de formelle møder og de ikke på forhånd

strukturerede pædagogiske 'frirum'. Hermed rejses igen spørgsmålet om, hvad der sker med 'kan-opgaverne' i en organisation, der i forvejen er fyldt af 'skal-opgaver'.

Jeg ønskede ikke at få rollen som hende, som "*kom og bare ville lave det hele om*". Intentionen var således også at få tydeliggjort og evt. italesat flest mulige af sådanne faktorer, for at de ikke efterfølgende skulle komme til at skabe barrierer for dialogen og samarbejdet med beboerne. Forestillingen om, at der ville blive det bedste udbytte af aktionsforskningen, hvis den "*bare kunne glide ind i institutionens hverdag*", må retrospektivt karakteriseres, som det man i en dramaturgisk diskurs ville betegne som en form for "*underspil*".

Spradley (1980) understreger udfordringen i det at være "*insider*" og "*outsider*", altså på samme tid at deltage og observere, især når man skal ud over mange års "*selective inattention*" (Spradley, 1980, p 55). Spradley fremhæver endvidere, hvor vigtigt det er, som forsker i denne situation at være introspektiv i forhold til hvilke følelser, der aktiveres og at man er både undersøgende og transparent ift. disse, idet de kan berige dataindsamlingen. Min involvering i organisationen kan jfr. Spradley's involveringsgraduering fra *nonparticipation* over *passive*, *moderate*, *active* og til *complete* (Ibid.: del 2, trin 2,) som udgangspunkt betegnes som *complete*, senere i forskningsprojektet som '*moderate*' og især i forbindelse med Projekt-elevråd som *active*. Positionen som *complete* fordrer jf. Spradley (Ibid.) skærpet opmærksomhed på organisationens indforståede kulturelle regler. Det blev dog især den efterfølgende analyse, der skærpede min bevidsthed og opmærksomheden på de oplevelsesmæssige og følelsesmæssige aspekter under aktionsforskningen, som øgede adgangen til - og forståelsen af nuancer og kompleksiteten i aktionsforskningsprocessens spændingsfelter (Olesen, Phillips & Johansen, 2018).

Især på møderne omkring institutionens virksomhedsplaner oplevede jeg en kraftig 'forsker-entusiasme' og at jeg befandt mig i et forskningsmæssigt og etisk dilemma mht. hvor grænserne ligger for faciliterende forskeres *reaktioner*. På baggrund af det grundlæggende ønske om social forandring ifm. organisatorisk brugerinddragelse valgte jeg dog at betragte mine reaktioner som legitime, men det mest konstruktive ville i overensstemmelse med mine idealer om transparens og dialogisk validitet have været at italesætte mit dilemma og dermed om muligt have åbnet for en dialog omkring beboernes ønsker, rettigheder og de eksisterende magtforhold (Alvesson 2011; Olesen, Phillips & Johansen 2018; Phillips et al., 2018, Spradley 1980).

I forbindelse med drama og devisingprocesser kan man risikere at skabe en ofte urealistisk forestilling om konsensus, hvis afgørelser om lukning af scener lægges i hænderne på deltagerne (Krøgholt, 2002). Min påstand er, at det samme ville kunne gøre sig gældende ift. aktionsforskningen, og netop derfor er fokus på de dialogiske processer så vigtige inden beslutningerne træffes.

Blød disciplinering

Min intense advokeren for, at de unges forslag skulle inddrages, var klart i overensstemmelse med mine etiske værdier, men jeg frygtede, at det kunne komme til at trække mere ned over hovedet på institutionens medarbejdere end de egentlig ønskede og magtede, og at min rolle og participation i aktionsforskningen ville blive så dominerende, at interventionens formål ville forsvinde i det øjeblik, jeg trak mig tilbage fra projektet.

Den form for ”*blød disciplinering*”, der med reference til Foucault (1982; 2016) kan siges at være i spil i den anerkendende forskningstilgang (Elmholdt, 2006) kan let medføre medarbejdernes disciplinering og selvdisciplinering, hvis projektet skal føres videre, når faciliterende forsker har sluppet sin del af ansvaret. Jeg vurderer generelt ikke, at dagligdagens konkrete drift og udfordringer umiddelbart reducerede eller forhindrede mulighederne for, at aktionsforskningens udvikling kunne fortsætte i organisationen efter at jeg havde forladt praksis. Omvendt vil det også være her, at praksisforskernes engagement og identifikation med projektet indenfor de givne magtstrukturer må stå sin prøve.

Blinde pletter

En blind plet skal her forstås som stedet, hvor man står, hvorfra alt kan iagttages ”*undtagen det, der ikke kan iagttages under iagttagelsen*” (Krøgholt, 2002: 16)¹⁶⁸.

Jeg forsøgte gennem faciliteringen af processen at være så transparent som muligt, tilstræbte selvrefleksion på flere niveauer og er blevet bragt til at erkende nogle blinde punkter. Dette især ved at overse i hvilket omfang institutionens miljøterapeutiske struktur kunne være med til at begrænse mulighederne for såvel kommunikation som organisatorisk brugerinddragelse.

Jeg burde måske på et langt tidligere tidspunkt i aktionsforskningsprocessen have erkendt, at hvis projektet skulle have optimale muligheder for realisering indenfor den givne organisatoriske ramme, ville det kræve en højere organisatorisk prioritering og fleksibilitet samt flere ressourcer til både dialog og iscenesættelse.

Det mest overraskende ifm. min rolle som faciliterende forsker i eget praksisfelt, blev imidlertid, i hvor høj grad, jeg selv var gået ’med’ organisationens struktur. Først efter, at jeg havde trukket mig tilbage fra forskningen i praksis til en 2. ordens refleksion over projektet, gik det op for mig, hvorledes jeg således selv havde forsøgt at reducere *breaks* og *improvisationer* i institutionens rytmer (Krøgholt, 2002).

For at få organisatorisk brugerinddragelse til lettere at indgå i miljøets fastlagte strukturer, hierarkier og arbejdsgange havde jeg således på meta-niveau selv bidraget til en reduktion af rummet

¹⁶⁸ Ref. til Luhmann, N. 1996

for improvisation og forandring i en organisation, hvis primære greb ift. at forebygge risici og faremomenter var en statisk iterativ rytmisering af det sociale liv i såvel hverdag som kalenderår. Hvor jeg på den ene side mente at arbejde strategisk indenfor systemets givne struktur, måtte jeg på den anden side erkende, at jeg selv havde underlagt mig en form for *blød disciplinering* (Elmholt 2006).

Dialog om dialogen

Dialogen i aktionsforskningen udgør en del af selve forandringsprocessen i ambitionen om at skabe demokratiske, dialogiske processer med fokus på etik samt forskelle og spændinger, der opstår undervejs imod produktionen af viden og forandring, frem for på forskelle i den akademiske diskurs (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012); Nielsen & Nielsen, 2006; Olesen, Phillips & Johansen, 2018).

Det centrale i dette kapitel er diskussionen af, hvorvidt jeg som faciliterende forsker i aktionsforskningsforløbet i højere grad kunne have befordret bedre vilkår for udviklingen af den reflektive praksis og et bredere dialogisk "*co-perspektiv*" (Andersen & Bilfeldt, 2016; Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012; Olesen, Phillips & Johansen, 2018; Phillips et al., 2018). Jeg havde et ideal om samskabelse i videst mulige omfang, men dog ikke en forestilling om, at det ville være muligt hele processen igennem. Således blev det heller ikke foregøjet praksisforskerne, at vi ville ende i en idealtypisk position, hvor projektets mål og alt indhold var samskabt af feltets forskere og medforskere og hvor alle aktører deltog på lige fod med lige høj grad af engagement (Phillips et al., 2018).

Retrospektivt kan omfanget af det dialogiske aspekt i aktionsforskningsprocessen diskuteres jf. idealet om aktionsforskningen som dialogisk (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012; Olesen et al. 2018; Phillips et al., 2018). Jeg kommunikerede med de enkelte grupper og bragte 'budskaber' videre. Hverken forslag om 'nøglepersoner' eller følgegruppen til projektet blev nogensinde realiseret, hvilket blev en udfordring ift. det dialogiske aspekt set i både 1. og 2. ordens perspektiv. Det blev kun i ringe omfang muligt at etablere dialog/møder, hvor de forskellige grupper kunne have tværgående dialoger.

Jeg havde på baggrund af min egen tilknytning til feltet vurderet, at det efter at jeg havde trukket mig tilbage fra feltet og den fælles videnskabelse ville blive nødvendigt at anlægge en reflekterende akademisk distance og foretage en analyse og refleksioner af 2. orden.

Ift. initialfasens udfordringer (Phillips et al., 2018; Staley, Kabir & Szmukler, 2013), var udgangspunktet for projektet som beskrevet i afhandlingens indledning og gennemgang af aktionsforskningsprocessen. Ansøgninger om økonomisk tilskud fra psykiatriområdets bevillingsgivere var udelukket med begrundelse i, at der ikke var tale om 'behandlingspsykiatri' og

institutionens ledelse 'finansierede' således en stor del af projektet. En kendsgerning jeg dog var fast besluttet på, ikke skulle forpligte ift. projektets forløb eller udfald.

Beboerne var projektets primære praksisforskere, men personalets deltagelse og medejerskab blev også tilskrevet stor betydning. Dette med stor respekt for også mindretallets divergerende meninger for begge gruppers vedkommende.

En af de første observationer af kommunikationen, der indikerede nogle spændinger og forskelle var, at enkelte medarbejdere på nogle afdelinger var bange for 'syg indflydelse' bl.a. i forbindelse med, hvis de unge skulle vise sig at ønske at deltage i medarbejder-ansættelsessamtaler samt for at beboerne i det hele taget var for syge til at deltage i projektet. Hovedparten af medarbejderne fandt det vigtigt med organisatorisk brugerinddragelse og var positive overfor projektet muligheder. De divergerende holdninger, der her kom frem i form af et mangel- til forskel fra et resourcesyn, kan ses som helt centrale i diskussionen af hele institutionens grundholdning og socialpædagogiske placering i det medicinske felt. Medarbejderne diskuterede mulighederne, og jeg valgte generelt at følge den dominerende holdning blandt det overbevisende flertal af medarbejdere. Her kan også tales om et blindt punkt eller en fodfejl, idet min 'aktions-iver' kom til at overskygge en opmærksomheden på, hvor vigtig en dialog om dialogen kunne været i denne kontekst. Forfølgelsen af medarbejdermajoritetens håb og tiltro til forandring har dog i praksis medført, at beboerne på nogle afdelinger nu har fået mere indflydelse ifm. ansættelse af nye medarbejdere. Samtidigt afspejler eksemplet, hvorledes medarbejderminoritetens stemmer repræsenterede de strukturelle begrænsninger på den sundhedsvidenskabeligt behandlingsorienterede institution.

Aktionsforskningsprojektets 'nøjsomhed' var som nævnt med til at reducere rummet for dialog og samskabelse. Det fremstår dog fortsat som et spørgsmål af retrospektiv og etisk karakter, om en højere grad af kompromisløshed ville have været mere fremmende for den organisatoriske inddragelse af beboerne, der trods alt medførte nogle konstruktive tiltag. Både dialoger og efterfølgende skriftlige og mundtlige tilkendegivelser fra beboerne markerer, at de har fået noget ud af projektet, dels i form af nogle konkrete tiltag og men også i form af en oplevelse af mere respekt og tillid fra medarbejdernes side¹⁶⁹.

En grundlæggende diskussion ift. aktionsforskningens dialogiske perspektiver kunne således være, hvorvidt det er muligt at italesætte og diskutere spændinger og forskelle uden at det medfører en risiko for handlingslammelse og konsolidering af de eksisterende forhold. Flere studier, ud over de allerede her nævnte, har argumenteret for, hvorledes dialog i og mellem deltagergrupper, hvor magtforhold – også ifm. projektudviklingen italesættes, kan have en særdeles positiv betydning for brugerinddragelsen (Kidd et al., 2015; Milbourn et al., 2015; Schwartz, 2013; Terp et al., 2016; Treichler et al. 2015). Dette havde fordret en øget ledelsesmæssig prioritering, tilførsel af flere

¹⁶⁹ Jf. elevrådsreferat, september 2018

medarbejderressourcer (Rise et al. 2014) samt en fleksibilitet i en organisatoriske struktur, hvis mangel på fleksibilitet viste sig at udgøre en grundlæggende problemstilling. Hermed ses billedet på, hvorledes nogle potentialer blev afskåret og den rekursive skabelsesproces omdirigeret til et lukket feed-back-loop.

Under min deltagelse i aktionsforskningens praksis arbejdede jeg i en konstant dialektisk bevægelse mellem "*Academy's demands and expectations*" og "*Practice field's demands and expectations*" (Phillips et al., 2018: 9) og fandt det på denne baggrund nødvendigt med en efterfølgende analyse og refleksion. Analysen påviste hvordan organisatorisk brugerinddragelse stødte på forhindringer på baggrund af dispositiverne behandling, disciplinering, udskillelse og data-akkumulering. Denne efterfølgende 2. ordens refleksion og afsløringen af blinde pletter, har yderligere understøttet en konstatering af, hvordan især behandlingsdispositivet og disciplineringsdispositivet ikke alene vanskeliggør organisatorisk brugerinddragelse, men også dialogen om dialogen.

Opsamling

På det somatiske område finder en del forskning sted, hvor der 'graves' i eget praksisfelt og mange af de parametre og metoder, der anvendes svarer fint til dette felts dokumentationsparametre og forskningstraditioner. I dette projekt gjorde det aktuelle tilhørsforhold til sundhedsområdet, at strukturer, teknologier, diskurs, målinger og dokumentation var influeret af en positivistisk, individbaseret vinkling, men på en socialpsykiatrisk døgninstitution, der bygger på en social-humanistisk og socialpædagogiske traditioner, opstod der en form for spænding med personalet i en afgørende rolle.

Aktionsforskningen og den *at home-etnografiske* tilgang gav både en række muligheder og en række begrænsninger, hvoraf en af de største var at få skabt rum og mulighed for dialoger omkring selve forskningsprocessens dilemmaer og valg. Da flere studier i State of the art havde anbefalet, at brugerne i højere grad blev inddraget i forskning på området (Terp et al., 2016; Linhorst et al., 2005; Tischler et al., 2010), udgjorde aktionsforskningen en mulighed for at afprøve både form og indhold for brugerinddragelsen.

Beboernes praksisviden kom til udtryk gennem dialog på husmøder, ifm. Utopiværksteder, på kompositionsmøder og elevrådsmøder, og bidrog ifm. udformning og gennemførelse af aktionsforskningen. Som det fremgår, blev en udfordring at finde frem til måder, hvorpå personalet kunne inddrages i dialoger omkring både 1. og 2. ordensperspektivet.

Birger Steen Nielsen fremhæver i et efterskrift (2012) den afgørende betydning af, at spørgsmålet om beboernes livsvilkår ses som tæt forbundet med personalets arbejdsvilkår, og at disse arbejdsvilkår bliver set som tæt forbundne til medarbejdernes faglighed. Nielsen understreger: "*at netop kombinationen af disse to perspektiver kan åbne en ny og mindre defensiv horisont*" (ibid.:

47). Dette udsagn harmonerer fint med projektets fund og læring, bortset fra, at både mellemledere, og medarbejderne på den socialpsykiatriske institution samt jeg selv, i rollen som faciliterende forsker, havde en tilbøjelighed til at reagere mere evasivt end defensivt.

At den lovede 'støttegruppe' for projektet aldrig blev etableret, gav ind imellem en ensomhedsfølelse ift. refleksioner og beslutninger, hvor primært topledelsen blev mine sparringspartnere. Hvor store konsekvenserne af denne manglende dialog med mellemledere og ikke mindst medarbejderne blev først tydeligt gennem den efterfølgende analyse. Dette kunne bekræfte andres aktionsforskere anbefalinger om, at der altid deltager to aktionsforskere i samme praksis¹⁷⁰.

Sammenholdes disse refleksioner med anbefalinger fra flere af litteraturreviewets nævnte studier, kan anbefalingen være, at der fra starten af lignende projekter bliver oprettet grupper med repræsentanter for både beboere, ledere og forskellige medarbejdergrupper og faciliterende forskere med formålet at diskutere mulighederne for selve forskningsdesignets afsæt, rammer og potentialer, dvs. etablering af en fælles anelse, samt at der efterfølgende skabes dialog omkring de givne magtstrukturer. Imidlertid må parterne i de fleste projekter med begrænsede ressourcer nok indstille sig på, at der dermed kunne blive tale om en vægtning af dialogen til fordel for handlingsmomentet (Nielsen & Nielsen 2015).

Jeg kan tilslutte mig Kristiansen og Bloch-Jørgensen kritik af Argyris¹⁷¹ ift. risikoen for at den aktionsvidenskabelige forsker trods dialogiske intentioner kan komme til at påtage sig rollen som en instruktør, der forsøger at overbevise deltagerne om nødvendigheden af, at de ændrer deres mindset (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012: 122). Jeg er desuden enig i, at modus-II forskningen kan indebære en risiko for udvanding af de partcipatoriske og demokratiske idealer jf. Reason & Bradbury (2008: 1-15) men jeg er, trods ønsket om prioritering af det dialogiske aspekt, tillige enig i, at aktionsforskning ikke bør drukne i snak eller blot blive et redskab til forbedring af den videnskabelige drift.

Af dispositivanalysen fremgik det, at brugernes indflydelse og samskabelsen med medarbejderne blev begrænset af organisationens strukturer og af de krav og værdier, som hersker i de systemer, som institutionen er indlejret i.

Refleksionerne over aktionsforskningsprocessen fungerede i overensstemmelse med den dialogiske forsknings fordringer om transparens, og har tilført endnu et lag til billedet af, hvilke dispositiver, der dominerer på området og i samfundet, idet rollen som faciliterende forsker også viste sig til en vis grad at være indlejret heri, eksempelvis ifm. forskningsdesignets afsæt ift. at operere indenfor institutionens fastlagte rutiner og strukturer.

¹⁷⁰ Gleerup, J. Oplæg og praktisk instruktion, DAN Aktionsforskningskonference, den 21.-23- november 2016, København

¹⁷¹ Se Argyris et al. 1985

Kapitel 10. Konklusion og perspektivering

Denne afhandling har med fokus på organisatorisk brugerinddragelse redegjort for et aktionsforskningsprojekt på en dansk socialpsykiatrisk døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne.

Afhandlingens problemformulering gik ud på, gennem en at-home-etnografisk tilgang og aktionsforskning, at undersøge, om teorier, metoder og erfaringer fra teoretisk dramaturgi kunne danne befordrende rammer for organisatorisk brugerinddragelse på en døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne.

Problemformuleringen udmøntede sig i nedenstående forskningsspørgsmål:

1. Hvorledes kan dramaturgisk inspirerede teorier og metoder medvirke til at skabe befordrende rammer for organisatorisk inddragelse af beboerne på en døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne?
2. Hvorledes kan beboerne indenfor denne ramme, gennem dialog og samskabelse, få mulighed for indflydelse på ønskede forandringer i institutionens hverdag, planer og organisering samtidigt med, at det potentielt medvirker til at øge deres selvtillid, mod, trivsel og udvikling som sociale aktører?

Afhandlingen bygger på et omfattende internationalt litteraturreview og inspiration fra sociolog Michel Foucault, der indgår som afhandlingens hovedteoretiker og inspirerer til en dispositivanalyse af praksis. Afhandlingens teoretiske udgangspunkt baserer sig desuden på en systemisk tilgang, herunder aktør-netværksteori teori samt socialpsykologiske teorier.

Afhandlingen anlagde et kritisk analyserende perspektiv på det biopsykosociale paradigme og miljøterapien og inddrog to alternative konstruktive modeller. Model for rekursiv skabelse (Szatkowski, 2019), der understreger vigtigheden af kontinuerede loops mellem strukturanalyse og anelser, og Butterfly-modellen (Kristensen in prep.). Kristensens Butterfly-model beskriver, hvordan samskabende dialog med psykisk sårbare menneskers omkring perspektiver på fremtiden kan fungere som en vigtig motivationspsykologisk faktor.

Den viden, der blev skabt sammen med praksisfeltets medforskere er reflekteret i et 2. ordens iagttagelsesperspektiv, der synliggjorde forbindelser mellem dispositivanalyserne og de dialogiske, at-home-etnografiske iagttagelser ifm. aktionsforskningen.

Det forskningsmæssige aspekt

Den at-home-etnografiske tilgang medførte en række fordele. Ud over adgang til og erfaringer fra feltet, havde opmærksomheden på kommunikativ sensitivitet ift. både egne og andres aktioner og reaktioner stor betydning for forståelsen af oplevelserne i praksis. Vanskelighederne i en sådan

tilgang blev illustreret gennem min egen sene erkendelse af, at jeg selv var viklet ind i dispositiverne og accepterede institutionens strukturer. Dette medførte, at jeg med ambitionen om en lettere implementering og evt. forankring af organisatorisk brugerinddragelse, lod projektet tilpasse sig institutionens eksisterende strukturer og var 'nøjsom' ift. tildelingen af ressourcer og bl.a. derfor ikke fik iværksat de nødvendige dialoger omkring nogle af de problemer, der dukkede op i forløbet. Måske burde der have været mere dialog med medarbejderne på et tidligere tidspunkt i projektet, og måske burde der have været insisteret på nødvendigheden af mere tværgående kommunikation med opmærksomhed på dialog omkring dilemmaer, spændinger og magtforhold, som viste sig undervejs i processen. Projektet opfylder dog en lang række af aktionsforskningens validitetskriterier.

Det sker i aktionsforskningen, at der bliver skabt en genuin, specifik respons, der optimalt kan få reel effekt på de vilkår, som skaber problemet. Det er anden ordens iagttagelsens styrke at kunne identificere disse hændelser, der alle peger på en "*etik for selvets teknikker*" (Foucault 1991: 346ff.), som er på spil for såvel medforskere som faciliterende forsker. Sådanne erfaringer forbinder sansningen af dilemmaer, konflikter og magtrelationer med positive og frigørende bevidsthedsprocesser, der ikke binder, men frigør kræfter.

Projektet bekræftede tidligere studiers påvisning af, at aktionsforskning rummer et potentiale ift. undersøgelse af muligheder for brugerinddragelse. Projektet har desuden givet bud på, hvorledes denne form for forskning kan tage udgangspunkt i tilkendegivelser fra den 'brede' gruppe af brugere.

Den dramaturgiske ramme

Den dramaturgiske ramme hentede inspiration fra projektledelsesmetoden konceptuel devising, der lægger vægt på samskabelsen. Konceptuel devising tilbød en ramme, hvor intet på forhånd var rettet ind mod fastlagte definitioner eller succeskriterier med henblik på, hvad den organisatoriske brugerinddragelse skulle indbefatte. Inddragelsen af dramaturgiske teorier og begreber om bl.a. kommunikationsanalyse fungerede befordrende for den organisatoriske inddragelse af institutionens beboere. Samskabelsen omkring den *fælles anelse* bidrog til, at mange 'stemmer' blev hørt og at projektet fik en klar retning. De dramaturgiske perspektiver og parametre for kommunikation viste sig hensigtsmæssige som inspiration til analysen af møder med beboerne og fx mødernes scenografi. Både aktionsforskningen og dramaturgien benytter fremtids- eller Utopi-værksteder som et meningsfuldt værktøj. Afhandlingen viser, hvordan dette værktøj kan tilrettelægges, så det tager maksimalt hensyn til deltagerne i processen. Både forældre og medarbejdere foreslår at man efterfølgende anvender 'metoden' kontinuerligt og fremadrettet for at sikre, at beboernes meninger bliver hørt. Også ifm. forældresamarbejdet på afdelingerne blev dette anbefalet.

Det fællesfaglige samarbejde mellem dramaturgiens analyser af struktur og kommunikation og aktionsforskningens eksplorative dimension, bidrager til at tydeliggøre potentialer i den

organisatoriske brugerinddragelse og åbner op for et nyt terræn i en øget sensitiv kommunikation og refleksion i institutionens dagligt 'levede liv'.

Brugerperspektivet

Til trods for at nogle medarbejdere på forhånd havde vurderet beboerne for "*dårlige*" eller "*syge*" til at deltage i projektet, viste det sig, at beboere fra *alle* de implicerede afdelinger deltog i Utopiværkstederne og at deltagelsesprocenten på godt 50 var jævnt fordelt afdelingerne imellem. Forudgående dialoger omkring Utopiværkstedernes opbygning imødegik en spirende præstationsangst, som nogle beboere på forhånd havde givet udtryk for.

Mere end halvdelen af institutionens beboere medvirkede under en eller anden form i projektet. Beboerne gav udtryk for, at brugerinddragelse for dem ikke blot drejer sig om "*at få deres vilje igennem*", men først og fremmest om at føle sig hørt, værd at lytte til og taget alvorligt. Mange af beboerne ønsker, i lighed med, hvad afhandlingens litteraturstudie påviser, at blive inddraget i dialog og beslutninger på det organisatoriske plan under dynamiske, fleksible og differentierede former, hvor det er muligt at deltage i det omfang og de perioder, hvor de har overskud til det.

En hjørnesteen i institutionens behandlingskodeks er, at beboernes sociale udvikling fremmes af bevægelsen fra det individuelle til det sociale felt. Forskningens resultater viser vigtigheden af at arbejde på den fælles anelse, jf. teorien om rekursiv skabelse. Hvis denne anelse er diffus eller ikke-italosat og således måske slet ikke fælles, opstår risikoen for, at den får karakter af en 'bange anelse', hvorved behovet for tryghed i den aktuelle ramme og smalle relation øges. Omvendt bekræfter projektet tidligere undersøgelser på institutionen, der påviser at netop trygheden i en gruppe omkring en fælles anelse og med et *fælles tredje* som medie, kan være med til at befordre diskontinuerede kvalitative spring i den enkelte deltagers psykosociale udvikling. Dette sker gennem de sociale fællesskabers potentielle rum.

Aktionsforskningsprojektet viser, at nogle af beboernes konkrete forslag og ideer forholdsvis let lod sig udmønte i konkrete praktiske tiltag, mens forandringer af organisationens og hverdagens strukturer er vanskelige at gennemføre. Det viser sig som udfordring for såvel udviklingen af aktionsforskningsprocessen, som i forhold til at iværksætte forandringer af de rammer, der var styret af institutionens struktur og de heri integrerede dispositiver. Organisatorisk brugerinddragelse forbliver således indtil videre en 'kan-opgave' indenfor den miljøterapeutiske strukturs rammer med begrænset plads blandt foreskrevne kategoriseringer, standarder, instrukser og dokumentation.

Repræsentativ brugerinddragelse

Den repræsentative form for organisatorisk brugerinddragelse, institutionens brugerråd, elevrådet, viste sig at rumme de bedste muligheder for udvikling og implementering af organisatorisk brugerinddragelse i institutionens eksisterende system. Elevrådet arbejdede som delprojekt med sin

egen organisatoriske udvikling. Dette var og er muligt, fordi det kan foregå indenfor den eksisterende struktur og fordi brugerne her har mulighed for at kommunikere direkte med topledelsen. Elevrådet bliver et godt eksempel på dialogens betydning for samskabelse i bevægelsen mod en fælles anelse. Eksempelvis foranlediger arbejdet med udviklingen af elevrådet, at der etableres dialoger på tværs af organisationsstrukturen. Elevrådssammenhængen giver mulighed for at bearbejde dilemmaet mellem ønsket om at blive betragtet som individ og at være en del af en social gruppe. Det medvirker som en positivt selvforstærkende faktor ift. elevrådets videre udvikling. Det centrale spørgsmål er *hvem* der har magten til at udskille og definere grupper og kategorier jf. Foucault (2009).

Rådet markerer til en vis grad sin kulturelle position på institutionen, men udviklingen af Projekt-elevråd foranledigede ikke umiddelbart mere omfattende strukturelle forandringer.

Medarbejderperspektivet

Medarbejdernes holdninger til øget indflydelse fra beboernes side er varierende, men langt hovedparten erklærer, at de gerne ser, at beboerne får mere indflydelse på organisatoriske beslutninger. Der er dog en vis uafklarethed om, på hvilke områder, dette kunne og skulle gøre sig gældende.

I lyset af medarbejdernes tilkendegivelser i projektets materialegenereringsfase, forekommer deres aftagende engagement og deltagelse under det videre forløb overraskende. Der er i afhandlingen givet en række mulige forklaringer på dette, bl.a. at personalet arbejder i flere eksisterende krydspres, hvor undvigelse kan ligge lige i kølvandet på frygten for afmagt og utilstrækkelighed. Medarbejdernes mere eller mindre bevidstgjorte dilemmaer kan, betragtet i perspektivet af de fremanalyserede dispositiver, og i den konkrete miljøterapeutiske kontekst indenfor det sundhedsvidenskabelige paradigme, resultere i en form dekobling af socialpædagogikkens reflekterende, rekursivt skabende og samfundsrettede aspekter. Derved bliver systemets indbyggede barrierer for organisatorisk brugerinddragelse også synlige.

Såvel medarbejdere som ledere gav udtryk for demokratiske idealer og for vigtigheden af organisatorisk brugerinddragelse. Forskningsprojektet synliggør, hvordan implementering af den organisatoriske brugerinddragelse ser ud til at fordrer råderum og fleksibilitet, en mere alsidig forståelse af dannelsesbegrebet, samt formidling og manifestation af socialpædagogiske faglighed.

Det sundhedsvidenskabelige paradigme og miljøterapi

Miljøterapien har gennem de sidste ca. 15-20 år i tiltagende grad taget form efter det sundhedsvidenskabelige paradigme. Miljøterapien har således på institutionen udviklet nogle strukturer, der sammen med standardisering, instrukser og dokumentationskrav opleves at reducere socialpædagogisk myndighed og råderum. At skabe fora/møder til dialog og samskabelse vanskeliggøres ikke alene af de faste rytmer og strukturer, men også af den hierarkiske opbygning,

der er fremherskende inden for de offentlige systemer. Dominansen af det sundhedsvidenskabelige paradigme medvirker sammen med miljøterapiens faste strukturer til at forhindre, at det, der af nogle i projektet blev betegnet som kulturændringer, ikke manifesterede sig i strukturelle forandringer på institutionen.

Det blev gennem undersøgelsen tydeligt, at der er en risiko for, at miljøterapi kan udvikle sig til at blive en medicinsk standardiserings-teknologi frem for en samfundsrettet re-integrationsmulighed. I den givne institutionelle kontekst bliver miljøterapien oplevet i et modsætningsforhold til den organisatoriske brugerinddragelse. En konklusion, der understøttes af flere skandinaviske undersøgelser på området.

Det socialpædagogiske perspektiv

Brugerinddragelse fordrer plads til improvisation, kreativ samskabelse samt fleksibilitet og dynamik. Det udfordrer således de eksisterende systemer, strukturer og magtforhold, som aktuelt udmøntes i den praktiserede miljøterapi reguleret af de fremanalyserede dispositiver. Socialpædagogikken synes at komme under pres i den miljøterapeutiske institution. Der kunne ses tegn på at institutionen arbejder med en restringeret opfattelse af dannelsesbegrebet, og det er derfor vigtigt, at de pædagogisk uddannede fagprofessionelle udvikler deres myndighed, ressourcer, mod og kvalifikationer ift. at formidle socialpædagogikkens mere alsidige dannelsesperspektiver. Dermed kunne socialpædagogikken i højere grad komme til at profilere sig som en måde at reflektere, kommunikere og samskabe på, som ikke blot kan programmeres og manualiseres af medicinske 'evidenser'.

Hvor medicinpædagogik og teknologihåndtering har fået tiltagende fokus i uddannelsen af danske socialpædagoger, synes man dog samtidigt indenfor sundhedsområdet at være ved at genopfinde pædagogikken i kausal, manualiseret og afgrænset aftapning fx ifm. forebyggelse af tvang og som ledelses-, refleksions- og kommunikationsteknologier. Her ville det være optimalt, hvis socialpædagogikken som videns- og refleksionsfelt kunne spille ind og spille med.

Det sociologiske perspektiv

Man kan hævde, at det kun delvis lykkes at indfri projektets formål, idet retten til at træffe beslutninger og magten til at forandre de eksisterende strukturer er placeret hos andre end de primære samskabende aktører, beboerne og miljøterapeuterne.

Ovenstående afspejler et samfund, præget af biopolitisk governmentality-tænkning, hvor socialpædagogikken aktuelt er i risikozonen for en form for *disruption*. Dette opbrud pågår samtidigt med de offentlige institutioners politisk højt prioriterede opdrag om samskabelse med borgerne. I de specialiserede socialinstitutioner er ønsker om trivsel, behandling og heling gennem kommunikation og relationsarbejde centrale. Derved lægger projektets iagttagelser sig tæt op af det

kontroversielle spørgsmål om, hvorvidt den moderne psykiatri overhovedet er på ret kurs med sin diagnosetænkning, sin tillid til neuroteknologi, medikamentelle og standardiserede behandlingsformer. Der var magt på spil, som viste sig gennem ”*eksklusions- og inklusionsdynamikker, hvor de forskellige stemmer blev tilskrevet betydning på forskellig måder*” (Olesen, Phillips & Johansen, 2018:16). ’Stemmernes’ betydning og indflydelse afspejlede således det organisatoriske hierarki, mens det politiske system samtidigt signalerer borgeren plads i toppen af en pyramide, som det bl.a. illustreres helt konkret i regionens målbillede for socialområdet.

Sundheds- og bio-politikken fungerer som en politisk styringsmekanisme, der, når den bliver internaliseret på et mentalt plan i samfundets individer, udgør baggrunden for den governmentality-tænkning, som er med til at understøtte det nuværende neo-kapitalistiske samfunds værdier. Gennem dispositiverne udskillelse, disciplinering, behandling og dataakkumulering, bliver den socialpsykiatriske institution fastholdt som et relativt afsondret klinisk rum. Et rum, der er velkonstrueret ift. videre sundhedsvidenskabelig forskning og således letter adgangen til dokumentation og evt. kontrollerede, randomiserede forsøg, som flere førende psykiatere mener skal løse psykiatriens problemer i fremtiden.

Kompleksiteten i oplevelser og idealer i en fragmenteret hverdag, gør det vanskeligt at erkende, i hvilket omfang vi disciplineres af dispositiverne (Foucault 1978, 1982, 2008, 2016). Det kan hævdes, at vi som både brugere, ledere, medarbejdere og forskere, hvis konflikter, magt og modsætningsforhold kommer op til overfladen, ofte tyer til selvteknologier og selv påtager os ansvaret for individuelt at løse uløselige dilemmaer. Gennem forklaringer og undvigelse fraskriver vi os magten og dialogen om denne som konstruktive redskaber. Konsekvenser af denne bevidste eller ubevidste selvteknologisering kan ud over frustration og afmægtighed føre til overbelastningsreaktioner, stress eller andre former for ’psykisk sårbarhed’

Det blev tydeligt, at organisatorisk brugerinddragelse i praksis fordrer dynamik og fleksibilitet i systemerne. Konsekvensen heraf fremgår bl.a. af argumenterne for sensibilitet, plads til improvisation samt dialoger og fællesskaber på tværs af organisationens segmenter og strukturer. Disse fordringer bekræftes af en ny dansk undersøgelse ift. organisatorisk brugerinddragelse på det kommunale handicap- og psykiatriområde, der gennem sine kritikpunkter også konstaterer behovet for nytænkning, kreativitet og åbenhed ift. ’tilfældigheder’¹⁷² og ligefrem taler om behovet for en kulturrevolution pga. de eksisterende magtfaktorer, hvis reel borgerinddragelse også skal gennemføres (Digmann, 2018b, 2020).

Generelt ville et mindre individualiserende og mere samfundsrettet perspektiv på især unges mistrivsel være anbefalelsesværdigt og ville evt. kunne bidrage til deeskalering af antallet af

¹⁷² = Serendipitet

psykiatriske diagnoser. Dette med hensigten om en bevægelse fra *udskillelse* til *inddragelse* gennem demaskering og diskussion af de aktuelt herskende dispositiver og med formålet at optimere betingelserne for, at brugere reelt inddrages og får indflydelse på sociale og psykiatriske områder. I tillæg må der tilstræbes en etablering af en mere ligeværdig dialog mellem det sundhedsvidenskabelige og det humanistisk-socialvidenskabelige paradigme i praksis såvel som forskning.

Perspektivering

Det anbefales, at der på institutionen arbejdes videre med, hvorledes både organisatorisk og individuel brugerinddragelse kan udvikles *inden for* den givne miljøterapeutiske struktur og hvilke forandringer, der er mulige i forhold til de udefrakommende krav. Der er behov for undersøgelser af, hvorledes socialpædagogisk myndighed og selvbevidsthed kan udvikles og formidles¹⁷³. Dette kunne i bedste fald anspore og befordre en kvalitativ og ligeværdig dialog mellem institutionens beboere, medarbejdere og ledelse angående de eksisterende værdier og magtforhold og dermed bidrage til at skabe en højere grad af bevidsthed og opmærksomhed i retning af et inddragelses- i stedet for et udskillelses-dispositiv.

En yderligere uddybelse og undersøgelse af sammenhængen mellem Szatkowskis model for rekursiv skabelse og Kristensens Butterfly-model¹⁷⁴ kunne være relevant ift. et bredere spektrum af psykisk sårbare/borgere i udsatte positioner, og de to modeller ville sammen kunne danne grundlag for videre undersøgelser vedr. beboernes forhold til, og transition fra de institutionelle rammer til en selvstændig tilværelse i det omkringliggende samfund.

Hvis den repræsentative form for organisatorisk brugerinddragelse skal udvikles inden for den eksisterende organisations rammer, vil medarbejderen og mellemlederens opmærksomhed på beboernes interne dialog og deltagelsen i rådets aktiviteter være en nødvendighed. Der ligger en pædagogisk udfordring i den dynamiske afbalancering og fleksibilitet ift. rådsmedlemmernes ansvar. Dette i lighed med den generelle udfordring, der eksisterer for medarbejderne ift. sensibilitet og afbalancering af beboernes ansvar. Anbefalingen er, at dette sker i en kontinuerlig dialog mellem beboere og medarbejdere, også omkring magtforhold og inddragelse på et organisatorisk plan.

På det samfundsmæssige niveau kunne tilsvarende dialoger og prioriteringer være ønskelige og nødvendige, hvis forandringerne på det lokale, institutionelle niveau skal kunne udfolde sig. Understøttet af en lang række af de i afhandlingen refererede forskere anbefales det, at der anlægges

¹⁷³ Helm, LL, 2017: Fra dramaturgi til pædagogik: et bidrag til socialpædagogikkens semantiske udfordring, Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 2

¹⁷⁴ I en færdig udgave

et mere socialvidenskabeligt perspektiv på psykiatri og især socialpsykiatri, og at det fastholdes på døgninstitutioner generelt.

Manglen på socialvidenskabelig forskning omkring organisatorisk brugerinddragelse på døgninstitutionsoområdet og det socialpsykiatriske område er blevet bekræftet gennem undersøgelsen og det anbefales, at den skandinaviske forskning udvikler et bredere forskningsmiljø, hvor socialvidenskaberne i højere grad får mulighed, kompetencer og tradition for forskning og formidling på området.

Referenceliste

- Aadland, A. (2019). *Etik i professionel praksis*. Danmark: Dansk Psykologisk Forlag A/S
- Aarhus kommune (2016). *Kommune Forfra – Aarhus gentænker Velfærden*. Hentet fra <http://reader.livedition.dk/aarhuskommune/560/html5/>
- Aarhus Universitets retningslinjer for Forskningsfrihed og ansvarlig forskningspraksis (2019). Hentet fra <https://medarbejdere.au.dk/administration/forskning-talent/ansvarligforskningspraksis/>
- Alvesson, M., & Einola, K. (2018). *On the practice of at-home ethnography*. Journal of Organizational Ethnography, 7(2), 212-219.
- Alvesson, M., & Sandberg, J. (2011). *Generating Research Questions through Problematization*. Academy of Management Review, 36, 247-271
- Anbert, A. & Larsson, H. (2007). Miljøterapi med børn og unge. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Andersen D. et al. (red.) (2014). *Stofmisbrugsbehandling til unge. Handler det om stoffer? Case-undersøgelse af en lokal forståelse i et institutionelt system*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. Samfund og Rusmidler. Nr. 3: 177-195
- Andersen, F. (2012) *Lad os frede om disse piger*. Bestyrelsen for Fredehjemms oprettelse og virke 1906-84. Risskov: Forlaget Oligo.
- Andersen, J. & Bilfeldt, A. (2014). *Social innovation og aktionsforskning i Rettigheder. Empowerment og læring*. Aalborg, Aalborg Universitet
- Andersen, J., Bilfeldt, A. (2016). *Action research in nursing homes*. Action Research, SAGE Vol. 14(1): 19–35
- Andersen, N.Å. & Pors J.G. (2014). *Velfærdsledelse. Mellem styring og potentialisering*. København: Hans Reitzels Forlag
- Andersen, N.Å. (1999). *Diskursive analysestrategier: Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne
- Anderson, D & Deegan, P.E. (2011). *Barrierer for brugerinddragelse*. Danmark: Dansk Selskab for psykosocial Rehabilitering,
- Appel Nissen, M. & Eriksson, M. (2017). *Editorial*. Nordic Social Work Research 7(2): 81-85. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/2156857X.2017.1318463?needAccess=true>
- Aristoteles. (2005). *Poetikken*. København: Det lille forlag,
- Bak, W. (2015). *Possible Selves: Implications for Psychotherapy*, Int J Ment Health Addiction, 13: 650–658
- Bar Deucher, A. et al. (2016). *Participation in medical decision-making across Europe: An international longitudinal multicenter study*. European Psychiatry 35: 39-46
- Bargal, D. (2014). Kurt Lewin. In D. Goghan & M. Brydon-Miller. *The SAGE Encyclopedia of Actions Research*. London: Sage Publications
- Bateson, G. (1990). *Steps to an ecology of mind*, New York: Chandler Publishing Company
- Beck, U.C. (2007). Supervision og personaletræning i miljøterapien. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bee, P., et al. (2015). *Professional perspectives on service user and carer involvement in mental health care planning: A qualitative study*. International Journal of Nursing Studies 52(12): 1834-1845.
- Bergman, A. Kontaktpersonen i miljøterapien. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bilfeldt, A., Bloch-Poulsen, J., Børsen, T., Gammelby, M.L., Højbjerg, K. & Juel Jacobsen, A. (red.) (2012) *Refleksiv praksis - forskning i forandring*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
- Bilfeldt, A., Jørgensen, M.S., Mahler M. (2012). *Fra pres til ressource: - pårørendesamarbejde og psykisk arbejdsmiljø*. Forskningsrapport no. 27, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
- Birkemose, D. (2013). *Når gode mennesker handler ondt: tabuet om forråelse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Bjerge, B. & Selmer, B. (red.) (2007). *Det sociale arbejdes daglige praksis*, Aarhus: Aarhus Universitets forlag
- Bjerregaard, T. (2007). *Brugerinddragelse og faglighed i socialpsykiatrien*. I B. Bjerge & B. Selmer (red.). *Det sociale arbejdes daglige praksis*, Aarhus: Aarhus Universitets forlag
- Bloch-Poulsen, J. & Kristiansen, M. (2013). Knowledge and Power in Collaborative Research: A Reflexive Approach. In Participatory Knowledge, Production and Power p. 193-212. Aalborg University, Denmark: Department of Communication and Psychology
- Boal, A. (1980). *For et frigørende teater*. Artikelsamling 2. Gråsten: Forlaget Drama
- Bogart, A. & Gay, J. (2016). The art of collaboration. On dramaturgy and directing. In M. Romanska (Ed.) *The Routledge Companion to Dramaturgy*. Oxon: Routledge

- Bogason, P. (2009). *Udviklingen i styreformer i den offentlige sektor*. FTF Dokumentation nr. 4
- Borg, M. & Topor, A.R (2008). *Relationer som hjælper*. Lund, Sverige: Studentlitteratur AB
- Borg, M. and Topor, A. (2003). *Virksomme relasjoner. Om bedringsprosesser ved alvorlige psykiske lidelser*, Oslo: Kommuneforlaget
- Borg, M., & Kristiansen, K. (2004). *Recovery-oriented professionals: helping relationships in mental health services*. *J Ment Health*, 13: 493-505.
- Borg, M., & Kristiansen, K.(Red.) (2009). *Medforskning: å forske sammen for kunnskap om psykisk helse*. Oslo: Universitetsforlaget, Oslo
- Borg, M., Johnson, T. A., Bryant, W., Beresford, P., & Karlsson, B. (2015). *Flerstemt forskningssamarbeid innen psykisk helse: erfaringer fra Storbritannia og Norge*. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 11(01).
- Borg, M., Veseth, M., Binder, P. E., & Topor, A. (2013). *The role of work in recovery from bipolar disorders*. *Qualitative Social Work: Research and Practice*. 12(3): 323-339.
- Børne- og Socialministeriet (2017). *Bekendtgørelse af lov om social service*. Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/pdfprint.aspx?id=186422>
- Borrell-Carrió, F., Suchman, A.L. & Epstein R.M. (2004). *The Biopsychosocial Model 25 Years Later: principles, practice, and scientific inquiry*. *Annals of Family Medicine*, Vol. 2, no. 6: 576-582
- Bradbury, H. (2015) *How to Situate and Define Action Research* In P. Reason & H. Bradbury (red.). *The SAGE Handbook of Action Research, Third Edition*. London: Sage Publications
- Brinkmann, S. & Petersen, A. (2016). *Diagnoser*. Aarhus N: Forlaget Klim
- Brinkmann, S. (2012). *Post-psykologi: Psykologi efter psykologien*. Hentet fra <https://www.villavenire.dk/wp-content/uploads/2014/09/post-psykologi-psykologi-efter-psykologien-svend-brinkmann.pdf>
- Brinkmann, S. (2015). *Etik i en kvalitativ verden*. I S. Brinkmann & L. Tanggaard. *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag
- Brinkmann, S. (2016a). *Hvad er sygdom?* Hentet fra <http://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/diagnoser/publikationer/2016-b3-hvad-er-sygdom>
- Brinkmann, S. (2016b). *Diagnoser som epistemiske objekter*. I S. Brinkmann & A. Petersen. *Diagnoser*. Aarhus N: Forlaget Klim
- Bryderup, I. M. (red.). (2011). *Diagnoser i specialpædagogik og socialpædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bryderup, I.M. (1999). *Drop afmagten – socialpædagogisk arbejde*. De Unges Hus, Roskilde Amt. København: Danmarks Pædagogiske Universitet
- Bryderup, I.M. (2005). *Socialpædagogisk arbejde med børn og unge*. Beskrivelser og dokumentation. København K: Socialpædagogernes Landsforbund
- Brydon-Miller, M. (2008). *Ethics and Action Research: Deepening our Commitment to Principles of Social Justice and Redefining Systems of Democratic Practice*. In P. Reason & H. Bradbury (Ed.). (2008). *The SAGE Handbook of Action Research, Second Edition*. London: Sage Publications
- Brydon-Miller, M., Greenwood, D. & Maguire, P. (2003). *Why Action Research?* *Action Research*, 1(1), 9-28
- Burns, D. (2014). *Systemic action research: Changing system dynamics to support sustainable change*. *Action Research*, 12(1), 3-18
- Burns, D. (2015a). *How Change Happens: The Implications of Complexity and Systems Thinking for Action Research*. In H. Bradbury (red.). *The SAGE Handbook of Action Research*. London: SAGE Publications.
- Burns, D. (2015b). *Seeing the System - Participatory Systemic Inquiry*. I D. Burns & S. Worsley (red.). *Navigating Complexity in International Development. Facilitating Sustainable Change at Scale*. Rugby: Practical Action Publishing.
- Butler, I. (2003). *Doing good research and doing it well: ethical awareness and the production of social work research*, *Social Work Education*, vol. 22, No 1: 19-30
- Christensen, G. (2008). *Individ og disciplinering, det pædagogiske subjekts historie*, kap. 9. Frederiksberg C: Samfundslitteratur,
- Christensen, T.Ø. & Rosenberg, N.K. (2008). *Antipsykiatri, et levn fra fortiden*. *PSYKOLOGNYT*, Nr. 1: 20-22
- Christians, C. G. (2007). *Cultural Continuity as an Ethical Imperative*, *Qualitative Inquiry*, VI. 13, no 3, 437-444, Sage Publications
- Christoffersen, E. E.(2007). *'Serendipitet'*. I A. Scavenius (red.). *Gyldendals Teaterleksikon*. København: Gyldendal
- Clements, P. (1983). *The Improvised play. The work of Mike Leigh*. London: Methuen
- Coghlan, D. & Brydon-Miller, M. (Ed.) (2014). *The SAGE Encyclopedia of Action Research*. London: Sage Publications
- Collin, F. (2013). *Konstruktivisme*. Roskilde Universitet. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Cooke, A. & Kinderman, P. (2018). *But What About Real Mental Illnesses? Alternatives to the Disease Model Approach to "Schizophrenia"*. *Journal of Humanistic Psychology* 58(1): 47-71

- Cosh, S., et al. (2017) *Clinical Decision Making and Mental Health Service Use Among Persons With Severe Mental Illness Across Europe*, *Psychiatr Serv.* 68(9): 970-974
- Cox, W.M. & Klinger, E. (2011). *Motivation and the Theory of Current Concern*. Handbook of Motivational Counseling. Cap. 1, 3. Sussex: John Wiley & Sons, LTD
- Dahl, H.M. (2012). Tavshed som magt og afmagt, *Tidsskriftet Antropologi* nr. 66: 3-16
- Damsgaard, B.H.(2017). *Pædagogen og myndighed*. I K.E. & T. Erlandsen, T. (red.) *Pædagogen som yndighedsperson*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Dansk kvalitetsmodel på det sociale område. (2019). Hentet fra <http://www.socialkvalitetsmodel.dk/standardprogrammet/>
- Dansk Psykolog Forening (2014). *Arbejdsprogram for 2014-2016*. Hentet fra <https://www.dp.dk/fag-politik/generalforsamling-2016/beretning-2014-2016/6-bedre-indsats-i-psykiatri-og-socialpsykiatri/>
- Danske Regioner (2009). *Psykiatri*. Hentet fra <https://www.regioner.dk/sundhed/psykiatri-og-social/psykiatri>
- Danske Regioner (2019a) Lokaliseret den 17.11.2019 på <https://www.regioner.dk>
- Danske Regioner (2019b). *Prioritering*. Hentet fra <https://www.regioner.dk/sundhed/medicin/prioritering>
- Danske Regioner (2019c). *Psykiatri og social*. Hentet fra <https://www.regioner.dk/sundhed/psykiatri-og-social>
- Danske Regioner (2019d). *Nøgletal for de nationale mål for sundhedsvæsenet*. Hentet fra <https://www.regioner.dk/media/11414/majopdatering-til-hjemmeside.pdf>
- Datatilsynet (2019). *Vejledning. Samtykke*. Hentet fra <https://www.datatilsynet.dk/media/7924/samtykke.pdf>
- Datatilsynet. (2018). *Databeskyttelsesforordningen. General Data Protection Regulation*. Hentet fra <https://www.datatilsynet.dk/generelt-om-databeskyttelse/lovgivning/>
- DEFACTUM (2016). *National undersøgelse af patient- og pårørendeoplevelser i psykiatrien*, Udarbejdet af på vegne af Danske Regioner. Hentet fra https://www.regioner.dk/media/4565/lup_psykiatri_landsrapport_2016.pdf
- Delman, J. (2012) *Participatory Action Research and young adults with psychiatric disabilities*, *Psychiatric Rehabilitation Journal* 35(3): 231-234.
- Denhov, A & Topor, A. (2011). *The components of helping relationships with professionals in psychiatry: Users' perspective*. *International Journal of Social Psychiatry* 58(4): 417-424
- Det Etske Råd (2012). *Mødet med patienten og kulturen i psykiatrien*. Hentet fra <http://www.etiskraad.dk/~media/Etisk-Raad/Etiske-Temaer/Psykiatri/Publikationer/2012-06-19-tvang-i-psykiatrien.pdf>
- Det Etske Råd (2015). *Hvad er etik?* <https://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/assisteret-reproduktion/undervisning-til-grundskolen/oenskebarn/tekster/hvad-er-etik>
- Det etiske Råd i Danmark. Hentet fra <http://www.etiskraad.dk>
- Digmann, A., Nielsen A.M. & Ejlersen, L.S. (2018b). *Dem der siger, at det ikke kan lade sig gøre, skal lade vær' med at afbryde os, der allerede er i gang*. *Samfundslederskab i Skandinavien*, Årgang 33, Nr. 5: 369-393
- Duus, G. *Indledning* (2014). I G. Duus, G. Husted, K. Kildedal K., E. Laursen, E. & D. Tofteng, (red.) *Aktionsforskning. En grundbog*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Duus, G., Husted, M., Kildedal K., Laursen, E. & Tofteng, D. (red.) (2014). *Aktionsforskning. En grundbog*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Egmose, J. (2015). *Action research for sustainability: social imagination between citizens and scientists*. Farnham, Surrey, UK: Ashgate.
- Eikeland, O. (2006a). *Validity of Action Research and Validity in Action Research*. I K. AA. Nielsen & L. Svensson (red.). *Action and Interactive Research - Beyond Theory and Practice*. Maastricht & Aachen: Shaker Publishing.
- Eikeland, O. (2006b). *Condescending ethics and action research*. Extended review article. Thousand Oaks CA. London: SAGE Publications
- Eivergård, K. et al. (2016). *The Talk About the Psychiatric Patient*, *Issues in Mental Health Nursing* 37(10): 756-764
- Ejersbo, N. & Greve C. (2005). *Moderniseringen af den offentlige sektor*. København: Børsens Forlag
- Elmholdt, C. (2006). *Værdsættende anerkendende udforskning - en ny form for blød disciplinering*. *Erhvervspsykologi*, 4(3), 22-35
- Elstad, T. A. & Eide, A. H. (2009). *User participation in community mental health services: exploring the experiences of users and professionals*, *Scand Journal Caring Science* 23(4) : 674-681.
- Engbretsen, E. (2006). *Barnevernet som tekst – nærlæsning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980-tallet*. Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/260794009_Barnevernet_som_tekst_-_naerlesning_av_15_utvalgte_journaler_fra_1950-_og_1980-tallet

- Engel, G.L. (1977). *The need for a new medical model: a challenge for biomedicine*. New Series, Vol. 196, No. 4286: 129-136
- Engelstad, A. (1989). *De undertryktes teater, når tilskueren bliver deltager*. Drammen: J.W.Cappelens Forlag A/S
- EPPI-Centre. General Guideline (2015). *Systematic reviews*. Hentet fra <http://eppi.ioe.ac.uk>
- Erlandsen, T. (2013). Socialpædagogikkens udvikling i Danmark. I T. Erlandsen, N.J. Jensen, S. Langager & K.E. Petersen (red.). *Socialpædagogik*. En grundbog. København: Hans Reitzels Forlag
- Erlandsen, T. (2017). Pædagogens rolle og betydning. I K.E. Petersen & T. Erlandsen (red.). *Pædagogen som myndighedsperson*. En grundbog. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Ernst, J. & Nicolini, D. (2016). *The logic of nursing work: An organizational ethnography of practice*. Nordic Journal of Working Life, Studies, vol.6100-116
- Esmark, K., Laustsen, C.B., Andersen, N.Å. (red.). (2005) *Socialkonstruktivistiske Analysestrategier*, Roskilde: RUC Forlag
- Espersen, L.D. (2010). *Bekymrende Identiteter*. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet: SFI & Faculty of Social Sciences
- Femdal, I. & I. R. Knutsen (2017). *Dependence and resistance in community mental health care-Negotiations of user participation between staff and users*. J Psychiatr Ment Health Nurs 24(8): 600-609.
- Fitzgerald, D., Rose, N. & Singh, I. (2016). *Revitalizing sociology: Urban life and mental illness between history and the present*. British Journal of Sociology, 67 (1): 138–160.
- Flyvbjerg, B. (2001). Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How it Can Succeed Again: 1-10: Hentet fra file:///C:/Users/au230912/Downloads/Ch1MSSMPUBLIntro.pdf.
- Flyvbjerg, B. (2006). *Five Misunderstandings About Case-Study Research*, Qualitative Inquiry, journals. sagepub.com, vol. 12, no. 2, April p. 219-245
- Flyvbjerg, B. (2015). Fem misforståelser om casestudiet. I S. Brinkmann & L. Tanggaard. *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag
- FN-konvention. (2006). *Bekendtgørelse af om rettigheder for personer med handicap*. Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=194338>
- Foucault, M. (1978). *Sexualitetens Historie*, Bind 1, *Viljen til Viden*, København: Forlaget Rhodos
- Foucault, M. (1980). *The confessions of the flesh*, i *Power/Knowledge*. New York: Pantheon Books
- Foucault, M. (1982). *The Subject and Power*. Critical Inquiry, Vol. 8, No. 4, p. 777-795
- Foucault, M. (1991) *Nietzsche, Genealogy & History*: 76 ff. In Rabinow, P. (red.) *The Foucault Reader. An introduction to Foucault's thought*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books
- Foucault, M. (1991) *Polemics, Politics, and Problematizations*: 381-390. In Rabinow, P. (red.) *The Foucault Reader. An introduction to Foucault's thought*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books
- Foucault, M. (1991). In Rabinow, P. (red.) *The Foucault Reader. An introduction to Foucault's thought*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books
- Foucault, M. (1999). *Ordet og tingene. Mennesket er en ganske ny skabning*. København: Spektrum
- Foucault, M. (2001). *Socialmedicinens Fødsel*. Distinktion, nr. 3: 11-24
- Foucault, M. (2004). *Sexualitetens historie*, Bind II, *Brugen af nydelserne*. København: Det lille forlag
- Foucault, M. (2008). *Udvalgte Forelæsninger på College de France (Cour, 1977-1978), Sikkerhed, territorium, befolkning*, København: Hans Reitzels Forlag
- Foucault, M. (2009a). *Galskabens Historie i den klassiske periode*. København: Det lille forlag
- Foucault, M. (2009b). *Biopolitikens fødsel*. (Cour) 1978-1979. Forelæsninger på College de France. København: Hans Reitzels Forlag
- Foucault, M. (2016). *Overvågning og straf*. København: Det lille Forlag
- Foucault, M. (2019) *Klinikens fødsel*. København: Hans Reitzels Forlag
- Foucault, M. *Truth and Method*: 32-100. In Rabinow, P. (Edit.) *The Foucault Reader*, Harmondsworth, Middlesex: Penguin
- Frank, R. (2013). *Samvær og samtale med mennesker med sindslidelse*. Them: Forlaget Kahrius.dk
- Fredens, K. (2018). *Læring med kroppen forrest*. København: Hans Reitzels Forlag
- Freidl, M., et al. (2016). *Effects of Clinical Decision Topic on Patients' Involvement in and Satisfaction With Decisions and Their Subsequent Implementation*. Psychiatr Serv 67(6): 658-663.
- Frørup, A.K. (2011) *Vidensformer og dokumentationspraksis i socialpædagogisk arbejde*. Erhvervs-ph.d. Afhandling. Institut for Uddannelse og Pædagogik, DPU. København: Aarhus Universitet
- Frørup, A.K. (2012). *Vidensformer og dokumentationspraksis i socialpædagogisk arbejde*. Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 1: 67-74
- Frørup, A.K. (2014). *Hvordan skal pædagoger dokumentere?* Vera, Tidsskrift for pædagoger, nr. 68, september: 28-32

- Frørup, A.K. (2017). Pædagogers arbejde med skriftlig dokumentation. I M. Hjerrild (red.). *Når vi skriver om mennesker, om dokumentation i pædagogisk arbejde*. København: Akademisk Forlag
- Godden, N. J. (2017). *The Participation Imperative in Co-operative Inquiry: Personal Reflections of an Initiating Researcher*. Systemic Practice and Action Research 30(1): 1-18.
- Goffman, E. (2014). *Hverdagslivets Rollespil*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Goodwin, S., et al. (2016). *Coming of age: ten years of next-generation sequencing technologies*. Nature Reviews Genetics 17(6): 333-351.
- Görlich, A., Pless, M., Katzenelson, N. & Graversen, L. (red.) (2019) *Udsathed i Ungdomslivet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Gough, D, Oliver, S. & Thomas, J. (2017). *An introduction to systematic reviews*. London, Los Angeles: SAGE Publications
- Grundy, A. C., et al. (2016). *Bringing meaning to user involvement in mental health care planning: a qualitative exploration of service user perspectives*. J Psychiatr Ment Health Nurs 23(1): 12-21
- Gunnarsson, E.; Hansen, H.P., Nielsen, B.S. & Srisikandarajah, N. (Ed.) (2015). *Action Research for Democracy, New Ideas and Perspectives from Scandinavia*. The Introduction. London: Routledge
- Gustavsen, B. & Pålshaugen, Ø. (2015). How to Succeed in Action Research without Really Acting: Tracing the Development of Action Research to Constructivist Practice in Organizational Worklife. In P. Reason & H. Bradbury (Ed.). *The SAGE Handbook of Action Research*, Third Edition. London: Sage Publications
- Halkier, B. & Jensen, I. (2008). *Det sociale som performativitet – et praksisteoretisk perspektiv på analyse og metode*. Tidsskriftet Dansk Sociologi, Vol. 19/3, p. 49-68
- Hamre, B. (2012) *Potentialitet og optimering i skolen – Problemforståelser og forskelssætninger af elever – en nutidshistorisk analyse*. Ph.d.-afhandling. Institut for Uddannelse og Pædagogik. Aarhus: Aarhus Universitet
- Hansen, S.J. (2009). *Bureaucrati, faglige metoder eller tommelfingerregler*. Ph.d.-afhandling. Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus: Aarhus Universitet
- Hansen, T. et al. (2004). *The user perspective: respected or rejected in mental health care?* In Psychiatry Mental Health Nurs. 11(3) : 292-297
- Hansson, B. (2015). *Bare skør-normal: En analyse af en brugerstøttet praksis i psykiatrien*. Ph.d.-afhandling. Forskerskolen i Livslang Læring. Roskilde: Roskilde Universitet,
- Harbo, L.J. (2015). *Pædagogers viden kan forhindre manualblindhed*. Vera Nr. 73: 10-15
- Harbo, L.J. (2019). *Socialpædagogik i forskellige former i lyset af Luhmanns teori om sociale systemer*, Ph.d.-afhandling, Aalborg: Aalborg Universitet
- Harder, S., Køppe, S. & Mathiesen, B.B. (2008). *Sårbarhed - diatese-stress-modellen til diskussion*. I S. Harder et al. Sårbarhed. København: Hans Reitzels Forlag
- Harste, G.(1995). *Billedspor: Kommunikationens smerte, kommunikationens mening*, Social kritik, Årg. 7, nr. 40/41: 134-141
- Hastrup, K. (1992). *Det antropologiske projekt om forbløffelse*. København: Nordisk Forlag A/S
- Hastrup, K. (2015). *Feltarbejde*. I S. Brinkmann & L. Tanggaard. Kvalitative metoder. København: Hans Reitzels Forlag
- Heede, Dag. (2018). *Det tomme menneske*. Introduktion til Michel Foucault. København: Museum Tusulanums Forlag
- Heinskou, T. (2007). *Den miljøterapeutiske samtalegruppe*. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Heinskou, T. (2007). *Miljøterapiens organisationspsykologiske aspekt*. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Helm, LL. (2008a). *Stille piger i sociologisk spotlight*. MSI-modul 2, Psykologisk Institut. Aarhus Universitet
- Helm, LL. (2008b). *Drama, Daniel Stern og det nuværende øjeblik*. Drama & Teater i undervisningen, nr. 2, december: 34-38
- Helm, LL. (2009). *Gobelinens liv*. Masterafhandling i Social Integration. Psykologisk Institut. Aarhus: Aarhus Universitet
- Helm, LL. (2011a). *Drama og Teaterproduktion med psykisk syge unge*. Specialpædagogik, nr. 3: 15-28
- Helm, LL. (2011b). *Mike Leigh's Metode og Mulighederne for Mentalisering*. Masterafhandling i Drama og Teaterpædagogik. Institut for Dramaturgi. Aarhus: Aarhus Universitet
- Helm, LL. (2013). *Teater træner evnen til at mentalisere*, Psykoterapeuten nr. 3, oktober 2013: 14-21
- Helm, LL. (2017). *Fra dramaturgi til pædagogik: et bidrag til socialpædagogikkens semantiske udfordring*, Tidsskrift for Socialpædagogik, nr. 2, p: 57-70

- Henriksen, M. (2017). *Det effektive botilbud satser på faglighed, kvalitet og socialfaglige it-værktøjer*. EG A/S. Whitepaper. Hentet fra https://samfundsdesign.dk/siteassets/media/downloads/pdf/wp_sd_det-effektive-botilbud.pdf
- Hertz, S. (2017). *Børn og unge, psykiatri og samfund*. København: Akademisk Forlag
- Hertz, S. & Nielsen, J. (2011). *Fra Recovery til discovery*. Tidsskriftet for psykisk helsearbeid, vol. 8, nr. 4, Norge: Universitetsforlaget: 334-344
- Højlund, S. (2006). Hjemlighed som pædagogisk strategi. I O.S. Kristensen (Red.) *Mellem Omsorg og Metode*. Aarhus C: Systime Profession
- HØJLUND, S. (2009). *Hjemlighed som velfærdsparadoks: Om iscenesat autenticitet i døgninstitutioner for anbragte børn*. Tidsskriftet Antropologi, (59/60). Hentet fra <https://tidsskrift.dk/tidsskriftetantropologi/article/view/106837>
- Højmark, A., Jensen, N.R. & Langager, S. (2011). *Selvfølgelige forventninger, Fontænehusene som psykosocial rehabiliteringsmodel*. Aarhus: Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
- Højmark, A.M. (2011). *The Fountain House Way – to beretninger fra hverdagslivet i tre Klubhus settings i Danmark. Forskningsprogrammet SSIP - Social- og Specialpædagogik i Inkluderende Perspektiv*. Institut for Uddannelse og Pædagogik. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Høyer, K. (2019). *Hvem skal bruge sundhedsdata - og til hvad?* København: Informations Forlag,
- Hummelvoll, J.K. (2018). *Helt – ikke stykkevis og delt*. 4. udg. København: Hans Reitzels Forlag,
- Husen, M. (1996). *Det fælles tredje*. Hentet fra <http://michaelhusen.dk/socialpaedagogik-og-arbejdsprocesser>
- Husted, M. & Tofteng, D. (2011). *Theatre and action research: How drama can empower action research processes in the field of unemployment*. Action Research 9(1) 27-41
- Husted, M. & Tofteng, D. (2014). Arbejdsliv og aktionsforskning. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen & D. Tofteng. *Aktionsforskning, en grundbog*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur
- Husted, M. & Tofteng, D. (2015). New Forms of Public Participation. The Festival of Difference as Action Research on the Road to a more Inclusive Labour Market. In E. Gunnarsson, H.P. Hansen, B.S. Nielsen & N. Sriskandarajah, (Ed.). *Action Research for Democracy, New Ideas and Perspectives from Scandinavia. The Introduction*. London: Routledge
- Husted, M. & Tofteng, D. (2007). Når planlægningen er dit personlige redskab og ansvar. I A. Jensen, J. Andersen, O.E. Hansen & K.Å. Nielsen (red.). *Planlægning i teori og praksis: Et tværfagligt perspektiv*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- Ignatowicz, A. et al. (2018). *Ethical implications of digital communication for the patient-clinician relationship: analysis of interviews with clinicians and young adults with long term conditions (the LYNC study)*. BMC Medical Ethics. Hentet fra <https://bmcomedethics.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12910-018-0250-0>
- Institut for menneskerettigheder. (2009). Dansk ratificering af FN's Konvention. Hentet fra <https://menneskeret.dk/handicap>
- Jæger, B. (2003). Tingenes politik. Studiet af den materielle verden i et konstruktivistisk perspektiv. I A.D. Hansen & K. Sehested (red.). *Konstruktive bidrag*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005). Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. København: Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red.) (2003) At skabe en klient: Institutionelle identiteter i socialt arbejde. København: Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red.) (2012). At skabe en professionel: Ansvar og autonomi i velfærdsstaten. København: Hans Reitzels Forlag
- Jensen J. B., Tofteng D. og Gunnarsson E. (2018) Forskning og Forandring, Vol. 1, No. 2. Hentet fra <https://doi.org/10.23865/fof.v1.1454>
- Jensen, A.F. (2005) Mellem ting. Foucaults filosofi. Især Kap. 2,3. Frederiksberg: Det lille forlag
- Jensen, A.F. (2007). Governmentality og empowerment. Hentet fra http://www.filosoffen.dk/arkiv/dialog/filosoffens-brevkasse/governmentality-og-empowerment/?tx_web2pdf_pi1%5Baction%5D=&tx_web2pdf_pi1%5Bargument%5D=printPage&tx_web2pdf_pi1%5Bcontroller%5D=Pdf&cHash=4e42718e47e48d5541f31d382f2660
- Jensen, A.F. (2009) Indledning. I M. Foucault. Galskabens Historie i den klassiske periode. P. 7-21. København: Det lille forlag
- Jensen, A.F. (2012) Mellem ting. Foucaults filosofi. Frederiksberg: Det lille forlag, Mellem ting. Foucaults filosofi, 2. Edition. København: THP

- Jensen, A.F. (2013). Systems of Thought - Systems of Management and Governance. Forelæsning. Hentet fra <http://www.filosoffen.dk/sprog/english/foucault-systems-of-thought-video/>
- Jensen, J. B. (2011). Kreativitet og serendipitet – en didaktisk refleksion. Dansk Pædagogisk tidsskrift nr. 2
- Jensen, J.B. (2014). Musik, Kunst og æstetisk læring. I G. Duus, G. Husted, K. Kildedal K., E. Laursen, E. & D. Tofteng, (red.) Aktionsforskning. En grundbog. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Jensen, J.B. (2017). Aktionsforskning. Fra forskningsideal til forskningspraksis. I T.T. Ensig (red.), Empiriske undersøgelser og metodiske greb i de pædagogiske professionsuddannelser. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, N.R. (2006). Grundbog i socialpædagogik. CVU-Midtvest Viborg: Forlaget PUC.
- Jensen, N.R. (2013). Social Pedagogy I modern times. Social pedagogy in the 21.th Century, education policy analysis archives, Vol. 21, No 43, Special Issue, April p. 1-15
- Jensen, P., Jensen, K.B., Olsen, E. and Sørensen, D. (2004). Recovery på dansk. At overvinde psykosociale handicap. Aarhus: Systime Academic.
- Jensen, T. E. (2005). Aktør-netværksteori. Latours, Callons og Laws materielle semiotik I A. Esmark, C.B. Laustsen & N.Å. Andersen (red.) Socialkonstruktivistiske analysestrategier, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag Jensen,
- Jensen, T. E. (2015) Bruno Latour og konstruktionisme – en introduktion, Psykologisk Laboratorium. København: Københavns Universitet
- Jesson, J.K., Matheson, L. & Lacey, F.M.(2011). *Doing your literature review: traditional and systematic techniques*. Los Angeles, California: Sage Publications
- Johansen, K.S (2005). *Kultur og Psykiatri. En antropologi om transkulturel psykiatri på danske hospitaler*. Ph.d. afhandling. København: Sct. Hans Hospital og Institut for Antropologi, Det samfundsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet
- John Andersen & Annette Bilfeldt (2015): *Action research in nursing homes*, AR, SAGE 2016, Vol. 14(1) 19–35
- Jones, M. & Bonn, E.M. (1973). *From the therapeutic community to self-sufficient community*. Hospital & Community Psychiatry: 24(10), 675–679
- Joranger, L. (2016). *Foucaults humanistiske psykologi*, Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol. 53, nr. 12: 1042-1048
- Jørgensen, A.S. & Langager, S. (2011). Diagnoser i udvikling: tendenser og konsekvenser i forhold til social- og specialpædagogik. s. 17-37. I M. Bryderup. (red.). Diagnoser i specialpædagogik og socialpædagogik. København: Hans Reitzels Forlag
- Jørgensen, J.H. & Digmann, A.M. (2018a). Vi vil gerne – men vi magter det ikke. Samfundslederskab i Skandinavien, Hentet fra <https://www.denoffentlige.dk/ledelse-paa-tvaers-vi-vil-gerne-men-vi-magter-det-ikke>
- Jørgensen, J.H., Digmann, A., Ingerslev, K. & Andersen, P.B.N.(2016). På tværs. Grænsekrydsende ledelse og samarbejde. København: Gyldendal Public
- Jørgensen, K. & Præstegaard, J. (2018). Patient participation as discursive practice—A critical discourse analysis of Danish mental healthcare. Nursing Inquiry 25(2), p. 1-11
- Jørgensen, M.G.(2007). Hverdagen og det projektive niveau. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Jørgensen, P., Breckjær, P. & Nordentoft, M. (2012). *Psykiatriens udfordringer*. København: Forlaget Munksgaard
- Karlsen, M.P. & Villadsen, K. (2007). Hvor skal talen komme fra? Dansk Sociologi, nr. 20/18. årg. P. 7-29
- Karterud, S. (1999) *Gruppenanalyse - psykodynamisk gruppepsykoterapi*. Oslo: Forlaget Pax A/S
- Katzenelson, N. et al. (2019). Ny udsathed i ungdomslivet, Hans Reitzels Forlag, København
- Kidd, S., Kenny & A., McKinstry, C. (2015). Exploring the meaning of recovery-oriented care: An action-research study. International Journal of Mental Health Nursing 24(1): 38-48.
- Kildedal, K. & Laursen, E. (2014). Professionsudvikling – udvikling af professionel praksis gennemaktionsforskning. I G. Duus, G. Husted, K. Kildedal K., E. Laursen, E. & D. Tofteng, (red.) Aktionsforskning. En grundbog. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Kildehuset, Fountainhouse Aalborg. (2019). Hentet fra <http://kildehuset-fountainhouse.dk/om-kildehuset.aspx>
- Kinderman, P. (2014). *A Prescription for Psychiatry: Why We Need a Whole New Approach to Mental Health and Wellbeing*. London: Palgrave Macmillan
- Kjølnér, T. (2004a). Devised Theatre, Experimental drama. Nordic Voices, Landslaget drama i skolen
- Kjølnér, T. (2004b). Teater, Drama og kollektive skabelsesprocesser. Drama nr. 3. p.

- Kjølnér, T. (2009). Devising og Konzeptuel Devising. I L. Kobbarnagel, L. (red.): Skuespilleren på arbejde. Frederiksberg: Frydenlund
- Knudsen, K.N. (2018). *Forskeren som dramaturg – dramaturgi som reflektiv metodologi*. Journal for Research in Arts and Sports Education, Special Issue: Å forske med kunsten. Vol. 2: 39–52
- Kommunernes Landsforening (2013). Afdækning af sundhedsindsatser på de sociale botilbud. Rapport Hentet fra https://www.kl.dk/media/15832/afd-kning_af_sundhedsindsatser_p-_de_sociale_botil.pdf
- Kragh, J.V. (red.). (2008). *Psykiatriens historie i Danmark*. København: Hans Reitzels Forlag
- Kristensen & Strømgaard (2011). *Afvigelsens balance: Om transformation af individer i grupper*. Psyke og Logos, 32, 395-417
- Kristensen O.S., Oberman M.L. & Dolmer, A. (2007) *Notat om forskellen mellem social integration og social inklusion* <http://www.forskningsdatabasen.dk/da/catalog/2194627403>
- Kristensen, O. S. (2011). *The institutional set-up: an analysis of social pedagogues' accounts of treatment in everyday practice*, European Journal of Social Work 14(2): 229-245.
- Kristensen, O. S., februar 2009: Arbejdsrapport vedr. Kybernetikkens efterspil, AU, Århus
- Kristensen, O.S. & Andersen T. (2006). Det er mere sprog end metode - hvordan der tales om børn på døgninstitution. I O. S. Kristensen (red.). *Mellem omsorg og metode*: Aarhus C: Systime Profession
- Kristensen, O.S. & Hybel, K.A. (2006). Fænomen og virkning – Introduktion til antologien. I O.S. Kristensen. (red.) *Mellem Omsorg og Metode*. Aarhus C: Systime Profession
- Kristensen, O.S. (2005): *In or out – integration af udsatte børn i skolens fællesskaber*, Pædagogisk Psykologisk Rådgivning, Nr. 5-6, p. 583-593
- Kristensen, O.S. (2007). *Sandhedsspillet. Et socialpsykologisk essay om grundtemaer i evalueringsforskning*. Århus: Aarhus Universitet.
- Kristensen, O.S. (2008b) *Hvordan kan man håndtere den vanskelige balance mellem pædagogik og målinger?* Faget pædagogik, Billesøe og Baltzer: 250-274 Værløse
- Kristensen, O.S. (2010). *Grav, hvor du står*. Fagbladet Socialpædagogen nr. 21, 15.oktober: Bagsiden
- Kristensen, O.S. (2013). *Den komplekse anbringelse*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur
- Kristensen, O.S. (2015) *Den vanskelige transition for anbragte unge*. Kognition & Pædagogik, Bind 25, Nr. 95: 66-75
- Kristensen, O.S., (2001). *Organisationen som kulturelt fænomen*, Psyke & Logos, nr. 22, København: Dansk Psykologisk Forlag
- Kristensen, O.S., (2008a). *At blive en del af samfundet*. Manuskript til tiltrædelsesforelæsning. Århus: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet
- Kristensen, O.S.2006. (Red.). *Mellem omsorg og metode*, Forlaget Systime, Aarhus
- Kristiansen, M. & Bloch-Poulsen, J. (2012). Participation i aktionsforskning – mellem metode og verdenssyn, deltagelse og medbestemmelse. I A. Bilfeldt et al. (red.). *Refleksiv praksis - forskning i forandring*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
- Krøgholt, I. (2002). *Risiko eller fare. Åbning og lukning af teaterprocesser*. Institut for Dramaturgi, Århus: Aktuelle teaterproblemer nr. 48
- Krogstrup, H.K. (2011). *Kampen om evidens. Resultatmåling, effektevaluering og evidens*. København: Hans Reitzels forlag
- Lang, P. & McAdam, E. (1997). *Narrative-acting: Future dreams in present living*. Human Systems: 3-12
- Lang, P. & McAdam, E. (2002). Børns verdener. Udfoldelse i skoler, familier og samfund. I T.C. Dalsgaard, T. Meisner & K. Voetman (red.). *Værdsat – værdsættende samtaler i praksis*. København: Dansk Psykologisk Forlag
- Lang, P.(2008). *Opfyldelse af drømme i komplekse situationer*. Kognition & pædagogik, nr. 68, juni: 28-38
- Langager, S. (1994). *Omsorgsbetingelser i socialpædagogisk arbejde*. Social Kritik Årg. 5, nr. 30, p.19-26
- Langager, S. (2007). *Socialpædagogisk arbejde på døgninstitutioner/opholdssteder med særligt henblik på udvikling af handlekompetencer*. HPA-serie no. 11. Arbejdsrapport. Hentet fra <http://www.dpu.dk/HPA/Publikationer> (Udgået pr. marts 2020)
- Langager, S. (2012). *Diagnosernes Himmelflugt*. Tidsskrift for Socialpædagogik, nr. 1, p. 19-29
- Langager, S. (2015). Diagnosekultur, socialpsykiatri og socialpædagogik med særligt henblik på unge- og voksenområdet. I T. Erlandsen, N.J. Jensen, S. Langager & K.E. Petersen. *Socialpædagogik – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag
- Langager, S. (2017a). *Recovery på skoleskemaet*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift, nr. 1, februar 2017
- Langager, S. (2017b). *Farvel til inklusionsbegrebet?* Specialpædagogik Vol. 37, No. 3/4, 2017, p. 12-19
- Latour, B. & Woolgar, S. (1986). *Laboratory Life, Princeton*, New Jersey: Princeton University Press,
- Latour, B. (1999). *Pandora's Hope – Essays on the reality of science studies*, Cambridge: Havard University Press,

- Latour, B. (2008). *En ny sociologi for et nyt samfund*. København: Akademisk Forlag
- Lauveng, A. (2009). *I morgen var jeg altid en løve*. København: Akademisk Forlag
- Le Boutillier, C., et al. (2011). *What Does Recovery Mean in Practice? A Qualitative Analysis of International Recovery-Oriented Practice Guidance*. *Psychiatric Services* 62(12): 1470-1476.
- Lewin, K. & Lippitt, R (1938). *An Experimental Approach to the Study of Autocracy and Democracy: A Preliminary Note*. *Sociometry*. American Sociological Association Stable URL: Vol. 1, No. 3/4, pp. 292-300. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/2785585?seq=1>
- Lewin, K. (1945). In Lewin, G.W. (1948) (red.): *Resolving social conflicts*. A publication of the Research Center for Group Dynamics, University of Michigan: Harper & Row
- Lewin, K. (1947). *Frontiers in group dynamics. I. Concept, method and reality in social science*. *Social equilibria*. *Human Relations*. I: 5-40
- Lewin, K. (1951). *Problems of research in social psychology*. In D. Cartwright (Ed.), *Field theory in social science*. New York: Harper & Brothers
- Lewin, K. (1987). *Resolving Social Conflict*, selected papers on group dynamics. In (G. W. Lewin red.). New York: Evanston & London: Harper & Row Publishers.
- Lewin, K. (1997). *Experiments in Social Space*. American Psychological Association, in *Reflections*, Volume 1, no. 1
- Lewin, Kurt (1936). *Principles of topological psychology*. New York & London: McGraw-Hill Book Company, Inc.
- Lihme, B. (1988). *Socialpædagogik for børn og unge: et debatoplæg med særlig henblik på døgninstitutionen*. Aarhus N: SocPol
- Lihme, B. (red.) (2015). *Det sociale betydning for mennesker med sindslidelse*. København: Akademisk Forlag
- Lindgren, S. (2007). Michel Foucault. I H. Andersen & L.B. Kaspersen. *Klassisk og Moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag,
- Lindhult, E. (2015). *Towards Democratic Scientific Inquiry*. I E. Gunnarsson, H. P. Hansen & B. S. Nielsen (red.), *Action Research for Democracy: New Ideas and Perspectives from Scandinavia*. Commons, Sustain, Taylor and Francis, Florence: Routledge Advances in Research Methods
- Linhorst, D. M., et al. (2001). *The involvement of a consumer council in organizational decision making in a public psychiatric hospital*. *Journal of Behavioral Health Services and Research* 28(4): 427-438.
- Linhorst, D. M., et al. (2005). *Promoting participation in organizational decision making by clients with severe mental illness*. *Social Work* 50(1) p. 21-30.
- Ljungberg et al. (2015). *The Art of Helpful Relationships with Professionals: A Meta-ethnography of the Perspective of Persons with Severe Mental Illness*, *Psychiat Q* 86: 471-495, New York: Springer Science+Business Media
- Ljungberg, A. et al. (2016). *Non-helpful relationships with professionals - a literature review of the perspective of persons with severe mental illness*. *J Ment Health* 25(3): 267-277.
- Løgstrup, K.E. (1991). *Den etiske Fordring*. København: Gyldendal
- Loos, S., et al. (2017). *Recovery and decision-making involvement in people with severe mental illness from six countries: a prospective observational study*. *BMC Psychiatry* 17(1): 38.
- Madsen, B. (2009): *Kurt Lewins modstandsbegreb – nærlæsninger*, udvidelser og kritik. *Psyke & Logos*, 30: 391- 417
- Malachowski, C. K. (2015). *Organizational Culture Schock: Ethnographic Fieldwork Strategies for the Novice Health Science Researcher*. *Forum: Qualitative Social Research*, 16(2), Art 9.
- Mandag Morgen & Trygfonden (2016). *Sundhedsvæsenet – ifølge danskerne*. Rapport. Hentet fra https://www.mm.dk/pdf/Sundhedsv%C3%A6senet_if%C3%B8lge-danskerne_web.pdf
- Mathisen, V., et al. (2016). *Whose decision is it anyway? A qualitative study of user participation and how clinicians deal with the patient perspective in mental healthcare*, *The Mental Health Review* 21(4) p. 249-260
- Matthewman, S. (2016). *Michel Foucault, Technology, and Actor-Network Theory*. Hentet fra <https://www.researchgate.net/publication/269955985>
- McCormick, D. W. (2007). *Dramaturgical analyses of organizational change and conflict*, *Journal of Organizational Change Management*, Vol. 20, No. 5: 685-699
- Michels, R. (1999). *Are research ethics bad for our mental health?* *New England Journal of Medicine*, 340: 1427-30
- Mik-Meyer, N. & Villadsen, K. (2007). *Magtens Former, Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren* København: Hans Reitzels Forlag,
- Mik-Meyer, N. (2002). *Omsorgens herredømme*. I N. Mortensen & M. Järvinen (red.) (2002). *Det magtfulde møde mellem system og klient*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

- Milbourn, B., et al. (2015). *Respecting recovery: research relationships with people with mental illness*. Qualitative Research Journal 15(3): 1-18
- Moe, A. (2009). *Om mine erfaringer med Mike Leighs metode*. Teatermagasinet Teater No. 1
- Møller, M.Ø., Iversen, K. & Andersen, V.N. *Review af resultatbaseret styring Resultatbaseret styring på grundskolebeskæftigelses- og socialområdet*. KORA. Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning. Hentet fra file:///C:/Users/au230912/Documents/Ph.d.-litt/VIVE.pdf
- Moos et al. (2019) *Glidninger 'usynlige' forandringer indenfor pædagogik og uddannelser*. DPU. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Mortensen, N. & Järvinen, M. (red.) (2002). *Det magtfulde møde mellem system og klient*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Mottelson, M. (2012). *Pædagogik som teori, kunst, kald, håndværk, profession eller videnskab*. I Klassisk og moderne pædagogisk teori. I P. Østergaard Andersen & T. Ellegaard (red.). København: Hans Reitzels Forlag
- Muroff, J. R., et al. (2005). *Is Psychiatric Research Stigmatized? An Experimental Survey of the Public*. Schizophrenia Bulletin 32(1): 129-136
- National Videnskabetisk Komité (2017). *Samtykkeerklæringer*. Hentet fra <http://www.nvk.dk/samtykkeerklæringer>
- Nepper Larsen, S. (2017). *Kritik af samtidens reformfeber*, Handout fra foredrag DPU, AU den 19.maj: 7
- Nielsen, B. S. & Nielsen, K. A. (2016). Critical Utopian Action Research. The Potentials of Action Research in Democratization of Society. I E. Gunnarsson, H. P. Hansen & B. S. Nielsen (red.), *Action Research for Democracy: New Ideas and Perspectives from Scandinavia*. Commons, Sustain, Taylor and Francis, Florence: Routledge Advances in Research Methods
- Nielsen, B. S. (2012). Livslyst og demokrati. Efterskrift. I A. Bilfeldt, M. Søgaard Jørgensen, & M. Mahler (red.), *Fra pres til ressource: - pårørendesamarbejde og psykisk arbejdsmiljø. Et aktionsforskningsprojekt på tre plejeboligcentre i Københavns Kommune: Deborah Centret, Rosenborgcentret og Plejecentret Kærbo*. Aalborg Universitet: Aalborg Universitetsforlag.
- Nielsen, B.S. & Nielsen K.A. (2015a). Aktionsforskning. I S. Brinkmann & L. Tanggaard. *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag
- Nielsen, B.S. & Nielsen K.A.: 2015b: Artistic Sense in Action Research i *Action Research for Democracy: New Ideas and Perspectives From Scandinavia*: 216-238, London
- Nielsen, K. A. & Nielsen, B. S. (2006). Methodologies in Action Research. *Action Research and Critical Theory*. I K. A. Nielsen & L. Svensson (red.), *Action Research and Interactive Research. Beyond Theory and Practice*. Maastricht, Netherland: Maastricht: Shaker Publishing
- Nielsen, K.A. (2014). Aktionsforskningens historie – på vej til et reflektivt akademisk selskab. I G. Duus, G. Husted, K. Kildedal K., E. Laursen, E. & D. Tofteng, (red.) *Aktionsforskning*. En grundbog. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Nielsen, K.H. (2017). *Viden*. Tænkepauser. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Nielsen, M.V., Hesselberg, K.B., Brown, R., Clausen, A.S., Jørgensen, M.N. & Agerup, L.C. (2017). *Dokumentation af Socialpædagogisk praksis – et review af vores nuværende viden*. Region Sjælland: Professionshøjskolen Absalon. Hentet fra <https://www.regionsjaelland.dk/Social/Forskning/forskning/Documents/Dokumentation%20af%20Socialp%C3%A6dagogisk%20praksis%20-%20et%20review%20af%20vores%20nuv%C3%A6rende%20viden.pdf>
- Nissen, M. A. (2005). *Behandlerblikket: Om sociale problemers tilblivelse, intervention og forandring i socialt arbejde med familier og børn med udgangspunkt i analyser af behandlingskommunikation på døgninstitutioner for familiebehandling*. Ph.d.-afhandling FOSO - Netværk for forskning i socialt arbejde Institut for Sociologi og Socialt Arbejde. Hentet fra <https://vbn.aau.dk/da/publications/behandlerblikket-om-sociale-problemers-tilblivelse-intervention->
- Nissen, M. A., Pringle, K. & Uggerhøj, L. (2007). *Magt og forandring i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag
- Nordentoft, H. M. & B. R. Olesen (2018). *A critical reflexive perspective on othering in collaborative knowledge production*. Qualitative Research Journal 18(1): 55-66.
- Nordentoft, H. M. and B. R. Olesen (2014). *Kommunikation i kontekst*. København: Forfatterne og Munksgaard,
- Nordentoft, M. (2018). *Hvordan skaber vi fremtidens psykiatri?* København: Informations Forlag
- Nørgaard, B. (2005). *Axel Honneth og en teori om anerkendelse*. Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 16, 2005
- Nøttrup, J. (2016). *Forandring sker i fællesskaber*. Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 2, p. 75-91

- Oeye, C. & A. Skorpen (2010). *Milieu therapy as a collective or individualistic phenomenon? An ethnographic study of daily life in a psychiatric hospital in the era of individualism*. Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies / Vård i Norden 30(3): 25-29
- Oeye, C. et al. (2009). *User participation when using milieu therapy in a psychiatric hospital in Norway: a mission impossible?* Nursery Inquiry 16(4) p. 287-296
- Oldham, T.A. (2016). *Dramaturgy in action...even if it's not as a dramaturg*. In M. Romanska (Ed.) *The Routledge Companion to Dramaturgy*. Oxon: Routledge
- Olesen, B. R. & H. M. Nordentoft. (2013). *Walking the talk? A Micro-Sociological Approach to the Co-production of Knowledge and Power in Action Research*. International Journal of Action Research 9(1): 67-94.
- Olesen, B.R. & Pedersen, C.H. (2013). *Co-Producing Knowledge: Between Othering, Emotionality and Dialogue*. In Further perspectives on reflexive strategies. I L. Phillips, M. Kristiansen, M. Vehviläinen & E. Gunnarsson (red.), *Knowledge and Power in Collaborative Research: A Reflexive Approach*. London & New York: Routledge.
- Olesen, B.R. (2011). *Aktionsforskning - om at skabe meningsfuld viden og forandring sammen*. I Almlund, P.(red). *Fra metateori til kommunikation*. København: Hans Reitzels Forlag
- Olesen, B.R., Phillips, L. & Johansen, T.R. (red.).(2018). *Dialog og samskabelse – metoder til en reflektiv praksis*. København: Akademisk Forlag
- Paaby, K., Nielsen, B.S. & Nielsen K.A. (1988). *Fremtidsværksteder som foregrebet utopi*, Kontext Nr. 51: 4-60
- Pålshaugen, Ø. (2014). *Action research for democracy--a Scandinavian approach*. International Journal of Action Research, 10(1) p 98–115
- Patienthåndbogen. (2018). *Om psykisk sygdom*. Hentet fra <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/psyke/om-psykiatri/psykiatri/>
- Pedersen & Andreassen (2015). *Når dokumentation understøtter recovery*. Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering. Hentet fra https://psykosocialrehabilitering.dk/download/naar-dokumentation-understoetter-recovery-2?wpdmdl=2475&ind=P-5hLdTJsGhJHJ8bnUsLZVoxinOAKRup_H1CfOV-k-3VT7W6Ridx7spVsKp_l8hdZy5dZxRCjexjbBMPjppqr81lekL70PogVk2LOQX6e7WQ
- Pedersen, L. & Andreassen, L.(2015). *Når dokumentation understøtter recovery*. Interessegruppen for dokumentation og forskning i Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering. Hentet fra http://psykosocialrehabilitering.dk/wp-content/uploads/2016/03/Naar_dokumentation_understoetter_recovery.pdf
- Pemberton, R. & Wainwright, T. (2014). *The end of mental illness thinking?* International Journal of Clinical and Health Psychology 14: 216-220
- Petersen, A. (2012). *Behandlingspsykiatri og socialpsykiatri: potato potato*. Social Kritik, Årg. 7, nr. 40/41: 134-141
- Petersen, A. (2019). Interview I A. Görlich, M. Pless, N. Katzenelson, N. & L. Graversen (red.) *Udsathed i Ungdomslivet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Petersen, K. (2009). *Brugerinddragelse i rehabilitering, En kvalitativ undersøgelse af borgerens perspektiv*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet
- Petersen, K., et al. (2008). *User participation and involvement in mental health rehabilitation: A literature review*. International Journal of Therapy and Rehabilitation 15(7) p. 306-313
- Phillips, L. (2008): *Når forskningsbaseret viden forhandles*. Hentet fra <http://www.ruc.dk/komm/>
- Phillips, L. (2012). *Knowledge and power in collaborative research: a reflexive approach*. New York: Routledge. Advances in research methods; 6: 301
- Phillips, L. et al (2018). *De-romanticising dialogue in collaborative health care research*. Qualitative Research in Medicine & Healthcare, Vol. 2/1-13
- Phillips, L. J. & Kristiansen, M. (2013). *Characteristics and challenges of collaborative research: Dialogue, Reflexivity, Power and Ethics*. London & New York: Routledge
- Pii, K.H. (2017). *Magtens distribution i patientcentreret forebyggelse og sundhedsfremme*. Karlsen & Villadsen (Red.) Sundhed og Magt. København: Hans Reitzels Forlag
- Priebe, S. (2016). *A social paradigm in psychiatry – themes and perspectives*. Epidemiol Psychiatr Sci 25(6): 521-527.
- Priebe, S. et al. (2011). *Good communication in psychiatry – a conceptual review*. European Psychiatry 26: 403–407
- Priebe, S., Burns, T. & Craig T. (2013). *The future of academic psychiatry may be social*. British Journal of Psychiatry 202(5): 319-320.
- Psykiatrifonden. (2015). *Årsrapport*. Hentet fra https://www.psykiatrifonden.dk/media/640179/aarsrapport-2015_low_pages.pdf

- Puschner, B., et al. (2013). *Development and psychometric properties of a five-language multiperspective instrument to assess clinical decision making style in the treatment of people with severe mental illness (CDMS)*. BMC Psychiatry 13: 48
- Raffnsøe, S. & Gudmand-Høyer, M.T. (2004). *Michel Foucaults historiske dispositiv analyse*. København: Copenhagen Business School
- Raffnsøe, S., Gudmand-Høyer, M.T. & Thaning, M.S. (2009). *Foucault*. Kap. 1, 14. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Ramian, K. (2004). *Kvalitetsundersøgelse af ændringer i socialpsykiatrien efter indførelse af grundtaksten*. Århus Amt: Center for evaluering. Hentet fra <http://knudramian.pbworks.com/f/Kvalitetsunders%C3%B8gelse%20af%20grundtakstereformen.pdf>
- Reason, P. & Bradbury, H. (2008) Introduction, In *The SAGE Handbook of Action Research*, Second Edition. London: Sage Publications
- Reason, P. & Bradbury, H. (red) (2008). *The SAGE Handbook of Action Research*, Second Edition. London: Sage Publications
- Reason, P. & Bradbury, H. (red) (2013). *The SAGE Handbook of Action Research*, Second Edition. London: Sage Publications
- Reason, P. & Bradbury, H. (red) (2015.) *The SAGE Handbook of Action Research*, Third Edition. London: Sage Publications
- Region Midt (2017). *Borgeren som aktiv medborger*. Hentet fra https://www.rm.dk/api/NewESDHBBlock/DownloadFile?agendaPath=%5C%5CRMAPP0221.onerm.dk%5CCMS01EXT%5CESDH%20Data%5CRM_Internet%5CDagsordener%5Cregionsraadet%202017%5C26-04-2017%5CAaben_dagsorden&appendixId=163121
- Region Midt (2018). *Regionens målbillede*. Hentet fra https://www.rm.dk/api/NewESDHBBlock/DownloadFile?agendaPath=%5C%5CRMAPP0221.onerm.dk%5CCMS01-T%5CESDH%20Data%5CRM_Internet%5CDagsordener%5Cregionsraadet%202017%5C26-04-2017%5CAaben_dagsorden&appendixId=163121
- Region Midt. (2012). *Bruger – og pårørendepolitik for socialområdet i Region Midtjylland 2012*. Hentet fra https://www.rm.dk/api/NewESDHBBlock/DownloadFile?agendaPath=%5C%5CRMAPP0221.onerm.dk%5Ccms01-ext%5CESDH%20Data%5CRM_Internet%5CDagsordener%5CUdvalg_vedroerende_ps%202013%5C16-04-2012%5CAaben_dagsorden&appendixId=27413
- Region Midt. (2013). *Dansk kvalitetsmodel på det sociale område*. Hentet den 9. april 2020 fra <https://www.sua.rm.dk/siteassets/om-os/ps-de5/kvalitet/regionale-retningslinjer/retningslinje-for-brugerinddragelse---2012.pdf>
- Region Midt. (2015). *Dansk kvalitetsmodel på det sociale område*. Hentet den 9. april 2020 fra https://www.rm.dk/api/NewESDHBBlock/DownloadFile?agendaPath=%5C%5CRMAPP0221.onerm.dk%5Ccms01-ext%5CESDH%20Data%5CRM_Internet%5CDagsordener%5Cpsykiatri-og_social%202015%5C28-04-2015%5CAaben_dagsorden&appendixId=101152
- Region Midt. (2019). *Faginfor og forskning*. <https://www.rm.dk/sundhed/faginfor/forskning/folkesundhed-og-kvalitetsudvikling-cfk/>
- Region Midt. (2020). *Dansk kvalitetsmodel på det sociale område*. Hentet fra <http://www.socialkvalitetsmodel.dk/>
- Region Nordjylland (2017). *Skærmning i Psykiatrien*. Hentet fra <https://pri.rn.dk/Sider/19742.aspx>
- Region Sjælland (2016). *Relationer og deeskalering. Psykiatriens koncept til forebyggelse og håndtering af konflikter – frem mod år 2020*. Hentet fra https://www.regionsjaelland.dk/sundhed/geo/psykiatrien/om_psykiatrien/kompetencecenter-for-relationer-og-deeskalering/Documents/PjecePsykiatriensRelationsogDeeskaleringskoncept.pdf
- Restall, G. & C. Strutt. (2008). *Participation in planning and evaluating mental health services: building capacity*. Psychiatr Rehabil J 31(3): 234-238
- Riiskjær, E. (2011). *Patienttilfredshed sløres i kvantitative undersøgelser*. Rapport. Region Midt, Defactum. Hentet fra <https://www.defactum.dk/aktuelt/nyheder/nyhedsarkiv/nyheder-cfk-2011/patienttilfredshed-slores-i-quantitative-undersogelser/>
- Riiskjær, E. (2014). *Patienten som partner. En nødvendig idé med ringe plads*. Aarhus: Syddansk Universitetsforlag
- Ringer, A. (2013). *Listening to Patients. A Study of Illness Discourses, Patient Identities, and User Involvement in Contemporary Psychiatric Practice*. Ph.D. dissertation. Graduate School in Lifelong Learning. Denmark: Roskilde University

- Rise, M. B. Steinsbekk, A. (2015). *Does implementing a development plan for user participation in a mental hospital change patients' experience? A non-randomized controlled study*. *Health Expect* 18(5): 809-825.
- Rise, M. B., et al. (2013). *Experiences from the implementation of a comprehensive development plan for user involvement in a mental health hospital: A qualitative case study*, *International Journal of Social Psychiatry* 60(4): 387-395.
- Rise, M. B., et al. (2014). *Safely cared for or empowered in mental health care? Yes, please*. *International Journal of Social Psychiatry* 60 (2): 134-138.
- Rose, D. (2001). *Users' voices: The perspectives of mental health service users on community and hospital care*. London: The Sainsbury Centre for Mental Health
- Rose, N. (Edit.) (2003). *The essential Foucault: selections from essential works of Foucault, 1954-1984*. Revised Edition. New York: New Press.
- Rose, N. & Abi-Rached, J. (2014). *Governing through the Brain: Neuropolitics. Neuroscience and Subjectivity*. The Cambridge Journal of Anthropology, Berghahn Books, Vol. 32, No. 1, 3-23
- Rose, N. (1991). *Governing by numbers: Figuring out democracy*, *Accounting Organizations and SocieQ*, Vol. 16, No. : 673-692, Great Britain: GoldsmithS College, University of London,
- Rose, N. (1996). *Re-figuring the territory of government*. In *Economy and Society* Volume 25, No 3, August 1996: 327-356, Routledge
- Rose, N. (1999). *Powers of Freedom*. Cambridge: Cambridge University Press
- Rose, N. (2001). *Biopolitics in the Twenty First Century*. *Distinktion*, Nr. 3: 25-44
- Rose, N. (2012). Interview med Peder Holm Pedersen: *Ansvar for egen hjerne*, *Asterisk*, marts 2012, p 12-15
- Rose, N. (2013). *Mental Illness: Five Hard questions*. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=KxI6DmbEKQg>
- Rose, N. (2016a). *Hvad er diagnoser til for?* I S. Brinkmann & A. Petersen (red.) *Diagnoser*. Aarhus: Forlaget Klim
- Rose, N. (2016b). *Reading the Human Brain: How the Mind Became Legible*. *Body & Society*, Vol. 22(2): 140-177
- Rose, N. (2017a). *Still 'like birds on the wire', Freedom of Neoliberalism*. *Economy and Society*, 46:3-4: 303-323
- Rose, N. (2017b). *Mental Health and the Megacity*. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=zn5yIFRtt8M>
- Rose, N. (2019). Interview i A. Görlich, M. Pless, N. Katzenelson, N. & L. Graversen (red.). *Udsathed i Ungdomslivet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Rosenbaum, B. (2007). Miljøterapiens etiske aspekt. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Ross, M. (1978). *The Creative Arts*: 33-120. London: Heinemann Educational Books
- Rothuizen, J. J. (2014). *Professionsidentitet i svæv. Unges livsvilkår*. I G. Johannsen and M. Petersen. København: Akademisk Forlag
- Rothuizen, J.J. & Boldsen, P.(2016). *Socialpædagogik i arbejdet med mennesker med sindslidelser*. Aarhus Kommune: for Socialpædagogernes Landsforbund hentet fra <https://sl.dk/media/4263/socialpaedagogik-i-arbejdet-med-mennesker-med-sindslidelser.pdf>
- Rothuizen, J.J. (2015). Faglighed som social deltagelse. I B. Lihme (Red.) *Det sociales betydning for mennesker med sindslidelse*. København: Akademisk Forlag
- Salamanca Erklæringen og Handlingsprogrammet for Specialundervisning* (1997). Hentet fra <http://static.uvm.dk/Publikationer/1997/salamanca.pdf>
- Schjødt T.& Heinskou, T. (red.) 2007. *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Schjødt, T. & Heinskou, T. (2007). *Hvad er miljøterapi, Miljøterapi – terapeutisk miljø*. I T. Schjødt & Heinskou, T. (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Schjødt, T. (2007). Miljøterapiens relationelle aspekt. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Schnack, K. Dannelse. I L.B. Brønsted, C. Jørgensen, M. Mottelson & L.J. Muschinsky. *Ny Pædagogisk Opslagsbog*. København: Gyldendal
- Schön, D. A. (2001). *Den reflekterende praktiker: Hvordan professionelle tænker, når de arbejder*: 43-67. Aarhus: Forlaget Klim
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution - Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Ph.d.-afhandling. Odense: Syddansk Universitet
- Schwartz, I. (2014). *Hverdagsliv og livsforløb, Tværprofessionelt samarbejde om støtte til børn og unges livsførelse*. Aarhus: Forlaget Klim
- Schwartz, I. (2018). *Social Inclusion and Residential Child Care*. Centre for Applied Welfare Research. Denmark: University College Lillebaelt,

- Schwartz, R., et al. (2013). *Mental health consumers and providers dialogue in an institutional setting: A participatory approach to promoting recovery-oriented care*. *Psychiatric Rehabilitation Journal* 36(2): 113-115.
- Simonsen, E. (2012). *Den etiske fordring i psykiatrien*. *Kronik, Politiken*, 9. november. Hentet fra <https://politiken.dk/debat/kroniken/art5472862/Den-etiske-fordring-i-psykiatrien>
- Singh, I. & N. Rose. (2009). *Biomarkers in psychiatry*. *Nature* 460(7252): 202-207
- Skårderud, F. & Karterud, S. (2007): *At forstå sig selv og hinanden*. In Bateman, A. & Fonagy, P. *Mentaliseringsbaseret behandling af borderlinepersonlighedsforstyrrelse*. København: Akademisk Forlag
- Skårderud, F. & Sommerfeldt, B. (2014). *Miljøterapibogen*. København: Hans Reitzels Forlag
- Skårderud, Haugsgjerd og Stänicke. (2010). *Psykiatriboken*. Sinn-kropp-samfunn. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Skjervheim, H. (1996). *Participant & Spectator*. I H. Skjervheim Selected Essays. Bergen: Department of Philosophy
- Skorpen, A., et al. (2008). *User participation in Norwegian research involving inpatient psychiatric patients. An overview of research literature*. *Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies / Vård i Norden* 28(4): 19-23
- Skov, V. (2003). *Det skabende menneske*. Jelling: Forlaget Marcus
- Socialpædagogerne. *Etisk udvalg (2010). Dialog om etiske og moralske værdier i socialpædagogisk indsats*. Temakatalog. Hentet fra <https://sl.dk/media/2357/temakatalog-etiks-udvalg-2010-1.pdf>
- Socialstyrelsen, *Lovgivning (2018)*. Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/handicap/psykiske-vanskeligheder/om-Socialstyrelsen>.
- Socialstyrelsen. (2019). *Feedback Informed Treatment (FIT)*. Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-born-og-unge/om-dokumenterede-metoder/fit>
- Socialstyrelsen. *Håndbog for Socialtilsyn*. (2019). Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende>
- Solbjør, M. & A. Steinsbekk (2011). *Brukermedvirkning i sykehusavdelinger -helsepersonellets erfaringer*. *Tidsskrift for den Norske Laegeforening* 131(2): 130-131.
- Solbjør, M. et al. (2013). *Patient participation in mental healthcare: when is it difficult? A qualitative study of users and providers in a mental health hospital in Norway*. *International Journal of Social Psychiatry* 59(2): 107-113.
- Spradley, J.P. (1980). *Participant observation*. USA: Wadsworth, Thomson Learning
- Staley, K., Kabir, T. & Szmukler, G. (2013). *Service users as collaborators in mental health research: Less stick, more carrot*. *Psychological Medicine* 43(6): 1121-1125.
- Stern, D.N. (2000). *Spædbarnets interpersonelle verden*. København: Hans Reitzels Forlag
- Stern, D.N. (2007): *Det Nuværende Øjeblik*. København: Hans Reitzels Forlag
- Stern, D.N. (2010): *Vitalitetsformer*. København: Hans Reitzels Forlag
- Stern, D.N. (2011). *Affektiv afstemning i S. Hart (red.) Neuroaffektiv psykoterapi med børn*. København: Hans Reitzels Forlag
- Stockholm, A. (2006) i O.S. Kristensen (red.) *Mellem Omsorg og Metode*. Aarhus C: Systime Profession
- Storm, M. and A. Edwards (2013). *Models of user involvement in the mental health context: Intentions and implementation challenges*. *Psychiatric Quarterly* 84(3): 313-327
- Storm, M. et al. (2010). *User involvement in in-patient mental health services*. *Journal of Clinical Nursing* 19(13-14): 1897-1907.
- Storm, M., Hausken, K., Knudsen, K. (2010). *Inpatient service providers' perspectives on service user involvement in Norwegian community mental health centres*, *International Journal of Social Psychiatry*, 57(6) 551–563, Sage Publications
- Stroich, V. (2016). *On dramaturgy and leadership*. In M. Romanska (Ed.) *The Routledge Companion to Dramaturgy*. Oxon: Routledge
- Sundheds- og Ældreministeriet. (2019). *Sundhedsloven*. Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=210110>
- Sundhedsstyrelsen. (2016). *Fire kommuner kan nu tilbyde kultur på recept*. Hentet fra <https://www.sst.dk/da/nyheder/2016/fire-kommuner-kan-nu-tilbyde-kultur-paa-recept>
- Sundhedsstyrelsen. *Tal og analyser*. (2020). Hentet fra <https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/tal-og-analyser>
- Svensson, B., & Hansson, L. (2006). *Satisfaction with mental health services: A user participation approach*. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60, 365–371.
- Szatkowski, J. (2005) *Kompleks dramaturgi*. *Peripeti* No. 3, *Tidsskrift for dramaturgiske studier Aarhus Universitet*. Afd. f. Dramaturgi, Institut for Æstetiske fag,

- Szatkowski, J. (2011). *Person og rolle – forslag til et performativtetsbegreb*. Peripeti, Tidsskrift for dramaturgiske studier. Særnummer: 111-136. Aarhus Universitet. Afd. f. Dramaturgi, Institut for Æstetiske fag
- Szatkowski, J. (2017). *Manifesto for a wide-range theory of dramaturgy*. Peripeti, Tidsskrift for dramaturgiske studier nr. 26: 10–28. Aarhus Universitet. Afd. f. Dramaturgi, Institut for Æstetiske fag
- Szatkowski, J. (2019). *A Theory of Dramaturgy*. Oxon: Routledge
- Szatkowski, J. (1991). *Det åbne teater. Teaterprøven som model – et rids af en dramapædagogisk praksis*. Drama nr. 2, 1991: 283-291
- Szmukler, G. & Brendan, D.K. (2016). *We should replace conventional mental health law with capacity-based law*. The British Journal of Psychiatry 209: 449-453
- Taylor, J., Jones, R. M., O'Reilly, P., Oldfield, W., & Blackburn, A. (2010). *Nurturing and empowering*. Rural and Remote Health, 10, 1411
- Teglbjærg, H.S. (2011). *Skabende Kunstterapi*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Terp, M., et al. (2016). *A room for design: Through participatory design young adults with schizophrenia become strong collaborators*. Int J Ment Health Nurs 25(6): 496-506
- Thakur, S. (2017). *Project Management. Risk Assessment Matrix – How to Use It in Risk Management*. Hentet fra <https://www.brighthubpm.com/risk-management/88566-tool-for-assessing-project-risk/>
- Thomsen, P.H. & Skovgaard, A.M. (2007). *Børne- og Ungdomspsykiatri*. København: FADL's Forlag,
- Thomsen, P.H. (2016). *Børne- og Ungdomspsykiatriske Diagnoser*. I S. Brinkmann & A. Petersen. *Diagnoser*. Aarhus N: Forlaget Klim
- Thyrsting, K. (2006). *Når fokus flytter sig*. En tværgående rapport om praksisforskning i intensive psykiatriske afsnit. Region Syd. Hentet fra <https://www.yumpu.com/da/document/view/17643999/en-tvaergaende-rapport-om-praksisforskning-i-auhrisskovdk>
- Tischler, V. et al. (2010). *Involving patients in research: The challenge of patient-centredness*. International Journal of Social Psychiatry 56(6): 623-633
- Tjalve, J. (2001). *Barrierer og muligheder for brugerinddragelse*. Nordjyllands Amt: Psykiatrien i Nordjylland
- Tofteng, D. & Husted, M. (2006). The common third. In: Nielsen, K. A. & Svensson, L. *Action Research and Interactive Research*. Beyond practice and theory. Maastricht: Shaker Publishing
- Tofteng, D. & Husted, M. (2014). *Etik og normativitet*. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen & D. Tofteng: *Aktionsforskning, en grundbog*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur
- Tofteng, D., Husted, M. (2006). *Teatret i arbejdslivsforskningen*. *Tidsskrift for arbejdsliv*, 2010, vol. 12, no. 1: 22-35,
- Topor, A. (2003). *Recovery: at komme sig efter alvorlige psykiske lidelser*. København: Hans Reitzels Forlag
- Topor, A. (2007). *Fra patient til person, hvad hjælper mennesker med alvorlige psykiske problemer?* København: Akademisk Forlag
- Topor, A. (2015). *Om penge og psykisk sundhed – ensomhedens sociale fundament*. I B. Lihme (red.) *Det sociale betydning for mennesker med sindslidelse*. København: Akademisk Forlag
- Torring, J. (2004). *Det stille sporskifte i velfærdsstaten - en diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse*. Aarhus: Akademisk Forlag
- Townend, M. & Braithwaite T. (2002). *Mental health research -- the value of user involvement*. Journal of Mental Health 11(2): 117-119
- Treichler, E.B.H. et al. (2015). *The Relevance and Implications of Organizational Involvement for Serious Mental Illness Populations*. American Journal of Orthopsychiatry, Vol. 85, no. 4, 352-361
- Trondalen, G. & Skårderud, F. (2007). *Playing with Affects*; Research Article, Nordic Journal of Music Therapy, 16(2)
- Uggerhøj, L. (1995). *Hjælp eller afhængighed*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg
- Uggerhøj, L. (2011). *What is Practice Research in Social Work –Definitions, barriers and Possibilities*. Social Work & Society, Vol. 9
- Uggerhøj, L. (2014). *Hjælpekunst eller hjælpekunst*, Vera, Tidsskrift for pædagoger, no 67: 5-11
- Uggerhøj, L. (2015). *Vidensproduktion, praksisforskning, socialt arbejde*. Social Politik, nr. 4: 21-25
- Valla, B. (2014). *Hvordan psykiske helsetjenester kan bli bedre*. Oslo: Gyldendal akademisk
- VIBIS, VIDENSCENTER FOR BRUGERINDDRAGELSE (2017). Hentet fra https://danskepatienter.dk/files/media/Publikationer%20%20Egne/B_ViBIS/A_Rapporter%20og%20unders%C3%B8gelses/organisatorisk_brugerinddragelse_web.pdf
- VIBIS, VIDENSCENTER FOR BRUGERINDDRAGELSE (2019). *Inddragelse*. Hentet fra <https://danskepatienter.dk/vibis/om-brugerinddragelse/definition-af-brugerinddragelse>
- VIBIS, VIDENSCENTER FOR BRUGERINDDRAGELSE. (2016). *Inddragelse*. Hentet fra <https://danskepatienter.dk/vibis/definition-af-brugerinddragelse>

- Voksenansvarsloven (2019). *Bekendtgørelse af lov om voksenansvar for anbragte børn og unge*. Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=209852>
- Warming, H. (2019a). *Børneperspektiv – en populær flydende betegner*. Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk Volum 5. Børneperspektiv: 62–76
- Warming, H. (2019b) Interview i Görlich, A., Pless, M., Katzenelson, N. & Graversen, L. (red.) (2019) *Udsathed i Ungdomslivet*. København: Hans Reitzels Forlag
- WHO, World Health Organisation & The World Bank (2011). *World report on disability*. Hentet fra https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf
- WHO, World Health Organisation (2013). *Stigma and discrimination*. Hentet fra https://www.who.int/whr/2001/en/whr01_en.pdf?ua=1
- WHO, World Health Organisation. (2001). The World health report. *Mental health: new understanding, new hope*. Hentet fra https://www.who.int/whr/2001/en/whr01_en.pdf?ua=1
- WHO, World Health Organisation. (2018). *Mental disorders*. Hentet fra https://www.who.int/mental_health/management/en/
- Wiberg, M. (2017). Etik og værdier i udøvelse af og dannelse til myndighed. I K.E. Petersen & T. Erlandsen (red.). *Pædagogen som myndighedsperson*. En grundbog. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Wiborg, A. (red.) (2007). *Der er bare ikke rigtigt nogen - en antologi om unge og ensomhed*. København: Ventilen
- Willig, R. (2016). *Afvæbnet kritik: Om flexismens små doser af arsenik*. København: Hans Reitzels Forlag,
- Willig, R. (2009). *Umyndiggørelse: Et essay om kritikkens infrastruktur*. København: Hans Reitzels Forlag
- Wittchen, J. et al (2011). *The size and burden of mental disorders and other disorders of the brain in Europe 2010*. Eur Neuropsychopharmacol 21(9): 655-679.
- Wøbbe, T. Miljøterapi og psykopati. I T. Schjødt & T. Heinskou, (red.). *Miljøterapi på et dynamisk grundlag*. København: Hans Reitzels Forlag
- Zycek, K.Z. (2018). *Jeg vil ikke finde mig i at blive kaldt "sårbar" mere*. Kronik. 12. 07.2018. Kristeligt Dagblad. Hentet fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kronik/jeg-er-traet-af-blive-kaldt-psykisk-saarbar>
- Øfsti, R. (2014). *Rommet og undervisning – læreren som scenograf*. I A.L. Østern (red). *Dramaturgi i didaktisk kontekst*. Bergen: Fagboksforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Østern, A.L. (2012). *Supervision by an artist creating a poetic universe as a reference in the development of aesthetic approaches to pedagogical supervision*. In Education Inquiry, Vol. 3, No. 3, September 2012: 403–419
- Østern, A.L. (red.) (2014). *Dramaturgi i didaktisk kontekst*. Bergen: Fagboksforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Østern, T.P. & Engelsrud, G. Læreren-som kropp. Kontakt, kommunikasjon og ledelse som lærerkropp. I A.L. Østern (red). *Dramaturgi i didaktisk kontekst*. Bergen: Fagboksforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Resumé på dansk

Denne afhandling har fokus på organisatorisk brugerinddragelse og redegør for et aktionsforskningsprojekt på en dansk socialpsykiatrisk døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne. Aktionsforskningsprojektet undersøger gennem en at-home-etnografisk tilgang, om teorier, metoder og erfaringer fra en teoretisk dramaturgi i kombination med aktionsforskningen, kan danne befordrende rammer for at inddrage beboerne i udvikling af institutionens hverdag, struktur og planlægning på en sådan måde, at det imødekommer beboernes udfordringer i sociale sammenhænge og samtidigt bidrager til at øge beboernes selvtillid, trivsel og udvikling som demokratiske aktører i det sociale og organisatoriske felt.

Afhandlingen bygger på et internationalt litteraturreview. Sociolog Michel Foucault indgår som afhandlingens hovedteoretiker og inspirerer til en dispositivanalyse. Afhandlingens teoretiske udgangspunkt baserer sig desuden på en systemisk tilgang samt socialpsykologiske teorier. Den omfatter et kritisk analyserende perspektiv på det biopsykosociale paradigme og miljøterapi og inddrager to alternative konstruktive modeller: Model for rekursiv skabelse (Szatkowski, 2019), der understreger vigtigheden af kontinuerede loops mellem strukturanalyse og anelser, og Butterfly-modellen (Kristensen 2018, samt in prep.), der beskriver, hvordan samskabende dialog med psykisk sårbare menneskers omkring perspektiver på fremtiden kan fungere som en vigtig motivationspsykologisk faktor.

Den viden, der blev skabt sammen med praksisfeltets medforskere reflekteres i et 2. ordens iagttagelsesperspektiv, som synliggør forbindelser mellem dispositivanalyserne og de dialogiske, at-home-etnografiske iagttagelser ifm. aktionsforskningen.

Nedenstående forskningsspørgsmål danner grundlag for aktionsforskningen:

1. Hvorledes kan dramaturgisk inspirerede teorier og metoder medvirke til at skabe befordrende rammer for organisatorisk inddragelse af beboerne på en døgninstitution for psykisk sårbare unge og unge voksne?
2. Hvorledes kan beboerne inden for denne ramme, gennem dialog og samskabelse, få mulighed for indflydelse på ønskede forandringer i institutionens hverdag, planer og organisering samtidigt med, at det potentielt medvirker til at øge deres selvtillid, mod, trivsel og udvikling som sociale aktører?

Det forskningsmæssige aspekt

Den at-home-etnografiske tilgang medførte en række fordele i form af adgang til feltet og kommunikativ sensitivitet. Vanskelighederne i en sådan tilgang blev illustreret af en erkendelse af faciliterende forskers egen indlejring i dispositiverne, der medførte, at projektet med ambitionen om en lettere implementering af den organisatoriske brugerinddragelse, blev tilpasset institutionens

strukturer. Dette samt en 'nøjsomhed' ift. prioriteringen af ressourcer, medførte bl.a. at der ikke i optimalt omfang kunne iværksættes dialoger omkring nogle af forløbets problemstillinger.

Der blev dog gennem aktionsforskningen skabt en genuin, specifik respons, der optimalt kan få reel effekt på de vilkår, som skaber problemet omkring brugerinddragelsen, og det var 2. ordens iagttagelsens styrke at kunne identificere disse hændelser, der alle peger på en "*etik for selvets teknikker*" (Foucault 1991: 346ff.), som er på spil for såvel medforskere som faciliterende forsker. Sådanne erfaringer forbinder sansningen af dilemmaer, konflikter og magtrelationer med positive og frigørende bevidsthedsprocesser, der ikke binder men frigør kræfter.

Den dramaturgiske ramme

Den dramaturgiske ramme hentede inspiration fra projektledelsesmetoden konceptuel devising, der vægter samskabelsen og tilbyder en ramme, hvor intet på forhånd er rettet ind mod fastlagte definitioner eller succeskriterier. Inddragelsen af dramaturgiske teorier og begreber fungerede befordrende for inddragelsen af institutionens beboere på det organisatoriske plan, og samskabelsen omkring den 'fælles anelse' bidrog til at mange stemmer blev hørt og at projektet retning.

Både aktionsforskningen og dramaturgien benytter fremtids- eller Utopiværksteder som et meningsfuldt værktøj. Afhandlingen viser, hvordan dette værktøj kan tilrettelægges så det tager maksimalt hensyn til deltagerne i processen.

Det fællesfaglige samarbejde mellem dramaturgiens analyser af struktur og kommunikation og aktionsforskningens eksplorative dimension, bidrog til at tydeliggøre potentialer i den organisatoriske brugerinddragelse og åbner op for et nyt terræn i en øget sensitiv kommunikation og refleksion i institutionens dagligt 'levede liv'.

Deltagerperspektiver

Til trods for at nogle medarbejdere på forhånd havde vurderet beboerne for "syge" til at deltage i projektet, medvirkede mere end halvdelen af institutionens beboere under en eller anden form. For beboerne er det en central pointe, at brugerinddragelse ikke handler om at få sin vilje igennem, men først og fremmest om at føle sig hørt, værd at lytte til og taget alvorligt. Mange af beboerne ønsker dog at blive inddraget i dialog og beslutninger på det organisatoriske plan under dynamiske, fleksible og differentierede former.

Aktionsforskningsprojektet bekræftede tidligere undersøgelser på institutionen, der havde påvist, at netop trygheden i en gruppe omkring en fælles anelse og med et *fælles tredje* som medie, kan være med til at befordre diskontinuerte kvalitative spring i den enkelte deltagers psykosociale udvikling gennem de sociale fællesskabers potentielle rum.

Nogle af beboernes konkrete forslag og ideer forholdsvis lod sig let udmønte i praktiske tiltag, mens forandringer af organisationens og hverdagens strukturer er vanskelige at gennemføre. Organisatorisk Brugerinddragelse forblev således en 'kan-opgave' indenfor den miljøterapeutiske strukturs rammer, begrænset af det sundhedsvidenskabelige paradigmes kategoriseringer, standarder, instrukser og dokumentationskrav.

Den repræsentative form for organisatorisk brugerinddragelse, institutionens brugerråd, elevrådet viste sig at rumme de bedste muligheder for udvikling og implementering af organisatorisk brugerinddragelse i institutionens eksisterende system. Dette især fordi, det kan foregå indenfor den allerede eksisterende struktur. Ifølge Foucault (2009) er det centrale, *hvem* der har magten til at udskille og definere grupper og kategorier. Bl.a. giver elevrådssammenhængen mulighed for at bearbejde dilemmaet mellem ønsket om at blive betragtet som individ og det at være en del af en social gruppe. Rådet markerede til en vis grad sin kulturelle position på institutionen, men foranledigede ikke umiddelbart strukturelle forandringer.

Medarbejdernes holdninger varierede, men langt hovedparten erklærede, at de gerne så, at beboerne fik mere indflydelse på organisatoriske beslutninger. I lyset af medarbejdernes tilkendegivelser i projektets materialegenereringsfase, forekommer et aftagende engagement under det videre forløb overraskende. Der er i afhandlingen givet en række mulige forklaringer herpå, bl.a. at personalet arbejder i flere eksisterende krydspres, hvor undvigelse kan ligge lige i kølvandet på frygten for afmagt og utilstrækkelighed.

Socialpædagogik og miljøterapi

Medarbejdernes mere eller mindre bevidstgjorte dilemmaer kan betragtes i perspektivet af de fremanalyserede dispositiver, og i den konkrete miljøterapeutiske kontekst indenfor det sundhedsvidenskabelige paradigme, resultere i en form dekolpling af socialpædagogikkens reflekterende, rekursivt skabende og samfundsrettede aspekter.

Det blev gennem undersøgelsen tydeligt, at der er en risiko for, at miljøterapi kan udvikle sig til at blive en medicinsk standardiserings-teknologi frem for en samfundsrettet (re-) integrationsmulighed. I den givne institutionelle kontekst blev miljøterapien oplevet i et modsætningsforhold til den organisatoriske brugerinddragelse. Dette modsætningsforhold ses i flere skandinaviske undersøgelser på området.

Brugerinddragelse fordrer plads til improvisation, kreativ samskabelse samt fleksibilitet og dynamik. Det udfordrer således de eksisterende systemer, strukturer og magtforhold, som aktuelt udmøntes i den praktiserede miljøterapi reguleret af de fremanalyserede dispositiver. Socialpædagogikken synes at komme under pres i den miljøterapeutiske institution. Det er derfor vigtigt, at de pædagogisk

uddannede fagprofessionelle udvikler deres myndighed, ressourcer, mod og kvalifikationer ift. at formidle socialpædagogikken og dens mere alsidige dannelsesperspektiver.

Man kan hævde, at det kun delvis lykkes at indfri projektets formål, idet retten til at træffe beslutninger og magten til at forandre de eksisterende strukturer er placeret hos andre end de primære samskabende aktører, beboerne og miljøterapeuterne.

Projektet synliggør, hvordan implementering af den organisatoriske brugerinddragelse ser ud til at fordre råderum og fleksibilitet, en mere alsidig forståelse af dannelsesbegrebet, samt formidling og manifestation af socialpædagogisk faglighed.

Det sociologiske perspektiv

Ovenstående afspejler et samfund, præget af biopolitisk governmentality-tænkning, der inkluderer politiske opdrag om samskabelse med borgerne. I de specialiserede socialinstitutioner er ønsker om trivsel, behandling og heling gennem kommunikation og relationsarbejde et omdrejningspunkt. Projektets iagttagelser sig tæt op af det kontroversielle spørgsmål om, hvorvidt den moderne psykiatri er på ret kurs med diagnosetænkning, biologiske tilgang og standardiserede behandlingsformer.

Således bliver den socialpsykiatriske institution gennem dispositiverne udskillelse, disciplinering, behandling og dataakkumulering, fastholdt som et relativt afsondret klinisk rum.

Dispositiverne indskrives sig i en samfundsøkonomisk kontekst præget af New Public Management og neoliberalistisk tænkning, hvor det handler om den enkeltes frihed, men styret inden for bestemte rammer (Foucault 1982). Komplexiteten i oplevelser og idealer i en fragmenteret hverdag, gør det vanskeligt at erkende, i hvilket omfang vi disciplineres af dispositiverne (Foucault 1978, 1982, 2008, 2016), hvilket yderligere kan bidrage til, at individerne tyer til selvteknologier og selv påtager sig ansvaret for individuelt at løse uløselige, strukturelle dilemmaer.

Perspektivering

Generelt ville et mindre individualiserende og mere samfundsrettet perspektiv på især unges mistrivsel være anbefalelsesværdigt og ville evt. kunne bidrage til deeskalering af antallet af psykiatriske diagnoser, hvilket fordrer, at der bliver skabt en mere ligeværdig dialog mellem det sundhedsvidenskabelige og det humanistisk-socialvidenskabelige paradigme i praksis såvel som forskning.

Det anbefales, at der på institutionen arbejdes videre med, hvorledes både organisatorisk og individuel brugerinddragelse kan udvikles *inden for* den givne miljøterapeutiske struktur og hvilke forandringer, der er mulige i forhold til de udefrakommende krav.

En yderligere uddybelse og undersøgelse af sammenhængen mellem Szatkowskis model for rekursiv skabelse og Kristensens Butterfly-model, kunne være relevant ift. et bredere spektrum af psykisk sårbare/borgere i udsatte positioner og de to modeller ville sammen kunne danne grundlag for videre undersøgelser vedr. beboernes forhold til, og transition fra de institutionelle rammer til en selvstændig tilværelse i, det omkringliggende samfund.

Hvis den repræsentative form for organisatorisk brugerinddragelse skal udvikles inden for den eksisterende organisations rammer, vil personalets prioritering af rådets arbejde være nødvendigt. Der ligger generelt en pædagogisk udfordring ift. sensibilitet og dynamisk afbalancering i forbindelse med beboernes ansvar. Anbefalingen er, at dette sker i en kontinuerlig dialog mellem beboere og medarbejdere, også omkring magtforhold og inddragelse på et organisatoriske plan.

Projektet bekræfter tidligere studiers påvisning af aktionsforskningens potentiale ifm. undersøgelse af muligheder for brugerinddragelse. Manglen på socialvidenskabelig forskning omkring organisatorisk brugerinddragelse på døgninstitutionsområdet og det socialpsykiatriske område blev bekræftet gennem undersøgelsen og det anbefales, at skandinavisk forskning udvikler et bredere socialvidenskabeligt forskningsmiljø på området.

English summary

Action research and theoretical inspirations:

This dissertation focuses on organisational user involvement and accounts for the action research based project on a Danish social psychiatric 24-hour care centre for mentally vulnerable young and young adults. The action-research based project uses an 'at-home-ethnographic' approach and investigates how organisational user involvement could be achieved in the institution. It is further inspired by dramaturgical theories and models.

A comprehensive international review of research literature and inspiration from Sociologist Michel Foucault inspired an analysis of the 'dispositifs' at work in institutional practices. This was further enabled by actor-network theory and theories of social psychology as in the work of Kurt Lewin.

A critical perspective on the connections between the perspective of the 'Bio-Psycho-Social' network and the milieu therapeutic paradigm is developed using two alternative constructive models. A model of 'Recursive Creation' (Szatkowski, 2019), stressing the importance of the strange loops between structure and notion, and the 'Butterfly-model' (Kristensen, 2018), describing the co-creational dialogue with exposed and vulnerable people on their perspectives on a future as valuable for the motivational psychology.

The knowledge created in cooperation with the co-researchers from the practice field is reflected in a second order perspective, thus making visible the connection between the 'dispositifs' and the ethnographical observations.

Two questions form the basis of the research:

- 1) How may the dramaturgical theories inspire to create enabling conditions for the organisational user involvement on a social psychiatric 24-hour care centre for mentally vulnerable young and young adults?
- 2) How may the residents require influence on changes in the daily life, plans and organisational structure, and, at the same time experience increased self-confidence, courage, well-being, and personal development as social agents?

When applying an 'at-home-ethnographic' approach you – as a researcher – are provided with several advantages. Access to and experience with the field makes it easier to understand and interpret the communication of agents and interpret it with a high degree of sensitivity. The disadvantage of being 'at-home' may be described by my late recognition of how I as researcher myself was entangled in the 'dispositifs', and thus accepted the structures in the organisation, and avoided dialogue around some of the problems that showed up. However, the second order observation meant that the genuine and specific responses that appear in action research could be identified. They pinpointed the "ethics of the techniques of the self" (Foucault 1991: 346) at work for

both researcher, members of staff and the residents. Thus connecting sensuously experienced dilemmas, conflicts and power relations to positive and liberating processes in consciousness releasing power, not binding them.

The dramaturgical frame provides inspiration by introducing the method of Conceptual Devising where the weight is placed upon co-creation in a production process. In a devising process, nothing is on beforehand levelled at specific definitions or criteria of success with regard to 'organisational user involvement'. The co-creation made many voices appear, many perspectives emerge, and provided the residents with a space of recognition. By applying theories and concepts from the dramaturgical analysis of communication, the analysis of everyday activities and environment enabled the inclusion of the residents in the project. Both dramaturgy and action research utilise the method of 'future-workshops'. This is a tool is applied in the action research project, adapted to the specific group of residents, and it proved to be well received and an effective tool for gathering important material for the devising process. Members of staff and parents suggest that this approach should be a permanent tool to make the residents heard.

The interdisciplinary combination of action research and dramaturgy contributes to an approach where the sensitivity of the dramaturgical analysis coupled with the exploratory dimension of action research, opens up a terrain of reflection on the institutional life as lived, and the daily communication opened up for further inquiry.

Residents' perspective

Some members of staff and some mid-level managers estimated in advance of the project that residents were too 'ill' or 'unwell' and unable to participate. However, residents from *all* involved units took part, and more than 50% of the residents contributed to the 'future workshop'. This is a result of the care taken to introduce each resident to the methods of the workshop, and in the dialogues between researcher and resident, it was possible to address issues like performance anxiety.

The residents expressed that in their perspective user-involvement was not a question of "having it their way", but first and foremost a possibility to be heard as someone worth listening to and taken seriously. The important factors for their involvement were the conditions under which they could partake. Their participation required dynamic, flexible and differentiated forms, which made it possible to participate in the extent and in the periods where they had the energy to do so. This is supported by the findings in the surveyed literature.

As a cornerstone in the treatment system, the institution seeks to encourage the development of the residents' social skills by moving them from an individual to a social field. The research results clarify the importance of securing a 'common notion' about the project and its possibilities. Because if the

common notion is blurred or un-articulated it might not be 'common' at all. According to the theory of recursive creation, this might enhance the risk of forebodings and cripple the dialogue, and intensify the need for security. Conversely, the research results demonstrate that the level of trust and common understanding of the 'notion' together with a 'common third' as a medium leads to discontinuous qualitative leaps in the psycho-social development of the residents. A qualified space of social community carries potentials beyond the everyday communication.

A special case of this appeared in the research project, as the resident's board became an important part in the development and implementation of organisational user-involvement. The resident's board was a part of the already existing structure, and allowed a dialogue between top-level management and residents. Here, the residents could investigate the potential of being seen as an individual *and* partake in a social group. They experienced the importance of dialogue in the movement towards co-creation of a common notion.

Staff's perspective.

A clear majority of the staff expresses a demand for residents' increased opportunities to influence organisational decisions. It appears unclarified in which areas this influence should/can be applied. Generally, the project was supported by the positive response from staff.

After the residents had provided their vital contribution of material to the project a remarkable decline in staff's engagement and involvement. The dissertation provides several conceivable explanations of this. The staff works continually under the pressure of many simultaneous and crossing expectations. Research has shown how this may result in feelings of insufficiency and powerlessness and the attendant problem of avoidance. The staff are in varying degrees conscious of these dilemmas. This dissertation concludes that the unfortunate clash between different 'dispositifs' enlarge the problems for staff working in an environmental therapeutic coded institutions.

The action research documents the unavoidable necessity of spaces with latitude and flexibility in order to implement organisational user-involvement. Providing such potential spaces is dependent on the professional competency of the social workers and their scope of cultural understanding. Nevertheless, the heavy pressure from health sciences and their demands on standardisation, guidelines, and documentation threatens to undermine the social workers in their possibilities to provide the potential space for user-involvement.

Milieu therapy and the educational perspective of social workers

During the last 15 to 20 years, milieu therapy has increasingly been shaped by the paradigms of health sciences and their demands on standardisation, procedures and documentation. The action research in this dissertation corroborate this and documents how the milieu therapeutic insistence

on strict rhythms and structures in the everyday of the residents has an unfortunate impact on the possibilities to provide spaces for improvisational dialogues and co-creation.

User involvement challenges the existing system, its hierarchical organisation and power relations. A considerable danger exists that milieu therapy transforms into a medical standardisation technology rather than a space for social re-integration/a general education (Danish: dannelse, German: Bildung). Scandinavian research substantiates this in several projects.

One conclusion points to the fact that the educationally trained professional social workers have to develop their authority, resources and competences. It takes courage to convey social work as a way to communicate, co-create and reflect, and to abstain from 'easy' solutions programmed and manualised by medical 'evidence'.

Notes to a conclusion

It is a controversial question: Is modern psychiatry on the whole moving in the right direction with its focus on diagnosis, trust in neuro-technology, medical and standardised treatment services?

The dissertation shows how 'dispositifs' like exclusion, disciplining, treatment and accumulation of data are responsible for keeping the social-psychiatric institution a relatively confined clinical space. It lends itself readily to further health science research with its controlled and randomised experiments. However, a focus on psychiatry that includes humanities and social sciences might come up with other perspectives, which in the best of all worlds could combine the individual focus with a broader incitement to move from exclusion to involvement. That would demand an unmasking of the workings of the efficient 'dispositifs' and an exposure of how they work in the daily life of the institution and its practices.

Did the action research project deliver on its aspirations? The right to exert decisions and the power to alter structures is placed in the hands of other than those who were the primary agents in the co-creation of user involvement. The advance of the functioning of the resident's board was perhaps the most easily recognisable result. It might encourage a continued dialogue between residents, staff and management on the existing values, 'notions' and power-relations in the institution. In this process, it is important to be particularly attentive towards the residents' internal dialogues, and the sense of balance of responsibility put on the individual members of the board. This should also be brought to the staff's attention.

As another result, the project displays in detail how political management may be internalised on a mental level by the individual members of society. It illustrates how we all, as residents, staff, management AND researchers are disciplined by 'dispositifs'. How, when confronted with problems, or when conflicts and power-relations surface, we are liable to resort to evasion and other 'technologies of the self' in order personally to solve unsolvable dilemmas. We try to explain and

argue things away; instead of entering into a dialogue on power, we relinquish our own power. This more or less conscious self-technology might lead to overloading, stress or other forms of mental vulnerability.

To perceive how this is a recognisable pattern of bio-political governmentality is only the first step towards implementation of organisational user-involvement. The research project elucidates how the milieu therapeutic strategies will have to be re-evaluated by the institution if user involvement on an organisational level becomes a focus point.

The research project has on no level been concerned with the residents' diagnosis. The 'at-home-ethnographic' approach provided me as researcher with the advantage of many years of experience with communication in the institutional reality. It is perhaps a modest contribution to the overall discussion on the number and quality of psychiatric diagnosis, however a conclusion as to the workability of social educational work with a broader humanistic and social scientific outlook, seems justified.

Liste over skemaer

Skema nr.:	Fortegnelse over:
1	Fordeling af hits jf. Screening abstractniveau
2	Fordeling af hits på databaser
3	Fordeling af studietyper og geografisk tilhørsforhold
4	a) Tematik I: Brugerperspektiver b) Tematik II: Medarbejderaspekter og professionsfaglighed c) Tematik III: Metoder og udfordringer d) Tematik IV: Brugerinddragelse i forskningsprocesser
5	Fælles træk ved systemteoriene
6	Berøringspunkter mellem aktionsforskningens og dramaturgiens rammer
7	Etiske aspekter fordelt i matrice
8	Aktionsforskningens 20 operationer
9	Disposition til dramaturgiske analyse, refleksion og dialog
10	Undersøgelsens empiriske materiale
11	Eksempler på dispositiver i Foucaults værker
12	Fremanalyserede dispositiver
13	Aktionsforskningens samskabelseskonstellationer

Liste over figurer

Figur nr.:	Illustrerer:
<u>1</u>	Poiesis as a Recursive Proces
<u>2</u>	Rational Praxis iflg. Aristoteles
<u>3</u>	Tidsorientering, Kristensen, A & B
<u>4</u>	Aktionsforskningen, Reason & Bradbury
<u>5</u>	Et kausalt feed-back-loop
<u>6</u>	Model for skabende og socialt arbejde, A&B
<u>7</u>	Dispositivernes interferens
<u>8</u>	Illustration af Aktionsforskningsforløbet

Bilagsoversigt

Bilag nr.	
1.	Statistiske opgørelse vedr. psykiske lidelser
2.	Databasernes profiler
3.	Søgeprotokol
4. a,b,c,d	Præsentation af studier fra litteraturreview
5.	Appendix ifm. litteratur søgning
6.	Collaborative formulations
7.	Observationsskema, eksempel
8.	Andre undersøgelsestyper ifm. aktionsforskning
9.	Informeret samtykke
10.	Dramaturgiske fænomener og elementer
11.	Skitse til aktionsforskningen
12.	Tidsplanen for projektet
13.	Kronologisk mødeoversigt
14.	Aktionsforskningsprocessens beskrevet gennem alle 20 operationer
15.	Drejebog for 'traditionelle fremtidsværksteder
16.	Script til Utopiværkstederne
17.	Case 4
18.	Kataloget
19.	Forslag og kommentarer fra medarbejdere ifm Virksomhedsplanseminar 2019/2020
20.	Spørgeskema
21.	Fortegnelse over mødefora
22.	Dramaturgisk analyse af Husmøder
23.	Supplerende materiale til analyse
24.	Visualisering det empiriske materiales fordeling igennem faserne
25.	Sammenligning af en miljøterapeutisk hhv. en socialpædagogisk døgnafdeling
26.	Interviews med mellemledere
27.	Illustration af elevrådsarbejdets potentialer
28.	Risikovurdering
29.	Eksempler på konkrete dilemmaer, valg og observationer

Bilag 1: Statistiske opgørelser vedr. psykisk lidelser i Danmark

I Danmark er det samlede antal patienter i psykiatrien således vokset fra 114.000 til 148.000 i perioden 2010 til 2015¹⁷⁵. Mange både børn, unge og voksne trives tilsyneladende dårlig i det ellers velkonsoliderede vestlige samfund og eksempelvis blev der i Danmark i 2003 henvist 8.394 børn og unge, mens tallet var steget til 14.959 i 2008¹⁷⁶. Udgifterne til døgnbehandling på de socialpsykiatriske institutioner er steget igennem de sidste 15 år. Kommunerne er underlagt konstante besparelser på de deres budgetter¹⁷⁷ og har kun råd til at indlægge eller anbringe de borgere, der ud fra et diagnostisk synspunkt, har de værste symptomer.

- Forbruget af medicin mod ADHD viser en tidobling indenfor de sidste 15 år Der forekommer en voldsom stigning i antallet af børn og unge, som diagnosticeres med autisme
- Der forekommer en fordobling i forekomsten af psykoser de sidste ti år
- Der forekommer en voldsom stigning i selvmordsforsøg, blandt unge piger svarende til en tredobling af forekomsten.
- Emotionelle lidelser, som angst og depression
- Bulimi har vist stigning i forekomsten af diagnosticerede tilfælde (http://www.vidensraad.dk/sites/default/files/vidensraadforebyggelse_boer_n-og-unges-mentale-helbred_digital_01_0.pdf)
- I 4 ud af 5 tilfælde tildeles unge på 30 år en førtidspension grundet psykiske lidelser.
- Psykiske lidelser udgør den største sygdomsbyrde i samfundet med 25 % i forhold til det samlede sygdomsbillede, mens kræft står for 17% og kredsløbssygdomme står for 15,2%.
- Mentale helbredsproblemer er årsagen til op mod 60 % af tilfælde af frafald på ungdomsuddannelser
- Ca. 15% af alle børn har været i behandling for en psykisk lidelse, inden de fylder 18 år
- Samlet set udgør de mentale helbredsproblemer den største sygdomsbyrde blandt børn og unge (fra 1-24 år) (<http://www.psykiatrifonden.dk>)
- 25% af alle piger i alderen 14-21 år er i risiko for at udvikle en spiseforstyrrelse
- 17% af eleverne i 8.-9. klasse har gjort skade på sig selv
- 22% piger og 19% drenge i danske gymnasier har udført selvskadende handlinger (Landsforeningen mod spiseforstyrrelser og selvskade, 777 2015) 33% af unge, der inden deres 25 år har været selvskadende har ikke gennemført eller er ikke i gang med en erhvervsuddannelse (sammenlignet med 17% blandt ikke-selvskadende unge) (www.Vidensportal.dk, Det sociale område, 2016)

¹⁷⁵ <https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da>

¹⁷⁶ <https://www.regioner.dk/media/1263/fakta-om-psykiatrien.pdf>

¹⁷⁷ <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetPdf.aspx?cid=28211>

Bilag 2: Databasernes profiler

DATABASE	Profil
CINAHL	<i>CINAHL Complete henvender sig til sundhedsprofessionelle samt studerende og forskere indenfor sundhedsområdet. Det er det definitive søgeværktøj, der indenfor sygepleje, ergo- og fysioterapi, patientpleje og sundhed i øvrigt, giver adgang til fortrinsvis evidensbaseret sundhedsfaglig information. CINAHL = Cumulative Index to Nursing and Allied Health Literature</i>
Den danske forskningsdatabase	<i>Indgang til den videnskabelige forskning i Danmark. Databasen dækker publiceret litteratur, som videnskabelige artikler, Ph.d.-afhandlinger, præsentationer fra konferencer og undervisningsnoter. Forskningsreferencerne kommer hovedsageligt fra universiteter, men alle offentlige institutioner med forskningsaktiviteter kan blive dataleverandører.</i>
Embase	<i>Embase regnes som et vigtigt supplement til PubMed/Medline, selv om der er et stort overlap mellem de to databaser. Embase indeholder over 28 millioner artikler fra over 8,400 tidsskrifter og indeholder flere henvisninger til europæisk og tredje verdenslitteratur end PubMed generelt.</i>
ERIC	<i>(Education Resources Information Center) is an authoritative database of indexed and full-text education literature and resources. Sponsored by the Institute of Education Sciences of the U.S. Department of Education, it is essential too for education researchers of all kinds.</i>
PsykARTICLES	<i>(ProQuest) Science of psychology and behavior. A database of full-text peer-reviewed articles published by the American Psychological Association and affiliated journals.</i>
PSYCINFO	<i>This database is published by the American Psychological Associations and provides comprehensive indexing and abstracts of the international psychological literature from the 1800s to the present. Documents indexed include journals, articles, books, dissertations and more. 90% of the 3,000+ titles indexed in PsycINFO are peer-reviewed.</i>
PUBMED	<i>PubMed comprises more than 28 million citations for biomedical literature from MEDLINE, life science journals, and online books. Citations may include links to full-text content from PubMed Central and publisher web sites</i>
SCOPU	<i>Scopus is the largest abstract and citation database of peer-reviewed literature: scientific journals, books and conference proceedings. Scopus delivers the most comprehensive overview of the world's research output in the fields of science, technology, medicine, social sciences and arts and humanities.</i>
Web of science	<i>Databasen Web of Science favner bredt indenfor samfundsvidenskab, naturvidenskab og humaniora, hvor samfundsvidenskab er bredest repræsenteret.</i>

Bilag 3: Søgeprotokol, Oversigt

Niveau I: Overskrifter og keywords':

Database og dato	Søgestreng og dato	Hits-N1	Rel. Hits, N 1	Kommentarer (reg. v/ ca. 10 artikler)
CIHNAL , pr. 24. – 27.juni 2018	Uden 'organisational'	504	378	1982-1991-2018
	Med 'organisational'	1	1	
ERIC , pr. 1. juli 2018	Uden 'organisational'	2	2	2009 og 2014
	Med 'organisational'	0	0	
Embase , pr. 3. juli 2018	Uden 'organisational'	398	94	1971 - 2018
	Med 'organisational'	1	1	
Psycarticles , pr. 7. juli 2018	Uden 'organisational'	292	123	1971-1980-2018
	Med 'organisational'	1	1	
Psycinfo , pr. 8. juli 2018	Uden 'organisational'	268	215	1971-1990-2018 2011 (håndfundet)
	Med 'organisational'	4	4	
Pubmed , pr. 16.juli 2018	Uden 'organisational'	1955	293	1972-1999-2018
	Med 'organisational'	730	299	
Scopus , pr. 11. juli 2018	Uden 'organisational'	987	333	1960-1986-2018 (Medicine: 4667, Social Science: 1468, Psychology: 1029)
	Med 'organisational'	15	9	
Web of science , pr. 6. juli 2018	Uden 'organisational'	289	135	1996-2014-2018
	Med 'organisational'	1	1	
Hits i alt pr. 17. juli 2018	Uden 'organisational'	5038	1174	Efter rensning for overlap
Hits i alt pr. 17. juli 2018	Med 'organisational'	732	58	Efter rensning for overlap ift. såvel SS1a og rel. Hits fra øvrige databaser.
Relevante hits, niveau 1, overført til Endnote pr. 17. juli 2018			1232	
Heraf danskproducerede artikler		17		
Heraf svenskproducerede artikler		29		
Heraf norsk producerede artikler		38		
Heraf Reviews		21		

Bilag 4: Præsentation af studier fra litteraturreview

Bilag 4a: Tematik I: Brugerperspektiver

Studiet af Petersen et al. (2008, I.1) sætter gennem et systematisk review af studier fra 1997 til 2007 fokus på at identificere og evaluere forskning af brugerdeltagelse i forhold til rehabilitering på det psykiatriske område. Gennem analyse af 13 kvalitative og kvantitative internationale studier konkluderer forfatterne, at brugerdeltagelse/-involvering har en positiv effekt i forhold til udviklingen af sociale færdigheder og rehabilitering og kan bidrage til at forebygge borgerens oplevelse af hjælpeløshed. De anbefaler, at der skabes større klarhed i forhold til teoretiske begreber samt barriererne ift. brugerinddragelse undersøges nærmere. Denne artikel udgør en del af et Ph.d.-projekt (Petersen, 2009), der har medvirket som afsæt for herværende.

Skorpen et al. (2008, I.2) undersøger i en litteraturgennemgang af norsk forskning efter år 2000 med inddragelse af eksempler fra også Finland, Sverige og Danmark, hvorvidt brugererfaringer indgår i forskning, som omfatter indlagte psykiatriske patienter. De refererer især til en norsk psykiatrireform gennemført i slutningen af 1990'erne, hvor brugerperspektivet står centralt og hvor hensigten er, at både patienternes (og deres pårørendes) erfaringer, viden og kundskaber skal inddrages. Brugere skal således også inkluderes i forbindelse med planlægning, udformning og driften på det psykiatriske område. Der refereres til 4 eksempler fra Sverige og tre fra Finland samt til de 3 studier, der findes fra Danmark. Forfatterne finder det uklart, hvordan brugererfaringer skal indhentes og anvendes, og argumenterer for, at det generelt ringe antal fremkomne studier af brugerperspektiver kan tilskrives at præmisleverandørerne i psykiatrisk forskning indskrives sig i det positivistiske paradigme.

Elstad & Eide (2009, I.4) sætter fokus på brugerinddragelse på såvel det politisk- organisatoriske plan i sammenhænge, hvor brugere og fagprofessionelle mødes og samarbejder. Formålet med undersøgelsen er at belyse brugerdeltagelse i en psykiatrisk kontekst baseret på erfaringer fra brugere og fagfolk i forhold til de samme ydelser. Undersøgelsen er foretaget gennem en kvalitativ undersøgelse med et eksplorativt design i form af præliminære dataanalyser baseret på en feltundersøgelse samt individuelle interviews af brugere og gruppeinterviews med fagprofessionelle på tre sundhedscentre i Norge. Elstad og Eide argumenterer for, at udvikling af brugeres muligheder for indflydelse på flere niveauer, individuelt, organisatorisk og samfundsmæssigt, er helt central og konkluderer på grundlag af undersøgelsen, at fleksible og anerkendende psykiatriske miljøer, hvor medarbejderne formår at balancere mellem behovet for henholdsvis støtte og udfordringer kan befordre brugerinddragelse og katalysere social integration.

Studiet af Le Boutillier et al. (2011, I.5) sætter fokus på begrebet *Recovery*, som både på dansk og i engelsksproget sammenhæng ofte inddrages ifm. med brugerperspektiver og brugerinvolvering. *Recovery* anvendes, jf. Le Boutillier et al. ofte i betydningen af den proces, igennem hvilken hvert enkelt individ forliger sig med og overvinder udfordringer i forbindelse med psykisk sygdom.

Visionen for Recovery fremstår ofte som skiftet fra den traditionelle, paternalistiske form for praksis og pleje, til en praksis, der støtter individets autonomi. Gennem syntese og kvalitativ analyse af 30 internationale Recovery-orienterede vejledninger fra 5 forskellige (engelsksprogede) lande samt 1 fra Danmark, er betydningen og brugen af forskellige formuleringer i forbindelse med guidelines for Recovery blevet undersøgt og graden af brugerinddragelse i forbindelse med udviklingen af disse retningslinjer gjort op. Tre af de inkluderede tredive guidelines var udviklet af brugere og otte i et samarbejde mellem brugere og fagprofessionelle. Formålet med undersøgelsen var desuden at fastlægge nogle karakteristika ved de Recovery-orienterede guidelines samt at udvikle en overordnet konceptuel ramme til brug i praksis. Dette foregik vha. en induktiv tematisk analyse, som identificerede fire praksisområder: Oplevelsen af medborgerskab (at høre til i samfundet), organisatorisk engagement, støttet personligt defineret recovery og tilknytning til arbejdsmarkedet. Konklusionen på studiet er, at der bør være større klarhed og konsensus ifm. hvad der forstås ved Recovery-orienteret praksis samt at de ovennævnte fire praksisområder kan medvirke til at skabe en sådan. Le Boutillier et al. anbefaler mere forskning på området og at brugerne i større omfang inddrages i forbindelse med bl.a. analyse og identifikation af forskellige temaer ifm. brugerinddragelsen.

Efterfølgende 5 (I.6, I.7, I.8, I.9 og I.10) af de 7 tværnationale studier, hvori Danmark indgår er gennemført af forskere fra CEDAR¹⁷⁸, et europæisk multi-center- samarbejde med repræsentanter fra Danmark, Storbritannien, Tyskland, Schweiz, Italien og Ungarn. CEDAR-projekterne er finansieret af donation fra *Den Europæiske Unions syvende forskningsrammeprogram* og gennemført i perioden 2009 til 2012. Danmark indgår som et eneste nordiske land i undersøgelserne med forskere fra danske universitetshospitaler. Der er tale om prospektive observationsstudier.

Den samme gruppe af respondenter bestående af 588 patienter og 213 psykiatriske medarbejdere har dannet det empiriske grundlag i alle fem projekter.

Puschner et al. (2013, I.6) har med deres undersøgelse til formål at udvikle og evaluere de psykometriske¹⁷⁹ egenskaber af "*Clinical Decision Making Style Scale*" (CDMS), som kvalitativt måler generelle præferencer ift. beslutningstagning og information til patienter med svære psykiske sygdomme, set fra såvel patienternes som de fagprofessionelles side. Der er valgt en partcipatorisk tilgang til selve instrumentudviklingen, som følger 10 sekventielle trin og hvor både medarbejdere og brugere deltog og bidrog via fokusgruppe-interviews. Måleinstrumentet er afprøvet i alle 6 deltagerlande. Til trods for, at Puschner et al. påviser en del begrænsninger ifm. studiets gyldighed, bl.a. i forhold til generaliserbarhed i relation til en hel population af psykisk syge borgere, og

¹⁷⁸ (Clinical Decision Making and Outcome in Routine Care for People With Severe Mental Illness)

¹⁷⁹ **Psykometri** er en måling af mentale evner og færdigheder, som oftest intelligens, vha. prøver. Psykometri udgør et særligt psykologisk fagområde, der beskæftiger sig med prøvekonstruktion, statistiske metoder til at undersøge målenøjagtighed og den indre sammenhæng mellem forskellige opgaver.

erkender at metodens validitet bør undersøges nærmere, konkluderer de sammenfattende, at det udviklede instrument er velegnet til at undersøge de komplekse forhold mellem beslutningstagning og resultater ifm. behandlingen af psykisk syge borgere på tværs af de europæiske lande.

Bar Deucher et al. (2016, I.7) undersøger gennem et kvantitativt studie nationale forskelle ift. psykisk syge borgeres ønsker om at blive inddraget i beslutninger og planlægning ifm. deres behandling. Undersøgelsen viser store forskelle mellem brugernes ønsker på tværs af de implicerede lande. Især brugere fra de nordvest-europæiske lande viste stor interesse ift. at blive inddraget aktivt. Bar Deucher et al. tillægger i deres konklusion hvert lands kulturspecifikke indflydelse på samspillet mellem behandler og patient stor betydning og anbefaler, at der i forskningen i det hele taget bliver sat større fokus på at identificere kulturelle og sociale faktorer i de forskellige lande.

Freidl et al. (2016, I.8) undersøger i et kvantitativt studie graden af tilfredshed med beslutninger truffet og gennemført i forbindelse med forskellige områder i patienternes liv, og sammenhængen mellem beslutningernes indhold, patienternes involvering og den efterfølgende implementering af beslutningerne. Konklusionen er, at patienterne har dårligere oplevelser ift. inddragelse, tilfredshed og implementering af behandlingsrelaterede beslutninger fremfor i forhold til sociale - og finansielle beslutninger. Det anbefales derfor, at personalet indenfor det psykiatriske område i højere grad differentierer de måder, hvorpå de interagerer og kommunikerer med patienterne i forhold til forskellige typer af beslutninger, for således at optimere patienternes tilfredshed ift. behandlingsmæssige beslutninger og implementeringen af disse.

Cosh et al. (2017, I.9) undersøger, ligeledes gennem et kvantitativt studie, forholdet mellem præferencer for og erfaringer med klinisk beslutningstagning blandt personer med alvorlig psykisk sygdom. Målingerne viser, at aktiv til forskel fra fælles eller passiv, inddragelse af patienterne i beslutningsprocesserne kan være forbundet med længere og flere hospitalsindlæggelser og dermed højere omkostninger. Cosh et al. konkluderer, at fælles beslutningstagning synes at være den bedste måde at træffe afgørelser på i forbindelse med behandlingen og at den kan være med til at reducere udgifterne til sundhedsvæsenet gennem nedbringelse af den sammenlagte indlæggelsestid, idet patienttilfredsheden er omvendt proportional med udgifterne. De anbefaler derfor at medarbejdere i behandlingen af psykisk syge, sikrer sig, at patienterne er tilfredse i forhold til de truffe behandlingsmæssige beslutninger.

Loos et al. (2017, I.10) går i deres studie, jf. resultaterne fra nogle af de øvrige CEDAR-undersøgelser, ud fra præmissen om, at brugernes engagementet og deltagelse i behandlingsmæssige beslutninger fremmer implementering og tilfredshed. Formålet med deres kvantitative undersøgelse er at undersøge betydningen af brugerinddragelse i behandlingsmæssige beslutninger ift. graden af helbredelse (*recovery*). Loos et al. konkluderer, at forholdet mellem brugerinvolvering i beslutningsprocessen og den efterfølgende *recovery* er kompleks, og at der er behov for

standardiserede longitudinale undersøgelser til at afklare dette årsagsforhold. De anbefaler at patientinddragelsen gennem især dialog tilpasses patientens præferencer, stadie og forandringer i helbredelsesprocessen.

Solbjør, Rise, Westerlund, & Steinsbekk (2014a, I.11) sætter i deres undersøgelse fokus på udfordringerne ved brugerinddragelse for såvel patienter som fagprofessionelle, især i perioder, hvor patienterne har det meget dårligt (fx er psykotiske). Der er anvendt kvalitative metoder, i form af interviews med 20 patienter og 25 medarbejdere på et norsk psykiatrisk hospital. Analysen af studiet bygger på Grounded Theory og der er her tale om et af de meget få studier, hvori betydningen af en dynamisk og fleksibel *pædagogisk* tilgang og kommunikation nævnes eksplicit. Solbjør et al. konkluderer, at i de perioder, hvor patienterne har det meget dårligt, er der en tendens til, at brugerinddragelsen bliver omdefinert og opvejet af det, som de fagprofessionelle vurderer som beslutninger til patientens bedste. Solbjør et al. anbefaler, ud over en klarere diskurs, mere forskning ift. inddragelse af brugere både under og efter svære sygdomsperioder, der kræver en særlig høj grad af samhandling ift. balanceringen mellem ansvarsfrihed og udviklingsmuligheder.

Rise et al. (2014a, I.12) undersøger i et kvalitativt studie med den markante titel "*Safely cared for or empowered in mental health care? Yes, please.*", hvorledes brugere indenfor det psykiatriske område oplever og opfatter balancen mellem på den ene side 'tryk og sikker pleje' og på den anden side deres egen indflydelse i behandlings- og beslutningsprocesser. Studiet omfatter 15 rapporter, hvori 417 interviews med brugere er inkluderet. Rise et al. tager bl.a. udgangspunkt i Taylor et al.'s (2010) udlægning af *pleje* som inkluderer oplevelsen af at høre til og være accepteret, mens *empowerment* (her forstået som inddraget i beslutninger vedr. egen behandling) handler om at styrke brugerens selvtillid. Konklusionen på studiet er, at brugerne oplever en høj grad af kvalitet i behandlingen, når der er mulighed for både at kunne modtage tryk, stabil og forudsigelig pleje i perioder, hvor de har behov for det, og at have øget ansvar, involvering og indflydelse i perioder med færre symptomer. Brugere ønsker individuelt tilpassede tilbud med høj grad af fleksibilitet. Rise et al. understreger at disse brugere ønsker stiller store krav ift. strukturerne indenfor det psykiatriske område og til det fagprofessionelle personales formåen og fleksibilitet.

Restall & Strutt (2007, I.13) fokuserer i dette studie brugeres på perspektiver i forbindelse med at være inddraget i planlægning og evaluering af tiltag indenfor det psykiatriske område. Studiet er inddraget, til trods for at det rækker ud over den institutionelle ramme, idet det er et af de få, der i øvrigt har mange lighedspunkter med dette projekt. Gennem et kvalitativt studie har 63 brugere medvirket i enten individuelle – eller fokusgruppe-interviews. Restall & Strutt har på baggrund af deres undersøgelse udviklet dels en *konceptuel ramme for deltagelse*, hvor de på baggrund af

brugernes udsagn beskriver den ideelle ramme som inkluderende, fleksibel og respektfuld. Restall & Strutt udvikler gennem deres studie nogle konkrete forslag til skabelsen af en sådan ramme. Igennem samarbejdet med psykiatribrugere viser der sig stor variation ift. brugernes ønsker til på hvilket niveau, de kan og vil deltage. Restall og Strutt konkluderer, at brugere oplever fælles aktiviteter i form af informationsudveksling og legitimering af, hvad professionelle i forvejen har planlagt, som tidsspilde og i værste fald udnyttelse. Brugere ønsker at få reel indflydelse på beslutninger, der kan forbedre enten den konkrete behandling eller skabe forandringer i de systemer, som udvikler retningslinjer, planer og rammer for behandlingen. Restall & Strutt hævder afslutningsvis, at den ramme for facilitering af brugerinddragelse i forhold til planlægning og evaluering, som blev udviklet gennem undersøgelsen, kan være vejledende i forhold til etablering af muligheder og miljøer, der fremmer, støtter og respekterer brugernes ret til at deltage.

Tischler et al. (2010, I.14) har med deres studie forsøgt at finde en valid definition for hvad *patientcentreret og brugerinddragelse* egentlig vil sige i relation til forskning på det psykiatriske område. Der er her tale om et mixed-methods-studie med hovedvægten på kvalitative aspekter. Det var ambitionen, at selve designet for undersøgelsen skulle at være patient-centreret. I studiets første del ratede 13 psykiatribrugere 8 af 60 abstracts fra skizofreniforskning som patient-centrerede, hvilket stod i modsætning til, at 30 af de samme 60 abstract af psykiatere blev ratet som patient-centrerede. Brugere opstillede herefter 13 kriterier for, hvad de mente karakteriserer hensigtsmæssig brugerinddragelse (patientcentrering). Resultatet af processen var, at brugere gennem inddragelsen havde følt sig værdsat og respekteret som samarbejdspartnere, og såvel brugere som fagprofessionelle gav udtryk for, at de havde oplevet det som positivt at deltage i forskningen.

Treichler et al. (2015, I.15) refererer til, at tidligere studier¹⁸⁰ har inddelt brugerinddragelse i domænerne fysisk, social og psykologisk inddragelse. Treichler et al. foreslår et fjerde domæne, nemlig *organisatorisk inddragelse*. De definerer *organisatorisk inddragelse* som inddragelse af brugere i aktiviteter og organisationer, der har betydning og indflydelse i forhold til udvikling af mental sundhed. De hævder, at der gennem organisatorisk brugerinddragelse tilføjes et aspekt til udviklingen af den individuelle identitet ved at brugeren indgår på et systemisk niveau. På baggrund af et kvalitativt survey-studie af 266 psykiatriske brugere i US, konkluderer Treichler et al., at skønt brugere ønsker at deltage i beslutningsprocesser på det organisatoriske plan og der er taget mange initiativer, for at gøre brugerinddragelse til en realitet, har der kun været ringe succes ifm. disse tiltag og deres implementering. De argumenter imidlertid for, at organisatorisk brugerinddragelse har stor værdi i forhold til brugernes trivsel og udvikling (heling), men anbefaler, at strukturerne i de

¹⁸⁰ Se Davidson, 2001; Rutter et al. 2004

organisatoriske systemer forandres og bliver mere fleksible og dynamiske, således at brugerinddragelse kan opleves som meningsfuld, holistisk og opnåelig, og omfanget af succesfuld implementering dermed kan øges.

Grundy et al. (2016, I.16) undersøger gennem dette studie, hvorledes brugere i psykiatrien oplever at blive involveret i processerne omkring planlægningen af deres forløb, hvorledes meningsfuld involvering kan inkorporeres samt hvilken rolle individuelle, teambaserede og organisatoriske faktorer har på mulighederne for at forbedre kvalitet og oplevelse ifm. brugerinvolverende planlægning. Der er tale om et kvalitativt studie, gennemført som semistrukturerede fokus-gruppehenholdsvis individuelle interviews med i alt 42 brugere tilknyttet to engelske 'Mental Health Trusts'. Grundy et al. satte i studiet fokus på 1) fordringerne til nye patientcentrerede definitioner ift. planlægning af behandling og meningsfuld involvering, 2) behovet for at tiltagene er konkrete og fleksible samt 3) at der i forbindelse med nye organisatoriske initiativer afsættes mere tid til dialog med brugerne. De identificerer gennem studiet 10 minimumskriterier, som brugerne oplever som nødvendige ifm. en meningsfuld involvering. På baggrund af de involverede brugernes erfaringer og idéer anbefales det, at der udvikles og konsolideres eksplicit og transparent diskurs samt vejledende protokoller for at facilitere en mere meningsfuld form for brugerinddragelse end hidtil på såvel individuelt, teambaseret som organisatorisk niveau.

Bilag 4b: Tematik II: Medarbejderaspekter og professionsfaglighed

Hansen et al.'s studie (2004, II.2) sætter i en kvantitativ undersøgelse fokus på, i hvilket omfang psykisk syge borgere har mulighed for at påvirke planerne for deres behandling og hvad der sker, hvis de ikke er enige med de professionelle behandlere. Undersøgelsen bygger på interviews af 1080 patienter indenfor den norske psykiatrisektor samt vurderinger fra medarbejdere og teams på et norsk institut for forskning på sundhedsområdet. Resultaterne viser, at hvis der opstår uenighed mellem borgeren og den tilknyttede medarbejder, bakker de tilknyttede teams op omkring den fagprofessionelle. Forfatterne konkluderer, at det er vigtigt at personalet uddannes ift. at skærpe brugerinvolvering i psykiatrien, hvor den patriarkalske tradition fortsat dominerer. De konstaterer, at brugerinddragelse ikke alene er en udfordring for medarbejderne i psykiatrien, der kan have en tendens til at undervurdere patienternes kognitive formåen eller blive for overbeskyttende, men at den også kan være udfordrende for brugerne alt efter deres respektive vanskeligheder. De anbefaler, at brugerinddragelse differentieres således, at de brugere der ikke ønsker, eller mener de magter at deltage også imødekommes, samt at der satses mere på at forberede brugerne, således at deres aktive medvirken kan give mening og bidrage til udvikling for den enkelte.

I et studie foretaget af Solbjør & Steinsbekk i 2011 (II.3) fremgår det, at det i høj grad er medarbejderne, der både initierer og sætter grænser for brugerdeltagelsen på sygehusafdelingerne, at inddragelsen i høj grad foregår på medarbejdernes præmisser og at brugerinddragelse kan opleves

som en besværliggørelse af personalets arbejde. Studiet, der er en opfølgning af en spørgeskemabaseret kortlægning af brugerinddragelse på 12 udvalgte hospitalsafdelinger i Norge blev foretaget gennem kvalitative interviews med 18 ansatte repræsentanter fra de 12 afdelinger, heraf 4 psykiatriske enheder. Gruppen af professionsfaglige medarbejdere, der deltog i denne undersøgelse bestod af bl.a. læger, sygeplejersker, socionomer, fysioterapeuter, kvalitetsmedarbejdere og 5 'øvrige ansatte'. De interviewede medarbejdere var positive ift. høre patienternes input som en 'alternativ stemme', men prioriterede de faglige hensyn over brugerinddragelsen og holdt bl.a. derfor medicinfaglige spørgsmål ude af dialogen med brugerne. Nogle medarbejdere fandt at brugerinddragelse var en ekstra belastning i en i forvejen presset hverdag, men forfatterne konkluderer, at fokus på brugerinddragelse og tydeligere anvisninger på, hvorledes denne kan gennemføres, kan reducere modstanden og øge mulighederne.

Solbjør et al. (2013, II.4), der tillige blev præsenteret under Tematik I, konkluderer ift. medarbejderperspektiver og professionsfaglighed, at brugerinvolvering i alle faser af mentale sygdomme kræver en særlig indføling fra personalet side, således at patientdeltagelse ikke blot bliver et middel for personalet til at opfylde egne mål. I de perioder, hvor patienten har det særligt svært, er det særligt vigtigt, at medarbejderne på forhånd har udviklet en god relation til vedkommende. Både brugere og personale bør deltage i diskussioner vedr. forholdet mellem behandling og deltagelse. Solbjør et al. konkluderer, at begrebet patientdeltagelse kræver grundig definition og at brugerne har et stort behov for at blive mødt af fagpersoner, der besidder gode kommunikative evner og er i stand til at etablere gode relationer.

Eivergard, Enmarker & Hellzen, (2016, II.5) har gennem lydoptagelser af ni mundtlige 'overlap' og tre afdelingsmøder på seks psykiatriske afdelinger i Sverige med reference til Foucault undersøgt, hvad der præger det sprog, de professionelle, her primært sygeplejersker, anvender, når de taler om patienterne og hvorledes denne diskurs præger ikke alene forståelsen og konstruktion af patienterne, men gennem spejling også indirekte kommer til at påvirke patienternes selvopfattelse. Diskursen omkring patienterne faldt i nogle hovedkategorier bl.a.: de 'gode' vs. de 'dårlige' patienter, patienter, der helst skal "blive" vs. de, der "burde udskrives", de *ønskede* vs. *uønskede* patienter. Diskursen er med til at 'læse' patienterne ind i de dominerende sociale og kulturelle strukturer og normer og medarbejderne kommer dermed til at reproducere en bestemt diskursiv forståelse og bedømmelse. Det anbefales at medarbejderne i højere grad reflekterer over ordenes magt, for herigennem at skabe et mere respektfuldt forhold til patienterne, da den anvendte, unuancerede diskurs virker blokerende ift. at inddrage patienterne i ligeværdig dialog og beslutninger.

Studie C2 af Mathisen et al. (2016, II.6) har med fokus på kommunikation og brugerdeltagelse i beslutningsprocesser på tre norske psykiatriske centre haft som formål at undersøge, hvorledes de fagprofessionelle oplever og håndterer patienternes ret til at deltage i planlægning og beslutninger i miljøterapeutiske aktiviteter. Studiet, der bygger på interviews baseret på observerede situationer, refererer til Foucault, men anvender primært Goffmans fænomenologiske og interaktive analyser af face-to-face-kommunikation. De fagprofessionelles orientering mod rutiner viser sig at 'overrule' idealerne om patienters rettigheder, og personalet anskuer primært brugerinddragelse som brugernes deltagelse i på forhånd organiserede og obligatoriske aktiviteter.

Femdal & Knutsens (2017, II.7) formål er gennem et mikrostudie at undersøge udviklingen af brugerinddragelse i interaktionen mellem norske psykiatribrugere og fagprofessionelle. Der er tale om et kvalitativt studie baseret på dybdegående, semistrukturerede interviews af 10 fagprofessionelle og 10 brugere. Analysen er inspireret af Willigs model for Foucault-inspireret diskursanalyse¹⁸¹. På baggrund af studiet opridser Femdal og Knutsen følgende implikationer for praksis: I stedet for at benægte, at der er magtforhold på spil, er det vigtigt at forholde sig til, hvordan denne magt viser sig i samspillet mellem brugere og professionelle. Det fremhæves derfor som vigtigt, at der sættes fokus på dialogen mellem brugere og de fagprofessionelle og at der i fællesskab reflekteres over, hvorledes kommunikationen, samspillet og samarbejdet udvikler sig. Femdal & Knutsen understreger, at ved at fokusere på magtforholdene i kommunikation, kan magt anvendes produktivt og fungere befordrende for relationerne mellem fagprofessionelle og psykiatribrugere.

Et Review gennemført af Priebe et al. (2011, II.8) har til formål at identificere nogle principper for god kommunikation mellem medarbejdere og brugere. Metoden er en konceptuel gennemgang af vejledende principper for, hvordan klinikere skal kommunikere med patienter for at nå målene indenfor det psykiatriske område. Undersøgelsen munder ud i fem vejledende principper for konstruktiv kommunikation: 1) Fokus på patientens oplevelser og bekymringer 2) positiv og personlig respekt 3) tilpas involvering af patienter i beslutningsprocessen 4) autenticitet og 5) anvendelse af psykologiske behandlingsmetoder. Konklusionen er, at principperne for kommunikationen hovedsageligt er generiske, men at deres implementering indebærer særlige udfordringer indenfor den aktuelle psykiatriske kontekst. Priebe et al. foreslår, at de fem principper anvendes ifm. efterfølgende empirisk forskning på området. Der er gennem sneboldeffekt-søgning fremkommet flere studier af Priebe, som også efter 2011 har sat fokus på kommunikation mellem behandlere og patient som grundlag for psykiatrisk behandling. Priebe bygger grundlæggende på en antagelse om, at det sociale paradigme og perspektiv i langt højere grad bør sættes i spil at forbedre udvikling og brugerinddragelse på det psykiatriske område. Flere studier af Priebe, Burns & Craig

¹⁸¹ Se Willig, C. 2013

(2013) og Priebe (2016) understreger betydningen af dialogens kvalitet, bl.a. set i forhold til psykiateres kommunikative kompetencer.

Studiet af Linhorst et al. (2005, II.9) er her inkluderet til trods for at undersøgelsesfeltet også omfatter retspsykiatriske patienter. Begrundelsen er, at der er tale om et af de få studier, der har fokus på udviklingen af og arbejdet med organisatorisk brugerinddragelse indenfor en institutionel ramme. Studiet, der er foregået over 5 år på fire hospitaler i USA, belyser forhindringer og potentialer ifm. en repræsentativ form for brugerinddragelse og redegør grundigt for erfaringerne ift. forskellige tilgange og forsøg ift. konstituering af organisatorisk brugerinddragelse.

Der er tale om et kvalitativt, participatorisk studie, baseret på nogle af forfatterens tidligere erfaringer fra praksis, mødereferater fra brugerrådsmøder samt fokusgruppeinterviews med klienter og medarbejdere. I undersøgelsen deltog 389 kliniske og administrative medarbejdere. Patientdeltagelsen var frivillig, men mere end 1/3 af alle patienterne deltog i fokusgruppeinterviewene. Heraf bestod nogle af grupperne med en blanding af medarbejdere og patienter, mens andre udelukkende omfattede patienterne. Set ud fra et mikro-sociologisk og fænomenologisk perspektiv med bl.a. med reference til Goffman konkluderer Linhorst et al. på baggrund af både interviews og undersøgelser ifm. udviklingen af beslutningstagning i brugerråd, at medarbejdernes deltagelse som bindeled ifm. den repræsentative brugerinddragelse er helt afgørende. Det nævnes, at medarbejdere med en socialfaglig uddannelsesmæssig baggrund, der qua deres viden, professionelle færdigheder og etiske værdier, som bygger på social lighed og borgernes selvbestemmelsesret, er den gruppe fagpersoner, der er bedst til at udvikle og styrke den organisatoriske brugerinddragelse.

Linhorst et al. konkluderer, at organisatorisk brugerinddragelse inden for det psykiatriske område kan forekomme besværlig, men at den er substantiel og mulig, samt at medarbejdernes vurderinger af, at patienterne har det for dårligt til at kunne indgå, sammen med hospitalets hierarkiske organisationskultur, danner barrierer for organisatorisk brugerinddragelse. Forfatterne anbefaler derfor nogle generelle retningslinjer for psykiatriske institutioner, der ønsker at fremme organisatoriske brugerinddragelse.

[Bilag 4c: Tematik III: Metoder og udfordringer](#)

Det kvalitative studie af Terp, Laursen, Jørgensen, Mainz & Bjornes (2016, III.2) taget med i denne præsentation til trods for, at det er et meget lille antal deltagere (4 brugere), der udgør det empiriske grundlag for undersøgelsen. Begrundelsen for inddragelsen af studiet er, at dette projekt er et af de få, der har flere paralleller til nærværende herunder nationaliteten, deltagergruppen, et participatorisk design og udviklingen af et teknologisk hjælpemiddel til videre brug indenfor området. Projektet beskriver et samarbejde mellem unge med diagnosen skizofreni og

professionelle IT-medarbejdere ifm. udvikling af en app til brug indenfor det regionale psykiatriske felt. Terp et al. henter deres inspiration i Wengers teorier om situeret læring¹⁸². Der argumenteres på baggrund af studiet for øget anvendelse af partcipatorisk aktionsforskning (PAR) i forbindelse med brugerinddragelse på det psykiatriske område og dermed forskningsdesigns, der understøtter og inspirerer til deltagelse og engagement i bl.a. metodeudvikling. Dette fordrer, at deltagerne oplever miljøet, hvori samskabelsen foregår, som gennemskueligt, fleksibelt, trygt og uformelt. Der anbefales gennemførelse af tilsvarende projekter og at der herigennem undersøges muligheder for psykisk syge borgeres samskabelse med professionelle fra andre faggrupper udenfor behandlingsområdet.

Oeye et al. (2009, III.3), beskriver hvorledes miljøterapi i Norge er blevet et vigtigt redskab i forhold til at imødekomme politiske krav om samfundsmæssig inklusion og resocialisering af mennesker med psykiske lidelser. Oeye et al. ser kombinationen af miljøterapi og de eksisterende krav om brugerinddragelse som problematiske. På baggrund af et etnografisk studie af dagliglivet på et psykiatrisk hospital for primært unge voksne i alderen 18-25 år og interviews med både patienter og personale analyseret ud fra en kombination af Goffmans og Foucaults teorier, diskuteres ligeværdige relationer versus asymmetriske magtforhold. Forfatterne konkluderer, at det svært at gennemføre brugerinddragelse samtidigt med, at der skal tages hensyn til kollektive husregler og adfærdskodekser. De konkluderer desuden, at brugerinddragelse kan blive et problem, hvis patienternes synspunkter udfordrer personalets regelrette og standardiserede beslutninger samt at brugerdeltagelse baseret på lighed bliver en udfordring i forhold til etablering af relationer. Skønt miljøterapien bygger på en kompleks tradition forankret i forskellige ideologier, argumenterer forfatterne for, at den form, som aktuelt praktiseres indenfor det psykiatriske område i Norge, rummer en modsætning mellem miljøterapiens kollektive og demokratiske tradition og det biomedicinsk dominerede behandlingssystemes individuelle og "anti-demokratiske" dominans. De advarer derfor om risikoen for decideret "pseudo-brugerinddragelse".

Rise & Steinsbekks studie (2015, III.4) undersøger i et ikke randomiseret, kontrolleret studie på 3 norske hospitaler, hvorvidt brugerinddragelse ifm. implementering af en udviklingsplan, som led i en større reorganiseringsproces, har nogen indflydelse på patienternes oplevelse af at være involveret. Dette er et af de første og få studier, der undersøger metoder til organisatorisk brugerinddragelse og Rise & Steinsbekk understreger da også, at der ikke eksisterer meget viden på området. 1651 patienter udfyldte med 16 måneders mellemrum det samme spørgeskema. I den mellemliggende periode blev der på 'forsøgs-hospitalet' arbejdet med brugerinddragelse ifm. udviklingsplanen.

¹⁸² Se Wenger, E. 2000

Konklusionen blev, at arbejdet med planen ikke fik nogen signifikant effekt på patienternes oplevelse af at være inddraget. Forfatterne mener, at dette kan skyldes kvaliteten af initiativerne i udviklingsplanen eller selve gennemførelsesprocessen. Rise et al anbefaler flere lignende kontrollerede undersøgelser, for at der kan opbygges viden om effekt og patienternes erfaringer ift. deltagelsen.

Rise et al. (2014, III.5) beskriver på baggrund af et opfølgende kvalitativt casestudie nogle af de erfaringer, der kom ud af et forsøg med at implementere en omfattende plan for brugerinddragelse på et norsk psykiatrisk hospital. Studiet, der kan ses i sammenhæng med øvrige studier af Rise, Solbjør samt Steinsbekk fra samme periode, fokuserer på såvel individuel som organisatorisk brugerinddragelse. Resultatet på undersøgelsen var, at udvikling og implementering af brugerinddragelse opleves meget forskelligt afhængigt af deltagernes position i organisationen. Dette gør sig især gældende for medarbejdernes vedkommende og *deres* forståelse synes at have markant indflydelse på, hvorvidt implementeringsprocessen bliver oplevet som en succes eller ej. Forfatterne konkluderer, at udefrakommende politiske retningslinjer ser ud til at kunne øge brugerinddragelsen, men at det er nødvendigt, at både politikere og institutionernes ledelse, forstår og prioriterer de mange aspekter ved brugerinddragelsen med både opmærksomhed, ressourcetildeling og vurdering af succeskriterier.

Studiet af Mathisen et al. (2016, III.6), tidligere præsenteret under Tema II, påviser udfordringerne ift. at personalet primært anså brugerinddragelsen som inddragelsen i på forhånd planlagte og obligatoriske aktiviteter og at patienter, der modsatte sig at indgå heri på de givne præmisser, blev mødt med sanktioner bl.a. 'trusler' om at blive udskrevet. Studiets fund var således, at brugerperspektiverne, til trods for både klinikerens og politikeres hensigter, i hverdagens organisatoriske kontekst let blev overset/underlagt fastlagte behandlingsinstrukser og rutiner. Studiet anbefaler, at der gennemføres yderligere undersøgelser af, hvorledes patienterne i højere grad kan inddrages som refleksionspartnere i en miljøterapeutisk kontekst.

Linhorst et al.'s studie (2001, III.7), tidligere præsenteret under Tematik II, argumenterer for tre måder at involvere patienterne på. De anbefaler 1) Brugerråd, med henblik på innovation, øget ansvarlighed, beskyttelse af patienternes rettigheder og reduktionen af organisatorisk og individuelt stigma, 2.) involvering af patienterne i gennemgangen af planer, strategier og procedurer (eng: *policies*) samt 3.) inklusion af patienterne ifm. hospitalets kvalitetssikring. Der blev fundet adskillige eksempler på, at patienterne gennem deltagelse i beslutningsprocesserne opnåede ønskede organisatoriske forandringer.

Det skal gentages, at Linhorst et al. konkluderer, at organisatorisk brugerinddragelse inden for det psykiatriske område er vigtig og fremmer behandlingens kvalitet, udviklingen inden for området, beskyttelsen af patienternes rettigheder samt reducerer såvel organisatorisk som individuel stigmatisering.

Studiet af Restall & Strutt (2008, III.8), tidligere præsenteret under tematik I, skal også nævnes her, idet forfatterne gennem studiet har skabt en ramme for facilitering af også organisatorisk brugerinddragelse. Restall & Strutt bygger på værdierne respekt, inklusion og fleksibilitet og oplister nogle principper, der har vist sig befordrende ift. brugerinddragelsen. Her kan nævnes: anerkendelse af alle meninger, alle deltageres åbenhed ift. forandring, transparens, anvendelse af hverdagsprog, fortrolighed, effektiv ledelse, konkrete redskaber til konfliktløsning og beslutningsprocedurer, inklusion af deltagere med vidt forskellige baggrunde og på forskellige steder i deres udvikling samt møder planlagt på deltagernes præmisser.

Bilag 4d: Tematik IV: Brugerinddragelse i forskningsprocesser

Studie af Skorpen, et al. (2008, IV.1) præsenteret under Tematik I, beskriver hvorledes forskningen på området i 1970'erne blev domineret af samfundsvidenskabelige undersøgelser, herefter fulgte en nedgang i løbet af 1980'erne og siden år 2000 har området været domineret af sundhedsvidenskabelig forskning. Det relativt høje fravær af brugernes stemmer i den psykiatriske forskning kan afspejle den biomedicinske tilgang til mentale sygdomme. Skorpen et al. fremhæver betydningen af, at patienterne selv spørges og inddrages, når det gælder aspekter vedr. organisatoriske forandringer og problemstillinger vedr. stigmatisering. Trods antagelse om, at positivistisk og post-positivistisk tænkning også fremover vil sætte hovedpræmisserne, anbefaler forfatterne øget anvendelse af mere kritiske og relativistiske videnskabsteoretiske positioner som baggrund for mere brugerorienteret og dybdegående forskning, fx i form af casestudier.

I Terps studie af (2016, IV.2), også præsenteret under tema III argumenteres for, hvorledes og hvordan et partcipatorisk design kan bidrage til at skabe et 'rum', hvor psykisk syge unge medvirker ift. at udvikle tiltag til brugerinddragelse i praksis. I studiet etableres 'rummet' omkring udviklingen af en brugervenlig app som medie (*fælles tredje*). Konklusionen er, at et partcipatorisk forskning rummer potentialer ift. at gøre selv alvorligt psykisk syge brugere til stærke og aktive samarbejdspartnere i forhold til at udvikle fremtidige tiltag indenfor det psykiatriske område.

I anden del af Tischler et al.'s undersøgelse (2010, IV.3), der tidligere er præsenteret, fremgik det at både brugere og fagprofessionelle havde oplevet det som positivt at deltage i den patientcentrerede forskningsproces samt at det havde været med til at nedbryde nogle barrierer brugere og fagprofessionelle imellem. Tischler et al. konkluderer, at skønt der som udgangspunkt hersker en vis enighed mellem fagfolk (forskere) og brugere om nogle af de kriterier, der er ønskelige for

patientcentreret forskning, er det vigtigt også at have øje for betydningen af mere procesrelaterede faktorer. Det anbefales, at brugerinddragelse indarbejdes i fremtidige undersøgelser.

Delman (2012, IV.4) har gennem 5 studier fokuseret på, hvorledes partcipatorisk aktionsforskning (PAR) har kunnet anvendes til at inkludere unge mennesker med psykiatriske lidelser i forskningsproduktionsprocesser, baseret på tanken om at sikre både forskningens kvalitet og samfundsrelevans. Formålet var at engagere unge voksne med psykiatriske lidelser som deltagende medforskere i aktionsforskningsprocesser med vægten lagt på samarbejdet med de akademiske forskere og sammen overvinde udfordringerne i dette samarbejde. Delman refererer til sociolog og ungdomsforsker Barry Checkoway¹⁸³ ift. den dobbelte risiko for stigmatisering, som det både at være psykisk sårbar og ung kan indebære. Delman konkluderer på baggrund af studierne, at de vigtigste komponenter for at opnå vellykket aktionsforskning sammen med de unge og unge voksne medforskere er 1) fleksible ressourcer, 2) individuel opmærksomhed, 3) overskuelighed samt 4) støtte fra fagligt specialiserede medarbejdere og/eller erfarne forskere.

Schwartz et al. (2013, IV.5) har gennem et aktionsforskningsprojekt sat fokus på dialogen mellem brugere og medarbejdere. Studiet er et af de få af sin slags, der er gennemført indenfor rammerne af en psykiatrisk behandlingsinstitution. Schwartz et al. fandt således heller ikke ved påbegyndelsen af deres undersøgelse i 2013 andre studier, der havde undersøgt, hvordan en 'recovery-orienteret' dialog og planer for udvikling kunne konstrueres og forhandles indenfor institutionelle rammer. Projektet omfattede kun fem brugere og fem medarbejdere med tre forskellige uddannelsesmæssige baggrunde.

Formålet med undersøgelsen var at skabe social forandring gennem: (a) identifikation af brugernes og medarbejdernes værdier for udvikling og (b) undersøgelse af, hvordan og i hvilket omfang dialogen kunne fungere og udvikles indenfor den institutionelle ramme.

De anvendte metoder var partcipatorisk aktionsforskning samt narrativ metodologi med et fænomenologisk udgangspunkt. Af de temaer, der især på brugernes foranledning blev behandlet var bl.a. magtforhold, stigmatisering og social inklusion samt udfordringerne ved selve projektets dialog. Projektet medførte ikke alene individuel udvikling for deltagerne, brugere såvel som medarbejdere, men også handlingsbaserede resultater samt efterfølgende samarbejde med andre forskere om projekter. Gennem projektet blev inter- og intrapersonlige spændinger italesat, kliniske bekymringer og risici åbent adresseret og forskellige værdisæt undersøgt og diskuteret. Studiet anbefaler, at man involverer brugere og andre interessenter i forandringer i praksis samt i dialogen omkring, hvordan man skaber hensigtsmæssige betingelser for kommunikation og samarbejdsprocesser.

¹⁸³ Se Checkoway, B. 2011

Staley, Kabir & Szmukler, (2013, IV.6) har med fokus på brugerinddragelse i forskning på det psykiatriske område i UK¹⁸⁴ gennemført korte, semistrukturerede telefoninterviews med ledende forskere i 45 projekter. Forskerne blev adspurgt vedr. den indflydelse, som brugerinddragelse havde ifm. deres forskning, hvilke udfordringer de så, og hvordan de troede, at disse kunne overvindes. Staley et al. påpeger det som et problem, at forskere generelt ikke har nogen uddannelse eller træning i at involvere brugerne og at de sjældent høster nogen form for professionel anerkendelse for at gøre det. Skønt tidlig inddragelse af brugerne i forskningsprojekter ofte giver de bedste resultater, kan dette være et problem ifm. med fundraising, etik og deadlines. Staley et al. opfordrer såvel forskningsmiljøer som netværk og fonde til i højere grad at støtte op omkring forskning, der involverer brugerne.

Kidd, Kenny & McKinstry, (2015, IV.7) beskriver et aktionsforskningsprojekt med fokus på brugerinddragelse i workshops med formålet at kortlægge, forandre og planlægge en recovery-orienteret behandlingsindsats. Seks brugere og fem professionelle deltog. Et vigtigt fund var betydningen af en dialog, der anerkendte de magtforskelle, som knytter sig til traditionel mentalbehandling, idet diskrimination og spændinger derved blev diskuteret. Kidd et al, der bl.a referer til de danske aktionsforskere Kristiansen & Bloch-Poulsen argumenterer således for partcipatorisk aktionsforskning og dialogisk samskabelse (*co-produktion og co-design*).

¹⁸⁴ Tilknyttet The Mental Health Research Network

Bilag 5: Appendix ifm. søgning på aktionsforskningsstudier

På psykiatriske institutioner:

For at få et overblik over antallet af videnskabelige artikler vedr. aktionsforskningsstudier på psykiatriske institutioner, blev der i november 2019 gennemført en begrænset international søgning¹⁸⁵ med profilen:

("Action Research" AND psykiatr* AND (institution OR hospit*)) i databaserne Scopus og Pubmed.

Resultaterne i de to databaser var sammenfaldende med et samlet antal på **70** engelsksprogede artikler. De tidligste artikler var for begge databasers vedkommende fra begyndelsen af 1960'erne, lidt under halvdelen var fra de sidste ti år og igen lidt under halvdelen af disse, fra de sidste fem år, hvilket var i alt **17** for PubMed's vedkommende og **15** i Scopus¹⁸⁶.

¹⁸⁵ November 2019

¹⁸⁶ Der blev ikke rensset for overlap de to databaser imellem.

Bilag 6: Collaborative formulations:

Et andet spor at følge ift. det psykologiske perspektiv, er det paradigmeskifte, som den britiske doktor i klinisk psykologi Tony Wainwright sammen med Chair of the British Psychology Society, Richard Pemberton lægger op til. Her fastholder man den tætte og komplekse sammenhæng mellem sociale, biologiske og psykologiske faktorer, men med en særlig anerkendelse af de psykosociale faktoreres betydning for 'mental foreslår de, at man i stedet for at anvende diagnosekategoriers somatisk inspirerede mangelsyn arbejder med 'formulation' (Szmukler et al. 1986) som vil kunne: *"... describe the first steps towards identifying patterns and pathways which can be used to inform the co-construction of individual narratives and formulations based on personal meaning. This will provide a sounder and more productive basis for developing interventions, carrying out research, planning services and empowering service users to make changes in their lives. It will also have implications for social policy and issues of social justice"* (Ibid). Pemberton & Wainwright refererer til både dialogisk teori, systemisk og konstruktivistisk tænkning. Professor i klinisk psykologi, Peter Kinderman har sammen med Anne Cooke for nyligt udgivet en artikel, der med henvisninger til både Rose (2008), Pemberton & Wainwright (2014) og studier ifm. "skizofreni", argumenterer for en psykosocial tilgang, som i praksis bygger på *"a description of the person's own experience, wherever possible in their own words, for example, "hearing voices," without imposing a particular interpretation (see, e.g., Kinderman et al., 2013)"* (Cooke & Kinderman, 2017). De plæderer for anvendelsen af 'collaborative formulation'¹⁸⁷ som svar på the 'Brain or blame –dilemma' (Ibid. p 50): Collaborative formulations *"explore the personal meaning of the events, relationships and social circumstances of someone's life, and of their current experiences or distress. The person experiencing the difficulty works together with the professional to develop a hypothesis, or best guess which can provide a basis for finding a way forward. Unlike a diagnosis, formulation is based on the assumption that however extreme, unusual or overwhelming the nature of that distress [. . .] at some level it all makes sense"* (Butler, 1998, p. 2; se også Johnstone, 2017). Meget eksemplarisk er ordet "schizophrenia" sat i citationstegn i artiklens overskrift og tilsvarende eksemplarisk afsluttes artiklen med en bruger, der skriver: *"If psychologists are right that the primary causes of mental illness are psychosocial rather than biological, my family narrative can be re-written. We can emerge from our closets of shame and take our rightful place on the continuum of acceptable human experience"* (Ibid p. 64).

¹⁸⁷ Forslag fra The BPS Division of Clinical Psychology (DCP)

Observationer i forbindelse med introduktion af projekt på Elevrådsmøde

Afdelingens navn	Elevrådet
Afdelingens profil Karakteristiske udfordringer/diagnoser	1 repræsentant fra 6 døgnafdelinger – Udslusningsgruppen!
Afdelingens alder	?
Antal indskrevne unge/beboere	Max 6 repræsentanter. Vælges på afdelingerne for et år ad gangen
Heraf til stede/fraværende	3 (udskiftning af nogle repræsentanter efter sommerferien)
Heraf kvinder	Til stede: 2
Heraf mænd	Til stede: 1
Deltagende medarbejdere	Forstanderen
Bemærkninger vedr.(hus-)mødets struktur/organisering	Forstanderen havde før mødet fremsendt dagsorden til de unge via afdelingslederne. Ingen unge ønskede at skrive referat (hvilket viste sig heller ikke at have været tilfældet på det foregående møde, hvorfor forstanderens referat blev uddelt.
Velkomst ifm. min deltagelse/mit forehavende	Deltagerne var forberedt på, at jeg ville være til stede. Jeg havde også været påført dagsordenen på det foregående møde, men forstanderen havde ikke nået at indbyde mig.
Tidspunkt/timing/tid ift. intro-	Organisatorisk Brugerinddragelse var første punkt på dagsordenen
Umiddelbar reaktion på oplæg	Der var fortsat interesse for at deltage i projekt OB samt interesse for at udvikle elevrådsarbejdet på grundlag af de foreløbige Utopi-workshops: 'Pilotprojekt Elevråd'.
Gennemgående stemning under fremlæggelse og diskussion	En af de unge, der tidligere havde været med i elevrådet (før sommerferien) formulerede, at hun savnede den energi og kampgejst, der tidligere havde eksisteret i elevrådet. "Et lille pip kan være en stor ting", men "de, der med tiden bliver trygge nok til rigtigt at sige noget, er tit allerede på vej i udslusningsgruppen"
Skift i arousal eller vitalitetsformer	Især registreret i forbindelse med den ovennævnte unges tale, blik og lænen sig fremad mod bordet.
Hvilke typer spørgsmål/input forekom dominerende	Hvorfor må udslusningsgruppen ikke have en repræsentant i elevrådet? Hvordan bliver der et bedre fremmøde?
Beskrivelse/oplevelse og observationer	Se yderligere beskrivelse
Særlige/ input/spørgsmål (der affødte efterfølgende refleksion/handling)	Se yderligere beskrivelse FF medbringer udarbejde katalog på næste møde
Umiddelbare dramaturgiske elementer i spil	FF forbereder analyse af elevrådet sammen med forstander inden næste møde. Spørgsmålet er, om de unge skal introduceres til det dramaturgiske i analyse eller blot skal forholde sig til de konkrete spørgsmål, elementer, der vil blive sat fokus på.

Bilag 8: Undersøgelsestyper i aktionsforskning

En enkel model udarbejdet af Andersen og Gamdrup (1994)¹⁸⁸ her er frit gengivet efter (Duus 2014), viser hvorledes metodemæssige nøgleområder ved forskellige undersøgelsestyper med forskellige mål kan sammenlignes og sammenholdes også i aktionsforskning.

(Frit efter Andersen & Gandrup (1994: 42))

UNDERSØGELSESTYPER	METODEMÆSSIGE NØGLEOMRÅDER			
	Begreber/ Data	Teori	Værdi- normer	Mål/ aktører
BESKRIVENDE	—————→	-----	-----	-----
FORKLARENDE	—————→	—————→	-----	-----
KRITISK DIAGNOSTICERENDE	—————→	—————→	—————→	-----
ÆNDRINGSORIENTEREDE	—————→	—————→	—————→	—————→

¹⁸⁸ Se Andersen og Gamdrup i I.H. Andersen (Red.) (1994) i Introduktion – videnskabsteori og metodelære

Vedr. Organisatorisk Brugerinddragelse

- Et aktionsforskningsprojekt på XXXXXX

Projekt Organisatorisk Brugerinddragelse (OB) er et Ph.d.-projekt, der foregår på Holmstrupgård i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet, Arts, Aarhus Universitet.

Formålet med projektet er at skabe organisatoriske forandringer og projekter med udgangspunkt i de unges ønsker og behov for dels at kvalificere tiltagene gennem aktiv brugerinddragelse, dels at øge de unges oplevelse af trivsel, selvværd og udvikling i det sociale felt samt bidrage til deres erfaringer som aktører i demokratiske processer.

Alle beboere på afdeling X, Y, Z, Æ, Ø, Å vil blive tilbudt at medvirke i en form for fremtidsværksted, hvor de gennem en samtale/et interview vil få mulighed for at fortælle om deres tanker, ønsker og drømme i forhold til forandringer eller projekter på XXXX

Interviewene vil foregå på tider og steder, hvor det føles passende og trygt for de unge.

Det er muligt at følges med andre unge eller evt. en medarbejder ved interviewet.

Aktionsforskningsprojektet, der gennemføres i samarbejde med institutionens medarbejdere og unge har Ph.d.-studerende Lise Lotte Helm som hovedansvarlig.

Projektet går ud på at undersøge, om der på baggrund af beboernes ønsker, drømme og ideer, kan udvikles et katalog og nogle deraf følgende organisatoriske tiltag i form af fx prøvehandling og projekter.

Der tilstræbes under hele projektforløbet en høj grad af åbenhed og transparens omkring eksisterende hierarkier, bl.a. økonomi, etik, værdier og lovgivning.

Tidsperspektiv: Materialegenereringsfasen blev påbegyndt primo 2017 og forventes afsluttet i løbet af efteråret 2017. Projekter og tiltag forventes at kunne igangsættes primo 2018. Da der er tale om aktionsforskning vil projekter og tiltag, som viser sig at være en gevinst til gavn for beboerne på Holmstrupgård kunne fortsætte efter at den videnskabelige del af undersøgelsen/empiriindsamlingen er afsluttet primo 2019.

Selve Ph.d.-projektet er af 3 års varighed.

Udbytte af at deltage i projektet: Deltagerne vil gennem projektet få mulighed for at få medindflydelse på et organisatorisk plan i forhold til forandringer og projekter på XXXX

Projektet vil blive beskrevet på XXXX hjemmeside, Facebook m.v.

Processer og resultater fra aktionsforskningen vil desuden blive beskrevet i artikler og afhandling.

Bivirkninger og risici ved at deltage i projektet: At deltage i aktionsforskningsprojektet indebærer hverken deciderede terapeutiske udfordringer eller medicinske undersøgelser. Der forventes ingen bivirkninger ud over hvad eventuelle refleksioner og følelser, der evt. ville kunne opstå i relation til den frivillige og graduerede brugerinddragelse.

Frivillighed og datasikkerhed: Deltagelse i projektet fordrer hverken indsigt i journaler eller andre personlige akter.

Alle udsagn og eksempler fra forskning og praksis vil blive gengivet anonymt.

Deltagelsen er frivillig. Beboerne kan på et hvilket som helst tidspunkt ved henvendelse til kontaktpædagog, projektets hovedansvarlige eller institutionens ledelse, trække sig fra dette. Det vil ikke få negative konsekvenser nu eller fremover, hvis man udtræder af forsøget eller ikke ønsker at deltage.

Alle medarbejderne i projektet har tavshedspligt vedr. personfølsomme oplysninger og al information vil blive behandlet i henhold til fastlagte rutiner, jævnfør Persondataloven.

Såvel personfølsomme oplysninger, som de oplysninger, der på et senere tidspunkt evt. vil blive indsamlet i form af evalueringer o. lign. vil blive opbevaret og behandlet efter reglerne for opbevaring og behandling af forskningsdata.

Vederlag: Der vil ikke blive ydet økonomiske vederlag for deltagelse i projektet.

Økonomi: Projektet finansieres i et kontraktforhold mellem Aarhus Universitet og Holmstrupgård. Der søges løbende midler fra private og offentlige fonde.

Samtykkeerklæring: Du/I bedes læse det vedhæftede tillæg, jfr. side 4 i "Forsøgspersonens rettigheder i et sundheds-videnskabeligt forskningsprojekt" lokaliseret den 11. maj 2017 på http://www.nvk.dk/~media/NVK/Dokumenter/Fr_du_beslutter_digpdf.pdf?la=da

Hvis deltagelse fortsat ønskes bedes vedlagte samtykkeerklæring underskrevet og afleveret til projektansvarlig, Lise Lotte Helm, kontaktpædagog eller afdelingsleder.

Initiativtagere og kontaktpersoner:

Yderligere oplysninger om projektet kan fås ved henvendelse til forsøgsansvarlige:

Lise Lotte Helm, e-mail: XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX telefon [XXXXXXXXXXXXXXXX](tel:XXXXXXXXXXXXXXXX)

Forstander, områdeleder XXXXXXXXXXXXXXX, e-mail: XXXXXXXXXX, tlf.: XXXXXXXXXXX

Chefpsykolog og souschef XXXXXXXXXXX, e-mail: XXXXXXXXXXXX tlf.: XXXXXXXXXXX Jeg giver samtykke til, at deltage i forskningsprojektet og har fået en kopi af dette samtykkeark samt en kopi af den skriftlige information om projektet til eget brug.

Navn:

Dato: _____

Underskrift:

Forsøgspersoners rettigheder i et sundhedsvidenskabeligt forskningsprojekt

Forsøgspersoners rettigheder:

- Din deltagelse i forsøget er helt frivillig, og inden du eventuelt underskriver samtykkeerklæringen, skal du have både skriftlig og mundtlig information om forsøget.

- Du kan til enhver tid mundtligt, skriftligt eller ved anden klar tilkendegivelse trække dit samtykke til at deltage tilbage og dermed træde ud af forsøget.
 - Selv om du trækker dit samtykke tilbage, påvirker dette ikke din ret til nuværende eller fremtidig behandling eller andre af dine rettigheder.
 - Du har ret til at tage et familiemedlem, en ven eller en bekendt med, som bisidder til informationsamtalen.
 - Du har ret til betænkningstid, før du giver tilsagn om at deltage.
 - Oplysninger om dine helbredsforhold, som kommer frem i forbindelse med forsøget, er omfattet af tavshedspligt.
 - Det samme gælder øvrige rent private forhold og andre fortrolige oplysninger om dig.
 - Opbevaring af oplysninger om dig, herunder oplysninger i/fra dine blodprøver og væv, sker efter reglerne i lov om behandling af personoplysninger og sundhedsloven.
 - Du har mulighed for at få aktindsigt i forsøgsprotokoller efter offentlighedslovens bestemmelser. Det vil sige, at du kan få adgang til at se alle papirer vedrørende din deltagelse i forsøget, bortset fra de dele, som indeholder forretningshemmeligheder eller fortrolige oplysninger om andre.
 - Du har mulighed for at klage og få erstatning efter reglerne i lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet (se afsnittet om klagemuligheder).
 - For børn, voksne inhabile, bevidsthedslørede og lignende gælder der særlige regler.
- *Dette tillæg er udarbejdet af det videnskabetiske komitéssystem og kan vedhæftes den skriftlige information om det sundhedsvidenskabelige forskningsprojekt. Spørgsmål til et konkret projekt skal rettes til projektets forsøgsansvarlige. Generelle spørgsmål til forsøgspersoners rettigheder kan rettes til den komité, som har godkendt projektet.*

De Videnskabetiske Komiteer for Region
Hovedstaden (6 komiteer)
Tlf. 38 66 63 95
E-mail: vek@regionh.dk
Hjemmeside: www.regionh.dk/vek

Den Videnskabetiske Komité for Region
Sjælland
Tlf. 24 52 59 52 / 57 87 52 44
E-mail: RH-komite@regionsjaelland.dk
Hjemmeside: www.regionsjaelland.dk/videnskabetisk-komite

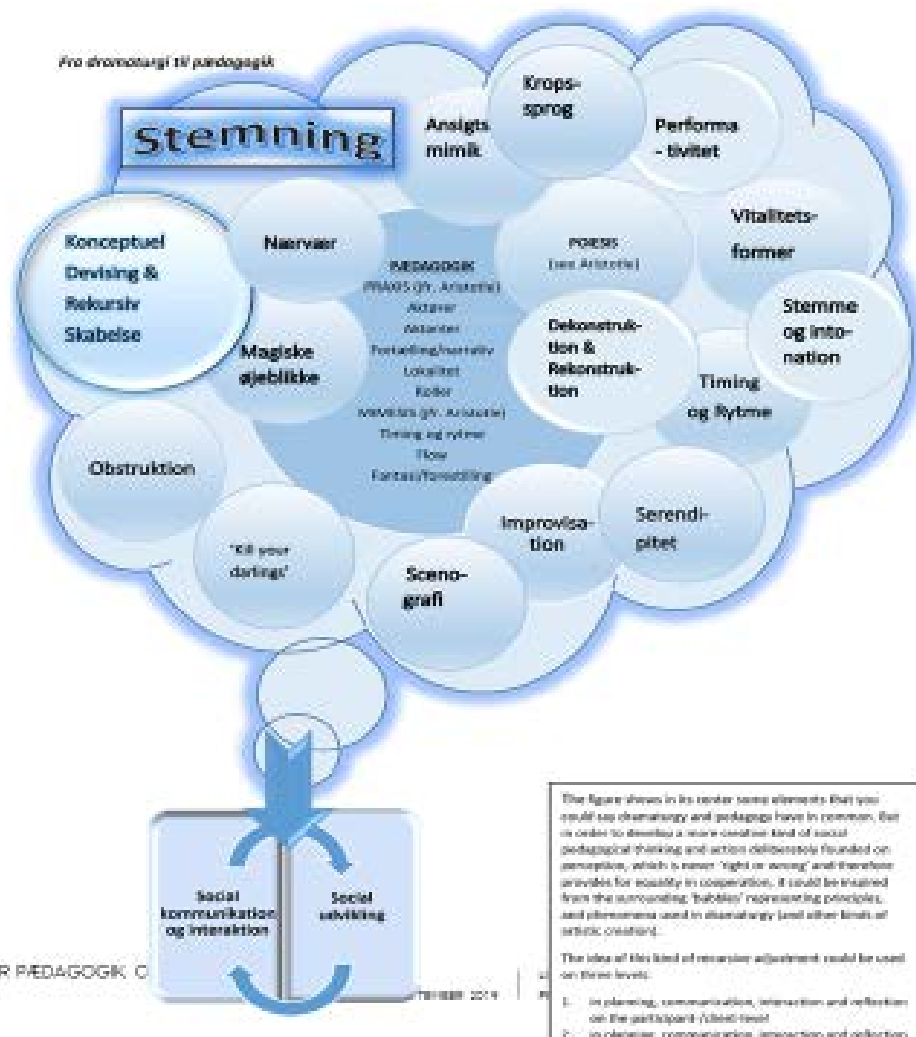
De Videnskabetiske Komiteer for Region
Syddanmark (2 komiteer)
Tlf. 20 59 89 30 / 29 20 22 51 /
29 20 22 52 / 29 20 12 03
E-mail: komite@rsyd.dk
Hjemmeside: www.regionsyddanmark.dk/komite

De Videnskabetiske Komiteer for Region
Midtjylland (2 komiteer)
Tlf. 78 41 01 81 / 78 41 01 82 /
78 41 01 83
E-mail: komite@rm.dk
Hjemmeside: www.komite.rm.dk

Den Videnskabetiske Komité for Region
Nordjylland
Tlf. 97 64 84 40
E-mail: vek@rn.dk
Hjemmeside: www.vek.rn.dk

Den Nationale Videnskabetiske Komité
Tlf.: +45 72 26 93 70
E-mail: dketik@dketik.dk
Hjemmeside: www.dnvk.dk

Bilag 10: Dramaturgiske fænomener og elementer

Bilag 11: Skitse, som udgangspunkt for aktionsforskningens ramme og retning

Materialegenereringsfase

1. Introduktion og dialog ift. aktionsforskningsprojektet på i forvejen fastlagte møder.

Der vil således på elevrådsmøde, ledelsesmøde, afdelingsmøder for medarbejdere og ungemøder for beboerne være mulighed for debat. Materialegenereringen er i gang.

2. Utopiværksted

Utopiværkstedet vil til forskel fra traditionelle fremtidsværksteder have et individuelt udgangspunkt, som en nænsom optakt til beboernes deltagelse i det sociale/organisatoriske felt. Dette i form af individuelle eller fokusgruppe-interviews (alt efter de unges ønsker). Det kooperative aspekt er i begyndelsen implicit.

For at imødekomme fx beboernes eventuelle angst for at 'svare forkert' eller 'kritisere' eller fejlplacere aggressioner fx pga. svækket mentaliseringsevne, fastholdes Utopiværkstedes struktur i form af tre dele, hvor den første vil være karakteriseret ved at beboerne udelukkende må komme med negative udsagn ('Nej-hatten'). Der vil, som eksempler blive refereret til 4 konkrete punkter uddraget af tidligere udarbejdet undersøgelse af brugeroplevelset kvalitet gennemført i 2016 med 6 af institutionens unge. I utopiværkstedets den anden del, 'Utopia' opfordres beboerne til uanset diverse hensyn og begrænsninger ift., hvad der er realistisk, at fremkomme med deres utopier, ideer, drømme, anelser og forslag til, hvilke muligheder og evt. forandringer, de kunne ønske sig (Utopia).

Det er bl.a. i denne sammenhæng af stor etisk betydning, at der helt fra projektets start er transparens i forhold til projektets program bl.a. således at utopiværkstedet forbliver leg og improvisation, og ikke mobiliserer urealistiske forventninger vedr. realisering hos beboerne.

Knap 50 beboere får mulighed for at deltage i utopifasen og de unges forslag vil blive samlet i et katalog.

3. Forslagene i det udarbejdede katalog vil blive fulgt op af mundtlig dialog med interesserede beboere ift.:

- Konkretisering og uddybelse af evt. ideer og forslag
- De enkelte beboers aktuelle ønsker og forventninger til omfang, form og rolle ift. inddragelse i udviklingen af organisationen og dens planer og/eller
- Afklaring af de enkelte beboers aktuelle ønsker og forventninger til omfang, form og rolle ift. inddragelse i udviklingen af et konkret 'praksisnært' projekt.

Kompositionsfase:

Interesserede beboere, medarbejdere og ledelsesrepræsentanter diskuterer og udvælger på grundlag af det genererede materiale, hvilke spor, der skal følges/forfølges. Det er i denne såvel som den foregående fase særdeles vigtigt at der er transparens ift. eksisterende hierarkier (bl.a. etiske, økonomiske og organisatoriske).

4. Uddifferentiering af spor

Analyse og fortolkning kunne lede til en differentiering i 3 spor:

- Spor 1: Hvis ingen eller ringe motivation/interesse ift. at involvere sig under en eller anden form i forhold til planer for forskning og projektudvikling på institutionen

- Spor 2: Hvis flere beboere er interesserede i at involvere sig under en eller anden form i forhold til den udviklingen af organisationen og dens planer
- Spor 3: Hvis flere beboere er interesserede i og motiverede for aktiv deltagelse ift. udvikling af et konkret projekt

Iscenesættelsesfase:

5a, Ad Spor 1:

- Semistrukturerede, kvalitative interviews af beboere, kontaktpædagoger samt evt. psykologer, øvrige miljøterapeuter og ledere ift. Årsager til ringe eller manglende motivation, interesse ift. at tage del i udviklingen af organisationen og dens planer eller i konkrete projekter.
- Oplevelser og erfaringer ift. at blive inddraget i planer og evalueringer på individuelt niveau
- Oplevelser og erfaringer ift. at blive inddraget i planer og evalueringer på organisatorisk niveau
- Forslag til, hvad der kunne forandre situationen.

I forhold til Spor 1 vil resultatet af interviewundersøgelsen, efter kodning og meningskondenserende analyse, kunne danne baggrund for en kortlægning af, hvor der kunne sættes ind med henblik på at forandre situationen, om der er basis for en ny materialegenereringsfase eller om selve formålet skal ændres.

Den videre udvikling af projektet vil herfra være uforudsigelig...

5b, Ad Spor 2 og 3:

- Etablering af projektgrupper med beboere og rekruttering af medarbejdere¹⁸⁹
- Udformning og diskussion af målsætninger og forandringspotentialer
- Anvendelse af Konceptuel Devising som rammer for arbejdet med de konkrete projekter
- Introduktion og anvendelse af løbende digital evaluering (DE) vha. en Likert-skala, (bilag 2), som udgangspunkt for dialog, kortlægning og udvikling af det videre arbejde med projekterne.

Dialog omkring, hvad der skal ske ift. de kritikpunkter, der ikke fik et modstykke og de ideer, der ikke blev iscenesat?

6. Afsluttende semistrukturerede, kvalitative interviews af deltagere og fokusgruppeinterviews af ledere og implicerede medarbejdere

Tidspunkt for afsluttende interviews, kodning og meningskondensering fastlægges i forhold til forskningsprojektets tidsmæssige begrænsning.

I bedste fald fortsætter udvikling og gennemførelse af de projekter, som ikke, af uforudsigelige årsager, er afsluttet.

Forskningsspørgsmålene vedr. Spor 2 og 3 kunne her bl.a. rette sig imod:

- Overordnede oplevelser af at deltage i projektudviklingen
- Refleksioner ift. projektets fremtid
- Tanker og planer ift. egen fremtidige deltagelse i det konkrete projekt
- Tanker og planer ift. egen fremtidige deltagelse i kommende projekter

¹⁸⁹ Rekruttering af medarbejdere er endnu ikke afklaret, men forventes at blive afgrænset af medarbejdere, der har lyst og mulighed for at deltage og/eller evt. kunne tænkes tilknyttet kommende projekter.

- Oplevelsen af rammerne for projektudviklingen
- Refleksioner ift. brugbarhed og evt. forbedringer af projektudviklingsrammerne
- Refleksioner ift. anvendelsen af den løbende digitale evalueringsform
- Refleksioner ift. brugbarhed og evt. forbedringer af den digitale evalueringsform
- Refleksioner ift. projekt-involveringens eventuelle betydning for egen udvikling
- Refleksioner ift. oplevelsen af at have deltaget i aktionsforskningsprojektet på 'meta-niveau'
-

Forslag til scenarie for afrunding af den faciliterede proces i praksis:

- EVT.:
- 7. Kortlægning og dialog på grundlag af interviews, samkøring af de digitale registreringer af oplevelser (bl.a. ifm. App).
- 8. Fremlæggelse og diskussion af kortlægning, samt input til fortolkning af undersøgelsens resultater i samarbejde med interesserede aktører i mindre grupper og/eller i form af
- Dialog og diskussion på Fællesmøde eller intern pædagogisk konference (Fælles 'Pædagogisk Dag')
- 9. Afklaring af, hvorfor og hvordan forandringer evt. forankres eller videreudvikles.
- 10. Formidling, perspektivering, og afrunding af forskningsprojektet evt. i samme mødefora, som ved introduktionen.

Bilag 12: Tidsplan for aktionsforskningsprojektet

Tidsplan: Workstreams, Milestones and Deadlines, rev. aug. 2017

Workstreams and milestones, rev. aug. 2017 - Excel

FILE HEM INDSET SDELAJOUT FORMLER DATA GENNEMSE VS ACROBAT

Calibri 11 A A Omskyld tekst Standard - Betonet Formater som tabel - Spogefar

Normal God Neutral Ugyldig Indsæt Slet Formater Fyld Fuld Autorem Fyld Sorter og Søg og filter vely

W25

	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	AA	AB
1	WORKSTREAMS AND MILESTONES - Deadline/sluttes																							
2	Conf. and presenta	ECTS-P	ECTS-P	Deliveries & Deadli	Preparing AR	Action Research	Collecting Data	Analysing Data	Staying Abroad	Thesis	Teaching	Institutional work	Planner approvals											
3	0 Action Research			Paper:	Litteratur	Introduktion	Materialegrænser																	
4	1 nov-16	1	1	Action Research	Paper	Topledelse 24.01.17	(META)																	
5	1 Yell, Innovationsdag			Nov-2016	Kursus	Mellema 10.1.17	16 den 30.06.2017																	
6	0 Jan. 2017	0	0	Ethik-abstract, jan. 2017	Konference	Fællesma 25.1.17	Systematiserede																	
7	1 IMTE:			Artikl, 09. okt.	Revision	Elevrådsma. 29.5.17	observationer																	
8	0,5 Conference, april 20 17			0 777	Revision	Aft. møder																		
9	1 Reg. Midl. Videnskabeligt			Manchester 12.04.2017	Observationsguide	Boggruppe 23.2.17																		
10	0,5 Posterpræsentation			0 Konf. Poster: 26.04.17	Fremlæggelse for	Engen 5.4.2017																		
11	1 Færdighedslektid			0 Abstract: 15.02.2017	forskningsnetværk	Ablevning 3.5.2017																		
12	0 Den 30.-31.5.2017			0 Paper: 23.04.2017	Revision	Kristen 3.5.2017																		
13	0			0 IMTE-Tidokliffartikl	Skitse til design	Påve 3.5.2017																		
14	0 EERA Workshop on			0 Okt-17	Vejledningskøbenhavn	Lunden 10.05.2017																		
15	1,5 Juni 2017 (Málaga)			0 EERA, delivery	Karen	Hustmøder	fremlæggelse																	
16	15,5 1-7 semester			4 May 2017	Hå	Påve 3.5.17	evt. lydoptagelse																	
17	0			0 Abstract 20.04.2017	Ole Steen	Kristen 16.08.17																		
18	0			0 Paper: 20.05.2017	Informeret samtykke	Engen																		
19	0			0 Artikl, 04.08.2017	Sidepræsentation	Lunden 16.08.17																		
20	0			0 Abstract: 1.5.2017	Løbereddel i/de un	Ablevningen																		
21	0			0 Løng på kanten??	Plan for feltarbejde	Boggruppe 29.08.17	tekniske interviews																	
22	0			0 Efterår 2017	Aftaler ifl. feltarbej	0																		
23	0			0	påbegyndt pr. 1.1.20	0																		
24	0			0	Sage finansiering til	0																		
25	0			0	evaluering APP	0																		
26	0			0	Bevilling: 1.7.2017	0																		
27	0			0	0	0																		

Bilag 13: Kronologiske mødeoversigt

Møde	Dato
Topledelsen konfirmerer projektplan og projektskitse	21. 01.2017
Fællesmøde (I)	25. 01.2017
Ledelsesgruppemøde (I)	10.02.2017
Personalemøde, afdeling B	23.02.2017
Personalemøde, afdeling E	05.04.2017
Personalemøde, afdeling A	19.04.2017
Personalemøde, afdeling C	03.05.2017
Personalemøde, afdeling F	03.05.2017
Ungemøde, afdeling F	03.05.2017
Personalemøde, afdeling D	10.05.2017
Ungemøde, afdeling A	10.05.2017
Ungemøde, afdeling E	24.05.2017
Elevrådsmøde (I)	29.05.2017
Ungemøde, afdeling C	17.08.2017
Ungemøde, afdeling D	17.08.2017
Fællesmøde (II)	30.08.2017
Ungemøde, afdeling B	31.08.2017
Elevrådsmøde (II)	12.10.2017
Ledelsesgruppemøde (II)	28.10.2017
Elevrådsmøde (III)	07.11.2017
Elevrådsmøde (IV) (1. Udkast til Katalog)	12.11.2017
Elevrådsmøde (V)	09.01.2018
Arbejdsgruppemøde vedr. Virksomhedsplan 1.	25.01.2018
Fællesmøde (III)	07.02.2018
Elevrådsmøde (VI)	19.02.2018
Kompositionsmøde med beboere og medarbejdere (I)	05.03.2018
Ledelsesgruppemøde (III)	09.03.2018
Kompositionsmøde med beboere og medarbejdere (II)	12.03.2018
Arbejdsgruppemøde vedr. Virksomhedsplan II)	09.04.2018
Elevrådsmøde (VII)	11.04.2018
Elevrådsmøde (VIII)	24.04.2018
Forældremøde	25.04.2018
Elevrådsmøde (IX)	25.06.2018

Bilag 14: Aktionsforskningsprocessen beskrevet gennem *alle* 20 operationer.

De med blå markerede operationer er i afhandlingen er i afhandlingen beskrevet som nedslag i aktionsforskningsprocessens faser

Materialegenereringsfasen

<u>1. Operation</u>	Dialog med Ledelsesgruppen med udgangspunkt i projektskitse på et af de månedligt fastlagte Ledelsesgruppemøder
Rammesætning	Ledelsesgruppen består af topledelsen samt mellemledere for alle organisationens afdelinger (I alt 14 personer: 6 mænd og 8 kvinder). Tre kvarter af det samlede møde på tre timer var afsat.
Operationens første del	<p>Projektet blev præsenteret vha. slides, hvorefter der blev lagt op til dialog/diskussion. Stemningen var overvejende positiv efter deltagernes kropssprog og mimik (smil og nik) at dømmes, men bar alligevel præg af lav arousal og mentalt fravær. Der blev kun stillet meget få spørgsmål og ikke mange ytrede sig. Dog havde to af afdelingslederne for ca. 10 år siden deltaget i utopiværksted med de unge og havde ikke oplevet frustrationer over ideer/input, der ikke blev 'valgt' førte videre. De havde oplevet, at de unge havde været glade for at deltage i en 'demokratisk proces'.</p> <p>En på daværende tidspunkt nyoprettet døgnafdeling var ved at og afdelingslederen ønskede derfor ikke at afdelingen medvirkede i projektet.</p> <p>Skønt områdelederen pointerede, at det var hele institutionens projekt virkede lederne af de afdelinger, der skulle deltage interesserede, mens nogle af de øvrige så ud til at få sig en tiltrængt 'pause'.</p>
Operationens anden del	En af afdelingslederne opfordrede mig til at fortælle om den historiske baggrund og min motivation for projektet og dermed også om oplevelser og erfaringer ifm. drama og teaterproduktioner på stedet, som de mange qua deres lange anciennitet havde oplevet. Dette fulgte jeg op og der opstod herunder øget og energi arousal i gruppen. Flere nikkede genkendende og ytrede sig anerkendende omkring disse oplevelser, hvor beboerne havde deltaget i kollektive skabende processer, som man ikke havde forventet, de magtede.
Refleksion	Det blev tydeligt for mig, hvor meget konkrete historiske referencer kunne betyde samtidigt med, hvor vigtigt det var at lave koblingen til de forudgående teaterprojekter, der, som formuleret på mødet, for både personale, unge og forældre havde været gribende og overraskende oplevelser. Jeg oplevede, at afdelingslederne havde en positiv holdning til projektet og fortolkede deres ringe diskussionslyst, som accept og den lave arousal som udtryk for usikkerhed ift. om projektet kunne indebære en 'belastning'.
Konsolidering eller forandring af Struktur	Betragtning af 1. orden: Operationen foranledigede ingen strukturelle forandringer.

	<p>Betragtning af 2. orden: Dialogen på mødet foranledigede ikke nogle forandringer af undersøgelsens foreløbige struktur, men tilførte projektet opmærksomhed ift. konkrete og historiske referencer, hvilket kan ses ift. den aktualiserede menings betydning. Jeg fornemmede det problematiske i, at ledelsesgruppen øjensynligt ikke havde været involveret i beslutningen vedr. etableringen af projektet, at præsentationen på fællesmødet (I) havde ligget forud for mødet med mellemlederne og at topledelsen indskærpede afdelingslederne medejerskab og engagement, hvis de rent faktisk var i tvivl, om dette ville kunne prioriteres.</p>
--	---

<u>2.Operation</u>	Dialog med udgangspunkt i projektskitse på personalemøder for medarbejdere, mellemleder og afdelingspsykolog på de 6 implicerede døgnafdelinger
Rammesætning	Efter visse koordineringsvanskeligheder og udsættelser pga. 'mere påtrængende problemstillinger' blev der gennemført oplæg og dialog på et af de 6 døgnafdelingers ugentlige personalemøder. Disse 6 gruppe-dialoger kom til at strække sig over 4 måneder. For nogle afdelingers vedkommende foregik møderne på afdelingens egen matrikel, for andres i institutionens fælles mødelokaler. Der deltog i gennemsnit 9 medarbejdere fra hver afdeling inkl. afdelingslederen og eksklusiv afdelingspsykologen, der i nogle tilfælde var til stede. Behandlingskonferencer og fælles-supervision udgjorde ¹⁵ knap 2 timer ugentligt af den fælles mødetid for døgnafdelingernes personalets, mens selve de ugentlige Personalemøder kun var af knap én times varighed. Der blev på disse møder afsat i gennemsnit en halv til en hel time til dialog omkr. organisatorisk brugerinddragelse.
Operationens første del	Projektets formål og skitse blev præsenteret i et oplæg med slides. Oplæggene varede 15-20 minutter alt efter gruppens spørgelyst. På alle afdelinger virkede personalegrupperne som nærværende, interesserede og opmærksomt lyttende. På de fire var oplevelsen tillige at personalet virkede engageret og indgik aktivt i dialog omkring projektet. Ifm. mødet på den 5. af afdelingerne noterede jeg: " <i>Ingen resonans i rummet</i> ". Responsen på den 6. afdeling var præget af intens men tavs og afdæmpet lytning (med undtagelse af én medarbejder, der kontinuerligt stillede kritiske spørgsmål og sukkende gentog, at " <i>de unge er jo så syge</i> "). Denne gruppe virkede generelt meget nedtonet, alvorlig og næsten statiske i såvel deres intonation som i mimik og kropssprog.
Operationens anden del	Alle afdelingslederne ydede under personalemøderne generelt opbakning til projektet og opmuntring ift. medarbejdernes deltagelse. En konstruktiv dialog omkring projektet kom hurtigt og let i gang på de fem af afdelingerne. På den 6.-fornemmede jeg i den efterfølgende diskussion, og til forskel fra de øvrige

	<p>afdelinger, manglen på kollegial hyggesnak i en pause. Diskussionen blev her præget af kritiske kommentarer og spørgsmål medarbejderne imellem og ift. mig som person bl.a. ift. min uddannelse. Stemningen i gruppen forekom generelt splittet og drænende. De nyeste og yngste medarbejdere fremstod i dialogen som de mest åbne og konstruktive. Trods en ironisk bemærkning om, at projektet jo kunne få institutionen til at minde om et lokalkendt 'kollektivt' andelssamfund, forekom holdningen til projektet imidlertid positiv.</p> <p>Der virkede generelt til at være genkendelighed og en dominerende positiv indstilling. Dialogerne var på de fleste afdelinger præget af parathed til selvrefleksion og bl.a. vakte forslaget om 'Utopiværkstederne' tilslutning jf. personalets erfaringer med de unge, som ofte værende meget 'pleasende'. Flere gav udtryk for, at det ville være godt, hvis de unge i højere grad kunne komme til at deltage i beslutningsprocesser og hvis deres tanker, idéer og forslag kunne komme videre end til deres respektive kontaktpædagoger. Adskillige formulerede deres opbakning og ligefrem begejstring ift. projektet. Kun få medarbejdere formulerede deres skepsis. Disse kom derfor til at stå stærkt i min bevidsthed. Især tre medarbejdere på to forskellige afdelinger gav udtryk for skepsis og måske frygt: Hvad nu hvis de unge 'spiseforstyrrede' ønskede at afskaffe det at blive vejret? – eller tilsyneladende lige så skræmmende: Hvad nu hvis der var mange unge, som synes at de burde være repræsenteret ved ansættelsessamtaler? Her faldt igen ordene: "<i>De er bare så syge</i>". Omvendt formulerede medarbejder: "<i>Det er faktisk utroligt, hvor let man nogle gange kan få de unge til at deltage i en fælles aktivitet, hvis forbereder dem eller hvis man, som pædagog selv kan prioritere at gå med evt. bare i starten</i>". Stemningen på personalemøderne på især én af de implicerede afdelinger præget af en manglende 'Vi-følelse' og en medarbejder fra denne afdeling skrev senere i en mail: "<i>Hvordan skal vi få de unge til at føle sig som vi, når vi ikke selv gør det?</i>". Der opstod imidlertid på de fleste møder mange relevante diskussioner pga. personalets villighed til selvrefleksion og der kom nogle forslag og input til forandring af skitsen. Dette primært i form af opfordringer til konkrethed og timing (fx ift. perioder). Langt hovedparten af personalet gav udtryk for, at de unge ofte kan langt mere end man i det daglige forventer af dem. Der var stor forskel på, hvorvidt medarbejderne mente, at de unge havde ressourcer og overskud til at deltage i også mindre konkrete (del-)projekter eller tiltag. Eksempelvis blev det især på afdelingen for unge med problemstillinger indenfor autismespektret påpeget at meget konkrete og 'fysiske' projekter ville være af primær interesse og gavn for de unge på deres afdeling.</p>
Refleksion	<p>Organisatorisk brugerinddragelse forekom generelt at blive tilskrevet stor værdi for medarbejderne, der signalerede et bredt engagement og for hovedpartens vedkommende indgik konstruktiv i dialogen og gav udtryk for genkendelighed ift. til tematik og opbakning til projektet. Det blev dog også tydeligt, at der for</p>

	nogle medarbejdere herskede en grundlæggende problemstilling ift. det kausale feed-back-loop ift. forestillingen om, at beboerne var for syge til at deltage.
Konsolidering eller forandring af Struktur	<p>Betragtning af 1. orden: Operationen bekræftede, at der set fra langt majoriteten af medarbejdernes side kunne være behov for nogle strukturelle forandringer i organisationen i retning af øget organisatorisk brugerinddragelse.</p> <p>Betragtning af 2. orden: Det grundlæggende formål og skitsen til projektet blev bekræftet af dialogen med døgnafdelingernes personalegrupper. Medarbejdernes input ifm. Utopiværkstederne blev implementeret.</p> <p>Personalet havde desuden understreget vigtigheden af, at medarbejderne blev opfordret til - og mindet om, især at tale med deres 'kontakt-unge' om organisatoriske form for brugerinddragelse og mulighederne heri. Dette forslag blev senere formidlet på fællesmøder. Den konstruktive dialog og medarbejdernes interesse og engagement og ikke mindst en vis glæde over afdelingsledernes støtte og argumenter for projektet gav oplevelsen af et gryende 'medforsker-skab' og indgød optimisme ift. opfyldelse af projektets formål.</p>

<u>3.Operation</u>	Dialog med udgangspunkt i projektskitse og vedr. Utopi-værksteder med beboerne på afdelingernes ungemøder.
Rammesætning	<p>Ungemøderne (tidligere kaldt Husmøder) afvikles hver onsdag aften på afdelingen for afdelingens beboere. Mødet ledes af 2 medarbejdere. Hver onsdag aften er beboerne derfor forpligtet til at være til stede på deres respektive afdelinger. I udslusningsafdelingen, hvor der er indskrevet flere unge og på forskellige matrikler afholdes ud over ugentlige 'klub-aftener' et fællesmøde ca. hvert kvartal.</p> <p>På ungemøderne var der signifikante forskelle i antallet af fremmødte beboere. I gennemsnit deltog anslået 65 % af afdelingens beboere i de ungemøder, hvor dialogen vedr. projektet skulle foregå.</p> <p>Prioriteringen af ungemødernes betydning og deres dramaturgi var meget forskelligartet fra afdeling til afdeling, hvilket bl.a. betød at dialogen vedr. organisatorisk brugerinddragelse foregik på forskellige tidspunkter under mødet og varede fra 5 minutter til en halv time. Dette svarede ligefrem proportionalt til mødernes samlede længde, idet disse varede fra i alt 12 minutter til omkring halvanden time. På en af afdelingerne havde man glemt, at jeg skulle komme og</p>

	igangsætte dialogen om projektet. (Se evt. to casebeskrivelser fra ungemøder, Bilag 13a og 13b).
Operationens første del	<p>Projektet blev introduceret for beboerne vha. medbragte plancher. På de fem afdelinger, der var forberedt på diskussion af projektet, var de tilstedeværende medarbejdere generelt særdeles gode til at befordre dialogen gennem uddybende forklaringer og spørgsmål til både beboerne og undertegnede. Jeg oplevede langt de fleste deltagende medarbejdere meget dynamiske i dialogen med beboerne og flere ville minde de unge om muligheden for at deltage. Dette bl.a. på ungemøderne med deres 'kontakt-unge' eller når beboerne "<i>brokkede sig over</i>" nogle organisatoriske forhold. Flere beboere kom med forslag til justeringer. Mange sagde ikke noget.</p>
Operationens anden del	<p>De tilstedeværende medarbejdere var generelt gode befordre kommunikationen bl.a. i forbindelse med at understrege, at det er vigtigt at tillade sig at 'drømme' uden straks at forhåndscensurere, hvorvidt drømmene kunne realiseres eller ej.</p> <p>Flere unge var under dialogen meget optaget af selve de kommende '<i>interviews</i>', som flere i begyndelsen omtalte utopiværkstederne.</p> <p>Beboere og medarbejdere opfordrede gensidigt hinanden til at sørge for information og dialog omkring projektet samt mulighederne for inddragelse, blev videreformidlet til de unge der ikke var til stede på ungemøderne.</p> <p>På flere af ungemøderne endte dialogen med at beboerne på skift spontant sad og fantaserede og fabulerede om, hvad de godt kunne 'drømme om'...</p> <p>Ingen beboere tog eksplicit afstand fra tanken om organisatorisk brugerinddragelse, hvilket ud over interessen ikke kan udelukkes også at have en sammenhæng med, hvem der havde 'magtet' at deltage i det pågældende Ungemøde.</p>
Refleksion	<p>Det blev gennem beboernes spørgsmål, ansigtsmimik, kropssprog undervejs mere og mere tydeligt, hvor konkret, præcis, afdramatiserende, der skulle lægges op til utopiværkstederne, især for ikke at signalere forventningen om mange, 'fantastiske' eller 'originale' ideer i utopifasen, idet dette synes at kunne skabe en form for præstationsangst.</p> <p>Det fremgik desuden, at det var vigtigt at tydeliggøre projektets tre faser således at afhængigheden af hierarkier og magtforhold først slog igennem i kompositionsfasen. Medarbejderne foreslog, at det ville være hensigtsmæssigt at have plakater, plancher og foldere som remindere og være orienteret mod beboernes forskellige kompetencer.</p>

Konsolidering eller forandring af Struktur	<p>Betragtning af 1. orden: Operationen foranledigede ingen strukturelle forandringer i organisationen, men signalerede dog, at der kunne være nogle ønsker om dette.</p> <p>Betragtning af 2. orden: Skitsen til aktionsforskningsprojektets struktur synes at blive konsolideret af, at beboerne fandt projektet relevant og gerne vil medvirke.</p> <p>Nogle unge var kommet med forslag til at Utopi-værkstederne blev gennemført i Dagbeskæftigelsens skole- eller værkstedstimer samt at det ville være hensigtsmæssigt, at lade den enkelte unge selv afgøre, om han/hun ville følges med en eller flere af de andre unge, en eller flere venner, en pædagog eller en forældre i Utopiværkstedet.</p> <p>Disse ønsker om højere grad af fleksibilitet ift. beboernes deltagelse i Utopi-værkstederne og beboernes øvrige input blev implementeret. Herunder bl.a ønsker om, at folderen skulle være mere præcis og indeholde mine kontaktoplysninger og at det skulle være frivilligt, om beboerne ville være anonyme eller ej i det katalog, der evt. ville blive udarbejdet samt, at det skulle udleveres i papirformat til alle beboere.</p> <p>De store variationer i afdelingernes dramaturgi for ungemøderne affødte tanken om en nærmere analyse af disse forhold. En analyse, der måske kunne vise sig gavnlig ift. pædagogisk/didaktisk inspiration i eventuelle kommende delprojekter eller måske ville kunne bidrage til den efterfølgende analyse af projektets udvikling i praksis og i det hele taget set i et fremtidsperspektiv kunne bidrage til udvikling af beboernes oplevelse af inddragelse i mødedialoger.</p>
---	--

4. Operation var en dialog med elevrådet, til trods for, at brugerråd er ikke et lovmæssigt krav, dog eksisterer på institutionen. Betegnelsen Elevråd refererer til den tid, hvor selve skole-/hjem og mere alment dannende og opdragende formål karakteriserede stedet. Af et 'Kommissorium' fra slut 90'erne fremgår det, at elevrådet afholder månedligt møde (bortset fra i juli måned) og at rådets funktion er at være rådgivende overfor forstanderen i forhold til: Fritidsaktiviteter, fælles aktiviteter, elevnormer, lomme- og tøjpenge samt fester. Historisk set har elevrådsmøderne primært handlet om at informere elevrådsmedlemmerne om forskellige tiltag og forandringer. Der fastholdes stadigvæk en tradition, hvor elevrådet og områdelederen er sammen i et mindre socialt arrangement hvert halve år, fx en tur i Tivoli eller middag på restaurant med efterfølgende biografur.

Elevrådet er sammensat af en repræsentant fra hver af døgnafdelingerne samt områdelederen (tidligere benævnt forstander). Ud over at modtage information har elevrådsmedlemmerne af og til nogle forespørgsler og forslag med fra de unge på deres afdeling. Møderne ligger ikke i et fast møderul og indkaldelser til møderne sender områdelederen via e-mails til afdelingslederne, der skal sørge for den videre

formidling, ofte gennem medarbejdere. I mailen er ofte en dagsorden, udarbejdet af områdelederen. Møderne afvikles typisk en hverdag kl. 15.00 til 16.00 på forstanderens kontor.

Det fremgik af et elevrådsreferat fra primo februar 2017, at det sociale tilsyn havde påtalt, at "*personalet skal blive bedre til at dokumentere hvordan de unge bliver inddraget i egen behandling så beslutninger bliver taget på baggrund af de unges ønsker og behov*" (Citeret fra referat af et elevrådsmøde). Referatet var skrevet af en af beboerne på afdelingen for beboere med problemstillinger indenfor autismespektret. Han var i det hele taget særdeles engageret i projektet og i formidlingen af mulighederne heri til de øvrige beboere.

Elevrådsrepræsentanterne meddelte helt fra starten af dialogen omkring organisatorisk brugerinddragelse, at de var meget interesserede i projektet og gerne vil medvirke gennem alle projektforsløbs faser. Dette kom de så til at gøre i den periode, jeg fulgte rådets aktiviteter. Flere deltagere gav meget klart udtryk for, at det var godt, at man havde valgt at sætte projektet i gang og elevrådet kom på dette møde med flere input, hvoraf nogle var sammenfaldende med de, der var fremkommet på ungemøderne: Vedr. materialegenereringsfasen blev det bl.a. foreslået, at Utopiværkstederne så vidt muligt foregik i skoletiden, hvor de unge var lette at 'få fat på' og ikke indstillede på at have fri. Vedr. kompositionsfasen ønskede deltagerne samstemmende at alle de unge fik 'utopikataloget' udleveret i papirformat, mens de ikke tilskrev plakater på afdelingerne nogen effekt, hvilket udløste en diskussion vedr. brug af opslag, opslagstavler og alternative muligheder for formidling af interne informationer.

På baggrund af dialogen blev det besluttet, at projektet skulle udgøre et fast punkt på elevrådsmødernes dagsorden. På baggrund af elevrådsmedlemmers opfordring til områdelederen, skulle der indkaldes til møderne med øget frekvens, således at elevrådet hele tiden var aktivt med i projektets udvikling. Elevrådet indskrev således sig selv som centrale i projektudviklingen og manifesterede deres rolle ikke alene som deltagere i kompositions møderne, men også som centrale bindeled og talerør for de øvrige unge på afdelingerne. Elevrådet foranledigede for at give flest mulige beboere lyst og mod til at deltage, at alle beboere fik mulighed for også skriftligt at aflevere forslag, bidrag eller kommentarer til mig via deres elevrådsrepræsentant, via e-mail eller direkte i mit 'dueslag' på administrationskontoret.

Det var magtpåliggende for elevrådsmedlemmerne, at også udslusningsgruppen havde en repræsentant med i Elevrådet, både af hensyn til denne afdeling og for at sikre kontinuitet gennem 'kulturbærere'.

Det forekom i det hele taget at være elevrådet magtpåliggende at blive taget alvorligt som organ.

5. Operation var Utopiværksteder med 28 beboere. Designet er inspireret af 'Fremtidsværksteder' (Nielsen og Nielsen 2016, Kap. 3; Paaby, Nielsen & Nielsen 1988) med fokus på dels de måder, hvorpå beboerne arbejdede med at udtrykke deres ønsker, drømme og ideer i forbindelse med organisatoriske forbedringer, dels i forhold til, hvad der ville udvikle sig i netværk og relationer (Burns 2015). Beskrivelser og forslag til drejebog for mere traditionelle 'Fremtidsværksteder' kan ses af Bilag X.

Projektets Utopiværksteder var designet på baggrund af mine erfaringer fra mit arbejde på institutionen kombineret med forslag fra medarbejdere og beboere, som var fremkommet på de forudgående dialogmøder. Beboerne kunne således selv vælge, hvor Utopiværkstedet skulle foregå og nogenlunde hvornår. Jeg havde ud fra institutionens teoretiske og miljøterapeutiske tilgang forudsat, at de unge ville være mest trygge ved at deltage individuelt i Utopiværkstedet til trods for, at det sociale rum er en bærende søjle i de mere 'klassiske' fremtidsværksted, og blev først opmærksom på, at netop dette indebar en risiko for at ekskludere nogle af beboerne, der måske fandt det for udfordrende at skulle gennemføre værkstedet alene. Således havde nogle af beboerne foreslået, at de selv kunne medbringe en bisidder eller nogle meddeltagere.

Scriptet til værkstederne (Bilag 16) havde oprindeligt og nok præget af '*gammel vane*' været påført et introducerende spørgsmål ift. den unges diagnose/problemstilling. Dette spørgsmål valgte jeg dog at udelade jf. det ønskede fokus på forslag og ressourcer frem for kategoriserende forhåndsdefinitioner og ud fra deres vanskeligheder.

Mine forventningerne til gennemførelse af Utopiværkstederne var efter diverse dialogmøder meget optimistiske og kommunikationen på de værksteder, der kom i gang med beboerne, fungerede efter stemning, reaktioner og tilbagemeldinger at dømmes godt og udmøntede sig i særdeles mange både konstruktivt kritiske og fremadrettede input. 'Nej-hatten' virkede som et hensigtsmæssigt obstruktionsprincip ift. at få alle beboere til at turde ytre sig om ting i organisationen og hverdagen, som de var utilfredse med. En enkelt beboer, der ikke havde været indskrevet ret længe, havde intet negativt at sige. Set i forhold til et dramaturgisk perspektiv kunne Utopi-/fremtidsværkstedet ses som en form for fiktionsrum, der er karakteriseret af, deltagerne i denne del af processen er fritaget for ansvar og frit kan bevæge sig ind i 'Utopia'. En omskrivning af den oprindelige betegnelse, valgt med reference til den moderne fantasy-genre.

Utopi-definitionen til trods, forekom de unges ønsker, drømme og forslag ikke umiddelbart 'utopiske' eller urealistiske. Kun få havde decideret 'drømmeagtig' karakter.

Det viste sig imidlertid vanskeligt at få aftalerne med beboerne i stand og det virkede som om projektet blev glemt eller nedprioriteret. Jeg besøgte ind i mellem en døgnafdeling i håb om at møde nogle beboere, som

jeg kunne interviewe/lave aftale med, men ofte var beboerne her enten i skole/beskæftigelse eller havde det efter sigende dårligt og lå i deres senge. Nogle af beboerne havde slet ikke kendskab til projektet og andre var ikke klar til at deltage i Utopiværkstedet uden at været forberedt på det (jf. caseeksempel, Bilag 7).

Efter forskellige initiativer og opfordringer ift. at få etableret aftaler med om Utopiværksteder, fik jeg midt på efteråret lavet en aftale med lederen af institutionens interne skole om, at jeg, efter forudgående aftale med beboernes (her kaldet eleverne) respektive lærere og faglærere gerne måtte både lave aftaler om - og gennemføre utopiværkstederne i 'skoletiden'. Denne nye rammesætning samt engagement, hjælp og imødekommenhed fra Dagbeskæftigelsens personales side medførte, at godt halvdelen af døgnafdelingernes beboere nåede at blive interviewet inden næsten indenfor projektplanens tidsramme.

De fleste unge valgte at være alene under Utopiværkstedet. Mange indledte med at sige, at de ikke havde nogle idéer eller forslag, men via 'Nej-hatten', endte det dog med, at alle deltagerne fremkom med ønsker og forslag i 'Utopia'.

Antallet af beboere (n28), der medvirkede i utopiværkstederne gjorde undersøgelsen til den mest omfattende 'brugerinddragelse' undersøgelse, der endnu er gennemført på institutionen.

Mod forventning tog nogle af beboerne fra dennyoprettede afdeling selv initiativ til at deltage i Utopiværkstederne. De havde gennem 'snakken' i skolen hørt om projektet og ville også gerne medvirke. Det blev lidt af et etisk dilemma, hvorvidt de kunne deltage, når 'deres' afdelingsleder af flere omgange havde sagt, at afdelingen ikke var klar til at deltage. Ud over den tidsmæssige faktor, der gjorde, at afdelingen ikke længere var så 'ny', valgte jeg imidlertid, ud fra en prioritering af det overordnede formål om brugerinddragelse og Warmings idealer om omsorg før etik (Warming 2017) at etablere Utopiværksted med de interesserede beboere til trods for, at afdelingen ikke havde deltaget i en forudgående dialog. Jeg orienterede herefter afdelingens leder og topledelsen.

Mange års erfaring ift. socialpædagogisk arbejde, undervisning og terapi med grupper af børn, unge og voksne var mig en støtte ift. det kommunikative rum, hvor der tilsyneladende blev skabt en tryghed og stemning, som befordrede, at mange af utopiværkstederne varede en time eller længere. Fravalget af spørgsmålet om deltagernes diagnoser (og anamneser) gav mig en større nysgerrighed, frihed og åbenhed i dialogen, idet jeg således havde sluppet mine for-forståelser baseret på erfaringer, hvor arbejdets praksis ofte havde taget udgangspunkt i diagnosekategoriseringer. Samtidigt kunne jeg registrere, at der ikke var nogen markant signifikans i sammenhængen mellem eksempelvis beboernes ønsker og abstraktionsniveau ift., hvad man ud fra afdelingernes diagnoseprofiler kunne have forventet.

Beboernes ideer, ønsker og forslag blev samlet i et katalog (Bilag 17) med lidt over 100 forskellige opdelt i følgende kategorier:

1. Fysiske faciliteter
2. Pædagogik og struktur på afdelingerne
3. Livet udenfor/efter Institutionen
4. Organisering, struktur og beslutningsprocesser overordnet på institutionen
5. Pædagogik, miljøterapi og menneskesyn overordnet på institutionen
6. Fælles aktiviteter på tværs af institutionens afdelinger
7. Information og kommunikation
8. Organisering og struktur i personaledekningen
9. Dagbeskæftigelsen, Daggruppen
10. Familien

Bag hovedparten af beboernes forslag var ønsker om højere grad af indsigt, dialog og medbestemmelse ift. institutionens hverdag, strukturer, planer og prioriteringer. En tilnærmet kvantitativ opgørelse af interessesignifikans ift. beboernes ønsker, ideer og forslag i prioriteret rækkefølge (Bilag 18) viser, at de tre kategorier, der primært optog beboerne i prioriteret rækkefølge var: 'Pædagogik og struktur på afdelingerne', 'Organisering struktur og beslutningsprocesser overordnet på institutionen samt 'Fælles aktiviteter på tværs af afdelingerne'. Den organisatoriske brugerinddragelse så ud til at være godt i gang i en rekursiv proces.

I forhold til nedskrivningen af beboernes udsagn blev de citeret ordret, men når flere beboere på hver sin måde havde formuleret det samme ønske, blev der lavet en meningskondensering. Jeg forsøgte at undgå for mange fremmedord og metaforer med hensigten at gøre kataloget læsevenligt. Hvor flere beboere havde givet udtryk for de samme ønsker, er teksten trykt med fed skrift. Nogle forslag forekom under flere kategorier.

Utopiværkstederne havde ikke umiddelbart foranlediget nogle strukturelle forandringer i organisationen, men havde dog bekræftet beboernes ønsker til en række forandringer og en oplevelse af, at der måske forelå nogle spændinger eller paradokser i selve organisationens strukturer, beslutningsprocedurer og kommandoveje.

Utopiværkstederne affødte en række spørgsmål til aktionsforskningsprocessen struktur bl.a. ift. hvorfor nogle af de unge ikke deltog og om, der her var tale om de mest indadvendte eller sårbare og om det ville være muligt for nogle af disse at indgå på et senere tidspunkt.

Da forestillingen var, at personalet skulle medvirke i kompositions- og iscenesættelsesfasen og i fremtiden var tænkt som dem, der skulle sikre at brugerinddragelse og de medfølgende forandringer blev båret videre, var deres identifikation, interesse og engagement ifm. projektet af stor betydning. Det var således centralt at søge afklaret, hvilke hierarkier og værdier der kommet i spil ift. prioriteringen af projektet, når kun så få

kritiske eller skeptiske røster fra medarbejderside havde ladet sig høre under diverse dialoger omkring projektet. Der opstod usikkerhed ift. om der hos medarbejderne var opstået en frygt og dermed et modsætningsforhold i forhold til beboernes ønsker, forslag og ideer og om hvorvidt medejerskabet ville have været anderledes, hvis personalet i højere grad havde været med ved skitseringen af designet. Blev medarbejderne udsat for 'andethed' gennem fokus på beboerne og havde den grundlæggende forestilling om at skabe forandring i virkeligheden givet anledning til bekræftelse af det selvforstærkende feed-back-loop a lå: "*Jamen, se selv: Mange af de unge er jo så dårlige, at de ikke engang har kunnet deltage i "dit interview"*".

Ideelt set ville en diskussion af nogle af disse spørgsmål have været på sin plads. Dette både i forhold til beboerne, hvilket dog til en vis grad kom til at foregå ifm. elevrådsmøderne, men også i forhold til medarbejdere og mellemledere.

6. Operation blev en opfordring til 'nøgleperson-kontakt' ift. døgnafdelingerne. Med forventningen om, at der ville blive oprettet en følgegruppe for projektet, havde jeg set frem til, at der gennem tæt kontakt til en fast gruppe af institutionens medarbejdere, inklusive mellemledere, således at der blev sikret sammenhæng og en løbende dialog/sparring ift. projektets udvikling i institutionens travle og stramt strukturerede hverdag. Topledelsen havde påtaget sig at udpege deltagerne til en sådan gruppe, hvilket imidlertid aldrig blev en realitet.

Da jeg efter ungemøderne havde en del spørgsmål og et øget behov for kontakt og sparring med afdelingerne, mailede jeg til afdelingslederne og foreslog, at hver afdeling valgte en nøgle-medarbejder ift. projektet. Således kunne afdelingslederne, hvis de ikke selv havde tid til at prioritere opgaven, til en vis grad i praksis blive friholdt, samtidigt med at der kunne være løbende dialog med afdelingerne. Der kom aldrig svar fra de fire afdelingsledere, men efter knap et halvt år, svarede en femte afdelingsleder mundtligt, at grundet stor udskiftning i afdelingens personalegruppe, at det var lettest, at kommunikationen foregik med/via hende. Det endte det med, at topledelsen udpegede én mellemleder, der skulle være 'nøgleperson', primært med funktionen at deltage i kompositions- og iscenesættelsesfasen møder.

Jeg oplevede det, som et stort tab ift. det dialogiske aspekt, at følgegruppen ikke blev oprettet. Da der således i projektets hverdag ikke var nogle fra personalet at sparre eller gå i dialog med, blev det 'let' at konsolidere projektets skitserede struktur og udvikling, men langt fra idealer om forandringer på baggrund af en dialogisk og inddragende kultur.

7. Operation var dialog på fællesmøde (II), hvor der var afsat ca. tre kvarter af to timer til uddybelse, status og dialog ift. projektet. Jeg holdt oplæg med fokus på projektet her og nu, aktionsforskningens praksisside og

medforskerdimensionen samt eksempler på, hvorledes dramaturgiske elementer og semantik kan anvendes i den konkrete miljøterapeutiske praksis foranlediget af mine observationer ifm. ungemøderne. Oplægget foranledigede kun få spørgsmål og input ift. projektet. Ud fra disse samt efterfølgende, mundtlige tilkendegivelser, var det især de dramaturgiske aspekter, især betragtet som en didaktisk tilgang, der havde vakt resonans og interesse blandt personalet.

Den 8. Operation var status og dialog på ledelsesgruppemøde (II), der lå indenfor den periode, hvor der fortsat blev arbejdet i utopiværkstederne. Der var afsat en time af tre til dialogen, der blev gennemført som oplæg vha. slides ift. aktionsforskningsprocessens udvikling og status set fra mit perspektiv. Derefter var der oplæg til diskussion især vedrørende udfordringerne med at etableret aftaler med beboerne. En afdelingsleder mente, at det ville være det bedste, hvis jeg selv kom rundt på afdelingerne og inviterede de unge til at deltage i Utopiværkstederne, idet han mente, det "*vakte modstand*" hos beboerne, når medarbejderne opfordrede til det. Der ud over, var der ikke mange spørgsmål eller meget diskussion og min oplevelse var, i lighed med deltagelsen på tidligere ledelsesgruppemøde, fornemmelse af en vis accept, men overvejende lav-arousal og engagement i forhold til projektet. Mødet foranledigede således ingen strukturelle forandringer ift. projektet, men satte refleksioner i gang ift. om der overhovedet foregik kommunikation omkring organisatorisk brugerinddragelse institutionens system og om der kunne eller skulle gøres noget i denne sammenhæng. Desværre havde jeg ikke nærvær, og måske mod, til i øjeblikket at spørge ind hertil.

Kompositionsfasen

9. Operation var opstarten på 'Projekt Elevråd'. Analysen af ungemøderne på afdelingerne havde tydeliggjort, hvor omfattende en betydning iscenesættelsen og dramaturgi på møder med beboerne havde i forhold til beslutningsprocessernes udfald og brugerinddragelse. Elevrådet, områdelederen og jeg ble enige om, at vi allerede på dette tidspunkt i forskningsforløbet kunne påbegynde et 'Projekt Elevråd' med formålet at udvikle Elevrådet, dets mødekultur, kompetencer og eventuelle betydning.

Valget af at påbegynde '*Projekt-Elevråd*' i 'utide' forekommer i overensstemmelse med såvel ideerne om rekursiv skabelse/samskabelse og aktionsforskningsprojektets uforudsigelighed. Projekt Elevråd kom til at køre som et arbejds punkt parallelt med Elevrådets deltagelse i projekt Organisatorisk Brugerinddragelse, dvs. i to spor, der fik hver sin faste plads på dagsordenen. I Projekt Elevråd fik jeg en form for konsulentfunktion og projektet tog udgangspunkt i en undersøgelse inspireret af et dramaturgisk perspektiv og dramaturgiske parametre. Dette foregik over flere mødegange, hvor elevrådsrepræsentanternes ønsker til evt. forandringer af elevrådets struktur og kultur gennem diskussion blev undersøgt.

Elevrådets interesse, engagement, kapacitet og energi forekom overraskende og næsten overvældende ift. dels personalets måde at tale om beboernes udfordringer på, dels ift. hvad Elevrådets 'funktion' gennem tiden havde været. På rådets initiativ blev der etableret dialog med udslusningsgruppens afdelingsleder og således på et elevrådsmøde åbnet op for, at også udslusningsgruppen fik en repræsentant i Elevrådet.

Dialog vedr. udvikling af elevrådet medførte strukturændringer internt i Elevrådet. Det blev imidlertid ikke italesat, hvorvidt områdelederens og beboernes ønsker og forventninger til udviklingen af Elevrådets kompetencer, betydning og indflydelse var sammenfaldende.

Den 10. operation var et fællesmøde (III) med projekt Organisatorisk Brugerinddragelse som hovedtema. Efter flere henvendelser til alle medarbejdere i organisationen ift. at 'huske de unge på muligheden for Utopiværkstederne blev det tydeligt, at der på en eller anden måde måtte etableres dialog med medarbejderne. Dette blev efter forespørgsel til topledelsen muliggjort på endnu et af de i forvejen kalenderfastlagte fællesmøder. Denne mulighed prioriterede jeg til trods for, at det ville medføre en forsinkelse ift. projektets skitserede tidsplan.

Kataloget var blevet godkendt i Elevrådet dagen før det blev udleveret til samtlige beboere og til personalet på fællesmødet. Her blev også udleveret et oplæg til individuel refleksion og efterfølgende diskussion i de respektive afdelinger (Bilag 19). Således blev bredden ift. at give alle medarbejdere en stemme her prioriteret fremfor dybden. Det gav tilbagemeldinger fra 102 medarbejdere og skriftlige indstillinger (begrundede prioriteringer blandt katalogets forslag) fra 14 afdelinger efterfulgt af fremlæggelse og diskussion i plenum.

Kun omkring halvdelen af afdelingslederne deltog i mødet og dets aktiviteter, men der var tilsyneladende stor interesse, opmærksomhed og fokus efter bl.a. dialogen, ansigtsmimik og efterfølgende bemærkninger at dømme. Især havde citater fra 'Nej-hatten' gjort et stort indtryk og jeg observerede et omfattende engagement i forbindelse med både den individuelle refleksion, gruppearbejdet og den efterfølgende diskussion i plenum. Efter mødet blev jeg opsøgt af flere medarbejdere og mødt med mange spontane kommentarer, især ift. ikke at se de unge som diagnoser.

I såvel de mundtlige som de skriftlige kommentarer var der generelt tale om stor genkendelse og bemærkninger til beboernes forslag som *"meget interessant"*, *"skræmmende"* og *"vi genkender problemstillingerne"*. Ca. halvdelen af medarbejderne havde valgt at påføre mere end ét punkt. Medarbejdernes individuelle tilbagemeldinger blev senere renskrevet under katalogets forskellige punkter. De respektive afdelingers samlede indstillinger blev registreret i et skema svarende til katalogets kategorier (Bilag 20).

Der var ikke signifikante forskelle eller tendenser i sammenhængen mellem medarbejdernes kommentarer og deres tilknytning til de respektive afdelinger, som også omfattede administration og ambulante afdelinger.

Der forelå nu konkret afsæt for potentiel forandring af både institutionens kultur og strukturer i form af et katalog med beboernes ønsker samt noter vedr. afdelingernes prioriteringer samt en række kommentarer fra medarbejderne, der ikke blev meldt ud, men lå som en form for reservoir, som kunne frekventeres og indgå ift. processens videre forløb.

Som en del af 2. ordens refleksion konstaterede jeg ved efterrationalisering, hvorledes jeg, især i forbindelse med den opsamlende del i plenum, gennem min fysiske placering og bevægelse i rummet havde søgt at markere en ligeværdig status og en koordinerende, men dog tilbagetrukket rolle. Jeg var fuld af optimisme og havde på dette tidspunkt en forventning om, at herfra ville samskabelsen, identifikation og ejerskab for alvor udvikle sig.

Den efterfølgende 11. operation var dialog med topledelsen omkring kompositionsfasen på et Chefmøde, hvor jeg lagde op til, at alle interesserede beboere og medarbejdere, en eller flere repræsentanter for mellemlederne samt topledelsen sammen skulle diskutere kriterier og, således inden iscenesættelsesfasen, foretage den videre komposition (prioritering, fravalg, rækkefølge m.v.).

Topledelsen så det imidlertid som et problem, at det ville kræve, at medarbejdere enten skulle gives fri til møderne af mellemlederne eller deltage i deres fritid og de ønskede ikke at pålægge mellemlederne dette krav. Idet mellemlederne arbejdstid primært er fastlagt til at ligge i dagtimerne blev den 'bløde' formulering i mødeindkaldelsen til 1. kompositions møde, at alle medarbejdere var "*velkomne*" til at deltage.

Dette kunne både betragtes som en respekt for mellemledernes mandat og domæne samt en forståelse for deres bestræbelser på at få hverdagene på afdelingerne til at 'hænge sammen'. Samtidigt kunne det også ses som en nedprioritering af enten/både projektet, visionerne om organisatorisk brugerinddragelse samt vigtigheden af kontinuerligt at inddrage medarbejderne i dialogen vedr. projektudviklingen.

Den 12. operation var det første kompositions møde med elevråd, øvrige interesserede unge, medarbejdere og områdelederen. Den udpegede mellemlederrepræsentant havde ikke mulighed for at deltage.

Muligheden for at nogle af de beboere, der ikke havde deltaget i Utopiværksteder kunne krydse af i kataloget og returnere dette inden kompositions mødet, forekom desværre ikke, idet katalogerne ikke var blevet rettidigt omdelt på alle afdelinger. Flere beboere havde dog inden kompositions mødet tilkendegivet deres

meninger og prioriteringer til elevrådsrepræsentanterne, dels på ungemøder, dels under mere uformelle omstændigheder.

Den oprindelige vision om, at alle kompositionsfasens møder skulle foregå i et samarbejde mellem interesserede beboere, medarbejdere og repræsentanter for mellemlederne havde vist sig ikke at være realiserbar. Intet af materialet kom i spil på dette møde, der var præget af et overraskende og for alle deltagere skuffende lavt fremmøde af såvel unge som medarbejdere. De tilstedeværende unges frustration over det ringe fremmøde fra de øvrige beboeres, medarbejders og til og med nogle af elevrådsrepræsentanternes side, kom til at fylde så meget, at mødets fokus på elevrådets rolle og funktion i organisationen og afdelingernes opbakning til elevrådsarbejdet. Beboerne kom forslag til opstramning vha. noter i afdelingernes dagbøger, udsendelse af remindere og krav om afbud for/fra elevrådsrepræsentanterne. Et af elevrådsmedlemmerne var meget frustreret over, at det var ham, der ofte skulle minde medarbejderne om elevrådsmøder m.v. Noget han følte, at han pt. kunne magte, men ikke noget man automatisk kunne forvente, at alle elevrådsmedlemmer altid ville have overskud til. Et andet elevrådsmedlem gav flere gange udtryk for, at hun havde dårlig samvittighed over, at have taget flere af sine bofæller med til dette møde, der så slet ikke blev det, hun havde stillet dem i udsigt og selv forventet.

Frustrationerne affødte en længere og ophedet diskussion om både, hvorledes elevrådsarbejdet og organisatorisk brugerinddragelse kunne udvikles og prioriteres på afdelingerne, og om hvordan vi nu skulle komme videre med kompositionsfasen. Til trods for, at dette møde ikke lignede de i forvejen kendte mødeformer, var de tilstedeværende unge fortsat engagerede i at deltage i den organisatoriske brugerinddragelse. Samtidigt kunne anes en spirende usikkerhed ift. deres egen 'præstation' og formåen.

Dialogen mellem elevrådet og områdeleder mandede ud i en beslutning om, at den tilstedeværende gruppe ikke var er beslutningsdygtig og at der derfor skulle afholdes et nyt kompositions møde med samme dagsorden allerede næstkommende mandag aften. Tidspunktet for mødet blev længe diskuteret, idet det kunne have en afgørende betydning ift. institutionens øvrige planlagte aften-aktiviteter og dermed fremmødet. Det blev diskuteret, om kompositions mødet burde være en '*SKAL-ting*' for beboerne. De tilstedeværende elevrådsrepræsentanter havde forskellige opfattelser heraf og bad derfor områdelederen afgøre sagen.

Det næste kompositions møde blev *ikke* en '*SKAL-ting*' og øvrige aftenaktiviteter blev derfor ikke aflyst. Områdelederne foreslog at han, med min deltagelse, tog sagen op på et ledelsesgruppemøde inden næste kompositions møde. Her skulle det undersøges og diskuteres, hvorfor fremmødet på dette første kompositions møde havde været så ringe og desuden skulle afdelingslederne høres ift., hvordan elevrådsarbejdet kunne blive bedre understøttet. Mødet sluttede med en mindre diskussion af, hvorvidt

selve elevrådsarbejdet burde være en SKAL-ting. Dette ikke så meget, som en markering ift. elevrådsrepræsentanterne selv, men mere ift. at det kunne blive 'taget alvorligt' af medarbejdere og afdelingsledere.

Mødet mundede, trods den trykkede stemning, ud i flere relevante diskussioner og blev en reminder om behovet for rummelighed overfor de tilstedeværende præmisser, bl.a. ift. forventninger til fremmøde og fleksibilitet i såvel kommunikationsrum som struktur samt satte fokus på både dilemmaer, spændinger og magtforhold i organisationen og dens struktur.

Jeg fornemmede umiddelbart dette første kompositions møde som en katastrofe, og alene tanken om, hvorfor jeg havde netop denne oplevelse, satte yderligere selvrefleksion i gang i forhold til min forskerrolle. Det ikke var muligt for mig at læne mig tilbage i stolen og registrere, hvad der skete, hvilke forhindringer, der kom i vejen for forandringer og hvorfor. Jeg registrerede forandringen og intensiteten af mine egne følelser ifm. 'kampen for' pladsen til organisatorisk brugerinddragelse i praksis¹⁶.

Den 13. operation blev problematiseringen på et Ledelsesgruppemøde (III) ift. afdelingernes opbakning til elevrådsarbejde og kompositions møde, som blev indledt med en status efter sidste fællesmøde, hvor afdelingerne havde indstillet fokuspunkter i kataloget, men hvor mange af afdelingslederne ikke havde været til stede. Heller ikke denne gang var der mange reaktioner endsig selvrefleksion eller diskussion.

Ift. prioriteringen af elevrådsarbejdet hørtes kun få og diffuse svar. Topledelsen drejede så dialogen til en appel og stillede flere undrende spørgsmål ift., hvad der foranledigede nedprioriteringen. I referatet fra ledelsesmødet kom der til at stå: *"Elevrådet er meget involveret i arbejdet. Der var desværre ikke mange unge, der mødte op til elevrådsmødet, selvom alle var blevet inviteret til mødet. Der appelleres til, at medarbejderne bakker op om og motiverer til, at alle unge involverer sig i projektet. [...] Man vil gerne have afbud, hvis man ikke kan komme til elevrådsmøde. Der er nyt møde på mandag den 12.3 i kantinen kl. 19.00-20.00, og elevrådet og Lise Lotte håber, at så mange unge som muligt kommer. Aftalte aktiviteter beholdes"*.

Også dette møde forlod jeg fuld af usikkerhed og spørgsmål, der kun blev skærpet af referatets ordlyd, bl.a. jf. opfordringen til at der blev bakket op omkring *"Elevrådet og Lise Lotte"*. Hvem identificerede sig egentlig med projektet? Hvad mente mellemlederne egentlig? Havde de vanskeligt ved at fokusere på temaet og hvorfor sagde de ingenting? Her var et potentielt afsæt for dialog omkring evt. forandringer af nogle af institutionens strukturer, men ville det kunne ske og hvorledes kunne dialogen omkring organisatorisk brugerinddragelse katalyseres og hvem kunne jeg selv komme i dialog med?

Den 14. operation var det andet kompositions møde med samme dagsorden som det første. Denne gang, på beboernes foranledning, planlagt til at foregå om aftenen, hvilket som nævnt udelukkede afdelingslederne, der havde fri på dette tidspunkt. Scriptet til diskussionen, var ligesom sidst, kataloget påført afdelingernes indstillinger. Elevrådsrepræsentanterne havde gjort et stort og aktivt stykke arbejde for at inddrage deres medbeboere i processen og 15 unge mødte op, hvilket i forhold til andre arrangementer og møder var tilfredsstillende fremmødeprocent. Der ud over kom én medarbejdervikar og én praktikstuderende, der dog ikke involverede sig i diskussionen.

I første omgang blev deltagerne, jf. Konzeptuel Devising, opfordret til at afgøre, hvorledes/ud fra hvilke kriterier kompositionen skulle foregå. Der opstod ved mødet begyndelse en vis stemning af usikkerhed, som måske skyldtes uklarhed vedr. den fælles anelse om, hvad mødet kunne munde ud i, hvilket dog blev italesat og uden succeskriterier eller løfter gav ro og baggrund for de videre drøftelser. Gruppen af fremmødte valgte at tage udgangspunkt i afdelingernes indstillinger fra fællesmødet. Dette kriterie blev imidlertid kun delvis fulgt op, idet de fremmødte unge på flere områder viste sig optaget af andre tematikker end de, der var prioriteret af afdelingerne.

Jeg havde, skønt det ikke var optimalt, på opfordring påtaget mig opgaven som både procesleder og sekretær og noterede ønsker og bemærkninger på forstørrede kopier af katalogets sider, ophængt som plancher på væggen. Jeg fik således ikke overskud til også at observere kommunikationsprocessen i gruppen, men kunne forholde mig til, hvad jeg umiddelbart oplevede i den dialog, som jeg selv faciliterede.

De halvanden time, der var afsat til mødet blev fuldt udnyttet. Kun en enkelt af beboerne forlod mødet inden det var færdigt. Snakken foregik livligt – i første omgang med elevråds-repræsentanterne i front, senere ytrede de øvrige unge sig i stadig tiltagende grad. Der var punkter, hvor de unge var enige om, at der burde argumenteres skarpt og kategorisk. Dette især ift. betydningen af, at beboerne kunne få mulighed for at skifte kontaktperson, hvis de ikke føler, at de 'klikker' med den/de tildelte. Det blev aftalt, at elevrådet på skulle arbejde videre med forslag til, hvordan iscenesættelsen af de forskellige kunne sættes i værk, inden dette endeligt skulle besluttes i organisationens øvrige segmenter.

If. betragtninger af 1. orden lå her et vendepunkt med potentialer ift. forandring af nogle strukturer og beslutningsprocesser i organisationen til fordel for den organisatoriske brugerinddragelse. Det var blevet tydeligt, at flere af beboerne, især elevrådsrepræsentanterne, ikke alene magtede at være inddraget i institutionens organisatoriske beslutningsprocesser, men også ønskede reel indflydelse på flere områder. Der forelå en række forslag til forandring af både konkret operationel og mere strukturel karakter, diskuteret og udvalgt gennem dialog i en bred gruppe af beboere. Bolden var, så at sige, kastet og spørgsmålet var, hvilke erkendelser og dermed forandringer, dette vendepunkt ville afføde i organisationen.

Iscenesættelsesfasen

Den 15. operation bestod i, at jeg deltog i møder med lederne af de fem *'Grupper til opfølgning af Virksomhedsplan'* 2017/2018, som topledelsen havde nedsat i forlængelse af personaleseminar i efteråret 2017.

Min første deltagelse i et af møderne havde primært været af observerende karakter. Mange af mødets punkter svarede til prioriterede tematikker i kataloget, men det ikke til at der var andre end mig, der var opmærksomme på disse sammenfald. Jeg fik (påtog mig) således en *'reminder-rolle'* ift. de forslag, tilkendegivelser og prioriteringer, der er foretaget af beboerne og afdelingerne. Ingen sagde imod, men heller ingen forsøgte at implementere den nye viden. Dette dog med undtagelse af forslag ifm. *'IT og teknologiske hjælpemidler'*, der gav anledning til nogle associationer og lidt diskussion. Jeg oplevede at komme i affekt i forbindelse med, at *'de unges stemmer'* tilsyneladende så let og hurtigt blev glemt eller gemt.

Da ingen andre nævnte det, foreslog jeg, at materialet fra kompositions mødet blev sat i forbindelse med den aktuelle virksomhedsplan og blev inddraget ifm. et kommende medarbejderseminar i efteråret 2018 vedr. Virksomhedsplanen for 2019/2020. Områdelederen noterede forslaget for at viderebringe det til den gruppe, der skulle planlægge seminaret.

Jeg fik undervejs billedet af en organisation med ringe grad af rekursiv skabelse og mange *'anelser'*, men ikke så mange *'fælles'* af slagsen, der lå ud over hvad der lå ud over standarder og kravene fra Det Sociale Tilsyn.

Jeg observerede tilsvarende, at der nok eksisterede en fælles diskurs, men at divergenser i de bagvedliggende forståelser af diskursen sjældent blev italesat. Eksempelvis undrede det, at når der skulle gøres status for de her nævnte grupper arbejde stod det oplistet i et skema som *'Leverancer'*. Jeg funderede over, hvorvidt andre på institutionen havde reflekteret over eller diskuteret denne merkantile betegnelse i den humanistiske, behandlingsmæssige kontekst eller om man blot så udtrykket, som en nødvendig følgevirkning af offentlige institutioners markedsgørelse i harmoni med den sundhedsvidenskabelige tænkning.

Jeg forlod disse møder med stærkt reducerede forventninger ift. mulighederne for strukturelle forandringer på baggrund af brugernes ønsker.

16. Operation var var dialog på et elevrådsmøde omkring, hvordan der kunne arbejdes videre med indstillinger og kommentarer fra 2. kompositions møde. Forslagene til iscenesættelsen blev påført kataloget (Bilag 21).

Da repræsentanten for mellemliderne ikke deltog, foreslog jeg områdelederen, at han inviterede ham til at deltage i elevrådets næste møde. Elevrådet fandt det ikke formålstjenligt at indkalde til flere større møder med de øvrige beboere, men at det var mest overskueligt for alle parter, at de som elevrådsrepræsentanter varetog kommunikationen med de øvrige beboere på deres afdeling. Der blev aftales et nyt (ekstraordinært) elevrådsmøde efter kun to uger. Jeg forestillede mig, at jeg fra dette tidspunkt vil udfase min rolle i praksis til primært at være en sekretærfunktion samt den konsulent-lignende funktion ift. Projekt Elevråd.

17.Operation blev deltagelse i det ekstraordinære Elevrådsmøde, hvor fortsættelsen af iscenesættelsesfasens opstart skulle foregå.

Denne gang var der med områdelederens indkaldelse til mødet fulgt en uddybet dagsorden, hvilket virkede til at give ro og tryghed ift. drøftelserne. På baggrund af nogle forslag og spørgsmål fra elevrådsmedlemmerne og områdelederens foranledning deltog desuden to mellemliderrepræsentanter.

Dialogen omkring tematikken '*struktur, rammer og regler*' var sat på dagsordenen som særskilt punkt. Drøftelser af de forslag, ideer og problemstillinger, der var blevet udvalgt fra kataloget på 2. kompositions møde blev i første omgang præget af relativt lange, pædagogisk formulerede redegørelser og argumenter fra mellemlidernes side. I begyndelsen var de unge meget tavse, som om de var ved at blive 'belært', men efterhånden opstod en ligeværdig, intens og dynamisk dialog, hvor elevrådsrepræsentanterne også fandt anledning til at stille både opklarende og kritiske spørgsmål vedr. institutionens konstruktion af hverdag og strukturer.

Flere punkter og temaer blev diskuteret og områdelederen, der fungerede som ordstyrer, gav god tid til hvert punkt. Da ikke alle de punkter, der var relevante bl.a. ift. driftslederens deltagelse blev nået, blev det aftalt at fortsætte dialogen med hende på næstkommende elevrådsmøde.

Jeg oplevede stemningen som engageret, åben, positiv og præget af gensidig nysgerrighed og blev optaget af, hvilken plads og betydning denne form for dialog og diskussioner ville kunne få fremadrettet.

Den 18. operation bestod i at jeg på opfordring skulle informere om projektet på et forældremøde for alle døgnafdelingernes forældre. De fælles forældremøder forestås, til forskel fra afdelingernes forældremøder, af topledelsen uden deltagelse af medarbejdere eller mellemlidere¹⁷. Topleledelsen havde vurderet, at jeg først skulle deltage i et forældremøde og et bestyrelsesmøde, når der forelå nogle "*resultater*".

Institutionen er ikke underlagt nogle krav ift. det formelle samarbejdet med forældrene i form af forældremøder eller forældreråd. Dog er der formuleret en politisk vision ift. *'Andre former for inddragelse'* ifm. regionens *'Bruger- og pårørendepolitik for socialområdet'*.

Forældremødet foregik godt halvandet år inde i projektperioden. Fremlæggelsen foregik ledsaget af slides¹⁹⁰ og operationens anden del bestod af en dialog med forældrene. Jeg havde egentlig forberedt nogle spørgsmål til refleksion i grupper, men da øget arousal blandt alle de tilstedeværende synes at være øget og de pårørende hen imod oplæggets slutning fremkom med tiltagende flere spørgsmål og kommentarer, valgte jeg at fastholde rammen som en fælles diskussion i plenum. Jeg trak mig derfor tilbage som oplægsholder og gjorde, hvad jeg kunne, for at åbne op for, at mødet kunne udvikle sig til dialog og debat. Der opstod, i en respektfuld og engageret stemning, en konstruktiv diskussion, hvor under der blev stillet en lang række spørgsmål til topledelsen.

Citatboks 0 ifm forældremøde:

De pårørende foreslog at det viderebearbejdede katalog blev udleveret til alle nye beboerne og nye medarbejdere, at det løbende blev ført ajour, at idéen med utopi-værksteder blev taget i anvendelse på de enkelte afdelinger, at idéen med utopiværksteder i den oprindelige kollektive form blev anvendt i forhold til forældregruppen på de respektive afdelinger samt at strukturen omkring den tidsmæssige placering af ungemøderne blev ændret. Dertil kom flere forslag til, hvordan der kunne blive sammenhæng mellem de unges stemmer på ungemøderne og personalemødernes beslutningsprocesser.

Det blev fra de pårørendes side gentagne gange understreget, at projektet måtte være af stor betydning for ledelsen, og flere forældre formulerede indtrængende ønsker om, at ledelsen ville gøre en stor og gennemgribende indsats for at sikre muligheden for fleksibilitet i organisationen samt have den organisatoriske brugerinddragelse som et kontinuerligt udgangspunkt for ændringer i institutionens kultur og at ledelsen gennem formidling, forankring og forventning til alle medarbejdere sikrede at den daglige praksis foregik i overensstemmelse med disse hensigter. De pårørende kaldte projektet *'genialt'* og kataloget som *'en guldgrube'*. En ros, der til min tilfredshed, blev rettet til ledelsen og institutionen.

Toplederne replicerede at projektet havde givet anledning til mange snakke i personalegrupperne og at der ikke tidligere ifm. havde lydt så mange opfordringer til at spørge beboerne om deres mening. De kunne

¹⁹⁰ Vurderet ud fra blikke og kropsholdninger lyttede de fleste forældre med interesse. Enkle nikkede dog og så ud til at kunne falde i søvn under oplægget, hvilket animerede mig til øget performativ vitalitet ift. kropssprog, stemmeføring, koreografi og mimik samt implementering flere konkrete eksempler end jeg plejer at inddrage ved tilsvarende introduktioner.

imidlertid ikke love, hvorledes den kommende Virksomhedsplan ville komme til at se ud, men ville dog sikre, at organisatorisk brugerinddragelse blev tænkt ind.

Forældremødet var som en udefrakommende impuls med til at reetablere mit forventningsniveau. Jeg havde været forberedt på kritiske spørgsmål ift. hvorfor de som pårørende ikke var blevet inddraget på et tidligere tidspunkt, men mødets karakter gav en fornemmelse af, at der her kunne være tale om et ikke alene potentielt men også bæredygtigt vendepunkt, der kunne række ud over min tilstedeværelse i praksis.

Den 19. operation omhandler udviklingen af en Deltager Feedback App, til løbende digital registrering, evaluering og dialog på baggrund af beboernes oplevelser af at deltage i diverse kollektive projekter, aktiviteter og tiltag.

Kunst kan betragtes som sansebåret kommunikation uden facitlister eller kriterier for rigtigt eller forkert, godt eller ondt. I kunstens verden er det oplevelser, holdninger, stemninger og kreativitet i tanker og handling, der er omdrejningspunkterne. Bl.a. derfor kan kunsten inspirere med kommunikations-, organisations- og aktivitetsformer, der opleves, som frisættende og ligeværdige

App'en, der kan anvendes såvel medarbejdere som beboere, som udgangspunkt for dialog om oplevelser af social deltagelse, anvendes til at registrere deltagerens sociale og emotionelle oplevelser i forbindelse med aktiviteter i forskellige gruppesammenhænge. Skaleringen er baseret på begreber og parametre fra æstetisk kommunikation. Dette især for at sikre, at deltagerne ikke skulle vurdere i forholdet positivt vs. negativt, idet en række undersøgelser har påvist ringe validitet ift. tilfredshedsmålinger på (Riiskjær 2014). Evalueringsformen, er udviklet og afprøvet i analog form i andre sociale projekter (Helm, 2009; Sif-X 2014 – 2016). Skalaens parametre kan eksempelvis være *forudsigelighed* versus *variation*, *bevægelse* versus *ro*, *fokus* versus *afstand*. Den psykologiske baggrund for evalueringsformen er inspireret af kompleksitetsvækstmodel (Knoop, 2002) og den relaterede flowzone-model, (Andersen, 2006; Csikzentmihalyi, 2006). Når deltageroplevelserne samles og systematiseres, kan der skabes en aktuel eller historisk kortlægning af hvilke oplevelser, der hersker i gruppen. Disse billeder vil kunne danne baggrund for videre dialog med såvel enkeltpersoner, som grupper samt give de medvirkende mulighed for selv-refleksion. Medarbejdere vil få inspiration dialog med deltagerne og således få input i forhold ift. evt. at justere aktiviteter, kommunikationsformer eller pædagogik. De vil således få inspiration til dialog med deltagerne ift., hvordan der bedst kan skabes en god stemning i en gruppe eller hvorfor dette ikke er opleves eller er muligt.

App'en blev udviklet under materialegenereringsfasen og i dialog med deltagerne i institutionens Rideprojekt. Regionen bevilgede en stor del af udgifterne til app'ens udvikling, men testning af app'en nåede

ikke at blive gennemført i projektperioden pga. det skærpede fokus på persondataforordningen, idet der i månedsvis opstod uklarhed ift. hvorledes deltagere måtte 'inviteres' til at logge ind for at anvende app'en.

App'ens anvendelse af kunne være indgået i diskussionen af det etiske aspekt omkring psykisk sårbare brug af digital teknologi bl.a. med hensyn til potentialerne for socialisering versus muligheden for undgåelse af 'fysisk' social kontakt og deltagelse, men lagde imidlertid udelukkende op til *dialog* omkring udviklingen af rammerne for sociale projekter/fællesskaber.

Den 20. og sidste operation, der her skal beskrives er dialogen på et elevrådsmøde omkring, hvorledes udviklingen af Projekt Elevråd kunne fortsætte efter at jeg havde forladt praksisfeltet. Der var udsendt dagsorden til mødet. Der blev meldt afbud(!) fra et par afdelinger og et nyt elevrådsmedlem blev præsenteret. Den udpegede mellemliderrepræsentant deltog i mødet og dialogen var intens og engageret og dynamisk. Da der kun blev kort tid til opfølgning af punktet, '*Projekt Elevråd*', valgte jeg at uddele listen over 'dramaturgiske temaer' med eksempler fra de tidligere diskussioner i Elevrådet (Skema X). Både medarbejdere og forældre havde tilrådet, at de dramaturgiske begreber ikke skulle anvendes i dialogen med de unge, da det kunne skabe forvirring og flere deltagere studsede da også over ordet '*dramaturgisk*', men efter en kort forklaring og mit forslag til, hvordan der evt. kunne arbejdes videre ud fra listens punkter, kom der straks en dialog i gang. Dels ift. genkendelsen af diskussioner omkring *lokation* ift. de fysiske udfordringer¹⁸, dels ift. tidspunkterne for møderne, der ofte lå på tidspunkter, hvor beboere i ekstern uddannelse eller beskæftigelse endnu ikke var kommet 'hjem'. En ny diskussion udspandt sig med henvisning til, at elevrådsmedlemmer tidligere havde appelleret til områdelederen om mere struktur i forbindelse med elevrådsmøderne, herunder at mødetidspunkterne blev forudsigelige evt. planlagt med faste intervaller svarende til de faste 'møderul', der strukturerer stort set alle institutionens øvrige mødefora.

Bilag 15: Drejebog for et 'traditionelt' fremtidsværksted

En drejebog for et mere traditionelt fremtidsværksted kunne kort fortalt se således ud (Gleerup¹⁹¹; Nielsen 1988, 2016; Husted, M.): Fremtidsværkstedet er oprindeligt en samtidig kollektiv handling, der starter med en kritikfase, hvor deltagerne/medforskerne laver en brainstorming på grundlag af de negative aspekter, de oplever ifm. et givent tema eller område. Alle udsagn noteres på en eller anden form for tavle/board. Hver deltager kan nu fordele fx 3 streger ved de oplistede udsagn, hvorefter disse slås sammen i kategorier med mindre blot én af deltagerne har modstand imod en sammenføjning. Derefter skriver alle deltagere deres navn ved en kategori (overordnet tema), de gerne vil arbejde videre med og således dannes der nogle grupper, som sammen skal lave et kortfattet udtryk for den valgte problemstilling. Dette udtryk formidles evt. gennem et æstetisk udtryk, for hele den øvrige gruppe, der efter fælles fortolkning og dialog nu kan lave en ny brainstorming med utopiske forslag og ideer. Der foregår ingen selektion eller censur af forslagene og først når alle disse er oplistet, arbejdes der i plenum eller grupper videre med en realiseringsfase. Det prioriteres, at der inden denne går i gang er en form for fejring af utopierne evt. i form af lege, der kan bidrage til at løfte stemningen, som især under Kritikfasen kan opleves som tung og måske lidet konstruktiv.

¹⁹¹ Gleerup, J.: oplæg og praktisk instruktion, DAN Aktionsforskningskonference, den 21.-23- november 2016, København

Materialegenerering:

Audiooptagelse, iagttagelser, bemærkninger

Køn:

Alder:

Afdeling:

Tilknytning til XXXXXXXXXXXX (tid og form):

Tidl. erfaringer ift. at deltage i udviklingen af projekter og på det organisatoriske plan på xxxxxx
(Institutionens navn)

Nej-hatten: Du bedes finde nogle negative sider i forhold til, hvordan organisation, beslutninger og planer foregår på XXXXXXXXXXXX

Eksempler efter udtræk fra tidl. Undersøgelse/afrapportering

UTOPIA/Hvis du kunne bestemme/drømme og forestillinger om forandring:

-
-
-
-
-

Mange tak for ideer og inspiration. Jeg kan desværre ikke give nogen garanti for, at din/dine ideer kommer til at indgå i et kommende projekt? Men hvis de/den gør, må jeg vende så vende tilbage til dig og kunne du evt. være interesseret i at deltage i udviklingen af et sådan projekt?

Bilag 17: Case 4

I begyndelsen af december måned, hvor projektet var blevet præsenteret og bragt i dialog med både medarbejdere og unge, opsøgte jeg en afdeling (P), hvorfra kun meget få unge havde deltaget i interviews. En beboer og en medarbejder sad alene i fællesstuen og da jeg forsigtigt spurgte til, om det kunne tænkes, at der var nogle unge på afdelingen, som havde lyst og tid til at medvirke i Utopi-værkstedet, viste det sig, at hverken medarbejderen eller beboeren vidste, hvad projektet drejede sig om. Der hang imidlertid en plakat på væggen, som jeg kunne bruge ifm. en kort introduktion og det blev aftalt, at jeg kunne komme tilbage efter en halv time og høre om den tilstedeværende beboer, ville deltage i utopiværkstedet. Det ønskede hun imidlertid ikke.

Omvendt var det ved projektets start og i samråd med ledelsen og afdelingens leder blevet besluttet, at institutionen på daværende tidspunkt nyoprettede døgnafdeling ikke skulle deltage i projektet, men bruge sine ressourcer på at etablere sig.

Undervejs i interviewene blev jeg dog af forskellige veje opmærksom på, at nogle af denne afdelingens unge ønskede at medvirke i interviews. Dette afviste jeg i første omgang under henvisning til den oprindelige aftale, men valgte senere på baggrund af formålet om brugerinddragelse og skat interviewe disse unge og efterfølgende at orientere ledelse og afdeling.

Organisatorisk Brugerinddragelse

"Modet til forandring"

(Andrup, 1988)

Katalog over beboernes idéer, ønsker og drømme

Foto: Anonym beboer på XXXXXXXXXXXXX

Lise Lotte Helm
Ph.d.-studerende
DPU, Arts, Aarhus Universitet

- Bidragene er genereret gennem semistrukturerede 'Utopi-værksteder' med beboerne på XXXXXXXXXXXXs bo-afdelinger (*noter samt lydfiler*)
- *Punkterne er opstillet i tilfældig og uprioriteret rækkefølge.*
- *Nogle punkter optræder under flere kategorier.*
- *Punkter skrevet med 'fed', markerer når to eller flere unge har givet udtryk for de samme ønsker/ideer/forslag.*
- *Punkterne er noteret så tæt på de unges mundtlige formuleringer som muligt, men i de tilfælde, hvor indholdet har været sammenfaldende er der foretaget meningskondensering/syntese.*

Ønsker idéer og drømme fordelt i nedenstående kategorier:

1. Fysiske faciliteter
2. Pædagogik og struktur på afdelingerne
3. Livet udenfor/efter XXXXXXXXXXXXX
4. Organisering, struktur og beslutningsprocesser overordnet på XXXXXXXXXXXXX
5. Pædagogik, miljøterapi og menneskesyn overordnet på Hg
6. Fælles aktiviteter på tværs af XXXXXXXXXXXXXs afdelinger
7. Information og kommunikation
8. Organisering og struktur i personaleledningen
9. Daggruppen
10. Familien

1. Fysiske faciliteter:

- a) **Fitnessrum (træningscenter) på XXXXXXXXXXXXX**
- b) Udendørs fitnessredskaber

- c) Skilt ved Engen fx med ordlyden 'Adgang forbudt for uvedkommende'. Vigtigt at der spørges ind til, hvem der så er 'uvedkommende'
- d) En indendørs ridebane/hal**
- e) En større gymnastiksal**
- f) Et større musiklokale
- g) Et fritids-/frirum på matriklen, hvor man kan komme uden ledsagelse af en medarbejder og indgå i uforpligtende fællesskaber på tværs af afdelingerne omkring fx Pool, Snooker eller andre (spille-)aktiviteter.
- h) Det er vigtigt at udvikle og fastholde hyggelig og hjemlige rammer således at XXXXXXXXXXXXX ikke får mere og mere institutionspræg
- i) De unge bør inddrages i forhold til indretningen af de fysiske rammer –på XXXXXXXXXXXXX generelt og ikke mindst på døgnafdelingerne.
- j) Udslusningslejligheder/-værelser i fysisk nærhed af de afdelinger, der ligger langt fra XXXXXXXXXXXXX.
- k) Et 'afreageringsrum' evt. i tilknytning til sanserummet.
- l) Dræning af fodboldbanen

2. Pædagogik og struktur på afdelingerne:

- a) En bagatelgrænse ift. hvad personalet må beslutte her og nu**
- b) At blive set på som en person frem for en diagnose**
- c) Det er vigtigt, at man som ung bliver set på, som den person og i den situation, man er, fremfor at personalet er bange for ikke at handle korrekt i forhold til regler og standarder**
- d) Autentiske medarbejdere**
- e) Bedre og mere reel orientering om, hvad der sker "omkring ørerne på en"**
- f) Personalet må ikke glemme eller overse, de der er ved at have det bedre eller er Indad-reagerende ("derfor smitter selvskade")**
- g) Andre ugedage for personale og husmøder, så der ikke går en uge imellem.
- h) Evt. ind imellem et mindre ekstraordinært husmøde i løbet af ugen.
- i) Flere medarbejdere som deltagere på husmøderne
- j) Det ønskes at afdelingslederne kommer tættere på afdelingernes ungegruppe, idet det opleves, at de har meget stor indflydelse på de beslutninger, der tages
- k) Det foreslås, at afdelingslederne evt. kunne deltage i afdelingernes husmøder
- l) Det fremhæves som vigtigt, at husmøderne rummer god plads til de unges ønsker og forslag.**
- m) Det foreslås, at en repræsentant for afdelingens unge hver eller hver anden måned får mulighed for at deltage i 15-20 minutter af personalemøderne.
- n) De medarbejdere, der deltager i husmøderne kunne evt. sammen med de unge prioritere, hvilke punkter, der skal behandles hurtigt
- o) Bedre muligheder for de unge ift. at deltage (frivilligt) i skrivning i Bosted, overlap m.v.
- p) Mere mundtlig orientering fra medarbejdernes side vedr. beslutninger**
- q) Mere åbenhed omkring, hvordan de andre unge har det/hvad der sker 'om ørene på en'. Tavshedspligten skal overholdes, men man kan evt. opfordre til selv at tage kontakt til hinanden (fx via sms)**
- r) Højere grad af fleksibilitet fx ift. de faste måltider i weekenderne (ville være befordrende for trivsel og andre (sociale) aktiviteter
- s) Mere ligelig kønsfordeling af beboere på afdelingerne
- t) Vigtigt, at beboerne er med til at udarbejde afdelingernes madplaner
- u) Flere ture og aktiviteter i weekenderne
- v) Personalet bør have mere føling, tage mere ansvar og være mere vedholdende i forhold til at spørge ind, når en ung er selvskadende (kvalificeret vurdering af: hvor livstruende, hvor længe alene, hvornår indblanding, hvornår lægehjælp)**
- w) Medarbejderne bør tænke sig godt om inden de går i forsvarsposition, beskylder beboerne for ikke at ville samarbejde eller kommer med useriøse argumenter ift. beboernes undren, kritik eller forslag
- x) Referater fra husmøder bør altid tages op på P-møderne

3. Livet udenfor/efter XXXXXXXXXXXXX:

- a) Gerne frivillige, yngre og ikke uddannede medarbejdere som rollemodeller (som fx i Flexhuset) med eget engagement i bestemte aktiviteter
- b) Deltagelse i indkøb og madlavning på alle afdelinger
- c) **Øvelse i, hvordan man forbereder og 'gør', når/hvis man skal 'ud i samfundet' fx koncert**
- d) **Undervisning og øvelse i små praktiske ting, som fx at ringe til sin læge (fx vedr. Tidspunkt, Sygesikringsbevis og mod)**
- e) Mere fokus på den enkelte unges udvikling hen imod et liv udenfor institutionen. Det at følge strukturer og standarder garanterer ikke "at det nok skal gå".
- f) Endnu mere fokus på praktisk uddannelse og beskæftigelse
- g) **Det er trygt at være på XXXXXXXXXXXXX, men der bør arbejdes mere på at skabe/bevare kontakten til verden udenfor**
- h) **Fint, hvis der kom mere fokus på det sociale i livet udenfor XXXXXXXXXXXXX – også i forhold til familien.**
- i) Afdelingens rytmer skal være mere fleksible ift. mulighederne for at skabe et socialt liv udenfor XXXXXXXXXXXXX

4. Organisering og beslutningsprocesser overordnet på XXXXXXXXXXXXX:

- a) De unges initiativer og forslag skal hurtigere op gennem systemet.
- b) De unge ønsker mere medindflydelse bl.a. gennem elevråd og husmøder.
- c) Det er vigtigt at de beboernes punkter fra husmøderne tages op på personalemøderne
- d) Husmøder skal ligge umiddelbart før personalemøder, så der ikke går en uge inden punkter fra husmøde tages op på personalemøder.
- e) Det er vigtigt, at alle tager elevrådsarbejdet meget alvorligt. Alle medarbejdere (inkl. vikarer) skal gøre hvad de kan, for at afdelingernes unge deltager i elevrådsmøderne.
- f) Optimering af elevrådet: fx fastlagte regelmæssige møder, bedre fremmøde
- g) Generel afkortning af beslutningsprocedurer ift. beboernes forslag
- h) Det er især vigtigt at inddrage de unge på de områder, hvor de har interesse og viden, fx ved indkøb af spil til PlayStation eller indretning af dagligstue
- i) Unge som deltagerrepræsentanter ved ansættelsessamtaler på alle afdelinger
- j) Institutionens officielle værdier og visioner skal forklares, eksemplificeres ("vi gør det her fordi: XXXX"), anskueliggøres og evt. diskuteres, så de bliver vedkommende for de unge. (Fx undren over sammenhængen mellem 'egenkontrol' og undgåelse af madspild)
- k) Omplaceringer af personalet må ikke ske 'fra den ene dag til den anden'. Nyt personale bør indkøres først, således at der ikke alene opstår tab af medarbejderen, men også forvirring og tab af tryghed
- l) **Man burde genoverveje sammensætningen af beboere på afdelingerne. Det kunne være fint, hvis der fx ikke var afdelinger med udelukkende unge selvskadende eller spiseforstyrrede unge. De 'syge' mønstre bliver let det normale**

5. Pædagogik, miljøterapi og menneskesyn overordnet på XXXXXXXXXXXXX:

- a) Opstramning ift. personalets (manglende) reaktion på, at beboerne opfordrer hinanden til rygning
- b) Opfordring til ryge-stop-kurser m.v.
- c) Mere personale støtte til interesse og aktivitet ifm. kost og motion
- d) **Reduceret anvendelse af "Sygdomskortet", når beboere kommer med forslag og kritik til medarbejderne**
- e) Fokus på mennesker bag diagnosen, så diagnosen ikke bliver en selvopfyldende profeti
- f) **Undgåelse af overbeskyttelse og mere fokus på de unges ressourcer og ønsker. At personalet ikke er bange for at forsøge/prøve noget ift. at styrke de unges udvikling hen imod opfyldelse af deres ønsker og drømme – også selvom de er psykisk sårbare, og at der er en række standarder**
- g) **Mere indflydelse og kortere ventetid på at få svar på forslag, kritik og forespørgsler**
- h) Det skal være lettere at skifte en af kontaktpædagogerne, hvis samarbejdet ikke fungerer/klikker

6. Fælles aktiviteter på tværs af XXXXXXXXXXXXXs afdelinger:

- a) Flere arrangementer med deltagelse af både beboere og pårørende, fx ifm. psykoedukation
- b) **Teambuilding på tværs af afdelingerne for at de unge lærer hinanden bedre at kende, fx som ved quiz ifm. Dag-gruppens juleafslutning**
- c) **Flere fællesaktiviteter/-arrangementer på tværs af afdelingerne for fællesskabets skyld og for at vide, hvem der egentlig bor her (fx Bowling, fodbold, skøjtehal, Trampolin-land, orienteringsløb, paintball, dødbold, Tivoli-Friheden, sodavandsdiskotek i gymnastiksalen fx i weekender)**

- d) **Weekend-hygge-fest på afgrænset tidspunkt og i trygge rammer, hvor der kunne være mulighed for at drikke en sixpack sammen, dvs. prøve og lære at styre indtag af alkohol. (Så det ikke opsøges udenfor XXXXXXXXXXXX og måske går over gevind)**
- e) **Flere og mere varierede tilbud i Aktiv Fritid.**
- f) Et fritids-/fritid på matriklen, hvor man kan komme uden ledsagelse af en medarbejder og indgå i uforpligtende fællesskaber på tværs af afdelingerne omkring fx Pool, Snooker eller andre (spille-)aktiviteter.
- g) **Flere ture og fælles aktiviteter i weekenderne**
- h) **Genoptagelse af den årlige skitur**
- i) **Flere større fællesarrangementer som fx XXXXXXXXXXXX-løb, sommerfest m.v.**
- j) Flere fællesaktiviteter på tværs af afdelingerne for medarbejdere, familier m.v.
- k) Bedre muligheder for instrumental/sang-undervisning
- l) Drømmetydningsgrupper
- m) I forbindelse med ønsket om flere fælles aktiviteter på tværs af afdelingerne, kunne aktiviteterne også være for et par afdelinger ad gangen, således at trygheden kunne bygges langsomt op afdelingerne imellem.
- n) Fællesaktiviteter på tværs af afdelingerne skal helst ikke bestå af ene fysiske aktiviteter eller 'spise-aktiviteter'
- o) I forbindelse med fællesaktiviteter på tværs af afdelingerne kunne unge fra alle afdelinger notere forslag på sedler, der så kunne samles og senere danne grundlag for evt. afstemning
- p) Flere 'ud-af-huset'-aktiviteter. Hvis modargumentet er økonomi, kunne man fx lave en idéliste med gratis muligheder, fx udflugtsmål (Dyrehaven), da køreturen i sig selv ofte er hyggelig. Det er vigtigt at spørge de unge om ønsker og forslag.

7. Information og kommunikation:

- a) Mere og bedre PR ift. fælles arrangementer fx gennem nye, friske og vedkommende opslag. Opslag skal henvende sig direkte til de unge og ikke være blandet sammen med fx opgaver, der skal fordeles mellem medarbejderne.
- b) Institutionens officielle værdier og visioner bør forklares, eksemplificeres ("vi gør det her fordi: XXXX"), anskueliggøres og evt. diskuteres, så de bliver vedkommende for de unge. (Fx undren over sammenhængen mellem 'egenkontrol' og undgåelse af madspild).
- c) **Alternativer til tavler og opslagstavler ("alt er bedre end opslagstavler")**
- d) **Fint, hvis det var muligt at se frem i tiden ift., hvornår hvilke medarbejdere er på arbejde (inkl. ferier m.v.). Vigtigt bl.a. ift. kontakt med kontaktpersoner og særlige ansvarsområder**
- e) **Bedre kommunikation mellem medarbejderne – især i forhold til videregivelse af beskeder og aftaler ifm. beboerne. Måske kunne medarbejderne gå med små notesblokke, lave remindere på telefoner el. lign.**
- f) Bedre kommunikation på x og tværs mellem medarbejderne på både de enkelte afdelinger og afdelingerne imellem
- g) **Fælles kalender fx på mobiltelefonen – fx er fint at vide, om medarbejderen har tid/har husket aftalen den pågældende dag, hvem, der er på arbejde, om der er pludselige forandringer i vagtplanen**
- h) **Udvikling af portal til ovenstående (bl.a. vagtplaner) til mobiltelefonen. Portalen kunne også indeholde information om fx aktiviteter, remindere m.v. samt evt. information til forældre.**
- i) **Generelt reduktion af information via papir**

8. Organisering og struktur i personaleledningen:

- a) Større accept af, hvor meget det betyder, at man 'klikker' med (mindst den ene af) sine kontaktpædagoger (prioritering af de relationelle perspektiver)
- b) **Anderledes fordeling/koordinering af personalets arbejdsopgaver (alt for opdelt og usmidigt fx at skulle vente på at en bestemt medarbejder med et givent ansvarsområde kommer på vagt)**
- c) **Bedre og mere bevidst prioritering af personalets arbejdsopgaver (fx ikke så meget tid til at tale om, hvad den unge har brug for, for så ikke at have tid til at hjælpe den samme unge)**
- d) Da der gøres stort brug af faste vikarer, er det vigtigt, at også disse påtage sig opgaven at få de unge afsted til diverse interne arrangementer, elevrådsmøder mv. i stedet for fx at foreslå hygge med kagebagning

- e) Færre vikarer – eller i det mindste flere faste vikarer
- f) **Medarbejderne skal bruge mere tid sammen med de unge, dels i fællesarealer dels ift. individuel akut hjælp og støtte og mindre tid på møder (tale om hvordan de skal handle/behandle de unge) og på skrivearbejde/administrative opgaver.**
- g) Gerne flere medarbejdere med personlige erfaringer med psykisk sårbarhed (selv eller pårørende)
- h) Unge med forskellige diagnoser kunne være blandet på afdelingerne, sådan at der ikke er en afdeling med fx 'ikke-sociale' og en anden med spiseforstyrrede. De ensartede problemstillinger virker ofte selvforstærkende
- i) **Ok med faste vikarer (men meget skidt med for mange løse -)**
- j) Det er vigtigt, at personalet har viden/erfaring ift. socialpsykiatri, således de kan være empatiske og indfølelse fx ift. hvornår unge presser sig selv (for meget)
- k) **Bedre fordeling af personalets ressourcer. Mere tid, hvor personalet er i afdelingernes fællesarealer og med evt. bedre muligheder for spontan og individuel kontakt**
- l) Bedre muligheder for samvær med de medarbejdere, der har vagt på afdelingerne
- m) Bedre kommunikation mellem medarbejderne – især i forhold til videregivelse af beskeder og aftaler ifm. beboerne
- n) Bedre udveksling af information/kommunikation mellem afdelingens medarbejdere
- o) Det skal være lettere at skifte en af kontaktpædagogerne, hvis samarbejdet ikke fungerer/klikker
- p) Vagtplaner med mere ligelig fordeling af personalet på ugens forskellige dage
- q) Stabilitet i personalegruppen

9. Daggruppen:

- a) Det er vigtigt med en langsom opstart i Dagtilbuddet, især hvis det sker samtidig med (ind-, om-, fra-) flytning
- b) Det er vigtigt at huske dageleverne i forbindelse med forskellige fællesaktiviteter
- c) **Aktiviteterne og timerne i Dagtilbuddet skal give mening – også for de, der er ude over undervisningspligten**
- d) Man lærer bedst, hvis undervisningen tager udgangspunkt i ens interesse
- e) Man kunne arbejde med praktiske ting, der bliver nødvendige i hverdagen udenfor institutionen (fx Hvordan man betaler man eller tackler en ansættelsessamtale)

10. Familien:

- a) Økonomisk hensyntagen til de unge, der bor/har familien langt væk fra XXXXXXXXXXXXX og må bruge mange penge på transport.
- b) Et større fokus på, hvordan familien fungerer. Evt. vha. familieterapi
- c) Fint, hvis der kom mere fokus på det sociale i livet udenfor XXXXXXXXXXXXX – også i forhold til familien
- d) **Flere fællesaktiviteter på tværs af afdelingerne for medarbejdere, familier m.v.**

Bilag 19: Forslag og kommentarer fra medarbejdere ifm Virksomhedsplanseminar 2019/2020

- *De unge med på virksomhedsplansmøder for at inddrage deres viden og idéer*
- *Brede referater/viden fra elevrådsmøder ud til resterende unge/personale*
- *"Niveaudelt" brugerinddragelse (individuel kontakt, grupper/afdelingen)*
- *Elevrådsmøder afholdes i et rul rundt på afdelingerne*
- *Kan vi lære noget om brugerinddragelse ved at evaluere grundigere med de unge, når de rejser fra afdelingerne – "faste og flere spørgsmål" – systematiseret*
- *Temamøder med de unge – evt. invitation fra elevrådet*
- *Inddrage de unge i eks. sansegruppe, personalemøde, ansættelse af personale?*
- *Det giver også en følelse af at være betydningsfuld, når de bidrager med noget i dagligdagen*
- *De unge skal i højere grad inviteres med på p-møder og andre kontekster med "lukkede døre"*
- *Hurtigere beslutningsprocesser*
- *Mere gennemsigtighed for de unge*
- *Brug 'Lise Lottes folder'¹⁹²*
- *Mere brugerinddragelse ift. beslutningsprocesser Inddrage og evaluere processen/de unges oplevelse/beslutningerne sammen med de unge Muligheder og udfordringer med potentiale for udvikling af følelsen af medansvar o.l.*

Organisatorisk brugerinddragelse, der i modsætning til det individuelle fokus og inddragelse af den enkelte borger ikke indgik i regionens målbillede, optrådte i virksomhedsplanen under kategorien "Kompetenceudvikling og rekruttering, hvor det udgjorde ét af 4 temaer, der skulle arbejdes videre med i form af en "forankring" af projekt "Organisatorisk brugerinddragelse". Hertil blev knyttet nogle arbejdsspørgsmål:

"Hvordan kan vi hæve kvaliteten i Institutionens behandlingstilbud ved at inddrage de unge på anden vis. Institutionen ønsker at udfordre egen kultur og implementere ny viden og ideer om inddragelse af de unge i organisatoriske beslutninger. Dermed ønsker vi at øge, de unges oplevelse af demokratiske processer og direkte indflydelse.

Vi ønsker at finde svar på hvordan og i hvilket omfang, de unge kan bidrage til rekrutteringsprocessen på afdelingerne.

Vi ønsker at finde ud af hvordan de unge kan deltage i personalemødepunkter på afdelingerne".

Bilag 20: Spørgeguide til survey blandt medarbejderne

1. Ansættelsestid?
2. Jeg synes, overordnet set, at organisatorisk brugerinddragelse på det socialpsykiatriske område er en XXXXX tanke:
3. Jeg synes projekt Organisatorisk Brugerinddragelse på XXXXXXXXXXXXXXX er relevant og interessant
4. Jeg har hørt om/diskuteret projektet på personalemøder
5. Jeg har hørt om/diskuteret projektet på fællesmøder
6. Jeg har talt med de unge om projektet
7. Jeg har opfordret nogle af de unge til at deltage i projektet (fx i interviews/Utopi-værksteder).
8. Hvor mange? Cirka?
9. Hvis ingen, så hvorfor ikke?: Se samlet oversigt!
10. Projekt OB har været i min bevidsthed i det daglige arbejde
11. Der har været så meget andet at tage sig af
12. Pga. Overskyggende problemstillinger ift. hverdagen på afdelingen
13. Overskyggende problemstillinger ift. samarbejdet på afdelingen
14. Overskyggende problemstillinger ift. de unge på afdelingen
15. Andre overskyggende problemstillinger
16. Har du læst det Kataloget med de unges ideer, ønsker og drømme?
17. Var det i så fald noget, der satte tanker i gang hos dig?
18. Var der i så fald noget, der satte diskussioner i gang i personalegruppen?
19. Projektet har interesseret mig
20. Jeg har troet på, at projektet kunne få nogen positiv betydning
21. Jeg frygtede, at projektet kunne få en negativ betydning
22. Tror du Organisatorisk Brugerinddragelse vil få nogen betydning for XXXXXXXXXXXX i fremtiden?

[Bilag 21: Fortegnelse over mødefora](#) omfattende dialog om organisatorisk brugerinddragelse.

Af bilag fremgår en opstilling af mødefora, hvori, der med *min deltagelse* har været dialog om organisatorisk brugerinddragelse.

Standardiserede noter fra i *forvejen fastlagte* møder med:

- 'Topledere'
- Mellemledere,
- Personalegrupper på implicerede afdelinger
- Alle medarbejdere Fællesmøder
- Beboerne på de implicerede afdelinger (Ungemøder)
- Elevrådet
- Medarbejdergruppen dannet til opfølgning af Virksomhedsplan (2017-2018?)
- Forældre/pårørende

Samt Kompositions møder for alle interesserede (*Særlig arrangeret ift. projektet*):

- Lydoptagelser og standardiserede noter fra 'Utopiværksteder' med 28 beboere
- Katalog med punkter opsamlet fra 'Utopiværksteder'
- Indstillinger (ønsker til fokus) fra afdelinger
- Individuelle, skriftlige medarbejderkommentarer
- Kataloger med beboernes afkrydsninger
- Prioriteret katalog (efter kompositions møder)
- Spørgeskemaer og telefoninterviews med mellemledere

Bilag 22: Dramaturgisk analyse ifm. Husmøder på 6 døgnafdelinger:

- Script (Dagsorden)/evt. referater
- Scenografi (lys, lyd, location, indretning)
- Materialegenerering og komposition
- Anslag (forudgående og umiddelbart inden)
- Rollefordeling
- Koreografi (pladser og bevægelser i rummet)

Tallene angiver den indflydelse de enkelte parametre virkede til at have ift. mødets og kommunikationens udvikling.

Der er ikke tale om værdisætning ift. godt eller dårligt.

Tallene angiver en score indefor hvert parameter

Afdeling A:	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Materialegenerering og komposition					
Script					✘
Scenografi			✘		
Anslag				✘	
Rollefordeling					✘
Koreografi			✘		
Afdeling B:	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Materialegenerering og komposition					
Script			✘		
Scenografi		✘			
Anslag		✘			
Rollefordeling			✘		
Koreografi				✘	
Afdeling C:	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Materialegenerering og komposition					
Script					✘
Scenografi				✘	
Anslag				✘	
Rollefordeling				✘	
Koreografi					✘
Afdeling D:	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Materialegenerering og komposition					
Script			✘		
Scenografi		✘			
Anslag		✘			
Rollefordeling				✘	
Koreografi		✘			
Afdeling E:	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Materialegenerering og komposition					
Script					✘
Scenografi					✘
Anslag					✘
Rollefordeling					✘
Koreografi					✘
Afdeling F:	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Materialegenerering og komposition					
Script					✘
Scenografi					✘
Anslag					✘
Rollefordeling					✘
Koreografi				✘	

Bilag 23: Supplerende materiale fra praksis inddraget ifm. analyse

Referater ifm. Personalseminar omkring virksomhedsplaner

Supplerende information fra institutionens hjemmeside

Institutionens præsenteringsfoldere til sagsbehandlere hhv. pårørende

Institutionens virksomhedsplaner for 2015-2016, hhv. 2017-2018 og 2019-2020

Plan for Teammødernes form og indhold

Undervisningsmateriale til den interne miljøterapeutiske efteruddannelse (marts 2018)

Månedlige nyhedsbreve til institutions medarbejdere (Udsendt pr. e-mail)

Cases/eksempler/historier vedr. konkrete unge formidlet og offentliggjort igennem sociale medier

Udtræk ifm. personalesammensætning og 'bevægelser' pr. oktober 2017

Informationsmateriale og afrapportering ift. undersøgelse af Brugeroplevet kvalitet (Dansk Kvalitetsmodel på det sociale område, 2016)

Organisationsplan efterår 2016

Organisationsplan, forår 2019

Rapporter fra Det Sociale Tilsyn

Jobopslag til ledelsesfunktion opslået marts 2019

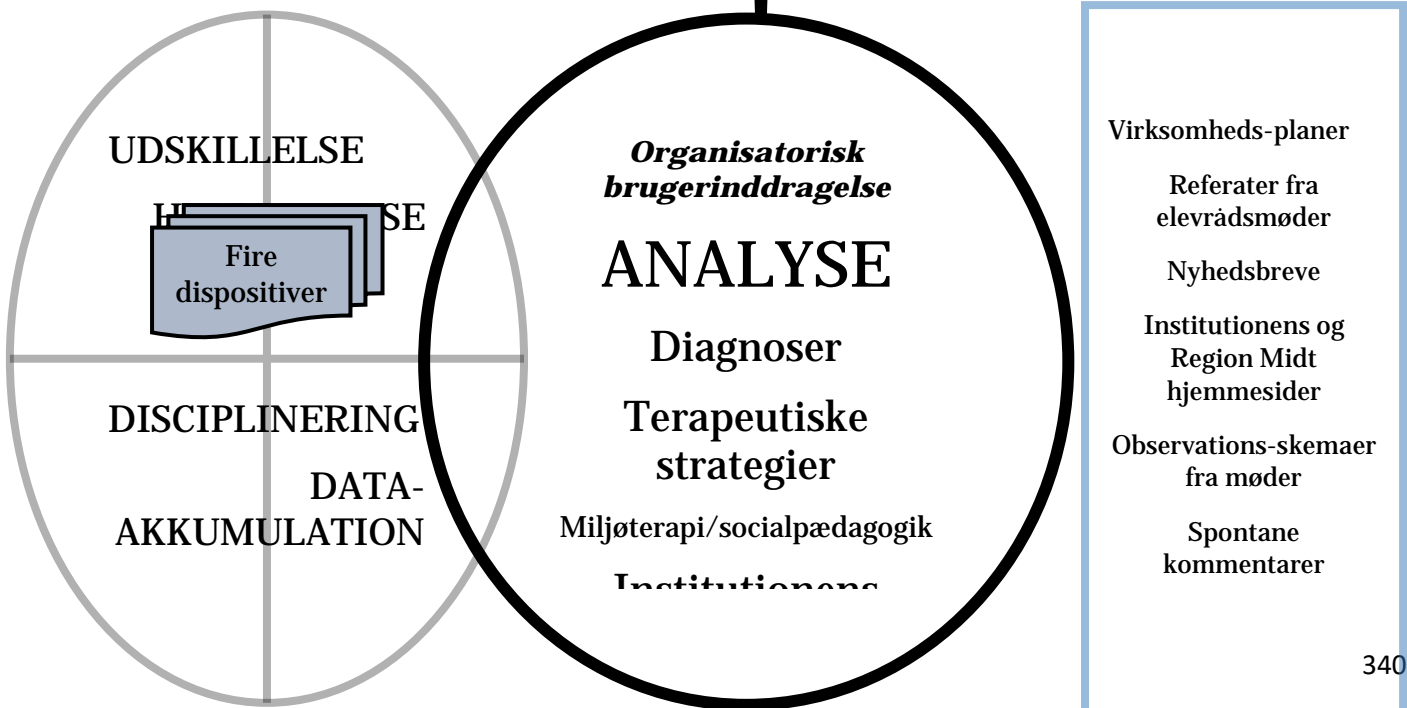
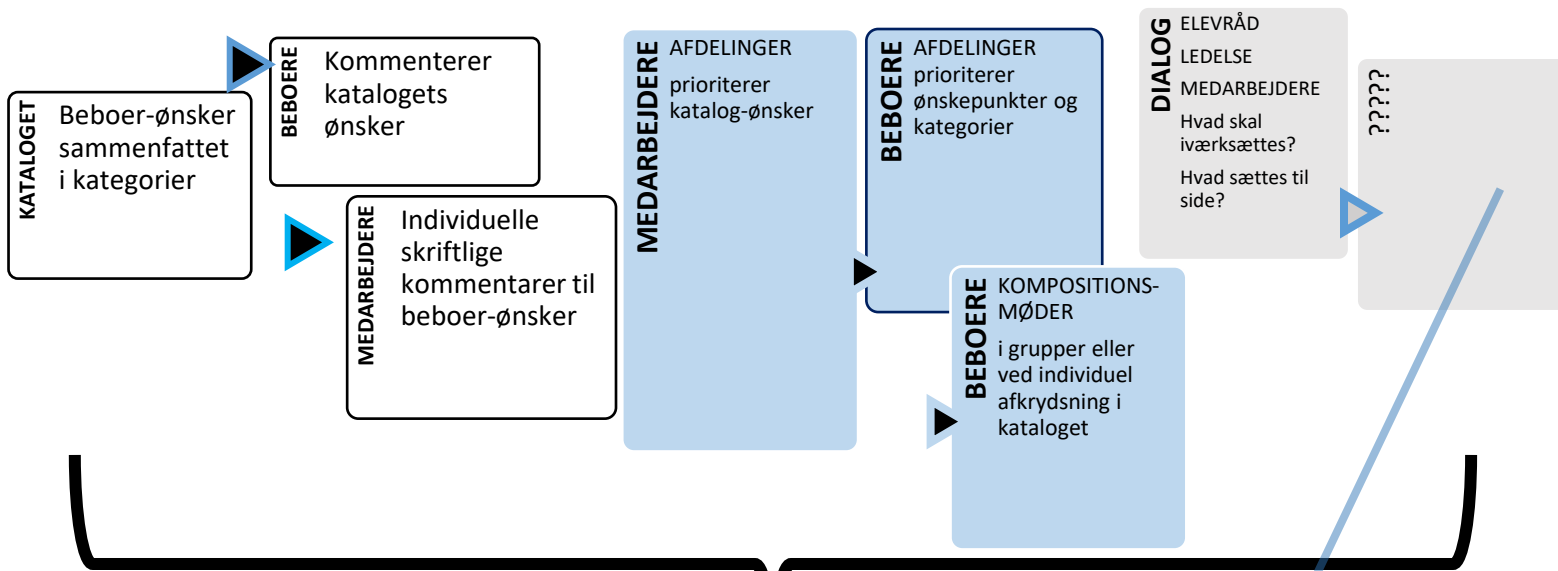
Kommissorium for institutionens elevråd (udarbejdet før 2016)

Skabelon for individuelle planer, forår 2019

Systematisk og fagligt kvalificeret dokumentation, fælles retningslinjer for Socialområdet, der trådte i kraft pr. august 2018

Bilag 24:

Visualisering ift. faser: materialer i dispositivanalysen.

Bilag 25: Sammenligning af beskrivelser af en miljøterapeutisk hhv. en socialpædagogisk præget afdeling på døgninstitution for unge

Her er den miljøterapeutiske afdeling P. normeret til 8 beboere defineret som unge med svære psykiatriske lidelser af skizofren karakter (Ibid.: 2), mens den anden afdeling L. er normeret til 8 unge mere diffust og åbent karakteriseret som bl.a. unge med opmærksomhedsforstyrrelser eller unge med sociale og emotionelle problemer (Ibid.: 3).

Trunkerede former af termen 'socialpædagog*' indgår i beskrivelserne 3 gange så ofte i beskrivelsen af arbejdet på afdeling L. som i beskrivelsen af arbejdet på den miljøterapeutiske afdeling P. Trunkerede former af termen 'pædagog*' forekommer mere end 10 gange så hyppigt.

Der forekommer nogle forskelle i tilgangen til arbejdet, som kan være med til at illustrere, nogle af de valg og fravalg, den aktuelt dominerende form for miljøterapi bevidst eller ubevidst har foranlediget.

Afdeling P. referer til nyere undersøgelser, som viser "*at det begrænser symptomudviklingen og forbedrer sygdomsforløbet for de psykisk syge unge, at de opholder sig "i et socialpædagogisk miljø, hvor de indgår i et socialt samspil med jævnaldrende unge i forskellige aktiviteter – som skole og fritidsaktiviteter"* (Ibid.: 11). På afd. L beskrives det teoretiske grundlag "*ud fra en socialpædagogisk forståelsesramme, præget af den nyere udviklingspsykologi og neuropsykologisk tænkning"* (Ibid.:29). Der ses således i 2005 fortsat en overordnet eksplicit konsensus omkring vigtigheden af det socialpædagogiske arbejde, der som antydnet ikke fremgår af institutionens nuværende hjemmeside. Dog fremhæves for afdeling P.'s vedkommende en 'Stress-sårbarheds-model' (Harder et al. 2008), hvori socialpædagogik ikke er nævnt som en potentielt beskyttende faktor (Ibid.: 13).

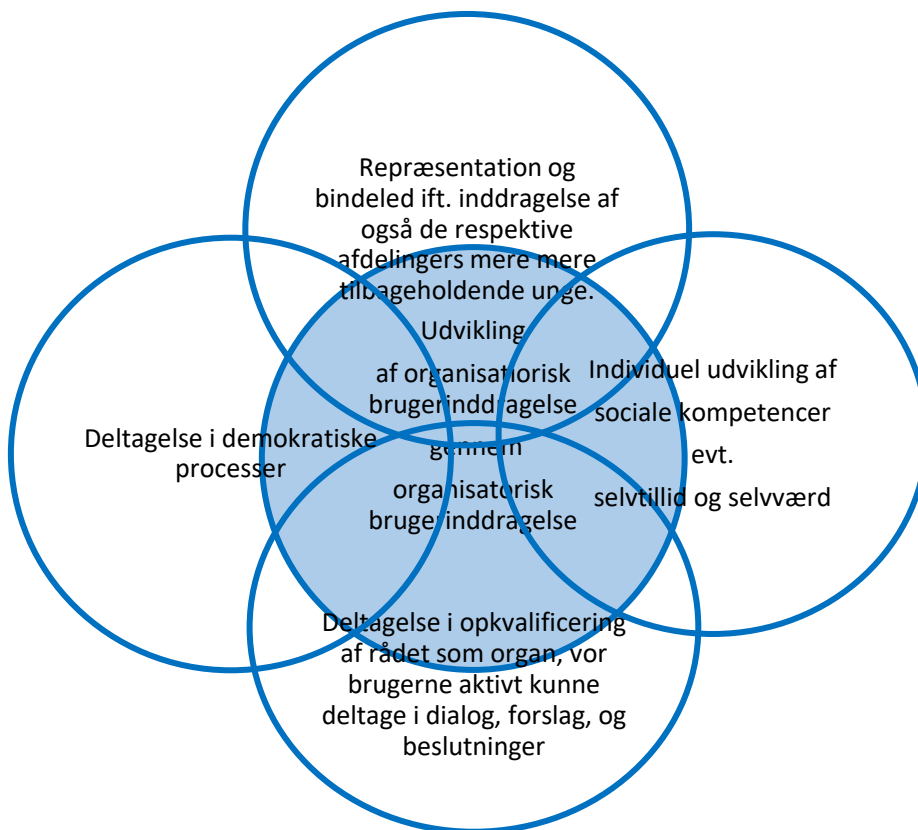
Mens udgangspunktet for miljøterapien som beskrevet på afdeling P. er det 'syge' (Ibid.: 194), bekender afdeling L sig til et resourcesyn med fokus på de styrker, "*evner og muligheder, som endnu ikke er kommet til udtryk, og som de gennem opholdet på L. gerne skulle blive bedre til at udnytte"* (Ibid.: 28).

Bilag 26: Telefoninterviews med afdelingsledere

1. Køn
2. Jeg er leder på døgnafdeling
3. Jeg har været afdelingsleder i ca. og ansat i ca.
4. Jeg synes, overordnet set, at organisatorisk brugerinddragelse på det socialpsykiatriske område er en _____ tanke
5. Jeg synes projekt Organisatorisk Brugerinddragelse på XXXXXX er relevant og interessant
6. Min afdeling har været direkte involveret i projektet
7. Jeg har hørt om/diskuteret projektet på personalemøder
8. Jeg har hørt om/diskuteret projektet på fællesmøder
9. Jeg har talt med de unge om projektet
10. Jeg har opfordret nogle af de unge til at deltage i projektet (fx i interviews/Utopi-værksteder).
11. Hvor mange? Cirka?
12. Hvis ingen, så hvorfor ikke?: _____
13. Projekt OB har været i min bevidsthed i det daglige arbejde
14. Der har været så meget andet at tage sig af
15. Pga. Overskyggende problemstillinger ift. hverdagen på afdelingen
16. Overskyggende problemstillinger ift. samarbejdet på afdelingen
17. Overskyggende problemstillinger ift. de unge på afdelingen
18. Andre overskyggende problemstillinger
19. Har du læst det Kataloget med de unges ideer, ønsker og drømme?
20. Var det i så fald noget, der satte tanker i gang hos dig?
21. Var der i så fald noget, der satte diskussioner i gang i personalegruppen?
22. Projektet har interesseret mig
23. Jeg tror på, at projektet kunne få en positiv betydning
24. Jeg frygtede, at projektet kunne få en negativ betydning
25. Tror du Organisatorisk Brugerinddragelse vil få nogen betydning for XXXXXXXXXXXX i fremtiden?

Bilag 27: Projekt-Elevråd (illustration af potentialer)

Deltagelsen i elevrådsarbejdet og "Projekt Elevråd" indebar nogle muligheder for både kollektiv og individuel social udvikling, som indskrevet i denne figur:

Bilag 28: Risk Management:

Ult. June 2017

Identificer	Risk Event (Risikomomenter)	Likelihood (Sandsynlighed) 1 = Low; 5 = High	Impact (Påvirkning) 1 = Low; 5 = High	Risk Value (Likelihood * Impact)	Risk response / Mitigation
A ✓	Hvis de unge ikke vil deltage i projektets 2. Fase.	1	3	3	Jfr. mulighederne ift. Action Research=> et andet spor med unde
B ✓	Hvis medarbejderne ikke vil deltage i projektets 2. fase.	2	5	10	Voldsomt stort arbejdspress på facilitator/mainresearcher eller evt. fravalg af mange ideer
C ✓	Hvis mellemliderne ikke kan prioritere tid til projektets 2. fase – Forsinkelse!!!	3	5	15	Projektet kan ikke komme i gang/forsinkes!!!
D	Hvis mellemliderne ikke kan godkende medarbejdernes deltagelse i eventuelle projekter	4	5	20	Voldsomt stort arbejdspress på facilitator/mainresearcher eller evt. fravalg af mange ideer. Det dobbelte deltagerperspektiv må fravælges og hele projektet og dets formål må tages op til revision
E	Hvis projektgrupperne ikke kan/vil implementere de dramaturgiske input og projektledelsesprincipper.	3	5	9	Vil være absolut hæmmende for afprøvning af teorien i praksis, men også en indikator ift. andre måder at formidle og implementere teorien på eller en indikator på, at hypotesen ikke kan anvendes i herværende praksis
F	Hvis der ikke bevilges penge til en App (er bevilget) Hvis projektdeltagere (unge+ medarbejdere) ikke anvender scalerings/evaluering sværktøjet	2	5	8	Undersøgelse af årsager => forbedring/undladelse i herværende kontekst

Identifier	Risk Event (Risikomomentet)	Likelihood (Sandsynlighed) 1 = Low; 5 = High	Impact (Påvirkning) 1 = Low; 5 = High	Risk Value (Likelihood * Impact)	Risk response / Mitigation
A	Hvis de unge ikke vil deltage.	1	3	3	Jfr. mulighederne ift. Action Research=> et andet spor med undersøgelse af <i>hvorfor ikke?</i>
B	Hvis medarbejderne ikke vil deltage	2	5	10	⇒ Voldsomt stort arbejdspress på facilitator/mainresearcher eller evt. fravalg af mange ideer
C	Hvis mellemliderne ikke kan prioritere tid til introduktion af projektet – Forsinkelse!!!	3	5	15	⇒ Projektet kan ikke komme i gang/forsinkes!!!
D	Hvis mellemliderne ikke kan godkende medarbejdernes deltagelse i eventuelle projekter	4	5	20	⇒ Voldsomt stort arbejdspress på facilitator/mainresearcher eller evt. fravalg af mange ideer. ⇒ Det dobbelte deltagerperspektiv må fravælges og hele projektet og dets formål må tages op til revision.
E	Hvis projektgrupperne ikke kan/vil implementere de dramaturgiske input og projektledelsesprincipper.	3	3	9	Vil være absolut hæmmende for afprøvning af teorien i praksis, men også en indikator ift. andre måder at formidle og implementere teorien på eller en indikator på, at hypotesen ikke kan anvendes i herværende praksis
F	Hvis der ikke bevilges penge til en App og/eller projektdeltagere (unge+ medarbejdere) ikke anvender scaleringen/evalueringsværktøjet	2	4	8	⇒ Undersøgelse af årsager => forbedring/undladelse i herværende kontekst

Bilag 29: Eksempler på konkrete forslag, dilemmaer, valg og observationer i aktionsforskningsprocessen

Eksempler på beboernes konkrete forslag ift. aktionsforskningsprocessen:

- Her er oplistet nogle af de konkrete eksempler på beboernes forslag omkring utopiværkstederne:
- Helst i skoletiden (lettere at få fat på og ikke indstillede på at have 'fri')
- Det er op til hver enkelt deltager, om man ønsker at være alene under utopiværkstedet eller have en eller flere af de andre beboere med, en forælder eller en medarbejder ...
- Ønsker om kataloget blev udleveret i papirformat
- Muligheden for at skriftligt at aflevere sit bidrag direkte til mig eller via Elevrådsrepræsentanterne, der også tilbød at hænge sedler op på afd.
- Flyer'en skulle være mere præcis og indeholde mine kontaktoplysninger
- Plakater på afd.
- Vedr. organisering af utopiværkstedernes tid og sted
- Bekræftelse af ønsker om anonymitet
- Kriterierne for valgene i kompositionsfasen
- Ideer og forslag til iscenesættelse

Konkrete dilemmaer, valg og observationer i aktionsforskningsprocessen:

- Beboernes valg af lokation og tidspunkt, viste sig særdeles hensigtsmæssig for kommunikationen. Således ønskede fx nogle beboere at møde på ridebanen, andre på deres værelse, mens hovedparten gerne ville være på mit kontor. Denne differentiering gjorde det muligt for hver enkelt at rumme for en ønsket balance mellem bl.a. nærhed og distance, forudsigelighed og variation.
- Meningskondensering, sammenskrivning og overskrifter i kataloget blev nøje overvejet idet, jeg ikke ønskede, at der skulle kunne opstå nogle forskelle ifm. en didaktisk pædagogisk tilretning til hver målgruppe. Det kan således ikke pure afvises, at katalogets formuleringer og layout kan have reduceret nogle beboeres medvirken, fx ifm. afkrydsningerne i kompositionsfasen.
- I forhold til afdelingernes tilkendegivelser opstod der for mig et etisk spørgsmål i forhold til, hvorvidt de beboere, der ville deltage i kompositionsfasen skulle kunne se, hvilke afdelinger, der havde meldt ind på hvilke punkter. Da jeg i forhold til praksis vurderede at det ikke ville kunne have nogen gunstig effekt, men måske kunne give anledning til indignation og forargelse, som ikke ville være konstruktiv for videre udvikling, valgte jeg at anonymisere indstillingerne ift. beboerne. Dette valg kan dog have tilsløret nogle specifikke konflikter mellem beboere og deres respektive afdeling.
- Valget af, at alle afdelinger med til at indstille punkter, når kun 6 afdelinger var direkte implicerede blev foretaget på baggrund af karakteren af beboernes ideer, ønsker og forslag, idet disse også omfattede forslag vedrørende fx digital kommunikation, der i høj grad også er relevant ift. Administrationen, mindre fokus på diagnoser, der også sås som relevant ift. rådgivergruppen samt bl.a. forslag vedr. skole og forældresamarbejde. Der blev fra et tidligt tidspunkt lagt op til, at organisatorisk brugerinddragelse var 'alles' projekt, kunne omfatte alle, men havde udgangspunkt i de 6 døgnafdelinger.
- Der viste sig efterfølgende ikke noget mønster ift., hvilke personer eller hvilke afdelinger, der senere gik ind ift. iscenesættelsesfasen, bortset fra, som nævnt, at det primært var medarbejderne på de 5 'almindelige' afdelinger, der havde følt sig mest udfordret ift. at omfatte/implementere organisatorisk brugerinddragelse i den daglige 'behandlingsstruktur'. Måske skulle alle afdelinger fra begyndelsen have haft mulighed for at deltage i materialegenereringsfasens dialogmøder?

